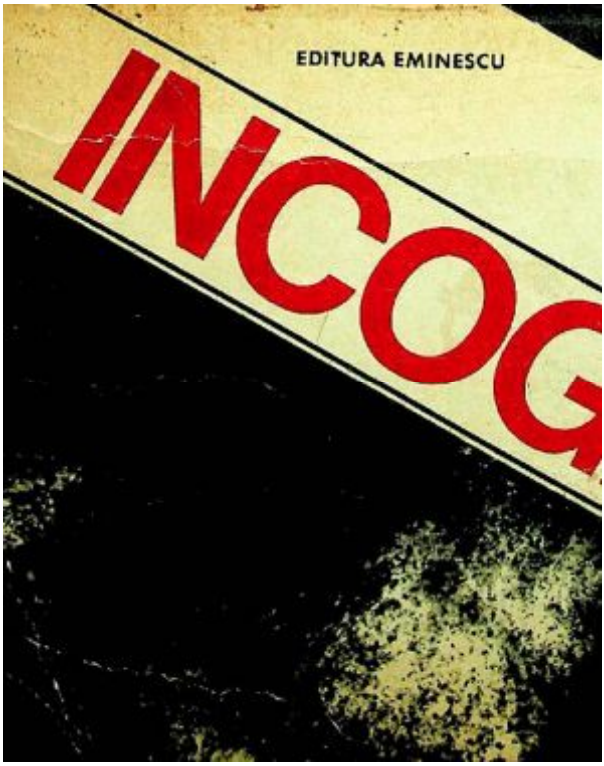
EDITURA EMINESCU
INCOG

EUGEN BARBU

INCOGNITO

* * *

— CINÉ-ROMAN—
VOLUMUL III

EDITURA EMINESCU
— 1978 —

Coperta: Done Stan
Versiune ebook: [1]

VIII
O TÂNĂRĂ FATĂ DIN KOSTIOL

— De ce v-ați sculat așa, cu noaptea-n cap, dragă? Ce s-a întâmplat? De tine, Raoul, nu mă mir, ai căpătat obiceiuri de sexagenar, dar Armand?...

Evelyne coborâse pe pajiştea de iarbă pe care mai rămăseseră de cu seară masa de trestie şi scaunele uşoare, de vară. Cinci sau şase pahare golite, o cupă de aluminiu în care mai era un rest de apă de la topirea cuburilor de gheață, fața de masă pe care o luase vântul şi o târâse puțin mai departe, sub un copac şi lumina aceea nemiloasă, de vară, de la orele şase dimineața, când atmosfera este limpede, curată şi norii leneşi veniți dinspre Bărăgan încă nu se instalaseră deasupra Bucureştilor. Femeia căsca uşor, acoperindu-şi gura cu palma, aşteptând un răspuns. Armand foileta un dosar şi Raoul, după bunul său obicei, îşi turna într-un pahar coniac *Courvoisier*.

— Începutul sfârşitului, Evelyne, Mussolini a căzut!

Ridică un pachet de ziare proaspete, pe care i le aruncă la picioare pe iarbă.

— Citeşte! Ce-i drept, ştirea e bine mascată printre comunicatele de pe front, dar n-au putut s-o evite. Italia are un nou guvern. Tu, Armand, ai auzit de ăsta, de Badoglio?... *Les événements font les hommes nouveaux*.

Evelyne apucă un scaun uşor de nuiele, pe care se aşează, strângându-şi în jurul picioarelor halatul vişiniu de casă.

— Şi Puiu?... Ştie de chestia asta?...

— Ba bine că nu. A plecat devreme de tot. Mareşalul i-a convocat la şapte dimineața. Dacă e posibil să faci consilii cu noaptea-n cap!

Evelyne ridică un ziar, privi în treacăt titlurile mari de pe ultima pagină şi aruncă maldărul de foi în iarbă.

— Dacă n-aş vedea ce scrie aici, aş crede că Puiu a găsit iar o pipiţă şi-a înnoptat la ea.

— Şi tu, Evelyne, dragă, nu-l mai slăbeşti cu bănuielile astea. Nu vezi prin ce trece ţara?... Crezi că o să-i fie uşor lui bărbatu-tău? Dacă-i vine şi lui Mihăiţă o idee? Că-n Italia boşorogul ăla de rege, Victor Emanuel, uite ce-a făcut! Să-ţi spun drept, îmi pare rău de Mussolini, cât nu-i sufăr eu pe fascişti, dar a pus niţică ordine în lucruri. Le vâra el unt de ricină pe gât, dar le-a dat şi de lucru. Să ştii de la mine că ăsta era un popor care trebuia disciplinat. Că eu i-am cunoscut. Toată ziua cântau canţonete, chestii. Nu se poate, dragă, nici aşa...

— Şi ce crezi că o să se întâmple acum? întrebase femeia.

Raoul dădu peste cap paharul de coniac, simţind cum se înviorează.

— Ce să se întâmple?... Ceea ce am prevăzut noi, cei lucizi. Anglo-americanii or să debarce pe Continent şi într-un an-doi – ce?, doi ani sunt mulţi –, Puiu al dumitale o să fie cooptat într-un guvern de coaliţie, că el ştie să se învârtească. Ca mâine îl văd ministrul Cultelor, că numai cu popii n-a lucrat până acuma.

— Şi tu, Armand, nu spui nimic? Ce tot citeşti acolo? Cum de nu eşti cu Puiu la şedinţa Mareşalului?

— La astfel de parastase nu vii cu secretarul, dragă. Sunt chestii secrete. Îi bagă ăla în cancelarie la el, le ţine un discurs bine simţit, le arată care e drumul just şi lucrurile merg mai departe.

Femeia privea peluza umezită de rouă şi umbrele copacilor care începuseră să crească.

— Altă dată, pe vremea asta eram la Mangalia, intram în mare, făceam ultraviolete. Ah, ce viaţă! Raoul, mai ţii minte? Dar Balcicul, cu străzile alea de piatră, cu oleandri. Mai ţii minte, în ’37, când am petrecut noi la madame Nemoianu până la trei dimineaţa? Şi pe la patru jumătate s-a prăbuşit

vila, de i-a găsit pe amândoi, şi pe Nemoianu şi pe nevastă-sa, tocmai în fundul mării, cu vilă cu tot...

La un capăt al peluzei apăruse grădinarul, care tundea iarba cu maşina. Un miros vegetal puternic, adus de vântul uşor, o făcu pe Evelyne să strănute.

— Nu eşti îmbrăcată prea uşor? o întrebă Armand.

— A, vorbeşti, mutule! Ce scrie în porcăriile voastre de foi secrete?

— Păi, dacă sunt secrete, nu poate să-ţi povestească, dragă Evelyne, răspunse, pentru celălalt, Raoul. Dacă mă gândesc bine, frate-meu ăsta nu e prost deloc.

— Ce vrei să spui?

— Ştii tu mai bine ca mine. Ori ţie nu-ţi povesteşte afacerile lui?

— Cine? Mutulică? Puiu este într-adevăr un om secret.

— Adică să nu ştii tu că el i-a aranjat lui Mihai Antonescu, în ianuarie, o întrevedere cu Bova Scopa?

— Cine, ministrul Italiei la Bucureşti? Nu înţeleg nimic.

— Treaba e foarte simplă. Asta poate s-o gândească şi un copil. Noi, ca şi italienii, n-avem forţa să ducem până la capăt un război pe care, iată, începem să-l pierdem. Aşa încât Ică, ăsta numai prost nu este, a emis ideea unei alianţe italo-române, care să ia contact cu anglo-americanii şi să le explice dimensiunile reale ale pericolului rusesc în Europa. Pentru că, trebuie să mă-nţelegi, eu nu-i sufăr pe boşi, dar nu înseamnă că mă omor după comunişti.

— Şi Bova Scopa, întrebă Evelyne, ce crede despre chestiunea asta?

Raoul băuse şi al doilea pahar de coniac. Se scutură uşor ca un cal care cabrează şi se miră:

— *Hélas*! iată că şi femeile s-au apucat de politică! Era normal. Draga mea, Bova Scopa e şi el o mică piesulică în jocul complicat al diplomaţiei. L-a întrebat şi el pe contele Ciano, care, la rândul lui, a cerut voie până afară de la

Mussolini.

— *Tu parles comme un maquignon*... şi Mussolini e de acord?

— Da' de unde! Legitimist, cum îl ştim, a protestat la idee.

— Şi?...

— Şi... Icã a luat-o pe altã cale. La începutul lui februarie l-a pus pe Lahovary, ministrul României în Elveţia, sã vorbeascã cu nunţiul papal, Bernardini, şi acesta sã gãseascã o ocazie favorabilã pentru a se începe discuţii pentru pace. Dacã vrei sã ştii, el nu s-a oprit aici, a discutat şi cu Suphi Tariöer, ministrul Turciei la Bucureşti, şi cu nunţiul papal, Cassulo.

— Nu-mi e prea clarã ideea.

— E simplu ca bunã-ziua. Mareşalul, ca şi Hitler, speră într-o pace separatã cu forţele occidentale, pentru a putea sã aibã mânã liberã în Rusia. Lucrurile sunt mai complicate chiar decât bãnuim noi. Dacã vã interesează – tu mã auzi, Armand? –, la 13 ianuarie anul acesta, Churchill a fost la Adana şi a discutat cu preşedintele Turciei, Inönü, cãruia i-a spus cã are în vedere organizarea viitoare a Europei, în care a prevãzut un bloc al statelor balcanice şi dunãrene, evident îndreptat împotriva Rusiei.

— Şi ruşii nu ştiu de chestia asta? întrebã Armand, continuând sã privească în hârtiile lui.

— Cum sã nu! De altfel, lucrurile au rãmas destul de încurcate. Guvernul englez n-a mai dat nicio urmare ideii lui Churchill, desigur la presiunea lui Stalin, iar nemţii aflând de proiect, de la fraţii lor unguri, bineînţeles cã s-au zbârlit şi, când ministrul nostru la Ankara a expus guvernului chestiunea, aceia au rãspuns cã ar face bine sã continue rãzboiul contra Rusiei.

Apãruse valetul Anton, surprins vãzându-i aşa de dimineaţã în curte.

— Doamna şi cu domnii doresc ceva?

— Da. Roag-o pe Marcela să ne facă câte-o cafea.

— Prea bine, doamnă. Domnii nu doresc un *whisky*?

Raoul ridică sticla de *Courvoisier* şi i-o arătă:

— Nu, mulțumesc. Poate tu, Armand, vrei un *whisky*?

— Nu.

— O să speriem servitorii cu sculatul ăsta de dimineață. Şi nimic mai neplăcut decât să nu mai ai încrederea lor. Ascultă, Raoul, spuse Evelyne, dar tu de unde ştii toate chestiile astea? Că Puiu nu-ți dă nicio informație.

— Am şi eu prietenii mei. Uiți că noi am fost o camarilă, zdrobită, ce-i drept, la ora asta, dar solidară. De altfel, dacă ai vreo îndoială, poți să-l întrebi pe Armand, care ştie şi el, ca şi mine, tot ce v-am spus eu.

— El ştie, dar n-are voie să vorbească.

— Ei, cum e, Armand? clipi Raoul din ochii obosiți de prea marea lumină a dimineții.

— Dacă te interesează, chiar că nu ştiu nimic.

— N-ai auzit nici despre acțiunea lui Cădere, ministrul României la Lisabona, care a încercat prin Salazar să ia contact cu englezii? Nici de Nicolae Dumitrescu, care, la Madrid, prin ambasadele Argentinei, Portugaliei şi Turciei, le-a explicat că discursul lui Mihai Antonescu, din februarie, de după Stalingrad, nu este altceva decât prohodul imperialismului german şi debutul imperialismului rusesc?

— Habar n-am.

— *Toujours bouche-close*. Îmi place, ține-o aşa că tot acolo ajungi. Poate n-ai aflat nici despre memoriul lui Ică adresat lui Ribbentrop, în care România vrea să devină un factor de conciliere între Germania şi puterile occidentale? Omul lui Puiu, să ştii de la mine, e pe dric. În aprilie, la Klessheim, când Antonescu a fost la Hitler, Führerul i-a cerut capul, şi nu numai lui, ci şi pe cele ale miniştrilor de la Berna, Madrid şi Lisabona. Deşi, fie vorba între noi, Hitler era cel care inițiase aceste tatonări. Dar voi de ce naiba nu mai

mergeți pe la recepții, că acolo, între un pahar-două, se mai află câte ceva? Nu-i vorbă, mie îmi şi place să beau, dar mai trag şi cu urechea. Dacă vă interesează, secretarul de stat american Hull l-a sfătuit pe ministrul american la Lisabona să-l sprijine pe Ică.

— Ei, dar asta de unde o mai ştii, dragă? se miră Evelyne, căscând discret.

— Uite c-o ştiu! Rahatul pute. Şi, ca să vă liniştesc, vă mai aduc la cunoştință că, tot la convorbirea de la Klessheim, Mareşalul s-a ținut bine. Zugravul s-a rățoit la el, dar ăsta nu-i dus la biserică şi i-a amintit în stilul său lipsit de menajamente că ar mai trebui să facă şi puțină politică. Atunci Hitler i-a reproşat Mareşalului că a pierdut bătălia de la Stalingrad din cauza trupelor române, ceea ce l-a iritat foarte rău pe Conducător, care, marțial cum e, i-a retezat-o scurt: Ba, să mă scuzați, sau cum i-o fi zis el acolo, broscarii dumneavoastră au pierdut bătălia de la Stalingrad. Că nu puteam să ne alegem un aliat mai pricopsit decât pe macaronarii ăştia, care au plecat pe front în sandale şi bluze, crezându-se la Tobruk. Cât priveşte înlocuirile cerute de Hitler, să mă scuzi, Evelyne, ciuciu!...

— *Qu'est-ce que c'est ça*, *ciuciu*?...

— Ceva pe țigăneşte, Evelyne, murmură râzând de-alăturea Armand, aruncând dosarul pe iarbă.

— După cum ştiți, continuase Raoul, Mihai Antonescu nu numai că n-a fost înlocuit, dar acum vreo 20 de zile a fost primit de Mussolini şi Bastianini la Roma. Mussolini, în principiu, era de acord, numai că aştepta o situație militară mai bună. Şi, iată, situația militară mai bună s-a ivit. E prizonier şi o să-l vedem la zid.

Apăruse Marcela cu un cărucior pe care aducea gustările de dimineață şi cafelele.

— Bună dimineața, doamnă. V-ați sculat devreme astăzi.

Pe ceilalți doi îi salută cu o uşoară înclinare a capului.

— V-am adus şi apă minerală. E pentru domnul Raoul. Ştiu eu ce-i trebuie dimineaţa.

— Mulţumesc, Marcela. Ca totdeauna, atentă cu mine. Şi-i strecură discret o bancnotă în buzunarul şorţului.

— Marcela, ştii ceva despre *masseur*? întrebă Evelyne. N-a mai venit de o săptămână. Ce-i cu el? N-a dat un telefon, nimic.

— Poate că mă înşel, dar e internat la o clinică. Se pare că are cancer.

— Nu mai spune! Cum e posibil? Omul ăsta cât un munte... Sper să te-nşeli.

— Nu, doamnă, se pare că e adevărul-adevărat. Se simţea rău încă de astă-primăvară, dar nu arăta. A început cu nişte ameţeli, pe urmă cu o mare oboseală. Acum vreo zece zile a făcut nişte analize, pe urmă am auzit că e la spital.

Fata le împărţi cafelele şi o privi interogativ pe Evelyne.

— Doamna mai doreşte ceva?

— Şi cu Margulius ai idee ce s-a întâmplat? Parcă l-a înghiţit pământul şi pe ăsta. Ieri trebuia să fie la *court* şi a trebuit să joc cu Drăgănescu, care aleargă ca o cizmă. Am pierdut trei partide la dublu cu el.

— S-a-nsurat.

— Ce spui?

— Ce auziţi. S-a-nsurat. Cu Jo-Jo, dansatoarea de la *Fu-Ciang*.

— Ei nu, că e bună! Păi asta, Armand, tu ştii mai bine, nu era încurcată cu inspectorul Mizdrache?

— Dar cu cine nu era încurcată? făcu morocănos secretarul ministrului. În general, femeile de genul ei au mult succes la sportivi.

— Mai cunosc eu un caz, reluă pasa Evelyne, deşi victima căreia îi era adresată această ironie nu era de faţă.

Raoul se afla la al patrulea pahar de Courvoisier.

— Despre ce vorbiţi voi acolo?

— Facem şi noi cronica mondenă, zise Evelyne şi o concedie pe Marcela... Fii drăguță şi pregăteşte-mi rochia albă şi pălăria din pai de orez, cea cu panglică portocalie. Merg la *Yodl Club* să fac canotaj, aşa de bine am ajuns. În loc să mă duc la mare, mă duc la Herăstrău.

— Dar cine te opreşte, dragă, să pleci? Că de când te ştiu eşti o ființă independentă, slavă Domnului!

— Raoul, pentru Dumnezeu, cum pot să-l las pe Puiu în asemenea împrejurări singur? N-auzi, a căzut Mussolini, că doar tu ai spus-o...

Raoul începu să râdă.

— Ei, asta-i bună! *Vous êtes au courant avec les choses*. Felicitările mele! Şi, mă rog, chestia asta cu canotajul cum de s-a produs? Ceva – cumva?...

— Nu fi mizerabil...

— Păi, dacă e aşa, eu mă duc să citesc. Mi-am luat porția de dimineață. Sticla o confisc, că, sgârcită cum eşti, o să-i dai dispoziții lui Anton să-mi dea să beau poşircă. *Au revoir*.

Rămăseseră singuri. Evelyne îl privi lung. Armand părea preocupat de grădinarul care tundea atent iarba la capătul peluzei.

— N-ai să-mi spui nimic? întrebă femeia.

— Ce să-ți spun?

— Nu crezi că mă cam neglijezi?

— Ştii bine ce program încărcat am avut săptămânile astea. Evenimentele se precipită.

— Ştiu, nu-i nevoie să-mi spui, dar un ceas-două poți să mai găseşti şi pentru mine, ori mititica aia a ta ți-a sucit de tot capul? Nu ştiu dacă ai băgat de seamă, dar bărbații cad cloşcă, cum spune Marcela, mai ales vara şi mai ales la mare. Ție nu ți s-a întâmplat aşa ceva?

— Nu. Nu cred.

— Vrei să mă faci să cred că n-o vezi pe Irène? Că n-ai timp nici de ea?

— Îmi faci o scenă?

— A, nu, dragul meu. Am trecut de vârsta asta. Din partea mea ştii că ai toată libertatea.

— Tocmai asta credeam şi eu. Idila cu Irène-Nathalie salvează, cel puţin, aparenţele.

Evelyne râse muşcător, voind să sublinieze ceea ce avea să spună:

— A, şi tu care ţii seama de toate circumstanţele, vrei să mă aperi. Şi aşa destul vorbeşte lumea pe seama noastră. Dar mai bine spune-mi: tot aşa bisericoasă e micuţa? Aud că bateţi toate mănăstirile. Săptămâna trecută, şoferul Costache ţi-a schimbat pneurile la Citroën. S-au tocit de-atâtea raiduri. Sau ai participat la vreun raliu, şi nu ştiu eu?

— Evelyne, pentru Dumnezeu, în urmă cu vreo câteva luni voiai s-o iau de nevastă, şi acum ce te-a găsit?

Evelyne se juca cu un cuţitaş de unghii, pe care-l scosese din buzunarul halatului. Părea foarte preocupată de degetele ei.

— Este adevărat, dar am date noi.

— Ce vrei să spui?

— Ah, poţi să-mi explici tu chestia asta, Armand, de ce mi se sfâşie unghiile? Probabil o lipsă de calciu, nu-i aşa? Uite, totdeauna o păţesc. Dacă m-agăţ de un fir de aţă, unghia mi se sfâşie ca o bucată de hârtie. E limpede că e o lipsă de calciu.

Armand se ridicase în picioare şi se plimba în jurul ei cu mâinile la spate. Era îmbrăcat într-un pantalon alb de buret şi peste cămaşa albă de mătase chinezească se învăluise într-un *Wind-jacke* transparent.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Eşti atât de curios? Nu vrei mai bine să vorbim de altceva?

— Nu, chiar mă interesează.

— Mergi la tenis astăzi? mai încercă o dată femeia să scape de curiozitatea lui Armand.

Îi privea pantofii albi de pânză şi-i măsura silueta subțire, căutându-i parcă un defect.

— Mi se pare mie sau te-ai mai îngrăşat?

— Nu cred. De ce eviți să-mi răspunzi?

— Ei bine, dacă ții cu orice preț, micuța ta Irène-Nathalie Mavrocordat trăieşte cu Dimitrie Pavlovici Ignatiev!

Grădinarul începuse o nouă brazdă, dinamul maşinii de tăiat iarbă păcănea ca o motocicletă. O rafală de vânt se izbi în coroanele fastuoase ale bătrânilor copaci ai vilei. Mirosea a iarbă retezată, un miros albastru, cum spunea un poet. Încet-încet, căldura zilei se încropea deasupra grădinii.

— Ştii, mă lupt cu Puiu de zece ani să pună în funcțiune fântânile alea din fața donjonului şi nu reuşesc să-l conving. Are o aprehensiune la hidraulică, pretinde că zgomotul apei îl enervează. Pe mine, cât am stat în Italia – am petrecut o vacanță la Tivoli acum vreo şapte ani –, fântânile mă făceau să dorm. Dormeam, Armand, dacă mă crezi, câte zece ore. Şi mirosul ăla de portocali înfloriți şi toate grădinile care emiteau esență de migdale amare... A fost un vis... Pe vremea aia încă îl mai iubeam pe Puiu, deşi el m-a înşelat tot timpul, dar se ținea bine, nu chelise ca acum. Îşi păstra silueta, avea *charme*-ul lui...

— Şi acum se ține bine.

— E macerat, probabil că ne-am şi plictisit unul de altul. Vezi tu, obişnuința asta e un lucru îngrozitor. Pe vremea aceea nu ne separasem, nu aveam dormitoare fiecare, dar cred că de-atuncea a început. De-aia zic eu că nu e bine să te însori, totuşi. Mă uit la tine, ai succes, toate femeile te doresc, ar fi fost o prostie s-o iei pe Irène, deşi, cu mutrişoara aia a ei spăsită, mi se părea exact ce-ți trebuie. De altfel, nu-ți ascund, totdeauna i-am suspectat pe tipii ăştia mistici de ipocrizie. Am avut vreo două servitoare care

nu furau, erau curate, corecte, însă am constatat că mințeau îngrozitor, chiar fără să fie nevoie de asta. Nu făceau nimic rău, nu mi-a lipsit un lucru cât le-am avut, dar mă enervau că, pentru a-şi face o plăcere, găseau nişte motivații atât de complicate încât mă înspăimântau cât puteau să mintă. De ce era nevoie de toate chestiunile astea, nu-mi dau seama.

Armand se reaşează în fotoliul uşor de nuiele, privind-o cu atenție.

— Este adevărat ce mi-ai spus despre Irène?

— Dar ce-ți închipui? Că m-apuc s-o calomniez? La drept vorbind, chestiunea mi-ar fi convenit din toate punctele de vedere. Are un nume, ştie să se poarte, mă deranja numai că face parte dintr-o familie cam scăpătată. Nici ereditatea ei nu e prea clară. Tat-su ăla, pictorul care a murit la Paris, era cam boem. Pe urmă a fost crescută de nişte mătuşi. Mi se pare că ți-a povestit. Nişte nebune. Pe polcovnicul Ignatiev îl cunoşti, nu? Se pare că e dintr-o familie bună şi el, dar nu face lucruri tocmai onorabile. E adevărat că vinde mobile ca să trăiască, dar şi fata asta putea să găsească ceva mai interesant. Ignatiev are vârsta lui Raoul, cum i-o fi sucit capul – nu ştiu. Lumea vorbeşte fel de fel de chestii, dar eu cred că e numai o toană. Şi tu, văcarule, ce dracu' ai păzit? Că parcă îmi pare rău să fii aşa, încornorat, de un boşorog de-ăsta care cară scaune cu spinarea... Te credeam mai înfipt, mai cinic.

Armand nu-i răspunse.

— Sper că nu te-am făcut să suferi. Uneori o brutalitate din asta face mai bine decât o ipocrizie prelungită. Oricum, aflai. De când n-ai mai văzut-o?

— Ce importanță are, Evelyne?

— A, domnul îşi asumă...

— Probabil că am fost un idiot, cum spui tu, şi, stând atâția ani între vaci şi peoni, n-am învățat să mă port cu

doamnele.

— Nu s-ar zice. De pildă, pe mine mă tratezi destul de dur.

Pe aleea grădinii se ivise automobilul ministrului. Era gol, şoferul Costache deschise portiera şi se apropie de cei doi cu şapca în mână:

— Sărut mâna, doamnă. Bună dimineaţa, domnu' Armand. Domnul ministru anunţă că n-o să vină astăzi la masă. Să nu-l aşteptaţi. Adunare mare la Consiliu. S-a întâmplat ceva cu Mussolini. Vorbeau toţi şoferii azi-dimineaţă.

— Bine, Costache, vezi-ţi de treabă, spuse Evelyne, pe urmă i se adresă lui Armand: Nu mergi cu mine la *Yodl Club*?

— Nu, probabil că o să mă caute la telefon careva. O să fie nevoie de acte... E mai bine să rămân.

*

Irène-Nathalie Mavrocordat, fiica prinţului Hercule-Onessime Mavrocordat, avusese o copilărie ciudată. Mama ei, Aleksandra Zahaciński, o născuse în Kostiolul lui Paustovski, un târg de harabagii evrei şi mici negustoraşi de graniţă, mereu pe drumuri, preocupaţi de afacerile lor nesigure şi de războiul cu turcii, unul din acele oraşe parcă strivite de noroaie, începând din octombrie până în decembrie, cu uliţe înguste, urduroase, care mureau la şase seara odată cu aprinderea felinarelor şi păreau însufleţite numai în timpul slujbelor de duminică dimineaţa, când *ksiondz*-ul împărţea sfintele daruri în faţa crucifixului împodobit cu trandafiri de hârtie, în zgomotele de clopoţei, pe care nişte copii îmbrăcaţi în negru şi cu gulere albe, apretate, îi agitau în faţa altarului care aducea cu culisele unui teatru. Mica biserică cu ziduri albe şi statui de ipsos, cu un singur vitraliu pictat de un ţăran cu un secol în urmă, cu un Christos şasiu şi aureolele şterse de ploi şi de soare, cu băncile roase de câteva generaţii de credincioşi, printre care preotul îşi rostea în latineşte implorările lui

monotone: *Requiem aeternam donna eis*, *Domine*, *et lux perpetua luceat eis*, printre bujorii de hârtie încărcați de praf şi toate acele obiecte de cult, simple, aşezate pe o masă acoperită cu o pânză albă, imaculată, şi apoi glasurile celor treizeci-patruzeci de inşi repetând cuvintele latineşti, şi profilul agresiv al contesei Branitkaia, cea mai bogată femeie din județ, văduvă de două decenii, care abia o băga în seamă pe bunica Dorofeea Zahaciński, nobilă scăpătată, trăind într-o margine a moşiei aceleia, în câteva camere aproape ruinate, cu două slugi neplătite cu lunile, mereu nemulțumite de ce li se-ntâmplă, bombănind prin ograda plină de orătănii şi amenințând că o vor părăsi.

La cinci ani, Irène-Nathalie rămăsese singură cu Aleksandra şi cu Dorofeea Zahaciński, pentru că tatăl său se afla undeva la Habarovsk sau în Abisinia, sau în China, trimițând rar depeşe prin curieri, care făceau câte o lună ca să ajungă la Kostiol. Încă nu se stabilise la Paris, sau nu ştia ea, şi nu picta. Vindea vulpi polare, călătorea cu vase pe Amur, pierzând tot ce câştiga într-o noapte, la cărți, în tavernele acelui Eldorado rusesc, dintre Pacific şi stepele siberiene. Trăise la Petersburg şi la Moscova, unde o cunoscuse pe Aleksandra, care-i născuse trei ani la rând trei copii, între care ea, Irène-Nathalie, era al doilea. Pe Nichifor-Belizarie Mavrocordat îl înfiase mai târziu un frate al tatălui care trăia la Iaşi, ca profesor de greacă, şi plecase din Kostiol într-o iarnă cumplită, cu o sanie, învelit în piei de lup, şi Irène n-avea să-l mai vadă decât după refugiul lor, al ei şi al bunicii Dorofeea, în România, prin 1922. Fratele cel mic, Sviatoslav, murise la 11 ani de leucemie, se pregătea pentru cariera militară, la îndemnul naşei lui, contesa Branitkaia, care, fire autoritară, o obligase pe mătuşa ei, sub jurământ, să-l trimită la Moscova să se facă ofițer.

Irène-Nathalie Mavrocordat avusese o copilărie întunecată,

însingurată în acel mic conac care aducea cu cele de la țară, şi chiar fusese un refugiu de vară al familiei Zahaciński, când încă Kostiolul nu se întinsese cu mahalalele lui pline de evrei până la *grădinile alexandrine*, cum le numeau intelectualii din târg, ale contesei Branitkaia, în care pe atunci încă umblau cerbi sălbatici. Nathalie apucase acei plopi uriaşi, plantați cu o jumătate de secol în urmă de contele Braniţki de-a lungul unui râu leşios, secat, care lăsau vara valuri de funigei argintii, semănând cu o maree strălucitoare ce acoperea totul. De copilăria ei se legau țipetele gâştelor sălbatice, toamna, plecând în cârduri undeva spre sud, şi sunetul clopotelor de aramă ale bisericilor din Kostiol, douăzeci de biserici, dacă nu mai multe, şi amintirea siluetelor turlelor sinagogilor înverzite de ploi, şi plugarii îmbrăcați în redingote negre, cu meloane pe cap, umblând în urma boilor ca un stol de corbi, primăvara, ciudați semănători, cu desagele tărcate pe un şold, din care aruncau seminţe în urma plugului, cântecele ce semănau cu un plânset repetat şi obloanele care se închideau totdeauna la ora şase, în octombrie, cu pocnete surde, aducând cu închiderea unor morminte, şi ceața de pe uliţe, înaintând ca un fluviu de lavă, aburi albicioşi, lingând noroaiele ce mai sclipeau albastru într-o ultimă lumină de dinainte de apus. Oraşul părea atunci un port uitat, îndepărtându-se în stepă, cu pâlpâiri rare, înghițit de norii ca nişte vălătuci, joşi, arând ei înşişi ogoarele culese toamna şi intrând în morțiul iernii, când zăpada acoperea totul, imensă plapumă, şi tot Kostiolul semăna cu o aşezare dispărută, din care numai fumurile galbene de balegă uscată sau de paie mai erau dovada existenței umane. Singurul lucru frumos păreau felinarele şi gardul de fier forjat al domeniului contesei Branitkaia, dincolo de care, pe la jumătatea lui ianuarie, în zilele senine puteau fi văzuți cerbii mirifici, lopătând în salturi deasupra zăpezii. Noaptea

flăcările de acetilenă ale felinarelor şi geamurile vechii sufragerii a contelui Braniţki aruncau dâre feerice pe omăt. Cădeau frunzele de stejar de anul trecut, vechi, uscate, foşnind ca hârtiile, într-o rotire leneşă de elice, şi pădurile se despodobeau, rămânând goale, negre, drepte, ca un uriaş rastel negru şi pe urmă veneau zăporojenii în săniile lor pictate, pe aripile cărora zburau îngeri cu pendule la subţioară şi aripi veştejite, şi gâşte sălbatice cu chip de femeie, cum avea să vadă Nathalie-Irène mai târziu în picturile lui Chagall. Curtea contesei Branitkaia se umplea de larmă, vânatul era descărcat din sănii şi cărat pe nişte *culmi* ale căror coarde de sârmă păreau uriaşe harfe de care spânzurau vulpi roşcate, din boturile cărora încă se mai scurgea sângele. Braconierii de pe moşiile contesei Branitkaia îşi lăsau prada prin bordeiele îndepărtate, numărând pieile rămase. Servitorimea fierbea uriaşe cazane cu samagon şi hrişcă; se coceau pâini pe plite încinse şi se auzeau cântecele căzăceşti – *dumki*. Bucătăresele scoteau de prin cotloane peştele uscat, stropit cu saramură. Se încingeau chefuri de trei zile, toată mulţimea – Îmbrăcată în halate de catifea neagră sau albastră, cu brâie bătute în ţinte şi cizme roşii – toca zăpada ogrăzii şi ai fi zis că nu are timp de dormit. Ardeau focuri din lemn de stejar prin colţurile curţii şi contesa Branitkaia, în dantele negre, cu broboadă de Kiev roşie ca focul, cu ciucurii mari aurii, făcută parcă dintr-o cortină de teatru, străbătea curtea, dând porunci sau ciocnind cu noii veniţi şi cântând, laolaltă cu bărbaţii, cântece ciumace, melancolice:

Şuierând în marş cazacii
Au pornit călare.
Multe lacrimi Maruşenka
A vărsat, *amare*.

Şi iar începeau chiotele şi samagonul curgea gârlă, şi câte unul era găsit ţeapăn a doua zi, în zăpadă, şi abia îl

dezgheţau, turnând apă fiartă pe el, după ce-l despuiau şi-l frecau cu spirt, iar îmbătându-l. Irène-Nathalie şi fratele ei mai mic ascultau acele strigăte guturale şi priveau focurile întunecatelor odăi ale casei lor, pline de icoane, aduse de la Lavra Veche, unde fuseseră sfinţite. Sub privirile acelor părinţi nemiloşi, severi, unii ţinând o spadă de foc în mână şi alţii numai două degete ameninţătoare ca un avertisment către cineva nevăzut, fata simţea cum creşte în ea un sentiment îngrozitor de umilinţă. Casa era plină de colecţii din revista *Niva* care apărea la Petersburg şi, la prima căldură din sobe, odăile începeau să miroasă a hârtie uscată. Bunica Dorofeea Zahaciński aprindea candelele şi mobila greoaie apărea din întuneric, cu uşi ca de criptă, lustruite, scaune de stejar care ţi-ar fi rupt picioarele dacă s-ar fi răsturnat, sfeşnice de argint, samovarul fierbând tot timpul, o carte de tălmăcit visele şi hrisovurile vârâte în teci de piele, răspândind şi ele nelipsitul miros de hârtie arsă care-i însoţise toată copilăria. Erau nopţile când Dorofeea Zahaciński le povestea despre războaiele cu turcii, despre hatmanul Sagaidâcinîi care avea treisprezece neveste şi umbla însoţit de patruzeci de sănii pline cu odoare de aur. Erau evocate risipirile de la Zăporojskaia Seci de pe timpul Ekaterinei a II-a, când sotniile fuseseră sparte şi o parte din aceşti cazaci ajunseseră până pe malul râului Ros, lângă Belaia Ţerkov. Sviatoslav asculta cu ochii speriaţi evocarea luptelor sângeroase cu polacii, povestirea măcelului de la Uman şi răpirile hatmanilor din Cighirin, care furau fetele din sate. Bunica Dorofeiei fusese turcoaică, adusă cu carul cu boi de la Perekop sau de la Armiansk, pe unde umbla bărbatul ei vânzând grâne. Dar câte poveşti nu auzise Irène-Nathalie despre stepele albastre şi aurii, nesfârşite, ale Ekaterinoslavului şi Hersonului: „Ştiţi voi, copii, unde e raiul?” – Întreba ea şi le dădea turtiţe de secară, pe care ei le rodeau ca nişte şoareci ascultând cuvintele acelei femei

minunate. „Raiul e în Crimeea, unde n-apune niciodată soarele şi unde e o mare verde ca sticla asta...” Şi le arăta un bocal buburos, în care ţinea apa de ploaie cu care se spăla seara ca să-i piară ridurile. Cu ea, cu această Dorofeea, călătoriseră amândoi la Kazantâk în Trakia, unde existau femei cu numele de Esme, Fatma, Selima, pe care, dacă le lua vreun creştin, preotul le numea Honorata. Aşa treceau iernile lungi, nesfârşite. Cazacii cu săniile lor plecau şi conacul contesei Branitkaia se pustia. Ea se uita în casă, de parcă murea în acel anotimp, vedea numai fumurile coşurilor, drepte, verzui, ridicându-se sub cerul apăsător. Numai duminica după-amiaza, pe la cinci, când lumina agoniza, abia târându-se spre stejarii despuiaţi din spatele conacului, se auzeau sunetele deşelate ale unui clavicord. Copiii ascultau înfricoşaţi aceste sunete de dincolo de lume; parcă li se şi părea că primăvara n-o să mai vină niciodată în ţinuturile lor. Ningea bogat câte o săptămână, cu fulgi cât o aripă de gâscă, ce cădeau lent, abia aşezându-se, foşnind, cu un sunet inimitabil, care-i rămăsese, ca şi mirosul de hârtie ofilită, în memorie.

În martie se topeau zăpezile. Îi trezea – şi pe ea, şi pe Sviatoslav – dezgheţul acelui râu care iarna se umfla şi îngheţa, strângând toate apele pâraielor din jur, nişte trăsnete ca de stejari despicaţi în furtună, cum se-ntâmpla câteodată vara, când, de uscăciune, câte un trunchi de copac exploda, fărâmiţându-se, spintecat parcă de sabia unui arhanghel în plină câmpie. Dorofeea Zahaciński se trezea; în odăi era frig, şedeau sub polog, adulmecând cu spaimă zgomotele îndepărtate de-afară: „Auziţi, copii, a sosit primăvara”, şi nu mai dormeau până în zori. Atunci abia ieşeau din curte, pentru că în timpul iernii nu erau lăsaţi să treacă dincolo de pragul porţii din cauza lupilor care bântuiau în jur. Încetau şi strigătele cerbilor înspăimântaţi de prezenţa haitelor. Deasupra malurilor roase se scurgea

soarele ca un muc de lumânare, cu o lumină păduchioasă, galbenă, târâtoare. Gheața era vânătă, plină de paie. Pe la prânz se înmuia. Copiii din Kostiol se dădeau pe gheață pe şine de tablă. Nepoții contesei Branitkaia, îmbrăcați în catifea albastră, aveau patine *Halifax* şi dansau cu fete de doisprezece ani, cu coade, făcând cercuri largi, pe gheața scrâşnitoare, spre seară, aruncând în urma patinelor o brumă argintie. Ah, câtă invidie năşteau acele patine strălucitoare, care păreau fulgere în goana copiilor, cismulițele albe cu treizeci de nasturi, ale fetelor îmbrăcate în scurte de miel peste rochiile de balerine! După o săptămână, râul începea să curgă somnoros undeva spre depărtările neştiute, printre cioatele de sălcii, rămânea mâlul unsuros, plin de crengi putrezite, şi tot ținutul devenea o uriaşă mlaştină smălțuită, şi ulițele se transformau într-o mocirlă spumoasă în care tarantulele jidoveşti se înfundau până la butuci, şi birjarii degeaba smoneau caii, şi ei înglodați până la piept. Pe la colțuri izbucnea firul de iarbă. Atunci apăreau cântăreții orbi, o şleahtă amestecată de bărbați uscați ca nişte sfinți, desculți, zdrențăroşi, ținându-se de umerii unor copii sub zece ani, mucoşi, în lungi cămăşi de cânepă, cu nişte saci pe spinare, în care țineau merindele, pâinea, ceapa şi sarea. *Maiştrii*, cum li se spunea, în frunte cu Ostap sau Liolea sau Anatol Efremovski, o întreagă dinastie, cu lire ucrainene atârnate de piept, acordau tija de lemn cu rotiță şi aceasta se freca de strune şi un zumzet uscat, ca şi când milioane de țânțari ar fi năvălit de undeva din stepă, umplea ulițele. „Au venit cântăreții, a sosit starostele Ostap, au venit *Maiştrii*!" – strigau copiii, şi de departe se auzeau *dumki*, acei psalmi ce-l slăveau pe Dumnezeu, într-o litanie răguşită care te umplea de spaimă. „Au venit sfinții apostoli", spuneau muierile de după uluci, şi iar se auzeau strunele lor din mațe de miel, zumzăind. Bărbații se scărpinau în buzunare,

căutând câte doi groşi, unul pentru copilul cu desaga şi altul pentru orb. Ei anunţau iarmaroacele ucrainene care începeau în aprilie, dimineaţa, pe rouă, într-un abur albastru, după ce pământul se bătătorea şi pe preşuri de cârpe se aşezau ulcioare de lapte, buchete de părăluţe în găleţi cu apă, miere din floare de hrişcă de anul trecut, în oale de lut, brânzoaice calde cu stafide, site cu vişine murate şi tot târgul mirosea a porcuşor de râu şi se auzeau bătând leneş clopotele de la biserici, şi soseau şi ţiganii cu cazane de aramă şi tingiri, bătând nişte cai mici, huţuli, cu biciuşte împodobite cu flori de hârtie, roşii şi verzi. În ceair făceau o roată din căruţele lor pictate cu cruci şi heruvimi şi evreii se tocmeau câte-o dimineaţă întreagă ca să cumpere câte-un cazan de rachiu, în care toamna făceau samagonul. Pe broboade, în praf, se aşterneau piramide de săpun trandafiriu de Kazantâk şi se auzea zgomotul de zbaturi ale morii, a cărei roată începuse să umble. Mirosea a lapte fiert, câinii hămesiţi furau covrigi, huiduiţi de negustori şi loviţi cu bolovani. Bătrânele: Hanna, Parasia, Corpâna, Olesia, Frosia, unele atingând suta de ani, în rochii negre şi broboade care le acopereau gurile ştirbe, lăsându-le numai ochii vii, îşi făceau cruci mari şi se îndreptau spre cimitirul târgului, dincolo de o luncă a contesei Branitkaia, călcând printre tufe de ienupăr şi broscăriţă, strivind sub picioare iarba şi ajungând în faţa lespezilor pe care totdeauna găseai un trandafir de oţel negru. Se închinau în faţa crucilor de fontă şi aruncau un pumn de flori sălbatice, privind cerul îndepărtat în care se stârneau furtuni neaşteptate, de care nu le păsa. Se aşezau pe câte-un colţ de lespede şi bolboroseau rugăciuni nedesluşite aţipind câte-un bun sfert de oră, pe urmă iar se rugau, şi iar aţipeau, şi le trezea câte o pală de vânt care venea de undeva, din stepă, şi bubuia cerul ca vara, pe neaşteptate, şi deodată, ca o turmă de porci mistreţi spre acel râu secat în iulie, dar acum cărând

resturi de lemne şi garduri, se învălmăşeau nişte turle negre în care sclipeau fulgere şi începea o ploaie repede, apăsătoare, rece, şi târgul se spărgea într-o clipită, fiecare fugind sub şoproane sau în cârciumile de lemn ale ovreilor, unde se apucau să bea samagon, până când iară ieşea soarele, sclipind în nişte ghioluri de antracit, ca şi când cineva şi-ar fi pierdut părăluţele de argint. Şi pe urmă iar se auzeau pe sub şoprurile din coceni de porumb cântece stinse:

În tristeţe mă chinui cumplit.
De-al meu suflet cumva dacă-ţi pasă.
Pe la mine să vii negreşit
Să-ţi vorbesc de o soartă câinoasă.

Orbii plecau cu desagele pline, cu groşii lor de aramă, vârâţi în brâie de piele, desculţi, sfrijiţi, murdari, dispărând sub orizontul vag. Şi coardele mai scoteau, încă, un sunet sugrumat, la câte o izbucnire a vântului ca un strigăt de disperare, îndepărtat. Verile erau furtunoase la Koptiol, până în iunie creştea o vegetaţie bogată, ţinutul se înverzea, nu era prăfos, şters, ca după strânsul recoltei. Cădeau ploi repezi dinspre Gorodişce, la *Ivan Kupàla*, de naşterea sfântului Ioan Botezătorul, la 24 iunie, trăsnea ca-n iulie şi ploile nu mai conteneau. Copiii mergeau la râu pe înserate şi aruncau cununi de flori de câmp, în mijlocul cărora aşezau o cruciuliţă din două nuieluşe de alun, pe care lipeau mucuri de lumânări de ceară. Când scăpata soarele, se aprindeau lumânările şi convoiul coroanelor plutea leneş pe lângă maluri, lăsând nişte meandre luminoase pe ape. A cui coroniţă plutea mai departe, se spunea, acela va trăi mai mult. Fetele mai răsărite, cu cosiţele blonde, legate cu panglici portocalii şi negre, cu salbe de mărgele la gât, se uitau la promişii lor, nişte băieţi spelbi, de cincisprezece ani, care priveau indiferenţi la acel joc. Vara, Aleksandra pleca cu copiii la Cerkassî, pe Nipru, la bunica Vikentia Ivanovna,

o bătrână de nouăzeci de ani, care nu mai scosese rochia ei neagră de doliu de la zdrobirea răscoalei polonezilor din 1863, când îi fusese ucis soțul. Dădea copiilor hârtie mov, lucioasă, din cutiile de tutun ale unui bătrân surd, care avea grijă de treburile casei, trăind într-o odaie plină de borcane pline de miejii de nucă puşi la saramură. Sub tavanul de bârne, cu ferestre înguste, dând spre un câmp fără sfârşit, Kolea prefira munți de tutun pe care-l deşerta din nişte cutii pe mesele de brad. Când termina cu ceea ce numea el uscarea ierbii dracului, se apuca să fumeze țigară de la țigară, în odaia întunecoasă în care se aflau doar două lavițe acoperite cu piei de urs şi o puşcă de vânătoare cu prăsele de argint. Mirosea iute a tutun stătut, şi, dacă n-ar fi fost candelele trandafirii mereu aprinse sub icoanele, şi ele, afumate, locul ar fi părut sinistru şi ar fi înspăimântat-o pe Irène-Nathalie. Vikentia Ivanovna vorbea la nesfârşit cu maică-sa în odăile din față, ceva mai luminoase, cu ferestrele acoperite cu hârtie roz, de creton, dând spre livada cu nuci care oprea soarele de dimineață, aruncând umbre verzi pe podelele lustruite, din lemn ceruit, de culoarea lămâii. În fiecare primăvară ea se ducea în pelerinaj la locurile sfinte, la Varşovia, la Vilno sau la Chestochowa, sau la Lavra Troițe de lângă Kiev, la Sergheievo sau Pociaev. Într-un an, mai demult, făcuse şi un hagialâc la Meca, la mormântul lui Mahomed, se avea bine şi cu țadicii evrei, pe care-i ruga să-i citească din cărțile lor sfinte, din Talmud şi Tora. Aleksandra, maică-sa, o chema şi pe ea, şi Irène asculta poveşti înfiorătoare despre sfinți zidiți în pereți în cripte de piatră, stând în picioare, neputreziți, în cămeşoaie unse cu mir, cu chipurile afumate, despre icoanele făcătoare de minuni pe care le vindeau călugării de la Lavra Pecerskaia, moaştele scumpe pe care ea le ascundea în nişte lăzi din pod ca să-i ocrotească casa, vreun deget de sfânt, vreo bucată de lemn din crucea lui Iisus care urcase

Golgotha, ținută într-un borcan fără aer ca să nu se sfărâme, despre mulțimea pravoslavnică ce se înghesuia în extaz, târându-se în genunchi pe coridoarele Lavrei, în aerul cu miros de sudoare, tămâie şi lumânări scurse, în zumzăitul de glasuri, mii de glasuri care rosteau la nesfârşit rugăciuni, în țipetele biruitoare ale câte unui bolnav adus pe targă, care se ridica drept în picioare din paralizie şi umbla cu ochii holbați prin curte; despre nebunii vindecați în acele locuri minunate, unde toate şipotele de apă erau sfințite şi, dacă cei tulburați la minte beau câteva înghițituri, privirile lor albastre sau verzi, pierdute, se înseninau şi pe chip le curgea o slavă împăciuitoare şi zâmbeau cum numai sfinții ştiu să zâmbească, cu blândețea heruvimilor, şi umblau cu mâinile întinse către Salvatorul pe care ceilalți nu-l vedeau, ca şi când ar fi păşit pe apă. Mulțimile oarbe, fanatice se prăbuşeau deodată în genunchi, în praful curților şi urlau către Dumnezeul nevăzut, smulgându-şi veşmintele, beți de extaz, îmbrățişându-se, cântând şi urlând. Atunci, deasupra turlelor de aur ale bisericilor, acele cupole răsucite, ca nişte baloane care ar fi încercat să se ridice la cer, strălucea glorios soarele, clopotele băteau ore nesfârşite, în continuu, până când călugării cădeau sub frânghiile lor, osteniți de moarte. Şi atunci, ca o mare neagră, amestecată, o mulțime necunoscută, înotând în nori de praf, înainta din satele dimprejur spre locurile de pelerinaj, mânată de speranță şi curiozitate. Ologi aduşi în roabe de neamuri, orbi bâjbâind în urma căruțelor abia ținând pasul cailor, gâfâind, binecuvântând, rugându-se. Femei pe moarte, ridicate în plăpumile în care zăcuseră luni de zile şi aduse ca nişte baloturi în spinare, copii cu falcă de bou, născuți pe când mamele lor se uitau la animalele din ogradă, gemeni legați spate la spate, născuți odată, lipiți ca două jucărele, abia respirând cu ochii cârpiți de urdori, goi mişcând degetele mânuțelor scurte, şandalii cu picioare strâmbe, cerşetori

fără un braţ sau cu nasul tăiat pentru nişte pedepse mai vechi, o gloată zgomotoasă, flămândă de mântuire, strivindu-se, aruncându-se în şanţuri când ajungeau la drumul mare şi li se părea că cei dinainte îi împiedică din drumul lor grăbit spre mântuire. Îi preceda câte un tânăr desculţ, într-o cămeşoaie până-n pământ, cu fruntea însângerată de o coroană de spini, purtând pe spate o cruce grea, de fier sau de bârne, pe care cineva scrijelase cu briceagul, cu litere chirilice: „Iisus Nazarineanul, regele iudeilor". Verste întregi crucea era purtată cu schimbul de alţi tineri, şi ei cu coroane de spini, şi ei aproape alergând în văzduhul plin de praf şi în murmurul acela ameninţător al femeilor, bătrânilor şi copiilor rătăciţi, uitaţi de mamele lor şi luaţi de necunoscuţi pe umeri sau pe şold ca nişte desagi şi duşi spre locurile ce vesteau minunea, cu clopotele lor dezlănţuite, spărgând văzduhul, în ploaie sau arşiţă. Şi cei din curţile Lavrei auzeau furtuna mulţimilor, care se apropia, acele răgete guturale, unanime, vedeau norul învârtejit de praf, ce le anunţa, răsucindu-se deasupra şoselelor, apoi gloatele se adunau ca un nod la un pod de lemn, spânzurând deasupra unui râu secat şi coloanele nerăbdătoare, care nu mai încăpeau pe puntea de lemn şi o apucau prin vad, grăbind delirant spre turlele ce păreau că se aprind şi iau foc de atâtea rugi, de dorinţă şi de mântuire. Estropiaţii, aşezaţi pe scândurile unor cărucioare cu roţile tocite, aveau palmele însângerate tot ajutându-se să înainteze în acea înghesuială fanatică, care-i strivea câteodată, nepăsătoare, mânată de o pornire în care nu mai încăpea nicio milă. Se vedeau de departe prapurii zdrenţuiţi, aşezaţi de călugări de-a dreapta şi de-a stânga înaltelor porţi ce erau dărâmate de graba şi furia celor care soseau. În turla clopotniţelor, călugări cu voci grozave, gesticulând, rugau mulţimile să aibă răbdare, să nu se înghesuie, dar cine-i mai asculta, când tot acel val dezlănţuit nu mai

încăpea în curţile lavrelor şi era strivit şi schelele de bârne erau zdrobite? câţiva călugări muriseră sub clopotele prăbuşite deasupră-le, fără ca nimeni să-i mai audă. Începea o bătălie tăcută pentru moaştele aflate pe tarabe; atunci se furau icoanele făcătoare de minuni şi bucăţile de lemn sfinţit din nesfârşita cruce a Mântuitorului. Coridoarele păreau gata să explodeze de atâta omenire înghesuindu-se spre raclele cu sfinţi. Odată, la Chestochowa, se aprinseseră nişte odăjdii şi mulţi muriseră asfixiaţi în catacombele fără aer; poveşti teribile, pe care Irène-Nathalie şi Sviatoslav, fratele ei, le ascultau cu sufletul la gură. Într-un an, bunica Vikentia Ivanovna îi luase, pe ea şi pe maică-sa, Aleksandra, la mănăstirea catolică Iasna Gora, din Chestochowa, unde se afla icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Orăşeni cu gambete colbăite, ţărani, ţărance, preoţi catolici, ministranţi în stihare cu dantele, pelerini, ofiţeri bronzaţi, în tunici albe cu stilete de aur, cazaci murdari, cu cizme încreţite şi iatagane la brâu cădeau în genunchi în drumul prăfuit, urcând un deal până sub zidurile năpădite de muşchi ale mănăstirii, cântând psalmi. O femeie căruntă, cu faţa palidă, se târâse ţinând în mâini un crucifix negru de lemn până sub şanţurile din jurul fostului castel medieval, care adăpostea mănăstirea şi în care se mai vedeau încă urmele ghiulelelor suedeze, ruginite. Podurile mobile, prinse cu lanţuri de fier, se ridicau ameninţătoare cu scrâşnete mari, când numărul celor care intrau înăuntrul mănăstirii întrecea măsura. Aşteptaseră două ceasuri lângă şanţurile în care coclea o apă verzuie; un Christ de alamă, bătut în cuie, pe care atârna o coroniţă din flori de hârtie, privea de deasupra podului la acea mulţime tăcută, răbdătoare, care-şi aştepta rândul. Călugării vindeau inimioare bombate din catifea roşie şi nişte pâinişoare în formă de capete de sfinţi sau de prunci. Se servea ceai cu chifle tari, varşoviene, nişte cazane metalice

sforăiau alături scoțând aburi şi, până să se treacă puntea şi să se ajungă pe coridoarele pavate cu lespezi, prin crăpăturile cărora creştea pătlagina, ascultaseră ruga celor din jur: „*Niech bedzie pochwalony Jezus Chrystus*!" Şi răspunsul altora: „*Na wieki wiekow*!" – Fie lăudat Iisus Christos!

— În vecii vecilor! Cei din fața bunicii şi a mamei sale se mişcau încet, aerul se rărea, Irène-Nathalie nu simțea niciun fel de frică, deşi câteodată trupurile celor din jur o striveau. Mirosea a sudoare bărbătească, a iuft, din ziduri atârnau felinare de fontă, oarbe, fără sticlă, în care îşi făcuseră cuibul păsările. Rândunelele țiuitoare zburau pe deasupra capetelor prin coridorul lung, muced, cu un miros vag de podbal şi izbucneau în văzduhul albastru. Oamenii se întindeau pe lespezi în aşteptare şi oftau încet, de undeva din față se auzea un freamăt stins şi pe pereți jucau vagi urme galbene. Până la intrarea în biserică trecuse un ceas şi jumătate, dar curiozitatea ei răbdătoare o făcuse să nu-şi dea seama de asta; se auzea detunând o orgă şi glasuri mărețe de preoți şi când maică-sa, Aleksandra, o ridicase pe umeri, deasupra mulțimii, odată intrată în catedrală, o întâmpinase un întuneric plin de murmure şoptite şi pe urmă o tăcere cutremurătoare care fusese curmată de aprinderea a trei sute de lumânări deodată şi de dezvelirea bruscă a icoanei Maicii Domnului din Chestochowa. Şase preoți bătrâni în odăjdii cu dantelă căzuseră în genunchi în fața ei şi un cardinal slab, în sutană purpurie, strâns cu un brâu lat, violet, se ivise în fața altarului. Credincioşii se prăbuşiseră şi ei, târându-se ca să-i sărute marginea sutanei. „Vezi, vezi, îi spunea Aleksandra, strângând-o în brațe, ține minte, ține minte, ea este Maica Domnului din Chestochowa care te va apăra toată viața. Ei să i te rogi în fiecare seară". Şi un sentiment de eliberare, de strălucire a sufletului, de împăcare cu ceva necunoscut i se implantase

pentru totdeauna în suflet. Când credea că se află în clipe de cumpănă, mai târziu, în pribegie, acel efect teatral al aprinderii lumânărilor deodată şi smulgerea draperiilor vişinii ce acopereau icoana dătătoare de minuni îi dădea parcă o putere nouă. Dacă ar fi minţit vreodată, maică-sa sau Dorofeea Zahaciński, care ştiau de acest pelerinaj, o puneau să jure pe chipul Maicii Domnului din Chestochowa şi n-ar fi putut minţi din pricina spaimei pe care i-o stârnea evocarea acelui minunat minut când văzuse pe cei şase preoţi şi pe cardinal în faţa altarului.

În alte veri rămâneau în casa din Cerkassî, printre ciubere verzi de lemn, oleandri cu flori mici, trandafirii, nişte flori palide, devitalizate de seceta acelor ani, cercelueşi, garduri de brusturi, şi în odaia largă pentru masă, cea mai luminoasă, împodobită cu trandafiri galbeni, numiţi *de ceai*, se beau la nesfârşit căni cu cvas, afară era prea fierbinte, răzoarele cu pansele se ofileau în vipia verii, motanii birmanezi ai Vikentiei Ivanovna li se încurcau printre picioare. Aveau păr lung, labe maronii şi o mască taciturnă. Lepădau smocuri-smocuri de păr roşcat, de culoarea castanei şi, când se aşezau pe lavițele din jur, în ochi nu mai aveau nicio privire, păreau fără viaţă. Maruşka, bătrâna servitoare, aducea blinelele fierbinţi şi oala în care fierbea încă borşul de sfeclă şi castronul cu caşă. Aburii făceau să pălească frunzele lucioase ale ficuşilor şi oleandrilor. Apăreau şi alţi bătrâni, pe care Irène-Nathalie îi uitase, alde Vania Timoşenko, un văr dinspre mamă, mut, indiferent, nelacom, mâncând fără poftă, Margarita Voloşevskaia, o vară de-a doua a bunicii, unchiul Modest Trofimovici, care cânta sâmbătă seara romanţe georgiene la guzlă şi întreba din când în când cu glasul lui leneş: „Ehei, Aleksandra Ilarievna, pe unde-o mai fi bărbatu-tău, ă la?" „Ultima dată mi-a scris de la Addis-Abeba. Negusul Menelik cică i-ar fi dat un colan de aur pe care o să ni-l arate când o să se întoarcă". Ceilalţi bătrâni

morfoleau în gurile lor ştirbe bucăţile de pâine neagră şi sorbeau din lingurile de lemn ciorba gustoasă de sfeclă. „Da' şi el, de ce n-o mai sta pe-acasă?" întreba Margarita Voloşevskaia. Bunica reteza aerul cu mâna ei uscată: „Ei, are treabă, ce ştiţi voi". „Ce fel de treabă o fi având?" se mira vărul Vania. „Păi, ultima oară a fost la Pekin şi a vândut mătase". „Hă-hă-hă", râdea cu gura până la urechi Modest Trofimovici. „Cum să vinzi mătase chinezilor? Poate a cumpărat?" „Chiar aşa, răspundea mama ei, ruşinată. A cumpărat mătase, da, acum mi-aduc aminte. Uite, dacă nu credeţi, vă aduc scrisoarea, o am în ladă. A cumpărat, de la Excelenţa-Sa Mandarinul Li-Sang, optzeci de baloturi de mătase chinezească". Şi dădea să se ridice să aducă scrisoarea. „Lasă, lasă, făcea bunica Vikentia, te credem, nu-i nevoie să ne dovedeşti". „Şi cui vinde el mătasea asta?" întreba şi Margarita. „Păi, o dată a ajuns până în Persia. Umblă cu convoaie de vase pe râul Ussuri, face câte trei mii cinci sute de verste şi bate stanițele din Siberia; a traversat Transbaikalia şi a trecut râul Şilka, la nişte colonişti, ba, să mă iertaţi dumneavoastră, i-a vândut postav englezesc şi episcopului Innokentie al Amurului, care i-a dat o iconiţă de argint. Dacă n-ar fi aşa de păgubos la jocul de cărţi, de mult făcea avere. Ce-i drept, l-a urmărit şi ghinionul. O dată, pe când cobora de la Cita, pe Amur, i s-au scufundat o sută cincizeci de şlepuri cu tutun. Douăzeci şi patru de zile şi douăzeci şi patru de nopţi a umblat în continuu până la Habarovsk, unde băteau taifunurile din Marea Chinei. Câţi bandiţi erau să-i ia viaţa, şi câţi vameşi l-au închis..." Maică-sa tăcea şi uita să mănânce, cu privirile la palizii trandafiri de ceai, care se deschideau leneş în amiaza de vară. Tăceau cu toţii, uitând lingurile de lemn în castroanele cu ciorbă. „Dar de ce nu mai mâncaţi, ori nu vă place?" se supăra Vikentia Ivanovna. Nu răspundea nimeni. Toţi rămâneau cu ochii în gol, căutând să-şi închipuie acele

râuri îndepărtate, frumoase ale Siberiei. „Odată mi-a scris că vrea să ajungă şi la America, la Klondyke", adăuga Aleksandra Ilarievna. „Şi n-a ajuns?" întreba Modest Trofimovici. „Cine mai ştie?!" şi iar se făcea tăcere. Bâzâiau muşte palide, fără sânge, ca nişte lăstuni, care ameţeau zburând şi se prăbuşeau pe podelele lustruite. Maruşka venea cu nişte găluşte galbene, cât nişte pepeni, aburind şi ele, dar bătrânii mâncau în silă. O invidie rea îi rodea pe dedesubt. Ei nu ieşeau din stanițele lor decât dacă se duceau pe la rude, în locuri apropiate. Auziseră despre vapoarele cu aburi, dar nu călătoriseră decât cu şleamurile de bârne, mânate de plutaşi, şi asta în scurte răstimpuri. Nu ştiau bine unde era China şi Pekinul, despre Siberia credeau că este un ținut înecat de gheţuri şi zăpezi şi se mirau auzind că există şi vară pe-acolo. „Trebuie că faci un an de zile până la Pekin, se mira Modest Trofimovici, apucând gâtul guzlei şi ciupind-o de coarde, de plictiseală. Eh, mare lucru să călătoreşti, mai bine stai pe vatră, acasă. Ce ne lipseşte nouă? Atâta timp cât avem ceai şi nuci, nu ne mai trebuie nimic. Dar nenorocitul ăla de Kolea de ce nu ne aduce nişte tutun? Ori iar l-a umezit? Că i-am spus să-l țină pe prispă, la soare, atunci e tutunul bun, când se face de culoarea berii". Maruşka dădea o fugă până în odaia aceluia şi se întorcea cu o pungă de piele şi atunci găluştile erau uitate pe masă. Se scoteau lulelele de pământ din care bătrânii pufăiau până pe la cinci după-masă. Maruşka înjura în gând, strângea vasele, şi-i blestema: „Munceşte omul de dimineață până seara să-i sature, şi ei, cu tutunul! Trag în piept şi scuipă. Nişte nebuni". Unde mai pui că fumau şi muierile, şi Margarita Voloşevskaia, mai dihai ca bărbații, şi Vikentia Ivanovna, cât era de bătrână! Fumau şi tăceau împreună, streini unii de alții, privind perdelele de creton roz, legate cu funde de catifea. Pe la patru se lăsau transperantele de trestie şi lumina se tamisa, devenea

trandafirie. Motanii birmanezi torceau făcuți colac pe lavițe. Pocneau şi podelele, bubuitor, de-afară se auzeau zgomotele ploii care venea de undeva, de departe. „Se coace grâul”, căsca plictisit Modest Trofimovici şi mai ciupea coardele guzlei. „Nu ne mai cânți ceva?” se ruga Margarita Voloşevskaia, „tare ne mai plictisim”. „Da, ce, e nuntă să cânt? Numai sâmbăta seara, dacă dă Vikentia Ivanovna niscai rachiu, că şi vocea omenească trebuie hrănită cu basamac”. Şi râdea încet, cu sfială, ca să nu-i trezească pe ceilalți, care adormiseră în fotoliile acoperite cu țoale de țară, din zdrențe.

Irène-Nathalie simțea că i se face frică văzându-i înțepeniți şi muți, palizi, supți de vârsta lor înaintată, ca şi când atunci ar fi fost dezgropați. Nu îndrăznea să se mişte. Afară țipau cocoşii, salutând trecerea amiezii. Nucii bătrâni din livadă lepădau în iarbă fructele lor ca nişte bile verzi. „Au intrat omizile în ei”, spunea pe neaşteptate bunica. „Da’ de unde, râdea Modest Trofimovici, cum o să intre omizile în nuci, că au iod”. Şi iar râdea cu glasul lui stins. „Păsările, ele sunt de vină”. „Da, păsările, dar îmi fac pagubă”, făcea cu lehamite bunica. Irène-Nathalie se apropia de maică-sa şi o întrebă: „De ce nu vine tata? Mi s-a făcut dor de el. Nici nu mai ştiu cum arată. Tu, Sviatoslav, îl întreba pe frate-său, nu crezi că ar trebui să ne mai vadă din când în când?” Băiatul nu-i răspundea. Juca şah de unul singur, cu figuri din pâine, albe şi negre, cele negre fiind date cu vax. „Se întoarce el, n-avea nicio grijă, îi răspundea bunica. Ei, acum o fi cine ştie pe unde! Prin cabaretele lui”. „Eh, cabarete, cabaret în Siberia!” se mira Modest Trofimovici. „Sau joacă gopak cu împăratul Chinei, făcea haz de necaz Margarita Voloşevskaia. Ascultați la mine, ăsta vă toacă averea la Paris în şantane, că-l cunosc eu ce poamă e! Ei, Aleksandra Ilarievna, ai avut noroc că ți-a tocat numai două moşii până acum, şi că s-a dus unde a văzut cu ochii”. „Aşa un noroc,

să mă țină naşa, contesa Branitkaia, care mi-a botezat copiii de milă şi mă lasă să trăiesc în nişte cămăruțe pe moşia ei! Asta să n-o doreşti la nimenea!" Când rămâneau singure, cuvintele pe care le spunea despre el se schimbau. În ochii copiilor, ai ei şi ai lui Sviatoslav, tatăl lor trebuia să fie un erou. Şi atunci, ca-ntr-o transă, mama lor începea să vorbească cu un glas care creştea din ce în ce mai mult: „Ascultați la mine, o să ajungă în America, la Klondyke, are el o idee, o să le vândă căutătorilor de aur carne pusă la sare în butoaie, şi stridii, şi guvizi, habar n-aveți voi. Din Siberia până-n Alaska e o zvârlitură de băț. Treci cu săniile pe gheață, cu câinii, am citit eu asta undeva, şi ajungi la minele de aur. Şi acolo, într-o lună, poți să te pricopseşti. Într-o zi o să-l vedeți voi, sosind cu două sănii, încărcate cu pepite. Ştiți ce sunt alea pepite?" Şi le povestea ce sunt pepitele. „Şi o să cumpere patruzeci de moşii şi o casă mare la Moscova, cu multe saloane, cum are vară-mea, Tatiana Petrovna Aksakova, care e căsătorită cu un guvernator. O să vă duc o dată acasă la ea, şi o să vedeți voi cum trăiesc oamenii bogați, pentru că tatăl vostru de-aia a plecat, ca să câştige bani, să se îmbogățească".

Afară amurgea, pisicile birmaneze îşi întindeau labele, transparentele erau ridicate şi Modest Trofimovici strângea partiturile de pe fotolii şi se apropia de vechiul pian al bunicii, cântând barcarole. Apărea Kolea, pufăind din lulea şi le aducea sâmburi de migdale. „Nu, astăzi am chef de o dulceață de trandafiri", spunea Margarita Voloşevskaia. Din bucătărie se auzeau bătăile albuşurilor cu furculița, ale Maruşkăi care pregătea prăjiturile de seară. Un miros de vanilie şi de cocă proaspătă invada odăile. Kolea, pentru că tot n-avea ce face, se apuca să spele ficuşii, rododendronii şi geamurile. Afară o altă slugă bătea covoarele. „Ce te afli în treabă, Kolea?" se răstea Vikentia Ivanovna. „Nu ştii că numai sâmbăta periem mobila şi lustruim mânerele de

alamă de la uşi? Lasă geamurile alea, că faci curent. Mai bine ai sparge nişte lemne!" Pe uşă izbucnea Maruşka cu o copaie plină de aluat. *Babe de atlaz*, aşa le zicea, un aluat galben, băşicat, învelit cu o plapumă de vată, pe care-l arăta bunicii care făcea o cruce deasupra şi scuipa într-o parte să nu-l deoache. Invitaţii ştiau că din acel moment, până nu creştea aluatul, nimeni nu trebuia să se mişte prin cameră, să trântească uşile, să vorbească tare, iar dacă trecea vreo birjă pe uliţă, era o nenorocire; aluatul putea să scadă şi, atunci, adio *babe de atlaz*, adio cozonaci înalţi şi pufoşi, mirosind a şofran şi acoperiţi cu o glazură de zahăr! Maruşka mai cocea *mazurci*, prăjiturele uscate, cu stafide şi migdale, scoase pe tăvi fierbinţi din cuptor, pe care le arăta Vikentiei Ivanovna.

Erau frumoase verile la Cerkassî, dar cum se sfârşea luna iulie, se întorceau acasă, la Kostiol, în târgul lor îngălbenit de praf, părăsit, pustiu parcă, cu obloanele lăsate, pe uliţele căruia umblau numai ovreii în redingotele lor cu coadă de rândunică, negre şi lustruite, şi cu gambete pe cap, care nu voiajau nicăieri, pentru că erau sgârciţi şi strângeau bani să facă averi. Vara negustoria nu mergea şi ei se văitau unul altuia. „Oi, oi, că nu mai trece luna asta şi luna următoare! Unde o să ajungem?" Aşteptau târgurile de cereale din toamnă, când veneau eu căruţele cu coviltir, împreună cu rifcele şi cu copiii, cu baniţele de măsurat şi cu lopata cu care rădeau grămezile de grâu. Atunci, în marginile Kostiolului, se ridicau în grabă tarabe de tras la ţintă şi pavilioane tărcate: roşii cu negru şi alb, de care spânzura un drapel de tablă ce scârţâia în vânt. Pe pânzele legate cu sfori deasupra uliţei scria cu litere negre: „*Încercaţi-vă norocul la tir*, *sportul cavalerilor*". Începeau să se audă pocnetele capselor şi banii se strângeau în borcanele pline cu ruble ale tarabagiilor. Se trăgea şi cu mingii de cârpă în nişte tinichele: premiul era *Marusia*, o păpuşă ucraineană, cu

diademă de argint, pe care rarii câştigători erau rugaţi s-o revândă patronului tarabei de tir, pentru că altfel trebuia să tragă obloanele. Răutăcioşii plecau cu *Marusia* la subţioară şi se îmbătau la cârciumile de-alăturea, aşezând-o pe masă ca să arate curioşilor cine ştie să tragă la ţintă şi care a făcut armata douăzeci şi cinci de ani în garnizoanele îndepărtate de dincolo de Volga, nu ca alţii. Copiii mergeau să vadă femeia-sirenă, care se mişca într-un acvariu coclit din cauza sărurilor din apa care nu era schimbată cu lunile. Lui Sviatoslav îi plăcea foarte mult această sirenă, care juca din coadă printre ierburi marine. Cât stătuse cu ei, Nichifor Belizarie, fratele mai mare, ca şi Dorofeea Zahaciński spuneau cu scârbă că totul e o minciună, o înşelătorie pentru proşti ca ei, care dădeau cinci groşi ca să vadă mascaraua. Pe străzile iarmarocului de toamnă apăreau atleţii de la Kiev, nişte bărbaţi în tricouri vărgate, marinăreşti, cu dungi albastre, cu muşchi grozavi, ridicând haltere de oţel sau nişte obuze de tuci, după ce-şi ungeau braţele cu venin de şarpe, cum spuneau în gura mare, sau cu untură, şi se legau cu nişte centuri late de piele, bătute cu ţinte, în jurul şoldurilor. Erau scunzi, laţi în umeri, cu picioarele bine înfipte în podelele estradei, o bandă violetă de mătase le ţinea încinse fruntea şi tâmplele ca să nu le plesnească de atâta efort, şi la încheieturile mâinilor se legau cu alte cătuşe de piele, pe care le strângeau cu catarame de aramă. Se lăsau pe vine, scuipau de două ori în palme, apucau bara de oţel care lega obuzele între ele, ridicau privirile la cer ca găina când bea apă şi pe urmă, parcă răzgândindu-se, făceau trei cruci mari, în tăcerea uluită a celor din jur. O clipă de suspensie, când se auzeau cârdurile de cocori trecând sus, deasupra stepei, spre sud, pe urmă un icnet grozav, faţa li se roşea ca o plită încinsă, muşchii păreau că se rup, atleţii puneau un picior înainte, în celălalt se propteau şi privitorii strigau: *ura*! şi băteau din

palme. Prin mijlocul lor se învârtea o țigancă saşie, cu plete negre, bine unse, cu cercei de aur, faimoasa Magdalina, care juca după aceea pe estradă în sunetele tamburinelor, acompaniată de bătăi din palme de faimoşii marinari din Kiev. Avea la gât o salbă de galbeni pe care o scutura, aruncându-şi sânii înainte, mai ales în faţa bărbaţilor sgârciți care nu puneau cât trebuie în tamburina ei. Se spunea că îngropase patru soți până atunci şi că e urmărită de Bulibaşa din Storojineț, care avea să vină cu țiganii lui s-o fure şi s-o răstignească pe o plută, legată fedeleş, care plută o să fie lăsată pe Nipru, până ce-o să-i ciugulească ciorile ochii. În iarmaroc mai erau măscăricii cu păpuşile lor de lemn, care clămpăneau din fălcile lustruite şi le însoțeau acrobațiile. Stolea şi Makar erau cunoscuți în tot ținutul. Nu era toamnă să lipsească de la iarmarocul din Kostiol. Făceau lumea să râdă, dându-şi picioare în fund, sau lăsând să le scape nădragii de culoarea zmeurii şi arătând pe dedesubt nişte pantalonaşi de damă cu volănaşe, în hazul tuturor. De pe o altă estradă îi îmbia înghițitorul de săbii, Kaluda, cel care îi producea Irènei-Nathalie groază totdeauna, pentru că mai întâi izbea iataganul lui de o piatră care scotea scântei. Introducerea spadei în pântece dura câteva minute nesfârşite şi lui Sviatoslav i se făcea rău privindu-l. Nichifor Belizarie râdea de el: „Eşti un prost. Nu vezi că e o şmecherie? Probabil că sabia intră într-o teacă şi tu crezi că el o vâră pe gât”. Dar când Kaluda o scotea afară, aburită, şi o izbea iar de piatră, toți încremeneau şi se uitau la fratele ei ca şi când ar fi vrut să-l mănânce. Nu se terminau aplauzele bine şi apăreau înghițitorii de flăcări, Tinghir şi Aloisia, frații ceangăi veniți tocmai de la Chişinău, care întâi jonglau cu făcliile aprinse, aveau câte trei, pe care le aruncau şi le prindeau cu îndemânare fără ca flacăra să se stingă. Un copil de doisprezece ani, cârn, blond, îmbrăcat în şalvari turceşti, bătea într-o darabană cât timp frumoasa

Aloisia înghiţea flăcările sub privirile fratelui său, care o imita numaidecât după aceea. „Haideţi să vă mai arăt pe fakirul indian”, zicea Dorofeea Zahaciński, bunica lor, „şi cu asta să nu vă mai aud că crâcniţi până la iarmarocul de primăvară”. Fakirul, un ţigan din Odessa sau de pe la Ialta, nimeni nu ştia bine de unde venea, înalt, slab, numai oase, cu un turban uriaş de mătase albă în jurul tâmplelor, numai într-un *sari* de rafie şi un brâu de bumbac verde, în care erau înfipte trei fluiere – unul de argint, altul de os şi unul de pământ –, stând cu picioarele încrucişate sub el, pe o saltea, se ruga întâi cu mâinile duse la frunte, în tăcerea curioasă a spectatorilor. În jur erau aşezate câteva bocale verzi şi roşii de sticlă, în care aşteptau adormiţi şerpii vrăjitorului. În cel mai mare lenevea o cobră cafenie, căreia fakirul îi cânta din fluierul de argint un cântec strident, făcând-o să ridice capul de nevăstuică, cu ochi magnetici şi să scoată o limbă şuierătoare, lungă, pe care o învârtea în jurul bocalului. La al doilea cântec, cel scos din fluierul de os, trupul ei mlădios, parcă nesfârşit, unduindu-se, se târa spre braţul fakirului. Cobra îl fixa ca şi când ar fi vrut să-l muşte de beregată, se înfăşură pe muşchii lui şi în jurul gâtului şi zvâcnea ca şi când ar fi vrut să-l sugrume. Bătrânele şi fetele ţipau de spaimă, crezând că fakirul Ravelomanga va fi sugrumat sub privirile lor, dar acela scotea al treilea fluier de la brâu şi începea să cânte o melopee care-l îmblânzea pe şarpe, făcându-l să se prăbuşească, căzând ca o frânghie de pe un stâlp în jurul căruia a fost înfăşurată. Lumea bătea înnebunită de bucurie din palme şi Ravelomanga aşeza cobra în bocalul ei, ca şi când ar fi fost adormită. La ieşirea din iarmaroc îi întâmpinau cei şase tătari, conduşi de atamanul lor, Akim Akimovici, cel care condusese cavaleria de pe Ussuri, în urmă cu douăzeci de ani, şi rămăsese ciung de-o mână. Fraţii lui mai mici se săltau în scări, cu pumnalele în dinţi,

jucau căzăceasca pe şa, din goana cailor, şi li se băgau sub burţi, agăţaţi şi târând mânecile halatelor căzăceşti prin praf. După care se răsuceau ca nişte zvârlugi, sărind de pe un murg pe altul, schimbându-şi caii, într-un exerciţiu gimnastic perfect. Urma duelul cu lănci şi pe urmă adunau bacşişul, tot din goana calului, în cuşma căzăcească, cu fundul roşu de catifea. Ei erau fiii cei mai iubiţi ai iarmarocului şi copiii îi petreceau la spartul bâlciului până la drumul de margine care ducea în stepă, ascultându-le încă multă vreme tristele cântece din bandure.

În octombrie începeau ploile, Kostiolul iar se pustia, uliţele deveneau alunecoase, treceau tarantulele jidoveşti, cu polog de lemn deasupra, şi se auzeau clopoţeii mârţoagelor înotând în gloduri. La şase seara uliţele se mistuiau într-un întuneric umed, ardeau ici şi colo felinare unsuroase, obloanele prăvăliilor sigilau dughenele. Se puneau drugii de fier, se auzea clănţănitul lacătelor ca nişte închizătoare de armă, şi firmele de tablă mugeau la câte o izbitură de vânt. Bogătaşii aprindeau sobele varşoviene de tuci, pe care fierbeau samovare, grele perdele de pluş astupau ferestrele ca să nu mai fie curent, între cercevele se puneau rulouri de vată ca să nu intre frigul, negustorii aprindeau lămpile şi se apucau să citească *Gazeta comerţului*, care sosea cu o întârziere de trei zile la Kostiol, fumând tutun negru de Crimeea, în pipe de porţelan cu capace de argint. Pe uliţa centrală, la cafenelele poloneze, se dădea copiilor *przevrucona kawa*, cafea cu lapte sau bezele. Femeile mâncau prăjituri cu fistic şi se întorceau să-l citească acasă pe Mickiewicz. La opt, pe dealul Zankovaia, trăgea un tun de pe vremea lui Napoleon, ca să anunţe ora, şi bărbaţii se întâlneau să joace biliard, bând coniac şi gustând caviar. Chibiţii anunţau pe cei de la mese că la Novorossiisk sosiseră crucişătoarele *Cei doisprezece apostoli* şi *Trisviatitelia*. Se fumau ţigări turceşti cu foiţă roză, pe care

erau imprimate litere arabe de aur. Un fum verde acoperea mobila din jur. Se auzea numai lovitura tacului în bilele de fildeş şi cineva scria cu o cridă pe o tablă neagră punctele.

Toamna trecea greu, tot oraşul mirosea a samagon, cazanele de alamă ale ovreilor ţiuiau ca nişte locomobile. Rar treceau pe uliţe care încărcate cu coceni, strânse de sărăntoci de pe câmpuri. Negustorii de mărunţişuri somnolau în faţa dughenelor. Până la Crăciun nu se cumpăra mai nimica. Rar, câte o testea cu ace sau câte o duzină de jurubiţe de aţă de toate culorile pentru plăpumi, nasturi coloraţi ori abţibilduri pentru copii. Mai murea careva, un drapel negru spânzura, ud leoarcă, între ulucile dărăpănate, veneau popii în cabrioletele lor roase, trase de cai slabi, nişte mârţoage cărora li se vedeau coastele. Popii rasoleau slujbele, erau guturăniţi sau băuţi, tuşeau, aveau bărbile încă pline de firimituri sau bucăţi din scrumbiile pe care le înghiţeau pe la birturile ovreieşti, în treacăt, după care mortul era dus la groapă, cu unul din cele trei dricuri ale Kostiolului: bogaţii se înmormântau cu dricul societăţii „Eternitatea" a lui Nikolai Serafimovici Bâzdov, un dric ca o filegorie, cu turnuleţe, cu coroane de hârtie argintată, cu cruci în patru colţuri, tras de şase cai cu valtrapuri negre, bine hrăniţi, călcând ca la paradă cu grelele lor copite, dric care n-ar fi trecut niciodată spre oricare din cele două cimitire ale oraşului decât pe strada principală, anunţat de fanfara de alămuri a fostului nacealnic, Piotr Petrovici Smirnov, care, în ritmul lent al unui marş mortuar, făcea să se deschidă toate obloanele de deasupra prăvăliilor. Un copil în cizme de iuft ducea crucea în spatele fanfarei urmate de preot. După dric, rudele cernite, în veşminte negre, sub umbrelele umezite, păşeau suspinând şi aruncând bani copiilor care însoţeau convoiul. La cimitirul *Sfântul Duh* sau *Adormirea Maicii Domnului*, groparii aşteptau cu capetele descoperite să depună sicriul în groapa plină de apă. O

ultimă slujbă pentru răposat, câteva scurte cuvântări şi pământul greu acoperea rămăşiţele pământeşti ale vreunui nobil scăpătat, refugiat în Kostiol din cine ştie ce pricini, ori ale vreunui subşef de cancelarie imperială.

Negustorii erau îngropaţi de către breasla lor, care avea la dispoziţie un dric cu geamuri de cristal, străjuit de patru îngeri bucălaţi, din bronz aurit, zburând spre eternitate cu braţul drept întins spre cer şi patru cai, mascaţi, cu pompoane în culorile breslei. Fanfara era condusă de un praporgic cu steagul cernit, împodobit cu un spic, un ciocan şi o roată. În costul înmormântării intra şi corul bocitoarelor, şapte oarbe de la mănăstirea de maici Pociaev, cu voci grozave, chemate câteodată şi la Moscova, la sfânta Patriarhie, şi discursul de înmormântare, mereu acelaşi, ţinut de starostele Uniunii breslelor din Kostiol, Arkadi Mihailovici Kreatov.

Sărmanii erau duşi la groapă de căruţa primăriei, trasă de două mârţoage, care avea un singur semn distinctiv, un polog de pânză neagră, cu o cruce mare de fir argintiu la mijloc. În sicriele necioplite erau căraţi la locul de veci fierarii din mahalalele târgului de-afară, chivuţele, măturătorii şi micii meseriaşi fără ateliere, care lucrau la domiciliu. Câteodată, în aceste convoaie se auzea câte-un taraf, cântând cântece vesele, după dorinţa răposatului şi, în loc de plânsete, rudele chiuiau ca la nuntă. Spectacolul grotesc era dispreţuit de nobilime şi de negustori, care trânteau ostentativ obloanele la trecerea convoiului. Căldărarii ţigani din convoiul mortuar huiduiau şi făceau gesturi obscene spre ferestrele închise. Pe urmă larma se stingea şi, la întoarcere, căruţa goală, cu rudele răposatului, ciucite şi umezite pe fundul ei, gonea spre casă, ca să ajungă înaintea invitaţilor la pomana răposatului.

Evreii erau duşi la cimitirul lor într-o căruţă în care cadavrul era înfăşurat gol într-o pânză, fără niciun alt

acoperământ. În urma cortegiului venea rabinul, smulgându-şi părul din cap şi rostind cuvinte neînțelese în ebraică, privit de ceata nedesluşită a rudelor, toți cu gambetele pe cap, tăcuți, mărşăluind sub umbrele. Cadavrul, învelit în cearşaf, era aşezat în groapă direct pe pământ şi acoperit cu pământ. La capătul mormântului aşteptau lespezi de piatră, în care erau încrustate versete cu litere aurii.

Astfel trecea toamna, începeau ninsorile şi peste Kostiol se abăteau furtunile de zăpadă aduse de un vânt vrăjmaş, de departe, voaluri albe de cristal, măturând câmpia şi copacii desfrunziți, un hăuit uruitor, care spărgea cetele de ciori şi le arunca în sus şi-n jos. Pe câmp cădeau corbi degerați ca nişte pachete negre, pe care îi devorau dihorii sau vulpile. Zăpada îngheța, căpăta o crustă lucioasă, orbindu-te în diminețile cu soare, pe care alunecau săniile pictate, zăporojene. Treceau cai albi în pas dansant spre locuri necunoscute. Contesa Branitkaia pleca la vânătoare cu nişte vecini de moşie şi trei zile se auzeau împuşcături şi chiotele hăitaşilor înnoptând pe la pavilioanele îndepărtate de vânătoare, nişte chioşcuri de lemn de frasin, căptuşite cu piei de lup, făcând focuri grozave şi acoperindu-se cu mițe sălbatice. Petrecerea se sfârşea totdeauna într-o luni, când, la conacul contesei, soseau întâi săniile cu iepuri şi cu vulpi, descărcate în mijlocul ogrăzii şi, pe urmă, vânătorii, băuți, veseli, trăgând în aer focuri răzlețe, ca să împuşte iarna.

De Crăciun, Aleksandra şi cu cei trei copii ai ei (cât fuseseră trei) erau invitați de contesa Branitkaia, împreună cu Dorofeea Zahaciński şi cu alte rude mai îndepărtate. Curtea conacului era curățată de zăpadă, cuptoarele duduiau, mirosea ca la Cerkassî, a cozonaci, a *babe de atlaz* şi a *mazurci*. Slugile beau samagon şi vin fiert, frigeau carne de căprioară pentru oaspeți şi pe mese bolboroseau încă, în

marmite mici, metalice, caltaboşi şi cârnaţi polonezi. Lângă salamuri uscate şi sângeret, murături: gogonele, morcovi, ţelină, printre care se amestecau fire de leuştean şi cătei de usturoi.

Masa o deschidea un ţăran de pe moşia din Golovaia, care aducea gazdei o căpăţână de varză murată, galbenă şi mirosind frumos, pe care contesa Branitkaia o despica cu un cuţit de argint, înghiţind câteva jumări. După care făcea o cruce mare şi-i poftea pe musafiri să se aşeze. Aproape douăzeci de bărbaţi, femei şi copii luau loc în jurul mesei, făcând o scurtă rugăciune înainte de a şedea pe scaune. Prânzul începea cu câte o votcă şi o lacherdă, pe care cei sosiţi de pe drumuri lungi o înfulecau cu mare poftă. Femeile căutau în bocale măslinele murate, verzui, de Chios, cumpărate la Kiev de către trimişii contesei Branitkaia. Urma un borş rece, *barszcz na zimno*, din carne de viţel, sfeclă, roşii, morcovi şi ţelină, borş preparat din făină de secară, castraveţi acri, pătrunjel, mărar, arpagic şi smântână, peste care se aruncau un pumn de zahăr şi unul de sare. La acest fel, bărbaţii căpătau, fiecare, câte o cană de tablă cu spirt alb, curat, în care zdrobeau un ardei verde, iute, dând-o dintr-odată peste cap. Urma o ciorbă de varză acră, *kapusniak*, din ciolan afumat de porc, zisă de *cap de piept*, cu ciuperci uscate, zarzavat de supă, ceapă, făină, slănină şi sare, încinsă bine pe o plită, să-ţi ia pielea de pe beregată. După încă un rând de votcă, se dădea un borş de sfeclă roşie, *barszczburaczkowy*, cu zeamă de oase, untură, făină şi zeamă de lămâie. Mai bine dispuşi, mesenii începeau să cânte colinde, schimbând urări între ei după fiecare cântec, sărutându-se de trei ori pe obraz şi aşteptând salata de heringi cu maioneză. Tot ca apetitive se serveau măruntaie de gâscă cu prune uscate, *czernina*, învăluite în zarzavat de supă, mere şi pere uscate, tăiate felii, cu zahăr, scorţişoară, cuişoare, maghiran şi făină, peste care se

presăra sânge de rață sau de gâscă, oțet, apă şi sare. După ce servitoarele strângeau blidele, între ferestre se aşeza un cazan cositorit, sub care ardea un foc de spirt şi în care se fierbea vin negru amestecat cu rom, piper, scorțişoară, cam cinci damigene, după care cazanul era acoperit cu un capac care lăsa fiertura să răsufle prin nişte găurele, un abur amețitor care te îmbăta el mai întâi. Pe trei sănii cu tălpicile lustruite, se aduceau trei porci uriaşi, rumeniți cu cărbune de lemn de tei, cu câte un măr copt în gură. Contesa Sofia Branitkaia tăia urechile şi le oferea oaspeților celor mai dragi, vreun prinț rătăcit la Kostiol, în drum spre Moscova sau Kiev, vreo verişoară, prințesă la curtea împărătească, venită după multe invitații cu o ciurdă de servitori după ea, vreun general în retragere, amator de vânătoare, sau vreun procuror la curtea imperială. Porcii, aşezați pe o plapumă de varză călită, cu stafide şi bucăți de gutuie, erau despicați de slugi şi dinlăuntrul lor se scoteau pe farfurii cârnați, umpluturi, floricele roşii în gogoloaie învelite în marțipan, smochine, murături, portocale, ficăței de pasăre, păsări întregi, fazani cu alice în ei, ori iepuri vânați în urmă cu trei zile. Mesenii făceau glume fără perdea despre încrucişarea struțului cu cămila sau a iepurelui cu o vacă bălțată, în hazul mâncăcioşilor oaspeți, cărora li se turna în căni de lut băutura fierbinte, cu polonicul. Pe la şase după-masă se aduceau clătitele, *nalesniki*, făcute în câte douăsprezece foi, cu brânză de vacă, cu smântână, marmeladă de caise sau vişine, apoi *makowiec*-ul din aluat de cozonac, mac, zahăr, lapte, pesmet, unt şi vanilie. Copiilor li se dădea *piernik*, turtă dulce, cu miere, scorțişoară, cuişoare, cardamon, rom, coajă de lămâie rasă, migdale sau nuci. *Mazurcile* şi înghețata erau ultimul fel.

De la aceste praznice nu lipsea niciodată arhiepiscopul Urban Kazimierowicz, venit tocmai de la Cracovia, care rostea o scurtă rugăciune de închidere a mesei şi rupea

dintr-o pâine mare de secară o coajă pe care o înmuia în sare, tocând-o fără grabă cu dinții lui mărunți, şi dând peste cap o ultimă cană de spirt, în semn de umilință.

La nesfârşitele prânzuri, terminate adesea spre seară, copiii îşi găseau de lucru în apartamentele întunecate ale conacului, toate încălzite în acele zile, sau în jurul bradului care se afla la intrare într-un vestibul de sticlă, care era de fapt sera Sofiei Branitkaia, o pagodă înaltă cu pereții de cristal, cu vitralii portocalii, galbene, verzui, violete, care filtrau lumina scurtelor zile de iarnă, marcând răsăritul, amiaza şi amurgul, cu umbre lungi aruncate peste butoaiele cu oleandri păliți iarna, peste ficuşii lucioşi cu frunză oblongă, ceruită, mereu verde, în care pomul împodobit, beteala şi lumânările păreau artificiale. Acolo se-mpărțeau cadourile în noaptea de Ajun, copiii înconjurând bradul într-o horă lentă şi cântând *O*, *Tannenbaum*. Afară huruiau viscolele precum căruța morții, se auzeau lupii din stanițele îndepărtate sau mai de-aproape, din pădurea de stejar a contesei Branitkaia, câte-un echipaj cu întârziați sosea cu larmă mare de undeva din pustiul viscolit al nopții. Surugiii (erau doi sau trei, cu schimbul) țineau o faclă mare aprinsă în mână, ca să lumineze drumurile mistuite de zăpadă. Sunetul clopoțeilor se insinua de departe în tăcerea vătuită şi se apropia ca un colind spre ferestrele conacului, copiii se buluceau spre intrare să vadă în lumina felinarelor caii asudați din care ieşeau nouri de aburi, buşumați de slugile contesei cu paie şi iute vârâți în grajduri, unde-i aşteptau porții de fân şi pături cu care erau acoperiți. Din sănii, de sub pologurile mițoase, în şube lungi de piei de lup, coborau bărbați grozavi, cu căciuli de astrahan până peste ochi (cu spicul numai cristale de gheață, clincăind cum clincăiau clopoțeii nebunilor), pe care călătorii le izbeau de genunchi şi de sub ele ieşea câte o claie de păr galben, năclăit de sudoare sau vreo chelie lucioasă. Erau băuți, aveau obrazul

încins, roşu, tropăiau cu cismele pe scări, se îmbrăţişau cu ceilalţi, intrau primii în casă, uitându-şi femeile care veneau mai pe urmă, şi ele înfofolite şi legate cu basmale peste glugile de vulpi polare apărându-le tâmplele. Copiii erau scoşi din nişte desagi căptuşiţi cu piei de iepure ca să le ţină de cald, adormiţi gata, trezindu-se uimiţi în mijlocul atâtor lumini şi privind la necunoscuţii care strigau în jur cu pahare de votcă în dreapta, răcnind făloşi şi făcându-şi cruci mari că scăpaseră de lupi şi de frig. Veneau din târguri îndepărtate, încărcaţi de cadouri: cutii de bomboane, îmbrăcate în ţiplă colorată, cu funde de mătase, azurii sau de culoarea naramzei, săculeţii de cafea nerâşnită, rahat Lokum, sugiuc, postavuri, coţi de mătase, cumpăraţi de la Moscova sau de la Paris, păpuşi de Nürnberg pentru fetiţe, toate în rochiţe de dantelă şi cu cheiţe de metal, care se întorceau pentru ca blondele zâne să dea ochii peste cap sau să cânte dintr-o goarnă câteva măsuri de marş. Timp de un ceas sau două copiii sfâşiau pachetele aduse pentru ei, trăgeau cu ochiul la cadourile primite de ceilalţi, se fuduleau cu iataganele căzăceşti de tablă sau cu tobele franţuzeşti cu ciucuri sau cu copia pitică a puştilor *Winchester* englezeşti, cu capse. Începea o hărmălaie asurzitoare, sera contesei Branitkaia se transforma în câmp de luptă, servitorii abia-i potoleau, chemând în ajutor părinţii, cei mai ambiţioşi plângeau, revendicând lucrurile mai frumoase, căpătate de alţii, începeau lungi pertractări, schimburi de lucruri, pe urmă cerute înapoi, parlamentări şi lunga noapte a Ajunului se sfârşea abia la patru, când, încă, în sufrageria conacului se mai auzeau glasurile bărbaţilor. Sus, în cele trei dormitoare ale Sofiei, femeile se strângeau grupuri-grupuri, povestindu-şi voiajurile, bârfele de la curtea imperială sau din micile lor târguri de provincie. Bătrânele îşi făceau socoteala cât mai au de trăit. Se lăudau cu cavourile la care lucrau de ani de zile zidari neplătiţi,

încărcând preţurile din făloşenie, vorbeau despre lespezile de marmură pe care le ascundeau prin şopronuri sau poduri. Contesa Branitkaia uita că anul trecut le arătase sicriul comandat la Kiev, făcut din lemn de stejar, pe care îl ţinea într-o cameră alăturată de dormitorul ei, un sicriu matlasat cu atlaz galben de Persia, cu pernă de catifea, încăpător, cu un capac în care era încrustată o cruce de argint, sicriu în care dormea în fiecare an, de ziua ei, ca să se obişnuiască, spunea ea, cu eternitatea morţii. În dormitorul al doilea, cel care dădea spre târgul din Kostiol, se adunau femeile măritate, nevestele bravilor bărbaţi care beau până a doua zi pe la prânz şi o luau de la capăt după un borş de sfeclă fierbinte. Erau de faţă Margarita Voloşevskaia, Vikentia Ivanovna, venită cu Maruşka, sluga ei, şi cu Kolea de la Cerkassî, Dorofeea Zahaciński, Aleksandra, mama Irènei-Nathalie, lăudându-se că a primit de la bărbatul ei un mesaj de la Harbin sau de la Buhara, totdeauna le încurca sau se prefăcea că uită de unde primeşte ultima scrisoare a lui Hercule-Onessime. Irène multă vreme nu înţelesese de ce femeile acelea o priveau pe maică-sa cu o îndoială pe care n-o ascundeau. Margarita Voloşevskaia spusese o dată, pe neaşteptate: „Dragă Aleksandra Ilarievna, ai început să uiţi. La Harbin şi Buhara nu se ducea taică-tău ăla, care l-a crescut şi pe Onessime, pe care ţi l-a dat mai târziu de bărbat, unchiul luzea, cum îi spuneam noi, cel care îmi aducea şi mie bobiţe albe, chinezeşti de la Pekin, pe care le puneam în apă şi se umflau, cel care se plictisea, vagabondul familiei, care l-a molipsit şi pe bărbatu-tău? Ei, ce om era! Umbla câte o lună fără să doarmă, cu troika sau cu poştalionul. Eu l-am cunoscut la Kiev. Şedea o săptămână-două şi o dată se ridica în picioare şi spunea: «Apăi, eu m-am plictisit, plec iarăşi la mine acasă, în Extremul Orient!»„ Aleksandra Ilarievna începea să plângă şi se înfuria, sfâşiind o batistă în

mâinile ei nervoase: „Totdeauna mă contrazici. Dacă-ți spun că am primit o scrisoare lungă de la Hercule, de ce nu mă crezi? Vrei să ți-o aduc s-o citeşti?” Celelalte femei se prefăceau că-i dau dreptate şi vorbeau despre alte lucruri. Sărmana maică-sa, totdeauna roşea de câte ori era prinsă cu minciuni. Irène-Nathalie ştia bine ce rar veneau scrisorile de la tatăl ei, dar ar fi fost gata să mintă şi ea pentru ca s-o apere în faţa acelor verişoare şi mătuşi răutăcioase, care o bârfeau pe la spate şi n-o scoteau din „nenorocita şi sărmana, şi biata de ea”. Şi în ea se năştea o ură cumplită faţă de celelalte femei, pe care le socotea duşmancele cele mai înverşunate ale familiei lor. Mai târziu, când se făcuse mai mare şi această ură rece începuse să ia proporţii, le tăia pe furiş rochiile cu foarfeca iar copiilor lor le îngropa păpuşile pe ascuns în grădina contesei Branitkaia, sub zăpadă, superbele *poupettes* blonde, aduse de la Paris, cu ochii albaştri, de vis. O întrebau şi pe ea dacă nu ştie cumva cine ar fi putut să facă un asemenea sacrilegiu, pentru că primăvara servitorii Sofiei descopereau acele zâne din *papier maché* putrezite în pământul abia răscolit sub zăpadă, desfigurate de umezeală, cu părul devenit cenuşiu, pierzându-şi strălucirea. I le arătau, pentru că o bănuiau, în special contesa Branitkaia. Păpuşile păreau nişte îngeri morţi, deshumaţi, nu mai aveau nimic frumos, rămâneau numai o grămadă de cârpe putrezite şi feţe strivite. Nu o prinseseră niciodată şi Irène-Nathalie era mândră de asta. Foarfeca contesei o ascundea după o perdea lungă din salonul de jos şi, când începeau să scotocească bagajele copiilor, nu găseau instrumentul furat şi se bucura nespus că mândra Jasmine Roudinsky-Lamoriciere, nepoată a contesei Branitkaia, căsătorită cu marchizul Lamoricière, femeie de treizeci şi cinci de ani, frumoasă, mândră, trăind toate iernile la Paris şi la Monte Carlo pentru că nu suferea clima Rusiei, tiranizându-şi soţul pe care aceste Crăciunuri

la Kostiol îl plictiseau de moarte (ei plecau din octombrie de la Moscova, oprindu-se la câteva conace, pentru ca Anselme, mare amator de vânat, să-şi facă partidele lui, şi ajungând aici, în preajma Crăciunului, pentru o ultimă vânătoare de vulpi şi a pleca mai departe, spre Paris, prin Varşovia, unde nevastă-sa mai avea unele rude bogate), descoperea în cutiile ei de carton rochiile zdrenţuite. Când revenea a doua iarnă la Kostiol, lucrurile erau uitate, dar cineva deschidea pe neaşteptate vorba şi femeia rece, răzbunătoare promitea să-l prindă pe făptaş, pentru că, spunea ea, pusese capcane şi atentatorul avea să-şi prindă mâinile în nişte arcuri de fier şi o să afle ea cine-i taie rochiile. O vreme Irène-Nathalie crezuse în aceste viclene meşteşuguri şi o pândise pe Jasmine, dar văzuse că cutiile ei de carton n-aveau niciun fel de capcane. Le uita pe fotolii sau pe paturi, deschise, pentru că, înainte de a coborî la masă, la prânz sau seara, încerca cinci sau şase, la rând, în faţa oglinzii şi, dacă-şi amintea ce păţise în anul trecut, le ascundea în largile dulapuri de nuc negru, ale mătuşii Sofia Branitkaia, şi vâra cheia într-un vas de porţelan chinezesc, de unde Irène o lua şi, cu sufletul la gură, trăgând cu urechea spre scările scârţâitoare de lemn, le deschidea şi cu o furie plină de fericire făcea ferfeniţă dantelele de Bruxelles sau moarul violet cu ape ale lungilor rochii de seară croite la Paris. De câteva ori, fusese gata-gata să fie prinsă. Abia avusese timp să se ascundă sub casa scării sau în nişele în care se ţineau grămezile de lemne tăiate mărunt sau lopeţile pentru cărbuni. Tocmai acest lucru o făcuse părtaşă la o taină care avea să aibă consecinţe nefaste în viaţa familiilor lor, atât de amestecate.

Într-una din acele seri de Crăciun, într-a doua sau a treia zi a sărbătorii, când petrecerile se stingeau încet-încet, din pricina oboselii şi dârjii bărbaţi picoteau în faţa piftiilor de curcan sau a salatelor de ciuperci, şi femeile căscau

plictisite prin odăile lor, întârziind să vină la masă, măsurându-şi, goale, în faţa oglinzilor, şoldurile pe care se pusese grăsimea, Irène-Nathalie se afla în camera Jasminei Roudinsky-Lamoricière, boţind cu furie o jupă de mătase, când auzi glasul vărului Clariss şi al Jasminei. Începuse să intuiască relaţiile secrete între unii dintre oamenii strânşi laolaltă în casa Sofiei Branitkaia, mici strângeri de mână între fetele şi băieţii mai tineri, schimburi de priviri, al căror sens încă nu-l ştia, între unii bărbaţi şi unele femei, dar conversaţia celor doi, a lui Clariss şi a Jasminei, avea ceva care o intrigă. Nemaiputând să părăsească odaia, se ascunse în uriaşul dulap în care verişoara ei îşi ţinea rochiile.

Amadeus Czerny, zis Clariss, era junker la Şcoala de cadeţi din Moscova şi-şi petrecea vacanţele de Crăciun la conacul contesei Branitkaia. Când apăruse fiul baronetului Czerny, din Wrocław, la Kostiol, era blond, frumos, îmbrăcat în uniforma şcolii *Aleksandrovskaia*, într-o manta de postav peste care era încins cu o curea albă, prinsă cu cataramă de alamă, în mijlocul căreia ardea un granat, apoi cravată, căciulă rotundă de miel pe sprânceana dreaptă, având vulturul bicefal în mijloc, cu pantalonii călcaţi şi botinele lustruite, părea o apariţie din altă lume. Salutase scurt, milităreşte pe fiecare şi rămăsese într-o uniformă bleumarin cu lampasuri roşii, recomandându-se scurt: „Amadeus Czerny din al patrulea corp al cadeţilor!”, bătând tocurile cu eleganţă. Pe şold purta un mic stilet strălucitor şi în priviri o agresivitate precoce. Se adresase Sofiei Branitkaia în franţuzeşte, prezentându-i omagiile, sărutase mâinile celorlalte doamne, Irènei ne-aruncându-i decât o privire în treacăt, cum făceau toţi aceşti băieţi abia răsăriţi care nu se mai credeau copii. Cât timp stătuse la conac, şi asta durase vreo două săptămâni, fusese distant, rece, vorbind numai cu bărbaţii, cărora le povestea despre exerciţiile militare pe care

le făceau sau declamând cu glas tare ceva ce ei i se părea un fel de jurământ: „Să mori pentru patrie, ce cuvinte măreţe! Moartea? Ce poate fi moartea, dacă nu una din transformările suferite de această forţă niciodată înţeleasă de noi şi alcătuită numai din bucurie? Să mori e o bucurie la fel de mare ca şi somnul dulce şi fără vise după o zi de trudă". Pe Irène-Nathalie aceste cuvinte psalmodiate o izbiseră de la început. Ochii lui albaştri iradiau un fanatism pe care avea să-l înţeleagă abia mai târziu. Şedea drept lângă pianul Sofiei Branitkaia, luminat de luminările galbene, aşezate în sfeşnice de argint, şi în părul lui parcă ardeau toate amiezile verilor de la Cerkassî. Vania Timoşenko, indiferent ca totdeauna, bea vişinată şi-l privea tăcut, cu o ironie neascunsă în priviri. Unchiul Modest Trofimovici spunea fără nicio legătură cu cele ce auzea, repetând într-una: „Şcoala *Aleksandrovskaia* este mândria Rusiei. Voi nu sunteţi ca căcăcioşii ăia de la Retrograd". Şi râdea gros, fără motiv. „Soldatul bun face din coadă de topor borş de carne". Şi iar râdea prosteşte şi-l privea. „Ascultă, Clariss (atunci aflase Irène-Nathalie că aşa îi spuneau acasă, Clariss), la voi, la Moscova, se mai poartă uniforma aceea de gală, redingota de culoare verzuie, pantalonii bufanţi, prinşi pe sub talpă cu bentiţe şi epoleţii aurii?" „Cum să nu?" „Şi mai aveţi voi pe Piotr Cebotariev, croitorul militar la care se îmbracă bogatârii moscoviţi?" „Da, tot acolo ne îmbrăcăm şi noi, la Cebotariev". „Şi tot mai învaţă fetele aristocrate la Institutul Ekateriniński, adevărata aristocraţie rusă, de viţă, care la noi, la Moscova stă, şi nu la Petersburg?" Modest Trofimovici nu ştia că pe cei din jur această laudă îi irita. Czerny-ii erau aristocraţi polonezi, siliţi de împrejurări să studieze la curtea imperială, dar micul Clariss nu deosebea pe-atunci aceste nuanţe. Pe vremuri, cântăreţul din guzlă urmaşe şi el Şcoala de cadeţi, însă o năzbâtie mare îl alungase din rândul lor şi renunţase

la cariera militară. „A, ce vremuri, l-ai mai apucat pe Fotoghen Pavlîci, cel care plimba cadeții cu sania? Dar pe profesorul Kliucevski, pe doctorul în teologie Ivanțov Platonov?” Amadeus Czerny nu-i mai apucase. Mai existau Pouare şi Tarasov, care dădeau lecții de scrimă, bătrânul maestru de dans Ermolov încă îi mai învăța mazurca, dar atât. Ceilalți muriseră. Şi Eicikin, proprietarul troicilor, şi portarul Porfiri, fost feldvebel în regimentul de grenadiri *Pernovski*, care avea o livrea lungă până în pământ şi o pelerină bogată din postav greu, roşu aprins, cu galoane aurii, brodate cu rânduri de vulturi negri bicefali, şi un tricorn imens cu cocardă şi panaş alb, acoperindu-i capul pe care purta o perucă pudrată cu cosiță, şi-n mâna dreaptă un baston greu de ceremonii cu o măciulie mare, aurită, ce se înălța deasupra capului. Mustățile lui negre, dese şi groase, răsucite în sus, costumul, statura şi ținuta nu puteau fi uitate. Clariss îl întâlnise la intrarea în şcoala *Aleksandrovskaia*. El, acest uriaş, acoperea tot corul junkerilor la vizita țarului de sfârşit de an, cântând din toți plămânii *Cât de slăvit* şi apoi *Tatăl nostru* cu întreaga garnizoană.

Dintr-odată tot ținutul uitat de lume al Kostiolului se umbrise pentru Irène-Nathalie. Ulițele prăfoase şi dughenele ovreeşti, râul care seca şi stejarii contesei Branitkaia, pe care atât îi iubise, săniile încărcate cu vulpi, mânate de zăporojeni, şi iarmaroacele de primăvară şi de toamnă, totul pălise. Îl urmărea pe Clariss şi el nu băgase multă vreme de seamă acest lucru. Îi părăsise pe ceilalți copii şi rămânea în preajma lui, tăcută, mototolită pe un covor, ascunsă după o perdea, fericită să nu fi pierdut niciun cuvânt din povestirile lui şi ale celorlalți. Trei ani la rând, călătorise cu el la Moscova, ştia cum arată Kremlinul, Hodânskoe, câmpul manevrelor de vară ale junkerilor, cum se mânuieşte carabina de infanterie cu repetiție, sistem *Berdan*, cu

închizător glisant, numărul doi, cum se face un cort în trei minute, ce e acela un batalion, cum prezintă arma efreitorii şi cum se comandă: „Drepți, pentru onor la drapel!” Unchiul Modest Trofimovici îl întreba de fiecare dată când îl revedea pe Clariss dacă mai există limonada gazoasă, produsă de firma *Lanin*? Dacă se mai dădea cvas de cereale fanfarei şcolii în pauza de la unsprezece? Se mai dădea! Şi la Soborul Uspenski mai erau candelabrele alea sub care se băteau celebrii luptători cu pumnul? Mai mergeau junkerii să-i vadă pe frații Durov? Dar, la paradă, mai cânta fanfara lui Kreinbring? Nu, murise şi Kreinbring!

Când venise a doua oară la Kostiol, Amadeus Czerny părea şi mai mândru şi mai milităros, pe obraz îi ieşeau primele tuleie, mirosea a ger zdravăn, „ca un pepene verde de Astrahan, proaspăt tăiat”, cum scrisese o dată, despre junkeri, Kuprin. Clariss salutase ca totdeauna scurt pe bărbați, după ce sărutase mâinile doamnelor. În toată acea seară a celui de-al doilea Crăciun petrecut împreună, Irène-Nathalie plutise ca într-un vis. Un sentiment nelămurit o luase în stăpânire. După plecarea lui, târgul lor puturos i se păruse şi mai urât. Îi pierise pofta de mâncare, privea, prin perdelele arse vara de soare, ninsoarea care acoperea Kostiolul şi ştia că n-o să-l mai vadă un an. Dorofeea Zahaciński o silea să mănânce, dar ei nu-i mai ardea de nimic. Începuse să învețe cu un profesor care venea acasă la ei, un prăpădit de la Harkov, Gulea Tvetov, un om de şaizeci de ani, cu haine lustruite, verzui de atâta purtat, sărac ca un şoarece, văduv, cu o pensie mică, şi el dintr-o familie de nobili scăpătați, ajuns din întâmplare în Kostiolul care părea o lagună a celor disperați, adunând toate resturile Rusiei. Vorbea franceza, preda aritmetica şi chirilica, dar Irène-Nathalie ştia să scrie de la cinci ani greceşte, o învățase, cât stătuse cu ei, tatăl lor, Hercule-Onessime. Mai târziu, când bătrânul ei profesor îi predase primele noțiuni

de geografie, ea îi povestise câte ceva despre arhipelagul grecesc, pe unde, în copilărie, bântuise tatăl său. Acel an trecuse greu. Învățătura o mai absorbise puțin. Își pierdea vremea cu lungile teme date de Gulea Tvetov. Simțea cum creierul i se năclăieşte, avea lungi momente de absență şi i se părea că vremea stă pe loc. Vara petrecută la Cerkassî o mai scosese din gânduri, şi când începuseră ploile pândea în fiecare dimineață primul îngheț, aştepta prima ninsoare ca pe un semn ceresc pe care el i l-ar fi trimis din îndepărtata Moscovă. Nu îndrăznea să o întrebe pe maică-sa sau pe mătuşa Dorofeea dacă de Crăciun vor mai fi chemați la contesa Branitkaia şi dacă Clariss va mai veni şi el? Dar zilele trecuseră şi ea, tot pe sub perdele, copil tăcut, ascuns, pândindu-l. Lumea era aceeaşi, casa mirosea a cozonac şi a varză acră. Apăruse, în acest al doilea an, Jasmine cu soțul ei, un bătrânel fanfaron, uscat, fudul, lăudându-se cu istoriile lui vânătoreşti, şi deodată în fizionomia acelui junker tânăr se petrecuse ceva. Nu la începutul vacanței, când el tot între bărbați rămăsese, povestindu-le despre balul de iarnă dat în aula *Institutului Ekateriniński*, unde junkerii veniseră în mare ținută şi urcaseră splendida scară de marmură cu balustrade din pilaştri sculptați, cu spații între ei, cu paliere încăpătoare şi linii de piatră, pure şi aeriene, cu covoare roşii, pe care atât de bine le cunoştea şi unchiul Modest Trofimovici. „Mai sunt oglinzile alea de la intrare?" „Da, cum să nu! S-au mai înverzit puțin". „Şi orchestra lui Riabov mai cântă poloneze?" Da, totul era neschimbat la *Institutul Ekateriniński*. Clariss vorbea cu plăcere despre parfumul vag, aromat, al lumânărilor speciale, despre hârtia galbenă şi lucioasă care era arsă ca să schimbe aerul, despre elevele institutului îmbrăcate în rochii de gală, vaporoase, de culoare vişiniu închis, lungi până la gleznă, cu decolteul mare, de bal, care le descoperea gâtul şi partea de sus a pieptului, ceafa şi umerii. Irène-

Nathalie îşi şi închipuia acele siluete grațioase, mişcându-se sub lumina candelabrelor, cu mănuşile de căprioară trei sferturi şi evantaiele cu care îşi răcoreau obrazul. Clariss, simțindu-se ascultat, căpăta aripi şi obrazul i se aprindea, era şi mai frumos ca anul trecut şi fata simțea că după aceste două săptămâni care vor trece şi ele repede, va muri dacă nu o să-l vadă. Tânărul junker sugera reverențele dansatorilor cu o uşoară înclinare a capului, vorbea despre draperiile roşii de stofă, despre coroanele de marmură ale aulei şi fracurile negre cu plastroane albe ale orchestranților, despre uniformele elevilor liceului *Katkov*, şi ei invitați la acest bal, cu gulere neobişnuit de înalte, de culoare roşie, până la urechi, ori redingotele lungi, elegante ale studenților, închise cu nasturi până la gât. „Dar jilțurile aurite de sub balconul aulei mai sunt ocupate de musafirii de onoare, bătrânii generali în uniforme brodate cu aur, cu lente roşii şi albastre petrecute peste umăr, cu înalte decorații şi pantaloni cu lampasuri aurii?" întreba Modest Trofimovici. „Dar generalii de husari, în tunici negre cu brandenburguri de argint şi cu pantaloni de călărie de culoare brun-roşcată, ajustați pe picioare, îşi mai ocupau locurile lor?" Nu, nu le lua nimeni! Fetele de la *Institutul Ekateriniński*, fermecătoare şi enigmatice, alunecau pe parchetul lustruit ca un patinoar, ca pe vremea lui. Domnişoarele din nobilime, în blănuri de lutru, tot îşi mai desenau alunițe sub ochi cu cărbune... Era o lume mirifică, pe care Irène-Nathalie o invidia din toată inima. „Dar gajurile şi Poşta mai jucați voi?" întreba Modest Trofimovici. „Mai ştiți ce-i acela un grand rond?" „Cum, nu?" se mândrea Clariss, privindu-i cam de sus pe acei bătrâni care n-aveau să intre, ca el, în garda țarului. Tot atunci, fata aflase că Amadeus cânta în orchestra Conservatorului din Moscova, la *cornet-à-pistons*, lucru de care era foarte mândru, alături de Smirnov, care cânta la clarinet, Mihailovski, la corn, şi

Ciarodei Dutkin, la tuba de alamă, toți reangajați, proveniți din regimentele moscovite de grenadiri. „Tot după ureche cântați, sau v-ați modernizat?” întreba cu o răutate invidioasă Modest Trofimovici. „Da’ de unde, avem partituri caligrafiate cu peniță *rondo* şi multiplicate la hectograf. Cântăm Strauss, Schubert, *Moara*, *Marşul lui Boulanger*, *Patrula*, *Uvertura* la opera Ruslan şi, mai ales, *Poşta din pădure*”. „Tot grenadirii din Moscova, exclama Modest Trofimovici, ei sunt podoaba armatei ruse!”

Într-una din aceste seri, când Vania Timoşenko îşi amintise despre deraierea trenului imperial din 1888, în apropierea gării Borki, şi de garda pe care o făcuse el ca junker, lângă Grilajul aurit şi Pridvorul frumos, şi-l văzuse pe țarul Aleksandru al III-lea cu coroană gotică, în violet intens, cu argint, şi pe cap cu coif cu panaş alb, cu barba lui roşcată, scurtă şi deasă, cu tăietura vulturească a sprâncenelor, şi țarina mică şi grațioasă, însoțită de marile ducese în rochii deschise, în sunetele clopotelor de la catedralele Blagovescenski şi Uspenski şi bătuse Țar-Kolokoi, între bărbați se ivise, într-o rochie de catifea brodată şi rebordată cu perle şi mătase, cu satin şi moar, Jasmine Roudinsky-Lamoricière. Purta peste umeri o mantăluță din aceeaşi stofă, brodată şi ea, ca să nu simtă frigul odăilor. Părul şi-l strânsese la spate într-un conci de fildeş. Cobora măreț scara care ducea în salonul cu pian, urmată de marchizul Anselme Lamoricière, agitat, vorbind graseiat şi explicându-i ceva. Irène-Nathalie, cu instinctul copiilor frustrați, simțise o strângere de inimă inexplicabilă. Instinctiv privise spre Clariss. El o fixa pe Jasmine ca şi când acum o vedea pentru prima oară, descoperind ceva care îi scăpase, asta creându-i un sentiment de mare surpriză şi de remuşcare. Irène-Nathalie îl văzu luând pentru prima oară carafa de votcă aflată pe o consolă a căminului în care ardeau butuci aproape carbonizați şi

dând de duşcă un pahar „ca un adevărat junker”, cum remarcase imediat, cu ironie, Modest Trofimovici. Se părea că verişoara lor nu-l băgase în seamă, pornind spre Margarita Voloşevskaia, căreia avea să-i spună ceva. Şi atunci se petrecu un lucru nebunesc. Clariss bău al doilea pahar de votcă, tot dintr-odată, parcă sfidându-i pe cei din jur, după care se îndreptă către clavicord şi-i ceru lui Modest Trofimovici să-l acompanieze la guzla de care unchiul nu se despărțea niciodată. „Hai să cântăm romanța *Visam o zi*...” „Dar ce-ți veni?” se mirase Sofia Branitkaia, care îi urmase pe Jasmine şi pe soțul ei. „Uite-aşa, mi-a venit”. Clariss se apropiase de clavicord, tapându-i clapele. Unchiul Modest Trofimovici ridicase guzla lăsată într-un colț şi începuseră amândoi să cânte:

Visam o zi ce nu se va întoarce
Şi-un om care nicicând nu va veni...

Clariss avea o voce subțire, înaltă, sfâşiată de nu ştiu ce nostalgie. Coardele guzlei, ciupite rar, făceau să zbârnâie geamurile. Şi, când termină, Clariss izbi cu putere clapele într-un ultim acord, cerându-i lui Modest Trofimovici: „Şi-acum să dansăm, Modest Trofimovici, vrei să ne cânți o polcă?” Se ridicase de pe taburetul rotitor şi se îndreptase spre verişoara sa, bătând tocurile. „Dansați?” Îi vorbea la plural ca şi când n-ar fi fost rude, deşi se tutuiau. Irène-Nathalie înțelese că se întâmpla ceva neobişnuit, ce nu mira pe nimenea, dar care pentru ea era un lucru atât de limpede şi de străveziu. Modest Trofimovici lovea clapele cu furie şi cei doi se priviră o singură secundă şi începură să țopăie pe podele sub privirile mirate ale celorlalți. Vania Timoşenko o invită imediat pe Margarita Voloşevskaia, iar marchizul Lamoricière pe Aleksandra Ilarievna, aceasta din urmă ca şi Dorofeea se apropiaseră auzind sunetele clavicordului. Sofia Branitkaia, aşezată într-un fotoliu, nu dansa, bărbații ştiau că îşi mişcă greu picioarele, aşa încât nu făcură nici măcar o

încercare de a o invita. Cu părul ei coliliu, în rochia neagră, lucioasă, de mătase, sprijinită într-o cârje cu măciulie de argint, ea privea cu îngăduință această zbenguială neașteptată a celor tineri. Irène-Nathalie nu-i scăpa din ochi pe cei doi. Jasmine îl privea pe Clariss cu un zâmbet ușor amuzat. Erau frumoși amândoi, ea glacială, cu priviri verzi, îndepărtate, el devorând-o, cu o neruşinată iscodire a decolteului. Jasmine aruncase mantăluța şi îşi arăta acum umerii pudrați, pe care perlele sclipeau în lumina lumânărilor. Îi spunea ceva râzând şi fetei i se păru că Clariss se pierduse, încurcând câțiva paşi. Ea îl domina, câteodată Irène-Nathalie avea impresia că verişoara lor îl poartă de brațe ca pe o păpuşă mare, blondă, smulgându-l de pe pământ şi aşezându-l uşor pe podelele alunecoase, şi iar învârtindu-se şi alergând în cadența care creştea, a polcii, şi nimeni nu băga de seamă ce se întâmpla cu Clariss.

Mai mult nu mai ținea minte din cele ce se întâmplaseră în seara aceea. Se ascunsese undeva, după un cuptor, şi plânsese în pumni. Îşi căutase foarfeca cu care tăia rochiile verişoarei sale şi n-o găsise, sau uitase perdeaua după care o ascundea. Se gândise să fugă afară prin zăpadă, desculță, să răcească şi să moară, s-o găsească servitorii contesei Branitkaia înghețată tun. Îi trecuse apoi prin cap că după acest dans Jasmine va merge sus, în dormitor, şi-şi va schimba rochia şi poate o să uite acele perle pe care le purta la gât şi o făceau atât de frumoasă şi ea o să i le fure şi o să i le spargă cu un ciocan. Dar nu se întâmplase nimic din toate astea. Cei de jos petreceau mai departe, unchiul Modest Trofimovici cânta acum o mazurcă, se auzeau râsete şi tropăituri, pe ea o uitaseră cum o uitau totdeauna. Ceilalți copii dormeau, fuseseră duşi de doicile lor în odăile de sus cu câte patru pătuțuri, unul lângă altul, şi Irène-Nathalie coborâse pe furiş în seră, mânată de un gând: „O

să le dau foc!” Intrase în marele salon de cristal, cu pereții lui de sticlă, năduşiți de căldura care pătrundea până aici. Bradul începuse să se usuce pe la poale, acele lui miroseau plăcut. Străluceau câteva globuri de la lumina din salon, lumânările fuseseră stinse, beteala şi lanțurile de hârtie se îngălbeniseră, erau uscate încă din anii trecuți, îi trebuia numai un chibrit, dar chibriturile nu se lăsau pe mâna copiilor, erau ascunse cu grijă, şi atunci căută un cărbune aprins, dar în salonul pustiu focul nu mai ardea şi urcă pe furiş că caute o sobă. Nimeri în dormitorul Sofiei Branitkaia şi scormoni cu o lopățică de fier cenuşa răcită. „Ce-i cu tine aici?” se auzi glasul acesteia, pe neaşteptate. „Ce cauți?” Nu ştiu ce să-i răspundă. O privi speriată şi fugi prin uşa deschisă. Dacă o prindea? Atunci probabil că le va alunga, şi pe ea, şi pe maică-sa de pe moşie, dar puțin îi păsa.

...La toate acestea se gândea ținându-şi respirația, în dulapul de nuc în care se închisese, ascunsă între rochiile Jasminei. Se certau şi asta i se păru de la început foarte curios. Clariss spunea precipitat, cu o voce de-acum bărbătească: „Ai să faci ce-ți spun eu! Ai să-l laşi pe caraghiosul ăsta bătrân şi ai să faci ce-ți spun eu! În doi ani voi fi ofițer. O să am cu ce să te întrețin”. Răsunase un râs vinovat şi Jasmine îi spusese cu un glas spart: „Eşti nebun. Ai şaptesprezece ani, ce-ți trece prin gând?” „Şi ce dacă am şaptesprezece ani? Te iubesc, tu nu înțelegi?” „La vârsta ta ar trebui să-ți găseşti o elevă de la *Institutul Ekateriniński*. Am vârsta mamei tale. Ori ai înnebunit de tot?” „Nu-mi pasă de nimic. Ți-am scris treizeci de scrisori şi nu mi-ai răspuns”. „Despre ce scrisori e vorba?” „Ai să le găseşti, probabil, la Moscova, în poşta soțului tău, dacă nu le-o fi citit”. „Anselme nu-mi citeşte scrisorile, niciodată. Şi ce te-a găsit să faci pe amorezatul? Nici nu ți-a căzut caşul de la gură!” Se auzise o palmă şi strigătul Jasminei: „Eşti nebun! Vrei să chem pe maică-ta sau să te spun Sofiei Branitkaia

cum te porți?” „Priveşte, se auzise iar glasul amenințător al lui Clariss. M-am bătut pentru tine în duel. Uite, urma asta de pe față”. „Cum o să te bați pentru mine în duel, ce de minciuni!” „Colegul meu de bancă, văzându-mă că scriu atât de des cuiva, a vrut să citească adresa şi l-am plesnit”. „Copilării, ce-mi pasă mie de toate astea?” şi se auzise iar râsul tulburat al femeii. „Jasmine, să ştii că sunt în stare de orice. Termină cu caraghiosul de marchiz, lasă-l să plece la Paris, la ai lui, şi aşteaptă-mă. Altfel te omor, sau îmi trag un glonț în cap”. Urmase un lung minut de tăcere. Verişoara lor se ruga acum de el: „Clariss, nu înțelegi, peste câțiva ani voi fi o femeie bătrână. Ai toată viața înainte. Sunt atâtea fete frumoase pe care o să le cunoşti, care te vor iubi”. „Puțin îmi pasă de acele femei care mă vor iubi pe mine! Am nevoie de tine, înțelege”. „Clariss, o să treacă şi asta. Cum ai răbdat un an de zile, mai lasă să mai treacă un altul. Am să-ți citesc scrisorile şi am să-ți răspund. O să-ți dau voie să-mi mai scrii şi anul ăsta, şi o să cer să-mi trimită corespondența la Paris. Nu vrei să fim prieteni? O să ai nevoie de prietenia unei femei ca mine. Toți băieții se aprind aşa şi pe urmă le trece. Se însoară cu fete de vârsta lor, fac copii şi pe urmă râd, aducându-şi aminte de prostiile pe care erau în stare să le facă. Ascultă la mine”.

Irène-Nathalie simțise că moare în acele secunde. În dulap parcă nu mai era aer, se asfixia, dar nu îndrăznea să se mişte. Era rigidă ca o scândură. Dacă ar fi avut un ac de păr s-ar fi înțepat într-un deget, să-i curgă sânge, să o doară ceva. Îşi muşca buzele să nu țipe. O ură înspăimântătoare creştea în ea, dar continua să se stăpânească. De dincolo de uşa grea de nuc se auzeau şuşoteli şi un fel de gângurit al Jasminei, care probabil că-l mângâia şi-l săruta pe păr. Totul era nedesluşit. O curiozitate fără margini o îndemna să împingă uşa dulapului şi să-i privească, dar frica o paraliza. „Clariss, m-asculți? Clariss, îți dau voie să-mi scrii.

Te rog, înțelege-mă. Vom rămâne prieteni. Este o nebunie ce-mi ceri". Pe urmă se auzi plânsul mândrului ei verişor, junkerul care trăgea cu carabina *Berdan* şi călărea în manej armăsarii gărzii imperiale, Clariss, cel ce se bătuse în duel cu un coleg numai pentru că acesta voise să afle numele acestei iubite care-l respingea. „Ah, de-ar muri amândoi, gândise copila, în momentul acesta. Ah, de-ar muri!" îşi vârâse pumnul în gură şi se muşcase până la sânge ca să nu țipe. Mai apucase să-l audă pe verişorul său spunând: „Bine, te mai aştept un an. Atât! Am să-ți scriu la Moscova. Şi dacă n-ai să-mi răspunzi, ştiu ce am de făcut". Pe urmă se auziseră paşii lui precipitați pe scări şi un plâns tăcut de femeie. Aşteptase câteva ceasuri până să iasă din dulap. Nemişcată, încremenită, abia respirând. Jasmine părăsise demult odaia. Ea întredeschisese uşa dulapului, privise patul răvăşit pe care şezuseră cei doi şi abia spre seară se strecurase afară, urcând scările spre dormitorul copiilor. O căutaseră, dar nimeni nu se speria dacă unul dintre ei lipsea mai mult, casa era mare, cu încăperi numeroase, băieții se jucau cu nişte cai de lemn, în pod, bătându-se cu săbiile lor de tablă. Câte unul cobora, urlând, cu fața sgâriată şi i se dădea cu spirt, şi mai lua o bătaie de la doică sau de la maică-sa. Pe urmă totul se liniştea. Aşa că nu se mirară de nimic. Irènei-Nathalie i se păru din acea zi că este deținătoarea unui secret pe care n-avea să i-l încredințeze nimănui decât lui Clariss, dacă acestuia i-ar fi trecut vreodată prin cap să-i ceară să i-l spună. Vărul ei mai şezuse câteva zile în casa contesei Branitkaia. Părea apatic, fără chef, degeaba îl îmbia Modest Trofimovici să mai cânte la clavicord. Părea ars pe dinăuntru, bea fără chef votcă cu ceilalți, care se bucurau, spunându-i că a dat examenul de maturitate din moment ce soarbe patru pahare unul după altul. Jasmine se îmbolnăvise şi nu cobora din dormitorul ei. Mâncarea i-o aduceau sus servitorii. Soțul ei, marchizul

Lamoricière, îi căra buiote cu apă caldă, turtite de secară şi ceaiuri. Margarita Voloşevskaia urcase de câteva ori, ca şi Vikentia Ivanovna, să vadă ce e cu ea. Nu ştia nimeni să dea vreo explicaţie. „De-ale femeilor!" făcea Dorofeea Zahaciński, trecută prin multe, parcă nu ştiţi şi voi. E sensibilă, trăită la Paris, nu ca noi. Acolo clima e mai blândă. Plouă mult, nu sunt iernile astea grozave. Îi trece ei, n-aveţi nicio grijă". Irène-Nathalie nu voia să-l mai vadă pe Clariss. Se încuiase în seră. Nu se mai juca cu ceilalţi copii, devenise răutăcioasă, abia o scoteau de-acolo. Tăiase gâtul unei păpuşi, tot pe ascuns. Proprietarul ei, fetiţa Makidonia, plânsese o săptămână după aceea, dar ei puţin îi păsa. Şi într-o dimineaţă cu soare strălucitor, sania lui Clariss trăsese la poarta conacului. Surâzător, dar cu o privire rece, stinsă, el sărutase mâinile doamnelor, pe rând, strânsese mâna bărbaţilor şi la întrebarea lui Modest Trofimovici dacă nu-şi ia rămas-bun şi de la verişoara lui, Jasmine, dăduse din umeri: „Nu vreau s-o deranjez. Femeile nu vor să fie văzute când sunt bolnave. Transmiteţi-i multe urări de sănătate din partea mea". Bătuse scurt din călcâie şi le întorsese spatele, siluetă subţire, în mantaua bleumarin, strânsă pe şolduri, cu pantalonii cu lampasuri roşii, cu căciula lui de junker în mijlocul căreia strălucea vulturul bicefal şi se urcase în sanie. Irène-Nathalie abia îi desluşea chipul blond prin geamurile asudate ale serei...

Iarna trecuse greu, şi mai nesfârşită decât cea de anul trecut. Slăbise, cu învăţătura mergea prost, profesorul Gulea Tvetov se plângea maică-sii, care nu înţelegea ce are şi o ameninţa că-i va scrie tatălui ei, tocmai la Pekin, spunându-i ce face ea, pe-acolo, pe la Kostiol. Dar fetei puţin îi păsa. Îi trecea prin gând să fugă cu poştalionul sau cu trenul până la Moscova, ascunsă într-o ladă de bagaje, în care ar fi făcut o gaură, şi să întrebe unde e şcoala *Aleksandrovskaia*, căutându-l pe junkerul Amadeus Czerny,

zis Clariss. Dar drumurile erau atât de lungi în această Rusie nesfârşită, că ar fi murit până acolo. Urmaseră o primăvară secetoasă şi o vară cu grindină. Recolta fusese proastă, ţăranii se tânguiau. „O să sărăcim cu toţii!" se văita Dorofeea Zahaciński, mătuşa lor. „Încă un an ca ăsta şi ne prăpădim. Ascultaţi la mine". Câţiva ovrei dăduseră faliment în toamna care urmase, pentru că grâul şi porumbul se scumpiseră. Trebuia să te duci la mama dracului, tocmai dincolo de Volga, ca să-l cumperi la un preţ bun, dar tot la socoteala aia ajungeai, pentru că transportul costa şi el destul.

Prin noiembrie, într-o carâtă cu lampioane de cristal, sosise de la Cracovia arhiepiscopul Urban Kazimierowicz, care se afla în drum spre Vatican şi voia să se odihnească o săptămână înainte de a pleca la drum lung. La iarmarocul de toamnă, înghiţitorul de săbii, Kaluda, pe când îşi expunea înalta sa artă în faţa unui public numeros, datorită unei neatenţii îşi tăiase beregata şi un val de sânge îi năvălise pe gură în urletele celor de faţă. Murise până seara, dus la groapă după trei zile, sub un maldăr de flori, de fraţii Stolea şi Makar, de ţiganca Magdalina, de fakirul Ravelomanga şi înghiţitorii de flăcări Tinghir şi Aloisia, toţi plângând şi dându-şi cu pumnii în cap. Iarmarocul se spărsese mai devreme cu o săptămână, ceea ce produsese altă pagubă negustorilor din Kostiol, care promiteau să mărească numărul de lumânări aprinse la catedrală pentru că aşa nu mai mergea.

Crăciunul venise cu o ninsoare bogată, cu aceeaşi vânătoare de dinaintea Sărbătorilor, cu larma musafirilor şi a slugilor, la conacul contesei Branitkaia, unde se părea că întâmpinarea zilei naşterii Domnului va fi mereu aceeaşi. În ajun, sosi şi junkerul Amadeus Czerny, în mantaua lui de postav închis, cu aceeaşi căciulă de miel în mijlocul căreia sclipea vulturul bicefal. Nu mai avea aerul unui elev, era de-

acum un tânăr ofițer care la sfârşitul verii trebuia să-şi primească primul grad şi să intre în Garda imperială. De pe buze îi dispăruse surâsul binevoitor al celor obişnuiți cu superiorii, gata să răspundă la comenzi. Ceva agresiv îi stăpânea toate gesturile. Vania Timoşenko, tăcuta lor rudă, îi făcea loc cu o umilință pe care Irène-Nathalie n-o înțelegea. Singurul care avea aceeaşi comportare față de junker era Modest Trofimovici. Acesta făcea glume deocheate, de care femeile din jur râdeau pe înfundate. Era vorba nu de elevele de la *Institutul Ekateriniński*, ci de nişte cucoane mai deocheate, locuind în stabilimentul Zarobiński, la auzul numelui căruia bărbații şi Dorofeea Zahaciński chicoteau cu înțeles. Clariss povestise că fusese la *Teatrul Bolşoi*, unde văzuse o piesă de Cehov, şi la Operă, ca să asculte *Robespierre* a lui Litolff. Czerny avea acum gradul de *potporucik* şi aştepta depunerea jurământului. Trecuse la compania a doua, care era poreclită *Compania bestiilor*, unde se aflau numai tineri sdraveni şi bine legați şi cu asta se lăuda foarte tare. Se săturase de Compania a patra, de molâii lui de colegi şi de bărbile lor scurte, parfumate ca a lui Alexandru al III-lea, care ieşeau ultimii la manevre. În câțiva ani nu ajunsese acolo decât *portupei*, ține-steag. În noua lui grupă se băteau în fiecare săptămână, făceau scandaluri în localuri publice şi erau băgați la carceră. Superiorii îi pedepseau aspru, dar îi socoteau adevărați viitori ofițeri. Erau primii la înot, la călărie, la sărituri peste obstacole, la alergări pe distanțe mari, la scrima cu floreta şi cu spada şi la exercițiile la bară şi inele. Într-o duminică, o făcuseră de oaie, el şi cu Vsevolo ştiucă, fiul unui prinț basarabean, intrând în uniformă în cuşca leilor, la circul Solomoński de pe bulevardul Tvetnik, în fața publicului, bând ceai cu spatele la animale, lucru pentru care fuseseră pedepsiți cu carcera, deşi isprava lor era dată de exemplu junkerilor din celelalte companii. Purta în anul acela cizme

strălucitoare de lac, epoleți albi cu monogramă roşie şi galoane late, aurii şi mirosea a odicolon *Brocard*. Era şi mai frumos, cu mica lui mustață blondă de deasupra buzei. Irène-Nathalie îl devora din colțul ei şi junkerul simțise că ceva nu este în regulă, pentru că nu prea-l scăpa din ochi şi el o bătuse cu mănuşile pe obrajii îmbujorați cum te-ai juca cu un cățel: „Ce faci, Irène, ai crescut şi tu?" Ea simțise din nou valul acela de ură, pe care nu şi-l putea stăpâni, şi gestul de a fi lovită pe obraji cu mănuşile de antilopă o jignise profund. La masa de prânz, Clariss băuse vin roşu de Crimeea cot la cot cu ceilalți bărbați, şi pusese pe masă o cutie muzicală *Monopan*, după care le invitase pe doamne să danseze mai spre seară. Sofia Branitkaia, căreia îi fusese adus darul acesta, şedea într-un fotoliu *Voltaire*, lângă cămin, şi-l privea cu o curiozitate ciudată. „Trebuie să te însurăm, Clariss, nu mai ai mult!" zisese şi privise spre celelalte femei, spre Margarita Voloşevskaia, Aleksandra Ilarievna, maică-sa, şi spre Dorofeea Zahaciński. Vikentia Ivanovna, mai bătrână şi mai obosită, stând şi ea într-un fotoliu, protestase: „la mai lăsați băiatul în pace! Ce-i trebuie lui să se însoare? Mai are vreme destulă înainte". Vania Timoşenko îl întrebase dacă şi-a făcut cărți de vizită *Bristol*, cum se cuvenea unui viitor ofițer, şi el le întinsese câte-un cartonaş lucios, pe care erau scrise numele şi gradul şi adresa din Moscova. De fapt, era intrigat că cineva lipsea din acest cerc de cunoscuți, dar nu spunea nimic. Seara la ceai, Margarita Voloşevskaia întrebase ca din întâmplare pe contesa Branitkaia: „Dar cu Jasmine ce-o fi?" „Ce să fie, a rămas la Paris, s-au înmulțit balurile iarna asta. Mi-a scris că n-o să vină".

Irène-Nathalie, care se juca cu o păpuşă mecanică, primită în dar de la gazdă, îl fixase pe Clariss. Mâna nu-i tremurase nicio secundă. Îşi băuse liniştit ceaiul, povestise, ca şi când nici n-ar fi auzit ce se spusese, că în urmă cu o săptămână

asistase la cununia Iuliei Nikolaevna Sinelnikova cu domnul substitut Pokornîi, care avusese loc într-o joi, ziua lor de permisie, la biserica *Institutului de ingineri hotarnici*, *Konstantinovski*. Naş fusese generalul guvernator, Vladimir Dolgoruki. Corul Saharov, cu celebrul protodiacon, Iustov, de la *Soborul Uspenski*, le cântase mirilor. Iluminație orbitoare, fast şi un public elegant! Corul se întrecuse pe sine, cântând *Vino*, *vino porumbiță din Livan*. Iulia, îmbrăcată într-o rochie albă de mătase, cu o trenă uriaşă, purtată de doi băieţaşi şi acoperită cu un voal lung şi străveziu. Cavalerii de onoare, venerabilii Vengan şi Aleksandrov. Uriaşul protodiacon, cu păr roşu şi creț, cântase cu vocea sa plină, viguroasă, cumplită, neomenească: *Femeia să se teamă de bărbat*, în timp ce perechea, cu pirostrii pe cap, dansa în jurul analogului şi i se cânta *Isaiia dănțuieşte*: *fecioara a avut în pântece*, după care li s-a dat la amândoi să bea vin din aceeaşi cupă, s-au sărutat şi au făcut schimb de verighete. Femeile erau numai urechi, Margarita Voloşevskaia bătuse din palme, exclamând: „A, nunți ca la Moscova, parcă cine nu ştie...” Aleksandrei Ilarievna îi dăduseră lacrimile, iar Sofia Branitkaia mormăi se ceva, chemându-l pe Kolea, sluga Vikentiei Ivanovna, să aducă lulelele de pământ, să tragă câte-un tabac, ceea ce acela se şi grăbise să facă. „Şi masa de nuntă, cum a fost?” întrebase mâncăul de Modest Trofimovici. „După moda franțuzească”, le spusese Clariss. „S-a mâncat în picioare, *à la fourchette*. Pe mese au fost lăsate gustări reci, scaunele lipseau. Doi feciori, angajați anume, purtau pe tăvi de argint pahare înalte. O şampanie specială, *Veuve Clicqot*”. „Ia te uită, mormăia şi Vania Timoşenko, ce vorbea rar, şampanie *Veuve Clicqot*?” „Chiar aşa”, îl asigurase Clariss. „Dar ceva cărți ai mai adus, romane palpitante pentru bătrâna ta Sofia Branitkaia?” îl întrebase gazda. „Cum să nu? făcuse junkerul, am un

pachet. *Povestea veşnicului cavaler Franți*, *venețian*, *şi a preafrumoasei regine Rențimis*. Mai am şi *Gelozia neînfrânată*. Dacă ai să ai timp, ai să citeşti şi *Povestea aventurilor milordului englez George şi a contesei Frederika Louisa de Brandenburg*, *ca adaus la o istorie a fostului vizir turc Marțimiris cu Terezia*, *regina Sardiniei*". „Dar *Frumoasa mahomedană ce moare pe mormântul soțului ei*, ai adus-o?" „Cum, nu?! spusese Clariss, vi le dau pe toate, numai să vă faceți timp să le citiți". Pe urmă, şi pentru că ora era înaintată, convorbirea se sleise. Modest Trofimovici trecuse la clavicord şi cântase cu vocea lui joasă: „*Şi luncile de flori pestrițe*..." Dorofeea Zahaciński, curioasă de moarte, îl rugase pe junker să mai pună o dată cutia muzicală *Monopan* şi să mai danseze, dar nimeni nu mai avea niciun chef pentru treaba asta. Vania Timoşenko căsca discret, cu mâna la gură, iar mâncăul de Modest Trofimovici se apucase să povestească ce blinele se dădeau duminica la Şcoala de cadeți pe vremea lui: „Ehe, dragul meu Clariss, voi n-ați mai apucat *ciocârliile*, pâinişoarele alea în formă de păsări, cu aripioare, cioculețe şi ochi de stafide, deşi adevăratul împărat, adevăratul *bogatâr* al Moscovei era *blinul milenar*, rotund ca soarele, roşu şi fierbinte. Peste el se turna unt topit cu smântână sau icre boabe, tescuite, de sturion, icre din cherhanaua de la Aciuiev, de Manciuria, de somn, blinele cu scrumbii, cu drilcă, cu şprot, sardele cu somon, cu lostriță, cu batog de nisetru şi cu somn alb, cu burtă de peşte şi lapți de nisetru, cu cegă afumată şi cu vestitul peşte mic din lacul Beloe. Ah, ce prânzuri! Aduceam pe furiş votcă din muguri de coacăză, mirosind a livadă, votcă de chimen, de pelin, de anason. Mai beți voi *Doppelkimmel* şi votcă de sunătoare, care te scoate din toate bolile? Dar zubrowkă, votcă din muguri de mesteacăn, votcă de plop, de lămâie? Oh, ce timpuri!" Vania Timoşenko ațipise în fotoliul lui ca şi Sofia Branitkaia, care de mult sforăia uşor în fotoliul

Voltaire de lângă cămin. Modest Trofimovici încă avea spor la limbă: „Voi sunteți niște nevolnici. Nu mai sunt oamenii de altă dată. Judecă singur, îi spunea lui Clariss, la o masă cu blinele, la Petroseev (Clariss nu-l știa), negustorul Oganikov a făcut prinsoare cu băcanul Triasinov cine va mânca mai multe blinele. Și ce crezi?... la a treizeci și două, Triasinov, fără să se ridice de la masă, și-a dat duhul. În tinerețea mea l-am apucat pe negustorul Korovin de pe Balciug, care mânca cincizeci de blinele la o singură masă, udate cu votcă de lămâie și *Balsam de Riga*. S-au dus timpurile alea, dragul meu...” Obosise, capul îi căzuse pe piept și junkerul se trezise singur sub privirile acelei copile de nouă ani. „Dar cu tine ce e? Nu te duci la culcare?” o întrebase pe Irène-Nathalie, cam răstit, și Sofia Branitkaia se trezise brusc. „Ce spui tu, Clariss?” „Nu spun nimic. E timpul să ne culcăm”. Și se ridicase drept, călcând cu pasul lui milităresc, frumos cum ea n-avea să mai vadă pe niciun alt bărbat.

Sărbătorile trecuseră în liniște. Mașina muzicală cu zimți *Monopan* cântase toate cele trei zile, dar nimeni nu dansase. Irène-Nathalie îl pândise pe Clariss, dar el părea că nu mai are chef de nimic. Cobora numai la masă, mânca puțin, cu privirea absentă. A patra zi oaspeții începuseră să plece. Ceva tulbure, nesigur, plutea în aer. Dorofeea Zahaciński, cu maică-sa și cu ea se retrăseseră în camerele lor din curtea conacului. Felinarele nu mai ardeau toate, numai cele de la intrare. Servitorii se mai împuținaseră, lucrau fără chef prin curte. Vânătorii își luaseră tainul de vulpi și plecaseră, beți morți, prin satele lor. Începuse viscolul care strângea zăpada pe la colțurile de uliță și obloanele de la ferestre nu se mai deschideau. Kostiolul părea un uriaș mormânt, alb, pustiit. Noaptea se auzeau lupii dinspre pădurile de stejar ale Sofiei Branitkaia. Furaseră niște viței și-i sfâșiaseră. Cerbii contesei fuseseră adăpostiți în

țarcurile lor păzite.

Irène-Nathalie aflase că Clariss nu plecase încă la Şcoala de cadeți. Seara venea mătuşa Dorofeea cu ştiri: „S-a bolnăvit, bea toată ziua ceaiuri de mentă şi asudă, e palid, nu mănâncă nimic". „Ia te uită, dar ce-o avea?" se mira Aleksandra Ilarievna, n-a venit doctorul?" „Cum, nu? Doctorul Abel Iţikovici". „Şi ce-a spus că are?" „Nu ştie nici el. I-a dat nişte prafuri, dar slăbeşte văzând cu ochii. Un fel de tânjeală. O lehamite. Nu mai are nicio putere. Mi-este frică să nu-l dea afară de la Şcoala de cadeți, tocmai acum când mai are câteva luni până să iasă ofițer". „Şi n-au chemat preotul?" „Arhiepiscopul Urban Kazimierowicz a plecat la Roma, se întoarce tocmai în preajma Paştilor. El ar fi fost bun, că e mai aproape de Dumnezeu, dar uite că lipseşte. Dacă o să mai țină aşa, îl chemăm pe preotul nostru. E bun şi el, să-i facă o rugăciune".

Irène-Nathalie simțea o bucurie fioroasă. Ura ei nu se domolise. „Ah, de-ar muri, de-ar muri!" Pe urmă o apucau remuşcările. „Dar, de fapt, de ce-l urăsc atât? Nu mi-a făcut niciun rău. E frumos, e mândru, aş vrea să-i sărut mâna, dar nici nu se uită la mine. O dată sau de două ori s-a jucat cu cățeaua Mavra. Mie abia dacă mi-a adresat câteva cuvinte". Şi ura iar creştea în ea, măcinând-o. Seara cădea la icoane şi se ruga: „Ia-i viața, Doamne, ia-i viața, pedepseşte-l!" Şi se speria de ceea ce rostea în gând. Şi începea să plângă. Aleksandra Ilarievna o găsea cu capul în perne, cu obrazul ud. „Ce-i cu tine, ce s-a întâmplat? De ce plângi?" „Nimic, nu e nimic", spunea cu încăpățânare, cu o încăpățânare înverşunată. „Nu mă minți, te cunosc. Ai ceva pe suflet, sunt mama ta, spune-mi". „Nu, n-am nimic să mărturisesc, acum vreau să dorm". Şi-i întorcea spatele. Pe la sfârşitul lui ianuarie starea lui Clariss parcă se mai îmbunătățise. Irène-Nathalie îi văzuse umbra umblând prin seră. Ba, într-o zi, când furtunile se opriseră şi răsărise

soarele, ieşise pe peronul de piatră al conacului şi-şi întinsese braţele ca un gimnast. „Se însănătoşeşte, ah, se însănătoşeşte”, gândise cu bucurie şi părere de rău în acelaşi timp. Voise să se apropie de el şi să-i mărturisească că din pricina ei zăcuse atâta timp, pentru că-l urâse şi-l blestemase în rugăciunile sale, dar n-o zărise. Intrase repede în salonul cel mare şi toată dimineaţa aceea se auzise clavicordul. Pe furiş, o cerceta pe Dorofeea Zahaciński şi o îndemna să meargă în odăile Sofiei Branitkaia ca să mai afle ce face Ciariss. „Ce să facă? Citeşte din romanele alea franţuzeşti. S-a mai întremat. A cerut borş cu carne alaltăieri. În curând o să se pună pe picioare şi o să plece la Moscova, la Şcoala de cadeţi. Dar ţie ce-ţi pasă, că mereu mă-ntrebi ce-i cu el?” Şi o privea bănuitoare, şi Irène-Nathalie simţea că-i plesnesc obrajii de ruşine. „Nimic; întrebam, aşa. Şi ce-i cu asta?” „Ia vezi, că te spun maică-tii. Mai bine ţi-ai face lecţiile alea, că am vorbit eu cu profesorul Gulea Tvetov. Nu se prinde nimic de capul tău! Când o să se facă vremea să dai examen la *Institut*, o să cazi şi atâta-ţi trebuie, să afle taică-tău! O să vină tocmai din Africa aia sau din China, pe unde se află, şi o să-ţi dea o mamă de bătaie! Aşa sunt fetele crescute fără tată, răzgâiate! maică-ta aia ştie doar să te mustre. Nu pune mâna pe nuia”.

La începutul primăverii, starea lui Clariss se înrăutăţise din nou. Doctorul dădea neputincios din umeri: „Nu are nimic. Organismul e perfect sănătos. Îl apasă ceva pe suflet. Are boala prinţilor: melancolie. Asta e, Sofia Branitkaia”. Dar Dorofeea Zahaciński, care relata aceste convorbiri, adăuga de la ea, uitând că de faţă se afla şi Irène-Nathalie: „Ascultă la mine, Aleksandra Ilarievna, ştiu eu ce fel de boală a prinţilor are Clariss. O iubeşte pe Jasmine, parcă n-am băgat eu de seamă? De la dansul ăla i s-a tras. Am auzit că i-a scris la Moscova şi motologul ei de marchiz probabil c-

a aflat şi-o ține la Paris. La vârsta ei, să-i suceşti capul unui copil, că e un copil încă, chit că mâine-poimâine va fi ofițer... Mie nu-mi place deloc treaba asta. Tatăl ăla al lui, căruia puțin îi pasă de Clariss, n-ar fi trebuit să-l lase aici la noi. Să fi venit cu o sanie şi să-l ia, să-l ducă la Moscova. Acolo sunt doctori mai buni. S-ar fi însdrăvenit, s-ar fi pus pe picioare, s-ar fi întors la manejul lui, între cai. Şi uita de toată povestea asta. Eu am cunoscut, am avut un verişor care la fel căzuse după o fată. Nu mai mânca, plângea. O bătaie bună, tată-său l-a trimis la regiment, i-a rugat pe ăia de-acolo să-l ducă undeva, departe, şi a ajuns tocmai în Caucaz. Trăieşte şi acum. S-a-nsurat, are patru băieți, nici nu mai ştie cum o chema pe iubita aia a lui". Şi dându-şi iar seama că Irène-Nathalie era de față, se răstise la ea: „Şi tu ce stai şi asculți ce vorbim noi? Du-te şi te joacă". Totul mersese bine până-n preajma Paştilor. Îl aşteptau pe arhiepiscopul Urban Kazimierowicz, de la Vatican, şi lumea se pregătea pentru slujba de Înviere. Începuse postul cel mare, când se bea numai ceai cu pesmet. Se călcau pantalonii lungi şi tunicile de marinar cu nasturi aurii ale băieților. Şi Sofia Branitkaia chemase croitoreasa ca să-i potrivească rochia neagră, închisă până la gât, cu lănțişor de aur şi cu o fundă prinsă pe după umăr. Contesa era solemnă, frumoasă, îşi potrivea o floare artificială de heliotrop în corsaj, pe urmă iar o arunca. Văduvia ei eternă o obliga la sobrietate. Îşi peria părul coliliu şi-l ascundea sub boneta de dantelă. Mai smulgea un trandafir galben, artificial din rama oglinzii şi-l potrivea între doi nasturi de la piept şi zâmbea trist. Pe urmă i-l întindea Dorofeiei Zahaciński: „Pune-ți-l tu, că eşti mai tânără!" Spre Paşti merseseră împreună cu Clariss, care se afla în convalescență, până la conacul de lângă Smela. Se trecea un râu pe un pod de lemn, pe urmă cale bătută de un ceas, pe un drum prăfos. Pe dreapta şi pe stânga erau parcuri

pustii şi tei seculari, sute de măceşi. Amadeus Czerny, în uniformă, palid, slab, absent, stătea în fundul trăsurii şi Irène-Nathalie îl privea ca pe o stafie. Era tăcut, nu zâmbea, chipul lui de ceară trăda o suferinţă atroce. Femeile, maică-sa, Sofia Branitkaia şi cu Dorofeea Zahaciński, încercau să povestească fleacuri, să-l scoată din această stare de lehamite, dar el nu le lua în seamă. La conacul de la Smela îi întâmpinase mătuşa Eufrosina Grigorievna, într-o rochie albastră, lungă. Era o femeie de cincizeci de ani, zdrahoană ca un pădurar, trăind cu bărbatu-său într-o casă albă cu coloane de piatră, cu storuri vărgate la ferestre. Îi privea de departe cu lorgnonul ei de aur, toată numai zulufi cărunţi, poftindu-i în odăile răcoroase din care frigul iernii încă nu ieşise. Bătea vântul, umflând tare storurile. Pe mese zăceau ziarele: *Russkoe slovo* şi *Kiavskaia mist*. O hoardă de câini înconjura casa, lătrând anapoda. Înăuntru se aflau glastre cu flori, vase de aramă, un pian cu coadă, pălăriile de paie ale mătuşii Eufrosina şi nişte ţevi albastre de puşti sclipeau în penumbră. Tablouri în rame aurite, cu peisaje mohorâte şi plicticoase sau naturi moarte cu raţe cafenii.

Clariss nu mai avea vioiciunea de altă dată şi nici aerul lui militar. Sărutase mâna gazdei, mângâiase câinii şi intrase în casă unde-l întâmpinase soţul Eufrosinei Grigorievna, pictorul de naturi moarte, Oleg Efremovici, un bărbat înalt, ca un cocostârc, aplecat din umeri, politicos, cu o fire veselă, care o prezentă şi pe sora lui, mătuşa Nadia Petrovskaia, dolofană, guralivă, pupăcioasă. Îi aşteptau cu masa întinsă, dar parcă nimeni n-avea chef de mâncat. Drumul îi obosise. Mai mult vorbiseră despre tatăl ei, care acum trebuia să se afle pe la Şanhai sau pe fluviul Yukon. Hercule-Onessime fusese ultima oară aici la Smela, în urmă cu câţiva ani, şi le cântase cântecul flaşnetarilor din Kiev: *Transvaal*, *o ţară mea*, *tu arzi în flăcări*. „Pe unde o mai fi acum? întreba mătuşa Nadia Petrovskaia. Mi s-a făcut dor

de el. Uite, aici mi-a cântat mie: *Întâile întâlniri şi cea din urmă, ca şoapta glasului iubit*". Şi-l privise pe Clariss, care asculta prin fereastra deschisă curgerea unui râu. Era răcoare, orăcăiau nişte broaşte, femeile mâncau înghețată. Pictorul de naturi moarte, Oleg Efremovici Grigoriev, le povestea despre expoziția pe care avea s-o deschidă în toamnă la Moscova. Pe urmă îşi aduseseră aminte de nebunul de unchiul Iuzea, cum bătuse el Asia Centrală cu caravanele de cămile de la Uralsk la Hiva, cum pierduse o avere la ruletă şi ajunsese ofițer la Port-Arthur, după ce fusese cantor de sinagogă, fotograf la palat şi prinț domnitor al Abhaziei, sub numele de Sandro Servaşidze, ginecolog şi solist în corul țigănesc de la restaurantul *iar*, voiajor comercial, trişor, câştigând totdeauna la stos polonez, sau făcând să dispară obiectele. „Ce mai om, putea să ajungă general, ascultați la mine, dar nu l-a lăsat firea lui de vagabond! Noroc cu Hercule-Onessime, care-i seamănă. Dar tu, Clariss, ce s-a întâmplat cu tine? Am auzit că te-ai îmbolnăvit? Acum arăți mai bine. N-ai de gând să te întorci la şcoală?" „O să mă întorc, făcuse el leneş. Să mă întremez puțin. După Paşte, precis o să mă întorc la regiment". Vorbea parcă cu glasul altuia. Pe față avea o tristețe îngrozitoare. Niciodată Irène-Nathalie n-avea să mai vadă un om atât de trist.

Se întorseseră a doua zi pe drumul prăfos, în trapul cailor. Dorofeea Zahaciński îi spunea mamei sale: „Nu-mi place deloc cum arată. Ascultă la mine, ăsta n-o să termine bine". „Ei, şi tu, Dorofeea, mai lasă prostiile. E tânăr. Are sânge de armăsar. Îi cunosc eu pe cei din familia Czerny. N-are nici pe dracu'".

Totul înverzise. Kostiolul îşi pierdea încet-încet glazura de praf, acea tentă obosită, cenuşie. În târg se băteau stâlpii tarabei de tir. Se întorseseră saltimbancii, măscăricii şi înghițitorii de flăcări. Țiganca Magdalina, frații Tinghir şi

Aloisia, Akim Akimovici, cu cavaleria lui tătărească, Stolea şi Makar şi fakirul Ravelomanga. Lipsea numai Kaluda, înghiţitorul de săbii care murise anul trecut. Băteau tobe, se atârnau drapele colorate la taraba de tir, o veselie tâmpă se instaura în târgul lor. În noaptea de Înviere sosise arhiepiscopul după un drum lung de la Vatican. Sofia Branitkaia îi pregătise două butoaie cu apă fiartă ca să se spele şi prosoape uriaşe, cumpărate din târgul de la Varşovia în urmă cu zece ani. Conacul iarăşi mirosea a cozonaci şi a *mazurci*. De Paşte erau mai puţini invitaţi ca de Crăciun, dar curtea zumzăia de slugi şi iar răsunase cutia muzicală *Monopan*. În ziua de Paşti, după slujbă, când toţi musafirii se aşezaseră la masă, în capul ei şedea arhiepiscopul povestind nemaivăzutele lucruri despre îndepărtata Italie şi despre cetatea Vaticanului, în tăcerea pioasă a celorlalţi. Muierile de la bucătării cărau găluşte aburinde şi plăcinte de dovleac, după ce se mâncase raţă pe varză şi şalău polonez. În celălalt cap al mesei, ros de aceeaşi absenţă, cu privirile la un ceasornic cu cuc, Clariss, ţeapăn, palid, măsura o oră pe care n-o ştia decât el. Mai târziu, în scrisoarea lăsată Jasminei, junkerul o înştiinţa că o aşteptase până la ceasurile cinci după-amiază din ziua întâi de Paşti, aşa cum îi scrisese în fiecare zi, în cele cincizeci şi trei de scrisori pe care i le trimisese pe adresa din Moscova în răstimpul cât zăcuse bolnav la conacul Sofiei Branitkaia.

Pe la şapte seara, pe când încă prin odăi picoteau musafirii şi arhiepiscopul Urban Kazimierowicz ieşise pe veranda din faţa serei să ia aer, sus, în dormitoarele oaspeţilor, se auzise o împuşcătură. Irène-Nathalie se afla în camera copiilor, deasupra odăii în care zăcuse atâta vreme Clariss. Ştiuse de la început, înaintea tuturor, că vărul ei se împuşcase. Cei din casă, crezând mai întâi că e vorba de vreun vânător care bracona prin pădurea Sofiei Branitkaia, trimiseseră

servitorii să-l alunge. Numai Dorofeea Zahaciński urcase în goană scările, strigând la ceilalți: „Ce stați? Un doctor! Un doctor, n-auziți?...”

A treia zi de Paşti, de la fereastra întunecatelor odăi ale locuinței lor, Irène-Nathalie văzuse pe la prânz un cal murg târând prin praful uliței un cadavru despuiat. Obloanele se închideau unul după altul după o clipă de curiozitate. Calul era tras de un țigan murdar, care-l îndemna să se grăbească, dar mârțoaga nu prea se lăsa.

Dorofeea Zahaciński abia o smulsese de la fereastră pe Irène-Nathalie, care urla, bătându-se cu pumnii în cap: „Eu l-am omorât! Blestemele mele l-au ucis!” „Eşti nebună! Te-ai țicnit!”, striga şi maică-sa, Aleksandra Ilarievna. „O să te băgăm în balamuc”.

Dar ea nu mai auzea şi nu mai vedea nimic pentru că hoitul, cu capul zdrobit de un glonț, despuiat, al vărului Clariss era târât în afara oraşului pe un maidan unde se îngropau toți cei care-şi luaseră viața cu mâna lor, la ordinul arhiepiscopului Urban Kazimierowicz, care refuzase să-i facă orice fel de slujbă.

*

A, şi ce primăvară urmaşe! Totul înflorise, mirosea a zmeură şi o undă amăruie de migdale şi de flori de mlaştină învăluia totul. Negustorii ovrei aduseseră săpun de Marsilia şi tutun aromat de Crimeea în dughenele lor. În odăile de la conacul Sofiei Branitkaia mirosea a hârtie veche. Teancurile de reviste *Niva* şi *Suplimentul ilustrat* se coceau la soarele strecurat prin perdele. Aleksandra Ilarievna hotărâse să plece la Lublin, să mai schimbe locurile. Aveau acolo nişte rude sărace. Se petrecea ceva. Toată Galiția era plină de soldați şi trupe de artilerie. Un fum acru de la o fabrică de cărămidă învăluia pinii singuratici, albi şi subțiri. Treceau trenuri sanitare, goale, cu fete în rochii liliachii, albe şi roz de stambă. Peisajul era încă paşnic. Țăranii cu gambete

negre şi redingote lungi, prăfuite, arau întorcând pământul. Cele două femei o luau pe Irène-Nathalie cu o şaretă, ba la Skarrzysko spre Kielce, ba la târguşorul Henţinîi, plin de militari, şi iar se întorceau la Lublin, unde orgile bisericilor catolice umpleau serile de tunete religioase. Cafenelele erau pline de fum de mahorcă şi de soldaţi care tropăiau pe străzi după aceea. Dimineaţa, din mica lor cămăruţă în care erau adăpostiţi de săracele lor rude, se auzea zăngănit de puşti, clinchet de bidoane şi o mireasmă de liliac înflorit intra pe la nouă prin ferestrele deschise. În parcul Saxonia, duminica, pe la patru, o fanfară repeta fragmente din opere şi melodia: *Dragul tău e departe*, *în ţară streină*. La biserica bernardină, ministranţii în dantelă şi preoţii slujeau în jurul pruncului Iisus, înfăşat în brocart albastru. *Ksiondzii* cărunţi cântau imnuri latineşti în lătrăturile orgii. Pe străzi năvăliseră cerşetorii hoinari din Galileea, cu bărbile lor lungi şi murdare. Irène-Nathalie mergea pe malul Weprzului, printre lanurile de grâu, privind pescăruşii, colibele de paie, plasele de pescuit şi găinuşele cafenii de baltă. Ţăranii sub corteluri de soare, colorate, în cojoace din piele de oaie, fără mâneci, brodată cu lână verde, priveau ciocârliile din înaltul cerului şi spuneau că ele îi vor scăpa de război ca pe vremea regelui Ianko cel Cumplit. Se spunea că la hotelul *Marea Britanie*, din centru, cântă celebrul Sokolovski, la ghitară, romanţe gruzine, cântece armeneşti, ucrainene, evreieşti, poloneze, finlandeze şi letone. Când mai obosea – la vioară, ajutorul lui, Mitea, zicea pe o coardă: *O pereche de cai murgi*, pe ţigăneşte. Pe urmă oraşul se cufunda în întuneric. Luminate rămâneau numai cafenelele unde se mai juca biliard, dulcile încăperi care miroseau a ciocolată, a vanilie şi surorile bălaie şedeau de gât cu ofiţeri de husari, cu eghileţi argintii sau cu cavalerişti care le cântau romanţe ce le făceau să plângă. Se zicea că-ntr-o noapte o bandă prădase un magazin de bijuterii, ca la Vilno anul trecut, lăsându-l sărac

pe negustor. Sosea vara secetoasă şi fierbinte a anului 1915. Armatele se retrăgeau spre câmpiile Poloniei, într-un praf amărui, mirosind a incendii. Vagoanele cu răniți, vopsite în roşu, deveniseră plumburii. Suburbia Varşoviei, numită Praha, arsese mistuită de flăcări, convoaiele de răniți se târau spre Gomei, intrând în Polesia cu pădurile ei umede şi traversând râurile molcome ale Bielorusiei.

Începuse războiul şi nici Irène-Nathalie, nici mătuşile ei nu ştiau asta. Pe urmă totul se învălmăşise. O maşină uriaşă de distrugere înainta spre Kostiol. De la Moghiliov pe Nipru, obştea cerşetorilor orbi, ceata *Maiştrilor*, în frunte cu starostele lor, o luaseră spre Bielorusia şi Ucraina, adunându-se prin mlaştini, cantoane părăsite şi păduri. Li se mai spunea *Arhanghelii* şi în ceata lor se spunea că se află şi bătrânul violonist Gatenberger, care cântase la Odessa şi prin castelele magnaților polonezi, prințului Radziwiłł, din Nesvij, sau prin târguşoarele evreieşti părăginite de pe margine.

Într-o seară de vară, pe la sfârşitul lui iunie, pe ulițele Kostiolului îşi făcuseră apariția *Maiştrii* cu lirele lor ucrainene, atârnate pe piept, duşi de copii în zdrențe. Întâi se auzise zumzetul acela ca de bondar al arcurilor ruginite, care întindeau coardele din mațe de miel şi versetele *dumkilor*, psalmodiate în cor. În frunte mergea starostele cu nişte plete până la pământ, cu o înfățişare sălbatică, cu un toiag cât o prăjină de care atârna o zdreanță zmeurie. Era urmat de un tânăr palid, înalt, cu ochii albi, scurşi, desculț, strâns cu o frânghie în jurul mijlocului, târât de o cățea, numită Marişka, cum aflară numaidecât copiii, şi de ceata celorlalți cântăreți din liră care strângeau în blidele lor de lut pomana trecătorilor. Traversară Kostiolul fără să se oprească, primind de la ovrei şi de la creştini pâini de secară, rachiu, brânză frământată mulțumind: „*Pomogai bog*!” – Doamne ajută! – şi nu se opriră decât lângă râul

Smela, în afara oraşului, ca şi când ar fi fost ciumaţi.

Împinsă de o pornire pe care nici acum nu şi-o explica, Irène-Nathalie urmaşe convoiul *Maiştrilor*, rămânând toată ziua în preajma lor. Abia când întunericul începu să cadă, se întoarse acasă privită curios de Dorofeea Zahaciński şi de maică-sa. „Unde ai fost toată ziua? De ce umbli fără ştirea noastră pe unde-apuci? Ce fel de fire oi fi având? Începi să semeni cu taică-tău. Ai, ai, ai!" se căina Aleksandra. Bea-ţi ceaiul şi mănâncă ceva că ai să te prăpădeşti. Eşti o slăbătură. Tu n-ai auzit că *Maiştrii* sunt sălbatici, fură copiii şi-i mănâncă?!" Irène-Nathalie izbucnise în râs. Uitaseră că nu mai era de cinci ani, când aceste poveşti puteau să fie crezute. „Nu-i adevărat. Sunt nişte oameni sfinţi, aşa spune toată lumea". Şi se hotărâse în sinea ei să-i urmeze, fermecată mai ales de tânărul acela cu ochii scurşi, despre care lumea spunea că e fostul ofiţer de ulani Aleksei Kostrovski-Inkermann, prins în Urali de trupele răzvrătite de tătari şi căruia atamanul Iermolai îi arsese ochii cu fierul înroşit, ca să nu mai vadă pe unde să se întoarcă din stepă.

Timp de o săptămână, cât *Maiştrii* întârziară în tabăra de lângă râul Smela, Irène-Nathalie îl căută zadarnic pe Aleksei Kostrovski, care se refugiase în schitul Precistei, de lângă târguşorul Smela, la şase kilometri depărtare de Kostiol. Îi întrebase pe *Apostoli*, şi aceştia nu vruseseră la început să-i spună unde-l găseşte. Starostele o chemase la el, îi mângâiase faţa cu palmele, ca şi cum i-ar fi citit chipul şi o întrebase ce o mână spre acel orb. „Un mare păcat, sfinţia ta, vreau să mă spovedesc". „Şi de ce nu mi te spovedeşti mie?" întrebase starestele. „Lui vreau să mă spovedesc! Am un motiv". Starostele n-o mai întrebase nimic şi-i spusese unde-l găseşte. Într-un ceas, mai mult alergând, fusese la schitul Precista, ascuns într-o văioagă plină de zmeuriş. O mâna o remuşcare îngrozitoare. Cele câteva luni câte trecuseră de la moartea lui Clariss nu se mai gândise deloc

la el. Voia parcă să şteargă din amintire orice urmă şi numai la auzul acelei fraze, că Aleksei Inkermann fusese ofițer de ulani, îi venise ideea răscumpărării păcatului.

Pe acesta îl găsise, văzându-i mai întâi câinele care păzea o chilie săpată în stâncă. La început îi fusese frică să se apropie, dar ştia de la Sofia Branitkaia că, dacă nu-ți e frică de animale, ele fug din calea ta, aşa încât urcase fără teamă poteca gloduroasă la capătul căreia se afla chilia. Într-adevăr, câinele fugi din calea ei fără să mârâie. Furişându-se ca un animal de pradă, Irène-Nathalie intrase în scunda încăpere în care ardeau o mulțime de lumânări, consumate pe jumătate. Se oprise încremenită în spatele lui Aleksei Kostrovski-Inkermann, care, gol până la brâu, se flagela cu un cnut cu mai multe curele subțiri, la capătul cărora se aflau bile de plumb. Toată spinarea îi era plină de sânge, şi mici pârâiaşe rubinii curgeau pe spatele lui musculos. Bărbatul nu o auzise. Curelele cnutului şuierau şi ea tresărea de câte ori auzea plumbii înfigându-se în carne şi maculând-o. Ciudat lucru era că tocmai această privelişte sălbatică a omului însângerat o fascina, neputându-şi lua privirea de pe spatele lui.

Nu ştiuse niciodată cât timp trecuse de când îl privea. Când se prăbuşise cu fața în ceara topită a lumânărilor, şi în nări Irène-Nathalie începuse să simtă un miros de păr ars, se repezise şi-l smulsese din mijlocul flăcărilor. El nu simțea nimic, stătea ca-n transă cu acei ochi albi, scurşi, frumos, fanatic ca un Christ răstignit. Şi o senzație ciudată de bucurie interioară, pe care n-o mai avusese niciodată, o învăluise. Alergase afară şi adusese un ciubăr cu apă pe care-l găsise la intrare. Îl spălase întâi pe față cu palmele ei mici, pe ochii fără vedere, ca şi când l-ar fi mângâiat, pe spate şi pe picioarele goale, însângerate de drumuri.

El se trezi târziu. Oftase prelung, neînțelegând ce i se întâmplă şi pe urmă, cu simțul ascuțit al celor orbi, îşi

dăduse seama că este privit. „E cineva aici?” întrebase. „Da, eu, Irène-Nathalie”. „Cine eşti tu, Irène-Nathalie?” „O fată”. „Şi ce cauți?” „Te-am urmat”. „Vrei ceva de la mine?” „Da. Vreau. Să mă mântui”. „De ce să te mântui?” „De un rău mare pe care l-am făcut”. „Ai un glas de copil. Ce rău mare poate să facă un copil?” „Am dorit moartea cuiva”. „Şi acela a murit?” „Da”.

Maistrul Aleksei Kostrovski-Inkermann, fost ofițer de ulani, prinț de Podolia Mare, tăcuse un lung minut, gânditor. Pe urmă întrebase: „Şi ce moarte i-a ales Domnul?” „S-a mpuşcat”.

Se ridicase. Era înalt cât Clariss, avea plete blonde ca el, aceeaşi trăsătură brutală a gurii, expresia dispreţuitoare a tuturor militarilor, a celor obişnuiți să comande. „Unde eşti?” întrebase. „Aici”. „Du-mă afară”. Irène-Nathalie îl condusese. Barba încă îi mirosea a pârlit. Era plină de ceară de la lumânările arse. Fostul ofițer de ulani se aşezase pe o stâncă. Era o zi de vară însorită. Deasupra lor țiuiau lăstunii. „E frumos afară, nu? Arde soarele. Îl simt. Îl văd. Îl ştiu. Ultima dată l-am văzut când aveam douăzeci şi trei de ani”. „Ce păcate plăteşti?” întrebase Irène-Nathalie. „Cine ştie?” Fata tăcuse sfioasă, privindu-l. Pe chip avea serenitatea sfinților din icoane, adică acel aer absent de la tot ce era în jur, a celor care trăiesc mult timp singuri, în deşerturi sau pe mare. „De ce te biciuiai?” Irène-Nathalie aşteptase mult timp răspunsul. Aleksei Kostrovski-Inkermann zâmbise şi-i spusese în şoaptă, ca şi când i-ar fi încredințat un secret: „Răul trebuie întâmpinat cu umilință. Numai umilința o să ne mai scape. Omul este pierdut. Nu mai ştie ce e grația. A trebuit să mi se întâmple o mare nenorocire ca să înțeleg asta. Tu pricepi ce spun?”

Irène-Nathalie nu-i răspunsese. Nu-nțelegea mare lucru, dar el trebuia să vorbească, asta o ştia. Aşa că-l lăsă să o facă. „Numai în adâncul unei mari dureri, scăldându-te într-

o mare de lacrimi, poți să-l răscumperi pe om şi faptele sale. Iisus n-a fost răstignit o singură dată. El este Omul, şi Omul este răstignit în fiecare zi, de o mie, de o sută de mii de ori. Rănile de pe spatele meu şi de pe tălpi, sângele care curge este şi sângele lui. În suferință ne amestecăm sângele cu Mântuitorul. Umilință, umilință, umilință... Înțelegi? Şi acum du-te şi adu-mi biciul acela".

I-l adusese. Aleksei şuierase o dată şi câinele se apropiase gudurându-se. „Cum de nu te-a lătrat? Eşti cu adevărat neprihănită. Cățeaua Marişka ştie cine e neprihănit şi cine nu. Şi acum trebuie să te duci acasă, la ai tăi. Eşti din Kostiol, nu-i aşa? Te-ai luat după noi". „Da. Aşa este". „Toți copiii fug după noi şi-şi părăsesc părinții. Dar tu trebuie să te întorci acasă. Ai părinți, nu-i aşa?" „Da. Numai pe mama". „Şi tatăl?" „Tatăl e plecat în lume". „Înțeleg, Irène-Nathalie. Pe mine ştii cum mă cheamă?" „Da. Aleksei Kostrovski-Inkermann".

Coborau spre şoseaua care ducea la tabăra *Maiştrilor*. „E mult de mers, nu-i aşa?" „Da. Într-un ceas şi jumătate vom fi la Smela şi de-acolo ajung la Kostiol", spusese Irène-Nathalie. „Eşti o fată înțelegătoare. Ai să ții minte? Răul trebuie întâmpinat cu umilință, copila mea..." Avea o voce blândă, nefirească.

*

— Ce spui de o asemenea ființă care taie rochiile cu foarfeca, îngroapă păpuşi, îşi urăşte primul iubit şi-i doreşte moartea, fapt care-i şi reuşeşte?

Armand o privea neîncrezător. Se văzuseră de câteva ori, de la recepția aceea, când îi fusese prezentată de cineva, el nu mai ținea minte de cine. Se aflau la Posada, în curtea castelului Marthei Bibescu, într-o zi senină de toamnă a anului 1942. Curtea era plină de invitați – sosiți cu maşinile scăpate de rechiziție prin cine ştie ce mijloace. În salonul de jos, precum altă dată la Mogoşoaia, prințesa prezida

căsătoria Marinei Ştirbey cu George Cantacuzino. De undeva, de la bucătăriile din curte, venea un miros subtil. Se pregătea prăjitura *babas au rhum*, cum o numeau snobii invitaţi ai prinţesei, savarinele ştiute de orice gospodină, ce aveau să fie servite după fazan cu vin *Château Laffite*.

— Nu mi-ai răspuns, stăruise Irène-Nathalie Mavrocordat privindu-l drept în ochi. Spune drept, mă credeai o biată provincială, trăită pe la rudele bogate, din pomana lor şi-atât, nu-i aşa?

Avea o privire învăluitoare, un amestec ciudat de tandreţe şi ironie îi licărea în ochi.

— Te lauzi. Toate femeile inventă ceva groaznic în biografia lor. Vor să fie interesante. Mi s-a întâmplat de multe ori. Trucuri vechi.

— Deci nu mă crezi? Îţi jur că este adevărul-adevărat.

— E un adevăr care nu mă interesează, dacă vrei să ştii. Îmi face plăcere să mă plimb cu dumneata şi atât.

— Cam puţin, râsese ea scurt, fără cochetărie, ca un om care baga de seamă că este preţuit cât nu merită.

— Ia-o cum vrei. Oricum, tot ceea ce mi-ai spus despre copilăria dumitale a fost încântător, te rog să mă crezi. Eu am o biografie banală. N-am să fiu la înălţimea celor ce mi-ai povestit.

— Nici n-am să-ţi cer aşa ceva. Când ai să simţi nevoia să mi te spovedeşti, s-o faci fără invitaţia mea. Rămânem prieteni, nu-i aşa?

Şi-i întinsese mâna. O mână uşoară, slabă, înnegrită de soare. O iubea încă de pe atunci, dar nu ştia, sau nu voia încă să recunoască. Nu-i trebuia un asemenea sentiment. Dar ceea ce simţea el acum nu putea fi supravegheat, interzis, aşa încât acceptă de formă.

— Cum vrei. Rămânem prieteni.

Ajunseseră în faţa intrării. Pe faţada neagră, de piatră, se urca un rug roşu de iederă. Nu era frig. Soarele încă

încălzea. Dinlăuntru se auzeau sunetele înfundate ale *Jazzului Corologos*, care încă nu fusese luat pe front. Un bărbat cânta *Sonny Boy* şi melodia suna straniu în acea adunare de lume elegantă, îmbrăcată în costumele secolului al XVIII-lea.

— Ce se întâmplă astă-seară? întrebase Armand, care fusese adus pe neaşteptate aici de Irène.

— Ce să se întâmple? Se mărită Marina Ştirbey cu George Cantacuzino, şi prinţesa a avut ideea de a-i ruga pe invitaţi să vină în costume de epocă.

Armand o privi uluit.

— Şi eu ce naiba să caut aici în *homespun*.

Irène îl apucă de braţ.

— Nu te mai formaliza atât, că nu-i nimic. Mătuşă-mea ştii că nu e conformistă, aşa încât hai să intrăm.

— Despre cine vorbeşti?

— Despre Martha Bibescu. Tatăl ei, Jean Lahovary, fostul ministru, a fost căsătorit cu Smaranda Emma Mavrocordat care era verişoara mamei. Nu prea eşti familiarizat cu aristocraţia română.

— Ştii că sunt venit în ţară abia de câţiva ani şi că am trăit în Argentina.

— Da, ştiu. Evelyne îţi spune „văcarule", într-un fel foarte familiar.

— Ce vrei să spui?

— A, nimic. Vorbeşte lumea. Se spune că sora mamei tale n-are nimic sfânt.

— Geloasă?

— Poate. Ascultă, Armand (şi-l fixă o secundă): Noi chiar flirtăm?

— S-ar părea că da. Nu-ţi convine?

— Să mă mai gândesc.

Irène avea un fel ciudat de a fi cochetă. O constrângere peste care voia să treacă, nereuşind totdeauna. Probabil că

nu voia să fie luată drept o libertină cum treceau fetele din aristocrație, care se lăsau surprinse la aceste reuniuni mondene îmbrățișându-se cu tinerii lor parteneri pe care-i schimbau de la ceas la ceas.

Înăuntru era destul de cald, deşi ferestrele erau deschise şi dinspre munți venea un val de aer rece. Fetele, în rochii de satin, roz, cu trene pe care fuseseră brodate frunze de argint sau ghirlande de trandafiri, cu pantofi de mătase; altele în rochii uşoare de gaz, de culoarea ceaiului, stil Louis XVI, cu franjuri de perle, prinse cu orhidee albe sau crizanteme; jupe de satin turquoise, presărate cu garoafe sau trifoi, cu corsaje legate de umeri cu semiluni de diamante; bărbații costumați în gonfalonieri, muşchetari sau gondolieri, cu dominouri şi manşete de mătase. Inginerul Caranfil se deghizase într-un costum de doge venețian, soția lui purta o rochie de satin alb, presărată la poale cu un frunziş argintat de ierburi nebune, cu o broderie de aur şi argint care îi încadra umerii. Soții Calomfirescu veniseră şi ei în costume de stradă, ca şi Armand, de altfel nu erau singurii. Puşti de şaptesprezece ani, strănepoții prințului Brancovan, în pulovere albe subțiri şi în pantaloni, dansau frenetic cu nişte fete blonde, în rochii de mătase foarte strânse pe corp, arătându-le formele proaspete.

— Ce spui de chestia asta? Nu voiai să intri. Martha dă întotdeauna baluri de epocă, dintr-o nostalgie pe care i-o înțeleg. Iarna trăieşte la Paris. Vara stă la Mogoşoaia sau aici, se plictiseşte. A, iat-o.

Se îndreptară amândoi spre gazdă, instalată într-un fotoliu, aşezat într-un colț al salonului.

— la un pahar de şampanie, să închinăm cu ea, îi spuse Irène, şi-i făcu semn unui valet care servea pe invitații care nu dansau. Armand o salută, scuzându-se că n-a ştiut la ce ceremonie vine, dar prințesa îi făcu un semn cu mâna, că nu face nimic, invitându-i alături.

— Staţi lângă mine şi simţiţi-vă bine. Tu ce mai faci, Irène?

— Bine.

— Şi mătuşa ta?

— Cu pisicile ei, cum ştii. Acum i-a adus cineva un motan siamez, o minune, ce-i drept. *Toute la maison sent le pipi*.

Prinţesa râse cu glasul ei deschis.

— Ce naiba le-o da de mâncare pe vremurile astea? Că-ţi spun drept, uite, şi eu am dificultăţi. Se fac rechiziţii pentru război. Trebuie să dăm tain de carne pentru front. Ne vine destul de greu.

— *Tante* Nicole se descurcă. Are un măcelar care-i aduce bojog de la abator.

— *Ah*, *quelle horreur*! suspină prinţesa. *Qu'est-ce que c'est ça*, *bojog*?... Măruntaie de vită? Şi pisicile ei bengaleze, siameze – zici că are şi una siameză acuma – mănâncă aşa ceva?

— Ba bine că nu!

— Ah, s-o vadă răposatul Grégoire, care era medic, şi încă ce medic! Cum dădea mâna cu cineva, se şi ducea să se spele cu spirt. Avea oroare de microbi. S-o vadă cu haita asta de pisici!... Am trecut pe la voi acum câteva luni, tu nu erai acasă, şi m-am speriat, draga mea, în ce promiscuitate puteţi să locuiţi! Mă rog, ai cămăruţa ta sus, chilia plină de icoane, dar ea cum o putea să rabde, nu mai înţeleg. Toată podeaua era plină de farfurioare cu lapte, că le dă şi lapte, dacă înţeleg bine, şi pisicile alea ţipau şi se încurcau printre picioarele noastre. Şi ea chiorlăia la ele, le alinta. Ei, nu, că a căzut în doaga asta! Şi parchetul ăla nu l-aţi mai făcut şi voi de ani de zile. Era negru. Urâtă-i sărăcia. Şi nu atât că e săracă, dar s-a zaharisit.

De grupul lor se apropia acum doctorița Vătămanu. Îmbrăcată de oraş, cu pantofi cu tălpi mari de *crêpe*, tăpălăgoasă, cum o ştiau cu toţii.

— Bună, Martha. Ce faceţi, copii? se adresă Irènei,

privindu-i ochii trişti, cenuşii. Tot mai înveţi croata aia? Să mă bată Dumnezeu dacă înţeleg de ce există o limbă croată şi una sârbă.

— Pentru că sunt două popoare diferite. Pur şi simplu, hohoti prinţesa. A, uite-l şi pe doctorul Sergiu Lăcănescu. Te pomeneşti că-ţi face curte!

Psihanalistul sărută ceremonios mâinile prinţesei şi ale Irènei.

— Dacă bag bine de seamă, e şi doctorul Polycrat aici. Oare eu l-am invitat sau altcineva, că la mine există obiceiul să se facă invitaţii în lanţ, că n-am ţinere de minte. Astă-seară putem să mâncăm pe săturate, că are cine să ne scape.

Doctoriţa Vătămanu îşi aşează monoclul la ochiul stâng şi îl măsură de departe pe contratele ei.

— Cu cine dansează? întrebă prinţesa.

— Cu doamna Cernat, îi răspunse doctoriţa Vătămanu. Ascultă, Martha, am auzit că George Cantacuzino e arhitect.

— Ce, nu ştiai? Aristocraţii noştri s-au apucat de meserii mai lucrative. Părinţii lor şi-au vândut de mult moşiile şi au trebuit să muncească.

Prinţesa avea un zâmbet ironic în colţul buzelor. Îl privi în treacăt pe Armand şi-i spuse muşcător:

— E vremea *self-made-man*-ilor. Nu-i aşa, domnule Sachelarie?

— Dacă v-aţi lua după cariera mea, eu aş fi mai mult un fermier uitat într-un birou al domnului ministru Tismana.

— Spune drept, nu ţi-e dor de pampa? N-am fost în Argentina, dar îmi închipui ce înseamnă să fii proprietarul a cinci mii de vaci. Asta îţi dă dintr-odată un sentiment de putere, de bogăţie. E ceva palpabil. Noi, aici, în Orient, ne conservăm castelele a căror întreţinere costă, te rog să mă crezi, destul de mult, plătim servitori nenumăraţi şi dacă avem câte-o livadă de piersici, cum am eu, şi o baltă ni se pare că suntem miliardari.

— Ei, lăsați, doamnă, spuse psihanalistul apucând de pe tava lacheului o *limbă de pisică*, pe care o ronțăi cu discreție. Nu mai puneți la socoteală moşiile, viile...

— Eu n-am vii, dragul meu. Valentin nu suferă podgorenii.

— Da, dar aveți o fabrică de ciment la Posada. Şi cimentul e aur pe vremea asta. E nevoie de cazemate, se mai fac *Block-haus*-uri.

Martha Bibescu îl fixă o clipă, gândind probabil că doctorii psihiatri erau cam într-o ureche.

— Dar dumneata nu ştii, domnule Lăcănescu, că toate fabricile sunt rechiziționate de armată? Mareşalul ne-a lăsat în sapă de lemn. O fi el război sfânt, cum îi zice, dar proprietatea e garantată de Constituție. Şi dumnealui a uitat că mai avem şi o Constituție.

Pe Armand îl plictisea toată această conversație, aşa încât o invită pe Irène la dans.

— Nu ştii că nu dansez? îi spuse fata, luându-i brațul şi conducându-l printre perechile care se mişcau în ritm de *swing*.

— Ei, asta e bună! Dar de ce nu dansezi?

— Nu-mi place, pur şi simplu.

— Nu te înțeleg.

— Dacă vreau să-mi frec pântecul de cineva, nu e nevoie s-o fac în public.

Irène-Nathalie Mavrocordat avea câteodată un limbaj frust, golănesc. Se vedea că-i plăceau mediile artistice, îl pomenise odată pe sculptorul Băcică, care dădea petreceri la el în atelier. Acolo venea o lume amestecată pe care şi Armand o cunoştea bine. Nişte fete frumoase, sărmane, pe care pictorii le închiriau cu ora, oră în care intra şi culcatul cu ele.

Nu spuse nimic. Ajunseseră afară. Se înserase, se făcea frig. De la schitul din apropiere se auzeau clopotele de seară.

— Cine ştie ce şotii a mai pus la cale Marina Ştirbey. E şi

asta o nebună... Ai cunoscut-o?

— Încă nu m-a prezentat nimeni.

— O s-o cunoşti. Mi se pare că dansează în salonul de sus. Acolo se distrează intimii. Le cântă orchestra lui Malagamba. Aia sunt şi mai nebuni. Ştiai că e aviatoare?

— Cine?

— Marina Ştirbey. A făcut câteva raiduri în Africa, a bătut recordurile. O să cadă şi ea, ca frate-meu. Că şi lui Nichifor Belizarie îi spuneam să mai lase naibii planoarele alea. Zău că era o nebunie. Ai văzut vreodată un planor?

— Am văzut, cum să nu văd? M-am şi urcat într-unul.

— Şi nu ţi-a fost frică?

Armand surâse. Să fi ştiut ea în ce fel de planor se urcase el pe frontul din Spania...

— Depinde de împrejurări.

Se apropiaseră de curtea interioară care dădea spre un munte fioros. Pe scări, câţiva ţărani cu facle aprinse luminau decorul sălbatic.

— Dacă află Mareşalul că doamna prinţesă sfidează regulile de camuflaj o să-i tragă o amendă de-o s-o sature. Ploieştiul e aproape.

— A, te-nşeli. A fost de câteva ori pe-aici. Ce-i drept, nu ştiu dacă în timp de război sau înainte, când era un simplu colonel sau general. Sunt prieteni.

Pe scări cobora polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev, însoţit de doi servitori. Îi salută în treacăt. Irène făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să-i spună ceva, dar ebenistul era grăbit.

— Îl cunoşti? întrebă Armand.

— Cum să nu? *La vieille aristocraţie de la Russie*...

— Ce ciudat lucru! Voi aveţi un mare avantaj. Sunteţi ca masonii sau ca evreii: o comunitate. Unde vă duceţi, aveţi cunoştinţe, vă simţiţi ca acasă.

— Este adevărat; dacă mă gândesc bine, când voi ajunge la Paris o să cunosc vechea aristocraţie franceză pe care a mai

ciopârțit-o doctorul Guillotin puțin. O clasă care dispare, deşi a fost invadată de impostori.

— Nu înțeleg.

— A, e foarte simplu. S-a ajuns la o inflație de marchizi, de duci şi de contese. La Napoli există falsificatori de diplome. E o adevărată calamitate. Nici nu mai ştii cum să-i mai deosebeşti pe aristocrații adevărați, de cei falşi. În special fiii negustorilor bogați au un *penchant* pentru aşa ceva. Îşi fabrică imediat o identitate cât mai strălucitoare şi mai obscură. Inventează domenii, se înconjoară de mulți servitori, mai încoace îşi cumpără automobile luxoase, mărcile cele mai bune, dar tocmai asta stârneşte bănuiala, bogăția ostentativă. Veritabila aristocrație a sărăcit. Trăieşte un naufragiu social, nu ştiu dacă înțelegi. Ceea ce o caracterizează este lăcomia şi nefrenarea. Bărbații şi-au tocat averile la jocuri de cărți, pe amante, pe cai de curse... Ei, unde mai e noblețea imemorială care l-a aşezat pe Hugues Capet pe tronul Franței în 987, *réputé noble de toute etérnité*, din care făcea parte ducele d'Harcourt? Unde e *la noblesse d'épée*, *la noblesse de robe*? Amintiri. Au venit parveniții lui Napoleon, *la noblesse de l'Empire*.

— De fapt, nici nu înțeleg bine ce înseamnă aristocrația.

Irène-Nathalie se aşezase pe un trunchi de copac. Pe umeri îşi pusese o pelerină. Lampioanele venețiene, verzi, roşii şi galbene, lăsau dâre pe pavajul negru de ardezie.

— Cum să-ți spun eu... unii o confundă cu cei bogați, dar ea e de fapt pătura care gândeşte sau care leneveşte. O pătură care conservă, să zicem, manierele şi un stil de viață desuet, dar frumos. Ceva care se pierde, Armand, înțelegi? Un fel de a exista care se pierde. Ia-l, de pildă, pe tatăl meu, Hercule-Onessime Mavrocordat. Recita din Homer şi-i plăceau măslinele, deşi stătuse foarte puțin în Grecia, alungat de sărăcie. S-a căsătorit cu maică-mea pentru că a fost bogată. Nu atât de bogată pe cât erau alți nobili polonezi

sau ruşi, dar a avut ce să toace, cum se zice. Multă vreme am crezut-o pe mama puțin nebună. Accepta toate minciunile acelui om care voia să îl imite pe bunicul Iuzea. Dar acela fusese un aventurier veritabil. Într-adevăr, bătuse toată Siberia, de la lacul Baikal până la Ussuri, pe când tatăl meu eşuase în Paris, cum am aflat după moartea lui. N-a apucat să deschidă nici Galeria aceea de artă, la care visa. Picta, încercase să vândă tablourile altora, nu i-a reuşit nimic. Poate crezi că era beţiv sau afemeiat. Nici măcar asta. Pur şi simplu era un om leneş, un visător, unul din acele personaje ale lui Cehov, dacă l-ai citit, care mor cu zile, visând la ceva pe care n-au să-l facă niciodată. Cât priveşte călătoriile lui, mergea din când în când cu trenul la Le Havre şi dădea câteva scrisori unor marinari, întrebându-i în ce port or să se oprească. Le antedata şi scria dedesubt numele localității pe care n-o văzuse niciodată. Inventa poveşti foarte frumoase despre palatele birmaneze pe care le cumpărase şi le jucase la cărți. Cred că n-a văzut, în afară de portul acela şi Parisul, niciun alt oraş din Franța. Am rugat-o pe Martha, pe mătuşă-mea, să-mi spună adevărul. N-a vrut, se făcea că habar n-are, abia acum doi ani, când el a murit de-un cancer, ne-a spus că o dusese greu, din expediente. Era plin de datorii. Îl urmăreau creditorii. Se ascundea de ei. Avea, ca Balzac, o locuință cu două ieşiri. Îl mai ajutau prietenii, dar să ştii, că tot vorbeam noi despre aristocrați, ei sunt foarte egoişti şi, mai ales, nu pot să-i sufere pe cei care s-au ruinat. Contesa Sofia Branitkaia spunea: „Dragii mei, când îl vezi pe un cunoscut care nu mai are credit în târg, s-o iei pe trotuarul celălalt". Era o cruzime în ceea ce spunea ea, dar şi un mare adevăr. Foarte mulți oameni din tagma noastră trăiesc într-un fel de cerşetorie deghizată.

Invitații începuseră să iasă în curte, pentru că prințesa Martha Bibescu dăduse semnalul începerii seratei venețiene.

Mergea greu, înaintea cetei de petrecăreți.

— Ce se întâmplă cu ea? întrebase Armand. Văd că umblă greu.

— A, un accident la o naştere...

Cele două orchestre se suiseră pe o estradă din mijlocul curții care era iluminată acum de câteva reflectoare. Fetele, în rochii lungi de epocă, chicoteau cu băieții de bani gata, cu care dansaseră până atunci şi cu care aveau să continue petrecerea până se aşeza masa în salon. Se auzi *Alexander Rag în Band* şi perechile se refăcură.

— Nu ți-e frig? o întrebase Armand pe Irène, care căuta cu privirea în mulțimea de invitați pe cineva.

— Nu, îi răspunse Irène, sunt obişnuită. Vin des aici. Pe urmă, ca şi când atunci şi-ar fi adus aminte, adăugă: Sper că nu se vor îmbăta atât de tare încât să se apuce de prostii, cum fac mai totdeauna.

— Adică?

— Ai să vezi. Îşi dau poalele peste cap. Mai ales puştii ăştia, noua generație, parcă au înnebunit.

— Vorbeşti ca o bătrână.

— Să ştii că sunt bătrână. Am trecut de treizeci de ani.

Armand o măsură cu o curiozitate sinceră.

— Nu mi-aş fi închipuit. Pari foarte tânără.

— Îți mulțumesc, Armand. Eşti drăguț, dar să ştii că uneori mă simt foarte bătrână. Am o fire tristă.

— Trebuie făcut ceva pentru asta. Îți promit că am să mă ocup de tine.

— A, eşti atât de ocupat! Şi pe urmă ai alte femei, parcă eu nu ştiu? Unui bărbat ca tine îi trebuie nişte fete vesele, fără probleme.

Irène surâsese trist.

— Nu vrei să ieşim într-o seară la Colonade? E un bar frumos la Şosea. Ai fost vreodată acolo? o întrebase Armand.

— Nu ți-am spus că nu dansez?

— Atunci să mergem la curse, la Băneasa. Am înțeles că-ți plac caii. Călăreşti, nu-i aşa?

— Asta, da. Dar de unde luăm cai?

— A, nu e o problemă. Îi închiriem de la cercul de echitație din Calea Plevnei. Au nişte animale superbe.

Irène bătuse fericită din palme ca un copil.

— Chiar vrei să-mi faci plăcerea asta?

— Cum să nu? Hai să fixăm şi ziua. Uite, marți sunt mai liber. Pe la cinci e bine? Ba, nu la cinci, că se-nserează devreme. Pe la trei. Mergem pe Aleea călăreților de la Şosea. Cunosc pe cineva şi la hipodrom. Marțea nu sunt curse după-masa. După ce luăm masa undeva, poate ne dă careva şi o *sulki*. Ştii ce e aia o *sulki*?

— Cum să nu? Bate mâna! Dar ce naiba fac?

Armand privi la grupul de tineri în pulovere albe, care, conduşi de polcovnicul Dimitrie Pavlovici, cărau nişte roți învelite în paie dintr-un grajd. Invitații Marthei Bibescu nu mai dansau. Priveau numai la grupul acela care părea foarte ocupat.

Era cât pe-aci să se dea de gol. „Doar nu ne aflăm în noaptea de San José, în Spania!" Tăcu.

— Ăştia-s nebuni! spuse Armand. Sper să nu dea foc roților.

— Nu m-aş mira, ți-o spun drept. Au mai făcut ei chestii de-astea. Dimitri e capul răutăților!

Armand o privi intrigat.

— Cine-i Dimitri?

— Dimitri Pavlovici Ignatiev.

— Sunteți cumva rude? Nu m-aş mira.

— Nu. A trăit ca şi mine la Kiev, o vreme.

— V-ați cunoscut, acolo, în Rusia?

— Nu. Sunt câteva luni de când l-am întâlnit la o recepție şi din câteva fraze ne-am adus aminte de o mulțime de lucruri şi locuri comune.

Armand avusese dreptate. Paiele ardeau şi roţile erau rostogolite spre văile din jur. Cei de faţă chiuiau de plăcere. Spiţele aruncau scântei ca morişţile chinezeşţi.

— Sper să nu ia foc vreun stog sau vreun pătul din vale, zisese Irène.

Orchestrele de jazz cântau *Adios*, *muchachos*. Muzicanţii erau nepăsători la ceea ce se petrecea în jur. Prinţesa striga grădinarilor aflaţi, undeva, în întuneric:

— Pregătiţi găleţile cu apă şi furtunul de incendiu, că nebunul ăsta de rus ne dă foc la castel!

Fetele îşi suflecaseră rochiile lungi şi săreau în iarbă ca iepurii.

— Îl înec pe ţapu' ăla bătrân! spunea fiul lui Corfirotu, un atlet de aproape doi metri care băuse ceva mai mult. Ce idee să dea foc roţilor! Te costă o avere să faci altele pe vremurile astea. Roţi de trăsură, boiereşţi.

Toată valea era luminată feeric de roţile acelea oarbe care aprindeau iarba uscată.

— Noroc că nu e vânt, spunea careva.

Grupuri-grupuri, invitaţii se îndreptau spre intrare şi primii sosiţi dădeau peste cap cocktailuri colorate, pregătite de valeţi în timp ce ei lipsiseră.

Când se auziră primele strigăte:

— Arde o claie de fân jos! Mă, băieţi, daţi o fugă până acolo cu tulumbele.

Se auzeau răcnetele unor femei:

— Arde! Arde!

— Nu, că rusul ăsta nu-i sănătos la cap! spunea doctoriţa Vătămanu.

Puştii în pulovere albe făcuseră o capră lungă, ocolind toată peluza din faţa palatului, puţin păsându-le de focul care se întindea.

— Mai lipseşte cineva să bată toaca, făcu Armand.

Irène nu pricepea. Privea spre intrarea palatului, unde

Martha Bibescu îl certa pe Dimitrie Pavlovici:

— *Mais*, *vous êtes fou*, *mon prince*...

— *C'est le plus bel incendie de ma vie*... *Je ne pouvais le rater*.

— *I'll give you a good thrashing*.

— Îl umileşte, înţelegi, Armand? Nu-i permit! spusese Irène şi se repezise spre intrarea salonului. Polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev rămăsese singur. Când o auzi pe Irène, se întoarse cu faţa la ea şi aceasta îi sărută mâna.

*

La sfârşitul verii revoluţiei poloneze, Aleksandra Ilarievna şi Dorofeea Zahaciński, împreună cu Irène-Nathalie, locuiau în strada Sviatoslavskaia, într-o casă de raport, din cărămidă galbenă, într-un cartier de oameni săraci. Unele străzi se terminau în nişte locuri virane, numite *iaruri*, gropi, care erau astupate de ani de zile de *kalamaştele* care cărau pământ la nesfârşit. O lume amestecată dădea târcoale acelor locuri: flaşnetari cu papagali aduşi de la Kostroma, negustori de undiţe care aveau nişte dughene în care găseai bucăţele de plută colorate, acvarii, peştişori de aur, păsări, ouă de furnici şi abţibilduri. Pe trotuarele, şi ele din cărămidă galbenă, treceau flaşnetari care cântau *polka*, *Despărţire* şi *Hei*, *plină-i*, *plină cu vârf desaga mea*. Revoluţia poloneză fusese înăbuşită, lumea îşi vedea de treabă, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. În iarna următoare, Irène-Nathalie primise în dar de la Dorofeea Zahaciński o pereche de patine *Yacht Club* şi se amestecase cu liceenele care valsau cu mâinile vârâte în manşoane mici la patinoarul din parcul public. Băieţii făceau „pistolul", alunecând cu un picior şi cu celălalt întins înainte. Pe străzi se anunţa balul de la *Clubul negustorilor* şi la circ umbla pe sârmă *Murelatos*, *asul înălţimilor*, cel care îşi dăduse drumul cu un avion cu aripi de pânză de pe turla bisericii Uspenski şi nu păţise nimic. Se lansaseră *Loteriile Allegri*, cele care plăteau

repede. Capelmaistrul Trişka cânta în chioşcul îngheţat de lângă patinoar valsul: *O vară* ce *nu se mai întoarce*. La teatrul de dramă *Solovţovski*, unde Dorofeea Zahaciński o dusese sus, la galerie, văzuse piesa *Ordonanţa Selmenko*. Sala era tapisată cu catifea albastră şi avea nişte loji mici ca nişte gondole. Parterul sclipea de bijuterii, blănuri şi binocluri de sidef. Candelabrele aprinse în pauză luminau părul strălucitor al femeilor şi cortina de catifea. Doamnele erau îmbrăcate în largi rochii de atlaz de culoarea castanei, brodate cu flori şi frunze galbene, învelindu-şi umerii pudraţi în şaluri uşoare. Scoteau micile lor batiste de dantelă şi-şi ştergeau năsucurile. Când nu se mai auzeau tusetele bărbaţilor, o ureche atentă ar fi desluşit tropăitul cailor de-afară, de la intrarea teatrului. Ah, dar câte minuni nu existau în Kievul acesta! La cinematograf, care se numea pe atunci *illusion*, pe o pânză se putea vedea filmul *Erupţie pe insula Martinica*, „film de vederi”, cum scria pe un afiş. În primăvară se deschisese iarmarocul de la Kontraktovaia, în cartierul Podol. Irène-Nathalie umbla, ca odinioară în Kostiolul păduchios, printre chioşcurile de bârne, prin zăpada topită, ocolind butoaiele cu amsii, ferind tarabele cu turtă dulce ale negustorilor şi privind căluşeii care erau mânaţi de un grup de haidamaci care învârteau o roată uriaşă. La panopticum, un trenuleţ te ducea printre schelete de oameni morţi la *Castelul din Nürnberg*. Şi în cortul acela de pânză se auzeau strigăte înfiorătoare de cucuvele, într-o altă încăpere, preşedintele Franţei, Carnot, zăcea asasinat pe podea, în frac şi cu decoraţii, iar regina de ceară, Cleopatra, era muşcată de un şarpe negru de gât. Rusalce cu ochi liliachii zăceau într-o cadă de zinc. Mai erau acolo o gorilă împăiată şi *Regele saducheilor*. Lumea ieşea năucită de la panopticum şi cumpăra halva cu susan, marmorată sau vişinile glasate ale renumitului cofetar Balabuha. Era vremea când Niprul se revărsa cu tunete mari. Pe

bulevardul Bibikovski înverzeau plopii înalți, piramidali, umplând aerul cu un miros de tămâie. Pe urmă înfloreau castanii cu lumânările lor galbene, roz şi trotuarele erau invadate de omizi. Şi pe Kreşciatik, fluturii, în cete, năvăleau prin ferestrele vagoanelor de tramvai. Uriaşele parcuri, cu copacii lor seculari, bătuți de vânt, păreau că se aruncă la amurg în uriaşul fluviu. Havuzurile din Dvorțovâi, Tarski şi Kupeceski, care dădeau spre Podol, zvârleau coloane înalte de ape. De aici se auzeau sirenele vapoarelor şi se vedea dealul Vladimirskaia cu monumentul cneazului, o cruce uriaşă de bronz.

Vara, de-acolo ai fi putut zări Lavra îndepărtată şi Riovnî, fosta moşie a lui Potemkin. Niprul scăzând, apăreau ostroave de nisip şi cadeții din Kiev, cu epoleți albi, şi liceenele cu uniforme cu năsturaşi de argint, din clasele preparatoare, umblau ținându-se de mână pe liniştita şi umbroasa stradă Nikolsko-Botaniceskaia sau pe Tarasovskaia, oprindu-se în scuarul Nikolaievski, unde se aşezau pe bănci, aşteptând căderea întunericului ca să se sărute. *Liceul numărul 1* din Kiev, cu parcul lui secular, mărginit de patru străzi, era pustiu. Profesorii bărboşi, cu surtucuri albastre, nu mai treceau pe sub bolțile străvechi şi nu mai se auzeau ecourile paşilor lor pe coridoarele fără capăt. Directorul Bessmertnîi, cu bărbuță aurie şi cu frac de uniformă, plecase şi el la băi, la Ialta.

Irène-Nathalie îi ştia pe toți. Se împrietenise cu câțiva liceeni, obținuse dispensă de vârstă şi se pregătea să dea examen de admitere la *Institutul de fete*, în toamnă. Aceia îi vorbeau cu spaimă despre cabinetul înalt, cu tavan sculptat şi covor roşu, al directorului care-i chema la el pe elevii răi, pe care îi exmatricula cu *bilet de lup*, ceea ce însemna că, practic, cariera lor de şcolari era încheiată. Din peretele cabinetului lui Bessmertnîi te privea cu priviri reci chirurgul Prigov. Prietenii ei i-l mai arătaseră şi pe dirigintele

Nazarenko, care avea o barbă albăstrie, ondulată, de rege asirian şi era poreclit Nabucodonosor. În capela liceului nu se mai recita *Magnificatum*-ul. Curtea era pustie, arar trecea câte-un paznic, fumând dintr-o lulea şi plimbându-se pe aleile pe care, în primăvară, alergaseră şcolari.

Ofiţerii de artilerie din oraş mergeau la moşia unchiului Kolea, o rudă îndepărtată de-a lor, unde tenorul Askocenski, venit de la Moscova, le cânta:

În parcul în care-am stat atât de des.
De-ai să auzi deasupra şoapte line
Să ştii că plânge-un suflet neînţeles...

Irène-Nathalie bătuse oraşul în lung şi-n lat, de la Râpa privighetorilor până la uliţa Fundukleevskaia, urca dealul către Zolotâie Vorota şi câteodată intra în măreaţa catedrală Sfântul Vladimir. Oraşul fierbea de sutele negre contrarevoluţionare. O atmosferă tulbure punea la încercare nervii bărbaţilor, care vorbeau prin cafenele despre molâul de Kuropatkin şi trădarea lui Stessel, despre predarea Port-Arthurului şi delapidările de la intendenţa armatei. Rusia părea un sac putrezit în flenduri. Flota ei fusese nimicită lângă Ţuşima. Se auzea că începuseră pogromurile. Dorofeea Zahaciński şi cu maică-sa puseseră icoanele la ferestre şi făcuseră cu creta, pe porţi, o cruce mare. Se spunea că la Moscova s-au ridicat baricade. În ceainării se adunau *drujnicii*, birjarii cu cojoace rupte, care discutau despre luptele de la podul Gorbatâi, dar lumea îşi vedea de treabă. De Irène-Nathalie se îndrăgostise liceanul Kozma Sergheevici, care o aştepta la colţul străzii, roşind de câte ori o saluta şi pe care ea nu-l băga în seamă. Îi trimitea prin băieţi mai mici cutii de bomboane, pe care ea le refuza. Învăţase pe ce străzi se plimbă şi îi ieşea ca din întâmplare înainte, dar ea-l evita. Îi plăcea să umble singură în cartiere necunoscute, privind la şirurile de covrigi de reclamă de deasupra brutăriilor, la precupeţele care vindeau plăcinte

calde sau la *poslușnicii* mănăstirești, tineri, palizi, în rase cu cordoane lăcuite, care-i ospătau pe clienții birturilor cu ciorbă de urzici și amsii uscate. În oraș se aduseseră de la Odessa tutun de Feodosia, vinuri georgiene, dantele din Vologda, vase de sticlă de la fabricile lui Malțev și stambă din Ivanovo-Voznesensk. În strada Sviatoslavskaia, vecinele Dorofeiei Zahaciński și ale mamei sale își strigau una alteia peste gard că la băcănie se vindeau icre de Astrahan, saramură de scrumbii și mușstar din Sarepta. Liceanul Kozma Sergheevici îi scrisese o scrisoare în care îi declara că o iubește și ea rupsese hârtia și o băgase pe foc. Puțin îi păsa de dragostea lui! Umbla cu tramvaiul, privind la ofițerii de cavalerie cu favoriți negri care se duceau după-masa la regimente și la negustorii cu gambete cafenii. Irènei-Nathalie i se părea că de-acum este o domnișoară. Trecuse examenul de admitere la institutul de fete, fără mari eforturi mai dăduse și niște diferențe și abia aștepta să învețe latina și germana. Prietenele ei mai mari îi povesteau despre profesorii lor, francezul Sairmou, cel cu o mână paralizată, cu țăcălie roșcată ca pe vremea lui Henri IV, care era rivalul lui Monsieur Hovas, din Bretania, care și el preda franceza. Într-o seară, pe bulevard i-l arătaseră pe profesorul de germană, Oskar Feodorovici, care mânca pe o terasă homari, autorul operei *Buchetul vinului de Tokaj*.

Grădinile Kievului se arămeau în toamnă. Bătea un vânt trist în copaci și pe bulevarde cădeau castanele. Afișe mari anunțau că la *Biblioteca Idzihovsk* de pe Kreșciatik se preda esperanto. Irène-Nathalie se întâlnea în fiecare dimineață cu directorul liceului de băieți, Bessmertnîi, cu bărbuța lui aurie, cu o mică sabie băgată în buzunarul vitmundirului. Vecina lor, madam Kazański, prietena bună a mătușii Dorofeea Zahaciński, confecționa panglici pentru semne de carte pe care le făcea cadou tuturor prietenilor. Irène-Nathalie, în uniformă, trecea în fiecare dimineață prin fața

ferestrelor ei, mândră, cu o servietă de muşama în mână, cu părul strâns într-o coadă legată cu panglică. „Bună dimineaţa, madame Kazański”, spunea şi ea îi trimitea bezele de la fereastră. Elevul Kozma Sergheevici o urma, ca din întâmplare, la o sută de paşi în urmă, cu figura lui de câine bătut, fără să mai îndrăznească să o mai salute. Un vapor vechi, cu zbaturi, se târa în susul Niprului. Crescătorii de albine coborau din parcuri cu stupii strânşi în căruţe. Ziarele scriau că Stolîpin fusese împuşcat la Kiev, la Operă, şi că revoluţia e aproape. În acest oraş de provincie, ofiţerii în uniforme bine călcate, cu ledunci, eghileţi, dragoane, săbii, pinteni, fireturi şi decoraţii defilau mai departe duminica dimineaţa cu fanfara. Pădurile Cernigovului se decolorau. Ea mânca îngheţată la *François*, în piaţa Galiţki, sub privirile bete ale liceanului Kozma, care n-o slăbea din ochi şi pe care-l ascultase la o serbare comună a liceelor de băieţi şi fete recitind versuri de Balmont:

Plânsul de cuc în liniştea pădurii
Precum o *rugă sună*.
Precum un vers ciudat
Când primăvara glas îi dă naturii.
Îţi pare lumea dar neaşteptat
Şi-aud precum un tropot, *în fereastra mea*.
Un ropot depărtat şi straniu şopot...

Liceanul se bâlbâise când o zărise în rândul al patrulea şi spusese un vers de două ori. Pălise sufocat, dispărând în culise, urmărit de aplauzele ironice ale fetelor şi ale băieţilor.

Nimic nu anunţa evenimentele care aveau să vină. Berăriile erau pline, îndrăgostiţii mergeau pe Dealul de Cretă, de la Odessa soseau calcani topiţi, scrumbii, bibani, pieţele gemeau de guvizi, de pietroşei, de nisipariţe, în coşuri se zbătea plevuşcă. La tutungerii se vindea tutun de

Constantinopole, fără banderolă, în restaurante se cânta romanța *Tu n-ai cârlionți aurii*, pe afişele lipite de garduri, Irène-Nathalie citea: *Lipogon poate orice*, *Lipogon are 20 de picioare*, *40 de mâini şi 100 de ochi* şi se întreba cine putea să fie acest Lipogon. Pe Nipru, Dubasul, o luntre mare, căra harbuji de la Herson, în romanele pe care Irène le citea pe sub bancă găsea fraze ca acestea: „Pe mine, Raicika, mă apasă pe inimă plictiseala neagră a existenței şi vreau să trăiesc cum scrie în romane, în lacrimi şi flori, cu muzică, dragoste şi lux", pe care fetele de la *Institut* le copiau în jurnalele lor, lăcrămând. Arsese Târgul de păduchi, unde se vindeau lucrurile furate. Crucişătorul turcesc *Medgedie* eşuase la Odessa şi martori oculari povesteau cum arată. Mereu veneau de acolo veşti, ba că nava-spital *Portugalia*, fost vapor franțuzesc, a tras pe cheiul Carantinei şi că această glorioasă corabie, care navigase între Marsilia şi Madagascar, între Siria şi Arabia, fusese vopsită în alb şi devenise navă-spital. După o săptămână se auzise că fusese scufundată cu marinari cu tot în drum spre Trebizonda. Kievul era plin de o lume amestecată, bolşevici, eseri, menşevici, daşnici, ucraineni, dar pe Irène-Nathalie lucrurile astea n-o interesau. O deşteptau câteodată dimineața de tot sunetele sirenelor de le periferiile Kievului, care anunțau o nouă grevă. Uneori, pe la cinci după-masa, soldații mărşăluiau în pas alergător pe bulevarde spre o destinație necunoscută. O confuzie generală domnea în oraş. Bărbații vorbeau despre sutele negre, despre partidul Paole Sion care lupta împotriva *Căptuşelilor albe*, despre membrii Uniunii academice şi despre deportări. Mulți elevi de la liceul lui Bessmertnîi fuseseră arestați şi chiar la institutul de fete se făceau percheziții pe neaşteptate în pupitrele elevelor din clasele mai mari. Noaptea se auzeau împuşcături sporadice în diferite puncte ale oraşului. Dorofeea Zahaciński îi spunea că ar fi bine să nu mai întârzie şi să se întoarcă

devreme acasă, că vremurile erau tulburi. În ceainării, pianele mecanice cântau:

Aleargă, troică, nebuneşte.
Pe gheaţa Volgăi treci în zbor.
Tăcu, şi puha-i, vizitiul
Cu o mână moale coborî...

Tramvaiştii intraseră şi ei în grevă şi lumea mergea dimineaţa în grupuri, pe jos, cu pas grăbit, soldăţesc. Era vremea hoţilor de buzunare, care colindau pieţele cu câte o pereche de pantaloni pe braţ ca şi când ar fi vrut să-i vândă şi, în realitate, cotrobăind prin pungile cu bani ale muierilor.

În Kiev începuseră să vină refugiaţi din Kazan şi din somnorosul Simbirsk, oraş pustiu, năpădit de promoroacă acum, cu grădinile lui părăginite. Treceau trenuri cu răniţi, căraţi spre Tambov şi Tver sau spre Brest. Surorile de la Crucea Roşie îi întâmpinau pe peroane, oferindu-le cutii de ţigări *Ira* şi bomboane înfăşurate în ţiplă şi legate cu panglici roşii de mătase. Soldaţii bărboşi, cu benzi cenuşii de mitralieră pe piept, învăluiţi în pansamente murdare, cântau în cor romanţe şugubeţe:

Mi-aş dori un mire curăţel.
Cu plastron scrobit pe el
Şi pe lângă-acel plastron
Să mai aibă şi baston.

Fetele de la *Institut*, în mantale soldăţeşti, cu brasarde, roşeau, le împărţeau mahorcă, iconiţe, urându-le drum bun şi însănătoşire, şi în urma acestor trenuri rămâneau cioburi de sticlă, bidoane găurite, vată murdară, focoase de oţel de la proiectile, cu gradaţii pe ele, adică tot gunoiul războaielor.

Ziarele scriau că Zeppelinul nemţesc aruncase deasupra Brestului două bombe şi că bătrâni cu banderole pe braţ, miliţia militară, adunau populaţia să sape tranşee. Pe la barierele oraşului, în furgoane trase de cai nehrăniţi cu zilele, intrau refugiaţi, ţărani polonezi, convoaie militare,

bejenari cu cravaşe, calabalâc ţărănesc, în mormane amestecate, în furgoane, evreice cu peruci roşcate zăceau pe saltele, printre vase de bucătărie şi maşini vechi de cusut, lighene de aramă coclită şi plăpumi.

Elevul Kozma Sergheevici o uitase pe Irène-Nathalie şi se îndrăgostise brusc de Raisa Malţev, cu care se plimba de mână în fiecare seară în scuarul Nikolaievski. Dorofeea Zahaciński se îmbolnăvise şi zăcea în vârful patului, îngrijită de Aleksandra Ilarievna, care-i dădea ceai după ceai şi o doftoricea. Un mujic păros, cocoşat, slăbănog le căra câte-o roabă de mangal de la fabrica de cărămizi, pentru care încasa câteva carboave sau, când avea noroc, aducea capete de scândură, bucăţi de parchet, rumeguş, cercevele rupte, panoplii de uşă de la fabrica de mobilă, făcându-şi trei cruci mari ca să le arate prin ce mari primejdii trecuse ca să le facă rost de asemenea raritaţi. Când se terminau toate astea, băgau pe foc şi exemplare din revista *Niva*, tipărită pe o hârtie bună, groasă, făcând o flacără mare şi trosnind în sobe ca lemnul. Toată mahalaua se umplea de o funingine neagră pe care muncitorii de la tramvaie o cărau pe tălpile cizmelor, înjurând şi blestemând. Cei mai săraci strânseseră încă din toamnă saci cu frunze de platan pe care le puseseră la uscat şi cu care aprindeau un foc sărman. Asupra oraşului se repezeau din când în când valuri de zăpadă, cărate de undeva, din stepă sau din norii ce se fugăreau deasupra Niprului. Prin februarie, nemaiavând cu ce să se încălzească, de frică să n-o piardă pe Dorofeea Zahaciński, mama ei băgase pe foc *Istoria artelor* a lui Gnedici, în trei volume, şi chiar romanele Contesei de Ségur şi portretul în ramă de lemn aurit al Linei Cavalieri.

Tramvaiele începuseră iar să meargă, cărând lumea sărmană a calicelor bisericoase, a cerşetorilor şi bidinăreselor care plăteau două copeici pentru o cursă care făcea cinci şi se tocmeau cu taxatorul. Seara, vagoanele

erau luminate cu lumânări şi cărau la ore târzii pe vagabonzi. Câte-un beţiv uitat pe o bancă mormăia: „Pune mâna ta palidă pe pieptul meu slăbit” şi era aruncat în zăpadă la cap de linie de către nemiloşii vatmani aflaţi în locomotiva aceea mică, semănând cu un samovar şi şuierând copilăreşte dintr-o sirenă cu aburi care scotea nouraşi argintii.

În parcurile de deasupra Niprului, pustii, domnea o tăcere de aur. Teii giganţi, arţarii, plopii, despuiaţi acum, păreau stâlpii unui uriaş templu în care nu se mai afla nimeni. Stolurile de ciori se aruncau din înălţimi spre valurile reci ale Niprului. Elevele de la institutul de fete nu mai aveau chef să înveţe, deveniseră mai îndrăzneţe. Băieţii le scriau scrisori patetice, amintindu-le că moartea era aproape şi că puteau oricând să fie luaţi pe front şi să-şi lase oasele pe cine ştie unde. Câteva fugiseră de-acasă spre disperarea părinţilor şi în clasele superioare profesoarele evocau necugetatele lor fapte, îndemnându-le pe celelalte să nu le urmeze exemplul. În casele celor bogaţi, vestiţii cântăreţi Lotarev şi Igor Severianin cântau versuri futuriste, enigmatice, puse pe muzică:

Lilie-n şampanie, *şampanie-n lilie*!
Câtă e-n ea neprihană şi soare!
Mignon-Escamilio, *Mignon-Escamilio*
Şampanie-n lilie – sfântă fecioară.

Spre primăvară, kievienii începuseră să audă tunurile *Krupp*, undeva, în depărtare. Războiul înainta încet-încet încoace. Mătuşa Dorofeea se însănătoşise. O lua cu ea la Telespor, la biserica catolică din lemn, care vara era năpădită de urzici şi nalbe de un roşu aprins. Cerşetorii, mai numeroşi ca oricând, aşezaţi pe treptele de pământ îngheţat, cântau în cor: „Să vă ocrotească Sfânta Maria, fecioara între fecioare, crinul cerurilor, mama celor odihniţi”. După slujbă, Irène-Nathalie o urma pe Dorofeea Zahaciński

în piață, unde se vindeau porumbei îngrășați, murături sau legături sărace de hrean. Totul era murdar, înghesuit. O lume neliniştită, săracă, căuta să-şi câştige existența, furând sau înşelând. Într-o margine a pieții aşteptau ca nişte corbi camionagiii de mobilă, în cojoace peste care purtau şorțuri din foi de cort, dar cine mai cumpăra mobilă pe astfel de vremuri? Iar când apărea câte-un client, starostele lor îşi smulgea cuşma din cap şi aduna numerele scrise pe plăcuțe de aramă şi clientul scotea el singur din cuşmă câte numere avea nevoie. Miercurea era ceva treabă la gările de mărfuri, unde se desfăceau hambarele şi depozitele. Hamali, cărăuşi, cantaragii şi bătăuşi se înghesuiau să capete ceva de lucru. Erau flămânziți, lacomi, violenți. Când câte unul dădea ceva de băut, îşi aminteau de patronul lor, hoțul de cai din Tobolsk, Rasputin, pe care-l alintau „Grişka Efremovici".

Aici erau locurile unde se făceau averile, unde existau subsoluri ticsite cu efecte pentru armată, sustrase de vreun general cu complicitatea magazionerilor. Mantale, chipie, viziere, cocarde, cizme, albituri din pânză grosolană. Poliția lucra mână-n mână cu contrabandiştii, care ajunseseră să aibă trenurile lor cu care făceau transporturi clandestine de la un oraş la altul.

Venise o nouă primăvară, cea a anului 1917. Toată Rusia ținea mitinguri. Dorofeea Zahaciński, care citea ziarele, îi spunea Aleksandrei Ilarievna că revoluția e aproape. Ce înțelegea ea prin revoluție, nimeni nu ştia. O dată, Irène-Nathalie o întrebase ce o să se întâmple dacă va fi revoluție? „Eh, fata mea. Atunci oameni ca noi, care avem sânge subțire, nobil, o să fie împuşcați sau târâți de săniile mujicilor prin oraş". Şi ofta cu ochii plini de lacrimi, sorbind din ceai. Dar fetei puțin îi păsa de revoluția care venea. O neliniște ciudată o încerca în acel aprilie dulce, când trecea pe bulevardele înverzite ale Kievului. La cafenele, bărbații

încă sorbeau liniştiţi cafeaua, discutând despre scufundarea vasului *Împărăteasa Maria*, în golful Severnaia. Prin perdelele marilor restaurante se zăreau bateriile argintate pline cu sticle de şampanie şi ofiţerii care se ridicau din trei în trei minute în picioare, toastând pentru nu se ştie cine. Seara se introdusese camuflajul, dar dincolo de perdelele negre care astupau lumina trandafirie a localurilor, se auzea cântecul:

Sub cerul cald al Argentinei.
Unde-s femei de graţii pline.
Iar stelele-s pe cer rubine.
Joe o-ndrăgi pe Cloe.

La *illusion* rula *Vederi din Paris*, film acompaniat de un pianist şi un chitarist. O nepăsare generală luase locul fricii. De la unsprezece de dimineaţa, se începeau jocurile de biliard. Kievul era plin de papagali aduşi de la Sevastopol şi negustorii de colivii nu mai făceau faţă la atâtea cereri. Căluţi flocoşi se bălegau nepăsători în pieţe, lângă grămezile de zarzavaturi proaspete. Un guiţat unanim de purcei chema lumea în ţarcurile negustorilor, care ţi-ar fi spintecat un godac pe loc, dacă voiai. Cerul era plin de pleavă. Grâul de anul trecut, cât mai era, se vindea cu grămada şi cu pumnul, chiar, şi era scump, încât femeile nu-l cumpărau decât pentru colivă.

Numai mătuşa Dorofeea, după ce termina să citească ultimele ştiri de pe front, le povestea ce mai răspundea cititoarelor prinţesa Greza, care, de fapt, era un literat bătrân. Tot de la ea aflase Irène-Nathalie că Kerenski nu era decât un evreu botezat din Spolî şi că la călugării din mănăstirea Donskoi se găsiseră o mie de ruble de aur, băgate în mere murate. Ziarul *Buletinul Municipalităţii Moscovei*, care sosea cu două zile întârziere la Kiev, mai anunţa că intelectualitatea mergea cu guvernul provizoriu şi că la Moscova, în cartierul *Presnia*, un mare număr de

muncitori s-au îndreptat spre centrul oraşului strigând: „*Pace bordeelor*, *război palatelor*, *toată puterea în mâinile Sovietelor*! *Jos războiul*!” „Ce vă spuneam eu?” se căina Dorofeea Zahaciński. „Şi tu, Aleksandro, nu mă asculți. Ăsta-i sfârşitul! Dacă armata nu-i potoleşte, la anul o să fim în Siberia, dacă n-o să ne împuşte careva”. Mama ei dădea din umeri cu nepăsare: „Cum ne-o fi scris”, şi făcea o cruce mare.

Oraşul se umpluse de refugiați, în special din familiile nobile care căutau locuri mai liniştite. Soseau cu trenul sau în vechile lor birje de pe la moşii, cu ce puteau să care, lucruri de preț şi bijuterii ascunse prin căptuşelile hainelor. Dădeau oricât pentru un cal bine hrănit şi aduceau veşti grozave din capitală. La ei trăsese Oleg Efremovici Grigoriev, slăbit, speriat, înalt ca un cocostârc, pictorul de naturi moarte, care ducea sub braț, învelit într-o pătură, un tablou cu două rațe moarte, pe care Irène-Nathalie îl văzuse în conacul de la Smela, pe perete, şi despre care spunea că e *opera vieții lui*, dar care n-avea nimic deosebit. „E tot ce am putut să salvez. Răsculații au dat foc casei. Pe Eufrosina Grigorievna au omorât-o”. Fata asculta înspăimântată şi-şi amintea de femeia aceea puternică ca un pădurar, aşteptându-i pe peronul casei cu coloane de piatră şi storuri vărgate la ferestre, toată numai zulufi cărunți, măsurându-i cu lorgnonul ei de aur. Dorofeea Zahaciński aprinsese candelele de la toate icoanele şi-şi făcea cruci dese, scuipând în sân: „Doamne fereşte! Apără-ne, Doamne!...” „Şi Nadia Petrovskaia?” „Nu mai ştiu ce s-a întâmplat cu ea. În dimineața răscoalei a fugit devreme de-acasă şi nu a mai dat niciun semn. A fost un prăpăd. Nu ştiu ce-o să mă fac. Adăpostiți-mă şi pe mine, o săptămână-două, pân-oi vedea încotro s-o apuc”. Îi făcuseră loc în cele două odăi sărace pe care le aveau şi după două săptămâni el dispăruse fără să le spună nimic. Mai târziu, când se aflase că, de fapt, fugise cu

o guvernantă tânără, luând bijuteriile Eufrosinei şi ajungând la Ialta şi de-acolo la Paris, Irène-Nathalie începuse să înţeleagă câte ceva despre natura firii omeneşti. Din acele zile îi rămăsese numai un sentiment de spaimă generală. Oamenii nu se mai respectau parcă şi arătau ca nişte animale încolţite. Liceul lor se închisese devreme, în mai. Băieţii din cursul superior, ai lui Bessmertnîi, fuseseră luaţi pe front şi cine ştie pe unde luptau. O ceaţă uscată venea dinspre Nipru. Prin ferestrele deschise ale vecinei lor, madam Kazański, la gramofon, cântau, ca de dincolo de lume, clovnii Bim şi Bom:

La cişmea Lucreţia
Fierbe colţunaşi în oală.
Lângă ea Mona Giovanna
Cu parfum, braţele spală.

Vecina-i trimitea bezele ca de obicei şi lustruia patul cu bile de alamă din dormitor, făcându-l lună. La ferestre, glastrele cu crengi de migdali se aplecau uşor la vânt. Începuse să se plictisească. La liceu era mai bine, bârfea cu colegele ei pe elevul Kozma Sergheevici care fusese părăsit de iubita sa, Raisa Malţev, sau schimbau caietele cu versuri, citindu-şi scrisorile secrete de la elevii care acum erau soldaţi, undeva în sud. Poveştile teribile cu tâlharii din Moscova, care se ascundeau în catedrale, cu nobilii spânzuraţi numai pentru că aveau palmele fără bătături şi se recunoşteau între ei, arătându-şi cărţile de catifea cu arborele genealogic, se terminaseră. Omul acela lung, slab, cu un gât ca o aţă, dispăruse aşa cum venise.

Cele două femei erau iar singure, zbătându-se să găsească ceva de mâncare. Aleksandra Ilarievna aproape că nu mai avea ce vinde. De mult îşi dăduse pe nimic inelele din degete, serviciile de porţelan şi cutia cu medalioane de sidef a contesei Ablonski, pe care i-o dăduse tatăl ei ca dar de nuntă.

Pe urmă oraşul iar se umplu de soldaţi care se instalau în jurul gărilor, în micile pieţe pavate unde altă dată aşteptau trăsurile. Cântau *Zapovi* şi *Testamentul lui Şevcenko*: *Ucraina încă n-a pierit*. Pe Nipru şi Pripet trecea din când în când un vapor mic şi scorojit, numit *Volodea*. Dimineaţa, Dorofeea Zahaciński le citea ştiri vechi de-o săptămână de la Moscova. Poarta Nikitskie, bulevardul Tverski, Bolşaia Nikitskaia, stradela Leontievski şi cinematograful *Union* erau asediate de gărzile roşii. Octombrie. Se trăsese salva de pe *Aurora*, la Hodânka se concentrau detaşamente de gărzi roşii şi soldaţi şi şcolile militare Alekseevskoe şi Aleksandrovskoe se aflau în stare de alarmă. Feroviarii ocupaseră piaţa Arbat. La *Cafeneaua ziariştilor* din Stoleşnikovâi perorau Belîi, Martov, Briusov, Balmont, Ciornîi, conducătorul orb al anarhiştilor din Moscova, scriitorul Şmeieov, actriţa Roksanova, Potapenko şi poetul Agnivţev, preşedintele *Asociaţiei celor ce iubesc cântecul canarilor*. Lumea urmărea rubrica necrologurilor ca să afle ce rude le-au mai murit. Bătrânii cancanieri fonfi, cu buzunarele pline de acadele lipicioase, îşi transmiteau ştirile ultime la hotel *Metropol*, unde se ţineau şedinţele Comitetului Executiv Central – Parlamentul, într-un salon în care se afla un havuz cenuşiu din ciment, secat. În centru, bolşevicii şi eserii de stânga, în dreapta, menşevicii, eserii şi internaţionaliştii. Fusese asasinat ambasadorul Germaniei, contele Mirbach, dar pe Irène-Nathalie nu o priveau toate aceste ştiri grozave. Ea bătea mahalalele cu biserici scorojite şi rufe puse la zvântat, fundăturile cu case de lemn şi micile fabrici părăsite, cu cazane roşii de rugină, uitate prin loboda veştedă sau depozitele de lemn, mirosind a mesteacăn. Kievul părea un oraş imemorial, uitat, cu micile lui uliţe care dădeau către cariere de piatră sau gropi, cu băncile din faţa porţilor sub care pământul fusese bătătorit de atâtea seminţe de floarea-soarelui, uscate. Trecea liniile ferate

părăsite, printre care începuseră să crească buruienile, hălăduind de una singură. Rar trecea câte o locomotivă cu coş lung de pe vremea lui Stephenson, lăsând în urmă aburi şi un miros de apă opărită, de cărbune vechi şi zgură. Pe linii moarte, alte locomotive ruginite, în cabina cărora rândunelele îşi făcuseră cuiburi, vara, erau invadate de uriaşe pânze de păianjen în acele ultime zile însorite de toamnă. În jur, munţi negri de zgură năpădiţi de păpădie, grămezi de gunoaie, lăzi, butoaie. De acolo, Irène-Nathalie bătea ulițele negustorilor de la Hala de vechituri, prefăcându-se că vrea să ia colivii pentru grauri sau paturi stricate de fier, alegându-şi, chipurile, pentru o bunică moartă un grilaj de fier dărăpănat, furat de la o biserică, pe care nu le cumpăra, bineînțeles, niciodată, pe urmă ajungea iar în mahalalele unde, toamna, în ferestre ardeau, în cutii de conserve, muşcatele. Câinii fugiseră din oraş, se adunaseră în haite şi se sălbăticiseră. Lumea nu mai avea ce să le dea de mâncare şi-i dezlegase din lanțuri şi în cotețele golite, închise cu lacăte, se aflau cocoşi cu cozile negre şi găini. Cădea puful plopilor, rostogolindu-se pe uliţe, în valuri cenuşii, argintii; femei bătrâne mergeau către biserici. Prin ferestrele deschise, Irène-Nathalie vedea câte-o cromolitografie pătată de muşte şi interioarele întunecate. În colivii, canarii chiuiau de plictiseală. Se mai vedeau ficuşi prăfuiți, căței de porțelan, grauri împăiați şi mâncați de molii, un fum vag de samovare. Cerul era alburiu şi pe maidane zăceau tuburi de ciment pe care copiii scriseseră cu cărbune: RAIUL, IADUL, INSULA COMORILOR, PALATUL DE IARNA... Mirosea a apă stătută şi în grădinile de zarzavat, în locul sperietorilor, se mişcau morişti din hârtie lucioasă în diferite culori. Cupolele de aur înverzit ale Catedralei Sfântul Vladimir pluteau într-o pâclă cenuşie de praf. Stoluri de porumbei căutau semințe, grădinile Kievului, suspendate deasupra Niprului, lepădau mesajele

lor galbene în valuri. Într-o dimineaţă, mătuşa Dorofeea Zahaciński le spusese că la *Teatrul Bolşoi*, pe când se cânta opera *Boris Godunov*, Marusia Spiridonova a ieşit pe scenă cu un Browning, strigând *Trăiască răscoala*! şi anunţând rebeliunea eserilor din Moscova. În piaţa Lubianka ţăcăneau mitralierele. Se aflase cine-l ucisese pe contele Mirbach: eserul Bliumkin. Rebelii ocupaseră cazărmile Pokrovskie şi telegraful din strada Mesnitkaia. Se dădeau lupte la Triajul de pe linia Kazan şi şoseaua Riazan.

Refugiaţii povesteau că Moscova era ocupată de anarhişti care făceau orgii cu şampanie, o adunătură de declasaţi, adolescenţi, tinere aristocrate exaltate şi puşcăriaşi eliberaţi din temniţă, viitorii oameni ai lui Mahno. Ei aveau teatrul lor, *Isis*, un teatru mistic, erotic, şi făceau petreceri pe stradela Gvozddvijevka, unde se afla vila Morozovei, bătrâna milionară, în casa căreia se adunau anarhistele, cocainomanii, prostituatele de lux şi feministele, tunse cu breton, cu cercei enormi de peruzea în urechi, fumând ţigări ca bărbaţii şi vorbind fără şir, ore întregi, despre ideea de revoluţie care trebuie dusă până la fanatism. În vila Morozovei, care arăta ca o catedrală, cu trepte de granit şi uşi turnate în bronz, printre tablouri de Repin, Matejko, Villevalde, Meissonier şi Gross, în copii, fuseseră lipite lozinci: *Anarhia*, *mama ordinii*! sau: *Jos capitalismul şi militarismul*! Anarhiştii dansau *mattchiche* şi *cakewalk*, se cânta marşul *Dor de patrie* şi Groński, actor de la *Comedia Polonezã* din Varşovia, căruia i se mai spunea şi *Micul Cavaler*, recita din cartea *Asediul Parisului* de Sarcey şi versuri din *Evgheni Oneghin* pe fondul luptelor de la Preussisch-Eilau şi Fere-Champenoise, cu şarje de husari, lănci de ulani şi fumurile tunurilor, urmărite de generali cu lunete şi hărţi întinse pe tobe.

Dorofeea Zahaciński, care nu mai ieşea decât o singură dată pe săptămână din casă, ducându-se pe la prietene, le

povestea despre ospăţurile din oraş, care semănau cu cele de pe vremea ciumei. În mod curios, se înmulţiseră cafenelele şi restaurantele. La teatre se jucau *Gelozia* de Arţâbaşev şi operete vieneze. Patrule călări de ulani nemţi, cu suliţe şi steguleţe negre şi roşii, patrulau pe străzi. La patinoar, frumoasele din Kiev şi ofiţerii hatmanului se roteau pe gheaţă. Se deschiseseră tripouri şi bordeluri în cartierul Rusalka, se vindea cocaină şi prostituatele de zece ani îi acostau pe trecători. Aleksandra Ilarievna nu-i mai dădea voie să iasă pe stradă decât însoţită, şi Irène-Nathalie se plictisea de moarte, recitind cartea *Caracterul* de Weinigger, volumul uitat de Oleg Efremovici Grigoriev odată cu tabloul lui cu două raţe moarte, pe care mătuşa Dorofeea îl bătuse cu un cui în perete şi pe care, în toată toamna trecută, nişte muşte vorace se odihniseră după zborurile lor neobosite.

Mahalalele muncitoreşti fierbeau. Vecinii vorbeau despre asasinarea generalului Eichorn şi despre oştile lui Petliura. La Asociaţia literar-artistică din strada Nikolaievskaia, într-un restaurant, pe o estradă, se produceau poeţi, cântăreţi şi dansatori veniţi din nord. Vertiński, în frac negru, înalt, palid, uscăţiv, cânta cântecul junkerilor ucişi:

Se-nfăşura în şube norodul ostenit
Şi-o tânără cu faţa de amar schimonosită
Îl sărută pe buze pe-un mort învineţit
Şi verigheta-n preot şi-o azvârli scârbită.

Petliura asedie Kievul în curând şi toţi bărbaţii între 18 şi 35 de ani fură mobilizaţi. Administratorii de imobile erau împuşcaţi dacă nu-i declarau pe toţi. Cazărmile din Demievka erau pline de băieţi, aşa-numiţi „motorizaţi”: huliganii şi hoţii din mahalalele Solomenka şi Şuleavka. Seara, înainte ca gornistul să dea semnalul de stingere, trecătorii auzeau cântecele lor răguşite.

Hai, să ne trăieşti mulţi ani.

Atamane de golani.
Atamane de golani.
Pavloscoropaţki!

Cartierul general al comandamentului general al apărării oraşului se instalase în bordelul madamei Pinkovici din Priorka. Se fumau ţigări *Salve* de la Odessa, groase, tari şi aromate şi, pe Nipru, vaporul societăţii *Caucaz* îi aproviziona pe petliurişti. Generalul, şeful lor, încerca să reînvie Ucraina de altă dată, Ucraina cea dulce, cu un Directoriu, format din scriitorul Vinnicenko, neurastenic şi ramolit, şi câţiva miniştri mucegăiţi. Haidamacii care ocupaseră oraşul umblau în jupâne albastre pe Kreşciatik, pe caii lor rapizi, ridicându-se în scările duble şi dând jos toate firmele ruseşti şi înlocuindu-le cu firme ucrainene. Guvernul lui Petliura voia să impună limba galiţiană, greoaie, plină de împrumuturi din alte limbi provinciale. Apăruseră banii de hârtie, bani falşi, *carboave* şi *şaguri* de o jumătate de copeică, dar festonul era alfa şi omega monedelor petliuriste, valorând o sută de ruble.

În sala cinematografului, care mai târziu arsese, venise, pentru prima şi ultima dată, primul ministru Vinnicenko, un bătrânel în costum negru, cu bărbuţă dichisită, parfumată, cu cravată cu buline, care vorbise despre situaţia internaţională a Ucrainei, după care o femeie în rochie neagră, pudrată, cu chip slav, acompaniată la pian, recitase versurile poetei Gallina:

Se taie pădurea
Tânără, verde...

Se jucase *gopakul*, apăruse şi ministrul Balanţelor Statului, care fornăia pe nas, în pantaloni gri, în dungi, largi, în haină de şantung şi cămeşoaie ucraineană, strânsă la gât cu un şnur, cu ciucuri roşii, care ţinuse şi el un discurs scurt, după care urmase un număr de divertisment, care le amuzase foarte mult pe Dorofeea Zahaciński şi pe

maică-sa.

Nişte flăcăi jucaseră pe vine, acompaniaţi de corul care cânta:

Cine-i mortul din sicriu.

Nu e *prinţ*, *boer*, *polcovnic*.

E-al babornieţei ibovnic...

Lumea bătea din palme, acompaniindu-i cu o veselie isterică pe chip, uitând că numai cu o zi înainte se anunţase ocuparea Odessei de către francezi. Petliuriştii spuneau că dinspre Kiev vor veni bravii zuavi cu pantaloni roşii şi fesuri kaki, sosiţi tocmai din colonii, la chemarea generalului care era prietenul cel mai bun al consulului francez, Hainault. Cei mai îndrăzneţi afirmau că Ucraina va deveni un departament al Franţei şi că la Kiev va sosi curând preşedintele Poincaré!

Dar câte nu se mai povesteau! Într-o dimineaţă vecina lor, madam Kazański, năvălise peste ele şi le spusese că ştie sigur de la cineva de încredere că actriţa de cinema Vera Holodnaia strânsese o armată de eseri, asemeni Ioanei d'Arc şi intrase călare pe un cal alb, în fruntea oştii, în oraşul Priluki, unde se proclamase împărăteasa Ucrainei.

Povestea îi plăcuse Irènei-Nathalie, care o văzuse într-un scurt film la *illusion*, pe bulevard, şi, apucată de un entuziasm copilăresc, visa să fugă cu un tren până în noua capitală a Ucrainei şi să se înscrie voluntară în noua armată a actriţei. Pe urmă, entuziasmul îi trecuse. Auzise de la o prietenă, Olea, că liceanul Kozma Sergheevici fusese împuşcat pe front, pentru dezertare. Părinţii îi aduseseră pe furiş cadavrul, într-o ladă de lemn, şi-l înmormântaseră noaptea, copleşiţi de ruşine. Irène-Nathalie şi-l amintea urmărind-o pe bulevardele Kievului sau la cofetărie, la *François*, unde n-o slăbea din ochi pe când mânca îngheţată de fistic.

Nemţii evacuau Kievul şi se zvonea că armata petliuristă va

folosi împotriva bolşevicilor *razele violete*, aducătoare de moarte, puse la dispoziție de militarii francezi. Kievienii se băgau în pivnițe şi în bucătării şi beau ceai pe săturate, fără să le pese de ce primejdii îi aşteptau. Se angajase o luptă între regimentele roşii *Bogunski* şi *Taraşceański* pe podul Termoi. Atamanii şi golănimea fugeau, lumea văzuse pe la bariere regimente călare. Se auzea muzică de armonică, mitralierele trăgeau serii după serii, explodau grenade, oraşul mirosea a iodoform. La mahalale muierile cântau prin curți:

Iaca, *stau pe boloboc*.
Bolobocul joacă.
Mi-e bărbatul bolşevic.
Eu mi-s haidamacă.
Hei, *merişor de-a dura dus*.
Bagă seama bine.
Vezi să n-ajungi la Bogun.
Că s-a zis cu tine!
Bogun al nostru.
Comandant vestit.
Numai răni şi găuri.
Tăt îi cârpăcit.

Atamanii Zelionnîi şi Struk dădeau târcoale Kievului. Ultimul ocupase cartierul Podol şi din sud se apropia Denikin. În stepele de dincolo de Kremenciuk îşi făcea mendrele Nestor Mahno. Apăruse din neant şi *Regimentul de pază*, condus de Antoşcenko, care, în loc să fie împuşcat pentru că jefuise ținutul, fusese grațiat şi îşi alcătuise din rămăşițele bandelor lui de mahnovişti, zelionnovişti, cernovo-anghelişti, zişi şi îngerii roşii şi krasnojupancii, o bandă pestriță care se unise cu Grigorievişti şi alb-livretiştii, nişte băieți prăpădiți, o armată periculoasă. Irène-Nathalie, care nu prea mai ieşea din casă în ultima vreme, îl văzuse pe Antoşcenko în fruntea haidamacilor lui, călare pe

cal. Era îmbrăcat într-o bluză roşie de lână, în pantaloni bufanţi, roşii, cu lampasuri argintii, cizme de piele cu pinteni uriaşi, mănuşi roşii iar pe cap purta *kubanka*, căciula cazacilor din Cuban cu fundul purpuriu. Era scund, avea favoriţi şi picioarele ca nişte undiţe de crab. Purta un *Mauser* pe şold şi o sabie curbată, cu ornamente de argint. Se spunea despre el că apăruse în faţa rândurilor năimiţilor, strigând: „Am să vă arăt eu cum să slujiţi revoluţia, grijania! Coconaşilor! Cu sabia asta l-am căsăpit pe generalul Kalepin. În fiecare zi borăsc 12 pahare de sânge! Sunt ciuruit de gloanţe ca o sită şi primesc în fiecare lună 20.000 de ruble de aur de la Moscova! Care nu m-ascultă, un plumb în ceafă şi la groapă cu el!”

Se mai spunea că pe toţi băieţii cu carte, pe meseriaşi, croitori, cizmari, brutari, socotindu-i chiulangii, îi trimisese în linia-ntâi, păstrând pe lângă el numai pleava analfabetă care cânta de dimineaţa până seara în acompaniamentul fanfarei:

Un pui răzleţ.
Cam nătăfleţ.
S-a dus odată la plimbare.
Fu înhăţat
Şi arestat
Şi întrebat
Ce acte are.

Se auzea că Denikin ocupase Odessa, lăudându-se că o să-i facă ciur pe toţi „nobilii de la Ierusalim”. Elevii din cursul superior, care mai scăpaseră de front până acum, se ascundeau prin pivniţe. Erau numiţi *ochelarişti* şi vânaţi de toate grupurile. Galia, femeia-cioclu a străzii Sviatoslavskaia, beată moartă toată ziua, se lăuda prin birturi: „Două meserii n-au moarte: frizeria, pentru că părul creşte la toată lumea, şi groparii, care, mai ales în timpurile astea, au treabă până peste cap!” Începuseră pogromurile

denikiniştilor şi junkerilor, care cântau:

Negri husari.

Salvați Rusia...

Într-o noapte, Dorofeea Zahaciński le sculase, pe ea şi pe maică-sa, spunându-le precipitat: „Voi auziți?” Erau năucite de somn. Deschiseseră ferestrele larg şi, încet-încet, deslușiseră un vaier de copii şi femei. „Țipă la Podolul Nevoie Stroienie!” spunea mătuşa Dorofeea. „Nu aprindeți lampa. Auziți! țipă şi la Bessarabka”. Pe urmă, totul se transformă într-un vaier, o spaimă uriaşă cuprinsese Kievul şi, din toate curțile oraşului, toată lumea striga de frică. A doua zi de dimineață se zvonise că preoții, tineri absolvenți ai *Seminarului din Jitomir*, trecuseră în vagoane de marfă, într-un tren-fantomă care nu putuse fi oprit în nicio gară. Sperau să ajungă în Polonia, prin Stambul, Salonic, Belgrad şi Budapesta. În toamnă *albii* se aflau între Orel şi Kursk iar *roşii* se ascunseseră în mlaştinile Irpenskie, de lângă Kiev. Se petreceau lucruri ciudate. Apăruse o cântăreață de la cabaretul *Tivoli*, din Harkov, care dansa *cancan*, domnişoara Liusieva, despre care se spunea că e spioană şi fusese declarată *Maria Magdalena a timpurilor noastre*. Seminariştii care nu apucaseră să scape fuseseră duşi la reparatul liniilor ferate. Haidamacii strigau la ei: „Hai, mai repede, preacuvioşilor, la topoare!” Sau „Oastea de Christos iubitoare, pe cai!” Liusieva cânta prin taverne:

Bun găsit, *Liubaşa dragă*, *drăguliță*.

Bun găsit, *iubito*, *şi rămâi cu bine*!

Zmeura, *fetițo*, *toată ne-ai manglit-o*.

Uite, *vezi*, *acuma*, *ți-am adus măsline*.

Într-o miercuri, apăruse în oraş Mahno, cu trupa sa înarmată cu săbii încovoiate, cu paloşe marinăreşti, pumnale de argint, cu pistoale, puşti şi cartuşiere din dril, cu căciuli caucaziene, şepci, gambete, funde negre-roşii, jobene turtite, canotiere de paie, tricouri de marinari şi

pantaloni bufanți de catifea verde...

Lumea ieşise în porți ca la bâlci să vadă şleahta tatuată pe brațe, soldații despuiați până la brâu care aveau numai blană de damă la gât sau patrafire care le apărau piepturile păroase. Irène-Nathalie pierduse o dimineață întreagă privindu-i. Haidamacii păreau veseli, picați parcă de pe o scenă de teatru pe care se jucase o comedie. Un tânăr blond cu ochi verzi ținea la subsuoară o gâscă friptă, din care mai smulgea câte-un hartan, ronțăindu-l cu poftă. Un bătrân cu chipiu de licean şi cu lance căzăcească, acoperit cu o husă neagră pe care era desenat un răsărit de soare, moțăia pe o mârțoagă care abia se târa. Din rânduri se ridicase în şa un zăporojean desculț, care urla din când în când: „Ridicați-vă, băieți, la chemarea lui Patachon!" şi un altul din spate îl blagoslovea: „Cu sfinții odihneşte pe Rabinovici cu balabusta!" şi pe urmă începea să cânte: *Cine sub mormântul verde zace*. Gloata murdară de oameni nespălați se amesteca cu hulube de chesoane, cu cai lățoşi, acoperiți cu *talesuri* evreieşti, ținuți la mână de vizitii în cizme galbene sau încălțați în pâslari sau ghete cu şireturi până la genunchi, la care îşi puseseră pinteni de argint. Unii aveau cismulițe de husar, cu cocarda ofițerească pe carâmbi, alții purtau cizme de cauciuc sau pantofi portocalii cu bombeuri. Erau şi desculți, cu moletiere croite din pluş roşu sau din postav verde de biliard.

Se află că la gară sosise însuşi Nestor Mahno şi lumea se bulucea într-acolo să-l vadă. Aleksandra Ilarievna rămăsese acasă. Dorofeea Zahaciński o târa grăbită pe Irène-Nathalie, mânată de o spaimă în care se amesteca curiozitatea. Se strecuraseră printre rândurile bărbaților şi femeilor care înconjuraseră un tren a cărui locomotivă mai pufăia încă pe o linie secundară. „Ăsta să fie?" întrebau. „N-arată a generat! Lumea zicea că e mai înalt şi mai fioros". „Dracu' să-i ia, cu zvonurile lor, că nici nu mai ştii de cine s-asculți!"

Când, în sfârşit, ajunseră lângă tren, Irène-Nathalie văzu pe o platformă descoperită, într-un luxos landou lăcuit, cu steme princiare pe portieră, cu o hulubă ridicată pe care flutura un steag negru cu inscripția: *Anarhia*, *mama ordinii*, pe Mahno, care sta culcat pe o bancheta din saftian roşu, un bărbat pipernicit, cu fața verde, pământie, cu caftanul descheiat la piept şi cu o pălărie pe cap. Avea ochi goi, de dihor şi un moț îi atârna pe frunte. Garda lui, în mantale englezeşti, păzind patru mitraliere aşezate în patru colțuri ale platformei, privea cu o mândrie furioasă la mulțimea care se înghesuia să-l vadă pe şeful lor.

Trenul mahnoviştilor întârziase o jumătate de zi în gară şi pe urmă dispăruse undeva în stepă, fără să ştie cineva încotro o luase. Se auzea că la Golta fusese un pogrom, dar că la Odessa tot mai soseau vapoarele companiei *Lloyd Triestino*. Acolo nu se sfiau: marinarii greci umblau pe străzi în uniforme albastre, ghetre albe cu bumbi roşii şi tesace. Portul era plin de dezertori. Apăruseră ofițerii din *Batalionul morții*, care aveau cranii albe pe mânecile mantalelor, murdărite de grăsime. Se zicea că trei mii de bandiți, în frunte cu Mişa laponcik, jefuiau oraşul. Chiolhanurile nu se mai isprăveau în restaurante, unde se cânta despre moartea Verei Holodnaia:

Bietul Runici plânge-ntruna.

Vera zace în sicriu.

Bețivanii plângeau să rupă pământul, mâncând paharele cu dinții şi aruncând cu ce aveau la-ndemână în lămpile aprinse, dar şi pe întuneric cântecul era continuat de o femeie care cânta în duo cu cel ce rostea versurile Verei:

Pieptul cu-albăstrele
Să mi-l înveleşti
Şi cu lacrimi grele
Pieptul să-mi stropeşti.

Dorofeea Zahaciński n-avea urechi decât pentru cele ce se

întâmplau la Odessa, pentru că după Odessa venea rândul Kievului. Îşi strânsese cu Aleksandra Ilarievna puţinele lucruri pe care le mai posedau şi se pregăteau să dispară, când *roşii* ar fi intrat în oraş definitiv. Îşi pregătiseră pentru asta nişte rochii murdare de ţărănci. Pe Irène-Nathalie o puneau să umble desculţă ca să se obişnuiască. Spărgeau toate trele, cu topoarele, lemne într-o magazie, ca să-şi facă bătături la mâini. Palmele bunicii sale şi ale maică-sii erau de mult mâncate de leşie, pentru că nu mai aveau servitori. Aleksandra Ilarievna, care se ţinuse bine multă vreme, nu se mai pieptăna şi păru-i albise de tot. Devenise sur, de un cenuşiu murdar. Începuse şi ea să creadă că e mai bine să-şi piardă înfăţişarea veche de doamnă ca să nu atragă atenţia celor pe care i-ar fi întâlnit în refugiul care se apropia. Când se aflau numai ele, începuseră să vorbească în limbajul servitoarelor, imitând-o pe Maruşka: „Apăi, dumneavoastră, doamnă, sunteţi cam perpendiculară, nu ca mine, *mignonă*". Şi râdeau de se topeau câte un sfert de ceas. Dorofeea Zahaciński le arăta cum să mănânce *distins*, ţinând degeţelul cel mic ridicat şi abia deschizând gura, cum făcea femeia aceea de cincizeci de ani pe care cel mai bine o imita Irène-Nathalie, cu mersul ei rostogolit ca şi când ai fi dat la vale un butoi cu apă. „Râdem, râdem noi, se căina Dorofeea Zahaciński, dar o să vedem pe dracu', că ăia nu iartă! Şi tu, Nathalie, nu-ţi mai tăia unghiile, că o să te cunoască dintr-o privire. Lasă-ţi doliu sub ele şi nu-ţi mai şterge nasul atât".

Pe urmă uitaseră de primejdie şi ascultau indiferente veştile care soseau de la Odessa. *Roşii* tăiaseră pompa care căra apă de la Nistru. Frontul se afla lângă limanul Tiligulski şi se apropia de Kuialnik. Se dădeau bătălii la sanatoriul *Landesmann* şi la Cafeneaua *Canarul galben*, unde-şi petreceau vremea ofiţerii dezertori, se făcuse o razie şi se împuşcaseră unii pe alţii.

În februarie 1920, *denikinişţii* fugiseră din Odessa. Spitalul, aflat pe malul mării, era pustiu. Se furaseră cearşafurile şi perdelele. Paturile erau desfăcute, saltelele sparte şi în oraş circulau bancnote de o mie de ruble, care se numeau *bucăţi*, şi altele de un milion, numite *lămâi*. Care mai rămăseseră în oraş spărgeau mobilele ca să se încălzească. Doi ani durase această agonie şi vânzoleală, când nimeni nu ştia bine ce se mai întâmplă. Ziarele apăreau pe hârtie liliachie, dând ştiri contradictorii. În iarna care trecuse se scufundase un vapor bulgăresc în radă, plin cu săpun de glicerină şi marea înghețase până la farul Bolşoi Fontan. Palatul Voronțov fusese incendiat în parte şi la începutul anului 1922 se lansase pe piață vinul *Izabela*.

O firmă de şepci varşoviene încă îşi făcea reclamă în ziare. Cântăreața Vera, poreclită *Marafet*, cânta la localul *Gambrinus*:

Odessa mea, *rămâi cu bine*
Şi tu Carantină neuitată.
Plecăm spre Sahalin noi mâine.
Spre insula îndepărtată.

Marinarii, muncitorii, contrabandiştii, pescarii, fochiştii, harabagiii şi hamalii o acompaniau în cor.

La Kiev se auzeau în fiecare noapte tunurile şi seriile lungi de mitraliere. Pe Dealul de Cretă, oamenii începuseră să-şi facă bordeie, crezându-se mai la adăpost, dar şi acolo cădea câte-un obuz din când în când. Se scoseseră şinele de tramvai şi se făceau în grabă baricade. Mica locomotivă cu aburi, care căra pe vremuri mulțimea de la Depoul Mirski până la bariere, fusese părăsită la capătul unui bulevard şi vagoanele „vaporaşului” serveau copiilor pentru joaca lor nepăsătoare de fiecare zi. O încordare uriaşă apăsa asupra oraşului.

În această atmosferă incertă, pe strada Sviatoslavskaia, în casa în care şedeau, apăruse îndepărtatul, enigmaticul ei

tată, Hercule-Onessime, veşnicul pelerin pe care nimeni nu-l mai aştepta, îmbrăcat într-un palton lung, negru, cu guler de astrahan şi gambetă *Etan*, baston cu măciulie de argint, mănuşi galbene de căprioară, botine negre lucioase, cu bumbi şi şireturi, salutându-i ceremonios ca şi când s-ar fi întors abia atunci de la cursele de cai, cum îl ştia Aleksandra Ilarievna de pe vremea când şedeau la Moscova în casele lor frumoase şi încăpătoare de pe strada Precistenka, în cartierul Staraia Koniuşennaia, vechiul cartier al nobilimii ruse. „Dumneata aici? Îmbrăcat astfel? Or să te omoare! Cum ai ajuns?", zisese Aleksandra Ilarievna, îmbujorându-se ca în tinereţe. Tatăl ei, cu un obraz slăbit, alb, îngheţat, proaspăt bărbierit, le privea indiferent cu ochii săi cenuşii şi abia o mângâie pe creştet, spunându-i în treacăt: „Ai crescut şi tu, Irène. A, abia aştept să treacă evenimentele astea şi să te iau cu mine la Paris. Să te prezint marchizei La Pommeraye. Ori n-o ştiţi pe marchiza La Pommeraye?..." Pe urmă râsese stingherit de propria-i enormitate: „Adică cum s-o ştiţi voi pe marchiza de La Pommeraye?"

Mătuşa Dorofeea Zahaciński înmărmurise într-un scaun, privindu-l ca pe a opta minune a lumii: „Cum ai putut ajunge până aici?" Îşi făcea cruci numeroase, îmbărbătându-se în gând. „Nu se poate, am vedenii". Şi iar îşi făcea cruci. Hercule-Onessime îşi scosese lunga-i manta cu guler de miel şi pusese gambeta pe un dulap. „Dar voi n-aveţi un cuier aici?" Nu-l mira că nu mai existau covoare pe jos şi că fotoliile dispăruseră. „Nu faceţi puţin foc? E cam frig în dimineaţa asta. O să răciţi". „Dar tu de unde vii? nu ştii că suntem în plin război, că ne-am ars toate cărţile?"

Hercule-Onessime zâmbise îndepărtat, ca şi când ar fi aflat o veste nefirească. „A, da, înţeleg. Am trecut prin Odessa, nici acolo nu e prea bine. Dacă n-aveam paşaport mă hăcuiau de mult bandele alea. M-au crezut francez. Am

trecut pe la Kostiol, credeam că vă găsesc acolo". Rămăsese într-un costum cam vechi, lustruit pe la mâneci, dar bine călcat. Lavaliera liliachie părea proaspătă, ca şi cămaşa. Era vechea lui manie, aceea de a purta în fiecare zi rufe proaspete. Albise pe la tâmple, era slab, obrazul avea o culoare cadaverică. Îşi freca palmele înghețate una de alta, pentru că îşi scosese de mult mănuşile. Dorofeea Zahaciński, care îşi revenise din surpriza provocată de această apariție neaşteptată, trebăluia dincolo, în bucătărie, să facă ceaiul. Apăruse după câteva minute, scuzându-se ca-n fața unui strein. „Pâinea nu-i prea proaspătă, abia o găsim. Bagă mălai şi tărâțe în ea. N-avem decât puțină margarină. Oi fi flămând de pe drum". „A, nu face nimic, dragă Dorofeea, nu te mai scuza". „Şi pe la Kostiol ce mai era?" „Pe Sofia Branitkaia au omorât-o țăranii. Au fugărit-o prin pădure, cum fugărea ea vulpile altă dată. Nu i-au făcut nimic altceva, n-au bătut-o, n-au schingiuit-o. A murit de epuizare. Era bătrână. O părăsiseră până şi slugile. Dacă nu murea cum a murit, ar fi murit de foame, ceea ce era mai cumplit. Noroc că l-am întâlnit pe negustorul Lebedev, cel care vindea cizme. Nici nu l-aş mai fi cunoscut. Arăta ca un mujic, căra bagajele în gară. El s-a apropiat de mine şi mi-a spus: «Îmi pare bine că vă văd, domnule.» Îi era teamă să-mi spună pe nume. «Să ştiți că familia dumneavoastră a fugit din Kostiol. Vă dau eu adresa, poate vreți să-i găsiți.» Iată cum am nimerit aici".

Dorofeea Zahaciński adusese ceaiul. Nu mai era ceaiul verde de China, de altă dată, pe care-l târguiau din piața *Arbat*. Apa fiartă nu mai avea niciun fel de parfum. Abia găsiseră un clonț de zahăr pe care mătuşă-sa îl aşezase pe colțul unei farfurioare. Irène-Nathalie îl privea cu curiozitatea unuia care vede un om de pe lună. Pe atunci mai credea în călătoriile lui făcute la Pekin sau la Habarovsk sau în Abisinia. El sorbea rar din apa călduță, fără niciun

gust, şi o privea din când în când cu blândeţe. „Stai mult pe aici?” întrebase în cele din urmă Dorofeea Zahaciński. „A, nu, atât cât să iau ceaiul cu voi. Am foarte multe treburi. Afaceri europene”. Adusese de-afară, din faţa uşii, unde o lăsase, o valiză de piele neagră, cu mai multe încuietori. „Am toate actele”. Îşi căuta prin buzunărelele numeroase ale vestei cheiţele ca să deschidă. Pe deget îi strălucea un inel de aur, cu o mare piatră verde, la care Irène-Nathalie privea fascinată de când venise. „Da, am toate actele, să ştiţi, le-am păstrat, actele moşiilor noastre pe care le-am vândut numai de formă şi pe care am să le iau înapoi, toate titlurile mele nobiliare. Sunt ministrul de finanţe al lui Mahno. Aţi auzit de Mahno? M-au chemat cu telegraful dintr-o călătorie. Eram în Marea Tasmaniei. Mahno are un consilier, pe domnul Mesnilmontant, prietenul cel mai bun al ambasadorului de la Odessa, trimisul special al preşedintelui Poincaré. Bineînţeles că am întors vasul din drum şi am sosit urgent la le Havre, unde mă aştepta un curier. Cu un tren guvernamental am sosit în şase ore la Paris. Mi s-a spus despre ce este vorba şi am primit. Iată aici actele”. Şi scoase un pumn de hârtii vechi: atestate hătmăneşti, titluri nobiliare, acte de proprietate, chitanţe de primiri de sume de bani, toate falsificate în dughenele de pe strada Laffite, din arondismentul 8, din Paris, cum avea să afle peste ani, din întâmplare, Irène-Nathalie de la un văr al tatălui său care-l cunoscuse bine. „A, era să uit. Iată, mi-au dat salariul pe un an înainte. Aveţi aici câteva miliarde de ruble”. Şi scosese câteva teancuri de bancnote, *bucăţi* şi *lămâi*, tipărite pe o hârtie ordinară, aşezându-le cu grijă pe masă şi spunându-le: „Aveţi grijă de aceşti bani! Sunt câteva miliarde, vă daţi seama, nu? Leafa unui ministru pe un an! Poate să vi le fure cineva. Pe vremurile astea pot să se întâmple multe lucruri. Am încredere în dumneata, Dorofeea Zahaciński, că eşti mai aşezată. Ascunde-i undeva, într-un

dulap. Încuie-i! Pe Aleksandra Ilarievna o ştiu. Ea este o artistă. Nu cunoaşte valoarea banului". Era nebun sau nu-şi dădea seama; cu acele hârtii fără valoare abia dacă puteai să trăieşti două săptămâni, cumpărându-ţi nişte cartofi, sfeclă furajeră şi napi îngheţaţi. Dar se prefăcură toate trele, sau nu se prefăcură, crezură mai degrabă că el nu e obişnuit cu valoarea banilor în Rusia, după atâta lipsă, şi Dorofeea Zahaciński îi închise într-adevăr într-un dulap. Pe urmă, încă sorbind din ceaiul acela fără gust, începură să vorbească despre bisericile din cartierul Staraia Koniuşennaia, acele biserici cu turle roze şi galbene, unde se botezau şi se prohodeau nobilii. Îşi amintiră împreună de casele de lemn cu acoperiş verde, cu faţadele cu coloane, care aveau numai parter şi ferestre luminoase, cu mezaninul care dădea spre curtea spaţioasă unde se aflau bucătăriile. Irène-Nathalie nu cunoscuse Moscova feerică a părinţilor. Pe copii îi născuse Aleksandra Ilarievna la Kostiol. „Ei, ce vremuri, Aleksandra! Unde mai sunt *raznocinţii* aceia, marii funcţionari ai imperiului rus, că ei ţineau statul pe umerii lor bărbăteşti. Ţii minte ce scria pe plăcuţele de aramă ale porţilor? *Casa căpitanului de cavalerie Vladimir Vladimirici*, *Cavalerul Vasili Barârski*, *Mareşalul nobilimii*, *Ilarion Podolski* şi ce porţi de fier, ce grilaje poleite cu aur! Unde te-ntorceai, dădeai de o tăbliţă pe care scria: *Domnul consilier comercial*, *Domnul cetăţean onorific* şi, la colţul străzii, ghereta din care poliţaiul ne dădea onorul cu halebarda. Cartierului nostru i se spunea *Saint-Germain* al Moscovei.

Dorofeea Zahaciński începuse să plângă. Hercule-Onessime, sprijinit în bastonul său cu măciulie de argint, cu privirile stinse care văzuseră atâtea mări şi oceane, continua să vorbească de unul singur şi ele ascultau nemişcate, abia respirând. „Dar guvernantele nemţoaice, dădacele! A, să nu uit, am aici un pergament cu blazonul cnezatului din

Smolensk...” Se repezise asupra hârtiilor şi căuta febril în ele. „Am totul, stema învelită în mantia de hermină şi, deasupra ei, *şapka* lui Monomah, cneazul Kievului, simbol al autocraţiei ruseşti. Iată şi un atestat de la Departamentul heraldic, din care rezultă clar că am avut rude printre cnejii Smolenskului. Trei sute de ruble m-a costat. E, he, ne înrudim cu Cantacuzinii şi ştiu de la urmaşii lui Capodistria că, după căderea Romanovilor, pentru că e limpede că Romanovii vor muri până la unul, dacă nu au şi murit până acum, urmează dinastia cneazului Mstistavici Udaloi, din care noi mai rămăseserăm, cei altoiţi cu Mavrocordaţii...” Femeile priveau la el ca la un rătăcit, probabil că nu mai avea memorie, dar nu-l întrerupseseră. „Mai ţii minte, Aleksandra Ilarievna, străbunicul tău fusese militar, avea moşii în gubernia Riazan, pe un deal, înconjurat de câmpii, cu păduri şi pajişti. Prinţesa Gagarina, soţia lui, avea un teatru propriu şi fratele ei s-a căsătorit cu o iobăgească, actriţa Semionova”. „Ăştia erau spiţa noastră, spusese Dorofeea Zahaciński. I-ai încurcat, Hercule. Tatăl tatălui meu a fost ofiţer în regimentul Semionovski, cel mai vechi regiment de gardă rus, înfiinţat de Petru cel Mare, în 1687. Primise Ordinul Anna cu spade şi sabie de aur”. „Da, aşa e, aşa e, uite vezi, am început să îmbătrânesc, le-ncurc”. Nu era atât de bătrân pe cât voia să pară; după socoteala Irènei-Nathalie n-avea mai mult de cincizeci şi şase de ani.

Aşezase cu atenţie ceaşca pe farfurioara din faţă şi se ridicase în picioare. „Ei, eu ar cam trebui să plec. Mă aşteaptă patru ofiţeri ai guvernului, ţineţi minte ce vă spun, revoluţia nu va reuşi, refacem imperiul rus sub Cantacuzini. Bizanţul n-a murit, va fi strămutat la Moscova, o doreşte tot poporul rus. Voi lupta vitejeşte alături de Mahno şi de nobilimea rusă, de ofiţerii ei loiali. Aveţi încredere în mine”. Se îmbrăca fără grabă cu lungu-i mantiv până-n pământ şi le sărută pe rând, pe toate trei. Irènei îi întinse inelul de aur

cu piatră verde lăsându-i-l în palmă. „Ia-l, micuța mea, el a aparţinut ultimului împărat al Birmaniei. Mi l-a dat la Kampala, pe patul de moarte, pe când eram cardinal al Papei, trimis în misiune, acolo, să-i creştinez pe nenorociți. Face o avere, vezi să nu ți-l fure cineva, iar dacă-l vinzi, când te vei face mare, va fi zestrea ta, zestrea de la tatăl tău, Hercule-Onessime". Din uşă se mai întorsese încă o dată spre ele. „Eu am treburi mari, treburi europene. Mă aşteaptă atamanul Mahno. Avem o reuniune a guvernului. Cum termin, alerg pe bulevardul Bibikovski, ca să vă cumpăr blănuri, că sunteți dezbrăcate. Şi şampanie, şi votcă. Mă întorc numaidecât ce termin reuniunea".

De atunci nu-l mai văzuseră niciodată. Înaintea plecării de la Suhumi, în cala unui vapor de mărfuri, vruseseră să vândă inelul dat de către tatăl ei, de Hercule-Onessime. Dorofeea, cu frica în suflet, întrebase unde poate să găsească un bijutier şi un marinar cumsecade o vârâse într-un subsol, pe o uliță care mirosea a peşte, din apropierea portului. Uruiau vapoare, încărcând cambuzele, se auzeau sirene, un vălmăşag nemaipomenit era în jur. Irène-Nathalie şi cu maică-sa aşteptau afară cu inima bătând de frică să nu fie surprinse de cineva. Şi când, în sfârşit, o zăriră pe bunica ei, aceasta înjura bărbăteşte, arătându-le inelul: „Cine ştie ce escroc l-a păcălit, e de aramă şi piatra o sticlă oarecare. Nu face nici doi bani". Irène-Nathalie îl mai păstra şi acum, pe undeva prin lucrurile ei. Se înnegrise, era grosolan şi sticla aceea nu mai avea nicio strălucire, dar era singurul lucru care-i mai amintea de straniul, misteriosul pelerin, Hercule-Onessime Mavrocordat.

În primăvara aceluiaşi an, părăsiseră Rusia. Ieşirea din oraşul asediat se făcuse cu multă greutate. La bariere se sporiseră controalele, vasele care mergeau pe Nipru erau supravegheate. Cu ultimii bani plătiseră nişte oameni care le vârâseră într-un convoi de refugiați, îmbrăcate în rochiile

ieftine, țărăneşti, pe care le aveau pregătite de mult. La Suhumi ajunseseră pe un drum ocolit, bătând Iaroslavul, Samara, Saratovul, Tambovul şi alte târguri mai mici! Întâlneau convoaie de soldați, albite de praf, ostenite de atâtea marşuri. Bărbații negri de soare, nespălați, cântau cu disperare, cu glasurile lor sparte: *O, țară care taci sub albul giulgiu, ca o mireasă sub uşoru-i văl*... Străbătuseră străzi necunoscute; în ferestrele streine, se mai vedeau ortensii îngălbenite, covrigi şi pâini de secară ori mere rumene. Străbătuseră Nijni-Novgorodul într-una din acele rute absurde care le duceau de colo-colo. Oraşul mirosea a rogojini, a cafea şi a ceapă prăjită... Într-o noapte ploioasă se acoperiseră cu o firmă de tablă, pe care scria: *Beți coniacul Saradjev*, şi se ascunseseră de o patrulă după nişte butoaie de murături. Îşi mai amintea de Volga neagră, privită de pe Starâiveneț şi de plictisitorul oraş Saratov, de depozitele lui cu ridicata, cu ulicioare înguste, de Kurskul plin de iederă şi de privighetori, de Tuskor, un râuleț rece, domol, cu maluri joase, năpădite de calcine galbene şi de nenumăratele clopotnițe, de ceața marină şi de migdalii înfloriți, anunțând apropierea Sudului, a mării. Pe urmă, în sfârşit, sosiseră după ce trecuseră prin Tuapse, care mirosea a mimoză înflorită. Pe cheiul de la Suhumi, bătea un vânt dinspre mare şi Irène-Nathalie citise firmele speluncilor marinăreşti: *La Scrumbia verde*, *La Botul calului*, *La Odihna omului*, *la Țarina Tamara* sau la *Opreşte-te*, *om bun*! Plătiseră prețul drumului, mai aveau câțiva bănişori şi intraseră la *Scrumbia verde*, o pivniță cu pereți afumați, plini de afişe pe care scria: *Creditul strică prietenia*, iar pe un grătar se cocea la mangal, pe frigări de oțel, *şaşlîkul*, dat cu praf de dracilă sau scorțişoară, garnisit cu ceapă verde şi servit cu azimă şi vin alb. Aşteptaseră într-o magazie a portului cam o săptămână ca să se poată strecura pe vasul acela de mărfuri. Plouase tot timpul. Simțeau că putrezesc,

le era foame. Marinarii le aduceau scrumbii uscate, de milă, şi câte o sticlă de vin roşu de Batumi. Se auzeau valurile, cărând resturi de lăzi şi ierburi, şi pescăruşii strigându-se în larg. Pe maidanele din spatele magaziilor portului, zăceau mormane uriaşe de sticlă albăstrie, din care răsăreau belşiţele. Pe puntea unui vapor se dansa *lezghinka*. De plictiseală, Irène-Nathalie pornea de una singură printre alţi copii părăsiţi, cu obrazele murdărite, zdrenţăroşi, cerşind la drumul mare, citind firmele streine: *Sosifros*, *John Wittold*, *Paques*. Oraşul mirosea a tarhon, a kinză, mentă, răvaş, ciureci, ciohohbili, saţivi, a brânză de Surugun prăjită, a *zrazi* în foi de viţă şi *şaşlîk*, presărat cu scorţişoară pisată. Pe străzile, aşa-numite *vesele*, în santanele *Eldorado*, *Fantezia*, *Sans-Souci*, *Chanteclair* şi *Gentleman*, vinul roşu de Kahetia curgea în râuri. Ultimul cântec pe care-l mai auzise, ascunsă împreună cu Dorofeea Zahaciński şi cu maică-sa printre nişte saci de cărbuni, era al unui marinar beat, care striga cât îl ţinea gura:

Trăia-n Podol un jidov
Pe nume Haim Sik.
Moşneag dintr-o bucată.
El se ruga lui Iahve.
Mergea la sinagogă
Şi nu mânca cuşer niciodată...

*

Irène-Nathalie terminase îngheţata şi privea cerul palid de toamnă. Cădeau frunzele îngălbenite de la Şosea, mânate de un uşor vânt cald. Grădina de la *Colonade* era aproape pustie la această oră de dimineaţă. Inspectorul Mizdrache îl salutase pe Armand, părăsind repede masa pe care o ocupa.

— Domnul nu doreşte nimic? întrebase un picolo în *smoking* roşu, cu guler de satin.

De undeva, din apropiere, se auzea un sunet subţire de vioară. Un bătrân cu părul grizonant, cu lavalieră galbenă,

încă într-un costum de vară, cu pălărie de paie, cânta la o masă:

— Un *Dubonnet*, dacă eşti drăguţ.

— Şi-o gustărică, ceva?

— Vezi ce găseşti pe-acolo.

Picolo-ul plecase.

— Spune-mi, Irène, şi cum ai ajuns în România?

— Simplu. Am tremurat cu bunică-mea şi cu maică-mea în cala acelui vapor o săptămână şi într-o noapte am fost debarcate la Constanţa. Aveam adresa unei rude de-a tatălui meu, un grec care ţinea un magazin de coloniale, undeva în oraş; el s-a zbătut pentru noi. Ne-a făcut rost de acte şi, după o săptămână, Dorofeea Zahaciński avea toate adresele cunoscuţilor noştri din România. Cu unii ne şi înrudeam. Am stat vreo doi ani la Iaşi, apoi vreo cinci pe la Focşani, pe urmă maică-mea şi-a adus aminte – că era o uitucă nemaipomenită – că ne înrudeam cu Bibeştii. A fost o adevărată sărbătoare când am întâlnit-o pe Martha. Nu pot să spun că ceilalţi nu ne-au ajutat. A trebuit să-nvăţ, să mă înscriu la liceu, să o iau de la capăt.

De masa lor se apropiase vioristul acela cu părul alb, care îi salutase discret, cu vioara sub braţ, şi le cântase cu o voce uşor pierdută:

Eu n-o mai iubesc, *dar mă-ndeamnă*
O urmă de vechi obicei.
Să trec în amurgul de toamnă
Prin dreptul ferestrelor ei...

Armand îi întinsese discret o monedă de hârtie, pe care el o vârâse în buzunar, salutând încă o dată graţios şi îndepărtându-se.

— Ce frumoase sunt toamnele la Bucureşti! Înfloresc ultimii trandafiri, parcă nici nu e război, zisese Irène-Nathalie. N-aş mai vrea să mai aud iar tunurile, să văd cadavre.

— Spune-mi ce simte un om când pierde tot? Când îşi părăseşte ţara?

— Crezi că eu mai ştiu? De fapt, ce mă lega pe mine de această Rusie veche care s-a prăbuşit şi a cărei agonie abia am înţeles-o? Amintirea fostului Kostiol, a mătuşii Sofia Branitkaia, care a murit fugărită ca o vulpe, de epuizare... Ce ciudat cuvânt... să mori de epuizare. Nu găseşti? Dar pe tine, Armand, de ce te interesează aceste legende provinciale? Nu cumva îţi este milă de mine? Asta mi-ar face cel mai mult rău.

Armand îi luase palma.

— Uiţi că şi eu sunt pe un pământ strein şi am nostalgia unei ţări îndepărtate?

„Acum mint ca un actor de cinema, nu mi-ar fi ruşine, dar trebuie să-mi joc rolul până la capăt, deşi fata asta nenorocită îmi place".

— *Palabras*! Nu spun aşa văcarii tai? Vorbe!... Oameni ca noi se simt bine oriunde. Mâine, dacă aş pleca la Paris ca să-mi iau doctoratul la Sorbona, ca o studentă întârziată ce sunt, aş uita petrecerile de la Mogoşoaia şi de la Posada, cursele noastre pe caii de la manejul din Calea Plevnei...

— Te-ai mărita, probabil, cu un marchiz bătrân, care te-ar închide într-un castel pe Loara. Şi tu i-ai reconstitui arborele tău genealogic, i-ai vorbi de Mavrocordaţii lui Hercule-Onessime care au domnit în Valahia şi i-ai face câţiva copii care mai târziu ar învăţa la liceul *Charlemagne*. O, ce poveste frumoasă!... Irène, nu-i aşa?

— Mă iubeşti puţin?

— Cine ştie.

— Adevărat. Cu atâtea doamne în jurul tău. Dar de ce vorbim noi despre lucrurile astea?

— Şi de ce n-am vorbi?

Irène tăcuse multă vreme, privind căderea frunzelor cu rotogoale leneşe în aerul dulce.

Picolo-ul adusese *Dubonne*tul şi câteva măsline. Le aşează cu o atenţie concentrată pe masă, făcu cu ochiul bărbatului şi plecă repede.

— La ce te gândeşti? o întrebase Armand.

— La Parisul din care tu abia te-ai întors şi-n care eu abia aştept să ajung. Ştii că am citit tot ce se poate despre Paris. Cred că m-aş mişca în el ca-n Kievul de odinioară. Ştiu tot despre biserica *Saint-Roch* care are treisprezece scări, opt coloane dorice şi statuile sfintelor Clotilda şi Genevieve. Nu-i aşa?... Plus trei capele, să nu le uit... Se întristase pe neaşteptate. Şi Hotelul de Talleyrand, construit de Phelipeaux, duce de la Vrillier, conte de Saint-Florentin, ministru al casei lui Louis XV, la moartea căruia, în 1777, i-au scris acest epitaf:

Ci gist malgré son rang
Un homme assez commun;
Ayant porté trois noms.
Îl n'en laissa aucun...

— Bravo! Ştii tot despre Paris. Dacă te aştepţi să afli de la mine lucruri mai multe despre el, te înşeli.

— Dar ce naiba ai făcut tu în Paris?

— Ţi-am spus, afaceri. Am stat şi foarte puţin. Trebuia să lichidez ce mai aveam pe-acolo şi să vin încoace...

— Nu-ţi place să vorbeşti despre Paris, sau nu-l iubeşti?

— Irène, acolo nu sunt numai turişti. A trebuit să plătesc nişte datorii, treburi încurcate. Ce poţi tu să-nţelegi ce i se întâmplă unui bărbat, rămas dintr-odată fără familie şi îndreptându-se spre un loc necunoscut, unde îşi caută un viitor incert?!

— Bine. Dacă nu-ţi face plăcere, n-am să-ţi mai vorbesc niciodată despre el.

— Ba da. Să-mi vorbeşti ori de câte ori vrei.

— Nu facem plata? Eu mi-am mâncat îngheţata. Mă aşteaptă *Tante* Nicole. Azi are zi de primire şi trebuie să

deretic prin casă. Pisicile alea fac o mizerie înfiorătoare. Ah, şi dacă ai şti ce pățesc cu ele! Le-aş omorî, nu altceva, dar ea m-ar lăsa pe drumuri.

— De ce nu te muți la o altă rudă?

— Peste tot e la fel. Să ştii de la mine, nimeni nu primeşte cu plăcere o rudă săracă. Cei mai scăpătați sunt mai primitori. Pe urmă, m-am obişnuit.

Armand lăsase nişte bani pe masă şi-i oferise brațul.

— Atunci mergem. Abia aştept să-ți văd *Palatul de Iarnă*, cum îi zici tu acestei locuințe mirifice, încărcate de pisoi.

Îi deschisese portiera *Citroën*-ului şi o poftise să ia loc. Lăutarul grizonant îi salutase cu pălăria lui de paie atât de nepotrivită în acest anotimp.

— Ai dreptate, Irène, sunt atât de frumoase toamnele la Bucureşti!

Din copaci continuau să cadă frunze galbene, într-o rotire nesfârşită.

— Încotro?

— Spre strada Mecet. Cunoşti?

— Mă descurc eu.

După un sfert de oră, dădea ocol unui scuar cu iarbă opărită de vara care trecuse, cu copii care jucau lapte gros, strigând în gura mare: „capul la cutie!” şi Armand opri maşina în fața unui bloc cu două etaje, a cărui intrare se afla în fundul unei curți foarte înguste.

— La ce etaj?

Irène începuse să râdă.

— Ia-te după mine.

Intrarea era strâmtă, întunecoasă, deşi afară încă bătea soarele. În micul hol cu afişe pentru camuflaj şi înştiințări de plată, mai ardea încă un bec palid care clipea bolnav din când în când. Patru uşi, o scară care nu mai fusese spălată de mult, preşuri în fața canaturilor scorojite, sonerii, cărți de vizită; Armand făcu un inventar sumar, cum obişnuia ori

de câte ori intra într-un loc necunoscut, vechi obicei de războinic şi de ilegalist. Irène coborî câteva trepte, strigându-i peste umăr:

— Ai grijă la scări, nu se vede nimic aici...

Se auzeau miorlăiturile pisicilor despre care pomenise Martha Bibescu la Posada în scurta convorbire cu Irène, la care asistase şi el. Un miros iute de urină, amestecat cu altul de igrasie, de rumeguş de lemn şi de pereţi slinoşi... Armand se obişnuise cu întunericul. De dincolo de o uşă se auzea sfârâitul unei sobe, pe care fierbea ceva, şi o voce întrebă:

— Tu eşti, Irène?

— Da. Am venit cu cineva.

Deschisese cu cheia o uşă şi pisicile năvăliseră în întâmpinarea ei, miorlăind. O singură cameră, o mică dormeză pe care se afla un covor foarte bun, macerat de vreme, abia luminată printr-o fereastră îngustă, care dădea probabil la nivelul străzii. Pe podele, se aflau câteva farfurioare golite în care probabil că fusese lapte, pe care Irène le evitase cu agilitate ca să ajungă la un comutator. Se aprinse un bec scoţând din întuneric puţina mobilă. O masă într-un colţ, un dulap pentru haine, o uşă prin care trebuia să te strecori şi care ducea într-o mică bucătărioară. Nu era murdar, dar totul mirosea a urină, un miros insuportabil pentru cine nu era obişnuit.

— Să nu te sperii, spuse Irène.

— Asta e *Palatul de Iarnă*?

— A, nu. Acolo locuiesc numai eu. Ai puţină răbdare. Întâi să-ţi fac cunoştinţă cu doamnele. Nu vrei să şezi puţin?

Armand se aşeză pe patul acoperit cu un Tebriz răcoros şi molatec, ciuruit de vechime. Îşi puse sub cot două perne micuţe de mătase, pe care le găsi la îndemână. Pe peretele din faţă, un vechi şi micuţ tablou al ţarului Aleksandru al III-lea, în uniformă; în stânga, o icoană şi o natură moartă

cu două rațe cafenii, cu gâturile spânzurând pe marginea unei mese, probabil tabloul pictorului Oleg Efremovici Grigoriev.

— Ea e Sanny, pisică englezească de fermă, *cornish rex*. Răspunde de şoarecii casei.

Animalul avea nişte ochi galbeni, cu care-l fixa curios pe noul venit. Era o pisică albă cu părul lins, bine hrănită.

— El, Haile Selasie, zis Negusul (şi-i arătă un cotoi, cu nas roz şi cu burta de culoarea caisei). Trăieşte cu toate aceste doamne, e singurul bărbat. Pare cam schilav, mănâncă numai salam, refuză bojogul şi de lapte să nu audă. Probabil că bea în taină fără să-l ştim noi...

Avea un haz trist; voia să acopere această mizerie, cu o verbozitate făcută. Armand se prefăcu că se amuză.

— Şi cum se descurcă *Tante* Nicole cu ele?

— A, i-ai reținut numele?

— Da, am o memorie de delator, glumi Armand.

— Se descurcă. Cred că dacă n-ar fi aceste pisici, şi-ar lua lumea-n cap. Dar să continuăm prezentările... Ea este Pit-Pat, pisică persană. Are ochii oranj, bagi de seamă? E cea mai perversă, îi place muzica. *Tante* Nicole îi pune la patefon romanțe ruseşti, cumpărate de la Constanța. S-o vezi atunci cum se alintă. Dânsa este Jolivette, vine din Siam, rasa *sealpoint*. Îți place?... Eu îi spun Față-de-cafea.

O ridică pe lăbuțe şi o întoarse cu fața în sus. E cea mai tânără şi cea mai jucăuşă... *Pamela* e originară din insula Man, n-are coadă, după cum bagi de seamă. A venit singură, probabil din cauza Negusului. E cea mai nouă în tabără.

Armand îi privi blana gălbuie, bătând ciudat în albastru, probabil din cauza luminii încăperii. Se obişnuise cu mirosul acela nesuferit.

— Ea e contesa Walewska. Şi-i arătă o pisică roşcată, cu păr lung, cu un cap ciudat. Nu ştiu dacă seamănă cu Greta

Garbo, dar probabil că *Tante* Nicole din cauza asta a botezat-o aşa, când va fi văzut filmul cu acelaşi nume. În sfârşit, iat-o şi pe La Mienne, favorita mătuşii mele. *Idi siuda*! Vrei lapte? *Malako*? întrebă ea.

Era o balineză bej, cu labe închise, cu o coadă stufoasă şi un cap leonin. Miorlăi scurt şi începu să se frece de picioarele lui Armand. Irène se strecură în bucătăria de-alături, aduse o sticlă cu lapte şi umplu o farfurioară. Pisica începu să soarbă lacom.

— Acum, că prezentările au fost făcute, putem să mergem la *Palatul de Iarnă*.

Irène porni înainte, urmată de Armand. Urcară treptele slinoase ale celor două etaje şi ea se opri în faţa unei uşi pe care o deschise cu altă cheie. Era o fostă debara, sub acoperişul blocului, cu două ferestre înguste, care dădeau spre o curte părăsită, plină de copaci neîngrijiţi. Cinci sau şase icoane împodobeau peretele mansardei, tapisat cu hârtii care imitau mătasea. O masă, două scaune, un pat la fel de îngust ca acela de jos, din subsolul lui *Tante* Nicole, un dulap de haine în care nu puteau încăpea multe lucruri, o chiuvetă, un duş improvizat, după o perdea înfloratã, câteva rafturi de cărţi, patefonul de care vorbise Irène, cu 20 sau 30 de discuri, în vechi anvelope de hârtie cerată, un vas de flori în care mai trăiau câteva garoafe, aduse probabil de cineva. Nu mirosea a pisică, ca dincolo, totul era curat, apretat. Mica mansardă avea aerul unei camere de gardă de la un spital.

— E frumos la tine, spuse Armand. Pot să mă aşez pe pat?

— E singurul loc unde se stă bine, spusese Irène. Nu te sfii. Bei ceva?

Şi până să-i răspundă el, scosese o cheiţă cu care desfăcuse o uşă încastrată în peretele tapisat cu hârtie.

— Să ştii că n-am mare lucru. Nu sunt o beţivă, deşi din când în când, ţi-o spun drept, simt nevoia să beau votcă. Îţi

place votca poloneză? Am nişte prieteni care vin pe-aici, nu-s prea mulţi, îţi dai seama, ne aşezăm pe podele şi unul dintre ei, Rostislav, prepară cocktailul nostru, al refugiaţilor, *cockctail*-ul *Irène*.

— Poate-mi dai şi mie formula. Nu strică să-nveţi pe unde poţi câte ceva.

— Fumezi? Am nişte ţigări grozave. Algeriene. Date de nepotul prinţului Brancovan. El are boala asta. I le aduc italienii, de unde naiba, nu ştiu...

— Nu. Nu fumez.

— Atunci să-ţi dau formula cocktailului: Luăm două kilograme de spirt alb, le amestecăm cu unul de rom, plus o jumătate de vin negru în care se sfărâmă un pumn de ardei iuţi, comandă specială.

— Dar ăsta e un *cocktail Molotov*. Poţi să arunci un tanc în aer cu el.

— A, nu! Prietenii mei sunt obişnuiţi. E o nenorocire dacă nu am ardei. Sunt gata să mă trimită în stradă, pe orice vreme, după aşa ceva...

— Şi ce se întâmplă după asta? După ce beau cocktailul *Irène*?...

— A, nu se întâmplă nimica. Şi Saşa, şi Wladimir, şi Wanda, şi Molka au o beţie serafică. Cântă *Djesteş e giş* şi pe urmă îi car㠄, unul câte unul, până jos şi-i urcă în tramvaie. N-am avut nicio pierdere până acum. Dar pe tine te amuză, Armand, ce spun eu? Nu crezi că duc o viaţă tristă?

— De fapt, ce faci?

— În afară că mă pregătesc pentru doctoratul meu de la Sorbona, pe care nu ştiu încă dacă am să apuc să-l dau, învăţ limbi pe care nu le vorbeşte nimeni.

Îi arătă cu un gest derizoriu nişte dicţionare, aflate pe un rastel, deasupra patului.

— E ca la jocul de şah. Dacă te amuză, te-nvăţ croata,

vrei? Sunt o partidă interesantă. Ştiu câteva limbi: rusa, polona, bulgara, greaca, sârba şi croata. Dacă mai punem la socoteală şi franceza, pe care o ştie orice femeie din stirpea noastră, iată, sunt destule.

— Am să mă mai gândesc la propunerea asta.

Avea un fel ciudat de a-şi ironiza propria-i existenţă, probabil că asta ascundea o mândrie bine mascată, de care făcea caz. Astfel de oameni nu cer nimic niciodată, nu fac nicio aluzie şi refuză să se lase ajutaţi. Armand o ştia bine. Mai cunoscuse astfel de exemplare în războiul civil, în rândurile anarhiştilor.

— Nu ţi-am arătat cel mai frumos lucru pe care-l posedă familia noastră. Acest triptic, din secolul al XIII-lea, care a aparţinut familiei regale poloneze. E lucrat la Szczecin, de un pictor anonim. Dimitrie Pavlovici mi-a oferit pe el o sumă fabuloasă, dar nu l-am vândut. E singurul lucru preţios pe care-l am. Abia l-am putut aduce ascuns printre nişte rufe murdare. N-aveam cu ce-i plăti pe cei care ne-au transportat pe vasul acela de cărbuni, de la Suhumi, şi am fi dat totul ca să ne salvăm, dar erau nişte marinari cumsecade. Scosese cu grijă din perete tripticul de lemn şi-l chemă lângă fereastră.

— Culorile s-au cam şters. A trecut destulă vreme, ce-i drept, dar pentru cunoscători compoziţia este interesantă.

— Ce reprezintă, de fapt? Nu prea-mi dau seama.

— E o alegorie după Judecata de apoi, aşa cum şi-o închipuiau pictorii aceia care probabil că erau ţărani. Tribunalul este format din Iisus, cu tiară de cardinal pe cap, iar lângă el se află Maica Domnului, în veşminte somptuoase de curte şi alături Sfântul Ioan Botezătorul, în armură de cavaler. După cum observi, cetele îngereşti sunt de asemenea în armură şi poartă lănci şi halebarde. Priveşte acum voleurile care s-au păstrat mai bine. Cei torturaţi arată ca nişte rândaşi. Sunt schingiuiţi cu fierul roşu sau

traşi pe roată. Cei vinovaţi de erezie, arşi pe ruguri sau înfipţi în ţeapă. Dimitrie spune că la Paris aş putea să trăiesc câţiva ani din vânzarea acestui triptic. E bine păstrat, deşi e foarte vechi. Dar n-o să-l vând cu niciun chip.

Un sentiment ciudat îl încerca pe Armand. Nu-şi dădea seama dacă atracţia pe care încerca să şi-o reprime faţă de Irène se născuse, cum se-ntâmplă în unele cazuri, mai mult dintr-o nostalgie faţă de o lume pe care n-o cunoscuse. Poveştile ei cu bunica Dorofeea Zahaciński, care, pe vremuri, cât fusese bogată, dăruise perle servitorilor ca bacşiş, acel Kostiol prăfos, îndepărtat şi misterios, evocarea vărului Clariss, care se sinucisese pentru ciudata Jasmine Roudinsky-Lamoricière, convoaiele de orbi, conduşi de copii, bisericile ciudate ale Kievului, cu turle galbene şi verzi, apariţia straniului Hercule-Onessime, bizarul călător; pe urmă plimbările lor, între care pe Armand îl izbise aceea cu sania până la Mogoşoaia, pe viscol. O sanie pictată de cine ştie ce ţigan din suburbii, care probabil că ei îi amintea de săniile pictate cu corbi care aveau lăute sub aripă, ca în tablourile lui Chagall, amintirea Sofiei Branitkaia moartă de epuizare, vânătorile de vulpi, bătute cu biciul în zăpada afinată a pădurii de stejar de la Kostiol, fratele cel mic, pierdut la unsprezece ani, de leucemie, Nichifor Belizarie Mavrocordat, care se prăbuşise cu un planor lângă Câmpina, cu vreo câţiva ani înainte. Pe urmă, crucile din cimitirul Mogoşoaiei, pietrele tombale ale Bibeştilor, scufundate în iarba pajiştii, întru amintirea *nemortului lor nume*, micuţa bisericuţă cu capul de bour şi corbul brâncovenesc, urmele bogomilice, o amuletă apărătoare de rele chaldeeană, şi ea toropită de o vegetaţie sălbatică în incinta Mogoşoaiei, pisaniile pe care i le citise, obsesia ei faţă de morţi şi de mormintele lor, plăcerea pe care o avusese când îi cumpărase plăcile cu cântece bizantine de la

doamna Smaranda Robescu (Irène învârtise arcul patefonului şi pusese una din ele de cum intraseră aici), plimbările lor pe străzile din vechiul Bucureşti, undeva în Culmea Veche, în nişte case bătrâneşti ocupate de o lume amestecată acum, camionagii, negustori de piei de la Abator, foşti generali scoşi de Antonescu la pensie, în sfârşit, fântânile Mavrogheneşti cu olane de la puţurile Zinchii, cafenelele şalvaragiilor, în care se vindea bumbac la metru sau erau depozite de alviţă, podurile de lemn pe care treceau oştile sultanilor, gârlele de la Plumbuita cea somnolentă, cu biserica ei fără turlă şi pridvoare dinţate, drumul făcut într-o după-masă cu maşina lui la Potlogi, unde nu se mai găseau decât nişte ruine şi ea furase câteva clanţe în formă de broască de la cuhniile părăsite, intrările ferecate ale bisericii Kreţulescu şi biserica Scaune. Iată filmul acestei prietenii ciudate între ei, încă nedefinite. De pe placa hârâită se auzea măreţul *Kirie Eleyson* cântat de un cor grecesc. Irène-Nathalie îi turnase dintr-o sticlă cocktailul ei, recomandându-i-l ca pe o doctorie:

— Încearcă. N-o să fie ca *Dubonne*tul de la *Colonade*, dar poate o să-ţi placă.

Îşi turnă şi ei un pahar.

— Şi-n afară de croată, bulgară, greacă şi ce mai ştii, ce faci, Irène?

— Ţes covoare la Mogoşoaia cu principesa Martha Bibescu şi cu doamnele din înalta societate, de la care aud ce se mai întâmplă prin Bucureşti. Am un prieten care mă duce la Grădina Botanică, joia, din an în Paşte, când are el timp, şi mă-nvaţă numele latineşti ale plantelor. Dar nu bei?

Armand dădu peste cap paharul şi simţi că-i ia gura foc.

— Mai toarnă-mi unul!

— Ah, eşti viteaz. De obicei novicii renunţă.

— N-am să ajung la opt pahare ca prietenii tăi. Drept să-ţi spun, are un gust bun, puţin cam iute pentru mine, dar

omul cât trăieşte învaţă.

Irène băuse şi ea fără să clipească şi-şi mai turnase o dată.

— Te-am auzit povestindu-i Marthei câte ceva despre un rachiu numit *tequila*, pe care-l beati voi acolo, în Argentina, cu băieţii *gringo*. Din ce se face?

— E tot un spirt, scos dintr-o plantă care seamănă cu varza. E lemnoasă şi creşte pe stâncă. Are un gust de mentă, ba, dacă mă gândesc bine, aduce chiar cu votca.

Irène ridicase discul pe care-l pusese pentru el şi-l întorsese pe faţa cealaltă.

— Slujba cea mare a arhiepiscopului Athenagoras de la sfânta Mitropolie din Atena. Bunica mea, Dorofeea Zahaciński, ar lăcrima auzind-o. M-am gândit, din păcate tatăl meu nu mai trăieşte, ce plăcere i-ar fi făcut lui să audă aceste cântece bizantine.

Alcoolul iute, cu gust de rom şi de vin, îl făcuse să-şi iasă din rezerva obişnuită. Un sentiment de uşurare lăuntrică, pe care nu-l avusese niciodată, îl luase în stăpânire. Asta se numea „disponibilitate”, cum ar fi zis doctorul Lăcănescu.

— Ascultă, Irène, mi-ai spus odată că ai mai mult de treizeci de ani.

— Da. Ce-i cu asta? se miră ea. Fă socoteala câţi ani au trecut de la venirea mea în România. Sunt o femeie bătrână.

— Ştii ce-i curios? Când te-am cunoscut, nu-ţi dădeam mai mult de optsprezece ani. Nici acum nu-ţi dau mai mult. Hai să zicem, douăzeci.

Irène zâmbi într-un fel care trăda o veche amărăciune.

— Probabil că suferinţa conservă. Puşcăriaşii şi călugării n-au vârstă. Ştii că la sosirea noastră în România... ba nu, asta s-a întâmplat când a murit mama într-un accident de automobil... ţi-am spus, ai noştri mor toţi în accidente... atunci am vrut să mă călugăresc. Pe urmă m-am răzgândit. Trebuia să am grijă de bunică-mea, care căzuse în darul beţiei. Acolo, la Kostiol, mă înşelase. Bea pe furiş, nu băgăm

de seamă. Se ținea bine. În refugiu își pierduse controlul, a făcut ciroză în cele din urmă și a trebuit să mă mut cu *Tante* Nicole. Ea este altfel de ființă, se controlează mai bine: e cea mai săracă dintre rudele noastre de aici și reușește să plutească. Mai bine zis, e un fel de a spune că reușește să se mențină la suprafață. Se descurcă. Probabil că vinde lucruri pe care nu mi le arată și le ține ascunse. Dar asta nu mă interesează pe mine. Ce mai vrei să știi? Astăzi sunt dispusă să-ți spun totul.

Îi mai turnă din sticlă și-și turnă și ei, ciocniră și ea îl privi cu o lipsă de curiozitate jignitoare.

— Dacă ți se face foame, să știi că am niște pui rece.

— Nu, mulțumesc. Nu mi-e foame.

— Eu am să fumez o țigară algeriană. Miroase urât după asta, dar țin ferestrele deschise, pentru că *Tante* Nicole mă ceartă. Unde rămăsesem?... A, probabil că ai auzit povestea aceea cu vărul biciuit la Horezu. Cu inaccesibilitatea mea. Poveşti. Nu crede nimic. Profită că m-am îmbătat puțin și ascultă-mă.

— Sunt lucruri pe care nu vreau să le știu, Irène.

— De ce nu? O biografie patetică, confecționată de un romancier născut dintr-un tată mincinos și o mamă melancolică? A, câte lucruri nu se pot improviza. Dar trebuie să-ți spun adevărul. Ei vor să mă mărite, toate rudele astea ale mele. Martha, *Tante* Nicole, toată șleahta lor nobiliară. Mi-a cam trecut vârsta, spun toate mătușile, ce-am de gând? S-ar părea că sunt interesantă, deși figura mea, ușor degenerată, nu prea are farmec. Ție-ți plac, de pildă, asta o simt, sunt femeie. Dar ai ceva care mă ține departe. Eşti un om ascuns. Semeni cu un văr al meu care a fost spânzurat la Petropavlovsk. Acolo era o închisoare teribilă. Deși prinț, era conspirator. Îți semăna puțin. Știi, dacă mă gândesc bine, aduci nițel și cu Clariss. Numai ochii ăștia asimetrici nu le seamănă. Dar nu despre asta

vorbeam. Vărul meu, Igor Semioński, părea un om foarte vesel, vorbea despre orice, dar am ştiut încă înainte de a-l aresta că ascunde ceva. Între el şi noi exista întotdeauna un zid de gheaţă.

Armand lăsă păhărelul pe podele.

— N-am nimic de ascuns, Irène. Duc o viaţă tâmpită. L-am rugat pe bărbatul Evelynei să mă trimită în diplomaţie. Crezi că aş fi un bun diplomat?

— Da. Cred că da. Ai avea mare succes la femei şi asta contează. Diplomaţii au şi ei neveste. Şi de ce nu vrea să te trimită în diplomaţie?

— Ştiu eu? Poate din cauza războiului ăstuia, care nu se mai sfârşeşte. Probabil că are nevoie de mine.

— Nu mai bei încă un păhărel?

Privirea aceea cenuşie, incertă, necurioasă, începuse să dispară din ochii Irènei.

— Ba da, de ce nu?

— Asta n-o să te-ncurce. N-ai treabă astăzi? Îmi dăruieşti mie toată ziua, pe care o vom petrece singuri, în feeria *Palatului* meu *de Iarnă*, în sunetul marii slujbe a arhiepiscopului Athenagoras? Va semăna cu o cununie, Armand...

Îşi turnase şi ei, şi ciocniseră, privindu-se drept în ochi.

— Câte prostii îţi spun, dar n-aş vrea să mă crezi o fată bătrână, ceea ce şi sunt în realitate, poate. Dar ce ziceam? A, da, nebunele astea de rude ale mele vor să mă mărite cu prinţii lor ramoliţi. Nişte căzături libidinoase, te rog să mă crezi. Unii se gândesc că se vor îmbolnăvi curând şi că au nevoie de o infirmieră drăguţă. Mulţumesc! Nu-mi trebuie aşa ceva. Îl prefer pe sculptorul Băcică. Ăsta e băiat de la ţară, ştie ce-i trebuie unei femei.

— Vrei să spui că i-ai pozat?

— De ce nu? Nu cumva ai prejudecăţi? Sau mă crezi fecioară până la vârsta asta? Am să te duc într-o zi la

atelierul lui, să mă vezi cum arăt în piatră. Am un corp frumos, să ştii.

— Vechea dorinţă a femeii de a se vedea tânără mereu.

— Nu. Nu e asta. Pur şi simplu mă îmbătasem puţin într-o seară, cu prietenii mei, în atelierul lui Băcică. Să ştii că individul nu-mi place deloc. E grosolan, are un limbaj care mă deranjează, dar mi se pare foarte talentat. O să facă o mare carieră, toată lumea o spune. I-au pozat toate prietenele Marthei.

— Înţeleg.

— Nu fi ironic. N-am făcut-o din orgoliu. Pur şi simplu mi-a fost lene să mă întorc acasă. Ploua, era foarte urât. În atelierul lui era cald. Fusese o seară reuşită şi mi se urâse cu pisicile astea, de *Tante* Nicole care are în fiecare zi o boală. De altfel, n-a fost primul bărbat. Cum îţi închipui?

Ceva amar, nedesluşit îl lua în stăpânire pe Armand. Despre lucrurile astea nu se vorbeşte în general şi ar fi vrut să le pună în seama dorinţei curioase a femeilor de a apărea umilite vreodată în viaţa lor, lucru care, în general, nu dădea niciodată greş. O aflase de la Evelyne sau de la Raoul, nu mai ţinea bine minte. În bărbatul care e încornorat de la naştere, se naşte cocoşul, cel care protejează victima, care redă demnitatea strivită, autorul sentimentelor reparatorii. Dar nu era asta. În glasul Irènei se simţea o sinceritate ce nu putea fi contrafăcută. De altfel, ea simţise şi exclamase, fără patetism:

— Obişnuita pornire rusească a spovedaniei. Iartă-mă, Armand, sunt zile întregi când nu vorbesc cu nimeni. De aceea mă şi duc la Mogoşoaia, la atelierul de covoare. Acolo pot să tac şi să ascult pe alţii. E mai simplu. Cred că n-am iubit pe niciun bărbat, în afară de Clariss. Probabil că pe el m-am răzbunat când m-am lăsat înjosită de un fel de unchi. Totdeauna mi-au plăcut bărbaţii mai în vârstă decât mine. Asta s-a întâmplat la Focşani. Aveam douăzeci şi şase de

ani, era timpul să termin cu schivnicia, nu? Locuiam la el, îmi dădea târcoale, îl simțeam. Nevastă-sa bănuia şi ea că ceva e în neregulă. Situația era scandaloasă, dar pur şi simplu nu puteam să mă culc cu un om de pe stradă. Într-o dimineață, când ea lipsea, lucrurile s-au întâmplat pur şi simplu, eu le-am provocat. Bărbatul a fost foarte uimit. Pe urmă am plecat din casa lor. N-a fost o legătură. Femeilor li se întâmplă de multe ori astfel de treburi. Să nu crezi că era o lipsă de scrupule, dar mi se părea că trebuie s-o fac şi pe-asta! E umilitor să-ți minți prietenele că ai un amant şi, în realitate, lucrul să nu fie adevărat. Pari dezamăgit. Sper că nu te aşteptai la mine să fiu Tereza d'Avila.

Armand mai ceru un păhărel.

— Ştii că e bună băutura voastră! Când mai faci vreo petrecere, să mă chemi şi pe mine. Acum trebuie să mă duc. Ministrul meu mă aşteaptă la Athénée, aveam o masă cu o delegație germană. Cel puțin o să arăt bine dispus.

Nu avea aerul unui om bine dispus, dar atâta lucru putea să încerce şi el să facă.

— Nu mă minți? întrebă Irène.

— Nu. Dacă vrei, uite, te invit; la astfel de recepții o fată ca tine ar face o foarte bună impresie. Militarii ăştia grosolani se dau în vânt după aristocrate. Toți se recomandă von Cutare, von Cutare şi, dacă-i cauți bine, n-au nici urmă de sânge albastru.

Irène ezită o secundă, apoi îi puse mâna pe umăr.

— Cred că masa ta de la Athénée Palace a căzut foarte bine...

Îl sărută uşor pe buze şi-l apucă cu brațele pe după ceafă, privindu-l drept în ochi.

— Armand, s-ar putea ca pe tine să te iubesc în cele din urmă. Nu ştiu ce-i cu mine.

Râsese puțin stingherită şi-l condusese până la uşă.

— Nu mai cobor. Mi s-a făcut lene. Probabil că n-ai să vrei

să mă vezi multă vreme. Nu. Nu spune nimic. Cât aş părea de lipsită de experienţă, vă cunosc bine pe voi, bărbaţii. Sunteţi orgolioşi, nu suferiţi să vi se spună adevărul. Petrecere bună.

Masa diplomatică era reală, numai că el ar mai fi avut timp să întârzie. Era abia ora unu. Aşa că se sui la volan şi-şi duse maşina în Aleea Alexandru, spunându-i şoferului Costache că, dacă întreabă cineva de el, peste o oră putea fi găsit în *salonul albastru* de la Athénée, unde avea loc un prânz oficial.

— Doamna e acasă?

— Nu. E la tenis. La *Telefon Club*. Mi-a spus să o aduc la trei înapoi. Alte ordine aveţi de dat?

— Nu. Nimic, Costache; vezi-ţi de treabă. Mai uită-te la bujiile alea. Maşina merge bine, dar ştii cum e cu motoarele astea.

— Probabil că mergeţi pe jos până-n Calea Victoriei. Vă înţeleg. E o zi atât de frumoasă astăzi...

— Ar fi putut să fie foarte frumoasă, spuse Armand mai mult pentru sine, dar şoferul Costache nu-l mai auzi.

Armand urcă în goană scările în odaia lui. Îşi schimbă costumul şi cămaşa, butonii şi cravata, se privi o clipă în oglinda în care se ivi, pe neaşteptate, Marcela.

— Domnul doreşte ceva? V-am văzut când aţi coborât din maşină.

„Drăguţă, spălăţică, flămândă de bărbaţi, probabil în slujba poliţiei”, gândise rapid Armand.

— Nu, mulţumesc, Marcela. N-am nevoie de nimic. I-am spus şi lui Costache. Dacă o vezi pe doamna, spune-i să nu ne aştepte cu masa. Sunt cu domnul ministru la un dineu oficial.

Ştia că Evelyne prefera să mănânce acasă, singură, decât să facă conversaţie plicticoaselor persoane din delegaţiile oficiale. „Probabil că e cu suedezul acela, tânăr, cu noul

consilier de presă. Cred că de data asta e ceva serios”.

Coborî fluierând scările, binecuvântând pantofii italieni cu crep, buni de trotat, foarte potriviți pentru ziua asta, când era cald şi avea un drum de o jumătate de oră de făcut prin Bucureşti, pe jos. O apucă pe Jianu spre Piața Victoriei. Într-adevăr, ultimii trandafiri galbeni, trandafirii de ceai, cum ar fi spus Irène, se scuturau pe peluzele de iarbă. Era o zi strălucită, dulce, călduță, cu un cer palid, fără culoare. Treceau trăsuri spre Şosea, scoase de undeva, din remize, uitate, revopsite, din cauza rechizițiilor de maşini. Muscalii de altă dată dispăruseră, dar birjarii acestor carose vechi aveau un aer fudul. O cursă până la lacul Băneasa şi înapoi costa de două ori mai mult decât una cu un taxi hodorogit. Femeile, în taioare deschise, ținând fulare de gaz în mână, nişte eşarfe violete, sau albastre, sau roşii, se mişcau uşor, leneş, însoțite de bărbați în vârstă, şi ei cu pălăriile în mâini, cu un aer uitat, zăpăcit de soarele blând care învăluia copacii ce se desfrunzeau.

Armand ocoli Piața Victoriei, privindu-şi ceasornicul. Avea timp destul, nu se grăbi, o apucă pe Calea Victoriei. Cineva îi făcea semn dintr-o limuzină. I se păru că este Marie-Jeanne. O salută vag şi privi vitrinele unei cofetării rătăcite cine ştie cum între acele case boiereşti. La palatul Cantacuzino servitorii măturau cu târnurile grele frunzele din parc. Se mai salută cu câțiva domni, cu compozitorul Silvestri şi cu sculptorul Han, mereu boem, mereu cu lavalieră la gât, înalt, frumos încă, deşi bătrânețea începea să-şi spună cuvântul, salutând pe toată lumea cu glas mare: „Salve, salve, tinerețe! Complimente domnului ministru Tismana”.

La *Athénée Palace* ajunsese cu un sfert de oră înainte. Se îndreptase către micul bar din dreapta, mascat de două draperii vişinii de mătase, barmanul îi făcuse un semn discret, arătând spre o masă acoperită cu marmoră, la care

se afla Raoul.

Armand răspunse pe muteşte că nu-i nevoie să-l tulbure şi se întoarse în holul aglomerat, aşteptându-i pe ceilalți.

Masa fusese, ca toate mesele oficiale, plicticoasă. Tismana părea în formă. Vorbise mai mult el. Totdeauna avea plăcerea de a-i arăta lui Armand cât de bine se descurcă-n nemțeşte. De față era şi o interpretă venită cu delegația din Germania, o doamnă de patruzeci de ani, destul de frumoasă, căreia ministrul îi făcuse tot timpul o curte discretă.

Masa luase sfârşit după un ceas şi jumătate, niciodată nu ținea mai mult, invitații salutaseră scurt şi se urcaseră în maşinile lor. Rămăseseră singuri pe trotuar, făcându-le semne de bun rămas oaspeților, el şi Tismana.

— Armand, ce-i cu tine? Azi n-ai un aer fericit.

— A, nu e absolut nimic, domnule ministru, vă rog să mă credeți. Am trecut pe la un prieten şi am băut o votcă poloneză, dacă pot să spun aşa, şi pe urmă berea asta care m-a tuflit.

Tismana îl privise curios, fără să-şi dea seama de ce.

— Tuflit, îmi place cuvântul ăsta. Se cunoaşte că te învârți printre boemii ăia ai lui Raoul, pe care nu pot să-i sufăr. Ştii ce? Dacă vrei să rămâi singur, să faci o plimbare cu o fată, n-am nimic împotrivă. Mai era parcă ceva după-masă, dar mă descurc singur. Hai, nu nega. Te-am părăsit. Uite, îi dau un telefon lui Costache să vină să mă ia cu maşina şi fă-te nevăzut, până nu mă răzgândesc. Îmi spune mie ceva că ai dificultăți sentimentale...

Era după ora patru, într-o amiază de toamnă bucureşteană. Soarele cădea undeva dincolo de acoperişuri. Peste cel mult un ceas avea să se-ntunece. Şi el îşi dădu seama dintr-odată că nu are unde să se ducă. Trăia în oraşul ăsta de câțiva ani, avea o mulțime de cunoscuți, dar niciun prieten. Dacă îl excludea pe Colonel, dar pe acesta nu

putea să-l caute. Aşa că nu-i rămânea decât să se plimbe. Dacă s-ar fi întors acasă, pe Ionescu-Tismana lucrul l-ar fi intrigat. Trebuia să întreţină ideea unor legături amoroase, pe care le sugera celorlalţi, dar pe vremea aceea, în afară de întâlnirile cu Evelyne, cineva care l-ar fi supravegheat n-ar fi putut să-l vadă decât cu Gerda Hoffmann, cu care se întâlnea destul de rar (dar cu ea avea un gen de relaţii speciale) şi cu Irène-Nathalie, care nu însemna nici ea o legătură sentimentală propriu-zisă. O ciudată oboseală şi melancolie îl luă în stăpânire. Se afla într-unul din acele momente rare ale vieţii lui, când ar fi vrut să se numească numai Vasile Dănacu, să se poată întoarce în oraşul lui de pe Bega şi să încerce să ia de la capăt o viaţă care fusese normală până-ntr-o zi, când totul se schimbase şi fusese silit să aibă alte identităţi.

Pe la şapte seara se afla în grădina *Bordei* cu Lupu Rădulescu, care-l acostase în dreptul Creditului Minier în urmă cu câteva ore, tachinându-l, cu familiaritatea lui zgomotoasă.

— Singur, singur, ca băieţii! Uite ce-ţi propun. Am câteva ceasuri libere. Nu vrei să bem o bere pe malul lacului? Ştiu eu o crâşmă cumsecade. Să nu-mi spui că eşti ocupat, că mă supăr. Am impresia că mă eviţi.

— Da' de unde, domnule Rădulescu. Iată, de data aceasta, chiar că pot să te însoţesc.

— Ce se mai aude cu politica? Să nu-mi spui secrete de stat, că-mi astup urechile. Mai bine lasă-mă să-ţi povestesc cum l-a dat afară Mareşalul pe Stelian Popescu, cu picioare în fund. Ăsta crede că, dacă i-a făcut portretul la 6 septembrie, se poate trage cu el de gumilastic.

Armand se prefăcuse că-l ascultă şi încercase să se îmbete în acea după-masă fără să reuşească. „Trebuie să ai talent şi la chestia asta", gândise cu amărăciune. Mai bine s-ar fi dus la curse, dar azi erau curse? Oricum, era prea târziu.

Celălalt vorbea încă, salutând în stânga şi-n dreapta cunoscuţi de pe la mesele către care se îndreptau. Grădina *Bordei* era aproape plină, pe feţele de masă tărcate şi bine apretate se aşezau lanterne speciale, camuflate, lăsând umbre violete pe feţele clienţilor.

— E un loc discret, ce spui, Armand? Vin des pe-aici, nu te-am văzut cu niciun puişor. Pari discreţia în persoană. Nu cumva eşti pederast ca Mitu Palade, care umblă în sandale romane, o face pe Cicero şi decavează poeţii tineri!?

Familiaritatea lui Lupu Rădulescu nu-i plăcea lui Armand, dar omul era plin de snoave, de cancanuri, foarte potrivit pentru o astfel de după-amiază pierdută.

— Parcă eraţi prieteni, domnule Rădulescu?...

— Cine a spus că nu suntem încă? Dar mie îmi place femeia, domnule. Eu nu scriu scrisori de amor la băieţandri, nu le trimit fotografia mea cu autograf, invitându-i să-i lansez după ce mă culc cu el.

Se aşezaseră la o masă care dădea spre lacul noroios. Se auzea orăcăit de broaşte, era răcoare, soarele declinase. O umbră viorie încă stăruia deasupra oraşului. Pornirea pamfletară a celuilalt nu încetase.

Lupu Rădulescu avea hazul lui. Chelnerul îi întrebase ce doresc. Celălalt comandase vin negru şi o friptură uscată, cum îi plăcea să spună, că ţinea la siluetă şi nu voia să se-ngraşe.

— Dumneata ce bei?

Armand se gândise puţin. Le cam amestecase astăzi: *Dubonnet*, *cocktail* polonez, bere nemţească...

— Bere, spusese absent.

— Seara nu ţinem bere, domnule, se ofuscase chelnerul, neobişnuit cu astfel de clienţi.

— Dar ce ţineţi, mă rog? întrebase în locul lui Lupu Rădulescu agresiv.

— Vinuri, domnule. Vinuri şi grătar, domnule.

— Bine, atunci un vin negru şi la mine, şi o friptură slabă, cedase Armand.

— Ce fel de vin negru, domnule? *Mott*, *Niculiţel*, *Şaba*, *Drăgăşani*?

— Se cunoaşte că nu eşti băutor, constatase ironic Lupu Rădulescu. Şi pe urmă îl întrebase ce mai face Raoul, care îi era foarte simpatic.

— L-am văzut la prânz la *Athénée Palace*. Bea cu cineva.

— Nu pierde vremea domnul Raoul. A, ce tip! Dumneata nu-l ştii din tinereţele lui. Sau poate ţi-a povestit, că sunteţi cam rude. Uite, îţi spun eu chestia cu Puiu Dumitrescu şi cu Carol al II-lea. De ce l-au dat ăia afară din camarilă, că asta n-o cântă nimeni, dar noi, gazetarii, ce paştem?...

Pe la şapte jumătate îl părăsise. Lupu Rădulescu îi spusese din timp că aşteaptă o doamnă şi voise să-l lase singur. Se întunecase bine de tot. Un vânt rece aducea nouri de undeva, dinspre Bărăgan. Mirosea a frunză uscată, arsă prin curţi, mirosul sublim ai Bucureştilor, în octombrie. Undeva, în faţa lui, fulgera. *Eclat*-uri de un galben uscat, luminând copacii o secundă, cu coroanele lor despodobite aproape, şi asfaltul trotuarului. Nu se grăbea. Ar fi vrut să-l apuce o ploaie repede, să-l facă ciuciulete, ca-n copilărie, când băieţii strigau ca paparudele: „Plouă, plouă, plouă, / babele se ouă, / moşii să trăiască, / să le cotârcească!”

Nu ştia încotro merge, de altfel avea un singur drum. Undeva, în lumina slabă, albastră a felinarelor, zări, printre pomii despuiaţi, la câte un fulger, silueta regelui Ferdinand, călare. Când ajunse în dreptul statuii lui Mestrovic, începu să plouă. Nu grăbi paşii, deşi ştia încotro se-ndreaptă. După o oră, stropit bine de ploaia care trecuse repede, se afla în faţa scuarului de pe strada Mecet. Sus, la mica mansardă, în care locuia Irène, ferestrele erau deschise.

Armand urcă pe întuneric scările şi bătu la uşă.

— Intră, spuse de dincolo Irène-Nathalie. Aprinde lumina!

Îl aştepta încă în rochia de stradă, întinsă pe micuța canapea, cu mâinile sub cap.

*

Priveau caii. Cursa a treia încă nu începuse.

— Pariem pe careva? întrebase Armand.

— Nu-mi place să pierd.

— Încearcă.

— E un sentiment neplăcut.

— Cu toate astea, încearcă.

— Dacă ții cu orice preț! Numărul 2. Cum se numeşte?...

— *Cadet*. Să ştii că nu e printre favoriți.

— Cu atât mai bine.

Irène îl privi lung, ca şi când ar fi vrut să dezlege un lucru necunoscut în legătură cu el.

— Chiar îți place să joci la curse? Sau vii aici pentru lumea asta...

Armand îi cuprinse brațul şi o conduse uşor puțin mai departe de *padok*.

— Hai mai bine să facem o *martingală*. Mai spune un număr.

Irène se-ntoarse să mai privească o dată caii. Erau şase sau şapte, cabrați, frumoşi, cu părul lucios. Jocheii abia-i țineau în frâu. Păreau nişte copii îmbrăcați în costume vesele de clovni.

— Câştigă bine băieții ăştia?

— Destul de bine. Mai ales când trişează cursele. Ai ales?

— Unu.

— Iapa Gătaia. Asta, da. Ai o şansă.

Porniră prin mulțimea care se înghesuia în fața caselor de pariuri. Nu era o zi când trebuia să se întâlnească cu Colonelul, dar aveau o înțelegere. Joia, dacă s-ar fi ivit ceva pe neaşteptate, se puteau vedea fără vreo convocare, aici.

— Cauți pe cineva?

— Nu. Nu caut pe nimeni. Mă uit pe unde să o apucăm, să

ajungem mai repede la ghişeu. Cel mai mult mă plictiseşte să stau la coadă.

— Vii des aici?

— Nu. Ştii bine că n-am timp. Când se iveşte o după-amiaza liberă, e plăcut să stai şi să priveşti caii.

— Da. E plăcut. Câmpul, femeile în rochii frumoase. Bărbații care urmăresc cu binoclul pista. Prințul Brancovan mi-a vorbit odată despre Longchamp, unde mergea el în tinerețe. Doamnele veneau acolo în costume speciale, unii se ruinau. Alte vremuri.

Din mulțimea de pariori, cineva îl fixa pe Armand. Un bărbat ars de soare, cu ochelari mari, negri, care îi acopereau privirile. Era îmbrăcat într-un costum bine croit de stofă gri. Poate prea închis pentru amiaza de toamnă. Armand nu-i dădu nicio importanță. Probabil vreun prieten de-al ministrului, care-l ştia. Mai aveau puțin şi ajungeau în fața ghişeului.

— Pe cât pariem? Ai destui bani?

— Am. Lasă-mă pe mine, sunt norocos.

Domnul acela cu părul uşor albit pe la tâmple, cu înfățişare atletică, îi cedă locul:

— Poftiți. Eu nu pariez.

Glasul nu-i spunea nimic. Îi mulțumi, salutând din cap. După ce completă buletinul de joc şi plăti, se întoarse biruitor spre Irène, arătându-i hârtiile.

— Acum să te văd!

Îi luă brațul şi porniră spre tribună.

— Mergem sus, se vede mai bine.

În capătul scărilor se-ntoarse şi-l zări pe bărbatul bronzat privind după ei. Trebuia să fie vreun controlor de pariuri, cu escrocii ăştia trebuie să-ți iei toate măsurile.

— La ce te gândeşti?

— La tine, Irène.

— Adevărat?

— Nu mint decât când e nevoie.

— Şi acum era nevoie să minți?

În ochii cenuşii îi juca o lumină veselă.

— Ministrul tău o să te dea afară. Îți pierzi cam multă vreme cu mine.

— Găseşti?

— Eu, nu...

Se aşezară pe o gradenă a tribunei. Lumea încă citea programul curselor următoare, făcând socoteli cu creionul. Bărbații erau mai agitați, femeile păreau indiferente.

Veneau acolo ca să vadă ce rochii purtau celelalte. Nu mai era publicul de dinainte de război, dar grupul acela de oameni cu bani, care se plictiseau şi-şi tocau aici timpul cu femeile lor elegante, încă exista. Îi zărise pe Popescu-Grivița şi pe Calomfirescu. Ei erau vechi jucători. Locul publicului de altă dată de pe Hipodromul Băneasa îl luaseră afacerişti obscuri, care plăteau sume mari ca să fie scutiți de front cu adeverințe false, date de medicii de regimente, şi speculanții de țigări italiene, care dimineața puteau fi văzuți în gangurile din străzile Lipscani şi Bărăției.

Caii se adunau în fața unei plase de sfoară. Bătu un clopot din turnul de control, lumea se ridică în picioare ca să vadă mai bine. Se ridicară şi ei.

— Vrei o oranjadă, ceva?

— Nu. Nu mi-e sete.

Plasa se ridică pe neaşteptate şi grupul de cai şi călăreți se avântă pe pista de zgură neagră, în grup compact. Animalele întindeau gâtul şi jocheii se cocoşaseră în şa, parcă le-ar fi şoptit ceva la ureche. Țineau încă cravaşa sub braț şi şepcile alb-roşii, cu cozoroc, le astupau privirile.

— Probabil că mai bine ştiu caii ce au de făcut decât jocheii, spuse Irène.

— Nu s-ar zice că nu te pricepi.

— Da' de unde?! E prima dată când vin la o cursă de cai.

Dar la Kostiol aveam mulți cai.

Mereu nostalgia acelui tărâm îndepărtat, pe care-l părăsise atât de demult. Într-una din seri, pe când se aflau în mansarda din strada Mecet, ea deschisese radioul. Avea un aparat mic de bachelită, pe care-l punea de câte ori erau împreună. „Te fereşti să nu fii auzită de cineva?" „A, nu, îi spusese Irène. Îmi place muzica. Te-am văzut de câteva ori la Ateneu. Vii rar. Eu lipsesc numai când sunt plecată din Bucureşti. În fiecare duminică dimineața la unsprezece sunt acolo". „Ciudata nevoie de muzică a celor singuratici, a celor care vorbesc puțin. Nu-i aşa, Irène?"

În seara aceea se cântase ceva straniu. Armand nu avea memorie muzicală. Fusese întâi ca o tânguire de alămuri. Muzica sugera trecerea unui convoi burlesc. Şi, deodată, Irène, care pregătea o cafea pe spirtieră, lăsase totul deoparte şi-l întrebase: „Ştii ce-i asta?" „Nu". „Motivul nebunului... Musorgski, *Tablouri dintr-o expoziție*". Armand ascultase. Muzica avea ceva din nebunia lui de Falia. Pe de Falia îl ştia bine... „Nu-i frumos?" îl întrebase Irène. „Ba da. Dar mărturisesc că nu l-am recunoscut pe Musorgski. La capitolul muzică stau destul de prost. Mă cară Evelyne pe la concerte, dar eu nu sunt un mare amator".

Probabil că jocheii aceia îi aminteau de măscăricii ei din iarmaroacele Kostiolului. Caii începeau să se departajeze. Conducea numărul 6: Torquemada, dar Armand pariase tot pe 1 şi 2, ca şi Irène. Calul avea un fuleu frumos. „Numai de-ar rezista". Ceilalți se grupaseră în pluton compact. Deocamdată aşteptau ultimul tur şi intrarea în linia dreaptă.

— Te amuză? întrebase bărbatul.

— Da. Dar nu atât cât m-aşteptam. La Institutul de fete profesoara de gimnastică organiza din când în când concursuri între noi. Ieşeam ultima totdeauna. Cred că am fost şi am rămas foarte leneşă.

Grupul de spectatori din jur striga în cor numele favoriților. Erau mai interesante mutrele congestionate, privirile disperate ale celor ce începeau să înțeleagă că au pierdut, umbrelele ținute în dreapta, cu care parcă amenințau cerul, şi interjecțiile scuipate printre buze. „Hoților! Hoților!" Irène îl privi. „Mereu depărtarea față de lucruri". Numai când îi lua mâna sau o mângâia pe obraz, atunci ceva dinlăuntrul ființei sale se încălzea şi fața-i devenea prietenoasă, ochii aveau ceva copilăros. Era sigură că pariurile astea nu-l interesau deloc. Un om foarte ocupat, care vine aici să-şi risipească plictiseala.

Caii se angajaseră pe coardă, intrau în ultima pistă. În cap era tot numărul 6. Grupul celorlalți se spărsese. Câțiva rămăseseră în urmă de tot, fără nicio şansă.

— Vezi ceva de-aici?

— Ar fi trebuit să luăm un binoclu.

— Nu-i nimic. Dacă e să câştigăm, vom câştiga şi fără să vedem de departe.

— Cred că 6 se ține destul de bine, încă are rezerve. E urmat de numărul 2, iapa Gătaia. Te pomeneşti că răstorni toate pronosticurile. Totdeauna aşa se întâmplă: ageamiii câştigă.

Bătu clopotul ca să anunțe intrarea în linie dreaptă. Jocheii se ridicaseră în scări şi-şi cravaşau caii. Cu câteva zeci de metri înainte de sosire, Torquemada galopă.

— Îl vor descalifica.

— Pe cine?

— Pe Torquemada.

Irène nu înțelegea nimic.

— De ce să-l descalifice? Nu vezi că e primul?

— Pentru că a galopat...

Cursa se sfârşise. Câştigase numărul 5, cel de-al doilea favorit: Biliboi.

— Sper că ai pariat pe alți cai, spuse Irène.

— Nu. Am jucat tot pe 1 şi 2. Sunt buni amândoi de salam. Mergem?

Făcu ghemotoc buletinele de joc şi-i luă braţul.

— Încotro?

— Vrei să bem ceva? De când cu cocktailul tău polonez, am să devin un beţiv.

Era devreme, trei, trei şi jumătate. O zi însorită, nu rece. Fusese o toamnă călduroasă, lungă, ciudată anul acela. Unii spuneau că a înflorit liliacul a două oară. Mulţimea se împrăştia. Acelaşi murmur nelămurit de glasuri omeneşti, fluturări de hârtii deasupra capetelor: se făceau alte jocuri. „La mine pune-l pe Gigolo, hai mai repede că-ncepe cursa a patra!" Apucară pe aleea pietruită către ieşire.

— Ştiu eu o cârciumă pe-aici. E cam sordidă, poate n-o să-ţi placă.

— Ador cârciumile sordide. Cu Băcică ăla, sculptorul, numai în astfel de taverne umblam. Odată era să ieşim bătuţi măr, de pe undeva, pe Buzeşti.

— N-ai putea să nu-l mai pomeneşti pe Băcică? întrebă enervat Armand.

Irène îi luă braţul.

— Te-ai supărat?

Bărbatul nu-i răspunse. Începuse să meargă mai repede, aproape târând-o, şi asta-i plăcea nemaipomenit Irènei.

— Ai să-mi scoţi sufletul...

O maşină stopă brusc lângă ei şi şoferul scoase capul afară, strigându-le:

— Dacă vi s-a făcut de spital, alegeţi-vă altfel de moarte, nenorociţilor...

Irène se oprise şi el se întoarse mirat.

— Ce-i cu tine?

— Nu mai pot.

— Vrei să te iau în braţe?

Se împăcaseră...

— Ajungem noi la *Gogoşarul* şi am să te pun să mărturiseşti tot.

— Asta ce mai e... *Gogoşarul*?

— Cârciuma de care ți-am vorbit.

— Are un nume suspect.

— Da. Vin samsarii din Filantropia şi snobii care se satură de *Capşa*.

Devenise prudentă, sau i se părea lui asta?

Apucaseră pe strada Mănăstirea Caşin. Biserica, începută înainte de război, era încă la roşu. Armand îşi aduse aminte că o văzuse în urmă cu trei zile pe Irène intrând în Biserica rusă de pe strada Ghica.

— Frumos cartier. N-am trecut niciodată pe aici, zisese femeia şi-i apucase din nou brațul. Totdeauna faci atât de urât când te înfurii?

Armand o privi lung, ca şi cum n-ar fi văzut-o de multă vreme.

— Irène, îmi scapi...

— Ce vrei să zici?

— Nu ştiu nici eu, dar am un sentiment ciudat.

— *Tu veux savoir cu'est-ce que je fals dans mes heures de loisir*?... Şi râse stingherită de ceva.

Era îmbrăcată într-un taior de toamnă, croit pe corp. Bluza cu guler *en coeur* o prindea foarte bine. Urmele verii care trecuse se mai vedeau pe obrazul ei. Irène înțelese la ce se gândea.

— Vara am stat la Mogoşoaia. Abia în septembrie am fost la mare. Nu mai e sezon ca altă dată. Plaja aia e invadată de soldați. Dar ai noştri (o spunea cu o mândrie specială) îşi fac marea abia în septembrie. E lume puțină, nu te înghesuie nimeni. Ne-am distrat foarte bine.

— Da, ştiu, mi-ai mai spus-o.

Se văzuseră de câteva ori de la întoarcerea ei de la mare, şi el n-o întrebase nimic iar ea nu-i spusese nimic. Minția.

Dar el se făcu că nu bagă de seamă. Străzi liniştite, vile, prin curţile cărora se mai vedeau şezlonguri întinse la soare. Trecu o lăptăreasă cu un faeton plin cu garnițe goale. Calul avea un galop leneş. Era bine hrănit, mirosea plăcut a sudoare de animal. În grădini cădeau gutuile, pe iarbă, cu un zgomot sec.

— Mai mergem?

— Ai obosit?

— Nu. Întrebam numai.

— Ajungem numaidecât.

Traversară un bulevard pietruit, pe care treceau tramvaie galbene cu un zdrăngănit de tablă. Erau goale la ora asta. Taxatorii căscau plictisiți. Începeau nişte străzi pavate cu pietre de râu, printre care creştea iarba.

— Ce nume! Grigore Ureche. Ăsta nu a fost un cronicar? Am învățat în particular, cred că mi-am luat examenele mai mult pentru că vorbeam cu profesoarele în franceză. Asta le făcea să treacă peste multe. Mă asculți?

— Da. Te ascult.

Gardurile răpănoase erau pline de iederă. În curți cântau cocoşi, se zăreau nişte case parcă de țară, cu curte pentru păsări şi poteci pavate cu cărămidă ca trotuarele din strada Sviatoslavskaia. Câțiva copii jucau fotbal în mijlocul străzii. Trecuse o căruță cu lemne de foc, abia trasă de un cal răpciugos. Un miros de ierburi sălbatice, uscate la soare, parfuma tot acel cartier. Pe prispe (casele aveau prispe ca la țară) se vedeau borcane cu murături puse la acrit. Femei bătrâne moțăiau pe bănci în fața porților.

— Uite şi cârciuma, zisese Armand.

— Uf, făcuse Irène, va trebui să-mi dau pantofii la reparat.

Urcară trei trepte de ciment, stropite cu apă, intrând într-o încăpere întunecoasă, cu podelele date cu gazolină, negre, lucioase. Plafonul jos făcuse o burtă ca un pântec de corabie. De altfel, tot micul salon avea aerul unei corăbii.

Ferestrele erau rotunde, lămpile de alamă împletite cu rafie, acum neaprinse, barul de tinichea lucioasă şi butoaiele cu bere puse lângă intrare, totul evoca puntea unei corăbii.

— Îți place? întrebase Armand.

— Da. Îmi pare bine că am venit cu tine.

La cele câteva mese se aflau numai câțiva clienți: o pereche şi un bărbat între două vârste, care nici nu-i privi.

— Doamna? Domnul? se înfățişă patronul, arătându-şi dinții de viplă. Cu ce să vă servim?

— N-am nicio idee, spuse Armand. Dă-ne ce vrei dumneata.

Fusese de câteva ori aici cu grupul lui Lupu Rădulescu. Ei mâncau momițe şi specialități şi lăudau vinul.

— Mai ai pelinul ăla?

— Cum nu, domnu', se poate?

Irène privea coliviile cu canari atârnate deasupra tejghelei. Trei colivii, legate cu funde roşii, cu trapeze şi farfurioare cu mei şi apă în nişte străchioare mici.

— Încă n-au început concertul, zisese patronul, văzând la ce se uita Irène.

Femeia râsese stingherită.

— Aşadar, să pun nişte măduvioare, nişte creier, ceva? Domnişoara serveşte?

— Pune ce vrei dumneata, dar adu mai întâi pelinul ăla, că ne este sete. Am umblat mult pe jos.

Când rămăseseră singuri, Armand îi luă mâinile.

— Şi *Tante* Nicole?

— Ce-i cu *Tante* Nicole?

— Te-a întrebat ceva?

— Ea nu-ntreabă niciodată nimic. Nu discutăm decât despre bolile lui La Mienne. E o pisică delicată. Alaltăieri am scos-o în curte. În astfel de situații, puțină iarbă îi face foarte bine. Ai băgat de seamă cum se descurcă animalele singure?

Armand nu-i răspunse. O privea numai cu o fixitate care începuse s-o jeneze.

— Aş vrea să ştiu că eşti fericită, Irène. Mi se pare că aşa se spune în romanele proaste.

— Adevărat? Am citit multe romane proaste, dar n-am băgat de seamă...

— Te-am văzut alaltăieri pe stradă...

— Da. De ce nu m-ai oprit?

— Intrai în biserica de pe strada Ghica, Biserica rusească. Nu ştiam că porţi doliu.

— Nu port deloc doliu.

— Erai îmbrăcată într-o rochie neagră. Sau mi s-a părut mie?

— Nu. Ţi s-a părut.

Armand înţelese că ea nu dorea să o mai întrebe altceva. Mereu sentimentul acela pe care-l ai alunecând pe o pată de ulei. Tăcu. Patronul le adusese pelinul într-o carafă aburită. Tot el le turnă în două pahare. Irène ciocni.

— E foarte bun. Are un gust amărui. Pelin. Asta e o plantă, nu-i aşa, Armand?

— Da. O plantă. Francezii numesc băutura *absinthe*. N-ai băut niciodată absint?

— Tu chiar mă crezi o beţivă?

Intra o altă pereche. Patronul se grăbea să-i întâmpine.

— Poftiţi, poftiţi! Pe-aici.

Canarii începuseră să cânte. Întâi cel din colivia de la mijloc, scoţând siflante subţiri, pe care le prelungea. Avea doi ochi acoperiţi de o pieliţă albă şi penele i se zburliseră.

— Parcă e un cântăreţ de operă caraghiosul ăsta, spuse Irène.

— Mai ai puţină răbdare, că or să cânte şi ceilalţi. O să crezi că e corul Patriarhiei...

Într-adevăr, se auziră şi ceilalţi, dând replici scurte şi dese. Se vârau pe rând în ceşcuţele cu apă, ca şi când ar fi făcut

baie, şi pe urmă se scuturau şi cântau prelung.

„De ce m-o fi mințit?" se întrebă Armand. „Ce dacă era în doliu şi intra în Biserica rusească de pe strada Ghica?" Ştia că, în general, oamenii nu mint fără motiv. Nu cunoscuse prea multe femei. În liceu câteva prietene cu care se plimbase, prostituatele de la optăşpe ani, de la madam Prejbeanu, pe bulevardul Elizabeta, unde-l duseseră colegii de la Politehnică, o scurtă idilă mai serioasă la Timişoara, care se îngropase într-o corespondență întreruptă de el, din motive binecuvântate, şi câteva femei în Spania. Dar acolo era război. Vivandierele anarhiste se culcau cu tine ca şi când ar fi făcut sport. Nici n-aveai timp să te îndrăgosteşti. Poate cântăreața aceea de la *Hotel Metropol*, de pe via Alcalá, care cânta sus, într-un fel de tabernacol pentru răniții de la parter, în zgomotul bombelor care cădeau pe bulevardele capitalei spaniole. Pe urmă Solange şi mai nimic... Totul începea cu o privire, era ca la vânătoare. Vânătorul care se lăsa vânat. Mereu aceleaşi banalități cu care se începea. Două pahare şi acel ceva necunoscut, care se întrețese pe nevăzute între două ființe. Pe urmă exultarea, sentimentul de biruință bărbătească, valul fierbinte din inimă şi *pofta* de a face ceva nemaipomenit care se aseamănă cu beția zborului... Dar de data asta era altceva...

— Doamna? Domnu'? Poftiți, vă rog.

Patronul apăruse cu două tocătoare de lemn îmbibate de sânge, pe care se aflau câteva bucăți de carne, amestecate cu enibahar şi unt, piper alb, pătrunjel, usturoi şi, alături, mămăligă rece.

— Să guste doamna, să guste domnul şi să-mi spună după aceea ce părere au. Nu vă grăbiți. *Gogoşarul* are de toate. Vine şi măduvioara, vine şi creierul. Gustați cu încredere, vă rog. Mulțumesc.

Deşi avea o siluetă greoaie, se mişca cu uşurință. Purta vasele cu aceeaşi măiestrie ca Pepe, de la Madrid, grăsunul

acela al cărui singur client fusese o vară întreagă...

Le luase carafa şi adusese, cât ai clipi, o alta, tot brumată, turnându-le în cele două pahare.

— Vă place, nu-i aşa? *Pelin de Drăgăşani*, marfă garantată. Serviți, vă rog. Îmi permiteți să mă retrag?

— Îți place? o întrebase.

Irène surâsese trist.

— Ai aerul unei surori de caritate, Armand. Ceva nu-ți convine. La tenis – tu joci tenis, nu-i aşa? – asta se numeşte minge în *out*.

— Probabil că sunt obosit. Şi pe urmă începu să-i spună o poveste cu Tismana, care-l trimisese până la Ploieşti, ieri, după un dosar confidențial, lucru care era adevărat, dar care n-avea nicio importanță. Nu era deloc obosit. Acelaşi sentiment de zădărnicie. Începi şi nu ştii unde ajungi. Pista e prea îngustă, n-ai voie să ieşi de pe ea. Fără confidențe, fără sentimente, asta era deviza. Cât se poate, pe urmă nu mai rămâne decât fuga.

Irène mânca fără poftă. Băuse două pahare de pelin. Îi plăcea. Îl îndemnă şi pe el.

— Nu crezi că asta o să-ți facă bine?

Ridicase paharul în dreptul ochilor şi-l privea prin alcoolul chihlimbariu ca printr-un ochean:

— Mă maimuțăresc. În copilărie, când voiam să mă răzbun pe cineva, îl priveam printr-o sticlă care-l deforma. Asta era răzbunarea mea. Ştii cum arăți tu acum? Eşti gras şi saşiu.

Armand îi luă iar mâinile.

— Întâi trandafirii galbeni cu care ai umplut *Palatul de Iarnă*, de nu mai am loc să mă-ntorc, aduşi haiduceşte la miezul nopții, încă umezi, şi după asta, scena lui Othello care-ți umblă în biografie şi te-ntreabă dacă ai fost la biserică?

În urmă cu câteva nopți, Armand simțise că nu mai poate să stea în camera lui din donjonul casei Tismana. Se

despărțiseră pe la unsprezece şi, după ce îi lucrase ministrului ceva pentru a doua zi, vrusese să adoarmă, dar nu reuşise. Cerul avea culoarea vinului. Coborâse fără să ştie de ce, furişându-se pe scările casei, cu pantofii în mână, ca la internat, ca să nu scoale slugile. Şi, ajuns pe Jianu, jefuise toate răsadurile cu trandafiri galbeni, pe care îi vedea în fiecare dimineață. Se înțepase, avea mâinile însângerate. Într-un pulover şi-n pantaloni de *caşa*, cu brațele pline de flori furate, unele având încă bulgări de pământ printre rădăcinile smulse, oprise un taxi somnoros care abia se târa dinspre Statuia Aviatorilor. Era lună. Oraşul părea mort, iar el se grăbea. Şoferul îi deschisese portiera şi spusese zâmbind:

— Ştiu ce trebuie domnului. În ce stradă, vă rog? Am sosit la timp.

Îi spusese adresa. Ajunseseră după zece minute. Îl rugase să-l aştepte cât o să urce el cu trandafirii pe care nu putea să-i lase din brațe şi sărise treptele câte două. Bătuse cu cotul în uşă, încercase clanța. Dinăuntru nu răspunsese nimeni. Lăsase trandafirii în fața uşii, ştia unde se afla cheia şi descuiase. Coborâse şi plătise taximetristului, dându-i un bacşiş gras, şi pe urmă, fără grabă, urcase iar scările. Nu mai avea niciun chef, trandafirii zăceau la picioare, dar lui i se păru că tot ceea ce face este ridicol. Îi aşeză pe podele şi pe pat. Erau mulți, se scuturaseră, nici nu aprinsese lumina. Vedea petalele galbene, risipite. Prin ferestrele deschise, sălbăticiții roşcovi şuierau când bătea vântul în grădina de alături. (Deja aveau amintiri: câteva seri cu ploaie, câteva nopți, singuri, goi pe podele, cu alcoolul sticlind pe pervaz, în păhărelele mici de lângă ei. Şi patefonul care nu cânta ca să nu-i trezească pe vecini, cu diafragma lui metalică licărind în întuneric.) Se despărțiseră, deci, la unsprezece, acum era aproape două; barurile se închideau la unu. Poate că o să vină... Un

sentiment de culpabilitate îl cuprinsese. Şi dacă n-o să vină singură?... Nu era cavaleresc să o pândească. Dar nici să plece nu reuşise. Cel puţin atunci, imediat. O curiozitate care-l măcina îl ţinea în loc. Trebuia să ştie; era mai simplu. Află şi gata. Adică ce să afle? Irène îi vorbise deschis. I-ar fi plăcut să creadă că toţi acei bărbaţi cu care se culcase nu existaseră, dar nu era aşa. Şi ce drept avea asupra ei?

Nici măcar nu fuma. Timpul trecea foarte greu. Roşcovii începuseră iar să sune. Din când în când se auzeau paşi în scuarul de jos. Glasuri amestecate de bărbaţi şi femei care se întorceau de undeva. Dar nu era glasul ei, l-ar fi recunoscut. Şi dacă ar fi intrat pe neaşteptate cu cineva şi ar fi aprins lumina, şi l-ar fi găsit pe podele, printre trandafirii smulşi de pe Jianu?... Ce caraghios era!

Se ridicase. Încuiase uşa. Pusese cheia la locul ei şi coborâse treptele în goană, dorind din tot sufletul să n-o întâlnească. Şi n-o întâlni. Acum la asta făcea aluzie. I-o luase înainte.

— A, chiar bine că mi-ai adus aminte. Sper că ai mai găsit florile. Tu ai atâţia prieteni care ştiu, ca şi mine, unde ţii cheia...

— Da, erau nişte trandafiri foarte frumoşi. Cel mai minunat lucru era că-i furaseşi.

Armand nu se putu stăpâni.

— Irène, vrei să-mi spui unde poate fugi de-acasă o fată după ce s-a despărţit, la ora unsprezece, de iubitul ei?

— Mă miram că nu m-ai întrebat mai devreme. Ai nervi buni. Prietenii mei, polonezii. Era ziua lui Molka, băuseră undeva, erau beţi morţi şi m-au luat la ei acasă. Îţi convine versiunea?

„Ah, ar fi fost mai bine să mintă, să spună că a fost la un bar. Înseamnă că se gândise la toate amănuntele. Era pregătită. Şi dacă ar fi fost adevărat? Dacă ea spunea, pur şi simplu, adevărul? La ce-ţi folosesc toate astea? Cum spunea

anarhista aia de la Barcelona, pe care o întreba dacă n-are remuşcări că se culcă în fiecare noapte cu altcineva? «Ştii ce-a spus Solomon, *rumano*? Că urma pasării în cer, a şarpelui pe piatră şi a omului în femeie nu se cunoaşte.»".

— Da. Versiunea îmi place. Să transmiţi salutul meu polonezilor. Ei ştiu să petreacă.

Patronul sosise cu măduvioarele şi cu creierul în ţiplă. Avea figură pofticioasă, îşi adunase degetele de la mână la buze şi ţâţâia de plăcere.

— Ah, aşa nişte măduvioare, aşa un creier! Domnişoarei o să-i placă. Domnul a mai fost pe-aici, cu băieţii aceia veseli oare au credit la mine.

Şi le luase şi a doua carafă, întorcându-se cât ai clipi din ochi cu o alta, brumată şi ea, din care le turnă în pahare.

— Vă doresc poftă bună. Şi dacă mai vreţi ceva, faceţi un semn discret şi sosim rapid.

Cârciuma se umpluse aproape. Perechea plecase, venise un grup de zidari care fură repede întorşi din drum cu scuzele de rigoare ale patronului, care le explica ceva şi-i bătea prieteneşte pe umeri.

— Irène, îţi promit să nu te mai întreb niciodată nimic. Totul e atât de absurd! Hai să bem. Îţi place pelinul?

— Da. E foarte bun. Am să-i aduc şi pe prietenii mei aici. Poate-i dezvăţ de rachiul acela cu ardei, care le place atât de mult.

— Tot atât de rău se mai îmbată?

— Nu pot să trăiască fără asta. Sunt disperaţi. Polonia nu mai există. Unii dintre ei au rude care au fost împuşcate, sunt refugiaţi ca şi mine. Nu le rămâne decât beţia. Vor să uite.

— Toţi vrem să uităm câte ceva, Irène.

— Şi tu? Pari un om care n-are nevoie de nimic. Nici măcar să uite ceva. Beton armat. Asta nu pot să sufăr la tine. Mă priveşti ca pe o insectă sub lupă. Eşti curios. Dar cu fiinţa

asta, ce mai e? De unde vine şi unde se duce? Ce face ea în nopţile când i se aduc trandafiri şi ea e plecată de-acasă? Vrei să-ţi spun ceva? Au existat perioade în viaţa mea când eram foarte singură.

Nu mâncau niciunul, nici altul. Era una din acele după-amiezi pierdute ireversibil şi o ştiau amândoi. Nu găseau un limbaj comun. Era altceva să facă dragoste. Acolo nu se poate trişa. E un ritual. Dar să rosteşti nişte cuvinte într-un anumit fel, asta e mai greu.

Canarii cârciumarului trecuseră la al doilea număr din program. Scoteau nişte triluri disperate, ca şi când ar fi anunţat o catastrofă. Armand văzuse la Barcelona nişte colivii în care erau închişi canari orbi, sluţiţi ca să cânte mai bine. Îi cumpărau în special călugării, nu aflase nici până acum de ce. Unde era *Ramblasul* plin de chioşcuri cu ziare şi de papagali, vânzoleala multicoloră a mulţimilor pe bulevarde? Şi fetele în salopete, căţărate pe capotele maşinilor, care strigau: „*Viva Durruti*! *vivan los anarhistos*!" Acel trecut era mort, îngropat definitiv în memoria lui, viaţa altuia, a unui om strein în pielea căruia intrase, pe care-l părăsise şi pe care cine ştie când îl va dezgropa.

— La ce te gândeşti?

— Îl cunoşti pe doctorul Lăcănescu?

— Cum să nu? Tipul ăla plicticos, care îi tot dă zor cu psihanaliza şi fleacurile alea ale lui. Dar de ce mă-ntrebi?

— El vorbeşte despre dedublarea individului. Se pare că trăim de două ori în acelaşi timp. Nu e vorba de duplicitate, e vorba de partea aceea a fiinţei noastre care ne scapă, care e autonomă şi o apucă încotro vrea ea.

— E o aluzie?

Plecaseră înstreinaţi, conduşi de patron care se căina în spatele lor:

— Doamna, domnu', îmi pare foarte rău. Este pentru prima oară când păţesc aşa ceva. Nici n-aţi gustat din

măduvioarele mele care te fac să-ți lase gura apă? Se poate? Să ştiți că nu primesc banii. Domnu', doamna, luați banii, m-ați jignit!

Dar niciunul dintre ei nu-l mai asculta.

*

Pe Dimitrie Pavlovici Ignatiev îl cunoscuse la Mogoşoaia, cu prilejul unei petreceri. Statutul lui în anturajul prințesei era cu totul special. Martha Bibescu îl vedea deseori, pentru că îi cumpăra anumite lucruri şi i le aducea acolo cu maşina prințului Brancovan. În împrejurări speciale, cum erau nunțile acelea organizate în *lapidariumul* palatului vechi, Dimitrie Pavlovici sosea mai devreme, inspectând pivnița decorată cu plante, controlând vesela, ținuta chelnerilor tocmiți cu ora de la *Athénée Palace* sau de la *Capşa*, stabilind din timp lista felurilor, aşezând cărțile de vizită cu locul fiecăruia pe fața de masă – şi Doamne-fereşte să fi existat cineva care să-l contrazică!

— Este de neînlocuit, spunea Martha Bibescu, cunoaşte mai bine ca mine pe toată lumea, ştie cine cu cine s-a certat, pentru că ar fi de neimaginat să inviți la o petrecere doi inşi care nu se au bine şi să-i aşezi unul lângă altul.

— Rus alb? întrebase Irène.

— Sper că nu e un escroc. Tu te pricepi mai bine la ruşi. Mi-a arătat nişte acte, dar o anchetă discretă asupra lui nu ar strica. După maniere, nicio îndoială. Este un om care a trăit în lumea mare, *en toute vérité*.

Nici Dimitrie Pavlovici nu-i dăduse importanță acestei fete tăcute, care țesea covoare în fosta remiză a Bibeştilor şi despre care auzise că este o rudă scăpătată a Mavrocordaților şi că trăise în Rusia. Se salutau, bătrânul polcovnic avea grijă să-i sărute mâna cu grația prințului care îl însoțise pe Nicolae al II-lea şi pe împărăteasă în câteva vizite oficiale. Dar pentru el o tânără fără situație, care nu-i putea oferi decât, eventual, unele informații, nu

prezenta nicio importanță.

Apropierea avusese loc întâmplător. Într-o noapte, după o petrecere, când musafirii plecaseră şi el o rugase să-i dea o mână de ajutor, fiind de-a casei (totdeauna, după astfel de reuniuni, contabiliza cu grijă vesela, tacâmurile, plătea pe chelnerul-şef care venise cu cei care serviseră masa, pentru că această operație era prea vulgară ca să o facă prințesa, avea grijă ca personalul închiriat să aibă un autobuz care să-l ducă înapoi, în Bucureşti, pe urmă împărțea bacşişurile servitorilor prințesei, după care se retrăgea cu contabilul-şef într-o odăiță alăturată *lapidariumului*, ca să socotească cât costase petrecerea). În noaptea aceea, acela lipsise, era bolnav şi Dimitrie Pavlovici o rugase pe ea să-i dea o mână de ajutor.

— Te pricepi puțin la socoteli? o întrebase el în ruseşte.

— Mă descurc!

— *Haraşo*!

O poftise în încăperea mică, boltită, cu o singură ferestruică aflată la înălțimea curții. De afară se auzeau păunii Marthei Bibescu. Erau în epoca rutului. Strigau ca nişte şobolani sau ca hienele. El îi ținuse scaunul şi o rugase să se aşeze până se întoarce. După cinci minute, revenise cu o față sclipitoare, veselă, arătându-i o sticlă de *zubrowkă*.

— Iată ce ne trebuie. Sper că nu ți-e somn. Cu contabilul beau votcă, dar, pentru că aud că eşti poloneză, am umblat în magazia prințesei şi am dat peste sticla asta. E adusă de la Paris, pe aici nu se mai poartă aşa ceva.

O destupase cu dexteritate şi găsise două păhărele.

— *Na zdarovie*!

Şi băuse ruseşte, dând tot paharul peste cap. Irène îl imitase, apoi polcovnicul găsise, nu se ştie de unde, o bucată de pâine pe care o rupsese în două şi o întinsese într-o solniță.

— Gustă!

Umpluse din nou paharele.

— Niciodată nu beau în timpul serviciului. Am învățat de la servitorii mei chestia asta.

O privise în treacăt. Pentru el în momentul acela nu era decât o funcționară care-l ajuta, şi atât. *Zubrowka* făcuse să-i lăcrimeze ochii. Înalt, cu capul ras, potrivindu-şi mereu monoclul cu ramă de aur, pe care şi-l împlânta sub sprânceana stângă, o fulgera cu un ochi verde, fără nicio afecțiune. Irène-Nathalie se simți deodată trimisă undeva, în trecut, la Kostiol, în cancelariile năpădite de muşte, unde funcționarii somnoroşi, curățindu-şi urechile cu lungile tocuri, o îndreptaseră o dată spre o uşă, dincolo de care se afla înaltul comisar, însărcinat cu aprovizionarea şi transportul trupelor la începutul acelei perioade tulburi de după revoluția poloneză, înainte de a pleca la Kiev. Era însoțită de Dorofeea Zahaciński, care o luase şi pe ea ca să obțină mai repede o autorizație de refugiată, care le dădea dreptul să călătorească cu trenul. Aceeaşi violență a expresiei feței, aceeaşi agresivitate a gurii strânse ca o menghină. Un obraz dur, bărbierit la sânge, cu o mică vână albăstruie, zbătându-se sub tâmplă. Bărbia tăiată, de asiat şi acel miros discret de cumarină i se imprimaseră de la început în memorie. Scosese de undeva din buzunarul hainei o pipă de lut, țigănească, cu capac metalic, filigranat, pe care o bătu de colțul mesei, pe urmă o înfundă cu o grămăjoară de tutun pe care-l îndesă în scurta cupă, cu o absență vădită. Atunci Irène-Nathalie îi văzu obrazul tăiat, urma albă, probabil a unei lovituri de sabie. Îşi aprinsese pipa şi trăsese câteva fumuri cu o încântare nespusă. În ochii lui glaciali sclipi o undă de bunăvoință.

— Aşadar, dumneata eşti poloneză sau rusoaică, nu ştiu exact. Numele tatălui este grecesc... *Un parfait mélange nobiliaire*.

Avea o voce clocotitoare, ironică, parcă ar fi concedat să-i spună aceste lucruri dintr-o simpatie pe care atunci i-o inspirase.

— Când ai venit în România?

— *Ah*, *c'est depuis longtemps*. *J'ai deja oublié*...

Mai turnă *zubrowkă* în cele două păhărele, obrazul i se înroşea vizibil şi răceala lui începea să se topească.

— Aşadar, eşti ca şi mine un refugiat. Probabil că ne-am încrucişat drumurile. Prinţesa mi-a spus că erai rudă cu Sofia Branitkaia. A, ce doamnă! Am cunoscut-o la un bal al Curţii. Mă invitase la ea la moşie, am uitat unde avea o moşie.

— La Kostiol, unde a şi fost ucisă.

— A, nu ştiam. Atâta lume a murit în anii aceia. Cine mai ţine seama în ce împrejurări au dispărut? Deci, la Kostiol. Şi dumneata ai trăit acolo?

— Da cu mama şi bunica mea, Dorofeea Zahaciński.

— Zahaciński, Zahaciński? unde am mai auzit eu numele ăsta? Vai, mă lasă memoria! *C'est la vieillesse qui est la coupable*.

— Nu sunteţi deloc bătrân, *mon prince*.

— Eşti foarte drăguţă. Buna şcoală rusească nobiliară. Ai trăit numai la Kostiol?

— A, nu. Ne-am refugiat la Kiev.

— Atunci ai cunoscut toate nenorocirile, toată vânzoleala acelor ani. Ce epocă teribilă, draga mea! Probabil că erai un copil. Ce copil, dacă mă uit la dumneata, ar fi trebuit să te fi născut în România.

— A nu. Aveam nouă sau zece ani pe atunci. L-am cunoscut pe Mahno, l-am văzut, în gară, o dată. Treceau petliurişti. Era o mare harababură, nimeni nu ştia cine cu cine este. Când *roşii* au încercuit oraşul, am fugit la Suhumi, ocolind mai multe oraşe. De-acolo, cu un vapor încărcat de cărbuni am ajuns la Constanţa. A fost o

adevărată aventură.

Dimitrie Pavlovici se ridicase în picioare şi începuse să umble în jurul mesei, trăgând din când în când câte un fum de ţigară.

— Să sperăm că ne vom întoarce vreodată acolo. Poate războiul ăsta o să ne ajute. De altfel, armatele lui Vlasov ocupă Ucraina în momentul de faţă. Dacă n-aş fi atât de bătrân, m-aş afla acolo, în mijlocul soldaţilor. Sper că vor face curăţenie şi vom reuşi să ne întoarcem la Moscova. Ah, câţi oameni de bine au murit şi câţi trăiesc pe la Paris sau risipiţi în lume! Să ne mai adunăm o dată în Kremlin cu toţii, şi să cântăm *Slăvit e ţarul*...

În priviri îi apăruse iar o mândrie rece. Folosea aproape acelaşi limbaj ca al tatălui său, Hercule-Onessime, dar pe polcovnic îl credeai. Sub lumina crudă a becurilor din acea chilie a *lapidariumului* din vechiul palat al Mogoşoaiei el respira ceva sălbatic şi răzbunător. Mai târziu avea să-şi explice această atracţie pe care o simţise pentru el. Bătrâneţea nu-i o chestiune de vârstă, de ani. Omul acela avea o forţă lăuntrică ca la patruzeci de ani. L-ai fi crezut capabil să încalece pe un cal şi să străbată toată Ucraina. Pe urmă uitase de afacerile contabile şi mai băuse câteva păhărele de *zubrowkă*, invitând-o şi pe ea. Irène-Nathalie îi povestise că trăise la Kiev, oraş pe care îl cunoştea foarte bine, avea prieteni la moşiile din jur, când pleca vara la Harkov, trecea pe la cneazul Izmailski, care avea un palat cu patruzeci şi patru de camere. Ce petreceri făcuseră ei acolo...

— Nu simţi câteodată că te apucă un dor nebun de acele vremuri? Ah, Rusia noastră, unde sunt balurile imperiale, unde-i lumea aia, unde-i regimentul meu, unde sunt moşiile? Aveam cincizeci de slugi numai la Moscova şi la ţară peste o sută, patru vizitii, doisprezece cai, trei bucătari. Unde mai pui lacheii, unde bucătăresele, oamenii de la

grajduri! Trăiau cu toţii bine, erau mulţumiţi, deşi îi pedepseam. Îi biciuiam, cât mă vezi de stăpânit, nu iertam nimic. O dată l-am ţinut pe un ţigan iarna în curte, două zile şi două nopţi. Sloi s-a făcut, dar asta a fost o pildă foarte bună pentru ceilalţi. Împărăţiile se fac cu sclavi. Ce-i asta: egalitate? Toţi suntem la fel? Au venit bolşevicii, şi uite unde-am ajuns. Ne bat nemţii. M-au invitat şi pe mine să colaborez cu ei, dar un prinţ rus nu ajută inamicul patriei sale, chiar dacă ea e ocupată temporar de bolşevici. Dar dumneata erai un copil – la Moscova ai fost vreodată?

— Nu. Noi am fost nişte nobili scăpătaţi.

Şi pe urmă îi povestise câteva amănunte despre tatăl ei, incurabilul boem, Hercule-Onessime Mavrocordat.

Prin ferestruica micii încăperi intra lumina zorilor. Nu lucraseră nimic. Dimitrie Pavlovici fusese furat de amintirile lui.

— Nici la Petersburg n-ai fost?

— Nici.

— A, era un oraş! Dacă vrei să ştii, acolo mi-am făcut şcoala de junkeri. Ce disciplină, ce oameni, ce ofiţeri! Pe vremea aceea serviciul militar pentru prostime dura douăzeci şi cinci de ani. Intrai tânăr în armată şi ieşeai om în toată firea. În timpul serviciului militar te însurai, făceai copii, dar armata era armată! Chiar la noi, în şcoala de junkeri, elevii primeau câte o sută de lovituri dacă erau nedisciplinaţi, bătaia la stroi. Pe soldaţi îi treceau printre camarazi, înarmaţi cu vergi, care-i loveau până-i omorau pe unii din ei. Nu exista milă. Dacă vreun mujic îşi dădea sufletul înainte de a primi cele o mie de lovituri, cadavrul său era legat de o roabă şi bătut mai departe.

— Nu era o cruzime prea mare? întrebase Irène-Nathalie.

— Milosul suflet femeiesc! Ce înseamnă cruzime, când este vorba să ţii un imperiu? Dar noi n-am lucrat nimic. Uite, au venit zorile. Am să-i las un bilet contabilului şef să se

descurce. N-am niciun chef să mai lucrez azi. Nu vrei să facem o plimbare?

— Cum nu? Trebuie să fie răcoare. Dacă mă aştepţi puţin, îmi iau ceva pe umeri.

— Te-aştept, făcuse el solemn şi-şi mai umpluse păhărelul cu *zubrowkă*.

Irène-Nathalie îşi schimbase rochia de seară, pe care o purtase în timpul petrecerii, şi îmbrăcase o fustă de *tweed* şi un pulover negru pe gât.

— Locuieşti sus, în camerele pentru invitaţi, mi se pare, spusese polcovnicul, salutând-o scurt, ca şi când atunci o văzuse în acea dimineaţă. Eşti rudă cu prinţesa. Ah, e o doamnă! O veritabilă aristocrată.

O măsura cu privirea rece, din care dispăruse bunăvoinţa.

— Arăţi ca o fată de liceu.

O spusese că şi când acest lucru l-ar fi nemulţumit. Peluza din faţa castelului era albastră, păunii moţăiau în copacii de lângă clopotniţa bisericii. Undeva, peste livada de piersici de dincolo de poarta de piatră a grădinii, cerul se înroşea.

— De mult n-am mai făcut o plimbare în zori, deşi trebuie să-ţi spun că dorm foarte puţin. Mă trezesc grijile de dimineaţă. La vârsta mea ar fi trebuit să stau să mă odihnesc undeva, la ţară, dar nimeni nu-ţi dă să mănânci de degeaba. Cum te-ai descurcat, totuşi?

— Nu pot să spun că a fost prea greu, dar nici prea uşor. A trebuit să învăţ, să-mi dau examenele. Dar toate au trecut acum. Aştept să plec la Paris.

— Ah, Parisul! De douăzeci de ani îmi fac planuri în legătură cu el. Îmi spun: la primăvară, Dimitrie Pavlovici... Şi primăvara vine, şi eu nu mai apuc trenul acela care să mă ducă până acolo. Am prieteni, cunoscuţi, îmi scriu. Fiecare se laudă că s-au descurcat, că şi-au refăcut averile, dar cine-i crede? Cei mai mulţi au ajuns portari de hotel sau chelneri. Un prieten de-al meu i-a strâns pe toţi cunoscuţii

şi a făcut un cor căzăcesc care cântă într-un bar şi ei joacă *cazaciocul*. Ce-a ajuns nobilimea rusă, să facă pe maimuţele la Paris! Dar într-o zi ne vom aminti de testamentul ţarului nostru Petru şi o să vadă Europa asta ce înseamnă puterea ruşilor. Ah, *barişnia*, *barişnia*, unde sunt eroii lui Homer, unde este Achile care plângea în hohote peste trupul neînsufleţit al lui Patrocles... La şcoala de junkeri din Petersburg recitam *Iliada*. Dumneata ar trebui să ştii. Adevăratul eroism al acestor greci, noi l-am moştenit, ruşii.

Plângea în hohote, tot trupul lui bine clădit se scutura. O uitase undeva în urma lui şi alerga pe aleile parcului, printre pietrele tombale ale micului cimitir al Bibeştilor. Era frumos în disperarea lui. Nu ştiu nici ea de ce făcu o asociaţie cu amintirea lui Clariss. Poate din cauza tăieturii de pe obraz, care-i amintea de vărul ei, de duelul acela absurd, tineresc. Nu ştia de ce simte nevoia să-l mângâie pe obraz, acolo unde pielea era mai albă.

Dimitrie Pavlovici se aşezase pe lespedea de piatră a lui George Bibescu, aviatorul, căzut pe front atât de tânăr. Irène-Nathalie se apropie de el şi-i mângâie uşor obrazul tăiat.

— E ca un fulger!

— Ah, ce frumos ai spus asta, Nathalie! Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc!

Nu era beat, fusese numai cuprins de o exaltare pe care ea o înţelegea. Din întuneric răsărise pădurea neagră, abia înverzită. Copacii îi aminteau de cei ai Sofiei Branitkaia, ai pădurii de la Kostiol, care, tot aşa, abia înverzeau la începutul primăverii, cu frunza lor tânără, subţire. Nu mai erau mirosurile acelea de stepă, de ierburi pălite. Poate lacul, cu stuful cântător la vântul de dimineaţă, îi evoca acel tărâm îndepărtat. Şi ulicele prăfoase ale Mogoşoaiei, pe care seara treceau ţiganii strigând: Spoi tingiri! spoi tingiri!

Se aşează lângă el. Dimitrie Pavlovici izbucnise în lacrimi.

— Lasă-mă să-mi odihnesc faţa în palmele tale.

I le mângâia frenetic, mângâierea lui n-avea nimic drăgăstos, era ca şi cum ai căuta ceva în care vrei să recunoşti un lucru care-ţi seamănă. Cum se pipăie orbii.

Se ridică brusc în picioare şi-i porunci:

— Haide cu mine! Ştiu aici la capătul satului o cârciumă ţinută de un rutean de-al nostru.

— Dar e devreme, Dimitrie Pavlovici.

— N-are nicio importanţă. Am să-i bat în geam până am să-l trezesc. Şi dacă n-o să se scoale, îi sparg prăvălia.

Aproape alerga, târând-o după el.

— Mi s-a făcut să beau! Ai simţit vreodată nevoia asta, să bei până te prăbuşeşti? Să te-mbeţi până la pierderea cunoştinţei?

— Te înţeleg, Dimitrie Pavlovici.

Îl urma ca şi când ar fi fost mânată din urmă de o pornire pe care n-o înţelegea. Vechea melancolie rusească, fluturii care zboară împreună pentru că se recunosc după aripi sau antene, după pulberea de pe aripi. Ce avea omul ăsta de o făcea să uite că îi despărţeau atâţia ani?

După un sfert de ceas, Dimitrie Pavlovici bătea în obloanele de lemn ale unei cârciumi de ţară, un fost han, părăginit, ascuns sub un stufăriş des, şi el abia înfrunzit.

— *Iermolai*! *Davai*, *davai*! Sunt eu, Dimitrie Pavlovici.

În casă se auzea mormăitul unui bărbat, dar polcovnicul nu voia să asculte nimic.

— Deschide, n-auzi, că-ţi fărâm prăvălia! Mi-e sete.

Şi Irène-Nathalie îl crezu. În ochii lui verzi sticlea un vânt de nebunie. Lovea cu pumnii săi mari cu care căra mobila, în obloanele de lemn care duduiau.

În uşă apăru un bărbat între două vârste, într-o lungă cămeşoaie de noapte, cu ochii cârpiţi.

— Doamne Dumnezeule, Dimitrie Pavlovici, ce s-a întâmplat?

— Ce să se întâmple, Ermolai? Priveşte la fata asta, la femeia asta! Vine din Rusia noastră. Dumnezeu mi-a aruncat-o în ochi şi eu n-o vedeam. Scoate repede o masă afară şi pune-o pe iarbă. Repede. Nu mai întreba nimic şi adu ceva de băut. Ştii ce-mi trebuie. Şi după ce-mi pui o sticlă de spirt pe masă, du-te şi caută-l pe ţiganul ăla care ştie romanţe ruseşti. Ai venit?

Se întorsese spre Irène-Nathalie şi îi luase iar mâinile:

— Nathalie, sper că nu te-am speriat. Ah, o să sosească acum ţiganul Kostroma, e venit din Basarabia şi o să-l pun să-mi cânte *Freamătă noaptea* sau *Ieri te-am văzut în vis*.

Părea înveselit, deodată. Căuta cu privirile ceva. Găsise. Cără de sub acoperişul fostului han o bancă de lemn, pe care o aşează pe iarbă.

— Stai! făcu cu glasul lui tunător cu care comandase cavaleria la Sevastopol, în luptă cu trupele lui Budionnîi. Irène-Nathalie se aşează. Polcovnicul alergă spre o fântână cu roată şi scoase din ciutura de piatră o găleată cu apă proaspătă, pe care şi-o turnă pe cap. Nu-i păsa că-şi udă costumul de lână englezească.

— Vino! îi porunci şi ei. Şi mai aruncă o dată căldarea în fântână. Se auzi roata rostogolindu-se repede şi lanţul sgâriind pereţii cilindrici de piatră. Părea un elev scăpat în vacanţă şi pus pe şotii. Îi turnă şi ei o găleată cu apă pe cap.

— Acum te-am botezat, Nathalie! Ha-ha! Râdea cu glasul lui tunător şi fredona vesel un cântec soldăţesc:

Un guard năzdrăvan.

Cu părul bălan

Pleca din frumoasa Odessă...

— Ah, Nathalie, Nathalie, cum mă-ntorceam de la Moscova, cu hurmuzuri şi catifele! Îmi cântau lăutarii valsuri, şi cum desfăceam eu cutiile cu dantele când cunoşteam o femeie ca tine. Dacă era iarnă, o suiam în troikă şi nu mă opream până la Herson sau Odessa sau Harkov.

Înnoptam în staniţele de poştă, unde mă aşteptau cai proaspeţi şi tarafuri odihnite. O săptămână nu închideam ochii. Ţiganii cântau cu ţambalurile pe burtă, în coate, pentru că dacă n-ar fi ştiut asta, i-aş fi călcat în picioare, cu cismele. O, ce vremuri, ce vremuri! Unde mai sunt acum toate astea? Praf, pulbere. Marele nostru imperiu e numai o amintire!

Iermolai pusese o masă pe iarbă şi o sticlă de spirt alb, lângă ea câteva lămâi şi bucăţele de zahăr.

— Ţi-am spus, Iermolai, să aduci candel. Zahărul ăsta se topeşte prea iute în gură, nu e bun.

— Nu se mai găseşte, Dimitrie Pavlovici, suntem în război, ce să facem?

— Adu două pahare mari, că vreau să beau pentru cei morţi, pentru cei ucişi, pentru cei îngropaţi de vii!

Irène-Nathalie îl privea fascinată.

— Ah, tu, micuţa mea, nu ştii nimic! N-ai cunoscut bunele obiceiuri ruseşti ale junkerilor. Iermolai, marş! Ai dispărut?

Şi după ce acela îi părăsise, spuse:

— A slujit cu mine în *regimentul Aleksandrovski*. Îmi făcea cismele. L-am găsit aici din întâmplare. Şi acum ascultă de comenzile mele. L-ai văzut cum a făcut stânga-mprejur?

Iermolai se-ntorcea în fugă cu paharele.

Cu un gest măreţ, Dimitrie Pavlovici smulsese dopul sticlei şi le umpluse cu spirt. Pe urmă dăduse foc. Două flăcări palide, două candele, în prima lumină a soarelui de dimineaţă.

— Adu-ţi un pahar şi ţie, Iermolai.

Pe urmă înşfăcă sticla şi-i spuse femeii;

— Acum tu eşti Maica Rusie! Vreau să beau din palmele tale.

Şi răsturnă spirtul rămas în palmele ei, făcute căuş. Căzuse în genunchi şi sorbea cu lăcomie spirtul.

Iermolai probabil că mai văzuse aceste lucruri şi mai aduse

o sticlă plină.

— Toarnă-ţi! îi porunci Dimitrie Pavlovici. Toarnă şi fugi după Kostroma, că mă arde un jar la inimă? *Kaniecino*? Înţelegi?

Cârciumarul dispăruse. Polcovnicul se aşează pe bancă, lângă ea. Îşi ştergea gura ca mujicii, cu dosul palmei. Părea mulţumit că lăsase baltă socotelile prinţesei şi că se afla aici, lângă ea, bând spirt la şase dimineaţa.

— Ah, Nathalie! Ştii ce făceam dimineaţa, la Moscova, după un chef? Eram o ceată, eu, Saşa Iabloński, Kuropatkin, Blednarev, toate ciurucurile şcolii de junkeri, sosiţi în vacanţă de la Petersburg. În loc să ne întoarcem cu trăsurile acasă, că aveam bani, slavă Domnului, ne suiam în tramvai, la piaţa Straşnaia. Era un tramvai numit *Melcul*, şi traseul lui se numea *linia de argint*. La miezul nopţii vagoanele cărau pe funcţionari de la teatre. Avea vagoane cu motor. Aici se plătea cu monedă de argint şi cu bancnote, nu ca pe traseul Annuşkăi, cu vagoanele de pe Bulvarnoe Kolţo, unde se urca sărăcimea. Tramvaiul trecea pe lângă statuia obositului Gogol, a lui Puşkin, pe la hala Trubnoi, pe sub turnurile Kremlinului şi imensa catedrală cu cupole de aur a Mântuitorului. Nu ne opream decât lângă podurile cocoşate ale râului Moscova, la cârciumile de pe liniile Nojevâie şi Bojedomcele, pe lângă spitale, în crângurile Anemhof sau la lăuze, lângă azilurile de văduve. Ah, ce viaţă era dimineaţa acolo! Noi, care seara recitam versuri franţuzeşti în budoarul melancolicei Nelly, în zori beam cu parlagiii de la hale până cădeam sub masă. Ne adunau patrulele şi ne băgau la arest. Comenduirea făcea rapoarte la Petersburg, dar comandantul nostru ştia ce înseamnă tinereţea şi după cinci zile ne dădea drumul. Era o viaţă!

Se uita după Iermolai, dar nu trecuseră decât câteva minute şi el n-avusese timp să se întoarcă. Cine ştie prin ce cap de sat umbla acuma. Se prăbuşise brusc cu capul pe

masă, doborât de *zubrowkă* şi spirt. Răsufla uşor, ca un copil. Obrazul îi căzuse puţin. Nu-i mai vedea ochii aceia aspri şi bărbia de luptător. În pahare, spirtul ardea încă nemistuit, o flacără albă, mişcătoare în bătaia uşorului vânt de dimineaţă. Irène-Nathalie îl priveghea înduioşată. Era singurul lucru neobişnuit care i se întâmplase în ultima vreme. Ceilalţi, polonezii ei, aveau o altfel de beţie, mai cuminte. Dimitrie Pavlovici dezlănţuise în ea amintirea celuilalt, a eternului logodnic, pe care-l văzuse despuiat, tras de un cal, pe uliţele prăfoase ale Kostiolului.

Iermolai se întorsese urmat de un ţigan pirpiriu, şi el cu ochii cârpiţi, abia sculat din somn, cu o vioară veche, cu o coardă ruptă, plină de sacâz, sub căluşul celorlalte trei.

— Calcă încet, că-l trezeşti! îl sfătuia Iermolai pe ţigan. Cântă-i uşor, aşa, ca să se deştepte legănat.

Ţiganul ciupi coardele, ascultând o secundă şi începu cu glas spart:

Iubitul meu este departe.

Rupându-mi inimioara mea.

Prin valurile lungi şi repezi.

Îi trimit durerea mea...

Dimitrie Pavlovici mormăi întâi ceva, frecându-şi nasul, pe urmă deschise un ochi ca să-şi dea seama unde se află şi, când auzi scârţâitul coardelor, sări drept în picioare.

— Fratele meu, ai venit? Eşti aici?

După asta îl ridicase cu braţele ca pe o păpuşă, privindu-l drept în ochi. Îl lăsase iar pe pământ şi iar îl ridicase.

— Eşti aici, deci! Putem să bem, putem să petrecem, Iermolai, dă-i un pahar, repede, să-l bea pe nerăsuflate ca să se trezească! Azi sunt fericit, Iermolai! O iubesc pe fata asta, înţelegi? Îmi stătea în ochi şi n-o vedeam! Şi-a dat Dumnezeu de a venit noaptea care a trecut şi-am văzut-o! Ea e Irène-Nathalie, prinţesă din neamul stins al Mavrocordaţilor! Beţi pentru ea şi pentru mine! În genunchi,

Iermolai. În genunchi, Kostroma! Sărutați-i mâinile, târâți-vă la picioarele ei, slugi nenorocite ce sunteți!

Cei doi căzuseră în genunchi şi se uitau la ea, cu ochi rugători. O furie neaşteptată îl cuprinsese pe Dimitrie Pavlovici.

— Dacă aş avea cnutul, v-aş bate, târâturilor, slugoilor. Trebuia să fiți omorâți atuncea, în '917. Ah, Rusia, mama Rusia, unde eşti, maică Rusie? Ruptă în bucăți, foc, smoală, catran, ladul eşti, te-am pierdut definitiv!

Izbucnise iar în lacrimi, prăbuşindu-se lângă cei doi:

— Iertați-mă, iertați-mă!

Îi săruta pe gură pe amândoi şi părea apucat de un acces de epilepsie.

Se ridică brusc în picioare, ca şi când atunci ar fi văzut-o pe Irène-Nathalie.

— Şi tu ce cauți aici? Fugi! Repede! Să nu te mai văd. Mi-e frică, mi-e frică să te mai văd! Teme-te, auzi, tu, Nathalie, teme-te!

Avea o voce duşmănoasă, poruncitoare. Nu putea să-l mai suporte.

*

Câtva timp nu mai ştiuse nimic despre el, nu-l mai văzuse, nici la Mogoşoaia, nici la Posada, se părea că o evită, probabil că ştia unde putea să o întâlnească. Amintirea acelei nopți şi dimineți începea să se stingă. „O beție de bărbat care a vrut să se grozăvească în fața unei femei. Asta era. Se întâlniseră pe stradă întâmplător, abia în toamna următoare. Era în acelaşi an când îl cunoscuse pe Armand şi umbla cu el pe la Potlogi sau în casele de la Culmea Veche. Pe Dimitrie Pavlovici îl uitase tot atât de repede, ca pe alții. Secretarul ministrului Tismana îi plăcea, dar într-altfel. Un sentiment amestecat se năştea. Îi făcuseră foarte mulți tineri curte, la mare chiar rugbystul acela, Roger Cantuniari, care trăia cu Diby Necşeşti, o atacase în felul lui

cinic, pe o plajă pustie, după ce o invitase la o plimbare. Dar astfel de agresiuni Irène-Nathalie nu suporta. Îl pălmuise scurt şi de atunci nu-i mai răspunsese la salut. Cei din jur nu înţelegeau nimic sau înţeleseseră şi se prefăceau că nu-i interesează lucrul acesta. Armand era un bărbat prevenitor, cu intuiţia ei de femeie îşi dăduse seama că o place, dar avea o prea mare stăpânire de sine. Poate prea multă curtoazie, o „curtoazie sud-americană", cum o numea ea, gândindu-se la perioada aceea când el locuise la Buenos Aires. Un prieten care ştie dinainte ce doreşti, care te invită cu maşina în afara oraşului, îţi deschide portiera, nu ca un şofer, ci ca un gentleman, cu o degajare ce trăda un lung exerciţiu, vorbindu-ţi despre orice, în afară de persoana lui şi a ta, lipsit parcă de curiozitate, comentând lucrurile ce nu atingeau pe nimeni, adică lipsindu-se de plăcerea de a bârfi pe care o aveau toţi ceilalţi. Telefona a doua zi de dimineaţă, o întreba dacă se simţise bine, dacă nu vrea să facă o altă plimbare, şi ea îşi spusese că ori este foarte şiret, ori vrea să-i facă în necaz Evelynei sau altei femei cu care trăia şi, ea, Irène, nu era decât o momeală. Câteva luni, niciun fel de intenţie de a părea familiar cu ea. „Se poartă cum te-ai purta cu o soră". Şi ăsta era un sentiment jignitor pentru o femeie. Dar nici ea nu ştia exact ce simţea pentru Armand. Un amestec de ciudă şi de plăcere. O chema să joace tenis, cu el şi cu Evelyne, făcuse cunoştinţă cu Raoul, beţivanul acela care vorbea deschis, aproape brutal, despre femei – pe care probabil că le disprețuia. Totul era confuz, Irène se afla într-una din acele perioade de singurătate, în care chiar prezenţa celorlalţi nu însemna nimic. Putea să flirteze cu băieţii aceia veseli, cu nepoţii prinţului Brancovan, cu care se înrudea într-un fel, care schimbau fetele între ei, dar mucoşii erau inconsistenţi, nu vorbeau decât despre discurile pe care le cumpăraseră şi despre noul stil de a dansa, foarte apropiat. Nu, aşa ceva nu-i trebuia! Dar nici

să fie tratată ca o femeie pe care o plimbi cu maşina şi căreia îi laşi iniţiativa în relaţiile dintre ei. Ce aştepta Armand, să-l ia de gât şi să-l sărute? Să-i spună că seamănă cu actorul Jean Marais, care debutase într-un film de Cocteau, de curând? Asta probabil că i-o spuneau toate celelalte femei când se culcau cu el, pentru că era de neimaginat ca un astfel de bărbat să nu aibă câteva femei pe care le schimba. Dar ciuda pe Armand nu se isca decât atunci când îl vedea. Pe urmă, absenţa în care trăia o făcea să uite orice. Munca la covoare, la atelierul de la Mogoşoaia, exerciţiile de limbi streine, la care nu renunţa în nicio zi, şi, din când în când, evadările nocturne cu prietenii ei polonezi, care soseau cu punga de ardei şi cu sticlele de spirt şi cu rom şi vin, pe care-i căra după miezul nopţii pe scări, pe întuneric, în tăcere, până-n scuarul din faţa casei, aşteptând vreo trăsură sau vreo maşină care să-i ducă acasă, bunii ei prieteni, cu beţia lor blândă, tăcută, sfioasă, asta era viaţa ei...

Într-o seară ploioasă de septembrie, pe când citea, sus, în cămăruţa *Palatului de Iarnă*, după ce suportase o după-amiază întreagă *jour*-ul de joi al lui *Tante* Nicole, cu suita ei de babe, toate peste şaptezeci, sosind cu bunătăţi pentru pisici în poşetele lor de piele, crăpate, vechi, revopsite, sunându-şi mărgelele de la gât sau bătând cu bastoanele pe cimentul scărilor care coborau în micuţa încăpere de la subsol, în care era de mirare unde încap atâtea fiinţe, laolaltă cu pisicile cărora le aduceau bucăţi vechi de peşte în şervetele de hârtie, sau bojog, sau resturi de pui, ba lui La Mienne chiar salate proaspete şi prăjituri de cofetărie, pe care exotica, flămânda şi voluptuoasa felină le înghiţea în strigătele de satisfacţie mirată ale bătrânelor: „*Voilà*, *comme elle est touchante*. *Elle est merveilleuse*. *Elle est une déesse*" şi începeau să vorbească despre reîncarnare, pe Pit-Pat socotind-o, de pildă, o prinţesă birmaneză, sacrificată de un

preot al zeiței Kali, într-un templu din junglă, smiorcăindu-se, şi ea trebuia să le dea cafele şi dulcețuri, să le trateze cu dulciuri cumpărate de la *Nestor* şi, când ajunsese aici, sus, în cămăruța ei, răsuflând uşurată că toate aceste ceasuri obositoare luaseră sfârşit, auzise glasuri bărbăteşti, jos, în scuar. Nu se înşela, erau prietenii ei, polonezii; n-avea niciun chef, după o zi atât de obositoare, să-i primească, dar pe ei nu putea să-i refuze. Niciodată. Se apropiase de ferestre, le deschisese şi privise afară. Polonezii îl duceau pe brațe pe Dimitrie Pavlovici. „Ia te uită, unde l-or fi găsit?" În curând se auziră tropăituri pe scări şi mica încăpere a *Palatului de Iarnă* fu năvălită de cei cinci sau şase oaspeți, între care Dimitrie Pavlovici, cu o figură gravă, exclamând din uşă:

— Nathalie, Nathalie, am venit să te iert! Dumnealor sunt martori. Mâine s-ar putea să mor. Am trecut înainte de asta pe-aici ca să te iert!

Nu avea aerul unui om băut, dar se vede treaba că el intra repede într-o stare de exaltare. Ea nu înțelegea ce însemna chestiunea asta, că o să moară mâine, doar nu ne fixăm singuri ziua morții.

— Dimitrie Pavlovici, nu înțeleg nimic. *Pourquoi dois-tu mourir demain*? *Et pourquoi veux-tu me pardonner*?

Polcovnicul o privea fioros cu ochii lui verzi, cu nişte priviri tăioase, care te înghețau cum îi vor fi înghețat pe vremuri pe soldații săi...

— Vrei să spui că ai uitat cum ai fugit şi m-ai lăsat cu slugile alea? Nimeni nu m-a jignit atât de mult. Nathalie, te iert! Mâine s-ar putea să mor.

Şi rotise privirile către prietenii ei, polonezii, care nu păreau nici ei băuți.

— Ce-i cu moartea asta? Molka, spune tu, se adresă fetei care venise şi ea cu ei. Despre ce lucru vorbeşte Dimitrie Pavlovici?

Băieții se apucaseră să prepare băutura. Polcovnicul se aşezase pe micuța canapeluță şi privea mut tripticul *Judecății de apoi*.

— De unde-l ai?

Uitase pentru ce venise aici şi părea fascinat. Îl smulsese din perete şi-l aşezase în bătaia luminii lămpii din plafon.

— O amintire din familie.

— Ştii cât valorează?

— Cred că este un obiect foarte prețios. Dorofeea Zahaciński spunea că este făcut la Szczecin în secolul al XII-lea sau al XIII-lea şi că a aparținut Curții regale poloneze.

Polcovnicul aşezase tripticul la loc, cu religiozitate, pe urmă căzuse iar pe micuța canapeluță, exclamând:

— Şi tocmai acum s-ar putea să mor!

Irène-Nathalie o privi din nou pe Molka. Aceasta n-apucase să explice ce-i cu prevestirile funebre ale polcovnicului. Dimitrie Pavlovici îşi pusese capul în mâini şi ridica din când în când privirile către *Judecata de apoi* din perete.

— Molka, ce-i cu el? Ce i s-a întâmplat?

— Am să-ți spun tot eu, Nathalie, rostise el. Astăzi de dimineață, prințul Zurovkin, care lucrează la întreprinderile de Apă, Gaze şi Canalizare, m-a făcut *goujat*. Ne cunoaştem de la Şcoala de junkeri din Petersburg. Să mă ierți, ne-am culcat cu aceleaşi femei, am băut amândoi din pantoful dansatoarei Samoilova, pe care cadeții o duceau pe umeri de pe scenă direct în trăsură. Am făcut baie în şampanie în cada cântăreței Tania Turskaia, de la *Opera Bolşoi*, îmbătându-ne ca porcii. Ne-am luptat amândoi la Sevastopol împotriva lui Budionnîi. El mi-a întins o mână când am sosit în Bucureşti. Am fost vidanjor, am dormit la *Azilul de noapte*, am cerşit, nu-mi este ruşine să spun, eu, prințul Dimitrie Pavlovici Ignatiev. Şi când l-am întâlnit, cu marele lui suflet rusesc, m-a poftit în imobilul său din strada Maşina de Pâine în care stau şi acum. Dar ce să-i fac

dacă a înnebunit? M-a făcut *goujat*. El m-a făcut *goujat*, închipuiți-vă!

Începuse să plângă în hohote. Unul dintre polonezi îi pusese un pahar mare în mână din cocktailul Irènei, pe care polcovnicul îl dădu peste cap fără să clipească.

— Atunci m-am enervat şi eu. I-am spus că nu sunt prea sigur că este fiul tatălui său, că toată lumea o cunoştea pe Irina Filipovna cât de generoasă era şi că junkerii spuneau că el, Zurovkin, semăna mai mult cu vizitiul tatălui său, zisese Dimitrie Pavlovici ştergându-şi buzele şi întinzând din nou paharul celui care-i turnase.

Irène-Nathalie nu înțelegea mare lucru, dar îl asculta cu atenție.

— Bine, şi... ce s-a mai întâmplat?

— S-a întâmplat că, în fața unei asemenea situații, el m-a provocat la duel şi atunci am mers la Mareşalul nobilimii, Marele Duce Anastas Mihailovici Raevski, care are un magazin de cravate pe Lipscani şi care este şeful spiritual al comunității ruse de 20 de ani. „Ce-i facem, *batiuşka*, l-am întrebat? Situația este foarte gravă. Dă-ne un sfat, cum să ne spălăm onoarea". „În România duelul este interzis", ne-a răspuns el, „şi voi n-aveți voie să ne provocați greutăți la toți. Pe de altă parte, vorbele pe care vi le-ați adresat lezează grav onoarea voastră. Bănuiesc că nici unuia dintre voi nu-i trece prin gând să se înjosească, cerând scuze adversarului. Aşa încât lăsați-mi puțin timp de gândire, să găsim o soluție". Şi am băut trei sticle de votcă până când, în sfârşit, cu înțelepciunea-i cunoscută, el ne-a dat dezlegarea.

Tăcuse, privindu-i cu ochii tulburi, ca şi când le-ar fi cerut şi lor consimțământul la grozăviile pe care avea să le spună. Dăduse peste cap paharul abia umplut din nou şi ceva care venea dinlăuntrul său, un fel de val de violență, îi însufleți privirile.

— Ei bine, dragii mei, el, Marele Duce Anastas Mihailovici

Raevski, a ales *duelul american*. Băiete, mai toarnă-mi un pahar, ca să vă dezvălui situația tragică care va despărți pe veci doi prinți de sânge ai marelui imperiu rus. Pentru că este limpede, nu mai se poate face nimic. Unul dintre noi va trebui să moară. Doresc din suflet ca eu să fiu acela ce va muri, v-o jur, sunteți ca nişte copii ai mei. Mă uit la voi, ce tineri şi ce frumoşi sunteți, dar trebuie să învățați. Nu el trebuie să moară, ci eu! El m-a iubit şi m-a ajutat când mi-a fost mai greu, şi iată unde am ajuns!

Irène-Nathalie îl privea fascinată ca şi ceilalți. Molka avea ochii umezi şi o expresie de adorație pe chip. Din cuvintele polcovnicului iradia o forță nemaipomenită. „Dacă minte, gândise Nathalie, este un mincinos genial, un mare actor", dar simțea că nu este aşa, că omul este sincer.

— Dimitrie Pavlovici, pentru Dumnezeu! Dar spune-ne despre ce este vorba! Poate se mai poate face ceva. Poate că există o cale de împăcare.

Dimitrie Pavlovici izbucni într-un râs nechezător, care zgudui pereții. Se ridicase în picioare, ajungea cu fruntea până la lampa cu abajur din tavan.

— Nathalie, urlă el, ți-am spus doar că m-a făcut *goujat*. Peste asta nu se poate trece, pentru Dumnezeu! Un prinț de sânge ca mine – care a făcut parte din garda lui Aleksandru al III-lea, care a trăit la Curte şi pe care însăşi împărăteasa îl adora, împărăteasa noastră pe care numai când o vedeai strigai: *Krasiva*, *krasiva*! Mama tuturor ruşilor – nu poate ierta!... Este posibil să crezi numai o secundă că ar putea exista o cale de împăcare?

Şi întorcându-şi ochii tulburi o zări pe Molka, care avea o figură de căprioară speriată, cu ochii umeziți, o copilă de şaptesprezece ani, care simțea cum în ea creşte un sentiment de adorație ce nu mai putea fi stăpânit şi care era scuturată de sughițuri şi-şi muşca pumnii până la sânge.

— Molka te cheamă, nu-i aşa, fetița mea?

— Da. Molka.

— Pentru lacrimile tale, îți dăruiesc cruciulița asta sfințită la Sveti Troița, pentru că simt... mâine voi muri, trebuie să mor, aşa ar fi cinstit!

Şi se aşezase din nou pe mica canapeluță, fixând tripticul cu nişte ochi lacomi.

— Dimitrie Pavlovici, tot nu ne-ai spus ce e cu duelul american! exclamase unul dintre băieții polonezi.

Fața polcovnicului se tulbură iar.

— Vă încredințez un mare secret. Vă cer cuvântul de onoare că nimeni nu va duce dincolo de aceşti patru pereți taina a ceea ce voi spune. Mâine, la ora prânzului, eu şi cu prietenul, şi duşmanul meu, şi fratele meu, prințul Zurovkin, omul care mi-a făcut cel mai mare bine în viață, ne vom întâlni ca din întâmplare, va apărea şi Marele Duce Anastas Mihailovici Raevski, care este arbitrul duelului. El va scoate din buzunar o mică bomboniera de aur în care vor fi două pastile: una dintre ele va fi otrăvitoare. Vom alege cu mâna noastră şi le vom înghiți. După o jumătate de oră, unul dintre noi, pe care destinul îl va alege, va fi mort.

În micuța odăiță a Irènei se făcuse o linişte de gheață. Polcovnicul goli pentru a treia oară paharul şi-i privi pe rând, ca şi cum şi-ar fi luat la revedere de la fiecare. Micuța Molka nu mai putu suporta şi năvăli pe uşă afară, coborând în goană scările.

— Opriți-o! Pentru Dumnezeu, opriți-o! striga Dimitrie Pavlovici.

Doi dintre băieții polonezi fugiră după ea pe scări. Când o aduseră înapoi în mica încăpere a *Palatului de Iarnă*, fata avea o figură descompusă, vânătă, buzele palide, fără sânge. Îi dădură şi ei ceva să bea. La miezul nopții, într-o tăcere duşmănoasă, îl conduseră pe jos până acasă, în strada Maşina de Pâine, pe Dimitrie Pavlovici. Polcovnicul nu se îmbătase. Avea numai o privire sticloasă şi nu spunea

nimic.

— Aicea stai? întrebase Irène-Nathalie.

— Aici am locuit până în noaptea asta! răspunsese el, lugubru, şi-i părăsise fără să le întindă mâna.

*

Casa din strada Maşina de Pâine avea în acel miez de noapte un aer sinistru. Fusese unul dintre cele mai vechi imobile din Bucureşti, vândută de câteva ori, trecând de la un proprietar la altul, până când ultimul, prinţul Zurovkin, o cumpărase pe nimica toată de la un misit. Când îl întâlnise Dimitrie Pavlovici, imobilul arăta încă destul de bine. Era prin 1925. Fostului său coleg de la Şcoala de junkeri îi mergeau bine afacerile. Se putea spune că pe Dimitrie Pavlovici îl culesese de pe stradă, invitându-l să ocupe etajul nemobilat, format din câteva încăperi dezafectate de mult, la geamurile cărora mai atârnau vechi perdele afumate şi ciuruite. Pentru un om care n-avea cămin, descurcându-se destul de greu, încăperile în care găsise numai o masă, un scaun şi o canapea deschiolată, cu arcurile înmuiate, fuseseră un adevărat palat. Prinţul Zurovkin îi oferise un mic capital fără să-i ceară vreo chitanţă, spunându-i că o să-i restituie banii când va putea, dar alţii să nu-i mai ceară. Nu erau mulţi, dar, pentru un om lipsit de orice mijloace, suma aceea însemnase foarte mult. Polcovnicul era un om descurcăreţ. Administrase regimente, organizase popota, hrănise mii de soldaţi. Ştia valoarea banilor şi cum ar fi trebuit să-i investească cu un folos mai mare. Bătuse câţiva ani buni străzile Bucureştilor şi privise vitrinele magazinelor de mobilă, mirându-se de tentaţia pe care o aveau proaspeţii îmbogăţiţi de război care cumpărau orbeşte obiecte de artă, covoare, scrinuri, numai de la Paris, pe când din casele lor era îndepărtată mobila veche, adusă de la Constantinopole sau din Italia cu un veac sau două în urmă, adevărate minuni pe care ei nu

dădeau doi bani, socotindu-le hodorogite, lipsite de orice valoare. Pentru un om priceput cum era el, cu puţin efort, totul ar fi putut fi recondiţionat şi de aici avea să câştige bani buni. Îl ajutase şi şansa că la Şcoala de cadeţi, în afara învăţării scrimei, călăriei şi tirului, fiecare fiu de nobil era obligat să deprindă şi o meserie. Acolo îl întâlnise pe profesorul Hartenberg, un neamţ, mare specialist în mobilă veche, pentru care lemnul nu mai avea nicio taină, îl cunoştea după sunet, o singură ciocănitură şi-ţi spunea vârsta, esenţa, elasticitatea, bolile lui, cum trebuie tratat, injectat, ce *vernis*-uri suportă şi ce nu, sau cum poţi să deosebeşti o mobilă falsă de una autentică. Profesorul Hartenberg trăise douăzeci de ani la Paris, cărase cu spinarea, cum avea să facă şi Dimitrie Pavlovici mai târziu la Bucureşti, fotolii *Louis XV* sau armoaruri de stejar, sculptate în Spania, comode de lac de China cizelate şi aplicate cu piele, console *à quatre faces*, *en bois sculpté et doré*, cum îi plăcea să spună, care trecuseră prin palatul Versailles, mici birouri, zise *bonheur du jour*, din lemn de sicomor, placate cu porţelan. Dar câte nu învăţase de la el în răstimpul acela câtă vreme îl avusese profesor! Aşa încât, nu-i trebuia decât un tâmplar priceput, cu mâini delicate, care să ştie să asculte şi pe care-l găsi după câteva luni. Era un om cumsecade, de vreo patruzeci de ani, venit de undeva din jurul Bucureştilor, care pricepuse repede ce i se cerea şi dovedi o îndemânare nemaipomenită, îl plătise bine de la început, lucru neobişnuit în regimul acestor calfe care erau bătute de stăpânii lor, apoi năşite, botezându-li-se copiii, dar rămânând tot subalterni la primul stăpân care le pusese rindeaua în mână. Dimitrie Pavlovici îi vorbea cu *dumneavoastră*, şi-l obliga să se ridice în picioare de câte ori intra în atelierul lui, ca pe vechii lui subalterni, de la regimentul Aleksandrovskaia.

Dimitrie Pavlovici se dezbărase de orice intermediar, titlul

lui de prinț, relațiile pe care prințul Zurovkin i le făcuse în lumea refugiaților şi pe urmă în cea aristocratică a Bucureştilor îi înlesniseră posibilitatea de a intra în casele oamenilor bogați, cei mai mulți dintre ei necunoscând valoarea acelor „vechituri", cum le numeau cu dispreț. În câteva cazuri, lucrurile nu merseseră atât de uşor, interesul polcovnicului pentru mobila din podurile caselor lor intrigându-i, dar, de cele mai multe ori, reuşise să cumpere, pe nimic, garnituri întregi de mobilă stil, recondiționându-le cu ajutorul acelui meşter, care nu înțelegea de ce arăta atâta interes față de „gioarsele pline de ploşnițe, mâncate de carii, numai bune de băgat pe foc".

Dimitrie Pavlovici, şiret, dar şi bănuitor, se văita că, de fapt, este o victimă a unei pasiuni mai vechi, pe care o avea încă de pe vremea când era bogat şi că recondiționarea aceasta nu se făcea decât pentru a răsplăti pe unii prieteni care-l primiseră atât de bine şi care împărțeau ca şi el pâinea amară a exilului.

În câțiva ani, ceea ce păruse multora o ocupație lipsită de perspectivă a unui nebun, bun de legat, care cotrobăia subsolurile Bucureştilor şi podurile caselor, se dovedise a fi un mijloc destul de bun de îmbogățire. Pe vremea aceea încă n-o cunoscuse pe Smaranda Robescu şi revinderea pieselor recondiționate i-o înlesnea un hapsân de armean, care-i cerea douăzeci la sută din prețul de achiziționare, ceea ce sgârcitului de Dimitrie Pavlovici i se păruse exorbitant, dar, neavând ce face, primise.

Numai că aglomerarea de mobilă veche, în odăile de sus ale casei din strada Maşina de Pâine, atrăsese atenția proprietarului. Dimitrie Pavlovici îi restituise de mult suma împrumutată şi chiar se oferise să cumpere acel etaj pe care-l ocupase de la întâlnirea lor şi pe care-l lăsase la fel de neîngrijit pentru că pierduse gustul apartamentelor luxoase, a căror întreținere costa foarte mult. Prințul Zurovkin se

mirase la început de această propunere, dar prosperitatea pe care o dovedea meseria prietenului său îi topise orice scrupule. Îi ceruse o sumă destul de mare pentru etajul dărăpănat, dar, ca orice nobil mândru, Dimitrie Pavlovici nu clipise şi-i plătise pe loc suma fixată. Vreo şase ani lucrurile merseseră perfect, dar, deodată, într-o duminică dimineaţa, proprietarul, proaspăt bărbierit, cu o mină îngrijorată, urcase scările şi sunase la uşa apartamentului prietenului său.

Dimitrie Pavlovici chefuise toată noaptea; ar mai fi dormit.

— Bună dimineaţa, prinţe, zisese proprietarul. Nu mă inviţi înăuntru? Vreau să vorbim.

— Da, cu plăcere. Mă ierţi, la mine e cam deranjat. Aseară am băut cu nişte prieteni.

— Da, am auzit. Ei, se mai întâmplă! Nu mai ţin minte, poate sărbătoreşti o vârstă...

Dimitrie Pavlovici se oferise să-i facă o cafea şi-l poftise înăuntru. Nu avea aerul că se grăbeşte.

— Până fac eu cafeaua, poate poţi să-mi spui de ce ai venit? Bănuiesc că sunt lucruri importante.

Prinţul Zurovkin evocase prietenia lor veche, de atâţia ani, zilele de instrucţie de la şcoala de cadeţi, marşurile de noapte, ba chiar îi cântase şi marşul plutonului lor, cu o voce ceva mai răguşită ca pe timpuri. Albise, avea acum peste cincizeci şi cinci de ani. Pe urmă îşi amintiseră de dansatoarea Samoilova, de beţia cu şampania băută din cada de baie a Taniei Turskaia, şi o bănuială rea începuse să-l roadă pe Dimitrie Pavlovici.

— Nu vrei totuşi să-mi spui de ce ai venit, iubitul meu prieten?

— Da, cum să nu! Am să-ţi spun imediat.

Dimitrie Pavlovici îi turnase cafeaua fierbinte în ceaşcă şi o aromă plăcută învăluise camerele ticsite de mobile ale apartamentului polcovnicului.

— Iată despre ce este vorba. Şi cu aerul că-i anunță ziua naşterii Domnului, adăugase: Ştii că am găsit un client pentru casa asta.

— A, mă bucur din toată inima, Saşa! Păi e foarte bine că ai găsit un cumpărător! Ce mai aştepți? Fă actele, şi vinde-o! Poate că ai găsit ceva mai bun. Eu sunt foarte mulțumit de locuința asta.

Proprietarul îşi frecase fruntea cu palma, mirându-se că celălalt nu pricepe.

— Păi tocmai asta este, că noul proprietar vrea *toată* casa goală.

Polcovnicul îl privise uluit.

— Cum, adică? Doar am cumpărat partea mea. Ți-am plătit cât mi-ai cerut. Ne-am înțeles pe cuvânt de onoare, aşa cum dumneata ai fost binefăcătorul meu, oferindu-mi adăpost şi un mic capital pe care ți l-am restituit, după cum ştii foarte bine, şi eu, la rândul meu, am contat pe cuvântul dumitale. Deci chestiunea este foarte limpede, nu?

— Dimitrie Pavlovici, se pare că nu ne înțelegem. Este adevărat că mi-ai oferit o sumă de bani, pe care eu, însă, continui să o consider un beneficiu pentru anii când nu mi-ai dat nicio chirie sau ca pe o dobândă pentru capitalul împrumutat şi că, în felul acesta, eu continui să fiu proprietarul acestui apartament în care te afli. Lăsase să treacă un minut, după care reluase: Dacă vrei să ştii, l-am şi vândut, actele fiind întocmite alaltăieri la Tribunal. Consideră vizita mea ca un act de curtoazie. Nu aş vrea să fii pus în situația ca noul proprietar să te scoată din casă cu portăreii, pe neaşteptate. Poate te gândeşti să-ți găseşti undeva altă locuință.

— Domnule, al cărui nume din acest moment nici nu vreau să-l mai rostesc, dumneata denaturezi datele problemei. Atunci când ți-am dat banii, pe încredere, ah, ce mare eroare am comis!, a fost vorba de vânzarea apartamentului,

nicidecum de oarecari beneficii. Dacă le doreşti şi pe acestea, sunt gata să răsplătesc generozitatea dumitale întâmplătoare. Te rog să-mi faci o notă de plată şi ţi-o voi achita, de data aceasta, nu cu ochii închişi, ci după o minuţioasă verificare. Cât despre apartament, îmi pare rău, dar mă aflu în el, şi nu-l văd pe acela care m-ar putea da afară.

— Dimitrie Pavlovici, sau cum vei mai voi să-ţi spun, dumneata n-ai nici cea mai mică idee despre justiţie. Dumneata nu ştii că un bun imobil nu se poate vinde decât cu anumite forme expres prevăzute de lege? Or, dumneata nu posezi nimic din ceea ce s-ar putea numi o formă legală. Ah, ce mare lipsă în învăţământul de la Şcoala noastră de junkeri, că nu ne-au predat şi câteva noţiuni elementare de Drept!

— Vorbeşti ca un misit, nu ca un nobil. Nu mai avem ce discuta.

— Atunci ne vom întâlni în faţa tribunalului. Adio.

Din momentul acela nu se mai salutaseră şi Dimitrie Pavlovici, care era un om energic şi nu renunţa prea repede la interesele lui, îşi angajase doi avocaţi şi începuse un lung şir de procese care nu se sfârşiseră nici până acum. Un val de citaţii, de înfăţişări, de apeluri, contestaţii şi probe, în care amândoi foloseau martori mincinoşi care habar n-aveau de cele ce se întâmplaseră între ei. La rândul lui, proprietarul, pe care chiriaşul îl dăduse în judecată pentru escrocherie, îi intentase lui Dimitrie Pavlovici un proces de abuz de încredere. La fiecare redeschidere a procesului, părţile pretindeau cheltuieli de judecată sporite, adăugând şi dobânzile la sumele pe care susţineau că celălalt i le-a blocat prin acest proces. Se ajunsese la milioane, deşi apartamentul în cauză nu valora nici a zecea parte din sumele revendicate. Întâlnirile lor pe sălile tribunalului deveniră din ce în ce mai violente. La una dintre ele,

Dimitrie Pavlovici îl amenință pe prințul Zurovkin că-l împuşcă, ceea ce făcu obiectul unui nou proces intentat de proprietar chiriaşului său, cu noi termene, cu noi înfățişări, cu noi audieri de martori.

Dimitrie Pavlovici, cu tenacitatea-i cunoscută, refuză propunerile de împăcare pe care i le făcuse celălalt de la o vreme, istovit de atâtea lupte juridice şi mai ales sărăcit de cheltuieli. Asta şi aştepta polcovnicul, pornind cu energie sporită noile acțiuni în fața tribunalului. Fură trimişi lui Dimitrie Pavlovici prieteni mai vechi, doamne din lumea mare cu care trăiseră amândoi la Bucureşti în ultimii douăzeci de ani, dar polcovnicul nu dăduse niciun pas înapoi. Şi în această îndelungată şi necruțătoare luptă dintre cei doi, exasperat, Saşa Zurovkin pronunțase fatidica frază: „Domnule, eşti un goujat!”

*

În ziua fixată pentru *duelul american*, puțin după ora două după-amiază, Irène-Nathalie se îndreptase cu un taxi spre locuința lui Dimitrie Pavlovici în strada Maşina de Pâine. Ziua însorită făcea locurile mai puțin sălbatice decât i se păruseră în noaptea trecută. Casa se afla în fundul unei curți imense, neîngrijite, pline de bălării, începând de la gardul şţirb, aproape dărăpănat, cu tencuiala căzută, cu o poartă de fier care scârțâia îngrozitor de câte ori o deschideai, ruginită şi învârtindu-se pe nişte bile, şi până la dalele roase de piatră pe care trebuia să calci până ajungeai în fața unei clădiri năpădite de o iederă care vreodată va fi fost frumoasă, dar acum nu rămăseseră decât nişte cărămizi roase de o iederă bătrână şi stucaturi ştirbe, macerate de ploi. Acoperişul de ardezie neagră era şi el ciuruit. Casa nu mai avea burlane de la jumătatea pereților şi apa se scurgea pe ziduri, din care pricină căpătase o igrasie vizibilă, un muşchi verzui, întunecat.

Parterul părea părăsit. Ferestrele şi uşile fuseseră smulse

de către proprietar, care, probabil, nemaivoind să-şi vadă chiriaşul, se mutase în altă parte. Tocăria şi cercevelele ruinate descopereau interiorul unor camere cu plafonul înalt, cu uşi albe, afumate, acum scorojite. Vecini lacomi sau chiar răzbunarea proprietarului înjumătăţiseră sobele de faianţă veneţiană, şi ele albe. Clanţele de alamă fuseseră smulse şi podelele păreau şubrede. Niciun obiect în aceste odăi, numai pereţii nezugrăviţi de mult şi ornamentaţia de sub plafoane mai mărturiseau că aici locuiseră oameni.

Cu o seară înainte, Dimitrie Pavlovici îi oprise în poartă, aşa că abia acum Irène-Nathalie îşi dădu seama în ce bizară locuinţă sălăşluia polcovnicul. Privise etajul. Ferestrele erau închise.

— Dimitrie Pavlovici! strigă cu mâinile pâlnie la gură.

Dar nu răspunse nimeni.

Să nu fi venit? Să fi murit pe drum? Ce naiba se-ntâmplase?

— Dimitrie Pavlovici! Dimitrie Pavlovici! Sunt eu, Nathalie. Te rog să-mi răspunzi, să-mi spui pe unde să vin.

Niciun răspuns. Irène-Nathalie înconjură casa după ce constatase că nu exista o scară interioară şi că apartamentul de jos, părăsit, nu avea nicio legătură cu cel de sus. În spatele imobilului tencuiala era jupuită pe o mare porţiune. Se vedea cărămida îngustă, folosită cu un veac sau două în urmă, roasă şi ea de crengile unor oţetari bătrâni. Mirosea acru, a gunoaie şi resturi aruncate de sus, zăcând în grămezi şi adunând muşte care bâzâiau sălbatic în jur. O grămadă de sticle sfărâmate, lepădate printr-o fereastră care era deschisă, se transformase într-un morman uriaş de cioburi colorate, care sticleau în soare.

— Dimitrie Pavlovici, pentru Dumnezeu, răspunde. Eşti acasă?

De sus, prin fereastra deschisă, se auzi un fel de mormăit, sau ei i se păru că aude, şi năvăli spre o uşă care probabil

că era intrarea la apartamentul de sus. Spectacolul văzut o ului. Casa scării de lemn, în formă de melc, fusese dărâmată cu toporul. Jumătate din rampa de stejar spânzura într-un gol plin de pânze de păianjen. Urmele unui incendiu mai vechi (unor incendii, cum avea ea să afle puțin mai târziu) înnegriseră zidul, care avea culoarea cărbunelui şi se scorojise până la podelele arse, cândva vopsite în culoare roşie. Irène auzise o forfotă măruntă de şoareci sau de şobolani, care o speriase. Noaptea probabil că aici nu ardea niciun bec, instalația electrică fiind smulsă şi tuburile din perete luate.

— Dimitrie Pavlovici, mai strigă o dată. Sunt eu, Nathalie. Am venit să văd ce faci.

De sus se auzi iar un fel de mormăit, care putea să fie şi glasul unui om. „E-n agonie! Moare, sărmanul!" gândise Irène-Nathalie cu o mare spaimă şi se uită în jur ca să găsească locul pe unde acest om urca la el în apartament. O scară de zidar, pe care probabil că polcovnicul o ascundea ziua, la el, sus, recuperând-o când avea nevoie de ea, cu ajutorul vreunei frânghii al cărei capăt ea nu-l zări, îi arăta drumul. Scara era şubredă, cu câteva trepte rupte. Crezu că se va prăbuşi de câteva ori, dar curajul şi o disperare pe care n-o înțelegea o îndrumau către apartamentul lui Dimitrie Pavlovici.

Etajul fusese la origine podul casei, dar cu câteva îmbunătățiri şarpanta fusese mascată cu o tencuială subțire şi Irène-Nathalie se trezi în fața unei uriaşe săli încărcate de mobilă de toate genurile, pe care praful se aşternuse într-un strat gros. Scaune baroce cu o frumoasă sculptură, cu spătare de piele ciuruită sau cu înalte picioare în torsadă, din lemn de trandafir foarte bun, de pe care luciul dispăruse, armoare germane făcute la Danzig, din lemn de nuc şi picioare cu bile, cu o sculptură grea şi naivă, *secrétaire*-uri cu marchetărie înflorată, olandeză, cu sertare

intarsiate cu sidef, mese sculptate, console minunate, într-o broderie de lemn inimaginabilă, fotolii rococo, *torchères à personnages*, austriece, cu fauni pintenați, ținând imense vase de argint, cu o expresie de mare suferință, *dressoir*-e de Bohemia etajate, terminate cu vase de porțelan, fotolii pergamentoase, lăzi de lac negru, chinezeşti, cu şilduri de argint şi lebede din ivoriu, în sfârşit, undeva, în fund, un uriaş pat cu îngeraşi de lemn, susținând un acoperiş şi el sculptat, tapisat cu piele, cu un polog făcut din două draperii de altar de biserică în fir de mătase galbenă, dincolo de care gemea Dimitrie Pavlovici Ignatiev.

Irène-Nathalie nu-l zări, văzu numai un sfeşnic de alamă, semănând cu cele de la *havra veche* din Kiev, plin de ceară scursă de la numeroasele lumânări care arseseră în el. În cupa lui încă sfârâia un muc alb, cu o flacără şovăitoare.

— Dimitrie Pavlovici, eu sunt, Nathalie, spune ceva.

De după polog apăru brațul uriaş al polcovnicului şi un glas stins o îndemnă să se apropie.

— Vino, iubita mea! Apropie-te.

Avea glasul lui Şaliapin în scena expierii lui Ivan Susanin. Micul lavabou de tablă în care se spăla dimineața Dimitrie Pavlovici şi un dulap ordinar de haine anulau oarecum impresia de magazin de antichități a acestei îngrămădiri de mobilă veche, în care locuia prietenul ei.

Irène-Nathalie se apropie şi îngenunche lângă mărețul pat înalt, în care trona Dimitrie Pavlovici.

— Trăieşti. Spune-mi că trăieşti, spuse cu o rugăminte necenzurată Irène-Nathalie.

— Din nefericire, da. În schimb, bunul, iubitul, fratele meu, Saşa Zurovkin, va fi fiind undeva în ceruri, pentru că dacă eu am scăpat înseamnă că el este mort. Otrava ar fi trebuit să-şi facă până acum efectul. Caută în dulapul de colo şi adu-mi puțină votcă, cred că înțelegi prin ce-am trecut.

Irène-Nathalie bâjbâi câtva timp printre lucrurile aşezate unele peste altele. Văzu cincisprezece sau douăzeci de covoare făcute sul, rezemate de un perete, şi descoperi o sticlă plină şi câteva pahare. Le aduse la patul lui Dimitrie Pavlovici, care îşi umplu un păhărel din care lăsă să cadă pe podelele murdare, fojgăind de gândaci, câteva picături de spirt.

— Dumnezeu să-l ierte, fiica mea. Eu l-am iertat de mult. A fost om bun, generos, un adevărat nobil rus, căruia nebunia i-a înfierbântat minţile. Ai văzut ce-a făcut din ură pentru mine, a distrus totul. Mi-a dat foc de câteva ori. Era să ard ca un şoarece, aici, în pod. Noroc că au venit vecinii şi pompierii şi au potolit focul la vreme. Ce crezi, asta n-am mai spus-o la nimeni, mi-a făcut de fiecare dată tot el proces pentru distrugerea imobilului. Închipuie-ţi: eu i-am distrus imobilul! Dar ce, eram nebun!? Nu vezi câte lucruri am aici? Nu bei cu mine un păhărel?

— Nu, Dimitrie Pavlovici, sunt fericită că te văd în viaţă.

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc mult, fiica mea. N-am să te uit. Mai devreme a fost şi Molka pe aici. A plecat plângând de fericire. Voi mă iubiţi, fiicele mele, ştiţi ce trebuie sufletului unui bătrân nobil, singur, fără un prieten, părăsit de toţi. Uite, ia *ciboire*-ul ăla săsesc. E puţin ciobit, dar are încă o oarecare valoare. Ţi-l dăruiesc din toată inima. Bea, te rog, totuşi, un pahar cu mine, asta mi-ar mângâia sufletul. Pentru sufletul lui Saşa, care ne-a părăsit. Ah, ce crudă este viaţa!

Şi iar izbucni în lacrimi, plângând cu sughiţuri.

— L-am iubit ca pe un frate. Am iubit aceleaşi fete de la *Institutul Ekaterina*, luam amândoi prânzurile la generăleasa Timofeeva, mergeam cu aceeaşi caretă la balurile imperiale. Am studiat cu el gramatica lui Noël şi Chapsal. Ştii câte lucruri ne legau? Când plecam la Kaluga, ne opream la Ţarâţino, în drum spre Smolensk, unde era un uriaş codru

de pini; treceam nisipurile mişcătoare şi ne era frică să nu ne atace basmacii. Saşa avea o soră de lapte, care a devenit mai apoi propovăduitoare a Sfintei Fecioare în secta raskolnikă. Mânca numai smântână, ouă, mere şi miere, în blide de lemn. Cu el am studiat cărţile generalului Respiński, cărţi despre istoria războaielor, tactica şi strategia. A, ce vremuri, iubita mea! Era un om cinstit, puteam să facem amândoi avere, vânzând postavul mantalelor soldăţeşti şi folosind trupa la muncile agricole, dar nici eu, nici el nu ne pretam la aşa ceva. Familiile Ignatiev şi Zurovkin aveau înaintaşi măreţi. Tatăl lui trăise la Paris, în tinereţe, şi ne povestea cum contele Mirabeau, în timpul revoluţiei, îşi lăsase titlurile nobiliare şi deschisese un atelier cu firma *la croitorul Mirabeau*. L-am apucat şi eu pe taică-său, ne făceam vizite cu părinţii, veneau şi Tolmaciovii, tu n-ai de unde să-i ştii pe Tolmaciovi. Eu şi Saşa am fost fraţi de cruce. E, he...

Plânsul îl podidise din nou. Sughiţa în hohote şi-i mai cerea votcă. Lumânarea aceea de botez, care-i arsese la cap până atunci, sfârâia. Irène-Nathalie o stinse, acoperind-o cu o mucarniţă de piele, în formă de clopot.

— Vino lângă mine, frumoasa mea, Nathalie. Dă-mi mâinile. Ai nişte mâini foarte frumoase şi o piele catifelată, de adevărată nobilă. I-ar fi plăcut şi lui Saşa să te mângâie astfel. A, cât de mult iubea el mâinile femeilor şi câte iubite a avut: Katia, Varenka, Iulia, când le aducea la el, la moşie, trimitea curieri înainte şi avea un servitor care trăgea în cinstea lor cu un tun de cireş. Şi era întâmpinat de slugi care strigau în gura mare: „Luminăţia Voastră a binevoit să vină la noi!” El îi cununa, el îi omora dacă greşeau. Ca şi mine, de altfel. Cu el am fumat primele ţigări în *turnul de veghe*, *fumoir*-ul nostru clandestin de la regimentul *Aleksandrovski*, cu el am învăţat *le salut oblique* şi *baise-maine*-ul, cu el, primele figuri de dans cu profesorul

Jeltuhin. Ah, te-ar fi iubit, îți spun eu, şi el te-ar fi iubit! O dată am fugit cu el de la Peterhof, din tabără, pe fereastră, legând cearşafurile unul de altul. Cu el am asistat la înmormântarea împărătesei care a fost adusă de la Țarskoe Selo, la Petersburg. Tu, Nathalie, ar trebui să fii crescută în cultul pentru marea Rusie. Voi eraţi copii, voi aţi fugit din ţară, neînţelegând grandoarea acelui stil de viaţă, pierdut o dată pentru totdeauna. Închipuie-ţi uriaşul sicriu, împodobit cu aur, urmat de familia imperială. Clopote, funcţionari, corporaţii, coruri uriaşe, fanfare reunite, sute de mii de oameni în convoi. În catedrală, un baldachin uriaş, hlamide de purpură ornate cu hermină şi cozi de veverițe. Ce fast, ce lux!

Îi mai turnase votcă şi privirea lui îngheţată devenea binevoitoare. Chipul i se înfrumuseța când bea.

— Să păstrezi cu grijă *ciboire*-ul pe care ţi l-am dat. Nu e atât de preţios ca tripticul pe care-l ai, dar el îţi va aminti de Dimitrie Pavlovici care te iubeşte şi care la ora asta putea să fie mort, cum mort este acum prietenul meu, Saşa, care nici măcar n-a avut fericirea să te cunoască. Lasă-mă să-ţi sărut mâinile şi pentru el. Ascultă la mine, te-ar fi iubit la fel de mult.

Adormise brusc în timp ce-i vorbea. Avea pe chip o fericire nemărturisită. Era frumos, împăcat cu sine, şi gândul că îşi riscase viaţa în acel absurd *duel american* începuse să-i creeze Irènei-Nathalie un sentiment ciudat, un amestec de afecţiune şi gelozie în acelaşi timp, la gândul că, înaintea ei, aici ajunsese Molka, fata aceea de şaptesprezece ani...

Îşi desprinsese uşor mâinile din mâinile lui şi părăsise încăperea, dibuind printre grămezile de mobilă şi coborând cu prudenţă scara de zidar care se clătina.

*

După aceea îl văzuse aproape zilnic. Dimitrie Pavlovici venea din când în când, fără s-o anunţe, sau îl găsea în

mica începere a *Palatului de Iarnă*, pentru că-i spusese unde găseşte cheia, ca şi lui Armand mai târziu, stând pe canapeluță, cu capul lui ras între mâini şi fixând tripticul *Judecății de apoi*.

— Dimitrie Pavlovici, parcă spuneai că eşti îndrăgostit de mine, dar mi se pare că te-ai îndrăgostit de acest obiect.

Polcovnicul nu-i răspundea. Nu putea să-l scoată din tăcerea lui decât dându-i să bea câteva pahare de votcă, care-i dezlegau limba.

De la moartea prietenului său umbla îmbrăcat numai în negru, îşi cumpărase până şi batiste cu chenar negru şi, cum te întâlnea, te apuca de umeri, exclamând cu o voce gâtuită:

— Să ştii de la mine – eu l-am ucis! Dacă nu eram eu, el ar fi trăit!

Cunoscuții ştiau povestea, dar nu era chip să-l întrerupi sau să-l consolezi. Ar fi protestat cu violență.

— Postesc, spunea el. Postesc şi mă rog.

Când se împliniseră şase săptămâni de la îngroparea prințului Zurovkin, o chemase şi pe Irène-Nathalie la Biserica rusească din strada Ghica, unde avea loc o slujbă, rugând-o să vină în rochie neagră, cum Irène-Nathalie avea să meargă totdeauna la pomenirile acestui necunoscut, la şase luni, un an... Polcovnicul o întâmpinase cu aerul lugubru pe care-l avea de atâta vreme şi, după ce slujba se terminase, coborâse cu ea în mulțimea prietenilor de care se despărțiseră.

— I-am dat de pomană un cal! Iubea caii. Avea o herghelie de pursânge la moşia lui de lângă Smolensk. Să-l fi ferit Dumnezeu pe careva să-ncalece vreunul! Saşa l-ar fi ucis fără nicio şovăire. Ah, era un bărbat! Iubea femeile. Să-l fi văzut la baluri cum invita prințesele la vreo *polkă* sau la vreun *tour de valse*. Ştia să poarte mantaua de junker ca un baron! La Bobotează, la sfințirea apei pe malul Nevei, se

ridica un pavilion. Precedată de cler, familia imperială pornea de la palat, traversa cheiul spre canalul Ilion, unde se oficia *Te Deum*-ul şi crucea era aruncată în apă. Între sutele de cadeți, noi doi eram cei mai frumoşi. Îl văd încă stând drept în şa pe un cal alb. Două săptămâni am bătut Oborul ca să găsesc un cal ca al lui. Şi l-am găsit. Aparținea unui lăptar, care nici n-a vrut să audă să-l vândă. „Omule, îmi trebuie acest cal", i-am spus, dar el era încăpățânat. Dădea să fugă de mine, eu după el. „Omule, vinde-mi calul acesta. Îți dau cât vrei pe el!" Nici nu-mi răspundea. „Omule, dar dacă l-ai vinde, cât ai cere pe el?" îl întrebasem. „Ai lua patru mii?" Niciun răspuns! „Cinci", am zis. Un cal ca al lui dacă făcea două mii de lei. Dar am învățat că trebuie să plusezi dacă vrei să iei cu orice chip ceea ce doreşti din toată inima. Când am spus: „Şase mii", în ochii lui a sclipit nebunia. A început să se roage de mine: „Am copii, domnule, ei țin la calul ăsta. Ce-o să le spun?" I-am întins şapte mii şi i-am zis: „Ți l-am cumpărat, dar ți-l dăruiesc, de sufletul prietenului meu, prințul Saşa Zurovkin! Roagă-te pentru el!" Şi a rămas cu gura căscată.

*

Era o amiază de vară, leneşă, călduroasă. Străzile, pustii. Mergeau unul lângă celălalt. Trecătorii întorceau capul după ei. Bărbatul, îmbrăcat în negru pe o astfel de căldură, ținându-şi pălăria în mână şi lăsând descoperit capul ras, atrăgea atenția de departe. Avea un pas militar, vorbea cu glas tare, gesticulând. Vocea lui se auzea de departe. Păreau că se ceartă, dar când te apropiai de ei vedeai o femeie supusă, însoțind un bărbat frumos, cu un obraz sănătos, străbătut de o tăietură albă „ca un fulger", cum îi spusese Irène atât de frumos, odată.

— Ți-ai uitat *ciboire*-ul pe care ți l-am dăruit, îi spusese Dimitrie Pavlovici pe neaşteptate. Şi ea îşi dădu seama deodată că mergeau spre Colentina, spre strada Maşina de

Pâine. Nu-i răspunsese. Tăcuse şi el, încă zguduit de slujba aceea la care cântase un cor de patruzeci de persoane. Ajunseseră pe la patru după-masă acasă la polcovnic. Irènei-Nathalie îi era foame. Uitaseră să şi mănânce. El o luă înainte, împingând poarta metalică care scârţâia îngrozitor. Grădina năpădită de buruieni mirosea a muşeţel. Nu bătea deloc vântul. Din oţetarii din spatele casei cobora un val acru. Muştele se înmulţiseră şi bâzâiau feroce în jurul lor. Polcovnicul urcă cu o uşurinţă nebănuită scara aceea improvizată şi ea îl urmă, înfricoşată fără să ştie de ce. Aici, sus, soarele lumina nemilos totul. O lumină aurie ca şampania străbătea vechile perdele ciuruite de vechime. Uriaşe pânze de păianjen pe la colţuri păreau brocarturi argintii întinse peste scrinuri şi scaunele *Louis XV* ale ebenistului. Mirosea a clei şi a talaş. Undeva, Irène-Nathalie văzu un banc de tâmplărie, terminat cu un strung. Picioare descleiate de canapele, stivuite într-un colţ de odaie, un război de ţesut pe care erau recondiţionate covoarele, înconjurat de grămezi de lână veche, emanând un miros special, întregeau decorul văzut pentru a doua oară.

— Trebuie să mâncăm ceva, ţie nu ţi-e foame? o întrebase el.

— Ba da.

— Sunt slăbit de post, dar am să-ţi gătesc ceva special, ce mâncam noi la popotele noastre. O mâncare zăporojeană. Iartă-mă o clipă. Mă duc dincolo să mă schimb.

Prin *dincolo*, el înţelegea nişte draperii care existau pretutindeni în podul în care locuia, pentru că încăperile dădeau din una într-alta şi erau de fapt un lung coridor boltit.

Se întoarse după vreo câteva minute îmbrăcat într-o rubaşcă roşie, sugrumată cu o centură de piele şi în pantaloni de catifea bufanţi.

— Destul cu doliul! Trebuie să mai şi petrecem. Adu sticla

de votcă, ştii unde este?

O aduse tot el, ca să nu mai piardă vremea.

— Toarnă-mi! Ce spui, dacă aş avea barbă, aş semăna cu Rasputin! L-am cunoscut la Curtea imperială. Ah, ce pramatie şi ăsta! Dar o pramatie genială. Nu puteai să-l priveşti în ochi, simţeai că te prăbuşeşti. El a dus Rusia noastră de râpă. El a prăbuşit imperiul nostru rus. Dar să nu mai vorbim de asta. *Na zdarovie*!

Cu Irène-Nathalie se petrecea un lucru curios. Sentimentul că i se întâmplă ceva primejdios nu o părăsise de la venirea lor aici. Dimitrie Pavlovici era un om imprevizibil, gesturile lui teatrale o uluiau şi ceva ce nu se cuvenea se petrecea cu ei. O jenă teribilă începea să se nască în sufletul ei. Era un bătrân agresiv şi-l iubea într-un fel special, dar ceea ce făceau acum începea să semene cu o intimitate pe care ea nu o dorea însă. Altceva era să vii la căpătâiul unui om pe care ai fi putut să-l găseşti mort, şi altceva să stai şi să bei cu el într-o după-amiază aurie de vară. Dar se hotărî să nu arate nimic din spaima pe care începuse să o resimtă. „Dacă beau câteva păhărele de votcă, totul o să meargă cum trebuie. Am ţinut eu caii în frâu, o să-l ţin şi pe bătrânul ăsta nărăvaş”.

Dimitrie Pavlovici îşi aşezase dinainte un şorţ de piele şi aprinsese o sobă butucănoasă de tuci, pe care o îndopa cu bucăţi de lemn vechi, picioare de scaune care nu-i mai foloseau, dintr-o esenţă tare, care abia se aprindeau şi scoteau fum. Şi soba avea hazul ei. Coşul părea un turn mare sau un horn de locomotivă. Plita neagră, afumată, era plină de arabescuri. Pe ea aşezase un grătar pe care-l unsese cu slănină. Dintr-o pungă cu gheaţă, în care ţinea câteva bucăţi de carne, scosese două hălci pe care le bătuse bine cu un ciocănel de lemn şi presărase deasupra sare şi piper.

Irène-Nathalie îl privea din ce în ce mai amuzată. Se vedea

treaba că ocupația asta îl absorbea şi îi făcea plăcere.

— Mi se pare mie, sau eşti un bucătar înnăscut?

— Nathalie, un comandant de regiment trebuie să ştie să-şi hrănească trupa în orice împrejurare. Am mâncat şi rădăcini. Să-ți fac un borş de urzici cu smântână, să mă pomeneşti.

Carnea sfârâia pe grătarul uns cu slănină şi mirosul ei îi sfâşia stomacul de foame. Se făcea greu, el căutase într-o pungă de pânză nişte ierburi pe care le presărase deasupra. O rugase să-i dea farfuriile ascunse în dulapul unde ținea sticla cu votcă.

— Ai acolo şi nişte pahare şi o față de masă. Vinul e în chiuveta din fund. Am un vin special, de smochine, pe care-l pregătesc în casă. M-a-nvățat cineva. Te costă mai nimic.

Irène-Nathalie le descoperise pe toate, pe rând. În chiuvetă se aflau două sticle peste care curgea încontinuu apa de la robinet. Sticlele se brumaseră.

— Eşti bine organizat, Dimitrie Pavlovici.

— Am trăit multă vreme singur.

— Ca şi mine.

— Nu te-am întrebat niciodată: de ce nu te-ai măritat? O fată atât de frumoasă să stea singură?

— Rudele mele au vrut să mă mărite din interes şi n-am primit.

— Foarte bine ai făcut. Mândria este singura avere a nobilului scăpătat. Am făcut cele mai înjositoare lucruri, dar nu m-a umilit nimeni, niciodată.

Cu o furculiță care aducea cu o furcă miniaturală, întorsese bucățile de carne pe grătar şi le privea cu atenție, să nu se ardă. Ca să nu piardă vremea, ascuțea cuțitele pe o bucată de piele întinsă pe un canat de lemn.

— Asta am învățat-o de la Petea, frizerul meu care mă tundea şi mă bărbierea în fiecare zi. A, şi ăsta, ce figură! Era o dată să-mi taie beregățile pentru că l-am înjurat. Puteam

să-l bat, dar să nu-l înjur. Mai dă-mi puțină votcă!

Scosese de undeva o pâine mare, neagră, pe care o rupsese în bucăți cu mâinile lui mari.

— Am şi un borcan cu varză acră. E pe fereastră. Dacă vrei să mi-l aduci.

Irène-Nathalie i-l adusese. Se spălă pe mâini şi scoase din borcan o căpățână gălbuie ca un cap de mongol. Varza mirosea a tarhon şi în borcan rămăseseră bucăți de ardei roşu, tăiat mărunt.

— Vrei să bei un păhărel de zeamă de varză? Merge cu votca asta. Căptuşeşte stomacul. Am trăit între nobili, mâncam somon şi păstrăvi la cele mai mari localuri din Petersburg, dar, cum ți-am spus, în zori terminam cheful în cârciumile mărginaşe. Acolo poți să găseşti cea mai bună zeamă de varză.

Despicase cu îndemânare căpățâna în patru bucăți, scoțându-i inima tare şi întinzând-o pe farfurie ca pe un lotus care se desface în lumina lunii. Chiar aşa îi spusese:

— Uite, parcă e un lotus în lumina lunii. Şi râsese mânzeşte, ca şi când ceea ce spunea i se părea caraghios.

În aceeaşi clipă alergase spre fripturile care începeau să se prăjească. Le mai întorsese o dată pe partea cealaltă, le mai dăduse cu un strat de sare şi piper şi pe urmă scosese, din dulapul acela din care se ivea orice, un borcan cu un praf roşu.

— Te rog, presară puțină boia peste varza asta. Fă-i un obraz.

„Limbajul birtaşilor”, gândise Irène, dar polcovnicul nu avea nimic vulgar în tot ceea ce spunea şi făcea.

— Pregăteşte farfuriile, dacă vrei, friptura e gata. Ai să mă pomeneşti. Puțin sos englezesc, deasupra, şi totul va fi perfect.

Scotocise din nou prin rafturile lui ascunse şi agitase deasupra capului o sticlă cu gâtul strâmb, în care se afla

puțin bulion, cu ardei pisat, probabil. Carnea sfârâia încă în momentul în care o puse pe cele două farfurii. Adusese două scaune cu spătar, pe care le potrivise la un capăt şi celălalt al mesei, pe urmă, ca un prestidigitator, aşezase între ei un sfeşnic de argint cu o lumânare pe care o aprinsese.

— Nu pot să iau niciodată masa fără să văd arzând o lumânare. Obicei petersburghez. Ai fost la Petersburg vreodată? Şi pe urmă, aducându-şi aminte: A, n-ai fost! Mi-ai spus. Eşti o biată provincială. Ce spun eu, erai un copil când ai părăsit Rusia! La Petersburg se aprind lumânări la orice masă. E ceață, plouă mult. Pe urmă erau nopțile albe, care păreau că nu se mai sfârşesc. Nu dormea nimeni. Ce nebunii făceam şi atunci. Deshămam caii actrițelor şi alergam de-a lungul Nevei ca nişte trăpaşi. Ehei, douăzeci de ani, e o vârstă! Poți să omori pe cineva, fără nicio frică. Dar, hai, mai bine să mâncăm, că mi-e o foame...

Spre seară se afla în fața unei ferestre care dădea spre curtea părăginită. Aici amurgul venea mai repede din cauza copacilor. Începuse să bată puțin vântul. Irène-Nathalie stătea într-un fotoliu, încremenită. În patul larg, cu polog sforăia uşor Dimitrie Pavlovici. Se privise cu o clipă înainte în oglindă. „Noroc că nu m-a lovit peste față că mă desfigura!” Totul fusese o nebunie neaşteptată aşa cum se întâmplau toate lucrurile când era vorba de Dimitrie Pavlovici. Îşi mai amintea numai somnolența uşoară care o cuprinsese din cauza vinului dulce de smochine. Masa se sfârşise de mult. Farfuriile dispăruseră, cărate de el, undeva, în cotloanele acelor încăperi prăfuite. Rămăsese numai sfeşnicul în care ardea o lumânare albă sfârâind uşor. Îl vedea ca printr-o pânză albă, fină. Era soarele de după-amiază, strecurat prin perdelele care tamisau lumina, la Kostiol. Polcovnicul avea un glas egal. Povestea cu farmec, nu se mişca, o fixa numai cu ochii aceia hipnotici. Bărbia brutală, ochii verzi, craniul ras, mâinile lui mari, aşezate pe

masă şi paharul pe care-l ridica şi-l lăsa, mereu reumplut. „Auria după-amiază a Petersburgului, de culoarea şampaniei”, cum îi repeta din când în când. Şi pe urmă se trezise cu el lângă ea. Îngenunchease alături de scaunul pe care se afla. Îi săruta uşor mâinile ca un adolescent. Avea nişte buze mari, lipicioase, umede. „Vrea să-mi stârnească dorința”, gândea cu o încăpățânare pe care n-o înțelegea. Nu era primul bărbat. Aşa începeau toți. Logoreea nesfârşită despre Petersburg şi junkerii lui, fraze despre colonelul Girardot şi regulamentele militare, totul nebulos, amestecat cu lumina amiezii bucureştene, într-o casă streină, într-un pod. Şi cuvinte nesfârşite despre Neva, trăsuri, Moscova, palatul imperial şi în sângele lui de bărbat creştea o dorință nelămurită şi ea ştiuse că nu va mai putea să-l oprească şi se ridicase brusc şi se dusese la o fereastră. Poate era chiar fereastra asta sau alta, nu-şi mai aducea aminte, când târâse în fața ei fotoliul pe care şedea acum.

— Dimitrie Pavlovici...

— Nathalie, dar nu înțelegi? Îmi aparții de când te cunosc.

Şi ea se apărase, dând din umeri cu indiferență. Totul era absurd ca-ntr-o comedie proastă.

— Dimitrie Pavlovici, te rog, nu! Înțelege.

El se apropiase, îi luase umerii cu palmele uriaşe cu care căra mobila şi vrusese să o întoarcă spre obrazul său. Se smulsese şi reuşise să-i scape din brațe, cum reuşesc să scape totdeauna femeile când nu doresc un bărbat.

— Dimitrie Pavlovici, te rog. Nu! Înțelege.

Se ruga de el, îşi frângea mâinile, dar îl simțea cum se înfurie şi tocmai de violența asta a lui îi era cel mai mult frică. Ştia că nu va putea să-l mai oprească şi atunci se va petrece acel lucru îngrozitor.

Polcovnicul o fixa cu privirile lui verzi. Avea ceva înspăimântător pe chip. Un amestec de dispreț şi dorință, de ură şi sălbăticie.

— Nathalie, n-ai să-mi faci una ca asta. Nu poți. Nu ai voie!

— Dar nu înțelegi că eşti un om bătrân? Nu pot să mă culc cu un om bătrân!

Nu voia să-l jignească, aproape îi părea rău că îi scăpaseră aceste cuvinte. Îşi frângea mâinile, îi părea rău de umilința pe care i-o crease. Ar fi vrut să-l facă s-o înțeleagă, dar nimic nu mai putea fi oprit. În el se născuse o furie oarbă.

Întâi hohotise într-un râs enorm. Era un muget şi un urlet în acelaşi timp. Urmaşe o secundă lungă de tăcere. Îşi mai amintea şi acum cum se izbeau muştele de geamurile dinspre curtea din spatele casei. Nişte lovituri apoase, ale unor ființe care se striveau bezmetic în după-amiaza strălucitoare de vară. Şi, până să-şi dea seama ce se întâmplă cu ea, Dimitrie Pavlovici dispăruse după una din perdelele numeroase, care țineau loc de uşi în această încăpere fără sfârşit, şi se ivise din nou, uriaş, înalt, agitând o cravaşa de piele şi privind-o de jos în sus, ca şi când ar fi măsurat-o.

— La mine la moşie când vreo roabă țigancă ar fi zis *nu* dacă eu o plăceam, sau chiar o prințesă şi-ar fi permis să spună acelaşi lucru, o biciuiam.

În secunda următoare simțise şfichiuirea rapidă a cravaşei. Apucase să-şi acopere fața cu brațele. O lovea peste tot corpul, pe umeri, pe sâni, îi sfâşia rochia cu loviturile acelea dureroase şi un ecou îndepărtat venea din memorie, de undeva din trecut. Acelaşi zgomot de carne lovită, sfâşiată. Călugărul orb de la Smela, care se flagela în peştera de piatră. Asta trebuie să fi fost ceea ce simțise atunci, imediat. O eliberare, o bucurie ciudată, durerea trecuse, miros de sânge şi râurile vitale care izbucneau din spinarea ei şi de pe pântece. Nimicirea eului. Nu mai era nimic. O grămadă de carne, atât, prăbuşită la picioarele bărbatului fioros, pe care nu mai putea să-l oprească nimeni. Dacă ar fi fost ucisă atunci, n-ar fi simțit nimic. Mai ştia vag cum o târâse

ca pe un sac în patul uriaş, rupându-i frenetic rochia şi despuind-o ca pe o roabă, cum făcea probabil cu târfele lui, cu ţigăncile lui, satir bătrân, umblându-i cu gura pe tot trupul şi rostind ruseşte cuvinte neînţelese, înjurând-o şi alintând-o, smulgându-şi în acelaşi timp veşmintele care-l încurcau, sălbatic, potent, cu o privire rece, de gheaţă, violând-o cu cruzime, urlând de bucurie că o pătrunsese, că o auzea împotrivindu-i-se, blestemându-l şi sgâriindu-i faţa cu unghiile, într-o luptă inegală, terminată cu un horcăit comun. Şi niciodată nu avusese bucuria aceea ce nu putea fi numită, un spasm prelung, când toată energia din ea fugea spre un singur punct din pântece, ca un râu de lavă fierbinte, alergându-i prin sânge. Şi-l ura cu disperare, simţindu-se pângărită, luată fără să vrea, dar în acelaşi timp carnea ei striga: „Îţi mulţumesc, Dimitrie Pavlovici, îţi mulţumesc că m-ai învăţat ce-i umilinţa, ce înseamnă să fii nimeni, o nenorocită femeie fără suflare...”

*

Umbrele serii alunecau pe iarba sălbăticită din curte. Sub streaşină de ardezie a casei ţipau rândunelele. Strada Maşina de Pâine era încă toropită în zăpuşeala amiezii. Avea să ţină minte toată viaţa strigătul unui negustor ambulant, care răcnea spart, de unul singur:

— Ia iaurtul, iaurţelul! Iaurgiul, iaurgiul! Ia iaurtul, iaurţelul!

Aştepta să se lase întunericul. Făcuse un duş undeva, într-o încăpere sordidă, unde Dimitrie Pavlovici avea o stropitoare plină cu apă, pe care trebuia să o înclini cu o sfoară. Şi apa îi cursese pe trup în şuvoaie călduţe. Urmele proaspete ale loviturilor de cravaşă începuseră să se umfle. „Mâine am să arăt ca o zebră”, gândise. „Ce o să spună *Tante* Nicole dacă o să mă surprindă vreodată? O să mă învinovăţesc”. Tot trupul îi era moleşit. O bucurie molcomă o stăpânea, totuşi. „Sunt o scroafă, o târfă oarecare, o curvă!

Ar trebui acum să mă duc să caut briciul, să-i tai beregățile acestui porc bătrân! Sau să-l bat până la nesimțire cu cravaşa cu care m-a bătut el pe mine! Dar dacă aş face asta, s-ar trezi şi m-ar ucide. Cu siguranță că m-ar ucide. Un asemenea om nu rabdă să fie bătut!"

Şi deodată ura ei se transformase într-o tandrețe pe care nu şi-o bănuia. Era ca un râu călduț care o învăluia. Urmele rănilor care se umflau încet-încet, redevenind dureroase, o înduioşau. Această amintire a bătăii avea s-o lege de el pentru totdeauna. Cu ceilalți bărbați pe care-i avusese fusese o altfel de plăcere. Ca o alunecare pe gheață, ca un foc mic care nu te arde, numai te încălzeşte puțin.

Dimitrie Pavlovici se mişca greoi în patul lui. Îi simți privirea în ceafă. „Nu e beat. Probabil că are remuşcări pentru ce a făcut, dar n-o să-mi spună nimic. Cu siguranță că n-o să-mi spună nimic". Şedea încremenită, nemişcată, privind înserarea care se înstăpânea afară.

Îl auzi cum se strecoară din pat, cum adună grămada de haine şi le ascunde undeva. Pe urmă cum umple cu un vas, probabil, stropitoarea aceea care-i servea drept duş şi cum îi picau stropii de apă pe piele. „Acum ar trebui să caut un brici şi să-i tai beregățile". Ura, dorința de răzbunare urcau în ea şi pe urmă venise iar un val de tandrețe. „Ar trebui să-i fierb un ceai. Şi să i-l duc la pat când se va întoarce. Dar asta înseamnă că m-am supus lui, că poate să facă cu mine ce vrea". Îşi încleştase unghiile în mătasea fotoliului vechi, ars de soarele care bătea toată ziua în încăperi. „Îl urăsc, îl urăsc! Mâine o să-mi fie ruşine de tot. Nici n-am să-l mai privesc vreodată în ochi". Şi pe urmă iar senzația aceea molcomă, când intra vara în Nipru, când apa era călduță, încropită la soare, după ce zăcea pe o plajă sălbatică.

Îl simți în spatele ei. Nu spunea nimic. „Cum naiba ies eu de-aici? În ce o să mă-mbrac? Ca să aştept până la miezul nopții, sunt prea multe ore. Nu pot să mă urc în niciun

tramvai. Probabil că arăt ca o nebună. Ah, îl urăsc! îl urăsc! Şi nu spune nimic. Stă şi aşteaptă. Mă pândeşte, cum pândeşte şarpele puii de maimuță care cad din pom". Acum reconstituia totul. Poveştile cu Petersburgul, cu nopțile albe, cu *duelul american*. Oare fusese ceva adevărat sau totul era o înscenare? Dar cum să fie o înscenare cu atâta lume la Biserica rusă din strada Ghica, cu corul bărbătesc de patruzeci de persoane?

— Bei?

Îi întinsese un pahar cu votcă. Ea nu-i răspunsese.

— Bea!

De data asta îi poruncea. Luă paharul şi-l dădu peste cap. Sta în stânga fotoliului ei, învăluit într-un halat de mătase care mirosea a vechi, cum mirosea a vechi toată casa lui. Se întuneca. Abia îi mai distingea fața. Un oval vag, în care mai sclipea lumina verde a ochilor cu care el o devora.

Multă vreme nu voi să-l mai vadă pe Dimitrie Pavlovici. Un sentiment de ruşine copleşitor o făcuse să nu mai iasă, din casă câteva săptămâni. Bătrâna ei mătuşă, îngrijorată, vrusese să aducă un doctor, o întrebase de câteva ori ce are, dar ea răspundea invariabil:

— N-am nimic. Nimic, înțelegi?

Într-o noapte, polcovnicul îi bătuse la uşă, după ce căutase cheia şi încercase clanța uşii, dar nu-i răspunsese.

— Eşti aici? Deschide! striga Dimitrie Pavlovici, furios de-afară. Degeaba te-ascunzi de mine.

Jos, pe palier, câțiva vecini protestaseră:

— Cine eşti, domnule? Ce vrei? Pe cine cauți?

— Pleacă, domnule, de-aicea. Dacă te-ai îmbătat, du-te acasă!

— Ia te uită la el, om bătrân!

Închisă în mica încăpere a *Palatului de Iarnă*, Irène-Nathalie simțea că-i plesneşte capul de ruşine. „N-am un revolver, că l-aş omorî, imbecilul! Mă face de râs, va trebui

să mă mut”. Bătăile în uşă nu conteneau.

— Nathalie, deschide, Nathalie! Pentru Dumnezeu, Nathalie, deschide!

— N-auzi, domnule, că nu e nimeni acasă! Ce, eşti nebun? Lasă-ne să dormim. Pleacă! se auziseră câteva glasuri de bărbaţi.

— Cine eşti, domnule? Chemăm poliţia. Actele dumitale.

— Sunt polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev. Prinţ rus! răspunsese cu măreţie şi plecase huiduit de vecinii ei.

— Ia te uită la el! Prinţ rus! Scoală noaptea din somn oamenii.

— Uite unde era cotoiul!

— Dar şi mironosiţa asta! Tace şi le face.

Irène-Nathalie plânsese toată noaptea şi, pentru prima oară, îi trecuse prin cap să se sinucidă. „Asta nu pot s-o mai îndur. Mântuieşte-mă, Doamne, trebuie să caut o armă să-l omor. M-a făcut de râs, imbecil bătrân”.

De a doua zi, pe scările care duceau spre mansarda unde locuia Nathalie, începură să urce comisionarii încărcaţi de pachete, cu bomboane de la *Capşa* şi *Athénée Palace* şi uriaşe buchete de flori, pe care, în furia ei oarbă, Irène-Nathalie le zvârlea cu piciorul pe scări. Pe urmă apărură parasoluri italiene de mătase înflorată, pelerine de ploaie, ba, o dată, primi nouă perechi de escarpini, luaţi la întâmplare, doar – doar i s-o potrivi o măsură, superbe rochii de la cea mai scumpă cuturieră din Bucureşti, care aducea prin sursele ei încă lucruri croite la Paris, nişte panouri de pai japonez pe care era pictat muntele Fujiyama, un ficus uriaş pe care abia îl căraseră patru haidamaci găsiţi cine ştie unde, care nici nu încăpea în micuţa ei încăpere, uitat câteva luni pe palier, ciorapi de mătase milanezi, vreo cincizeci de perechi, în plicuri lucioase, marca *Lux*, parfumuri *Chat Noir* şi *4711*, douăzeci şi patru de ursuleţi de catifea care aveau câte o cheiţă în spate şi

cântau împreună *Ma fin est mon comacncement* de Guillaume de Machaut, o oglindă venețiană puțin coclită, dar foarte scumpă, o ladă cu compot de ananas şi un clavecin pictat pe capac cu o coroană de trandafiri, după gustul nemțesc, făcut la Stuttgart în 1714. Vecinii, care la început priviseră indignați la spectacolul acesta, adunau pachetele zvârlite pe scări de Irène-Nathalie şi le aşezau în fața uşii sau pe palierul care devenise un fel de magazie de lucruri inutile. *Tante* Nicole, îngrozită la început de situația ridicolă în care se afla nepoata ei, încercase să dea explicații colocatarilor, dar aceştia nu mai aveau agresivitatea de la început, ba începuseră să se intereseze cine e acest nebun bătrân, care trimitea lucruri rare Irènei-Nathalie. Unul, mai îndrăzneț, încercase să o convingă prin uşă să-i deschidă. Întrebând-o ce-i cu ea, dacă nu cumva va muri de foame stând încuiată în mica încăpere. Irène-Nathalie nu-i răspunsese şi oamenii erau îngrijorați, voiau să spargă uşa, să vadă ce-i cu ea, deşi unii o auziseră ieşind noaptea după ora două şi umblând ca o nebună în jurul casei. În acest timp, Dimitrie Pavlovici îi scria câte trei scrisori pe zi, toate într-o franceză impecabilă, limba de la Curtea imperială, toate începând în stilul său declamatoriu, plin de o ardoare mistică: „*Ma bien chère amante*, *mon idole adoré*, *mă divinité toute puissante*, *mă princesse*...” Câte zece pagini debordând de o exaltare terifiantă, amestec de declarații de dragoste sublime, de cugetări şi de descrieri detaliate, de o vulgaritate inconştientă, a acelei după-amiezi care o lăsase pe Irène-Nathalie cu un gust ciudat, un amestec de dezgust şi teroare, dar şi de o ciudată atracție; toate scrise cu o caligrafie lăbărțată, enormă, plină de semne de exclamare, în care noțiunile înalte erau scrise cu majuscule, cu penița unui stilou care sgâria hârtia, cu fraze subliniate cu trei linii violete, în care apăreau şi cuvinte ruseşti, într-o chirilică de psaltire. Semnătura acestor misive înflăcărate ocupa o

jumătate de pagină, Dimitrie Pavlovici neuitând să-şi înşire toate titlurile.

După o săptămână de la scandalul nocturn, *Tante* Nicole, care aflase de-acum totul, pentru că nimic nu mai putea fi evitat, îi spusese că în duminica trecută Dimitrie Pavlovici apăruse însoţit de doi martori al căror nume îi scăpase şi-i ceruse oficial mâna, spunând că, după cele întâmplate, onoarea îl obligă s-o ia de soţie. Totul, în ochii Irènei-Nathalie, lua proporţiile unei aventuri rocamboleşti, nebunia celui care semna „deocamdată logodnicul tău în eternitate!" atingea sublimul, polcovnicul împrietenindu-se cu toţi vecinii, aducând sticle cu spirt, votcă, şampanie, icre negre, cutii de sardele (atât de rare în vremea aceea) şi împărţindu-le tuturor, ciocnind cu fiecare şi anunţând măreţ apropiata nuntă care va avea loc la Biserica rusă din strada Ghica, unde va participa comunitatea ruşilor albi, aflată în refugiu la Bucureşti, precum şi întreaga aristocraţie română cu care viitoarea mireasă se înrudea.

Nemaiputând suporta toate acestea, Irène-Nathalie se refugiase la Mogoşoaia, după ce îi povestise prinţesei Martha Bibescu întâmplarea nemaipomenită cu Dimitrie Pavlovici.

Vecinii Irènei-Nathalie îi spuseseră nefericitului bătrân că logodnica lui părăsise încăperea de la mansardă. El o aşteptase câteva zile şi câteva nopţi în faţa uşii, dar ea nu mai apăruse şi, după alte trei zile, Dimitrie Pavlovici, însoţit de doi hamali, strânsese lucrurile care încă mai aşteptau pe palier şi pe scări, refuzate de Irène-Nathalie, neuitând nici ficusul acela care se cam pleoştise, deşi vecinii îl udaseră. Mai trăsese un chef, la botul calului, cu cei pe care-i găsise în dimineaţa respectivă acasă şi plecase măreţ, salutând energic, cum făcuse în faţa regimentului său înaintea bătăliei de la Sevastopol cu cavaleria lui Budionnîi, sărutându-i pe obraji pe cei care asistau la această despărţire şi ameninţând-o cu un gest grav pe *Tante* Nicole,

după ce-i sărutase mâinile spăsit: „O să vină ea după mine, ține minte! Pe Dimitrie Pavlovici nu l-a părăsit nicio femeie!”

Toată vânzoleala aceasta, care durase aproape trei săptămâni, lăsă loc unei amarnice triste ți. Locatarii vorbeau înduioşa ți între ei despre bizara dragoste dintre bătrânul prinț şi nefericita lor vecină care ocupa cămăruța de la mansardă.

— Se-mpacă ei! spuneau femeile. Ăsta este diavolul, asculta ți la mine.

— Nu vă uita ți la ochii lui? Parcă e un vampir.

— A fost şi el general. L-a cunoscut pe Rasputin. S-a bătut la Sevastopol. Sărea de pe un cal pe altul!

Şi de unde până atunci o certau pe *Tante* Nicole pentru că pisicile ei le umpleau scările de pipi şi miorlăiau toată noaptea, acum începuseră să le aducă în cămăruța de la subsol bucă ți de salam, şuncă de Praga, peştişori uscaț i sau lapte, dezmierdându-le pe fiecare pe numele lor, întrebând ca din întâmplare ce se mai ştie despre Irène-Nathalie şi unde se află, dacă nebunul de polcovnic o regăsise şi când va avea loc nunta, pentru că lucrul li se părea inevitabil.

Dar despre acest subiect, *Tante* Nicole, femeie binecrescută, nu dădea niciun detaliu...

După câtva timp, într-una din dimineț ile friguroase ale lunii noiembrie, când începuse prima ninsoare a anului, la uşa cămăruței din subsolul aflat în strada Mecet apăruse Dimitrie Pavlovici. Era îmbrăcat în mantaua lui de junker, lungă până în pământ, cu un uriaş guler de lup în jurul gâtului, cu cizme, cu o căciulă brumărie pe care nu şi-o scosese de pe cap. Bătuse la uşă şi refuzase să intre, când gazda îl poftise înăuntru.

— Doamnă, de data aceasta vă vorbesc ca un om de afaceri. Nu am venit în vizită, ne aflăm în război şi toate mijloacele sunt permise. Am aflat că nepoata dumneavoastră, Nathalie, locuieşte la Mogoşoaia. Nu vreau

să-mi stric relațiile cu prințesa Bibescu, cu care fac afaceri, dar dacă voi fi silit voi recurge şi la acest lucru.

— Dar, Dimitrie Pavlovici, te rog, nu putem vorbi aşa...

Bărbatul avea un obraz dur, o sfida cu o privire verde, rece, nemiloasă, sprânceana stângă sub care ținea monoclul de aur îi tremura uşor, de furie, o vână mică albastră i se zbătea sub tâmpla stângă, ținea nepoliticos mâinile la spate, frângând nervos o cravaşa.

— Doamnă, dacă mâine, la ora cinci după-amiază, Nathalie nu va fi la mine, în strada Maşina de Pâine, ştie ea unde să vină, voi face un scandal monstru – monstru, înțelegeți? Dacă până acuma am cruțat-o, este pentru că sunt un om de lume şi n-aş vrea s-o expun bârfei lumii mari în mijlocul căreia ne învârtim cu toții. Pe Dimitrie Pavlovici nu l-a părăsit nimeni. El părăseşte femeile atunci când nu le mai doreşte. Am onoarea!

Şi bătuse milităreşte din cizme întorcându-i spatele.

A doua zi, nu la cinci, pe la şase jumătate seara, Irène-Nathalie ajunsese în strada Maşina de Pâine. Ningea şi vântul spulbera zăpada cu un şuierat năprasnic. O adusese până aici, cu maşina lui, bătrânul prinț Brancovan, care nu ştia unde venise, dar nici nu întreba.

— *Dans un quart d'heure je serais de retour*. *Ayez la bonté de in attendre*...

— *A votre disposition*, *ma chère*.

Irène-Nathalie pătrunsese în curtea năpădită de zăpadă, împingând cu umărul poarta de fier, ruginită, care scârțâi îngrozitor. Privi spre fereastra de sus a apartamentului lui Dimitrie Pavlovici. Era luminată. Ocoli casa prin omătul gros, înaintând cu greu şi deschise uşa din dos. Casa scării mirosea a vechi, a incendiu, a var peste care se turnase apă. Stătu câteva minute ca să se obişnuiască cu întunericul. Sus nu ardea niciun bec. Numai din apartamentul polcovnicului o dâră de lumină arăta capătul acelei scări de

zidar ale cărei trepte nu se vedeau jos. Înainta bâjbâind, lovindu-se de obiecte necunoscute, de vechi canapele aşezate cu faţa la perete, de scaune deschiolate şi arcuri, încercând stabilitatea scării. Pe urmă începu să urce prudent, răsuflând uşurată când se văzu sus.

Înainta speriată spre uşă, singura uşă deschisă a ciudatului apartament al lui Dimitrie Pavlovici. Acesta, uriaş, în halatul lui vechi de casă, cu mâinile la spate, privea prin perdelele ciuruite strada în care se vedeau probabil farurile camuflate ale maşinii prinţului Brancovan. Lumina unei veioze îi proiecta statura masivă pe peretele din stânga.

— Bună seara, Dimitrie Pavlovici.

El n-o privise. Irène-Nathalie mai spuse o dată:

— Bună seara, Dimitrie Pavlovici.

— Coboară şi dă drumul şoferului, spusese polcovnicul cu glas rece. O să te coste o avere taxiul ăsta.

— Nu e taxi. Sunt cu prinţul Brancovan.

— Ştie unde ai venit?

— Nu.

— Cu atât mai bine. O să-l strig sus să bem o votcă toţi trei.

Şi dădu să deschidă ferestrele spre curte. Irène-Nathalie se repezi spre el şi-l împiedică s-o facă.

— Nu. Te rog. Asta nu. N-ajunge circul pe care l-ai făcut?

Polcovnicul o împinse brutal înapoi.

— Ţi-am spus că vreau să te cruţ, dar văd că n-ai înţeles nimic. Şi de ce ai întârziat?

Se apropiase de ea şi se agăţase de gulerul paltonului pe care ea n-apucase să şi-l scoată, lovind-o de două ori peste obraz cu dosul palmei.

— Trimite-l acasă. Ori, dacă nu, n-are decât să aştepte toată noaptea în zăpadă. Să-şi ardă toată benzina din motor ca să nu degere.

*

Toată iarna care urmase locuise în podul casei din strada Maşina de Pâine. Nu mai pleca nicăieri. Slăbise. Lui *Tante* Nicole îi trimitea cărţi poştale ca şi cum s-ar fi aflat în provincie, rugând-o să le spună polonezilor care o căutau că se află la Paris sau în altă parte. Cine ar fi văzut-o n-ar mai fi recunoscut-o. Omul acela reuşise să o schimbe total: o punea să mături tot acel apartament nesfârşit, să frece mobilele pe care el le cobora din când în când, cu ajutorul unor hamali, cu frânghiile, jos, încărcându-le în camioane hodorogite şi transportându-le cine ştie unde, acoperite cu nişte huse zdrenţuite. Îi gătea cele mai năstruşnice mâncăruri, greşind, bineînţeles, pentru că nu gătise aproape niciodată în viaţa ei. Îşi dădea silinţa să nu-l supere, să-i facă pe plac, dar nu reuşea decât câteodată şi, dacă nu reuşea, urmau bătăile şi înjurăturile. Îi spăla rufele, ea, care nu spălase în viaţa ei nimic, săracă-săracă, dar plătea spălătoresele, ca şi *Tante* Nicole, îi călca hainele şi cămăşile, îi lustruia cismele uriaşe, căra lemne de jos, din curte, după ce un ţigan, săptămânal, i le spărgea pe o buturugă şi i le stivuia în mica încăpere a casei scărilor. Era istovită, îi era silă de ea, se simţea o servitoare, dar, ciudat lucru, toate astea le punea în seama acelei mai vechi umilinţe despre care îi vorbiseră totdeauna Dorofeea Zahaciński şi călugărul de la Smela. O supuşenie tăcută, imbecilă, ştersese orice urmă de mândrie în fiinţa ei. Frumoasele sale mâini de altă dată, subţiri, prelungi, îngrijite, erau acum crăpate, aspre şi miroseau a leşie. Nu mai avea chef să poarte decât rochia cenuşie în care trebăluia prin casă. Nici Dimitrie Pavlovici n-o îndemna să-şi pună rochiile acelea pe care i le cumpărase şi i le trimisese în odăiţa *Palatului de Iarnă* din strada Mecet. Când rămânea singură, în câte-o dimineaţă, când el pleca, urmând camioanele încărcate cu mobilă, desfăcea cutiile şi scotea de-acolo veşmintele de mătase scumpe şi pantofii de

satin, uşori, gingaşi, cumpărați pentru nişte petreceri care cine ştie dacă aveau să mai aibă loc vreodată. Pe urmă punea la loc capacele uşoare de carton, lega fundele care începuseră să se decoloreze şi se apuca să spele duşumelele cu o bucată de sac, împingând un lighean cu apă murdară şi frecând cu o perie aspră lemnul din care nu mai ieşea murdăria. Câteodată, Dimitrie Pavlovici lipsea câteva zile şi spunea: „Acuma ar trebui să fug. De ce naiba nu fug? Ce aştept aici?" Se scula noaptea târziu, mai punea lemne pe foc, crezând că o să-l audă orbecăind, jos, la capătul scării aceleia şubrede. „Poate se îmbată într-o noapte şi cade şi-şi frânge gâtul", gândea, dar arunca lemne în sobă, speriată că el ar putea să se întoarcă şi să găsească încăperea rece. Pe urmă venea dimineața. Afară ningea nesfârşit. Treceau rar autobuze cu geamurile înghețate sau câte o sanie. Mergea după cumpărături, la băcăniile din jur; nu o cunoştea nimeni; se scula devreme, ca să apuce pâinea cu mălai care se dădea pe cartelă, înghesuindu-se la cozi. Polcovnicul îi lăsa un pumn de bani, cu care putea să cumpere orice, dar nu prea găsea ce. Când se întorcea de la chefurile lui prelungite, Dimitrie Pavlovici îi aducea icre negre, sardele, sticle de şampanie, păpuşi, plăci rare de patefon, cumpărate de la magazinul Smarandei Robescu, pe prețuri fabuloase, de pildă: pe trei discuri, cu opera *Hovanscina*, dăduse douăzeci şi patru de mii de lei, nu se uita la bani când era vorba să-i facă o plăcere. O dată adusese un patefon american *Columbia*, tip '39, care schimba automat plăcile, dar nu avea chef nici de corurile ruseşti de pe discuri, nici de mâncărurile fine. O melancolie ucigaşă o măcina. Nu ştia exact ce se întâmplă cu ea, îl cunoscuse cu câteva luni în urmă pe secretarul ministrului Tismana, pe băiatul acela politicos, frumos, cu ochi asimetrici, care îi făcuse o curte discretă. Se plimbaseră de câteva ori; îi plăcea, era tăcut, parcă ar fi ascuns ceva, absența sa, jucată sau nu, o

neliniştise şi o curiozitate amestecată cu plăcerea de a sta lângă un om, poate nu atât de tânăr cât arăta, dar sportiv, afişând un manfişism devenit modă printre cei din societatea lor, dar dincolo de care ghicea o oarecare tandreţe, o modificase puţin. Umblau prin vechile cartiere ale Bucureştilor, el nu avea prea mult timp. Irènei îi făcea plăcere să fie văzută în *Citroën*-ul lui Armand, alături de bărbatul blond după care întorceau capul toate femeile şi, deodată, nenorocirea asta, violul – pentru că viol fusese – lui Dimitrie Pavlovici şi ceva ce se deschisese în ea ca un hău mare şi negru, o furtună nebănuită, dezechilibrându-i viaţa. În primul sfert de oră cât stătuse în faţa lui Dimitrie Pavlovici atunci când o adusese prinţul Brancovan până în strada Maşina de Pâine, crezuse că totul se va sfârşi repede, printr-o scenă violentă între ei, dar era greu să-l înfrunţi pe Dimitrie Pavlovici. „Veniseră palmele acelea care o aruncaseră rapid într-o stare de umilinţă nesfârşită. Într-o singură secundă nu mai însemna nimic, era numai o biată muieruşcă bătută de bărbatul ei, pe care-l ura şi la care se întorcea ca o pisică după ce îi dai cu piciorul. Îl auzea noaptea dormind lângă ea, sforăind uşor sau răcnind câteodată în vis, în ruseşte: „Înainte, înainte, lancea la mână! Ţineţi caii bine!” şi apoi o tăcere prelungă, în care distingea mobilele trosnind la căldura din podul încărcat de lucruri inutile, fojgăind de gândaci, cu miros de lucruri vechi şi afară furtuna de zăpadă care poleia ferestrele. „Mâine fug, e limpede, nu mai rabd! Mă degradez! Am început să mă spăl mai rar, nu-mi mai pasă cum arăt”. Îşi încălzea din când în când apă pe soba uriaşă de tuci şi umplea duşul improvizat cu ea, şi uneori simţea că nu o potrivise bine şi că apa prea fierbinte o să-i rupă pielea. Urla şi ar fi vrut să spargă pahare, dar voinţa ei era tocită. Ceva în maşinăria interioară nu mai mergea cum trebuie. O simţea, părea o fiară sălbatică.

— Tu vrei să fugi, îi spunea hohotind polcovnicul, după ce bea câteva pahare de votcă, dar nu înțelegi că n-ai să poți s-o mai faci niciodată? Şi-i întindea sticla, pe care ea o refuza, dar pe Dimitrie Pavlovici nu era chip să-l refuzi. O înjura birjăreşte.

— Bea!

Bătăi şi a doua zi flori reci, târâte prin zăpadă. Câte o sanie de garoafe albe, nupțiale, scoase din cine ştie ce cotloane şi sticle de şampanie care pocneau victorios.

Îi povestea cât câştigase vânzând un bar spaniol de piele luat de la o doamnă Ipsilante sau Negroponte, pe care-l găsise prin podurile lor, numai bucăți, şi-l reconstituise cu tâmplarul lui, omul acela blând, cu părul albit la tâmple, care nu se mira de nimic; venea pe la prânz, punea cleiul pe soba din încăperea unde lucra la strung şi dădea la rindea nişte bucățele de lemn şi tot podul lui Dimitrie Pavlovici mirosea a baiț şi a vopsea, şi îşi vedea de treburile sale fără un cuvânt; polcovnicul mai răstindu-se câteodată la el că greşise ceva, reluând cu o simplă îngăduință: „Da, domnule Ignatiev, aşa voi face”, şi plecând pe la şase cu sacul de unelte prin zăpadă, după ce-i spunea Irènei „sărut-mâna”, şi întorcându-se a doua zi sau lipsind câteva zile, devenind cu timpul un familiar. În zilele acelea Dimitrie Pavlovici era generos, băutura curgea în valuri, nu se dezbăta decât după trei zile, se scula cu gura coclită, nu avea o beție urâtă, dar pe Irène-Nathalie exaltările lui bătăioase, urletele despre „marea Rusie”, amintirile nesfârşite de la Kiev şi Sevastopol începuseră s-o plictisească. Iar Bratskoe, unde se îngropau morții, asupra căruia valurile Mării Negre aruncau tone de apă şi cărau mormintele în mare; golful Iujnaia, Hersonesul şi fortul Inkermann cu falezele sălbatice ale capurilor Ai şi Fiolent şi tunurile care tocau stâncile şi pe urmă câte ceva despre marile ducese în rochii liliachii cu dantele negre, urmate de *Fräulein* Narîşkina cu *pince-nez* de aur şi o

panglică de atlaz peste umăr, educatoarea fiicelor țarului.

— Destul, Dimitrie Pavlovici! îi spunea. Nu vrei să dormi puțin? Mâine are să te doară capul. Şi-i aşeza palmele pe fruntea umezită şi-i privea ochii tulburi de beție şi spunea în gând: „Doamne, Doamne, când se vor termina toate acestea?"

El îi săruta palmele îndelung şi începea să plângă cu sughițuri, rugând-o:

— Iartă-mă, iartă-mă, Nathalie, nu înțelegi, mă mistuie dorul de locurile acelea. Mi-ajung atâția ani de ispăşire. Sunt bătrân şi vreau să mai apuc ziua când ne vom întoarce în Rusia, călări, nu pe tancuri, ci pe nişte cai albi, chiuind, şi vom hăcui cu săbiile noastre capetele mujicilor şi un val de sânge va acoperi toată Rusia.

Pe urmă cădea brusc într-un somn scurt şi după un ceas se ridica drept şi iar cerea de băut şi cu simțul lui ascuțit de fiară începea să se teamă că ea se depărtează, că începe să se deştepte din nebunia care o apucase, în care se zbătea de atâtea săptămâni, şi (abia mai târziu reconstituise) începuse să lipsească mai des de-acasă. Ea nu-l întreba nimic. Când îl vedea în uşa scorojită, gâfâind după urcatul scării, cu chipul zdrobit de oboseală, parcă se bucura. Nu-l văzuse niciodată nebărbierit sau nespălat, chiar iarna se dezbrăca până la brâu şi-l vedea de la fereastră spălându-se pe brațe şi pe față şi întorcându-se, mârâind de plăcere, umed, cu obrazul roşu, ştergându-se violent cu un prosop aspru, şi cerându-i votcă şi pe urmă adormind ca un prunc, trântindu-se ca un copac doborât în pat. Îi trăgea cismele, şi-şi aducea aminte de slugile lor care făceau treaba asta, când bărbații din familia lor se lăsau descălțați. Nu-l tulbura câteva ceasuri până când Dimitrie Pavlovici deschidea câte un ochi verde, înghețat şi o căuta prin odăi. Să fi dat Dumnezeu să fi lipsit, că începea să urle:

— Nathalie, Nathalie! Unde eşti? Adu-mi ceva de băut că

mi-e sete.

— Dar n-ai mâncat nimic, Dimitrie Pavlovici. Mai lasă băutura.

— Asta hotărăsc eu ce trebuie făcut! răcnea şi abia se atingea de mâncarea pusă pe masă.

Îşi aducea aminte că uitase vreun obiect de preţ pe undeva, pe unde băuse, vreun galeu de Nancy, sau vreun vas de Bohemia, de cristal, lucrat la Kamenicki, sau vreo carafă în formă de pagodă pe care o descoperea în cele din urmă prin buzunarele paltonului său.

Irène-Nathalie îl privea supusă, fără să scoată vreun cuvânt:

— De ce taci? De ce nu te bucuri? Uite ce-am cumpărat cu cincisprezece mii! O *Minervă* de Nimfenburg, de la 1673, din porţelan. O să iau de cinci ori preţul dacă sgârcita aia de Smaranda Robescu n-o să se tocmească cu mine până când am să obosesc.

Şi, pe urmă, tot căutând prin buzunarele hainelor, mai scotea câte o cutiuţă chinezească din email alb şi i-o oferea:

— Asta e pentru tine. Ori nu vrei să primeşti? Nimic nu primeşti de la mine.

Şi făcea furios o roată în jurul ei.

— Tot ţi-am cărat, tot ce-i frumos şi de nimic nu te-atingi. Nimic nu-ţi place, mă dispreţuieşti! Crezi că n-o simt? Mă urăşti, ai vrea să mă vezi mort, dar nu scapi de mine. Nicio femeie n-a scăpat de Dimitrie Pavlovici Ignatiev. Înţelegi?

Şi-o săruta violent pe gură, trântind-o în patul lui, peste care, iarna, arunca blăni de lup, aspre, cu firul lung, posedând-o îndelung, urlând.

*

De la o vreme începuse să ia cu el când pleca şi câte o cutie cu rochiile pe care ea numai le desfăcuse şi le pusese la loc. Se prefăcea că nu vrea să fie văzut şi ea-l lăsa să creadă asta. Se mira că nu-l întreabă cui le duce, dar Irène-

Nathalie mai avea încă atâta tărie să nu spună nimic. De altfel, nu simțea niciun fel de gelozie.

Într-una din zile, când ea, fără să vrea, îl surprinsese privind nişte pantofi de satin, Dimitrie Pavlovici izbucnise pe neaşteptate:

— Mă pândeşti? Vrei să ştii ce fac? Am să-ți spun dacă ții cu orice preț.

— Nu țin deloc, Dimitrie Pavlovici, să ştiu ce faci. Te-am întrebat vreodată?

— A, vă cunosc eu bine. Aşa spuneți, dar puneți pe cineva pe urmele noastre sau chiar tu, de unde ştiu eu, că nu mă urmăreşti? Credeai că eşti singura femeie cu care mă culc? Ha-ha-ha! râsese în gura mare, cu o grosolănie care nu era în firea lui.

Ştia că minte, dar nu-i spunea nimic. Îl lăsa să creadă că suferă. Mai târziu, fără să vrea, găsise toate acele lucruri femeieşti, rochiile şi escarpinii, ascunse după un dulap. Le lăsase acolo, cuprinsă de o indiferență pe care nu şi-o mai înțelegea. „E nebun de-a binelea". Dar Dimitrie Pavlovici mersese şi mai departe. Ea n-avea să ştie unde putea să ajungă.

Într-o sâmbătă seara, auzise glasuri bărbăteşti, cântând ruseşte în curte, romanța: *Unde eşti*, *Dunia*? La început crezuse că Dimitrie Pavlovici se întoarce cu polonezii, dar pe scară urcaseră doi bărbați de vârsta lui, la fel de înalți, milităroşi, clătinându-se pe picioare. În spatele lor apăruse Dimitrie Pavlovici, ținându-i de umeri:

— Ea e Irène-Nathalie Mavrocordat, o prezentase streinilor.

Aceştia bătuseră tocurile, prezentându-se:

— Aleksei Makarovici Teleşov, general de brigadă!

— Leonid Petrovici Razumski, colonel-doctor!

Dimitrie Pavlovici le arătă câte un scaun şi-i invită să scoată mantalele de santinelă, dublate cu blană de oaie, odinioară de culoare kaki, şi acum negre, bătând spre

cafeniu.

— Ei sunt Aleksei şi Leonicika, aşa să le spui, draga mea. S-au bătut în armata lui Vlasov ca nişte lei, până când regimentele lor au fost decimate. Sunt înalţi ofiţeri în retragere, în corpul auxiliar german. Nu te uita că sunt îmbrăcaţi astfel, dar, înţelegi? Ei rămân nişte ruşi totuşi, într-o ţară inamică. Nu ies decât noaptea, pe la prieteni. Le-am făcut noi rost de acte, dar e mai bine aşa. Or să doarmă aici. Şi pe urmă îi întrebase în ruseşte: „Ce spuneţi, vă place apartamentul meu? E loc berechet!”

Cei doi rămăseseră în nişte tunici vopsite, cu patru buzunare aplicate, şi în pantaloni bufanţi, împlântaţi în birgheri nemţeşti. Îşi frecau palmele în aşteptarea vodkăi.

— Dă-le ceva de băut şi de mâncat. O să petrecem bine.

Dimitrie Pavlovici scosese un pumn de bancnote pe care le aruncase pe masă, cum avea obiceiul, invitându-i pe cei doi să le ia:

— Ai voştri sunt!

Aleksei Makarovici Teleşov se scotocise prin buzunare şi aruncase şi el pe masă un pumn de mărci.

— Îţi mulţumim, Dimitrie Pavlovici, dar avem bani, slavă Domnului!

Şi, ca să întărească ceea ce spunea, apucase sfeşnicul de pe masă, în care ardea veşnic o lumânare, aprinzându-şi o ţigară de foi, cu o hârtie de o mie de mărci, după care scuturase cenuşa hârtiei arse pe podele.

O singură secundă, Irène-Nathalie crezuse că Dimitrie Pavlovici o să-l pălmuiască pe celălalt, dar se stăpânise. Ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, o rugase cu un glas blând:

— Nathalie, adu făraşul acela din colţ şi ia gunoiul acesta de pe masă şi aruncă-l în foc!

Ezitase o secundă, pe urmă îşi dăduse seama că el o să răcnească dacă nu-l ascultă. Strânsese hârtiile de pe masă,

desfăcuse capacul de tuci al sobei şi aruncase banii în flăcări.

Niciunul din cei trei bărbaţi nu clipise măcar.

— Şi acum putem să bem liniştiţi, dragii mei. Ia să-mi spuneţi mie ce mai face Maica noastră, Rusia? (Pe urmă se adresase ei peste umăr:) Nathalie, ştii unde i-am găsit pe aceşti bravi ofiţeri? La *Tunelul Norvegian*! Beau de o săptămână. N-au închis un ochi. Ăştia bărbaţi! Ia povestiţi voi, Aleksei şi Leonicika, cum aţi scăpat din ghearele roşiilor...

Nu-i mai ascultase. Le pusese două sticle de votcă pe masă şi le pregătise ceva de mâncare. Nişte berbec la baiţ, murături, brânză şi cârnaţi prăjiţi pe jeratic.

— Vreţi să vă fac şi *şaşlîk*?

— Nu, Dimitrie Pavlovici, nu-i nevoie. Mulţumim. Am mâncat pe săturate.

Şi începuseră să-şi aducă aminte de vechile cârciumi în care mâncaseră pe vremuri plăcinte cu varză, ouă umplute cu ceapă, *kolbasî*, *kopeionnaia râba*, *iazâk zalivnoi* sau rinichi prăjiţi cu roşii.

— Ei, ce vremuri, Dimitrie Pavlovici! Acum au luat tot. Au cărat şi cartofii din pământ. Rusia noastră e toată un maidan. Câţi ani să fi trecut de când nu ne-am văzut? Ia să ne aducem aminte...

— Nu ne-am văzut la Tiraspol, în ’917, prin octombrie? întrebase Leonid Petrovici Razumski.

— Da’ de unde! Trebuie să ne fi văzut pe *dubasul* care ne ducea la Odessa, hotărâse Dimitrie Pavlovici.

— Nu, nu cred, se îndoia Aleksei Makarovici. Eu nu m-am bătut la Odessa.

— A, ştiu acum! se lovise peste frunte, cu palma lui mare, polcovnicul. Nu eraţi amândoi într-o dimineaţă de aprilie în faţa marelui magazin *Mur şi Merilitz* de pe strada Kamergherski? Când încă mai erau lupte la Moscova şi eram

îmbrăcați toți ca niște conspiratori?

Nu era nici asta, dar ce importanță mai avea? Votca începea să-și facă efectul. Ochii li se umpleau de bunăvoință. După o vreme începură să plângă. Vorbeau toți trei, deodată, cuvintele se amestecau. *Hotelul Loskutnaia*, piesa *Cadavrul viu*, strada Răzguleai, Malîi Fontan, coloniștii nemți din Zudorf, „dar pe Aristarh Lipogon, fostul căpitan de cabotaj, îl mai știe careva?" Cântaseră apoi toți trei, cu voci sparte, „Un guard năzdrăvan, / cu părul bălan, / pleca din frumoasa Odessă" și adormiseră pe rând printre paharele năclăite, încă vorbind cu gura cleioasă despre tinerețea lor de mult uitată.

Leonid Petrovici Razumski și Aleksei Makarovici Teleșov rămăseseră la ei mai bine de-o săptămână. Pe tâmplar, Dimitrie Pavlovici îl trimisese la plimbare, n-avea chef de lucru. Le cărase de mâncare și trei lăzi cu *Cointreau*, *Brandy*, *Martini*, rom, țuică și ce se mai găsea prin cârciumile cunoscute. Dimitrie Pavlovici era să dea foc casei de câteva ori în veselia lui bețivă, dar Irène-Nathalie îl oprise la vreme. Se certaseră de câteva ori, ea voise să fugă pentru că nu mai suporta promiscuitatea asta, dormitul laolaltă, înjurăturile, cântecele și urletele bețivilor, dar, de fiecare dată, Dimitrie Pavlovici o prinsese la timp și o amenințase că o va bate în fața oaspeților.

— Să stai aici! Să nu miști! Te-nvăț eu minte pe tine! Sunt ca și frații mei. Înțelegi? N-am niciun secret față de ei. Ce dacă ești prințesă? Pe câte târfe ca tine nu le-am legat eu de coada calului și le-am târât prin păduri? E-he, nu mă cunoști...

— Apoi, noi ar cam trebui să plecăm, zisese, în acea ultimă zi de pomină a ședерii celor doi în casa polcovnicului, Leonid Petrovici Razumski.

— Unde să plecați pe o vreme ca asta? Trebuie să fiți nebuni, îi oprise măreț Dimitrie Pavlovici, dând de-o parte

perdelele de la ferestre. Ia uitați-vă ce-i afară. Nu merge niciun tramvai, nicio maşină. O să vă înecați în zăpadă. Trebuie să chem un om cu lopata să croiască o potecă. Este vremea să mai bem ceva. Nathalie, cât mai avem de mâncare şi de băut, nu-i laşi pe domnii să iasă din această casă! Ori ați uitat ce făceam noi pe vremuri când ningea tot aşa şi veneau lupii până-n mahalalele Moscovei? Când beam votcă la *Marinarul*, cu ligheanul, şi ne aruncau în zăpadă până îngheţam sloi şi când ne aduceau înapoi eram sdraveni şi o luam de la capăt.

Irène-Nathalie ajunsese la acea limită a răbdării când, ori nu te mai stăpâneşti şi faci un lucru regretabil, care-i sperie pe toți ceilalți, un lucru cu totul neaşteptat, ori cazi într-o resemnare adâncă, fără nicio speranță şi ți se poate întâmpla absolut orice. Era exact starea în care se afla. O inerție fără ieşire o luase în stăpânire. Îi venea greu să ridice o mână, să se mişte să le aducă ceva, şi ei (nu atât Leonid Petrovici Razumski şi Aleksei Makarovici Teleşov, cât Dimitrie Pavlovici) o rugau să pună dinainte ceva de mâncare sau să mai arunce un lemn pe foc. Şi ea făcea toate lucrurile acestea fără nicio rezistență. Ar fi trebuit să fie revoltată, să strige polcovnicului că nu este servitoarea lui, dar i se părea că acest protest nu mai avea nicio importanță. Îndurase tot ce se putea îndura şi, în locul dezgustului pe care ar fi trebuit să-l simtă, avea senzația unui om care se îneacă şi nu mai reuşeşte să dea din mâini, să se împotrivească. Beția celor trei creştea uşor, aşa cum se umflă o masă lichidă când fierbe. Era o dilatare lentă, la început imperceptibilă. Ei veneau dintr-o beție şi intrau într-alta, nu mai aveau nicio rezistență. Trupurile înecate în alcool păreau moi ca de păpuşă. Vorbeau cu blândețe, se mângâiau unul pe altul, îşi sărutau mâinile, dar cel mai insuportabil lucru erau lacrimile, plânsul acela nenorocit, fără motiv sau cu un motiv foarte întemeiat, dar pe care nu-l

mărturiseau, motiv care apărea dintr-odată în câte o clipă de luciditate şi atunci se prefăceau că n-au înţeles. Ceva bărbătesc, cât mai rămăsese în ei, se revolta, creştea, îi împingea la gesturi exagerate. Aleksei Macarovici Teleşov rupsese un pahar în dinţi şi-l mestecase încet, ca şi când ar fi mâncat o prăjitură; un gest vechi de beţivan, cum făcuseră atâţia, şi ei înşişi în tinereţe, ca să arate că nu le pasă de nimic. Mâncase un pahar întreg, îl ronţăise ca pe un biscuit, încet, răbdător, sub privirile atente ale celorlalţi doi, care erau martorii unui pariu pe care nu voiau să-l piardă. Irène ghicea restul. Acum trebuia să urmeze ceva şi mai groaznic, un lucru murdar, neaşteptat. Totdeauna aşa se întâmpla cu beţivanii: trebuiau să facă ceva, un lucru pe care să-l regrete pentru ca după aceea să poată să plângă, să se jelească, pentru că ei de jalea asta aveau nevoie, de pretextul de a plânge pentru un lucru care i-ar face să uite de ce ar fi trebuit să plângă cu adevărat. Şi, cum era de aşteptat, tot Dimitrie Pavlovici fu acela care găsise ceea ce trebuia. Nu se afla în starea aceea de beţie în care de obicei ai fi putut să-l crezi inconştient şi să-l absolvi de vina lui. De altfel, el nici nu voia să fie absolvit de vină. Probabil că rumegase această răzbunare mai de mult, o gândise. Beţia nu făcea decât să-i dea aripi, să-l facă să treacă peste scrupulele pe care le-ar mai fi avut.

— O vedeţi ce frumoasă e? Nathalie, te rog, pune-ţi rochia aceea frumoasă pe care n-ai pus-o niciodată. (Uitase că furase câteva rochii şi le ascunsese, dar pentru el, acum, orice rochie şi-ar fi pus ar fi fost *rochia aceea frumoasă*, el simţea numai nevoia să fie invidiat de aceşti doi vechi prieteni.)

— Care dintre ele, Dimitrie Pavlovici? întrebase cu glas slab Irène, pretându-se fără să ştie de ce acestui joc absurd, *De-a regina*.

Asta-l descumpănise pentru că se aştepta la un protest,

dar pe urmă surâsese blând şi vinovat, cu o complicitate pe care trebuiau s-o desluşească mai târziu ceilalţi, invitaţii lui; adică trebuiau să creadă că ei doi, el şi Irène, se mai jucaseră în felul acesta când erau singuri.

— Oricare dintre ele, Nathalie, fii bună! Arată acestor domni cu ce prinţesă de neam trăieşte polcovnicul Ignatiev!

„Acum o să-i insulte", gândise rapid Irène, şi aşa se întâmplă.

— Îi vezi, nişte scursuri! Asta au ajuns. Au uitat jurământul faţă de marea Rusie! îi ajută pe nemţi! Nişte mercenari! Ai văzut doar ce bani murdari aveau la ei? Mărci germane, arginţii lui Iuda...

— Dar, Dimitrie Pavlovici, încerca să protesteze Leonid Petrovici Razumski, ce-s vorbele astea? Nu suntem deloc mercenari. Ne-am bătut pentru eliberarea Ucrainei.

— *Merde*! Eliberarea Ucrainei! Uită-te la ei, târâturile! S-au dus să elibereze Marea Rusie cu nemţii în spate! Să fi aşteptat să venim noi, cu cohortele noastre de *Răzbunători*! Noi, care am suferit pe pământuri streine, nu în spatele tancurilor nemţeşti. Rusia Mare nu poate fi eliberată decât de ruşi, de nobilimea ei, strivită, împuşcată, exilată. Şi voi, târâturilor, voi credeţi c-aţi eliberat Ucraina!

„Acum se vor bate", gândise Irène-Nathalie. „Îi ştiu bine. Dacă au arme la ei, vor trage", dar niciunul dintre cei doi oaspeţi ai lui Dimitrie Pavlovici nu protestă. Erau prea bătrâni sau prea beţi şi polcovnicul nici nu băgă de seamă că ei nu i se împotrivesc. O rugă din nou:

— Nathalie, te rog, îmbracă rochia aceea! Vreau să le arăt nenorociţilor ăstora cum trăieşte polcovnicul Ignatiev...

— Ce rost are? întrebase Irène, tot resemnată, tot în starea aceea de îngreţoşare prelungită, care te înghite ca o mlaştină.

— Fă ce-ţi spun!

Căutase într-o cutie de carton o rochie, nici nu ştia dacă i

se potriveşte, şi nici nu i se potrivise. Era prea lungă şi prea largă, dar, odată intrată în jocul absurd, mai important era să scape de greaţa care o cuprinsese. Cei trei continuau să bea. Se împăcaseră. Şedeau cu mâinile unul în părul altuia şi se priveau în ochii holbaţi de beţie, îngânând, în cor, *Netoşka*, *unde eşti*?, o veche romanţă. Aveau glasurile sparte, păreau epuizaţi, gata să cadă în somn, dar pe ea această moliciune, această delăsare nu o puteau înşela.

„Acum urmează acel lucru urât la care mă aştept de mult”, îşi spusese. Căuta o oglindă, ceva, o ultimă urmă de cochetărie tresărise în ea. Atâta vreme cât o femeie mai observă că o şuviţă nu-i cade bine pe frunte, înseamnă că n-a pierdut totul. Cine era fiinţa asta palidă, slăbită, îmbătrânită? „Mi-ar trebui acum o coroniţă de margarete, să-mi pun pe frunte şi să dansez în faţa beţivanilor ăstora”. Când avusese nouă ani şi mergea în câmpul acela plin de maci, în iunie, cu alte fete şi copii, şi se jucau *De-a regina*, şi ei o suiau pe un stog de grâu şi-i puneau o cununiţă de margarete pe frunte? Fata aceea de nouă ani murise în prăfosul Kostiol, privind uimită borcanele cu bomboane din vitrinele negustorilor evrei sau stând încremenită duminica după-amiază, dincolo de un geam murdar în care muşte vorace se aruncau, strivindu-se, şi privind înmormântările negustorilor, fanfarele leşinate de la două după-amiază, ascultând plânsul, vai, atât de fals, disperat, al văduvelor, şi privind mulţimea care murmura indiferentă în urma dricului. Asta fusese tot. În fiecare zi, cineva o dusese şi pe ea la groapă şi o înmormântase.

— Hei, Nathalie, ce faci acolo? strigase Dimitrie Pavlovici, trezindu-se pentru o clipă din beţia lui.

— Vin, vin! spusese cu un glas moale. Rochia asta nu prea mi se potriveşte, dar o să-i pun un cordon, ceva.

Găsise într-un scrin plin de hârtii, de acte vechi. Îngălbenite, de resturi de lenjerie femeiască, tăiată de

vechime, mirosind a vechi, o fundă galbenă, palidă, cu care-şi prinsese mijlocul. Partea de sus a rochiei atârna ca un balon. Nu mai găsise pantofii. Se descălțase. Era mai simplu şi înaintase încet, ca-n somn, spre cei trei bărbați.

— Ia te uită ce caraghioasă eşti! se mirase Dimitrie Pavlovici.

Îmbrăcase o rochie de moar, palidă, bătând spre alb, simplă, prea lungă, prea largă. Îşi desfăcuse părul, lung, pe care-l ținea strâns într-un coc, şi un val negru îi acoperi umerii. Era cam neîngrijit; bine pieptănat, firul lung ar fi bătut în albastru, ar fi avut ceva metalic, dar ei, aceşti bărbați beți, probabil că n-aveau cum să observe.

— *Krasiva*, *krasiva*, făceau Leonid Petrovici Razumski şi Alioşa Makarovici Teleşov.

— Stai cu noi aicea, ia loc! spusese Dimitrie Pavlovici.

Pe urmă, mânios, pe neaşteptate, le spusese răstit celorlalți:

— O vedeți? Am cerut-o de nevastă şi m-a refuzat. I-am trimis, ce nu i-am trimis? Tot ceea ce poate trimite un prinț rus aflat în exil şi nici n-a vrut să audă de mine. Dar o voi pedepsi. Am pedepsit-o, să ştiți că am pedepsit-o. Şi ea rabdă şi o să mai rabde. Dacă o bat, îmi sărută mâna, nu-i aşa, Nathalie? Vino aici şi arată acestor domni cum îmi săruți tu mâna...

Atunci avusese ultima tresărire de revoltă. „Trebuie să-i dau câteva palme, să-l trezesc! Ce rost au toate lucrurile astea? Lauda lui deşănțată?" Dar Dimitrie Pavlovici o privise cu ochii aceea glaciali care o paralizau. Avea pe față o cruzime care o înspăimânta totdeauna. Ştia că ar fi putut s-o omoare şi asta n-ar fi mirat-o nici chiar pe ea. Îngenunchease.

— Aşa, aşa, Nathalie. Tu trebuie să fii ascultătoare. Bea acum cu noi. Mai avem ce bea?

Dimitrie Pavlovici privise furios în jur. Ar fi fost în stare să

spargă ceva, să dea foc să nu mai fi găsit o sticlă plină.

— Ce e ăsta? *Brandy*? întrebase privind eticheta unei sticle. Merge!

Îi turnase într-un pahar.

— Până la capăt!

Irène băuse fără să clipească şi mai ceruse încă un pahar. Leonid Petrovici Razumski şi Aleksei Makarovici Teleşov o priveau speriaţi. Ghiceau că acum trebuia să urmeze lucrul acela rău, pe care-l aşteptau şi ei. Toţi ştiau că se va întâmpla un lucru rău, urât, dar nu i se puteau împotrivi.

Dimitrie Pavlovici o mângâia pe păr, privind-o cu blândeţe nesfârşită.

— Eşti foarte frumoasă, Nathalie, şi atât de tânără. Te iubesc foarte mult, dar n-am să mă căsătoresc niciodată cu tine. Ofensa a fost prea mare, înţelegi? De altfel, ce rost ar avea să te căsătoreşti cu un bătrân polcovnic? Nu-i aşa?

Râsese încet, şovăitor, strivit parcă de o amintire mai veche. „Cândva o femeie îi făcuse un lucru urât lui Dimitrie Pavlovici", gândise Irène. Totdeauna se întâmplă aşa. Plătesc alţii pentru o nesăbuinţă.

Şi, în momentul acela, Dimitrie Pavlovici, după obiceiul lui, adormi pe neaşteptate, dintr-odată. Colonelul doctor Razumski, în care mai rămăsese o brumă de luciditate, dădu să se scoale.

— Irène-Nathalie, doamnă, nu ştim cum să-ţi mai spunem, trebuie să ne ierţi. Am abuzat de ospitalitatea dumitale. Acum ar trebui să plecăm.

Privise spre celălalt. Aleksei Macarovici Teleşov moţăia, neînţelegând ce se petrece cu el.

— Haide, acum trebuie să plecăm.

Alioşa încercă să se ridice, dar se prăbuşi înapoi în scaun, lovit de palma lui Dimitrie Pavlovici care se trezise brusc:

— Încotro?

— Trebuie să plecăm, Dimitrie Pavlovici.

— Ba, n-o să plecați deloc! mai avem o nuntă de făcut aici.

Leonid Petrovici şi Aleksei Makarovici se treziră brusc din beție.

— Asta ce mai este, Dimitrie Pavlovici?

Polcovnicul începu să cânte ceva neînțeles. Un cântec care îi amintea un lucru uitat.

— Ei? Mai țineți minte?

Cei doi se uitau unul la altul, fără să înțeleagă nimic.

— Cântecul ăsta nu v-aduce aminte de nimic? Svetlana Anisimova... Ei?...

Leonid Petrovici Razumski îşi freca fruntea cu palma.

— A, Dimitrie Pavlovici, a fost o nebunie ce-am făcut noi atunci. Fata s-a sinucis după aceea pentru că era mândră.

— Despre ce vorbiți?

Aleksei Makarovici nu-şi amintea prea bine.

— Ai uitat-o pe Svetlana Anisimova? Fata ducesei Nataşa Anisimova, cea care se ținea cu nasul pe sus? Care nu voia să se uite la niciunul din cei trei frați de cruce, Dimitrie, Alioşa şi Leonid?... Mai țineți minte ce-a pățit ea?

Colonelul doctor se ridică drept în picioare.

— Eu plec. Nu mai stau niciun minut, Dimitrie Pavlovici.

— Ba ai să rămâi! îl împinse la loc în scaun Dimitrie Pavlovici.

Celălalt, Aleksei Macarovici, chicotea încurcat, mormăind de unul singur:

— Nu e drept, nu e drept! Asta o făceau nişte elevi de şcoală militară. Nu e drept.

Dimitrie Pavlovici o fixa cu ochii lui reci. Irène-Nathalie încă nu înțelesese. Bănuia numai ce trebuia să urmeze.

— Nu mă întrebi nimic, Nathalie? Nu eşti curioasă să ştii ce i s-a întâmplat Svetlanei Anisimova?

Irène nu-i răspunsese. Dimitrie Pavlovici îi apucă mâinile şi izbucni pe neaşteptate în plâns:

— Nathalie, oamenii aceştia mi-au scăpat viața odată.

Voiseм să mă omor din cauza acelei femei, Svetlana Anisimova. O iubeam ca un nebun. Înțelegi? Nu dormeam, o urmăream pe străzi, m-am bătut cu nişte colegi pentru ea, îi căram patinele. Aş fi fost în stare să omor pe cineva. Şi când i-am spus toate astea, ea s-a uitat la mine ca la un om venit de pe lumea cealaltă. „Eşti nebun, Dimitrie Pavlovici, eu iubesc pe altcineva şi te rog să mă laşi în pace. Să nu îmi mai ieşi în cale". Asta a fost tot ce mi-a spus. Şi eu am căutat în mantaua tatălui meu revolverul şi am vrut să mă împuşc. Şi ei doi, aceşti oameni pe care îi vezi aici, mi-au spus: „A, nu, Dimitrie Pavlovici, nu trebuie să faci chestiunea asta! Există un lucru mult mai bun". Şi am pândit-o toți trei. Mergea totdeauna la nişte râpe, pe malul râului Moscova. Am pândit-o şi – bănuieşti ce i s-a întâmplat? Şi acum vreau să-i răsplătesc, înțelegi? Vreau să le plătesc pentru că mi-au salvat viața atunci. Culcă-te cu ei...

Colonelul doctor îşi îmbrăcase repede mantaua şi părăsise în grabă încăperea, salutându-i din uşă.

— Dimitrie Pavlovici, este îngrozitor ce vrei să faci. Dacă aş avea o armă, te-aş împuşca!

— Vezi să nu cazi pe scara aia! îi strigase polcovnicul cu fața congestionată şi se întorsese spre celălalt, care tremura ca varga.

— Şi tu? Vrei să fugi şi tu? N-o să mai ieşi viu de-aici, dacă ai să-ncerci s-o faci. Alege. Dacă refuzi, o omor pe ea, şi te rog să mă crezi că nu mă laud!

*

— Ai citit prea multe romane, Irène, vrei să te cred?

Se aflau pe una din străduțele care urcau spre Grădina Botanică. Undeva rămăsese un pod de piatră, plin de maşini şi camioane cu soldați.

— Dar de unde ai aflat?

— Nici nu era atât de greu. Oraşul ăsta e prea mic pentru

ca să poți să ții un secret. Acum înțeleg unele lucruri. Doliul, minciunile tale că n-ai fost la Biserica rusească.

— Deci înțelegi câte ceva?

— Dacă mă gândesc bine, cred că este adevărat.

O privise lung. „Ce ciudat lucru, aş fi jurat că învață toată ziua şi că nu are decât optsprezece ani când am cunoscut-o. Marea comediană, Viața!"

— Şi eu ce eram în toată povestea asta? Tânărul visător care îți aducea trandafiri, în timp ce prințesa rusă din romanele atât de cunoscute spăla pe jos podelele bătrânului aventurier?

— Mi-ai cerut o explicație şi ți-am dat-o. Ai procedat exact ca toți bărbații. Altora li se poate întâmpla orice, numai lor, nu. Iar când află adevărul, exclamă ca la teatru: Poveşti! Nu e niciun fel de poveste. Este tristul adevăr.

— Şi ai putut să-l mai întâlneşti după atâtea lucruri îngrozitoare câte ți s-au întâmplat?

— Da.

— Şi pe mine mă vedeai în acelaşi timp? Şi vrei să spui că în momentul în care te culcai cu mine o făceai pentru că mă iubeai şi pe mine? Nu mai înțeleg nimic. Am rămas copil mare, crede-mă.

Irène-Nathalie o luase puțin înainte. Se juca cu pantoful în praful drumului şi avea ceva copilăros pe chip.

— Aş fi vrut să-ți spun de-atunci, dar nu m-ai fi înțeles. Nu o făceam pentru că sunt o fire complicată. Pur şi simplu cu tine mă culcam din plăcere. Eşti tânăr, erai ceea ce-mi trebuia mie, dar înainte de asta fusese el...

— Țapul ăla bătrân? Vrei să spui că o fată ca tine poate să se îndrăgostească de un bătrân?

Se oprise drept în fața lui, îi luase mâinile şi îl privea.

— Dar nu e vorba aici de nicio dragoste, nu-nțelegi? Cu el era altceva. Cu totul altceva. Dimitrie Pavlovici venea din trecutul meu. Era Rusia, Moscova pe care n-o văzusem,

Curtea imperială, țarul, acei spânzurați de felinarele străzilor din Petersburg. Tot ce aş fi putut eu să trăiesc şi nu trăisem. Nu era un bătrân, era un simbol, şi acum nu fac literatură, te rog să mă crezi. Poate găseam ceva din firea tatălui meu în acest suflet bezmetic al lui Dimitrie Ignatiev. Am vrut de câteva ori să-l ucid, am vrut să mă răzbun, să-i fac un mare rău. Puțin după vizita celor doi, m-a alungat din strada Maşina de Pâine, pur şi simplu. Mi-a spus: „Pleacă, nu vreau să te mai văd. M-am săturat de tine". Şi ce crezi că mi s-a întâmplat? Am încercat la început un sentiment de eliberare. Credeam că totul se încheiase. Se sfârşise un coşmar. Şi am fost fericită că m-a aruncat în stradă ca pe un câine şi că mă pot întoarce în odăița mea, din *Palatul de Iarnă*, unde te chemam pe tine, poate tocmai ca să uit să mă întorc acolo, unde nu voiam să mă întorc, dar m-am întors.

— Vrei să spui că te-ai mai dus acasă la el?

— Da. Era ca un păianjen. Asta nu înțelegeți voi. Răbdarea unui om ca el. Aşteaptă un an, doi, un secol. Aproape ghicea când am să vin. Pe zile, pe ceasuri.

— Şi-n tot acest timp puteai să stai cu mine, să mă iubeşti ca şi când acel individ nu exista?

— Spune-mi cum vrei, curvă, prostituată de lux, dar nu-mi cere o explicație. Ea va veni poate mai târziu, când am să îmbătrânesc, când am să înțeleg şi eu ce mi s-a întâmplat. Astea sunt faptele. Ți-am explicat. Aş vrea să mă înțelegi...

— Şi să continui să te văd? Să ne plimbăm amândoi pe străzi şi să urc scările *Palatului de Iarnă*. Frumos nume ai găsit pentru o dugheană amoroasă. Nu, mulțumesc. Dacă femeile pot să facă treaba asta, unui bărbat îi vine foarte greu. Aş vrea să mă înțelegi şi tu pe mine. Nu te condamn, nu-ți cer nimic. Ai fost de o deplină sinceritate. Acum, într-adevăr, te cred, te-am privit şi adineauri. Nu poți să minți. Cunosc oamenii. Tu nu poți să minți, Irène. Dar la ce-mi

foloseşte miecă eu înțeleg ce ți s-a întâmplat?

Se sufoca. Nu era gelozie, era ceva mai rău. Un sentiment ciudat că ai putea să te laşi înşelat la un joc, dar nu vrei. Dacă era vorba de mândrie, a, peste asta se putea trece, dar exista impuritatea care o făcea infailibilă pe Irène față de el. Era ca şi cum ți-ai fi băgat mâna în foc, deşi nu voiai să te arzi, arsura însă rămânea, era imposibil s-o eviți. Omul poate fi într-adevăr complicat şi este complicat, dar duplicitatea asta nu se putea răbda. Nici el nu era un om liber. Niciodată nu venim puri, vindecați în fața altei femei. Sunt altele care şi-au pus pecetea pe noi, au plecat cu ceva din ființa noastră către alți bărbați, şi ele se luptă cu amintirea celui de dinainte, existând încă pe chipul femeii iubite, în gesturi, în habitudini. Totdeauna cineva iubeşte mai devreme şi cineva iubeşte mai târziu. Trecem unii pe lângă alții în acelaşi sens, şi pe urmă începem să alergăm sau să încetinim, să aşteptăm sau să ne grăbim. Şi trenurile astea ale noastre nu trec niciodată unul lângă altul la drum lung. Cineva dă mai mult, cineva se grăbeşte, cineva uită, cineva doreşte mai mult; cineva strigă, cineva n-aude! Asta era totul. Fata aceea din Spania care cânta la vioară într-un hotel părăsit, sub bombardamentele *Stukas*-urilor, hotel *Palace*, transformat în spital militar, miros de formol, hotelul neîncălzit, *Highlord*, care din ele era acel hotel, dezafectat, cu geamurile sparte, cu plante de interior, pe care nu le mai uda nimeni şi care păleau încet-încet, întinzând brațele către largile ferestre dând spre piața Alcalá sau cum îi mai zicea acelei piețe, şi Maurice Chevalier, şoptind la radio: *Paris*, *Paris*, când el şedea cu Solange într-unul din acele paturi ducale, uriaşe, şi se gândea că poate să moară mâine (frontul se afla la două sute de paşi), sau poate ea putea să moară, cântând nimănui, în holul pustiu al hotelului. Nu mai intra nimeni în el şi fuseseră evacuați şi răniții. În jur mirosea încă a formol şi a sânge şi prin geamurile sparte

intrau păsări, făcând o roată mare în jurul candelabrelor care clincăiau la bătaia lor de aripi, cu un țipăt uşor de sticlă abia lovită, cum ar suna nişte lacrimi solidificate. Era tânără, frumoasă, avea douăzeci şi doi de ani şi undeva, în Franța, o aştepta un logodnic. De ce plecase, habar n-avea! Credea că războiul este un lucru care o va schimba. N-o plătea nimeni, îi dădeau numai să mănânce. Într-o dimineață intraseră printr-o vitrină spartă într-un magazin de pe strada Carlos V, şi el o rugase să-şi aleagă o rochie. Erau câteva rochii puse pe nişte manechine. Trecătorii îi priveau şi nu se mirau de nimic. Nu fura nimeni. Puteai să-ți alegi ce vrei pentru că obiectele nu mai aveau nicio importanță. Pe cine iubea Solange atunci, la Madrid, în hotelul *Highlord*, sau *Palace*? se gândea ea atunci la logodnicul ei care muncea undeva, într-un birou, într-un oraş de provincie şi citea indiferent ziarele cu corespondențele de pe frontul Barcelonei sau Madridului?... Marea comediană, Viața!

— Când ne mai vedem? întrebase Irène-Nathalie.

— Ştiu eu?

— Mâine?

— E prea devreme.

— Atunci săptămâna viitoare?

Armand o privise, bătând-o uşor pe obraz şi spusese:

— Poate, Irène. Cine ştie?...

IX
ARHIVE SECRETE

Ultimele minute ale partidei *Venus-Unirea Tricolor* din cadrul Cupei Reîntregirii se scurgeau lent, fără ca vreuna din echipe să reuşească să mai marcheze vreun gol. Lumea începuse să plece plictisită, prelingându-se pe lângă plasa de sârmă către ieşiri. Se mai auzea din când în când vocea spartă, dogită de băutură a lui Teodoru Chibrit, asul galeriei *alb-negrilor*:

— Trage, mă! Ce, ai picior de lemn? Ia te uită la el, a mâncat gras aseară!

Doamnele de la tribuna principală, în rochii de vară, albe, transparente, sub care purtau furouri de mătase milaneză, îşi ascundeau surâsul după evantaiele pe care le scoseseră din poşetele micuțe. Ele veneau la meci pentru ca să se mai distreze puțin sau să-şi însoțească soții, morți după sportul cu balonul rotund. Într-un colț al tribunei, domnul Calomfirescu discuta cu Armand, privind din când în când la fazele din teren.

— Ce spui, dragă, de defecțiunea italiană? Ăştia de când îi ştiu o țin din înfrângere în înfrângere. I-au bătut abisinienii în '36, la Stalingrad ce să mai vorbim, că ei au făcut gaura aia prin care au ieşit ruşii şi au ajuns până la Harkov. *En guerre comme en amour pour en finir il faut se voir de* près...

Armand privea către peluza populară, căutându-l din priviri pe Colonel, care ar fi trebuit să se afle în colțul din stânga pe rândul al treilea, cu un coif din hârtie de ziar pe cap. Identificarea se făcea greu pentru că se afla departe de peluză şi mulțimea de bărbați în cămăşi îl deruta. Din zece, opt aveau coifuri de ziar pe cap şi era destul de dificil să le distingi fețele dincolo de ochelarii de soare sau de umbra pe care o lăsau pe față apărătorile improvizate. Îi răspunse

domnului Calomfirescu, căutând să abată discuția de la chestiunile politice în care nu prea se angaja din motive binecuvântate:

— În ce mă priveşte, te rog să mă crezi, domnule Calomfirescu, mi-este indiferent cine va ieşi învingător din acest război. După cum ştii, în afară de cursele de cai şi de femei, nu mă interesează nimic.

— A, dumitale îți convine, te cred şi eu. Ai rude mari, împărăteşti. Se termină treaba aici, te duci în altă parte. Are grijă domnul Tismana să te trimită undeva, la vreo legație. Dar noi, domnule, noi ce facem? Că vin bolşevicii!

— Războiul mai poate continua câțiva ani bunişori. Nemții nu se lasă ei bătuți, aşa, cu una cu două. Dar mai bine, ia spune, domnule Calomfirescu, cum mai merg afacerile?

— A, destul de prost! Pe câtă vreme anul trecut mergeau excelent, acum toată lumea stă în rezervă. De când s-a rupt frontul la Stalingrad, sorții s-au întors. Fiecare se face că plouă, strânge pentru zile mai bune. Suedezii mei, ăia cu drumurile, au devenit deodată foarte prudenți, îşi cultivă fiecare grădina şi se uită peste gard la vecin, în sfârşit, n-o să mor eu din chestia asta. Vorba dumitale, războiul nu se va termina aşa de repede şi timpul lucrează pentru noi.

Armand îl identificase pe Colonel. Probabil că nu găsise loc, era aşezat în rândul patru şi avea un coif pe care se vedea de departe manşeta ziarului *Curentul*.

Jucătorul Humis de la *Venus* ratase un „16 metri" şi Teodoru Chibrit se ridicase iar în picioare, urlând cât se putea de tare:

— Ce mi-ai făcut, Cuştica? vedea-te-aş în pardesiu de lemn, cu pălăria peste el, cu pantofi noi cu panglicuță şi la hopuri să dai din cap şi să te faci că nu cunoşti pe nimeni!

Tribuna izbucnise în hohote uriaşe de râs. Celebrul cabotin de-aia venea la meciuri, ca să-şi plaseze butadele cu vocea lui de cântăreț de operă. Scorul rămânea în continuare 2-2

şi lumea se gândea că vor urma nişte prelungiri plicticoase. Domnul Calomfirescu nu mai contenea să se căineze.

— Acuma eu vorbesc cu dumneata pentru că te afli în compania zeilor. Mai spuneți-le, domnule, să facă ceva, să nu mai pierdem bătălie după bătălie. Poate ministrul dumitale mai influențează şi el, pe ici pe colea. E şi o mizerie de nu mai ştim cum să ieşim din ea. Pâine cu mălai, unt, nu, carne, nu; le iau nemții pe toate. Domnul Mişu Antonescu scrie în fiecare zi la gazetă că trebuie să ne sacrificăm pentru soldații de pe front, dar nici aşa! Unde mai pui – să nu m-audă cineva –, colac peste pupăză, în toate chestiile astea Mareşaleasa umblă după decorații. Acum s-a dus peste finlandezi să-i dea ăia *Crucea libertății*. Ce-i lipseşte chelului!...

Armand îl privi surâzând:

— Lasă, domnule Calomfirescu, că noi, ca să zic aşa, n-avem de ce să ne plângem. Trăim bine, domnule. Ce, dumneata n-ai carne să mănânci? E-he, ia te uită! Sau eu n-am ce să mănânc? Mai greu e cu nenorociții ăştia, şi-i arătă cu un gest mulțimea de spectatori care de data asta urla, ridicată în picioare:

— Goool!!

În sfârşit, Cuştica Humis reuşise să înscrie cu capul un gol de toată frumusețea şi Teodoru Chibrit, după ce se mai potoliră urletele, lăsă să-i scape încă una:

— Încă o boabă, scumpule, şi te punem în piața Victoriei pe post de statuie călare.

Mai erau două minute şi partida lua sfârşit. Acum trebuia să scape de Calomfirescu. Armand se ridică, privindu-şi ceasul.

— Mă scuzi, domnule Calomfirescu, dar, cum bănuieşti, mă grăbesc că m-aşteaptă...

— Înțeleg, înțeleg... Eh, tinerețe, tinerețe! *Au revoir* şi omagii doamnei Tismana. Să-i spui că trebuie să ne vedem

curând. Fac eu o invitație telefonic. Trebuie să mai ieşim şi noi undeva, să mai punem țara la cale, că, uite, evenimentele se precipită şi să stabilim un punct de vedere comun.

Armand îi strânse uşor mâna, salutându-l, după care coborî grăbit spre ieşire. Pentru Colonel era mai uşor să-l identifice, aşa că, după cum se înțeleseseră, trebuia să-l aştepte undeva, pe malul Dâmboviței, spre Grozăveşti. Părăsi arena, îndreptându-se spre *Citroën*-ul care-l aştepta în fața intrării de la *Tenis Club*. Privi în oglinda retrovizoare să vadă dacă nu are vreo *coadă* după el, şi ambracă uşor. O apucă pe Ştirbei, mergând la pas pentru că arena începuse să se golească, cele câteva mii de spectatori ieşind în şiruri şi invadând trotuarele şi strada asfaltată. Făcu la dreapta, trecând prin fața Manejului regal, şi, după zece minute, stopa sub nişte copaci de pe drumul prăfos care ducea spre cartierul Giuleşti, peste nişte maidane şi gropi. Pe urmă se întoarse spre Dâmbovița, pornind alene în întâmpinarea Colonelului. Se scurseseră câteva sute de suporteri ai echipei *Venus*, discutând zgomotos, şi pe urmă cheiul se pustii. Seara de sfârşit de august începea cu un amurg roşcat, soarele cădea undeva după colina Cotrocenilor. Un miros amărui de frunză uscată cobora din copaci. Era îmbrăcat într-un costum de flanel, uşor, larg, care-i punea mai bine în evidență statura atletică. Îl zări de departe pe Colonel venind agale pe chei. Avea aerul unui burghez ieşit duminica la plimbare, mergând cu mâinile la spate şi numai mersul ferm trăda în el pe un vechi militar. Probabil că aruncase turcalețul acela de hârtie care-i acoperise capul şi i se vedea părul tuns scurt, perie, în stilul nemțesc.

— Bună, Armand, sau vrei să-ți spun ca la botez? Cum merg treburile?

— Cum să meargă? Binişor, aş zice eu! Ministrul e mai neliniştit. N-aş zice că pare fericit.

— De-aia te-am şi chemat. Probabil că nu mai e nevoie să-ți spun că misiunea ta devine din ce în ce mai periculoasă. Şi, când spun asta, mă gândesc la nemți. Probabil că defecțiunea italiană i-a iritat şi acum sunt cu ochii pe aliații lor, adică pe noi şi pe unguri. Tu ştii ceva nou care mi-ar putea folosi?

— N-am nicio dovadă sigură, pentru că Tismana e destul de prudent, nu-mi vinde toate chestiunile. Am impresia însă că, într-adevăr, se vede cu Mihai Antonescu şi că, prin oamenii din streinătate, se fac nişte depuneri de bani la băncile elvețiene. Am surprins cât pot eu să surprind, ca să nu par că trag cu urechea, o convorbire cu Berna, cu un anume Pella, Vespasian Pella, care este omul lui. Depunerile se fac sub formă de fonduri pentru propaganda României în streinătate.

— Dar despre tratativele de pace mai ştii ceva?

— S-au pronunțat două nume: Cretzeanu, care va fi trimis în Turcia, şi un anume Frederic Nanu, care tratează la Stockholm cu doamna Kolontai din partea ruşilor. Tratativele au început în primăvară, dacă nu mai de mult. Se pare că ele întâmpină destule greutăți.

— Şi doamna Gerda Hoffmann nu ți-a făcut nicio aluzie la toate chestiile astea?

— Ba da. Dar deocamdată totul este foarte neclar pentru nemți. Am înțeles de la ea că la ultima întrevedere dintre Hitler şi Antonescu, ca de obicei, Mareşalul i-a lăsat Führerului o impresie excelentă. Pare loial şi tratativele, mai mult ca sigur, le poartă Mihai Antonescu. În numele cui, nu-mi dau seama.

— Poate regele, poate Maniu!

— A, nu! În cercurile în care mă învârt, am auzit alte lucruri. Ăştia au alte piese. Maniu, retractil cum îl ştiți, face un pas înainte şi doi înapoi. Nu se bagă în față, îi aruncă pe alții în joc.

— Îl cunoaştem. Toată viaţa a trăit din greşelile altora. Deci, bătălia se duce pe două fronturi.

— Cam aşa ceva.

— Ştii ce, Armand? Am o idee. De ce să nu fim noi mai deştepţi decât ei? Din analiza situaţiei reies două lucruri foarte clare: că doamna Gerda Hoffmann te cultivă pentru a afla ce face Mihai Antonescu şi că Tismana al tău joacă cu garda închisă şi vrea să-i intoxice? Aşa e?

— Aşa e.

— Dacă aşa este, hai să marşăm. Nu trebuie să aştepţi ca doamna Hoffmann să te invite să devii colaboratorul serviciilor lor secrete. De data asta vom plusa noi. Îl ştii pe Vasile Ionescu? *Tehnicul* din Spania...

— Da, cum să nu!

— Ei, bine, în urmă cu şase luni, l-au prins la o razie în Franţa. Probabil că se află în vreun lagăr.

— Nu înţeleg.

— Uşurel. Ministrul tău, la rândul lui, vrea să îi asigure pe nemţi că aparatul guvernamental e în întregime devotat Mareşalului.

— Şi atunci?

— Şi atunci, tu când tratezi cu Gerda Hoffmann, o rogi să-şi ţină gura, pentru că ceea ce îi încredinţezi despre Tismana este strict confidenţial şi deci *unchiul* tău, sau ce dracu' îţi este, nu va avea de unde să ştie că în numele lui le ceri pe Vasile Ionescu, în schimbul informaţiilor pe care le dai...

Armand îşi frecă puţin fruntea, nelămurit de ceea ce trebuia să spună.

— Un singur lucru nu înţeleg. Cum poate să ceară un ministru antonescian pe un comunist nemţilor? Asta nu va bate la ochi?

— Ba bine că nu! Dar tocmai asta este lovitura. Noi vom spune că ministrul are nevoie de acest tip periculos pentru a

fi judecat în țară şi care va „evada” probabil înainte de a intra în mâinile autorităților.

— Este ingenios, într-adevăr, să sperăm numai că şi reuşim.

— Se pare că ai îndoieli, Armand, dar să ştii de la mine, jocul la cacealma aşa se face. Trebuie să laşi totdeauna impresia că ai asul în mână.

— Aşadar, eu ce am de făcut?

— Pe ministrul tău îl prezinți, ca şi pe Mihai Antonescu cu echipa lui, mai germanofili decât au visat ei vreodată. Nişte fanatici care s-ar bate până la ultima cărămidă. Doamnei Gerda îi faci o curte discretă, fără a avea aerul că doreşti ceva în mod special de la ea.

— În toată chestiunea asta, un singur lucru este nelămurit. Trebuie să cer pentru mine ceva în schimbul informațiilor, în afară de prețul pe care, chipurile, îl ia Tismana?

— Da, e bine gândit. Cel mai probabil ar fi ca un om în situația ta să dorească nişte bani. Asta e bine şi dintr-un alt punct de vedere. Că doamna Hoffmann va crede că te are la mână. Capeți un profil de lichea perfectă: rudă cu Tismana, care te-a făcut om, îl vinzi pe bani nemțeşti, anvizajezi să o ştergi la momentul potrivit şi aşa mai departe.

Stătuseră destul împreună. Niciodată întâlnirile lor pe stradă nu durau mai mult de un sfert de oră. Trebuiau să se despartă.

— Atunci, dacă se mai iveşte ceva nou, ştii cum mă găseşti. Ce-ți recomand? Prudență, prudență, prudență...

Primul plecă Colonelul, luând un tramvai din mers şi făcându-i un semn scurt cu mâna.

*

Era aproape opt. Se înserase bine. O răcoare umedă cobora din copaci. Deschise maşina şi o apucă spre saloanele Athéné-ului, în subsolul căruia sezonul de toamnă avea să

se deschidă anul acesta cu o expoziție a lui Eugen Drăguțescu. Pictorul se sfătuia cu prietenii înaintea vernisajului şi Evelyne nu voia să lipsească de la un asemenea eveniment, pentru că, totdeauna, la reuniunile acestea, participau oameni foarte interesanți. Soția ministrului îl rugase să treacă până-n opt şi jumătate şi s-o conducă până acasă cu maşina, şoferul Costache fiind reținut de ministru, care avea o întrunire cu o delegație streină.

La opt şi cinci cobora scările micuței săli de expoziție, auzind încă de sus murmurul unor voci bărbăteşti. Pe lângă el trecu coborând câte două trepte un puşti cu cafele de la *Athénée Palace*, ținându-le în panerul său portativ.

— A, iată-l! exclamase pictorul, zărindu-l primul. Evelyne, a venit Armand! Dar ce bine arăți, dragă. Şi anul ăsta, după câte ştiu eu, nici n-ai fost la mare. De când cu războiul ăsta numai şmecherii mai reuşesc să-şi facă vacanța acolo. Apropo, ați auzit, Mareşalul a mai internat două sute cincizeci de speculanți. Ca mâine îi văd pe bulevard vânzând cravate italieneşti.

Armand sărută mâinile doamnelor. Erau de față Anne-Marie Țăranu, o doamnă Iofciulescu şi doctorița Vătămanu, care nu lipsea niciodată de la asemenea întâlniri. Bărbații priveau aferați cum nişte specialişti în înrămarea tablourilor aranjau simezele. Erau de față Ion Frunzetti, cu ochii lui vii, inteligenți, agitat, gesticulând în jurul lui Petru Comarnescu, îmbrăcat într-o haină în carouri şi trăgând din pipă, urmat de doctorul Țuculescu, într-un pulover vernil, slab, cu ochi de drogat. Pictorul Drăguțescu trăgea cu ochiul la Comarnescu care graseia, nefiind de acord cu aranjamentul tablourilor. Era vorba de nişte peisaje în peniță de la Veneția şi Roma, peisaje aburoase, fine, de o mare frumusețe, dar care-l agasau pe temutul critic plastic prin tematica lor.

— Ne-ajunge că am avut un Aurel Iacobescu anul ăsta, cu *Coloana* lui *Traiană*, cu toate cofeturile alea colorate. Voi nu mă credeți, dar am dreptate când spun că suferim de un complex de inferioritate.

— Adică? îl provocase Ion Frunzetti.

— Păi, ce, suntem o provincie italiană? Toată ziua bună-ziua Podul Rialto, Ducalele, Podul Aurarilor de la Florența. Drăguțescule, Drăguțescule, îl interpelă de departe, pentru că pictorul nu mai scăpa din mijlocul femeilor... *Better to reign în hell then serve in heaven*... Şi mulțumit de plasarea versului lui Milton, mai trase din pipa lui care emana un fum bun de tutun.

Armand o văzu şi pe Mioara Minulescu, pe care o cunoscuse în primăvară la sala ONT, unde expusese nişte mozaicuri împreună cu covoarele Aureliei Gheață. Îi sărută şi ei mâna, ajutând-o să distribuie cafelele aduse de picoloul de la *Athénée Palace*.

— Sărut-mâna, sărut-mâna. Pot să vă ajut?

— Da, cu plăcere, domnule Sachelarie. Nu v-am mai văzut de mult. După câte îmi dau seama, ați devenit un credincios al saloanelor.

Evelyne îşi făcea loc printre cucoane cu un surâs ambiguu pe față.

— Ei, cum a mers? Tot Irène, tot Irène? Sau afacerea e clasată?

Armand îi sărută mâna şi o întrebă:

— Mai rămânem sau mergem acasă?

— Eşti grăbit?

— Nu. Nu sunt grăbit...

Era exact pe dos, pentru că Armand îl zărise pe sculptorul Băcică, care aranja şi el un tablou, suit pe o scară.

— Evelyne, nu-nțeleg nimic. Când s-o deschide expoziția ce-o să mai vedeți? De ce vă adunați atâția înainte de vernisaj? Sculptorii îşi acoperă statuile cu o pânză, pictorii

văd că fac pe dos.

— Of, văcarule! Nu înțelegi că nimeni n-a venit aici pentru pictură. Mai bârfim, mai punem țara la cale, ne mai vedem. Asta face parte din viața noastră.

— Şi cum a mers partida de azi cu suedezul Olaf?

— Foarte bine. Nu mai ricana atâta. Este un băiat încântător, bine crescut, care ştie să se poarte cu doamnele, spre deosebire de unii care au stat la țară şi au crescut tauri.

De fapt, Armand era iritat de prezența sculptorului Băcică, care îi amintea de lucruri neplăcute. Îl măsurase cu privirile de câteva ori. Era musculos, cu o mutră de brută, ceva între un maseur şi un spărgător de pietre de cimitir. Dar, mă rog, asta le plăcea femeilor, asta aveau. Era de mirare numai că Evelyne nu trecuse prin atelierul lui. Sau nu ştia el. În Bucureştii ăştia toată lumea trăia cu toată lumea fără ca asta să deranjeze pe cineva.

De ei se apropiaseră Ion Frunzetti şi Petru Comarnescu, care cereau un arbitraj.

— Doamnă Tismana, vă văd des prin expoziții. Aş dori să vă pronunțați într-o chestiune controversată. Domnului Frunzetti îi place Dărăscu, deşi la gazetă declară că acela se luptă cu academismul ca să nu cadă în pompierism. Eu nu mă omor după aşa ceva, pentru că peretele nu este făcut să aducă a cavou.

— Da' de unde, se amestecase celălalt, agitându-se în jurul grupului. Dacă vreți să ştiți, doamnă, ceea ce scriu la gazetă, cred şi în realitate. Dar domnul Comarnescu e răutăcios. Mie-mi place Steriade. Şi cu asta am pus punct. Nu e nevoie de niciun arbitraj.

Pe Armand nu-l interesa discuția lor. Pe el îl preocupa acum un individ cu ochelari negri, care-l fixa fără să se ferească dintr-un colț al salonului. Nu-şi dădea seama dacă venise înaintea lui sau după el, oricum era a treia oară când

îl vedea şi nu-şi închipuia că poliția are agenți atât de proşti care să-l fileze atât de stângaci. „Trebuie să fie vreun fost coleg de liceu care nu ştie de unde să mă ia şi nu îndrăzneşte să mă acosteze. Asta mi-ar mai trebui”.

— Evelyne, e opt şi douăzeci. Parcă spuneai că la opt şi jumătate trebuie să fii acasă.

— Da’ de unde? Ți-am spus să vii să mă iei până în opt şi jumătate. E cu totul altceva. Credeam că odată ajuns aici o să te uiți şi tu puțin la desenele domnului Drăguțescu, care sunt superbe. Nu-i aşa, domnule Comarnescu?

— Admirabile, doamnă, admirabile. Când am fost în America – să ştiți că americanii au muzee foarte bune, mai bune chiar decât francezii, că de nemți ce să mai vorbim –, am căutat un astfel de desenator şi n-am găsit. Ar trebui să mai ținem seama şi de faptul că domnul Drăguțescu e şi foarte tânăr. Cumpărați-i câteva tablouri. Faceți o investiție bună, vă rog să mă credeți. El şi cu Magdalena Rădulescu sunt cei doi pe care merg la ora de față.

— Să cumpăr câteva tablouri, ați spus, domnule Comarnescu? Drept cine mă luați? De la pictori necunoscuți încă? Nelansați pe piața europeană? Sunt prietenă cu domnul Drăguțescu şi aştept de la el, drept omagiu, să-mi trimită acasă un desen din acestea. Dacă vrei să ştii, mi-am şi ales o *Veneție*. Sunt sgârcită, domnule. O spun fără ruşine. Înțeleg să-mi bag banii în bijuterii. La o nevoie nu pleci cu tablourile la subțioară, ci cu nişte diamante la gât sau pe degete. E o chestie veche. Armand, dă-mi brațul. La revedere, domnilor.

Pictorul Eugen Drăguțescu îi abandonase pe rămari şi alergase să o conducă pe doamna Tismana până la ieşire.

— Sărut mâna, doamnă. Mi-ați făcut o mare plăcere şi vă poftesc la vernisaj pe curând.

— Cu plăcere, domnule, dar să ştii că te ruinezi dacă mai aduni atâta lume ca să-ți spună ce tablouri să expui şi ce

tablouri să nu expui. Este o prejudecată. Eşti prea talentat pentru ca să îi laşi pe alţii să te consilieze. Şi nu uita ce mi-ai promis.

— Se poate?

Îi sărutase mâna şi ea îl luase pe Armand de braţ.

— Atunci, domnule Sachelarie, vă aştept şi pe dumneavoastră cu doamna Tismana. Poate reuşiţi să-l urniţi şi pe ministru. Ştiu că e foarte ocupat, dar poate-l convingeţi.

— Am să-ncerc, domnule, dar se lasă greu. Să ştiţi de la mine. În sfârşit... la revedere.

Afară, în maşină, Evelyne lăsă masca ei de femeie de lume.

— Armand, spune drept, lucrurile merg prost, nu-i aşa? Mutul ăla al meu de bărbat nu vrea să spună, dar eu o simt. Treburile merg cât se poate de prost.

— Evelyne, nu te-ngrijora. Sfârşitul războiului e încă departe. Nemţii nu se vor lăsa bătuţi oricum. Armata lor e intactă. Într-un fel, faptul că au scăpat de italieni îi avantajează.

— Crezi?

— Ascultă ce-ţi spun.

— Poate ai dreptate. În definitiv, ce mă bag în politică? În treburi de-astea? Asta e treaba voastră, a bărbaţilor, însă te rog să ai grijă să-mi spui şi mie când lucrurile vor începe să scârţâie de tot. Trebuie să-mi iau măsurile mele, nu mă pot lăsa în seama lui Puiu, care ştii ce *unbefangen* este.

Ajunseseră.

— O fi venit Puiu? Unde zici că s-a dus?

— Nu ştiu exact. E ceva cu nişte cherestea, cu Ministerul Transporturilor, cu nişte nemţi, foarte complicat...

— Şi ce legătură are munca lui Puiu cu toate astea?

— Are, că el trebuie să ştie tot. Mareşalul a devenit foarte suspicios şi Eugen Cristescu e numai ochi şi urechi, ca să aibă ce să raporteze. Toată lumea în zilele astea se gândeşte

la ce va fi mâine şi se fac transferuri de bani în bănci streine.

— Urâtă meserie v-aţi ales. Ştii ce, eu am să mă duc toamna asta la Domneşti. Nu mi-a plăcut că americanii au bombardat Valea Prahovei. Asta e un avertisment. I-am spus lui Puiu că e momentul să se cam retragă din afaceri şi să ne pregătim bine viitorul. Avem, slavă Domnului, ce ne trebuie. Tu nu crezi că m-am gândit bine?

— Evelyne, îl cunosc pe Puiu. Nu este omul care să părăsească jocul înainte de a trage ultimul cartuş. Tu crezi că un exil e o joacă?

— Ia te uită! Dar tu de unde ştii toate astea?

— Am trăit puţin în Paris şi am văzut lume de toate felurile. Am cunoscut şi ruşi care au fugit de douăzeci de ani din ţara lor, spanioli care trăiau din te miri ce, nu e o afacere. Să nu-i invidiezi.

Evelyne îi apucă braţul.

— Ştii, Armand, câteodată mă gândesc că n-am aflat mai nimic despre tine. Îmi eşti mai strein ca oricare alt strein. Cum dracu' se explică chestia asta? M-am culcat cu tine şi am crezut că am să mă îndrăgostesc nebuneşte. Ciudat lucru. Între tine şi Margulius, n-a fost nicio diferenţă. Pură plăcere a cărnii. Dar acum mi se pare că am încurcat-o cu Olaf ăsta.

— Ce spui?

Stăteau amândoi în maşina cu farurile stinse în faţa peronului luminat de un bec albastru. Nu coborâseră încă.

— Da, aşa este. Mi se pare că m-am îndrăgostit de Olaf. E un tip ciudat. Mi-e teamă că e pederast. Nicio aluzie, nicio agresiune. Ce dracu', aşteaptă să iau eu iniţiativa? Şi-ar face o părere foarte proastă despre mine. Pare cam molâu, deşi spune că aparţine unei familii înrudite cu regele Gustav. Ceva, o chestie cu Scandinavia aia a lor. E misterios, are un fel nesuferit de a fi...

— E şi mai tânăr ca tine, Evelyne. Totdeauna ți-au plăcut puştii.

— A nu, măgarule! Şi te rog să nu îmi mai faci aluzii la vârstă, că mă superi. Ce, mă găseşti atât de bătrână?

— Nu, n-am spus asta.

— Taci.

Îi pusese mâna pe gură şi-l mângâia uşor cu degetele.

— Ce se ascunde dincolo de obrazul ăsta al tău?

— Nimic, Evelyne. Absolut nimic. Sunt un leneş, nu vezi la ce mă complac? Aş fi putut să-nvăț o meserie, dar n-am reuşit decât să fac curte femeilor.

— Parcă spuneai că ai stat mai mult la țară?

— *Soit-disant*. *La țară*, însemnau nişte ferme uriaşe, nişte *haciendas*, unde se organizau petreceri formidabile, cavalcade, sărbători câmpeneşti, cu măşti, *rodeo*-uri. Ah, ce femei veneau acolo! Şi pe urmă uiți Buenos-Aires? N-ai văzut Buenosul, n-ai văzut un carnaval, n-ai văzut stadioanele alea ale lor, uriaşe, în care lumea vine ca în nişte apartamente în lojile bogătaşilor, cumpărate pe viață. Meciurile sunt nişte pretexte. La asemenea întrevederi se desfac căsniciile şi mai schimbă şi bărbații focuri de revolver între ei.

— Nu mă minți? Chiar aşa este? Încântătoare țară! De când visez să se bată doi bărbați în duel pentru mine. Dar duelul e interzis în România.

Portiera maşinii fusese deschisă brusc. Ionescu-Tismana era afară, pe peron, îmbrăcat într-un costum lucios, de alpaca, privindu-i cu o curiozitate ciudată.

— Ce naiba făceați voi în maşină, aici?

— Ce să facem? îi răspunse Evelyne. Armand tocmai îmi povestea ce viață e în Argentina aia. Cum se împuşcă bărbații unii pe alții din cauza femeilor. O nebunie...

Coborâseră amândoi din maşină şi se îndreptaseră toți trei spre intrarea casei. Maşina ministrului se afla în spatele lor

cu uşile deschise. Tismana îi spuse şoferului Costache:

— Şi nu uita: mâine la prânz, facem un drum la Snagov.

— La Snagov? reluase Armand. M-am întâlnit astăzi la meci cu domnul Calomfirescu. V-a transmis omagii la amândoi. Spune că vrea să vă invite pe amândoi curând, să mai staţi de vorbă.

— Ia te uită, ai fost la meci! se mirase Evelyne. Parcă mi-ai spus că mergi la meci, dar nu te-am crezut. Acum ai şi un martor. Ce dracu' vă place vouă la meciurile astea?

— Ce să ne placă? Aleargă douăzeci şi doi de inşi după o poarcă de aia de piele s-o bage într-o plasă. Parcă tu când te duceai la rugby, de ce te duceai?

Tismana devenise sarcastic pe neaşteptate. Nu spunea niciodată direct ce avea de spus. „Acum o să găsească ceva care nu merge, ori o să-i spună Evelynei că s-a fardat prost, ori că i-a ieşit un rid la gură, mai mult. O să avem de furcă cu el astă-seară. Probabil că e gelos şi pe mine. Cine ştie ce-şi închipuie că făceam noi în maşină. Asta se-ntâmplă totdeauna cu afemeiaţii. Sunt cei mai geloşi bărbaţi".

— Urci până la mine, Armand? Am de discutat cu tine nişte chestiuni.

— Da, domnule ministru.

— Voi aţi mâncat ceva pe unde aţi fost?

— Da' de unde, râse Evelyne. Am fost la expoziţia lui Drăguţescu, la Athénée, şi nu ne-a dat decât o cafea.

— Dar ăsta cine mai e?

— Ei, nu că mă exasperezi, Puiule! Cum, cine e? Ai mai fost la o expoziţie de-a lui, de-abia te-am târât. Băiatul ăla talentat, care are o bursă în Italia. Se poate să-l fi uitat? Mi-a promis o *Veneţie* admirabilă.

Tismana îi privea pe amândoi, bănuitor din nou. Meci de fotbal, domnul Calomfirescu, expoziţie, acum, vara, la sfârşitul lui august, noaptea...

— Evelyne, ar trebui să-i spui ministrului că e vorba de

pregătirea unei expoziții care se deschide abia peste câteva zile.

— Ei, ia te uită, trebuie să-i dau justificări? Ce, eu îl întreb dacă a fost într-adevăr la club cu nemții ăia ai lui? Pe mine să mă scutiți de chestiile astea. Mă duc să mă dezbrac. Masa, peste o oră, vă rog să nu vă lungiți discuția mai mult, că nu vă aştept. Astăzi servitoarele sunt învoite. O s-o rog pe Marcela să ne servească, dacă o vrea, că a început şi asta să strâmbe din nas.

Peste un sfert de ceas se afla în cabinetul ministrului, care îşi pusese halatul. Semn rău: ori că o să pretexteze o migrenă, şi n-o să coboare la masa, ori se va prezenta astfel, în halat, şi Evelyne o să se înfurie, pentru că la ea chestiunile astea nu mergeau. Chiar seara, la cină, bărbații trebuiau să se prezinte cu cravată la gât.

— Stai, făcuse ursuz Tismana.

Răsfoia nişte dosare cărora parcă nu le mai dădea de cap.

— Am mâine o întâlnire foarte grea. Aş vrea să citeşti la noapte şi tu dosarele astea care conțin nişte copii după nişte afaceri destul de încurcate. Ultima oară mi-ai prezentat dosarele lui Duțescu, chestia aia cu Popescu-Grivița, cu conservele, să ştii că actele nu erau puse la punct cum trebuie...

„Începe, îşi spuse Armand. Este limpede că este gelos pentru că m-a găsit cu Evelyne în maşină".

— Nu spui nimic?

— Ştiți bine că nu vreau să vă nemulțumesc niciodată. Şi îmi închipuisem că dosarul acela era pus la punct. Dar dacă spuneți că nu era aşa, vă cred. Probabil că e vorba de vreo neglijență a mea. Poate mi-l restituiți şi o să văd despre ce este vorba. N-aş vrea ca lucrurile să rămână încurcate.

Armand ştia cum să-l dezamorseze. Trebuia răspuns tare, precis. Îl văzu cum se încruntă.

— Ei, poate m-am înşelat eu, să mai verificăm.

„Dă înapoi, n-are curaj să mă înfrunte. Totdeauna trece peste chestiune, ca să nu-l enerveze şi mai tare. Trebuie să-i las impresia că a câştigat tot el”.

— Cum vreți dumneavoastră. În ce mă priveşte, să ştiți că nu vreau decât să vă fiu agreabil.

— Ei lasă, lasă, Armand, acuma faci un cap de țară din chestia asta. Spune mai bine cum a fost la meci. Cine cu cine a jucat. „O să mă controleze mâine cu ziarele, are el un cui pe mine”.

— Dar de când vă interesează fotbalul?

— Ei, să nu crezi că sunt chiar aşa de ageamiu. Am fost prieten cu Gavrilă Marinescu. Ăsta era mort după fotbal. Avea un club...

— *Venus*.

— Da.

— Ei, chiar la meciul *Venus-unirea Tricolor* am fost, dacă vreți să ştiți. Vă interesează şi scorul?

— A, nu, dragă! Să ştii că nu mă pricep deloc la fotbal, dar admit că este un sport care poate să-l pasioneze pe un om ca tine.

„I-a trecut cheful să mă mai cerceteze, dar mâine tot o să se uite în *Gazeta sporturilor* dacă *Venus* a jucat cu *Unirea Tricolor*...”

— Mai bine să-ți spun despre ce este vorba în convorbirile pe care le vom purta mâine cu nişte domni pe care-i cunoşti. Nu ştiu dacă pe toți, dar aş vrea ca ei să nu mă tragă pe sfoară.

— Despre ce este vorba, domnule ministru?

— Dragul meu, războiul începe să meargă prost. Nemții repetă figura din 1918, vorba lui Raoul. Trebuie să mă gândesc la viitor. Probabil că Evelyne a discutat şi ea cu tine despre chestiunea asta.

— Da, pare foarte îngrijorată.

— Nu-ți ascund că situația este serioasă. Oamenii în care

aveam mare încredere îşi cam fac bagajele, dar asta rămâne între noi. Trebuie să mă gândesc şi la mine, la nevastă-mea şi chiar la tine.

Îşi freca tâmplele şi îşi lăsase ochelarii pe birou. Avea o figură obosită. Începutul acela de chelie, părul alb de la tâmple, privirea stinsă, obosită arătau un început de decrepitudine. Ce ciudat lucru, cât se schimbase de la plecarea lui Diby Necşeşti! „O să se redreseze el, îi trece, dar deocamdată arată prost. Femeile îl ţineau. În urmă cu câteva luni, avea încă un aer cocoşesc, de cuceritor, de bărbat căruia nu-i rezistă nicio femeie. Şi acum, iată-l. Energia din priviri s-a stins, îţi vine să-i plângi de milă. A, nu, nu e prăbuşit încă. Unor oameni ca el, acest lucru nu li se poate întâmpla atât de uşor. Ei mai pot înota împotriva curentului. Se bat, nu renunţă la ceea ce au câştigat". Ştia că de la plecarea acelei femei se mai încurcase cu vreo câteva. Ele se aflau pretutindeni, dar el alegea greu. Îi plăceau cele inteligente şi nu le schimba decât când se simţea ameninţat. A trăi cu mai multe deodată i se părea un sport pentru uşuratici. Acum însă, se vede că nu găsea ceea ce-i trebuia: soprana Valeria Cerchez de la *Opera Română*, o studentă la *Belle Arte*, doctoriţa Chelbeşiu, femeie măritată, dar care, ca şi Diby Necşeşti, nu-şi ascundea aventurile. Aceea care trebuia să ocupe locul nevestei industriaşului nu se ivise încă. Era nervos, nu-i mai plăcea să stea multă vreme într-un loc, îi trecea lui afacerile mai importante, pe care însă el nu le putea rezolva, neavând toate datele. Aşa încât trebuia să-l plictisească mereu, cerându-i detalii, şi asta îl enerva şi mai mult. Probabil că şi situaţia generală a războiului contribuia la starea aceasta, din care nu mai reuşea să iasă.

— Aşadar, dragul meu Armand, mâine ne vedem cu mai mulţi oameni, pot să ţi-i şi spun: E vorba de Popescu-Griviţa, de Calomfirescu, cu care zici că te-ai întâlnit azi, şi

care nu ştia că voi veni cu tine, pentru că ți-ar fi spus, o să fie de față şi doctorul Aurelian, juristul de la Ministerul Minelor, Teodor Protopopescu de la Ministerul Românizării, colonelul Timoc, procuror-general la Curtea Marțială... Pe ăştia probabil că nu-i cunoşti.

— Ba da. În afară de doctorul Aurelian.

— O să mai vină şi generalul intendent Obrogeanu, de la *Serviciul Capturi*, inginerul Vasile Ciolac, director general în Ministerul Transporturilor, şi Carol Nedelcovici de la *Societatea Transnistria*. Dar, în sfârşit, o să vedem noi cine mai vine. Vom fi între ai noştri, oameni cu care am lucrat.

— Şi atunci cu dosarele astea ce să fac?

— Sunt copiile unor acte oneroase, pe care dacă cineva le citeşte îşi dă seama de anumite lucruri pe care te rog să mi le notezi cu atenție, pentru că, dacă nu ne înțelegem, să le întocmim un *aide-memoire*, care o să-i facă să le vină minții la cap.

— Înțeleg, domnule ministru.

— Sunt cam multe pagini de citit, dar tu eşti băiat deştept. Miroşi numaidecât unde e *hic*-ul.

Se ridicase în picioare şi se învârtea în jurul biroului cu mâinile la spate. Umerii începuseră să i se strângă. Parcă începuse să scadă. Era o senzație ciudată pe care nu şi-o putea controla. „A început să aibă un mers de om bătrân”, gândi Armand. „Ce repede trecem pragul nevăzut al vârstelor!”

— Şi cu Drăguțescu ăsta ce e, dragă? Evelyne zice că i-am văzut o expoziție. Ştii bine că nu mă omor după pictură. Acum vreo patru ani, nebuna mi-a adus un tip din ăştia, vara, la Domneşti. L-am instalat, i-am dat o odaie luminoasă, ba mi-a venit şi cu nevastă-sa. Dar mitocanul, nu: că de ce stă el laolaltă cu slugile? Că de ce nu l-am invitat în conac, vezi bine. Nu-ți mai spun că mi-a cerut optăşpe mii de lei pentru un portret, ceea ce pe vremea

aceea era o sumă colosală. Că are nevoie de uleiuri de la Paris pentru că vrea ca arta lui să dăinuie şi, vezi bine, dacă picta cu uleiuri de astea nemţeşti care sunt pe piaţă, îi cădea nasul. În sfârşit, mai dă-i încă zece mii pentru culori, plus de două ori câte optăşpe mii – pentru că mi-a pictat-o şi pe Evelyne –, m-a scos la cincizeci de mii. O lună întreagă ne-a chinuit, şi pe mine, şi pe mătuşă-ta, de credeam că nu mai scăpăm. Până la urmă, ce zici? Pe ea a făcut-o Şaşie, iar eu semănam cu Mussolini. Nu ştiu, ţi-am arătat eu ţie tablourile astea, că le ţin în pod, la Domneşti? Nu ţi le-am arătat. O să vezi ce bătaie de joc. Te iei cu mâinile de păr. Şi pe deasupra mai era şi mitocan. Pupa mâna servantelor. Armand îl urmărea cu atenţie. „Acum mi-o zice şi mie". Începuse să-l cunoască bine. Se disimula, o lua pe departe şi, când nu credeai, ţi-o servea. Era prea bine crescut pentru a-ţi aminti sau a face o aluzie la faptul că se trăgea dintr-o familie veche, dar poveştile astea cu pictori care sărutau mâna servantelor erau o aluzie indirectă la relaţiile dintre ei doi. Rudă-rudă, dar el, Armand, era, înainte de toate, secretarul său; în chestiunea asta nu intra faptul de a-i face curte nevesti-sii, chiar dacă aceasta era mătuşa lui. În sfârşit, voia să stabilească dacă tot ce i se spusese era adevărat.

— Nu mi-ai spus ce-i cu Drăguţescu ăsta, dragă? E ceva de capul lui?

— Domnule ministru, ştiţi bine că mă învârt în lumea lor. Pictorul are o reputaţie bună; dacă ar fi să ne luăm după cele ce spun specialişti ca domnul Comarnescu, înseamnă că Evelyne are dreptate.

Ionescu-Tismana nu era satisfăcut de răspunsul lui Armand, asta era limpede, aşa că lansă o invitaţie, să vadă reacţia celuilalt.

— Să-l chemi duminică pe la noi, să stăm de vorbă. În ce mă priveşte, habar n-am de pictură. Ăsta e compartimentul

Evelynei. Dar dacă voi spuneți că face parale, e bine să ni-l apropiem.

Ceea ce trebuia să facă, făcuse şi, ca să nu-l concedieze pe Armand, subliniind în felul acesta indispoziția pe care i-o crease, spuse:

— Să sun, să te ajute Marcela să-ți iei dosarele?

— A, nu, nu-i nevoie!

— Atunci să-ți fac o cafea?

— Nu, că dacă mă gândesc bine, acum ne va chema Evelyne la masă.

— E adevărat. Uitasem. Numai că eu n-am niciun chef să mănânc. Am început să mă îngraş şi seara trebuie să mai renunț.

Asta însemna că ar fi trebuit să renunțe şi el să mănânce, pentru că l-ar fi indispus să ştie că mănâncă singur cu Evelyne. În sfârşit, lucrurile îl plictiseau destul, dar n-avea ce face. Începu să strângă dosarele şi să le care în camera lui. Înainte de a se despărți, Tismana îl mai întrebă o dată:

— Într-adevăr e atât de interesant în Argentina? Să-mi povesteşti şi mie odată, că sunt tare curios. Vezi, mă iau cu treburile şi nici măcar nu te-am întrebat cum ai trăit, cum trăieşti, dacă eşti mulțumit la noi? Cred că mă-nțelegi.

— Da. Vă înțeleg foarte bine, domnule ministru. Îmi permiteți să mă retrag, e destul de târziu. Bună seara.

— Bună seara. Şi nu uita să iei masa cu Evelyne, să n-o laşi singură. Spune-i că mai am ceva de lucru şi că am început să-i urmez sfaturile. De mâine să ştii că mă apuc de gimnastică...

*

Vila de pe malul lacului Snagov fusese pe vremuri a ministrului Iamandy: două nivele, un uriaş *living-room* care dădea spre o terasă de piatră care cobora într-o pantă uşoară spre lac. Când bătea vântul, valurile începeau să spele dalele de piatră cu o mişcare lentă. În jur, o pergolă de

gazon englezesc, cu tufe de trandafiri cărămizii, care îşi lepădau ultimele petale pe iarbă. Un debarcader de lemn smolit, câteva alei bine pietruite, sălcii noduroase, mucezite, aproape putrezite, aruncându-şi crengile spre apă. În faţa căminului, câteva gheare ţigăneşti de fier şi câţiva butuci care nu erau aprinşi niciodată pentru că vila se încălzea cu gaze. Două vaze chinezeşti şi o podea de cărămidă arsă, zgrunţuroasă, pe muchie, acoperită de o uriaşă cergă vânătă care mistuia paşii, o masă florentină, câteva scaune de piele şi două fotolii în dreapta şi stânga imaginarului foc. Pe pereţii albi, mănăstireşti, câteva tablouri de Iser şi Petraşcu, un peisaj de la Târgovişte, o natură moartă, o *Odaliscă* şi un *Baltic* încălzeau puţin recea încăpere. Ferestrele mari, cu geamuri glisante, lăsau să pătrundă aerul de toamnă ce abia se încropea venind dinspre lac şi aducând un miros de nămol şi stuf uscat. Perdelele de mătase, uşor îngălbenite de soare, erau umflate şi păreau uriaşe baloane care înaintau şi se retrăgeau spre interior, cu un fâşâit abia auzit.

Gazda, doctorul Aurelian, îmbrăcat în pantalon alb de tenis, în pulover pe gât, de lână în aceeaşi culoare, bronzat, cu ochelari de soare, aranjase masa de jos pe terasă, pregătise gustările şi băuturile şi privea din când în când ceasul de la mână. Oaspeţii, de obicei punctuali, nu se iviseră, întâlnirea se stabilise pentru ora unsprezece. Era o zi însorită, nu prea fierbinte şi, la nevoie, ar fi putut să lase perdeaua vărgată pe rulmenţi. Îi era sete, luase cu o seară înainte o masă copioasă la *Clubul Miliardarilor*, cu doi diplomaţi şi cu un coleg de la minister, mâna lui dreaptă. Avea cincizeci şi cinci de ani, era neînsurat, vara locuia la Snagov, venind cu automobilul la minister cam pe la nouă şi întorcându-se spre seară pe la orele şase. Slab ca un ogar, cu un trup de sportiv, unul din acei bărbaţi cunoscuţi în Bucureşti pentru performanţele lor amoroase, îşi supraveghea cu gelozie silueta, cântărindu-se în fiecare

dimineață, jucând tenis de la şapte dimineața până la plecarea la birou cu un puşti, numit Viziru, care avea să devină mai târziu un campion în acest sport.

La intrarea dinspre şosea se auzi un claxon. Venea, probabil, Popescu-Griviţa. El era cel mai grăbit. Avea o maşină *Dodge* de culoarea fisticului, cu care o plimba în ultima vreme pe Marie-Jeanne, fosta iubită a lui Tismana. *Living-room*-ul dădea spre un peron acoperit, către care se îndreptă doctorul Aurelian în întâmpinarea oaspetelui. Maşina avea capota lăsată şi la volan, cu mănuşi galbene de căprioară, ochelari de soare, părul uşor încreţit, un trup puţin cam îngroşat, nu prea înalt, cu un mers greoi, dar ţanţoş, Popescu-Griviţa îl saluta cu şapca pe care o purtase probabil pe drum, o şepcuţă englezească în carouri, silindu-se să pară vioi, optimist şi arătând că îi face plăcere să se afle aici.

— A mai venit cineva? întrebă noul sosit, strângând mâna doctorului Aurelian.

— Încă nu.

— Bănuiesc că e o treabă serioasă dacă ministrul ne-a convocat.

— Cât se poate de serioasă. Nu citeşti ziarele? Te-am chemat mai devreme cu câteva minute pentru ca să te rog să le şopteşti celorlalţi să-l lase să câştige la joc. Asta îi va schimba umorile. Nu-mi place cum arată în ultima vreme.

— Am înţeles. Dacă te gândeşti bine, are şi de ce să fie îngândurat. Păi, nu? Ştim cu toţii unde lucrează şi ce-a mai făcut.

Doctorul Aurelian îl conduse în *living-room*, arătându-i un fotoliu.

— Şezi. Bei ceva?

— Alcool, nu. Dacă ai, o oranjadă, ceva. Mai trebuie să rezolv o mulţime de treburi astăzi şi n-aş vrea să-mi fie capul greu. Despre ce crezi că o să discutăm?

— Ştiu eu? O să vedem. Puţină răbdare. Probabil că e vorba de nişte măsuri de acoperire.

Doctorul Aurelian trase de un cordon aflat în apropierea căminului şi, de undeva, din extremitatea cealaltă a *living-room*-ului, apăru un bărbat în vârstă, care întrebă politicos:

— Ce doresc domnii?

— Două oranjade, Basile. Dar cu gheaţă să fie, că e cald al dracului.

De-afară se auzi claxonul altui automobil.

— Ăsta-i Calomfirescu, zisese doctorul Aurelian. Şi-a cumpărat başi de la Florenţa. Cât dracu' o fi dat pe goarna asta care chiorlăie ca pisicile în săptămâna brânzei, nu ştiu. Mă duc să-l întâmpin. Dacă vrei, citeşte ziarele, sunt pe masă, dar sosim imediat.

În faţa peronului se oprise *Ford*-ul *gris* al industriaşului, o maşină matusalemică, tip '29, cu cauciuc pe aripă şi parbriz uriaş, cu canapele de piele, pe care Calomfirescu trona ca un arhiepiscop în faţa volanului înalt. Cu pălărie moale, neagră, într-un costum de asemenea negru, cu vestă, cămaşă albă, cravată argintie, pantofi, de lac, industriaşul părea un diplomat de modă veche, îmbrăcat după moda *Chamberlain* din 1937. Batistă albă la buzunarul de la piept, revărsată neglijent sub rever, mai lipsea un baston de trestie, dar coborârea solemnă de pe scara înaltă a *Ford*-ului întregi senzaţia de putere pe care voia s-o sugereze Calomfirescu în toată ţinuta.

— Bună, bună, ce faci, dragă? Ce spui de vremea splendidă?! Ah, unde sunt vremurile de altă dată. Pe vremea asta eram la Corfu sau la Rhodos. Dar chip de mai pleacă undeva cu războiul.

Îşi strânseră mâinile. Industriaşul îl bătu uşor pe doctorul Aurelian pe umăr şi întrebă:

— Eşti singur?

— Nu. A venit mai devreme urmaşul prinţului Ştirbey.

— A, înțeleg. *En affaires, l'argent est le vrai titre de noblesse*. Ce face micuțul producător de ghiveci călugăresc?

— E bine-merci, a cerut o oranjadă şi citeşte ziarele.

— Ştii ce, dragă doctore Aurelian, dumneata, ca ardelean, crescut în educația imperiului chezaro-crăiesc, trebuie să mă înțelegi. Tipul miroase a carne de cal, mi-e dezagreabil.

— E bună, zău că e bună. Hai să intrăm înăuntru, să nu creadă că avem secrete față de el.

Intrară. Popescu-Grivița se ridică din fotoliu şi strânse mâna inginerului Calomfirescu.

— Îmi pare bine că vă văd.

Pe urmă începură o conversație despre evenimentele zilei, în care subiectul era Stelian Popescu.

— Ați auzit? *Crapul* e-n doliu, zisese doctorul Aurelian.

— Asta ce mai e? întrebase industriaşul.

— Păi, n-ați auzit? A murit Timoleon Pisani, omul lui. Ăla cu gramatica.

— Ei, nu mai spuneți? se mirase Popescu-Grivița, pe care gramatica nu-l interesase niciodată. Şi de ce ar fi atât de trist domnul Stelian Popescu pentru treaba asta?

Domnul Calomfirescu o luă din zbor:

— Dar, domnilor, se cunoaşte că n-ați mirosit viața gazetărească. Ăta, Timoleon Pisani, grec-grec, dar s-apucase să ne învețe limba română. Aşa pățesc toate națiunile bătrâne, şi noi, ca şi francezii, suntem o națiune bătrână. Nu ştiu dacă vă este cunoscut că de sintaxa franceză se ocupă cel mai mult evreii, iar la noi, după cum vedeți, grecii.

Basile intrase cu o carafă mare de oranjadă, în care erau vârâți bulgări de gheață şi cu mai multe sonde pe care le purta pe o tavă de argint. Solemn, bărbierit la sânge, cu o gură dezgustată de actor în preajma pensionării, cu părul grizonant, în fracul alb al lacheilor de casă mare, cu papion şi mănuşi de atică albă, turnă fiecăruia câte o oranjadă şi aşează în preajma celor trei câte un pahar aburit, după care

se retrase discret.

— Nu, că-i bună, spusese, râzând cu gura până la urechi, Popescu-Grivița. Ca să vedeți, domnilor, habar n-aveam de chestia asta, că de sintaxa franceză se ocupă evreii!

Se auzeau fâşâiturile cauciucurilor maşinilor care soseau una după alta. Apărură pe rând Teodor Protopopescu, generalul intendent Obrogeanu, colonelul Timoc, inginerul Vasile Ciolac, Carol Nedelcovici şi, în sfârşit, Ionescu-Tismana cu Armand Sachelarie, secretarul său. În *living-room*, rumoarea crescu, procurorul general de la Curtea Marțială le spunea tocmai ultima anecdotă cu Mareşalul şi cu Ică, anecdote pe care le culegea din sala Tribunalului unde se judecau cazurile de urgență pentru ultraj adus „Conducătorului" Statului. Se făcea haz enorm, valetul Basile începuse să aducă *whisky* şi *brandy*, gustările aveau să fie servite mai târziu, în timpul jocului. În centrul cercului se afla Ionescu-Tismana, îmbrăcat într-un costum alb, de buret, ascunzându-şi o uşoară acreală pe care şi-o deghiza din ce în ce mai greu şi privind din când în când spre secretarul său, care îi inventaria pe cei din jur fără să arate vreo curiozitate specială, păstrând un aer absent, subaltern, nu slugos, dar cu o atenție potrivită rolului său. Se discută în trecere despre regina-mamă Elena şi ultima ei vizită la Florența, despre vila sa intitulată *Dacia*, lucru care nedumerea pe cei care îl ascultau pe ministru, deținătorul acestor detalii. Pe urmă se trecu la ofensiva navală germană din Marea Nordului, la ultimul film al Christinei Soderbaum şi, când spiritele se mai încălziră cu ajutorul băuturilor, doctorul Aurelian invită pe toată lumea pe terasă, coborând perdeaua tărcată, care aşternu o umbră plăcută deasupra mesei de joc.

Armand, care asista pentru prima oară la o astfel de reuniune în casa doctorului Aurelian, inventarie pregătirile făcute de gazdă, care instala în mijlocul mesei un săculeț în

care se aflau semințe de dovleac, al căror rol nu-l înțelegea încă. Se juca de fapt *Trente et Quarante*, dar el nu avea de unde să ştie lucrul acesta decât la sfârşit, când Ionescu-Tismana, care avea să câştige în acea zi o sumă importantă, îi explicase secretul insolitelor monede de schimb. Fiecare sămânță reprezenta a zecea parte dintr-un *cocoşel*. Jucătorii îşi luau din săculeț treizeci, patruzeci de semințe, ceea ce însemna trei sau patru sau cinci cocoşei care erau depuşi în Bancă, fiecare sămânță reprezentând o miză care se dubla sau se tripla. În cazul că vreun pierzător lichida suma avută la el, se retrăgea, făcând altuia loc la masa de joc. Grămăjoarele de semințe circulau de la jucător la jucător şi, în final, câştigătorii schimbau, restituind semințele, originalele jetoane de joc, pe *cocoşei*. Era un sistem inventat de doctorul Aurelian, care povestea că metoda era importată din lumea liceenilor ardeleni, şi anume de la seminarul de la Blaj, unde jocul de cărți pe bani era interzis de canoanele bisericeşti. De fapt, era şi un mijloc discret de a camufla mizele ridicate ale partidelor, întrucât un intrus n-ar fi văzut pe masă, în timpul jocului, decât nevinovatele semințe de dovleac, trecând dintr-o mână într-alta.

Partida, perfect trucată prin înțelegerea generală, începea să contureze un câştig net al ministrului, a cărui grămăjoară de semințe începea să crească. După un timp, îl invitară şi pe Armand, dar el refuză, declarând că nu cunoaşte niciun fel de joc de cărți şi, chiar dacă ar fi cunoscut, ar fi evitat să înfrunte nişte jucători atât de buni. De fapt, partida trebuia să le înlesnească într-un fel mai agreabil convorbirea care urma. Mânuind cu dexteritate cărțile de joc, amestecându-le şi aruncându-le pe masă, împărțindu-le sau urmărind mizele puse în joc, Ionescu-Tismana, care în asemenea împrejurări se simțea cel mai mare în grad social în fața celorlalți, căpăta o uşoară aferare în glas şi expunerea lui începea să aibă în ea ceva teatral,

destul de bine cenzurat, dar nu într-atât încât să nu sublinieze faptul că ceilalți se aflau în fața celui mai introdus în afacerile guvernanților.

— Domnilor, nu vă ascund că situația este destul de complicată, că afacerile care ne leagă de multă vreme vor trebui tot mai mult să capete un aspect convenabil...

Pentru o ureche virgină în ce priveşte afacerile, cum era aceea a lui Armand, acest cuvânt, *convenabil*, nu avea toate sensurile pe care le avea pentru ceilalți.

— Domnule ministru, nu înțeleg ce vreți să spuneți, îi replică Calomfirescu. Ştiți doar că, în ce ne priveşte, am luat toate măsurile. Acum, față de toți ceilalți, nu mă ascund, că ne cunoaştem de mult, cum n-o să mă ascund nici față de domnul Sachelarie care, din moment ce se află aici, înseamnă că este familiar cu problemele. Păstrarea legalității a fost prima condiție a afacerilor noastre.

— Da, da, e adevărat. Avem un corp de jurişti, între noi se află şi un magistrat, dar ştiți cum este. Pe cel ce câştigă nu-l controlează nimeni, pe cel ce pierde toată lumea îl bănuieşte. Nu mă îndoiesc că dumneavoastră ați luat toate măsurile, dar eu vă previn că alții ar putea să fie mai acerbi, mai curioşi. Şi atunci ar apărea unele fisuri. La drept vorbind, după cum ştiți, s-au primit plângeri la Mareşal, pe care abia am putut să le sting, în ce priveşte conservele dumitale, domnule Popescu-Grivița.

— Conservele *noastre*, domnule ministru. Ce vedeți rău în asta? Aşa cum binevoiți a şti, eu primesc carnea de la domnul general intendent Obrogeanu, şi-mi fac datoria. Soldatul trebuie hrănit cu orice preț, domnule ministru.

— E adevărat, dragul meu, dar e cam mult cal.

— Şi ce, calul nu e un animal curat? Dacă vreți să ştiți, în Franța şi Anglia e carnea cea mai scumpă. Numai la noi există prejudecata că porcul – care este, să mă iertați, cel mai murdar animal – e cel mai căutat.

— Bine, bine, dragă, dar e vorba de cal mort! De cadavre de cai.

— Orice carne pe care o furnizăm a fost mai înainte un cadavru. De la Moise se ştie chestia asta.

Toată lumea izbucnise în râs. Popescu-Grivița era înduioşător.

— Domnule Popescu-Grivița, asta poți să ne-o spui nouă, dar să ştii că Mareşalul n-are umor deloc. Ții minte ce greutăți a avut domnul Calomfirescu cu fortificațiile *Carol al II-lea*. La ce anchete şi paraanchete a fost supus şi cum abia am putut să-l salvăm pentru că ne cunoaştem de atâta vreme.

Popescu-Grivița trântise o carte pe masă:

— Dar, domnilor, se uită acțiunea mea patriotică. Eu am livrat nemților cal mort în loc de porc proaspăt. I-am sabotat, cu alte cuvinte. Sper că se va ține seama de asta, nu? Aşa, dacă suntem dispuşi să uităm meritele unuia şi altuia, unde o să ajungem?

Râsetele jucătorilor acoperiră ultimele cuvinte ale urmaşului fabricii prințului Ştirbey.

— Cu dumneata nu-i de glumit, domnule Popescu-Grivița. Am să te propun să fii decorat. M-ai convins.

Valetul Basile mai adusese un rând de *whisky*-uri, din care luă un pahar chiar doctorul Aurelian care nu prea bea dimineața. Într-adevăr, umorile ministrului se schimbau. Ionescu-Tismana părea din ce în ce mai bine dispus.

Doctorul Aurelian, care era cel mai apropiat dintre toți de Ionescu-Tismana, îl abordă mai prietenos:

— Dragă Puiule, bănuiesc că de-aia ne-ai strâns aici, ca să ne previi asupra unor chestiuni care ne privesc pe toți.

— Chiar aşa. Aseară, împreună cu secretarul meu, am cercetat dosarele cele mai compromițătoare, dorind să vă sesizez care sunt punctele moi ale afacerilor. Iată, de pildă, chestiunea furajelor de care se ocupă domnul inginer Vasile

Ciolac. Sunt sute de vagoane care au intrat în țară prin gara Nicolina, sub titlul de *furaje pentru armată*, şi au ieşit din nou pe la Reni, pentru a reintra pe la Nicolina, de data aceasta cu destinația: *furaje pentru vite*. Şi nici măcar nu v-ați dat atâta ostenealã ca să schimbați frahturile şi numerele vagoanelor. Dumneavoastră ştiți mai bine ca mine că se fac din când în când statistici, se confruntă actele şi atunci o să dăm de belea. Ar trebui mai multă atenție, domnule inginer. Pe urmă, iată cazul domnului Nedelcovici...

Ridicase privirile spre acesta; un bărbat pirpiriu, cu o față gălbejită de suferind de ficat, cu mâini nervoase, cu un rictus al gurii ce nu şi-l putea stăpâni, care înțelegea să piardă cocoşei la *Trente et Quarante*, dar nu să fie şi admonestat.

— Ce vreți să spuneți?

— Vreau să spun că, datorită înțelegerii dintre noi, dumneavoastră beneficiați de mari avantaje care nu sunt înregistrate nicăieri şi care pot fi descoperite.

— De pildă?

— De pildă, vă reamintesc că dumneavoastră plătiți pe nimica toată nişte echipe de țigani care vă strâng borcane goale, pe care le spălați şi le trimiteți fabricii de ambalaje de pe lângă *Societatea Transnistria*, care vă furnizează materia primă: compoturi şi dulcețuri. Pe lângă aceste borcane, mai folosiți şi materie primă sub formă de zgură de sticlă, pe care o colecționați de pe maidane, dar asta e o treabă care vă priveşte, e munca dumneavoastră.

— Da, şi? Tot nu înțeleg!

Carol Nedelcovici era colțos, nu ținea seama de faptul că într-un fel Tismana era conducătorul nenumit al tuturor afacerilor.

— Am să vă explic imediat. Transportul acestor borcane şi al zgurii de sticlă se face clandestin, sub titlu de

Aprovizionări pentru front. Şi încă asta n-ar fi nimica. Dar transporturile lunare, datorită domnului Vasile Ciolac, au prioritate chiar asupra armatei. Sunt numeroase cazurile când vagoanele puse la dispoziția regimentelor au fost ocupate de aceste materii prime şi soldații au trebuit să aştepte. Nu este o chestie normală şi, dacă ne află Mareşalul, capul o să ne stea unde ne stau picioarele. În felul acesta dumneavoastră eludați să plătiți transportul, al cărui cost vă revine, ca să fim lămuriți.

Carol Nedelcovici înțelese că trebuia să mai piardă un pot pentru ca să-l îmbuneze pe teribilul secretar de stat.

Dar Ionescu-Tismana nu terminase rechizitoriul său şi continuă:

— Nu pot să mă opresc de a-i aminti şi distinsului domn, generalul intendent Obrogeanu, care, profitând de situația sa de la *Serviciul Capturi*, foloseşte vagoanele sigilate destinate să aducă în țară rămăşițele pământeşti ale unor ofițeri, care au căzut eroic pentru patrie, transportând în ele tot felul de materiale tehnice, cum ar fi mori mecanice sau mici făbricuțe, lăsate în urmă de inamic şi care intră în domeniul său particular. Există cazuri şi mai grave, pe care nu le-am elucidat, dar despre care am auzit: că aceleaşi vagoane servesc la transportul unor obiecte de artă, spre exemplu odoare bisericeşti, acolo unde mai pot fi ele găsite.

Armand îi privea pe rând cu o curiozitate cenzurată. Nicio tresărire pe chipul lor. Erau oameni trecuți prin ciur şi prin dârmon, nu se speriau de atâta lucru. Ceea ce făceau li se părea firesc, era un drept al lor, doar avuseseră de la cine să învețe. Nemții parcă nu demontau şi nu cărau tot în Germania? În război nu mai ceri voie la nimeni. Pui mâna şi iei. Dreptul forței. Ce, trebuia să-i învețe cineva ce au de făcut? (Mai târziu, peste câțiva ani, avea să-i revadă în boxele tribunalelor care judecau jafurile întreprinse pe front. Le mai pierise aroganța, păreau mai spăsiți, copleşiți de o

răspundere pe care acum nu şi-o atribuiau.)

Jocul *Trente et Quarante* devenise pasionant. Ionescu-Tismana câştiga din ce în ce mai mult şi în sinea lor cei de faţă recunoşteau că doctorul Aurelian avusese o idee excelentă de a-l cumpăra astfel pe subsecretarul de stat. Procedeul nu era nou, îl învăţaseră de la Malaxa care juca poker cu Carol al II-lea şi Lupeasca, lăsându-le pe masă sume uriaşe.

— Pe urmă, reluase Tismana, dumneavoastră, domnule doctor Aurelian, ca jurist, nu vă este strein faptul că, ocupându-vă de afacerea *românizării*, aţi înlesnit câteva transferuri de identităţi, dacă nu câteva zeci, şi asta nu gratuit, salvând, ce-i drept, din ghiarele nemţilor şi chiar ale fanaticilor de la noi din ţară vieţile unor oameni care se puteau aştepta la orice numai pentru că erau evrei. Evident că de acest regim preferenţial s-au bucurat câţiva oameni care aveau bani şi au plătit actele respective, dar tribunalele posedă şi ele arhive, şi cineva ar putea să le cerceteze, şi noi, cei care ne ocupăm cu problema evreiască în afara multor altor însărcinări, am fi acuzaţi de neglijenţă şi consecinţele n-ar fi dintre cele mai strălucite. Vreau să vă mai semnalez, de asemenea, că există dosare cu copii ale tranzacţiilor privitoare la aprovizionarea armatei germane, copii după decrete privitoare la confiscarea unor averi ale cetăţenilor care nu sunt de origine etnică română, procese-verbale de preluare a societăţilor petrolifere streine din România; există un proces, domnule Teodor Protopopescu, al mazării furajere. Domnul colonel Timoc este amestecat şi el în nişte comutări de pedepse, care au costat şi ele bani grei. În sfârşit, ce să mai insistăm, iată, ajungem la o problemă foarte delicată...

Intrase valetul Basile aducând gustările şi jucătorii schimbară vorba. Bucătarul doctorului Aurelian pregătise nişte mâncăruri calde, care le îmbiau nările. Afară începuse

să se înnoreze. Mirosea tot mai tare a nămol şi bătea un vânt rece, sosit pe neaşteptate de pe lac şi careva spuse melancolic:

— Vine toamna!

Odată plecat servitorul, secretarul de stat îşi reluă ideea:

— Vreau să vă spun că situaţia generală trebuie să ne facă mai prevăzători. Ne aşteaptă timpuri grele, să ştiţi; fiecare am avut amicii noştri pe care i-am protejat. Eu, cel puţin, le-am făcut destule servicii unora, trimiţându-i peste graniţă, închizând ochii asupra unor transferuri despre care ştiam, dar despre care n-am vorbit nimănui. Mă rog, nu e momentul să mă laud cu toate astea, dar părerea mea este că dosarele compromiţătoare ale căror copii le-am studiat azi-noapte ar trebui să dispară.

— Vreţi să spuneţi că ele există undeva? Că serviciile secrete se ocupă de persoanele noastre?

— Ba bine că nu! făcuse generalul Obrogeanu. Evident că nu sunt prea mulţi care cunosc lucrurile astea, şi cei care le cunosc n-au interesul să le facă publice decât dacă li se cere. E un mijloc de a se face presiuni asupra dumneavoastră atunci când va fi cazul.

— Şi atunci, ce-i de făcut? întrebase doctorul Aurelian.

— Ce să fie de făcut? Trebuie organizată o spargere şi să punem mâna pe aceste dosare compromiţătoare şi să le distrugem!

Se făcuse o tăcere care-i uluise pe toţi. Nu se gândise nimeni la o asemenea chestiune, până acum. Totul li se păruse „*cu voie de la poliţie*", şi iată că poliţia îi ţinea în mână.

— Şi cine crezi dumneata, domnule Tismana, că ar putea să ne asigure succesul unei astfel de operaţii?

Subsecretarul de stat lăsase cărţile pe masă şi mai sorbise din paharul de *whisky*.

— Bănuiesc că vă gândiţi ca şi mine la un profesionist, se

mirase el de atâta naivitate.

— Asta e bună, izbucnise Popescu-Grivița. Vrei să spui că trebuie să dăm un anunț la Mica *publicitate* că suntem în căutarea unui spărgător de profesie?

— A, nu, domnule Popescu. Nici gând. Omul există, m-am gândit la toate lucrurile, numai că trebuie plătit. Şi cine-l plăteşte?

— Ei, asta e o problemă! exclamase Teodor Protopopescu. Ce, ne mai uităm la nişte bani, când e vorba de o chestiune atât de importantă?

— Asta înseamnă că am acordul dumneavoastră de principiu, nu-i aşa?

— Da, îl aprobară ceilalți în cor. Îți stăm la dispoziție cu ce trebuie, n-o să facem greutăți.

Armand îl urmărea pe Ionescu-Tismana pentru că deodată omul de lume, politicos, perfect echilibrat, demnitarul de stat care ținea casă mare, avea amante, soție respectabilă şi *lucrase în petrol*, cum se lăuda, îşi dezvăluise o fațetă nouă a firii sale. Părea un perfect negociator, care, iată, studiase toate aspectele, prezentând şi fazele viitoare ale afacerilor în care era încurcat. Şi el, care-l crezuse doar un *tehnician*, cum se lăuda că era, un *specialist* solicitat de toate guvernele...

— Mai există însă un aspect, pe care aş vrea să vi-l semnalez. Despre persoana pe care o voi angaja să ducă la capăt această afacere n-am să vă vorbesc, din motive pe care le bănuiți. Nici el, nici dumneavoastră, nu trebuie să ştiți unul de celălalt. Să lucrăm cu oala acoperită, cum se spune, dar aş vrea să lăsăm impresia celor care vor cerceta scopul acestei lovituri că, de fapt, nu nişte nenorociți de oameni care de bună credință au lucrat pentru binele patriei au fost interesați ca aceste acte să dispară. Cu puțină imaginație, bănuielile trebuie îndreptate către altcineva şi, anume, asupra nemților, pe care aceste tranzacții, mai mult

sau mai puțin, să nu le spunem oneroase, îi ispitesc.

Tăcuse, lăsându-i pe ceilalți să se gândească la ce le spusese.

— Domnule Tismana, vreți să afirmați că am putea da un aspect *internațional* acestei lovituri?

— De ce nu? Nişte detalii oarecari vor face ca cei interesați să creadă că aliații noştri au dat lovitura. Nu credeți că e bine gândit?

— O, da, aprobară ceilalți, cuprinşi de entuziasm. Pare perfect gândit.

— Ca unul care lucrez în acest domeniu, vă rog să aveți încredere în mine şi să mă lăsați să organizez totul.

Jocul se terminase. Doctorul Aurelian, ca gazdă, făcu numărătoarea semințelor, restituind câştigătorilor *cocoşeii* respectivi. În acea dimineață subsecretarul de stat, cu cinci cocoşei investiți la intrarea în joc, câştigase alți patruzeci şi trei. Meticulos, gazda îi aşezase monedele de aur una peste alta în patru fişicuri, pe care le împinsese pe catifeaua mesei de joc, în fața lui Ionescu-Tismana.

Acesta le strânse neglijent, aruncându-le în punga care servise drept *Bancă*, o pungă de catifea cu şnur aurit, pe care o sugrumă la cap, spunându-i doctorului Aurelian:

— Am să ți-o restitui, domnule doctor, nu-mi place să umblu cu bani în buzunar, ca-n povestea cu cavaleristul la bal.

Un hohot discret de râs îi acoperi cuvintele. Toată lumea părea mulțumită de sfârşitul partidei, dar o uşoară îngrijorare începea să li se aştearnă pe față. Înțelegeau, puțin câte puțin, că, de fapt, subsecretarul de stat îi avea pe toți la mână.

Reuniunea mai dură o jumătate de oră, după care începură să se retragă, unul câte unul, cu maşinile cu care veniseră. Doctorul Aurelian reținu la masă numai pe Popescu-Grivița, pe colonelul Timoc şi pe generalul intendent Obrogeanu,

prefăcându-se că mai are ceva să le spună şi concediindu-i în felul acesta, elegant, pe ceilalţi.

În timpul mesei nu se vorbi, bineînţeles, despre cele întâmplate mai devreme. Nu avea chef niciunul dintre ei de mâncat, deşi colonelul Timoc era un cunoscut *gourmet*. După ce se serviră cafelele, doctorul Aurelian îi pofti la o plimbare cu barca, oferindu-le la fiecare câte o pălărie de pai ca să nu se insoleze. Vâslea chiar el, pentru că îi plăceau mişcările fizice.

— Ei, ce ziceţi? Joacă tare ministrul, începuse, în felul lui direct de a aborda chestiunile, Popescu-Griviţa. Aţi văzut cum a judecat? Ca şi când noi n-am avea grijă să-i facem anumite înlesniri şi domniei-sale. Mă rog, conservele mele n-or fi bune, dar dacă le trimitem pe front tot se mănâncă. Soldaţii n-au timp să se întrebe dacă mestecă porc sau cal. Principalul este că, la împărţirea veniturilor, domnul Tismana are şi el partea lui. Face parte din consiliul meu de administraţie, ca să nu mai vorbim despre aceste partide de poker atât de frumos organizate.

— Nu te enerva, dragul meu, spusese moale doctorul Aurelian. După cum vezi, el a vrut să ne demonstreze că are un ascendent asupra noastră şi a şi reuşit să-l aibă. Acolo unde lucrează are dosare, are tot ce-i trebuie.

— Mă rog, mă rog, dar şi chestia cu mazărea furajeră! Parcă el ce dă de mâncare slugilor lui la moşie? Că n-o să le hrănească cu franzelă şi cu antricoate? adăugase şi generalul Obrogeanu.

Doctorul Aurelian avea rezervele lui.

— Pe urmă, s-o spunem şi pe-a dreaptă. Dacă e vorba de afacerile cu nemţii, în care toţi suntem amestecaţi, ce, parcă numai noi am câştigat? A câştigat şi el. Vorba domnului Popescu, cum a zis mai devreme: noi le dăm grâu şi ei ne iau petrol!

— Râdeţi, râdeţi, dar purceaua e moartă-n coteţ, făcuse

colonelul Timoc. Dacă vin ruşii, să ştiţi că ne pun pielea-n băţ! Până acum am privit lucrurile în mare. Hai să le privim în mic. După cum bănuiesc că aţi dedus şi dumneavoastră, operaţia cu lovitura aceea la locul cu dosarele respective e foarte bună. Dar stau şi mă-ntreb: ce câştigăm noi din treaba asta? Ne schimbăm numai stăpânul sau chiar găsim unul mai mult; pe cel care va efectua spargerea şi care nu e atât de prost încât să nu se gândească să-şi facă şi el nişte copii de pe actele furate. Şi atunci, unde-i chilipirul?

Doctorul Aurelian lăsase vâslele şi privea malurile pline de stuf, care începea să pălească. Vântul de dimineaţă se oprise de mult, cerul era palid, de un albastru ca soda. Se răcorise, peste lac zbura un stol de raţe la înălţimea valurilor mici care le clătinau uşor barca.

— Şi vă gândiţi la cineva care ar putea să organizeze lovitura? întrebase colonelul Timoc. Măcar să ştim cine va fi, cine o să ne aibă la mână?

— Îl aflăm noi, că nu suntem făcuţi cu degetul. Este clar ca bună-ziua că Tismana se gândeşte la un om din poliţie.

— Părerea mea este că noi trebuie să ne asigurăm de trei lucruri, spusese în chip de concluzie doctorul Aurelian. Că, dacă cel ce va fi pus să sustragă dosarele va fi prins, să nu fie în stare să spună cine a organizat lovitura. Al doilea, că, dacă va reuşi să pună mâna pe aceste dosare, ni le va restitui, ca să putem să le distrugem şi nu le va păstra ca să ne şantajeze şi, trei, că Tismana nu va opri el actele originale, în scopul de a avea o putere şi mai mare asupra noastră.

Colonelul Timoc, care era şi el jurist, avea o singură nedumerire:

— Şi cum ne vom asigura că toate aceste condiţii vor fi îndeplinite?

Era rândul doctorului Aurelian să răspundă.

— De soarta celui care va da lovitura se va îngriji cu

siguranţă Tismana, pentru că are interesul să şteargă orice urmă. Nouă nu ne rămâne decât să ne îngrijim de soarta lui Tismana. Or, eu cred că orice om aflat în situaţia lui bănuieşte că şi noi cunoaştem destule lucruri în ce-l priveşte. Şi n-o să ne apucăm acum să ne denunţăm unii pe alţii.

Nu păreau nici unii dintre ei convinşi că treburile se vor desfăşura cu bine până la capăt, dar, în tot ce spusese doctorul Aurelian, era multă logică.

În aceeaşi după-masă, subsecretarul de stat îl chemase la el acasă pe inspectorul şef Mizdrache. Pe Armand îl rugase să meargă cu nişte comisioane în oraş, după care trebuia să treacă pe la Tribunalul mare, să mai aducă nişte dosare al căror număr nu i-l indicase, lucru care i-ar fi luat cel puţin două ore, timp în care putea să vorbească singur cu inspectorul.

Acesta sosise pe la patru şi jumătate, cum stabiliseră, şi ministrul alesese o plimbare în jurul vastei curţi din Aleea Alexandru, pentru că începuse să se ferească până şi de Evelyne şi de cei din casă, care nu trebuiau să ştie chiar toate lucrurile.

— Să trăiţi, să trăiţi! făcuse Mizdrache, cu aerul lui jumătate slugarnic, jumătate demn. Bănuiesc că sunt treburi urgente.

— A, nu, dragul meu, nu chiar atât de urgente, dar importante. Mă ierţi că nu te primesc în casă. Dar pe vremurile astea e mai bine să iei măsurile de rigoare, chiar faţă de cei mai apropiaţi.

— Înţeleg, înţeleg. Vă ascult!

Subsecretarul de stat lăsă să treacă vreo câteva minute fără să spună nimic. Pe urmă, cu acelaşi glas moale, obosit, îl mai întrebă câte ceva despre treburile lui de la birou. Cum mergeau cercetările cu ultimele sabotaje, dacă mai aveau ceva ştiri despre ultimele bătălii de pe front? Era un fel de a-

i distrage atenția, de a-l neutraliza puțin, dar nici inspectorul şef nu era un naiv şi ştia că, de data asta, ministrul său o să-i dea o însărcinare deosebită.

— Dragul meu, făcuse în cele din urmă Tismana, cred că eşti lămurit asupra problemelor curente. Nu-ți ascund că situația e grea şi că ne-aşteaptă evenimente deosebite. S-ar putea ca totul să se termine cu bine, dar s-ar putea întâmpla şi altfel.

— Vă gândiți la război, nu-i aşa?

— Nu numai la război. Cu dumneata vorbesc deschis. Ştii că stăm pe un cazan care fierbe. Pe de-o parte, ruşii; pe de alta, inamicul intern. Noi trebuie să reprimăm. Pe cine? La asta trebuie să ne gândim.

— Ce să înțeleg din ce spuneți?

— Să-nțelegi că cei pe care îi reprimăm azi pot să fie cei care vor conduce mâine. Ca şi dumneata, am trecut prin multe. Ordinea burgheză, rebeliunea legionară, reprimarea antonesciană. Am schimbat regele de trei ori până acum în douăzeci de ani. Cum vezi, e o situație tulbure, nesigură. Noi putem să fim nişte instrumente oarbe sau nu. Trebuie să ne gândim bine la asta. La orice schimbare de regim, cineva trebuie să plătească. Au plătit Duca, Armand Călinescu, Gabriel Marinescu, Moruzov, Iorga, dar câți n-au plătit? Nu-ți fac eu lista dumitale. În spatele nostru există un morman de cadavre. Ce spui despre toate astea?

— Ce să spun, domnule ministru? Gândesc şi eu ca dumneavoastră, dar ca un subaltern ce sunt...

— Lasă chestiunea asta, spusese subsecretarul de stat, arătând în felul acesta că, din moment ce discuta o chestiune cum era aceea pe care aveau s-o discute, se puteau considera apropiați. Iată despre ce e vorba: probabil că eşti la curent cu ce se întâmplă în alte părți. Căderea lui Mussolini a neliniştit pe multă lume. Se fac replieri politice, lumea se gândeşte mai mult la ziua de mâine. În sfârşit, mă

înțelegi. Ar trebui să ne gândim şi noi la asta. Am răspuns şi vom mai răspunde de o mulțime de lucruri pentru care vreodată s-ar putea să dăm socoteală.

— Domnule ministru, mă tot gândesc şi eu pentru că am văzut multe. Aveți dreptate, numai să-mi spuneți ce avem de făcut.

În capătul aleii se ivise Raoul, care se pregătea să iasă în oraş.

— Bună dimineața, Puiule! A, iată-l şi pe domnul Mizdrache. Ce mai puneți la cale?

— A, fleacuri! răspunsese uşor jenat subsecretarul de stat. Dar tu unde pleci?

— Diseară are loc o cununie la Domnița Bălaşa. Se mărită Ortansa Lapedat, fiica lui Lapedat, cu un fel de îmbogățit de ăsta de război, unu' Cicerone Halunga, care, după nume, trebuie că face şi politică cu Maniu. Treburi de-ale lor.

— Şi nu-i prea devreme?

— A, nu, că înainte de asta mai trec pe la Scarlat Djuvara, să-mi iau cafeaua, şi pe urmă ne îndreptăm spre locul cinstitului maslu.

Râsese cu un nechezat subțire. Era îmbrăcat într-un costum de vară, ceva uşor, dintr-o stofă de gabardină închisă, cam nepotrivită pentru ora cinci după-amiază, dar bună pentru o ceremonie cum era aceea de la Domnița Bălaşa.

— Vă las cu afacerile voastre de stat. *Au revoir*, domnule Mizdrache, şi să auzim de bine. *Au revoir*, Puiule, şi nu te ambala. *Aucun chemin de fleurs ne conduit à la gloire*...

Se depărta cu mersul lui grăbit, agitând în mână o pălărie uşoară. Peste grădina casei din Aleea Alexandru coborau umbrele serii. Mirosea amărui a frunziş lovit de aripa toamnei. La vreo câteva sute de metri mai departe, grădinarul tundea cu maşina ultima iarbă a acelui an.

— Ce pace, ce linişte, de-ar ține-o aşa! murmurase absent

Ionescu-Tismana.

— Ce pace, domnule ministru, ce fel de pace? Abia acum începe războiul. Aţi auzit ce-a fost pe Valea Prahovei? Noroc că erau şi nemţii pregătiţi. Mi s-a spus că au doborât 47 de bombardiere cu antiaeriana. Poate asta o să-i înveţe minte pe americani.

Subsecretarul de stat nu avea chef să rememoreze nişte lucruri neplăcute.

— Dragul meu, să ne ţinem firea. Iată de ce te-am chemat. Mai zilele trecute, ce spun, ieri, mi-a venit o idee răsfoind nişte dosare. În depozitul nostru secret există o serie de documente, cum ar fi lista de evidenţă a comunişţilor, biografiile lor, atât cât putem noi să le ştim. O încercare de a reconstitui ierarhia din partid, cu legăturile lor externe, cine de cine este legat aici, cei care ar putea să-i ajute în cazul unei defecţiuni, pentru că există şi dintre aceştia; în sfârşit, o serie de treburi încurcate, care sunt şi nu sunt cunoscute de cine e cazul. Toate firele duc la Eugen Cristescu, care le ţine într-un loc pe care eu nu-l cunosc. Lucru firesc, dacă mă gândesc bine. Probabil că de dosarele comunişţilor mai ştie ministrul meu ceva, dar eu nu mă pot arăta interesat de subiectul ăsta, cum bănuieşti. Problema numărul unu: cum aflăm unde se găsesc aceste dosare? Problema numărul doi: cum le extragem şi le înlocuim cu – să zicem – nişte foi albe de hârtie...

Mizdrache înţelese că situaţia era foarte serioasă din moment ce Tismana îi propunea un asemenea lucru: complicitatea lui cu subsecretarul de stat îi convenea, însă asta era o chestiune pe care trebuia să o ţină pentru el şi să nu arate niciun fel de satisfacţie.

— Domnule ministru, dacă îmi permiteţi...

— Te ascult.

— E vorba de o substituire de dosare, dacă am înţeles bine. Dosare probabil foarte bine păzite şi la care nu se umblă

atât de des. N-ar fi mai bine ca ele, aceste dosare, să fie, pur şi simplu, înlocuite cu altele pe care le-am întocmi noi, în aşa fel încât să evităm ca nişte curioşi să ştie situaţia reală din partidul comuniştilor? Sigur că, într-o asemenea situaţie, riscul este ca, în momentul în care domnul Eugen Cristescu ar cere dosarele, să-şi dea seama că ele au fost mistificate. Probabil, însă, că lucrul se va întâmpla într-un moment de mare tensiune şi atunci va fi greu de făcut cercetări pentru că, dacă s-ar descoperi mai devreme că cineva le-a înlocuit cu altele false, ar începe o anchetă serioasă şi nu se ştie unde am ajunge.

— Ai dreptate, Mizdrache. De fapt, cred că este vorba de dosarele câtorva oameni, să zicem, între cinci şi zece. Din investigaţiile noastre de până acum, n-am reuşit să aflăm care sunt adevăraţii capi ai partidului comunist. Mai sigur este că ei au o ordine preferenţială, în diferite variante ale evenimentelor. Oricum, nucleul de conducere îl cam ştim. Problema este ca noi – şi de asta mă voi ocupa eu sau cineva pe care-l voi însărcina – să tratăm cu ei, explicându-le că, de fapt, vrem să le salvăm viaţa şi asta nu pentru că am fi nişte samariteni, ci pentru că ne gândim la ziua de mâine.

Mizdrache părea nemulţumit de ceva. Umbla pe lângă subsecretarul de stat, privindu-l dintr-o parte şi un gând ticălos îi trecu fulgerător prin minte: „Dacă îl torn pe ăsta mâine, îl curăţă Mareşalul, dar ce câştig acum? Cu un an înainte aş fi făcut-o cu dragă inimă”.

— Asta nu seamănă a trădare de ţară, domnule ministru? întrebase brusc.

Cuvântul era grav. Mizdrache se aştepta ca Tismana să aibă o tresărire, dar el rămăsese calm.

— Poţi să-i zici cum vrei, Mizdrache, dar să ştii că eu nu vorbesc în numele meu. Sunt oameni şi mai însemnaţi care doresc la ora asta să scoată ţara din război. Unul dintre ei, dacă îmi dai voie, e regele. Şi pentru atât poate fi numit

trădător de țară? E vorba de schimbarea unei politici. Cât a fost bun, Antonescu şi-a jucat rolul, şi gata! Acum trebuie altceva. În politică cinismul este moneda de schimb, aşa că să fim serioşi!

„Ia te uită! Nici noi nu suntem uşă de biserică, dar nici bărbații ăştia de stat nu s-ar zice că umblă cu crucea în mână".

— Aşadar, să revenim la chestiune, domnule ministru.

— Logica ta a fost foarte bună până acum. Nu nişte foi albe, ci alte dosare care să conțină alte date, nesemnificative. Tratative cu nucleul conducător al comuniştilor, promisiuni că vom fi apărați la o adică pentru ajutorul pe care li l-am dat...

— Dacă vor voi să trateze, domnule ministru, pentru că sunt foarte încăpățânați. Nu-i cunoaşteți. Şi acum trebuie că se simt foarte tari. Nu credeți?

— Este adevărat, dar noi putem să le reamintim că nemții îi pot scoate oricând din lagărele în care se află ca să-i trimită pe lumea ailaltă, aşa încât un compromis, cât mai eşti viu, e preferabil unei execuții la Gestapo. Sunt şi ei oameni, țin la pielea lor. Pe urmă, sunt politicieni înainte de toate. Adică au suferit până acum şi, când să zică hopa, adio şi n-am cuvinte? Nu, nu te îngriji de asta. Problema rămâne: cum ajungem la aceste dosare şi cum intrăm în posesiunea lor?

Dăduseră de câteva ori ocolul grădinii pe o alee exterioară. Subsecretarul de stat obosise. Se opriră în fața unui bazin circular, în mijlocul căruia şuşotea o mică fântână arteziană. Se aşezară amândoi pe o bancă de piatră, în fața unui tufiş de trandafiri *Isabel*, care îşi lepădau leneş petalele în iarbă.

— Domnule ministru, vă dați seama că îmi cereți ceva foarte primejdios. Înțeleg că dumneavoastră nu vă puteți amesteca direct în treaba asta, iar eu trebuie să găsesc pe

cineva care...

— Care?

— Va trebui după aceea să dispară. Este firesc, nu-i aşa? Lucrul nu e atât de lesnicios cum pare la prima vedere.

Ionescu-Tismana ştia unde bate inspectorul şef. De ani de zile, ţintea la o avansare şi, de fiecare dată, cineva îl bloca. Acel cineva era şeful de cabinet al ministrului de Interne. O veche rivalitate de poliţişti, care dura de ani de zile, se consuma tacit în culise.

— Domnule Mizdrache, ştii foarte bine că ţin la dumneata. Ne leagă o sumă de lucruri, şi mai plăcute, şi mai neplăcute. Am mai vorbit noi. E vorba de avansarea dumitale. Te rog să mă crezi că de data asta voi reuşi sau, cel puţin, îmi voi pune în joc toate forţele pentru asta. Ai încredere în mine.

Celălalt îi dădu un răspuns care-l ului pe secretarul de stat.

— Domnule ministru, la drept vorbind, avansarea de care vorbiţi vine cam târziu. Încep să am un sentiment de ratare care creşte cu fiecare zi. De fapt, să ştiţi, e vorba de orgoliul meu. Am făcut mari servicii, nu pot să spun că n-am avut satisfacţiile mele, dar... imaginaţi ceva, faceţi ceva, să scap de bestia asta neagră a mea, de imbecilul ăsta de Jeannot Scărlătescu cu care mă mănânc de douăzeci şi cinci de ani. Este o canalie. V-am dat biografia lui, nu putem să-i găsim o bubă în cap, ceva, e bătut în cuie acolo?

— Linişteşte-te, dragul meu, te rog să mă crezi că voi rezolva radical chestiunea. Ai cuvântul meu.

Şi pe urmă, amintindu-şi

— Dacă preiei afacerea, trebuie să te mai gândeşti la o chestiune: cum îi facem scăpaţi pe comunişti într-un mod inteligent. Adică trimiţându-i în lagăre de *drept comun* prin transfer şi cu acte false, ca să li se piardă urma.

— Asta va fi mai greu. Bate la ochi. Cei la care vă gândiţi dumneavoastră sunt ţinuţi la un loc, în lagărul de la Târgu-

Jiu. Dar ar mai fi o soluție. Avem printre cei care îi păzesc şi agenți de-ai noştri, din interiorul lagărului, adică nişte tipi care pot, la un moment dat, să-i apere sau să-i scoată de-acolo şi să-i ducă unde vrem noi. V-ați gândit bine: în cazul unei defecțiuni, primul lucru pe care-l vor face nemții va fi încercarea de a pune mâna pe aceşti oameni, pe care ori îi vor ucide, ori îi vor reține ca ostateci, că le stă în caracter. Oamenii de care vorbim mi se par şi mie un capital de schimb.

— Vezi, vezi Mizdrache, că pricepi? Aşadar, ne-am înțeles?

— Ne-am înțeles, dar să ştiți că nu va fi atât de simplu şi treaba nu se poate face peste noapte. Lăsați-mă să mă gândesc puțin. Am să vă pun la curent cu planul meu.

— Atunci te conduc, zisese ministrul.

Se ridicase în picioare, ocolise bazinul, urmat de către inspectorul şef până la peronul casei, unde îl aştepta maşina Siguranței.

— La revedere, domnule Mizdrache. Ne mai telefonăm.

Inspectorul şef strânsese o mână rece, flască, şi celălalt îi întorsese spatele, intrând în uriaşa casă, tăcută, sumbră ca o morgă.

*

Ceva se schimbase în viața familiei Tismana. De acest lucru îşi dăduse cel dintâi seama Raoul. El mânca rareori împreună cu Puiu şi cu Evelyne, pentru că, de obicei, serile ieşea în oraş, petrecându-şi orele împreună cu mai vechi prieteni ori cu boema artistică a Bucureştilor. Oricum, din când în când îl găsea pe fratele său împreună cu Armand la masă, discutând sau plecând împreună la recepțiile organizate de corpul diplomatic, care, pe timpul verii, fuseseră destul de rare. Mai des îl întâlnea pe secretarul fratelui său, care rămânea până după miezul nopții să rezolve afacerile curente în biroul ministrului. Dar ceva se întâmplase. Lumina ardea de câtva timp, sus, în donjon, în

camera lui Armand, şi nu în camera ministrului. Acest lucru îl punea în încurcătură pe Raoul, pentru că în camera acestuia nu intrase decât de vreo câteva ori, şi anume când Armand îl invitase cu vreun prilej. Altceva era biroul ministrului, care forma un fel de teren neutru. Acolo se întâlneau mai des, mai beau câte un coniac şi mai discutau până când secretarul fratelui său îl lăsa să înţeleagă că mai aveau de lucru. O lege tacită le cerea tuturor să respecte „teritoriul domestic", cum le spunea Raoul acestor odăi pe care le ocupau fiecare, în realitate mici apartamente, cu baie separată şi un mic salonaş de primire (acesta lipsea în apartamentul lui Armand, de fapt, fosta cameră a subretei care fusese mutată la mansardă de la sosirea lui în casa lui Tismana).

O curiozitate firească îl făcu pe fratele ministrului să studieze mai îndeaproape chestiunea. Într-o seară, pe la jumătatea lunii septembrie, întorcându-se mai devreme acasă, Raoul îi găsi singuri în sufragerie pe Puiu şi pe Evelyne. Era uşor grizat ca de obicei, venea de la sărbătorirea zilei de naştere a doctorului Aurelian şi nu s-ar zice că se plictisise pentru că lumea în care se învârtea juristul îl interesa, deşi nu-i suferea pe scorţoşii de colonelul Timoc sau pe alde generalul Obrogeanu, dar de data asta fusese interesant.

— Bună, copii! Singurei, singurei? Unde este *dauphin*-ul? L-aţi trimis la culcare?

Subsecretarul de stat mormăise ceva nelămurit, iar Evelyne îl invitase să ia loc.

— Bănuiesc că ai mâncat ceva sau vrei să te servească Anton cu o friptură înăbuşită de porc?

— A, nu, *merçi*! Ştii că ţin regim, dar nu la băutură, să ne înţelegem.

— Am înţeles, făcuse Evelyne şi adusese o sticlă de *Courvoisier* şi un păhărel.

— *Merçi*, eşti foarte gentilă, dragă, dar mă descurc singur. Iartă-mă că vă deranjez, dar vă văd cam morcoviți. Ce naiba se întâmplă cu voi?

— Nimic, ce să se întâmple? făcuse Tismana cu o ostilitate deschisă. Suntem puțin cam obosiți, anul ăsta nici n-am avut vacanță. Am stat toată vara în Bucureşti. Mă simt cam tracasat.

Raoul privise în lumina becului paharul de cristal şi îl umpluse plescăind de plăcere înainte de a gusta coniacul.

— Voi nu beți cu mine? Să ştiți că m-aş înmormânta cu o sticlă ca asta la cap.

— Iar eşti vulgar, Raoul, se cunoaşte că trăieşti numai în mijlocul unor declasați sociali.

— Ei, şi ce e rău? Sunt mult mai interesanți decât voi. Dacă v-ați vedea, v-ați plânge de milă. Sunteți verzi, cenuşii, dar nu mi-ați răspuns ce-i cu Armand? Am impresia că de la o vreme se absentează. Ori mă-nşel eu?

— Ți se pare. E foarte ocupat. Puiu i-a dat mult de lucru. Pe urmă, are şi el o viață particulară. Nu putem să-l întrebăm noi unde se duce şi cu cine îşi pierde timpul.

— Asta e cam adevărat. De altfel, l-am văzut acum două seri la *Fu-Ciang* cu doamna Hoffmann. Ce ciudat e băiatul ăsta! Într-un timp chiar credeam că-i face curte. O vreme nu era cu Irène-Nathalie Mavrocordat?

— Şi pe-asta o ştii, Raoul? se amuză Evelyne. Nu-ți scapă nimic.

— Din asta trăiesc, draga mea. Am şi eu preocupările mele. Voi mă credeți numai un *bon viveur*, un leneş, dar o să vă convingeți că nu-i chiar aşa. Oricum, e ceva cu el pentru că îl cunosc bine. Nu cumva tu, Puiule, ai înnebunit la bătrânețe şi eşti gelos pe el?

Evelyne, care abia atunci realiză ce se întâmplase cu bărbatul ei în ultima vreme, îi fixă pe amândoi pe rând şi izbucni într-un râs nestăpânit.

— Ei nu, Raoul, că e bună! Nemaipomenit! Ia te uită... Şi să ştii că nici nu eşti departe de adevăr. Asta ar fi cea mai mare revanşă pe care mi-aş lua-o asupra iubitului meu soţ, care mă înşală de douăzeci de ani şi pe care nu pot să-l opresc să facă, de câte ori are ocazia, curte femeilor.

— Spuneţi amândoi nişte prostii mai mari decât capul vostru. Am probleme, Raoul. Câteodată te invidiez, să ştii. Nu i-am înţeles niciodată pe oamenii de genul tău, dar acum, sincer vorbind, aş vrea să trăiesc ca tine, fără niciun fel de griji, fără preocupări.

— Ei lasă, dragă Puiule, că nu sunt chiar de invidiat. Apropo, azi am fost la doctorul Aurelian.

— Da, ştiu. M-a invitat şi pe mine, dar n-am putut să merg. Ăsta are şi o manieră de a aranja lucrurile care mă pune pe gânduri. Nefiind însurat, la petrecerile pe care le organizează, ne cheamă fără neveste, or, asta nu se face. Dar despre ce voiai să-mi vorbeşti?

— Nici ei nu erau atât de veseli pe cât ar fi vrut să pară, şi generalul Obrogeanu şi Calomfirescu şi ăla de la Curtea Marţială, Timoc. În sfârşit, din una în alta, mi-au povestit câte ceva în legătură cu afacerile voastre comune.

— Cum asta?

— Uite, bine. Cum auzi. Se cam plângeau de tine şi ştii că eu sufăr când e vorba ca cineva să te bârfească.

Râdea ironic, trăgând cu coada ochiului la Evelyne, care devenise curioasă.

— Nu vrei să discutăm numai noi doi, propusese Tismana. Ia-ţi biberonul plin cu *Courvoisier* şi hai sus.

Evelyne înţelese că aveau să-şi spună lucruri care-i priveau numai pe ei şi că o aşteptau să termine de mâncat, aşa că nu întârzie.

— Rămâneţi, eu am terminat masa. Mi-e cam somn. Am avut o zi istovitoare astăzi.

— Cam mult tenis, cam mult tenis! mârâise iar

subsecretarul de stat.

Evelyne se întorsese, privindu-l amuzată ca şi când atunci ar fi descoperit că e foarte caraghios.

— Dar ştii că ai haz? Începi să devii interesant. Bună seara.

Ionescu-Tismana scosese o tabacheră subțire de aur, pe care o desfăcuse nervos.

— Ia te uită! Te-ai apucat de fumat, se mirase Raoul.

— Am fumat totdeauna, dar n-ai băgat tu de seamă.

— Cel puțin ai o țigară bună să-mi dai şi mie? Nu-mi scapă niciun viciu!

Subsecretarul de stat îi întinse tabachera:

— Poftim, serveşte. Şi spune-mi despre ce nemulțumiri era vorba?

Raoul aşteptă ca fratele său să-i aprindă țigara, remarcă faptul că are o brichetă foarte frumoasă şi aruncă un fum verde pe nări.

— Puiule, ascultă la mine, sunt la fel de prieten cu prietenii tăi. Nu e cazul să te ascunzi. Ei mi-au povestit cum ai fost la Snagov şi ați discutat despre una, despre alta. În sfârşit, nu mă bag în afacerile tale, dar, indirect, îți reproşau că-i cam ai la mână. Nu spuneau mai mult, dar i-am scormonit. Păreau destul de îngrijorați. E vorba de dosarele alea ale căror copii le ai. Ei doresc, ca şi tine, originalele şi să ştii că omul care o să vă scoată din rahat pe toți, ai să râzi, eu am să fiu.

Pe fața celuilalt, Raoul citise mai întâi stupoarea, căreia îi luă locul un sentiment de dezgust, pe care subsecretarul de stat nu şi-l mai cenzură.

— Ce curios lucru! Oamenii ăştia nu-şi țin gura nici când sunt implicați în lucruri care le-ar putea face cel mai mare rău!

Raoul dădu peste cap încă un pahar de coniac. Băutura îl făcea fericit. Intra într-o euforie uşoară, aşa cum ai intra în

mare, cu prudență, cu o abia mărturisită satisfacție:

— Dar nu e vorba de nicio indiscreție, dragul meu. Pur şi simplu vă aflați cu toții, accentuez: *cu toții*, într-o situație destul de tâmpită. Din cele ce mi-au spus, am dedus că s-a lucrat destul de aiurea. Un control v-ar putea aduce pe toți în fața instanțelor, şi asta n-ar fi bine deloc. Numai că steaua aia a ta, pe care o ai, a făcut ca eu să aflu de treaba asta şi să mă ofer să vă ajut.

— Ei, cum aşa? făcu ironic Tismana. Bunul meu frate sare de pe pod şi salvează pe înecat. De unde şi până unde?

De data asta fu rândul celuilalt să râdă:

— Ei bine, Puiule, ai idee cine se ocupă de toate afacerile astea?

— Mai mult sau mai puțin. Ştiu că există un control economic care sesizează organele de cercetare, fapt care şi explică amănuntul deloc de neglijat că eu am putut să-mi procur câte o copie din anumite dosare.

— Vrei să zici că-l cunoşti pe Eduard Marinescu?

Subsecretarului de stat acest nume nu-i spunea nimic.

— Nu ştiu cine este Eduard Marinescu.

— Cu atât mai bine. Dar reține acest nume, că o să ai nevoie de el. Omul care ți-a procurat copiile dosarelor a fost mutat de la secția *Documente secrete* şi toate dosarele au fost luate de Eugen Cristescu!

— De când?

— De patru zile. Sunt nişte documente ce nu trebuie distruse sau rătăcite şi de care el se va folosi la timpul potrivit. Ele, aceste documente, sunt periculoase pentru toată lumea. Dar ce mă bag eu, te priveşte! Reține numai, când o să ai nevoie de mine, să mă chemi să-ți rezolv acest caz, care o să-ți dea destulă bătaie de cap, te asigur. Aceste lucruri fiind spuse, îmi permit să mă retrag, luând cu mine şi frumoasa sticlă de *Courvoisier*. Noapte bună.

— Ia stai, ia stai! Ce-i asta „noapte bună” şi am plecat? Ai

pus rahatul pe clanță şi pleci. Stai, te rog, jos şi spune-mi exact despre ce e vorba. Eu contam pe unul care m-a servit până acum şi, deodată, iată acest lucru nou pentru mine, mutarea celui cu care eram în legătură. E şi normal ca oamenii pe care i-ai văzut în seara asta să fie supărați. Ei doresc ca dosarele să intre cât mai curând în posesia mea şi a lor, şi eu n-am omul care-mi trebuie.

Raoul se reaşezase pe scaun cu o satisfacție pe care nu căuta să şi-o mai ascundă.

— Ei, acum mai venim de-acasă. Am spus un nume: Eduard Marinescu.

— Bun. Şi cu asta ce-ai făcut?

— Păi el este piesa de care ai nevoie.

— Vrei să fii mai explicit?

— Am să-ți spun totul, trebuie însă să-mi mai dai o țigară.

— Poftim.

— Mulțumesc, dar te anunț de pe acum că afacerea asta n-o să ți-o fac pe gratis, ci contra unei sume bunişoare. Eu mă vâr rar în afaceri, dar când mă vâr, mă vâr bine.

La câteva ceasuri după miezul nopții, după un somn scurt, Tismana se trezise şi privise vaga lumină de-afară, care se strecura pe sub oblonul tras pe jumătate. Dacă se gândea bine, planul lui Raoul era foarte bun. Aflase şi locul unde se găseau dosarele, şi avea şi pe omul care putea ajunge la el. Scăpa de Mizdrache, unu la mână; doi la mână, nu era amestecat în treaba asta direct. Omul despre care îi vorbise se părea că era foarte potrivit pentru o asemenea operație. „Mare escroc a fost şi a rămas fratele meu, ricanase Tismana. Toată viața lui a făcut numai lucruri din astea” şi, pe urmă, aducându-şi aminte de ceea ce-i spusese Raoul la masă, constatase destul de îndurerat: „Parcă eu sunt mai breaz? Dar n-ai cum să te descurci. Nu poți să trăieşti dintr-un salariu, oricât ar fi de mare. De ce se bat oameni ca mine pentru un post însemnat? Ca să aibă în mână ce împărți –

şi cine-mparte, parte-şi face! E o lege veche. Ungerea osiei, ehe, Sfântul Orient!" Dar parcă dincolo, la ăilalți, e altfel? Nu citise ziarele? Afacerea *Staviński*, cumpărarea miniştrilor francezi, vinderea de secrete militare. Patrie au numai cretinii...

Pe urmă simți că-l cuprinde o mulțumire ciudată. „Dar, de fapt, dacă stau şi mă gândesc bine, totuşi, în ultima vreme, am făcut câteva lucruri foarte bune. În ce priveşte afacerile, odată rezolvată problema dosarelor, nu o să mă mai doară capul. Operația pe care o va organiza Raoul îmi asigură impunitatea. Şi pe urmă: dacă Marinescu ăsta reuşeşte să substituie dosarele lui Eugen Cristescu, viitorul meu este asigurat şi în cazul unei răsturnări a situației. Sigur că vor fi greutăți, riscuri, dar asta-i viața! Cine nu riscă nu câştigă!"

Nu-i mai era somn. Afară cerul se albea. Prin fereastra deschisă pătrundea răcoarea zorilor. Privi peluza plină de rouă. Iarba părea albastră. Se auzea din fundul parcului foşnetul unor bătrâni stejari. I-ar fi venit foarte greu să părăsească această casă, situația lui, tot ce se lega de existența pe care o dusese până atunci. „De ce dracu' nu mai adorm puțin? Încep să îmbătrânesc. Nu mai am somn. Acum ar trebui să vorbesc cu cineva. Este limpede, îmi lipseşte o femeie. Astea cu care mă culc nu fac doi bani. Fata aia de la *Belle-Arte* parcă e mută. Nici nu m-a cunoscut bine şi mi-a şi făcut aluzie că stă la o rudă, că are nevoie de o garsonieră şi că ar trebui să o trimit în Italia să-şi completeze studiile. Aşa-mi trebuie. Mă aflu pe post de tătic. Orice bărbat, şi ele nu ştiu asta, tot mai păstrează undeva în fundul sufletului său speranța că este iubit pentru ce are el frumos, viril, şi nu pentru că poate să ofere nişte bani sau o situație unei fete mai tinere..."

Îşi pusese halatul şi măsura camera în lung şi în lat cu mâinile la spate. Pe urmă trecu în micul său birou de alături şi-şi aşează reşoul, căutând cafeaua şi zahărul.

„Şi Diby Necşeşti, pe unde dracu' o mai fi şi asta?" Nu-i scrisese niciun rând până acum. Măcar o carte poştală trimisă la Minister. Parcă nici nu trăiseră vreodată împreună. Pe mamelucul ăla al ei de bărbat îl vedea din când în când. Era aproape ramolit. Se prăbuşise de tot. Lumea nu îndrăznea să-l întrebe dacă mai ştie ceva despre fosta-i nevastă, cu atât mai mult el, Ionescu-Tismana, nu avusese acest curaj.

Aşezase pe reşou ibricul cu apă şi turnase câteva linguriţe de cafea înăuntru şi puţin zahăr. Veioza de pe birou, pe care o aprinsese când intrase în odaia aceea intimă, plină de acte şi dosare, lumina sofaua pe care dormea după-amiaza câteodată, un aparat de radio şi covoarele bune ale bătrânei Varvara Slătineanu.

„Ar trebui să-l scol pe Armand, să mai stăm de vorbă. Să-l întreb ce naiba face? Că uite, Raoul îmi spune că sunt gelos pe el. Ei, nu, că asta-i bună! La vârsta mea şi gelos? La vârsta mea ai ambiţii politice. Te lasă rece dacă-ţi pune coarne nevasta". Dar oare chiar aşa era? Pe Evelyne o iubea încă, trebuia s-o recunoască. Avea hazul ei. Trecea cu umor peste escapadele lui, iar la escapadele ei nici nu voia să se gândească. Orice, afară de a afla adevărul. Nu era o femeie pe care bărbaţii să n-o curteze şi care să nu se fi răzbunat pe el. Numai să nu fie scandal, asta era legea secretă în lumea lor. Sigur că nu i-ar fi convenit să ştie anume cu cine se culcase Evelyne. Şi, la urma urmelor, era mai bine să se gândească numai la amantele lui. Cântăreaţa aia, Valeria Cerchez, îi ceruse s-o ajute să ia un rol în trilogia wagneriană, la Bayreuth. Asta îi mai trebuia, om serios, să umble după intervenţii pe la diferiţi dirijori! vorbise cu Ionel Perlea, cu Silvestri, ăştia mai cunoşteau lume, pe afară. Îi spuseseră câteva nume, dar treaba era complicată. Fata nu avea o reputaţie internaţională, deşi e drept că promitea foarte mult, cel puţin aşa i se spusese când se interesase de

şansele ei. În sfârşit...

Apa începuse să fiarbă în ibric, dar mai avea până să fie bună. Urcă treptele spre odaia lui Armand... Sper să nu fie cu cineva în cameră. Nu că n-aş înțelege lucrurile astea, dar nu se cuvine să-mi aducă dame acasă. Ei, ia te uită la ce mă gândesc! Armand e băiat simțit. Nu face el una ca asta".

Bătu uşor cu degetul în uşă.

— Armand, eu sunt, spusese aproape în şoaptă. Fii te rog bun şi coboară până la mine. Avem ceva de discutat.

De dincolo de uşă se auzi o mişcare uşoară şi glasul secretarului său:

— Cobor numaidecât, domnule ministru.

Ajuns din nou în biroul său, secretarul de stat căută două ceşti în dulapul din perete şi supraveghe cafeaua să nu dea în foc.

După trei minute, Armand îşi făcu apariția. Părea proaspăt ca şi cum n-ar fi fost sculat din somn, se pieptănase, era într-un pantalon de vară şi cu un pulover pe gât.

— La ordinele dumneavoastră, domnule ministru.

— Şezi, ia loc, te rog! Iartă-mă că te-am deranjat la o oră atât de nepotrivită. Poftim şi o cafea, dar ai grijă că frige. Nu ştiu ce am. Nu pot să mai dorm şi somnifere nu vreau să iau, aşa că te-aş ruga să-mi ții puțin companie. Dar până se răceşte, pentru că tot n-am somn, am avut şi o discuție neplăcută la masa de seară cu fratele meu, aş vrea să te-ntreb un lucru care mă preocupă: Tu ştii, dragă Armand, că copiile acelor dosare despre care am discutat la doctorul Aurelian mi-au fost puse la dispoziție de o persoană care nu mai lucrează acolo?

— Da. Am aflat şi eu. Dar din moment ce avem copiile, credeți că...

— Păi tocmai asta e, că prietenii noştri cred, ca şi mine, că ne trebuie originalele.

— Este perfect adevărat.

— Ai auzit ceva de un anume Eduard Marinescu?

Armand se gândi puțin.

— Nu. Nu cred. Dar dacă vreți, voi afla. Îmi spuneți unde lucrează şi vă voi spune tot ce vă interesează. Pot să fac asta.

Tismana nu voia să intre în astfel de amănunte. Şi aşa faptul că îl dusese pe Armand la Snagov, la reuniunea cu doctorul Aurelian şi prietenii săi, i se părea acum un gest inutil, din moment ce, iată, tot fratele lui, Raoul, avea să rezolve chestiunea dosarelor. În general, folosea oamenii în funcție de nevoile pe care le avea. Învățase de tânăr că oricine deține un secret de-al tău e un adversar potențial. Dar, mă rog, Armand era de-al casei, era fiul surorii Evelynei, cu el putea discuta chiar şi unele lucruri confidențiale. Părea un băiat discret, ştia să asculte, nu vorbea prea mult...

— Bine, dacă afli ceva în legătură cu numele ăsta, Marinescu de la *Documente secrete*, poate îmi spui şi mie. Nu e nevoie să laşi impresia că noi am fi interesați. Fă-o cu mare discreție.

— Am înțeles, domnule ministru.

— Şi acum bea-ți cafeaua şi spune-mi cum mai merge vechea noastră afacere cu doamna Gerda Hoffmann? Pentru că bănuiesc că eşti întreprinzător şi n-ai făcut-o să aştepte atât de mult.

Celălalt râsese, nu jenat, dar într-un fel special, care ar fi vrut să-l lase să înțeleagă pe ministru că nici nu regreta că nu se întâmplase ceea ce bănuia acesta.

— A, cu doamna Hoffmann se întâmplă ceva special. Ea, probabil că ştiți, are o prietenă, pe Claudia aceea, o fată nostimă care îi e un fel de secretară. Asta nu înseamnă că n-a trăit şi cu bărbați. Mai mult ca sigur că von Braun, cu care a lucrat, s-a bucurat de grațiile sale. Mie mi se pare că are o fire specială. O răceală care dă de gândit. În ce mă

priveşte, am făcut tot ce trebuia pentru a-i intra în grații, dar e ca la tenis, ne desparte o plasă. Probabil că meseria mea o face bănuitoare sau se teme să se îndrăgostească...

— Sau are ordin să nu se îndrăgostească, râsese sarcastic secretarul de stat.

— Chiar aşa, cum spuneți! Poate are ordin să nu se îndrăgostească. Oricum, e o fire complicată. Sportivă, într-un fel, *fair play*. Mi-a spus că poate cu vreo câțiva ani în urmă ar fi primit să se culce cu mine, dar acum ar fi mai bine pentru amândoi să ne menținem în cadrul unei prietenii care n-o să ne dea la niciunul dureri de cap.

— O-ho, Armand, dar asta ar fi trebuit să te jignească.

— Da' de unde, domnule ministru! Înțeleg să suport orice, numai pentru a-i lăsa impresia că poate să afle de la mine lucruri care o interesează. Mărturisesc că sunt un om deschis, dar cu ea a trebuit să joc şi voi continua să joc rolul îndrăgostitului, în care ea nu crede prea mult.

— Să nu te sperii, femeile mai degrabă se îndrăgostesc de bărbați urâți, care le inspiră un sentiment de securitate. Cu cei frumoşi se culcă doar. Putea s-o facă şi cu tine, dar zici că n-a făcut-o. Pe de altă parte, din punctul ei de vedere, un bărbat care nu s-a culcat cu ea e mai uşor de manevrat. Are ceva de obținut înainte.

— Înțeleg ce spuneți.

— Şi acum, cu ultimele evenimente, nu moare de curiozitate să ştie ce gândim noi?

— Ba, cum să nu?! O vreme nu ne-am văzut prea des, dar de la un timp pare mai maleabilă. Îmi spune că are mai mult timp liber şi vrea să se plimbe cu mine. Mă roagă s-o acompaniez peste tot, pentru că, zice ea, s-a săturat de soldățoii în mijlocul cărora se învârte.

— A, asta e foarte bine, Armand, te rog să mă crezi. Însă mă interesează ce ştiu ei despre noi, şi ce nu ştiu.

— Au o veche bănuială în ce-l priveşte pe domnul Mihai

Antonescu. Doamna Hoffmann face ce face şi aduce vorba despre el. Dar eu i-am spus că nu-l frecventez şi nici dumneavoastră nu-mi amintesc să fiţi prea intim cu dânsul. Cu toate astea, pe cât e de convinsă de lealitatea Mareşalului faţă de *Führer*, pe atât e de bănuitoare în cazul domnului Mihai Antonescu. Are un sistem de a-mi stoarce informaţiile destul de ingenios. Mă poartă prin expoziţii, e mare amatoare de pictură; mă consultă în ce priveşte valoarea celor ce expun, dar, dacă ar fi după mine, nu prea prezint mare încredere în domeniul acesta. Eu îi spun numai ce aud despre pictorii pe care îi recomand. Şi-n mijlocul acestor discuţii, pe neaşteptate, îmi trânteşte o întrebare care mă lasă cu gura căscată.

— De pildă?

— De pildă: mă aflam la expoziţia lui Ionescu-Sirin, care expunea scene de pe front. „Ce crezi, domnule Sachelarie, despre război? Ce crezi despre generalii dumneavoastră? Se vor bate până la capăt?”

— Şi tu ce ai răspuns în asemenea situaţie?

— Ce să-i răspund? Doamnă Hoffmann, nu cunoaşteţi poporul român? El este credincios aliaţilor săi şi are tot interesul ca ruşii să fie bătuţi, încât nu înţeleg de ce v-aţi îndoi de lealitatea noastră? Probabil că are informaţii mai multe, întrucât nu pare aşa de convinsă de cele ce-i spun. De altfel, ca să se împrietenească şi mai bine cu mine, să-mi dea o dovadă de încredere, mi-a mărturisit un lucru care mă privea...

— Interesant. Despre ce-i vorba?

— Despre cazul Arghirescu, omul acela la care am ţinut atât şi pe care n-am să pot să-l uit şi mai ales în ce împrejurări tragice a fost ucis.

— Ei, ia te uită, Armand, şi taci din gură! Nu-mi spui?

— Abia alaltăseară am aflat şi eu, la barul *Fu-Ciang*.

— Da, mi-a spus Raoul că te-a văzut cu doamna Hoffmann

în *tête-à-tête*. Ei bine, cine l-a ucis pe Arghirescu?

— *Gestopo*-ul!

— Gestapoul? Asta e şi mai interesant! Vrei să spui că al doilea soţ al Leopoldinei se ocupa cu spionajul?

— Aşa bănuiesc, n-am cerut mai multe relaţii, dar nici n-a fost nevoie. Vorbind cât puteam noi vorbi acolo, că era plin de nemţi, mi-a dat să înţeleg că tatăl meu vitreg lucrase şi pentru *Intelligence*, în Franţa, predând aliaţilor câţiva militari germani.

Tismana părea mut de admiraţie.

— Să ştii că începe să-mi impună omul ăsta. Ia te uită! Să avem şi un spion în familie? Asta e prea de tot.

— Nu ştiu ce spionaj va fi făcut Arghirescu, dar am aflat împrejurările în care a fost ucis. Ceva ştiam de la Mizdrache, dar spusele doamnei Hoffmann m-au lămurit pe deplin. Într-adevăr, Arghirescu a fost ucis de *Gestapo*, cu ajutorul piticului Blamberg, cel de la circul *Busch*.

Subsecretarul de stat îşi aducea aminte de chestiunea asta:

— Interesant, interesant! Mizdrache îmi zisese şi mie că cineva fusese introdus prin fereastra vagonului de pe acoperiş şi-l aşteptase pe Arghirescu în plasa de bagaje şi că trebuie să fi fost un individ mic de statură. Acuma este limpede. Şi ce i-au făcut acestui Blamberg?

— Ce să-i facă? Doamna Hoffmann spune că a intrat sub un tramvai în piaţa Buzeşti.

— Au şi ei sistemele lor. Un martor în plus jenează totdeauna. Mă rog, asta-i priveşte, dragă Armand! Au poliţie militară, au *Gestapo*, treaba lor!

Afară se făcuse ziuă. O lumină trandafirie pătrundea prin obloanele trase pe jumătate. Ionescu-Tismana le ridică de tot (biroul lui avea două geamuri spre curte). Grădinarul monta furtunul în gura de apă şi schiţă un salut spre fereastra unde îl zărise pe subsecretarul de stat.

— Aş mai vrea să te rog, dragă Armand, să afli cumva cât se poate de pe departe cum ar reacționa nemții în cazul unei defecțiuni a armatei noastre? Ce măsuri ar înțelege să ia împotriva generalilor „trădători”, după opinia lor, în această situație...

— A, să ştiți, au şi emis amenințări, mai mult sau mai puțin mascate. Primul lucru ar fi ocuparea regiunilor petrolifere, unde şi au soldați destui; al doilea, probabil că ar aresta guvernul. În sfârşit, ne-am putea aştepta şi la luarea de ostateci în Germania. Cel puțin asta am dedus eu din cele auzite până acum.

— Interesant, interesant.

— Dar nu-i numai atât. Eram în altă seară la *Fu-Ciang*, la masă cu doamna Hoffmann, şi au venit şi nişte ofițeri sosiți din Ungaria, care erau foarte indignați pe amiralul Horthy. Păreau foarte decişi să se judece cu cei de-acolo. Era vorba chiar de o ocupare a Ungariei, dacă am înțeles bine.

— Şi mai interesant!

Subsecretarul de stat îşi băuse cafeaua. Privea gânditor spre fereastra deschisă.

— Mai sunt nişte probleme spinoase, dragă Armand, cum ar fi aceea a evreilor pe care Mareşalul a refuzat de câteva ori să-i predea lui Hitler, dar nu se ştie cât va mai rezista. Pe urmă sunt deținuții politici din lagăre. Asta e o marfă de negociat în orice împrejurări. Ar trebui să-i protejăm, nu crezi?

Armand avu o clipă pe buze un alt răspuns, pe care şi-l reprimă. Se afla într-una din rarele ocazii din aceşti ani când fusese gata-gata să-şi piardă controlul.

— Domnule ministru, aveți perfectă dreptate: ei ar trebui protejați.

— M-am şi gândit, Armand. Nu vreau să-ți dau detalii din motive pe care le pricepi, dar să ştii că m-am gândit foarte mult la treaba asta. Oricum, îmi dau seama că legătura cu

doamna Hoffmann trebuie menținută şi ar fi indicat să faci uz de toate farmecele tale, deşi spui că nu ai prea mare succes.

— Domnule ministru, vă rog să mă credeți că la primul semn vă voi înştiința, fără să pierd vreo secundă. Mi-am permis numai să o informez şi eu pe doamna Hoffmann, vânzându-i nişte mere putrede, cum bănuiți. Depinde cât o să mă mai creadă, dar cât pot, o duc şi eu cu zăhărelul. Nu pare deloc o femeie naivă...

— Te rog să-i treci numai informațiile pe care ți le dau eu. Orice detaliu în plus s-ar putea s-o facă să-şi dea seama că vrei s-o induci în eroare, şi atunci toată acțiunea mea de intoxicare se duce naibii...

*

De fapt, legătura cu Gerda Hoffmann îl interesa pe Armand mult mai mult decât bănuia Ionescu-Tismana. Postura de informator secret îl amuzase o vreme pe Vasile Dănacu şi iată că jocul începuse să-l prindă într-un mod foarte periculos, lăsând posibilitatea unor imprudențe. Numai în cărțile proaste de spionaj, agentul secret ajunge din trei mişcări la obiectiv. El este îndemânatic, ştie să spargă un seif, să fotografieze documente cu aparate miniaturale, să otrăvească pe cine trebuie când trebuie, să se culce cu femeia de la care vrea să afle secrete şi aceasta să moară ca Mata-Hari la zid, dar realitatea era mult mai complicată. Există secrete care sunt vândute inconştient de cei mai mulți oameni şi chiar dintre cei care sunt puşi să le păzească. O statistică ar arăta că optzeci la sută dintre oameni, dacă nu mai mulți, sunt lăudăroşi. Epoca radioului, care luase în stăpânire lumea de mai bine de douăzeci de ani, dezvoltase informatica. Ziarele, telegraful, belinograful, telexurile, în sfârşit tot ce putea să transmită o ştire mai repede în lume, născuse în individ o sete de a afla şi de a comunica mai departe, care, în timp de război, iată, devenea

periculoasă. În urmă cu sute de ani, exista telegrafia focului. Năvălirile erau anunțate de pe înălțimi, noaptea. Se inventaseră călăreții care aduceau veştile, omorând cinci sau şase armăsari sub ei. Porumbeii călători, oglinzile focalizatoare, scrisorile cifrate, iată tot atâtea mijloace de a răspândi rapid ştirile în lume. Numai un mijloc mult mai simplu fusese ignorat până atunci: obiceiul de a asculta pe alții vorbind. Spionajul se poate face cumpărând generalii de stat-major, dar este dificil şi costă prea mult. Mai simplu era să asculți prin saloane pe miniştrii lăudăroşi sau chiar pe ofițerii mai mici în grad, care aveau şi ei cu ce să se laude în fața doamnelor. Şi, adunând de colo şi de colo şi punând cap la cap nişte informații, să ai o imagine aproape completă a unor lucruri care te interesau. O altă metodă era aceea de a plasa, cu mulți ani înainte, câțiva indivizi insignifianți în locuri-cheie. Tipi perfect obtuzi în aparență, lipsiți de orice imaginație, dar care tocmai prin această aparență ştearsă sunt cei mai periculoşi. Astfel de indivizi nu au vicii, sunt tăcuți ca mormântul, nu vor să audă de femei, de alcool, sunt bisericoşi, vorbesc puțin, în sfârşit, poți să le încredințezi orice secret pentru că n-ai să auzi că-l vor vinde. Pe deasupra, au şi o psihologie de disperați; ei lasă impresia celor pe care-i spionează că soarta lor depinde numai de ei şi că pentru micul lor post, la care țin ca la ochii din cap, sunt în stare să vină la serviciu şi noaptea şi duminicile, pentru că ştiu că asemenea ființe mizerabile se găsesc pe toate drumurile şi s-ar putea să le ia locul. În sfârşit, mai existau stenografi şi dactilografe, care fac câte o copie în plus după anumite acte sau rapoarte. Fanaticii care iau cuvântul ori de câte ori au ocazia, în orice loc s-ar afla, pentru a sublinia încă o dată devotamentul lor, iată ultima categorie de oameni pe care trebuie să-i asculți.

În ce-l priveşte pe Armand, el nu-şi făcea nicio iluzie că nu este crezut măcar un informator al lui Ionescu-Tismana.

Jucând ca la poker, ascultând lucruri mai ieşite din comun, el plusa, mărturisindu-le celor cu care începuse să-şi petreacă ultima jumătate de an din ce în ce mai des, că auzise chestiuni demne de reţinut şi pe care le va povesti şi ministrului său. Atâta sinceritate îi făcea pe von Braun şi pe Gerda Hoffmann să vadă în acest tânăr frumos un mic prostovan, care se mira de orice şi care nu se arătase prea des atât de inteligent cât l-ar fi crezut ei. Asta neînsemnând că nu aveau prudenţa lor şi că nu discutau în faţa lui decât lucruri care puteau fi şi aflate. Dar ignorau mişcarea a doua a acestui om deschis. De fapt, Armand se împrietenea cu tot mai mulţi ofiţeri veniţi în permisie şi cu care şi Gerda Hoffmann, şi maiorul de la *Gestapo* luau contact, tot în vederea obţinerii de informaţii. La un *drink*, de la 11 dimineaţa, sau la un spectacol de circ, unde mergeau în grup – pentru că nemţii erau morţi după *clowni* care-şi dădeau picioare în fund şi după acrobaţii fără plasă –, la concursurile de tir organizate în subsolurile lui *Evangelische Schule* pentru Corpul auxiliar german încă din 1940, unde se făceau concursuri pe lăzi cu şampanie, Armand putea să afle lucruri foarte interesante, cele mai multe putând fi comunicate şi lui Ionescu-Tismana. Frecventarea barului *Fu-Ciang* era şi ea un fel de obligaţie, căreia i se supunea din datoria pe care o avea, şi anume aceea de a fi cât se poate de informat. Acolo veneau mulţi ofiţeri de pe front, trimişi în refacere sau în concedii de câte două-trei săptămâni, şi, aşa cum bănuise, Gerda Hoffmann şi maiorul von Braun aflau foarte multe lucruri despre moralul armatei germane, mai ales în anul pierderii bătăliei de la Stalingrad. Agreabil, vorbind o germană şcolară, deprinsă pe vremuri la Timişoara, în liceu şi, mai ales, pe maidanele unde jucase fotbal cu unguri şi cu şvabi în copilărie, Armand părea o figură pitorească acestor germani scorţoşi, unii dintre ei aristocraţi din naştere, fuduli şi lăudăroşi, fanatici şi tirani,

care găseau în schimonosirea limbii germane un mare amuzament, cum se amuză toți cei care cunosc o limbă bine şi o ascultă vorbită de un strein, cu greşeli de un haz enorm. Toate acestea duseseră la o împrietenire construită încetul cu încetul, care se consolida odată cu trecerea timpului şi Armand devenise un familiar al acestor cercuri. Făcând o curte discretă Gerdei Hoffmann, el menaja susceptibilitățile lui von Braun, fostul ei amant, părând mai curând un boem, dornic de a-şi petrece serile în cercurile artistice în care îi introdusese pe cei doi, pentru a le arăta preferințele sale față de o viață mai puțin oficială, nescăpând ocazia de a se autodeplânge. Astfel încât, încetul cu încetul, bănuielile se stinseră şi o familiaritate se întrema între ei, lucru pe care, de multă vreme, Armand îl avusese în vedere.

Sigur că în această mulțime de cunoştințe, de oficiali sau de ofițeri veniți din Berlin sau din alte părți ale Germaniei, din Franța ocupată sau de pe front, existau oameni absolut neinteresanți, dar trierea se făcea repede şi secretarul lui Tismana se debarasa de ei. Către sfârşitul acelui an, 1943, atenția lui Armand se îndreptase spre două persoane în afara lui von Braun şi a Gerdei Hoffmann, şi anume către căpitanul inginer de geniu Siegfried von Hagen, sosit în România pe la începutul lui septembrie într-un concediu de refacere, şi asupra lui Hermann Reinhardt, consilier la Ambasada germană din Bucureşti, un om de cincizeci şi doi de ani, fost diplomat de carieră trecut pe linie moartă, pe care, din punctul lui de vedere, Armand îl găsea foarte interesant.

Primul, Siegfried von Hagen, avea treizeci şi cinci de ani, făcuse războiul din Franța şi se aflase într-un batalion de asalt încă din prima zi a războiului din răsărit, obținând două Cruci de Fier, din care una cu briliante, pentru bravura sa. Aparținând unei vechi familii de aristocrați, cu un tată general şi cu un unchi, de asemenea, general la

Statul major, ar fi putut să ocupe un loc mai confortabil pe front, dar, după cum mărturisea, îi plăceau războiul şi primejdia şi abia aştepta să se reîntoarcă în mijlocul camarazilor săi.

Armand îl cunoscuse în subsolurile lui *Evangelische Schule*, unde fusese invitat de către maiorul von Braun la un concurs de tir cu pistolul, pe care bineînţeles că îl pierduse, trăgând abia trei gloanţe din cinci în cercurile ţintei, ceea ce trăda absoluta lui neîndemânare în ce priveşte armele de foc.

— Dar, domnule Sachelarie, ni se spune că veniţi din Argentina, unde există *cowboy*. Se poate să trageţi aşa de prost? întrebase Gerda Hoffmann, şi ea de faţă.

— Vi se pare, doamnă! În Argentina există văcari, nu *cowboy*. E cu totul altceva. Nici în America nu sunt atâţia câţi apar pe ecranele cinematografelor. Şi dumneavoastră, care vă ocupaţi de film, ar trebui să ştiţi mai bine că cinematograful ne minte foarte mult.

Siegfried von Hagen, înalt, măsliniu, cu un cap de grec, nu de neamţ, cu părul numai bucle, cu o gură senzuală, cu priviri reci, dispreţuitoare, cu un picior în atele, în uniforma lui gri-verzuie de căpitan, cu cele şase însemne de rănit pe braţul stâng, părea marţial fără să facă vreun efort pentru asta. Se îndreptase spre locul de unde se trăgea la ţintă şi-şi alesese cu grijă pistolul *Browning* cu opt focuri, din care se consumau cinci, în suită. Aproape că nici nu privise înainte, trăgând cu lejeritate foc după foc şi obţinând maximum de puncte, întrecându-l şi pe von Braun, şi pe încă doi ofiţeri cu care se aflase în concurs.

— *Erklären Sie mir*, *bitte*, cum de trageţi aşa de bine? întrebase Armand, ştiind că atenţia lui o să-l măgulească pe neamţ.

— A, nu-i niciun secret, domnule! O bună şcoală militară, asta e tot ce se poate spune despre felul în care trag! Şi pe

urmă se făcuse că nu-l mai bagă în seamă, preocupat de convorbirea cu ceilalți ofițeri germani. Dar faptul că-i făcuse plăcere că Armand îl întrebase cum se explică măiestria lui se dovedise mai târziu, când îl invitase la bufetul amenajat în fosta sală de gimnastică a liceului, unde lăzile de şampanie erau aduse câştigătorului.

Aceste petreceri care urmau concursului erau cele mai plăcute participanților, pentru că le prilejuiau amintiri, puteau să se laude şi performanțele lor căpătau alte dimensiuni. Erau evocate luptele de la Harkov şi Stalingrad, din bazinul Donețului şi, ascultând toate poveştile cu soldați legendari care pierdeau războiul fără să-şi dea seama, Armand realizase că avea în fața lui nişte fanatici care se vor lăsa greu doborâți şi vor trage până la ultimul cartuş. Căpitanul inginer Siegfried von Hagen era unul dintre aceşti fanatici, care nu scăpa niciun prilej să reamintească celor de față că el, ca om de ştiință şi deținător al unor secrete pe care, evident, nu le putea împărtăşi tuturor, îi asigura că războiul nu poate fi pierdut. Existau de pe acum savanți care lucrau la arme teribile, de care adversarii Germaniei habar nu aveau. Ele erau în curs de perfecționare şi nu se aştepta decât clipa lansării.

— Aceste înfrângeri trecătoare, spunea frumosul căpitan inginer cu mutră de grec sau de maltez, cum glumea Gerda Hoffmann, nu vor mai însemna absolut nimic pentru că însuşi aspectul războiului se va schimba.

Le reamintise ceea ce numea el *ridicolul război din 1918*, pe care Germania îl pierduse pentru că se angrenase într-o luptă de poziții, în care, firesc, cei care avuseseră mai multă carne de tun de sacrificat câştigaseră. Tancul apăruse târziu, la sfârşitul bătăliilor, şi era un fel de căruță motorizată, cu un blindaj slab. Marile idei ale celui de-al doilea război mondial fuseseră demonstrate prin victorii fulgerătoare, care îngenuncheaseră țări ca Franța în câteva

săptămâni, tocmai pentru că stilul războiului era altul.

— Cine ştia în 1937 ceva despre războiul de mişcare? Despre paraşutişti, despre faimoasele pungi pe care generalii germani le învăţaseră de la Alexandru cel Mare, pe care strategii celorlalte ţări îl uitaseră? Sigur că Rusia este o pradă mai greu de mestecat, dar va termina şi ea prin a fi înfrântă pentru că, până la sfârşitul acestui război, principiile lui Klausewitz vor fi uitate şi aspectul războiului va fi altul. Vor lupta maşinile şi nu oamenii, care sunt foarte fragili. Şi în faţa unor arme atât de teribile, armatele aliate nu vor rezista. Surpriza va fi teribilă. Asta e tot ce vă pot spune, domnilor. *Prosit*! Să bem un pahar de şampanie în cinstea eternei Germanii, care nu va pieri niciodată!

Sigur că pe Armand îl interesau maşinile despre care vorbea Siegfried von Hagen, dar trebuia să aibă răbdare pentru că el, odată şi odată, trebuia să vorbească despre ele. Mai curios era că acest ofiţer atât de fanatic avea o gândire specială care luşa, luând-o puţin alături de obiectivele ei. Ca om de ştiinţă, putea să le facă un istoric al gândirii ştiinţifice germane – şi o şi făcuse de câteva ori de-atunci, găsind în Armand un ascultător foarte atent, în faţa căruia îi plăcea să vorbească –, dar şi mai ciudat era că, după expunerile lui tehniciste, totul căpăta un aer mistic. El vorbea despre Hitler nu ca despre un comandant de armate, despre războiul lui impus lumii, nu ca despre un război obişnuit. Pe faţa ofiţerului apărea atunci o lumină stranie, o iradiere sosind dinlăuntrul său. Crezând definitiv în ceea ce spunea, el nu avea nicio îndoială şi, pe măsură ce se aprindea, voia să le lase impresia celorlalţi că de fapt Hitler este un iniţiat.

— Führerul conduce de fapt un război maniheist, un război între zei. Zeii vor fi în cele din urmă oamenii de ştiinţă, savanţii. Dincolo de aceste lupte între maşini şi oameni, există riscul dispariţiei civilizaţiei...

— Vreţi să spuneţi, domnule von Hagen, întrebase

Armand, că *Führerul* dumneavoastră are un dar al divinației, că el a început războiul în ideea că este sortit să-l şi câştige?

— Chiar aşa! El afirma de mult că există o ştiință nordică național-socialistă, care se opune ştiinței iudeo-liberale...

— Cum, adică? intervenise din nou secretarul lui Ionescu-Tismana. Pot să existe două feluri de ştiință?

— De ce nu? Dumneavoastră cunoaşteți teoria lui Horbiger despre lupta eternă dintre foc şi gheață? El a reintrodus vechile profeții, mituri, legende, tema genezei, a potopului, a uriaşilor, a zeilor în ştiință. Şi a şi demonstrat-o. Horbiger este numit de național-socialişti *Copernicul secolului al XX-lea*. El avea o viziune apocaliptică asupra planetei noastre.

Demonstrația lui Siegfried von Hagen, lungă şi plicticoasă, avea destule argumente, dar un aer mitologic o umbrea. Asta o simțeau şi Armand, şi maiorul von Braun, care era un individ mai sceptic. Acesta din urmă fusese şi el infestat în copilărie de legenda societății *Thule*, care urca originile germanismului până la un centru magic dintr-o insulă nordică. Era vorba de centrul magic al nazismului, al lui Dietrich Eckard, pe care-l ilustrase cel mai bine Karl Haushoffer, inițiat în India şi în Extremul Orient, într-o societate secretă buddhistă.

Odată aruncate în joc aceste lucruri cunoscute de von Braun, căpitanul inginer se dovedise a fi un şi mai bun cunoscător.

— Da. Aveți dreptate, domnule maior, zvastica, semnul național-socialiştilor, a fost adusă tot de Haushoffer. Ea este un semn magic. O găsim din China până în Transilvania, din Tibet până la Curtea rusească. Şi vă reamintesc că ultima împărătească a dinastiei Romanov a desenat-o pe poarta temniței sale înainte de a muri. Ea e un semn strict arian. Membrii grupului *Thule*, de care ați vorbit, au prezis că Germania va domina lumea materială şi asta se va

produce dacă se vor face jertfe magice, ca la popoarele Maia, de pildă. Un subiect al acestor jertfe magice puteau să fie ţiganii, de pildă. Vă reamintesc că cu un prilej Hitler i-a declarat lui Rauschning că intenţionează să fondeze un ordin de oameni-zei, care să fie conduşi de o singură deviză: a crede, a asculta, a combate. E aşa-numitul *Ordin Negru*, care ar întemeia un stat model pentru lumea întreagă. Acest *Ordin Negru* nu răspunde unei necesităţi politice, ci magice.

Armand nu avea chef să-l contrazică pe bravul căpitan, care era un bun ţintaş şi, după însemnele de pe mânecă, un fel de erou care-şi riscase de multe ori viaţa pentru Führerul său. Nici milioanele de morţi lăsaţi pe câmpurile de luptă, nici oraşele distruse, pe care cu fanatism alţii le apărau, nu puteau să-l convingă că acest război n-avea nimic magic în el, era pur şi simplu un holocaust, căruia nu-i vor mai supravieţui, poate, nici învingători, nici învinşi. Văzuse războiul din Spania, trăind repetiţia generală a celui din ’39, dar acolo bombardamentele *Stukas*-urilor, distrugerea Guernicăi şi luptele de la Madrid i se păreau acum nişte jocuri de copii. Sigur că ceea ce prevestea fanaticul se putea întâmpla odată şi-odată, dacă aceşti descreieraţi, în frunte cu Führerul lor cu tot, vor fi lăsaţi să-şi ducă opera până la capăt, dar spera, ca şi alţii care se băteau cu arma în mână sau duceau o luptă secretă, cum ducea el, că în sfârşit aceşti oameni care visau la distrugerea planetei, distrugând-o ei mai întâi, vor fi opriţi la vreme pentru a nu duce în neant, odată cu hoiturile lor, întreaga suflare omenească.

— Şi cum va fi această ordine nouă, sau neagră, cum îi spuneţi dumneavoastră? Pentru că la ea vă referiţi.

— Va fi vorba mai întâi de o rasă necunoscută, cum am spus, o rasă superioară. Recreată prin împerecheri planificate de cel mai pur sânge german. Cel mai tânăr membru al partidului naţional-socialist, Darré, a definit cel mai bine viitoarea politică germană. Toate aceste state din

răsărit vor dispărea probabil. Ele mai mult încurcă. Au mereu ceva de revendicat. Trebuie instaurată o societate nouă. Ordinea o implică, totul în acest univers are o bază ierarhică. Dar nu va mai fi o ierarhie bazată pe bani, pe noblețe, ci pe puritatea rasei. Or, această ierarhie cere întâi o dominație, pe de o parte, şi, pe de alta, o supunere. Rolul burgheziei e terminat, domnule Sachelarie, mi se pare că aşa ați spus. Ea trebuie să moară în frumusețe împreună cu vechea aristocrație. Misiunea Germaniei este aceea de a subjuga alte popoare şi a le da o filosofie de viață, pe care altfel nu aveau cum s-o cunoască. Cultura pe care omenirea a acumulat-o este în primejdie. Spiritul iudaic a făcut-o să intre în disoluție. Un scepticism periculos vrea să înlocuiască drumul neînduplecat al credinței oarbe. Dacă tot timpul ne vom întreba de ce să facem ceva şi de ce să nu facem, lumea va muri în letargie. Cultura trebuie să rămână apanajul elitei, al celor admişi în sânul ei. Ştiința este instrumentul vieții, nu e esența ei. Vom predica evanghelia omului liber, care există dincolo de frică şi superstiție, stăpân pe nervii, pe muşchii şi corpul său. Iată de ce, național-socialismul urăşte, deopotrivă, şi pe comunişti, care propagă materialismul vieții, şi pe creştini, care propovăduiesc mila şi îndoiala.

— O întrebare, îl întrerupsese Armand. Acestei aristocrații ariene, perfecte din punctul dumneavoastră de vedere, cine îi va da de mâncare?

Siegfried von Hagen îl fixase cu o atenție amenințătoare pe civilul blând, înalt, atletic, care avea un aer german, ciudat, întrebându-se de unde ar putea să-l ia şi unde să-l situeze. Cine i-l prezentase şi de ce? Ce ideologie are din moment ce se află în compania lui von Braun şi a Gerdei Hoffmann? Dar, cu o perfectă stăpânire de sine, îi răspunsese sec:

— Vom acorda marii mase din clasa inferioară apanajul analfabetismului, fapt care o va scuti să se mai întrebe de ce

trebuie să servească elita.

Pe urmă convorbirea luase o altă turnură, paharele de şampanie se goleau unul după altul, de undeva din sala de tir, aflată la acelaşi nivel, se auzeau seriile de împuşcături. Locul era într-un fel lugubru. O sală cu parchet pe jos şi cu pereţii plini de spaliere, cu un bar, o debara şi o magazie de aprovizionare, cu două ferestre înguste, care dădeau spre curtea prăfoasă unde se jucau şcolarii în recreaţia de după-masă. Un zgomot târşit de frunze pe nişte alei de asfalt, un apel al vreunui pedagog: *Schnell*, *schnell*!, pe urmă un alt zgomot de paşi, al unui grup care se adună, se încolonează şi intră undeva. Pe o uşă de stejar, intrau şi ieşeau ofiţerii din sala de tir, cu mutre impasibile, comentând cu glasuri seci rezultatele. Acelaşi aer sever, ochii fără niciun licăr, îngheţaţi, cu uniformele bine călcate, cizme, centiroane, decoraţii, câte una, nu mai multe, la gât sau deasupra buzunarului stâng de la piept. Armand avea senzaţia că se află într-un sanatoriu; fără seriile acelea de pistol, totul pleda pentru asta. Şi, amintiri vechi din Spania, aceleaşi tipuri de bărbaţi blonzi, cu ochii albaştri, atunci cu căşti de piele, de aviator, care se autopropulsaseră cu paraşuta după ce *Stukas*-urile lor fuseseră doborâte, prinşi de ţăranii castilieni care voiau să-i omoare cu secerile cu care tăiaseră grâul până atunci, fierbând de ură, şi ei râzând nepăsători, sfidând mânia aceea surdă abia reprimată, păziţi de către soldaţii republicani, ca să nu fie ucişi, şi compărând în faţa unor tribunale militare de urgenţă care îi judecau rapid, trimiţându-i la zid. Unii dintre ei mureau cu nepăsare, fără un strigăt, sfidând plutoanele de execuţie ale anarhiştilor; alţii, urlând uluiţi că li se poate întâmpla aşa ceva lor, stăpânii lumii deja, celor care călcaseră toate tratatele şi înţelegerile, cei care mitraliau cetăţenii paşnici pe străzile Madridului, ziua nămiaza mare, ca la o vânătoare de iepuri. Nu, aceşti oameni nu trebuiau urâţi orbeşte. Nu ajungeau

numai înfrângerile de pe front. Era vorba să distrugi o ideologie, şi nu o ideologie înfiptă în capul câtorva indivizi. Văzuse la Madrid şi la Paris, în jurnalele cinematografice, rânduri negre de cămăşi, bărbaţi călcând şase câte şase cu făclii în mână, urlând spre tribuna în care se afla Hitler şi pe urmă sutele de mii de soldaţi bătând pasul de gâscă pe străzile Vienei, ale Pragăi şi ale Varşoviei şi chiar în Parisul pe care abia îl părăsise. Îi văzuse şi la Bucureşti, imediat după aceea, ce-i drept, aici păstrau înainte de începerea războiului o discreţie care nu-i scăpase. Erau *aliaţi*, numai *corpul tehnic* de instruire al armatei române. Locuiau în cazărmi mărginaşe şi ieşeau îmbrăcaţi civil în oraş – şi mereu senzaţia din aceşti ani pe care nu şi-o putea stârpi: o greaţă difuză, o ură care mocnea ca un foc mic. Primise instrucţiuni de la Colonel, erau câteva cuvinte lapidare: „Nicio senzaţie, nicio impresie, nicio reacţie, niciun cuvânt. Nu te gândeşti la ceea ce nu-ţi place, nu urăşti pe nimeni, eşti intrat în pielea unui individ care serveşte regimul antonescian. Nu trebuie să te arăţi prea entuziasmat de ceea ce auzi şi vezi împrejur, nu ai nicio părere, nu critici, nu aprobi. Te interesează caii, femeile şi o situaţie cât mai bună. Dacă nu poţi să joci rolul ăsta, spune de pe acum ca să-ţi dăm altceva de făcut". Asta era tot, dar cât de greu îi venise să suporte toate acestea, să se stăpânească, să zâmbească, să strângă aceste mâini reci, să suporte aroganţa, privirile scrutătoare, întrebările insidioase. Totul se lega într-un şir întreg de lucruri care nu-l priveau, dar pe care trebuia să le rabde, în care era implicat. „Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă", cum îi spusese o dată acelaşi Colonel. „Asta este partitura ta, cânţi ce ţi se fluieră, dacă n-o faci după ureche, cu atât mai bine".

Ofiţerii aceia se îmbătaseră şi, după obiceiul lor, cântau în cor cântece de front, începeau să-şi aducă aminte de bătălii şi locuri necunoscute, de satele ruseşti pe care le zdrobiseră

sub tancuri şi de gropile pe care îi siliseră pe partizani să şi le facă singuri înainte de a-i împuşca. Şi pe urmă, iar râsete şi poveşti cu câte o Marusia pe care o dezvirginaseră şi o siliseră să bea şampanie, şi o trecuseră ordonanţelor lor şi după aceea o găsiseră spânzurată în vreo piaţă mică de sat, pentru că în urma lor veniseră partizanii şi o judecaseră pentru că se lăsase siluită, în loc să se arunce în vreo fântână... Trebuia să-i asculte, să zâmbească, să ciocnească paharele cu ei.

Pe urmă, când se înserase bine şi beţia lor se transformase într-o mânie surdă, care creştea în ei, aducându-şi aminte de vechile istorii care nu aveau să se mai repete, Siegfried von Hagen, după ce o fixase pe Gerda Hoffmann, bănuitor, pe urmă tandru şi iar bănuitor, împreună cu o aiuritoare gingăşie şi din nou căzând într-o mânie spăimoasă, el, acest ofiţer de treizeci şi cinci de ani, cu piciorul în atele, pe care-l târa, sprijinindu-se într-un baston, îi regăsise privirea şi-i pusese o întrebare pe care n-o înţelesese la început:

— *Herr* Sachelarie, câţi români sunteţi la ora actuală?

— Optsprezece milioane, îi răspunsese Armand. Dar de ce întrebaţi?

— Am o idee. Când Rusia cea mare va fi curăţată de bolşevici, Germania mare va ocupa între altele şi frumoasa voastră ţară. Am citit într-o carte de geopolitică, a unui autor al cărui nume îmi scapă, că, în viitor, locul românilor va fi undeva în India, într-un stat din sudul acestei ţări, ariene şi ea, cu ai cărei locuitori vă potriviţi mai ales la culoare...

— Domnule von Hagen, intervenise scurt Gerda Hoffmann, te-aş ruga să fii atent la ceea ce spui. Noi îi cunoaştem mai bine pe români, sunt foarte sensibili.

Faţa căpitanului inginer se făcuse palidă dintr-odată. Îşi muşcase buzele şi-l privise drept în ochi pe Armand. Acesta nici nu clipise.

— N-am vrut să-i insult pe români. Am spus unde le este locul. Şi voiam să-i explic domnului Sachelarie cum poate dispare de pe suprafaţa pământului un popor, în douăzeci şi patru de ore. E foarte simplu.

— Ei bine, cum, domnule von Hagen? îl sfidase Armand.

— Foarte simplu. Să zicem că în prima fază nu vom avea cu cine coloniza Rusia, ai cărei locuitori vor fi ori morţi, ori în Siberia. Ai idee cam câte sate pot să existe în acest vast teritoriu?

— Nu. Nu mi-am pus niciodată problema.

— Sunt mai mult de optsprezece milioane.

— Tot nu înţeleg.

Siegfried von Hagen surâsese cu o blândeţe neaşteptată:

— Nu ghiceşti? Câte un român în fiecare sat, şi cu asta totul e gata.

O secundă Armand tăcuse ca un boxer lovit în plină faţă, care caută să se ţină pe picioare. Ideea era prea monstruoasă. Îşi reveni cu greu şi pe urmă răspunse cu un glas abia auzit:

— Dar de ce atât de complicat? Când în viziunea dumneavoastră acele maşini de ucis oamenii ar face treaba asta mai repede şi mai puţin costisitor. Unde mai puneţi că n-ar avea nici aspectul unui genocid.

Gerda Hoffmann simţise că lucrurile luau o întorsătură neplăcută şi-l apucase pe Armand de braţ.

— Nu vrei să facem o plimbare împreună? E o seară atât de frumoasă... Domnii aceştia vin de pe front. Mai păstrează în uniformele şi caracterul lor violenţele războiului. Nu te lua după vorbele lui. A băut prea multă şampanie şi asta-ţi dă un fel de delir de grandoare. Mi s-a întâmplat de multe ori să discut cu oameni care cred că vorbesc tot timpul subalternilor de la regimente.

Despărţirea fusese rece şi Armand îşi dăduse seama că, dacă mai întârzie un minut, lucrurile puteau să ia o

întorsătură foarte proastă. „Uite cu cine s-a aliat Antonescu, şi iată viitorul nostru în faţă, strălucitor şi măreţ. Un stat din sudul Indiei, că aşa spune geopolitica nazistă. Dar cine se cred imbecilii ăştia? Nişte huni care au bătut Europa de la un cap la altul, crezând că nimeni n-o să le ceară socoteală şi că războiul nu va ajunge vreodată distrugător, necruţător şi pe teritoriul lor, şi atunci, vai, ce ispăşire o să urmeze! Ce-şi închipuie acest von nu ştiu cum, că nu vor exista tribunale pentru ei, că nu vor fi puşi la zid, aşa cum nu credeau aviatorii de pe *Stukas*-urile de la Cărăbănchel, care se simţeau pe un poligon pe care-şi încercau armele lor, aviaţia lor! Uşor, băiete, nu te aprinde, uşurel! Zâmbeşte-i acestei doamne care trimite mobilă, tablouri şi covoare în Germania, crezând în sfânta ei prostie că *Reich*-ul lui Hitler va dura cel puţin tot atât cât cel al lui Bismarck. Zâmbeşte, aşa, fă-i puţină curte doamnei care se culcă din când în când şi cu bărbaţii, dar iubeşte femeile...”

Se aflau în faţa bisericii Sfântul Iosif şi el o invită să se urce în maşină.

— Scumpă prietenă, ai un program mai bun decât cel pe care ţi-l propun eu?

— Să aud despre ce este vorba!

— Nu vrei să dansăm puţin?

— Unde?

— La *Fu-Ciang*, unde să dansăm în altă parte? De la bombardamentele americane din august, Mareşalul a interzis să se danseze în localuri publice. La voi încă se mai poate face treaba asta.

— N-am nimic împotrivă, dar acolo putem să dăm iar peste oameni ca acest von Hagen şi cred că nu i-ai mai putea suporta.

— Atunci?

— O plimbare la şosea. Astă-seară e lună, aşa că putem să vedem pe unde mergem. Cu camuflajul ăsta, serile

bucureştene care erau atât de plăcute nu mai au farmecul de altă dată.

— Vorbeşti ca şi când ai fi stat în România ani de zile.

— Dar mi se pare că ți-am mai spus că am trăit la Sibiu. Veneam câteodată la Bucureşti. În Germania am trăit mai puțin decât în România.

— Bine.

Citroën-ul pornise uşor, ieşind spre Calea Victoriei şi după zece minute se aflau în fața vilei Minovici. Armand încuie maşina şi porniră pe aleile unui parc sălbăticit, pe care nu-l mai îngrijea nimeni de la începutul războiului. Era încă destul de cald şi lume puțină.

— N-a fost o seară prea reuşită, spusese femeia şi el o privi pieziş. Era îmbrăcată într-un taior, cum umbla de obicei, cu părul blond, strâns în jurul urechilor, într-un coc la spate. Ochelarii sticleau când se întorcea cu fața spre el. Încă mai păstra o urmă de frumusețe, rece, scandinavă. Gura era cam aspră, ca a oamenilor care văzuseră multe. Îşi amintea de poveştile din Polonia, pe care i le spusese în câteva rânduri, de pivnițele încărcate de fum, în care se adunau la şapte seara bărbații scăpați din lagăre, bând în tăcere rachiul căruia îi dădeau foc mai întâi şi făcând ca paharele să ardă în semiobscuritate ca nişte lumânări, forma lor de protest împotriva ocupantului. Ea umbla cu von Braun în civil, aproape nu vorbeau ca să nu-i jignească. Învățaseră mai multe fraze în limba polonă şi, dacă erau întrebați, răspundeau în această limbă, deşi cei din jur îşi dădeau imediat seama că sunt germani. Pe urmă, brusc careva scotea un răcnet în această tăcere luminată de flăcările din paharele de votcă şi era iute aruncat pe uşă şi se auzea un bufnet în praf şi iar tăcerea mocnită, încărcată de ură.

— La ce te gândeşti? îl întrebase.

— La cele spuse de domnul von Hagen. Mi se pare regretabil că ofițeri din armata germană, pentru care toată

lumea are stimă, pot să gândească atât de monstruos. Armata este o instituție, ca biserica, ca justiția, ca şcoala şi, rareori, când guvernanții o iau razna, un instrument de represiune. Un război este maşinăria cu care politica se duce mai departe, cum spunea careva, când toate celelalte mijloace n-au dat niciun rezultat. Dar o armată însuflețită de astfel de idealuri, cum sunt cele pe care le-a emis domnul von Hagen, mi se pare o armată de barbari. Sper pentru dumneata că nu gândeşti la fel.

— Nu se ştie, răspunsese femeia, privindu-l cu multă seriozitate, lucru care-l înfioră şi mai mult pe Armand. Noi am fost crescuți în această doctrină şi, după cum se vede, ne şi lăsăm omorâți pentru ea. Se pare că nu putem să ieşim din ideea că va trebui să facem o pace germană în toată lumea. Am pierdut de prea multe ori, pentru a mai admite că mai putem pierde şi de data aceasta. Von Hagen probabil că exagerează şi reproduce citate din articolele domnului Goebbels. Nu trebuie să-l iei prea în serios. Una e ce se scrie în ziare, şi alta e realitatea.

De fapt, această plimbare avea alt scop pentru Armand. De multă vreme căuta un prilej să discute despre eliberarea lui Vasile Ionescu. Lucru destul de dificil, pentru că nu ştia ce reacție va avea femeia la propunerile lui. Ar fi fost mult mai uşor dacă între ei ar fi existat o legătură sentimentală, dar, aşa cum evoluau lucrurile, nu se putea presupune că această cale era cea mai bună. O suspiciune firească în ce o privea pe femeie îl făcea şi pe el să se poarte în consecință, adică fără să aibă aerul că urmăreşte ceva. Oricum, trebuia început, aşa încât o apucă uşor de braț, simțind surpriza ei, dar neinsistând.

— De când te cunosc, mă tot întreb ce-i cu dumneata între toți oamenii ăştia, ce te-a determinat să alegi o viață militară?

— A, domnule Sachelarie, cum se cunoaşte că sunteți

latini! Noi, nemții, cum ne spuneți voi, suntem crescuți într-un fel special. Gimnastică de mici, duşuri, călărie. Pe urmă, de la venirea lui Hitler, chiar copilăria noastră a fost organizată altfel şi asta nu numai în Germania: în toate grupurile etnice se făcea această organizare. Era un cuvânt de ordine. Ne-am pregătit pentru război...

— Înțeleg...

— Pe urmă nu ți se mai pare nefiresc să intri în armată, să faci ceea ce ți se cere. Faimoasa disciplină germană pare celor streini un lucru deosebit. Pentru noi e ceva firesc. Există popoare care au vocația disciplinei şi altele, nu. Imperiul roman n-a căzut din cauza legiunilor germanice, ci a celor italice. Poate clima era de vină. Strămoşii noştri au trăit în păduri, au vânat. Sunt popoare pentru care războiul e o artă şi noi suntem dintre acelea. Să ştii că nici adversarii noştri cei mai înverşunați, englezii, nu sunt atât de proşti luptători cum îi face propaganda noastră. Dar propaganda este şi ea o artă. Dar de ce mă faci să vorbesc?

Armand avu o ezitare scurtă, pe urmă, conform unui vechi obicei din război, care spunea că cea mai bună apărare e atacul, pară:

— Mi se pare nefiresc ca o femeie să treacă prin atâtea mizerii, să asiste la execuții, să-şi rişte viața. Dumneata mi-ai povestit câteva lucruri despre perioada aceea de timp pe care ai petrecut-o în Polonia. Mi-am dat seama că nu eşti totuşi făcută pentru aşa ceva.

Femeia îl măsurase cu o mirare pe care nu şi-o mai ascundea:

— Ori eşti un om foarte naiv, ori unul foarte abil. Înțeleg că şi dumneata faci lucruri, desigur mai puțin evidente, asemănătoare cu cele pe care le-am făcut eu. Şi când spun asta, îți reamintesc că nu eram implicată direct. Dar dumneata nu eşti implicat în nişte lucruri destul de tenebroase? Eşti secretarul unui om care răspunde de

lagăre, de prizonierii politici cei mai importanți. Şi atunci, de unde limbajul ăsta atât de umanitar?

„Nu e proastă deloc. E chiar mai periculoasă decât am bănuit".

— Nu e vorba de un limbaj umanitar. Poate că noi înțelegem altfel lupta cu adversarii politici; de ce trebuie neapărat să-i distrugem fizic? Poate o să reuşim să-i convingem cu alte mijloace decât cu un glonț în ceafă.

— O, iată creştinismul ortodox, „ajută pe aproapele tău!"

— Dumneata nu eşti creştină?

— A, creştinismul german, cred că-l ştii bine. Luther a fost militar înainte de toate şi pe urmă un creştin. Reforma a născut războaie civile. Cineva îmi spunea că Hitler a văzut o dată un film de propagandă cu subiectul Friedrich cel Mare. „O oroare", a spus el şi a pus poliția să-l interzică. Cine a inventat aceste măgării patriotice? Tot el spunea că vrea să facă pace cu biserica, dar asta nu-l va împiedica să extirpe creştinismul din Germania.

— Mi se pare că repeți ce spunea mai devreme Siegfried von Hagen.

— Da. De ce nu? Nu este un secret. Noi, germanii, am făcut din religie o afacere capitală. Tot Führerul nostru spunea că, fie că e vorba de Vechiul sau de Noul Testament sau de cuvintele lui Christos, totul nu e decât acelaşi drept iudaic. Nu poți fi şi german, şi creştin în acelaşi timp. Epilepticul de sfântul Paul al creştinilor a fost azvârlit urgent din cohorta sfinților. O armată care se uită mereu în sus, la Dumnezeu, şi se închină cerându-i ajutorul, asta mergea pe timpul cruciadelor. Cruciații despre care ştii şi dumneata probabil că erau nişte jefuitori, înainte de orice. Destul cu fleacurile. Noi, germanii, vrem să fim nişte oameni liberi, care-l simțim pe Dumnezeu în noi înşine. Vorbim de resurecție, dar noi înțelegem prin ea eterna renaştere a poporului nostru. Ce-s poveştile astea cu naşterea lui Iisus

într-o iesle? Crăciunul este un simbol, şi anume naşterea spiritului eroic şi eliberator. De ce avem nevoie de nişte preoţi care să celebreze sângele unui mic copil de evreu, născut la Bethleem, în loc să celebreze sângele poporului nostru? Ostia este simbolul sacru al germanismului şi al fraternităţii noastre.

Armand simţea că tot ceea ce-şi propusese să facă devenea o inutilă acţiune romanţioasă. Doamna aceasta, pe care o credea numai o afaceristă, dominată de un spirit pragmatic, se dovedea a fi o fanatică pe care era greu să o mişti. Dar, ciudat lucru, ca şi în faţa acelui căpitan inginer, curiozitatea întrecea orice prudenţă. Numai tâmpiţii refuză să discute cu adversarul, îl disprețuiesc, cred că numai maleficiile trimise de cine ştie cine îl pot reduce la neant. Lupta era mult mai complicată, mai subtilă. Ca unul care citea ziarele de atâţia ani, care văzuse jurnale cinematografice şi mai ales care trăise războiul acela, ce-i drept un război mic, dar crud, îngrozitor, înţelesese nu acum, că dincolo de armele care trăgeau se înfruntau două ideologii totale în intoleranţa lor. Una care propovăduia cultul forţei, al arbitrarului, al elitei, o ideologie care visa la reinventarea sclavajului, şi cealaltă, a unei imense mile pentru tot ce era neînvăţat, neapărat, lipsit de mijloace în faţa acestei uriaşe combinaţii de inteligenţă şi forţă. Era o luptă începută de mult şi care avea să mai dureze. O luptă care trebuia dusă cu răbdare, zi de zi, pe un front inimaginabil de complicat şi de mare. Nimeni nu putea estima numărul acestor soldaţi ai unei părţi sau ai alteia, destui dintre ei se aflau din întâmplare într-o tabără sau alta. Politica, evenimentele războiului, consecinţele asupra propriei persoane aveau să facă restul. Şi asta încet, de-a lungul multor ani.

— Ştii ce, doamnă Hoffmann? Mă fascinezi. Este un limbaj pe care nu-l înţeleg bine, dar care-mi vorbeşte despre forţa poporului dumneavoastră. De fapt, de unde vine acest

dispreț față de preoți, care sunt oameni cu totul onorabili, dacă ştiu bine?! În această țară în care am trăit foarte puțin, dar pe care o cunosc bine din povestirile mamei mele („Mint de rup pământul, gândea Armand, dar ăsta e repertoriul"), biserica a conservat statul. Cred că cunoaşteți, dacă ați locuit la Sibiu atâta vreme, istoria zbuciumată a românilor.

— Da, o cunosc. Istoria unui popor mic cere politica pe care i-o impun alții. În ce ne priveşte pe noi, germanii, am descoperit că cel mai rău lucru în lumea asta îl produce sentimentalismul. De la alții am învățat un decalog: să minți, să n-ai niciun scrupul; să înşeli, să te foloseşti de orice împrejurare, numai pentru binele poporului tău etc. De la Tratatul de la Versailles, cineva stă cu genunchiul pe grumazul Germaniei. O Germanie dominată de nişte ploşnițe care au distrus sistematic tot ce era rațional – începând cu mistica creştină, în care nici noi nu mai credem, şi terminând cu arta. E de neconceput. Unde sunt imnurile bizantine, care cutremurau conştiința europeanului de la Constantinopole până la Lisabona, de la Moscova până la Chartres? Distruse de *jazz*, de muzică dodecafonică. În locul vitraliului, pictura lui Picasso, geometrie discutabilă. În locul *Imnurilor nopții*, ale lui Novalis – dadaismul. Ce opunea imnurilor nibelungice Erich Maria Remarque? Dezertarea! În locul perfecțiunii lui Michelangelo, tumorile lui Hans Arp. Ceva trebuia distrus şi a fost distrus. Pacea interioară, echilibrul, seninătatea elină. Şi crezi că trebuia să stăm cu mâinile încrucişate, să plângem pe ruinele Europei? Ruinele Europei nu sunt aceste oraşe distruse pe care le vezi, ci conştiințele ciuruite de îndoiala iudaică, ce a fost săpată cu bună ştiință de către filosofii de la Paris tuturor popoarelor. Râdem de micuțele parabole ale apostolilor, dar ştie cineva ce scrie în Zohar? Dumneata ai citit Zoharul?

— Nu.

— Ei bine, acolo Christos este declarat duşmanul cel mai înverşunat al iudaismului. La încheierea conturilor, el va fi îngropat în excremente şi atunci de ce să-i lăsăm noi pe preoţii noştri, pe aceşti oameni negri, fie ei şi catolicii din Bavaria, să-şi facă iluzii că micile lor pilde vor distruge pe cei care deja au pulverizat creştinismul? De altfel, dacă vrei să ştii, protestanţii noştri n-au nicio credinţă. Ei sunt obişnuiţi mai mult cu umilinţele şi noi vrem să-i eliberăm de asta.

Ajunseseră în faţa lacului Herăstrău, care sclipea în bătaia lunii. Bătea un vânt uşor şi, undeva, pe malurile celelalte, ardeau focuri de frunze; mici flăcări palide şi fumul care umplea aerul de o mireasmă tulburătoare.

— Frumoasă noapte, spuse femeia.

— Într-adevăr, foarte frumoasă. Adineauri mi se părea că vorbeşti ca marxiştii. „Religia e opiu pentru popor...”

— Să ştii că în multe puncte ne întâlnim cu marxiştii, oricât ar părea de ciudat. Amândouă doctrinele vor să elibereze ţărănimea de superstiţii, să o scoată din imbecilitate. Ruşii vor să facă din ţărani nişte proletari, iar noi vrem să-i readucem la vechiul păgânism german, care avea ceva mistic în el, mult mai preţios. Ţăranul trebuie să vadă ce i-a luat biserica: înţelegerea misterioasă directă a naturii, contactul instinctiv, comuniunea cu spiritul pământului. Noi n-am făcut propagandă ateistă. Asta merge la oraşe. Dar ţăranii trăiesc încă cu credinţele păgâne. Ei trebuie întorşi la ritual. Motiv pentru care am înlocuit maxima creştină cu versul runic, crucea cu emblema lui Wotan. Pentru el ardem o flacără veşnică. Dar eu nu te plictisesc cu aceste poveşti pe dumneata?

— Nu. Mi se pare foarte interesant.

— Credeam că voiai să discuţi cu totul altceva cu mine şi eu te-am dus pe alt drum.

— Pentru că tot vorbirăm despre creştinism, vreau să

facem un târg.

— Ia te uită! Şi eu care credeam că ai să foloseşti această frumoasă seară pentru a-mi face curte. Politica a luat locul idilei. Suntem cam stupizi.

— Este adevărat, dar e vorba de un lucru confidenţial, pe care ministrul meu m-a rugat să ţi-l cer.

— Asta e şi mai interesant. Şi ce anume doreşte domnul Tismana?

— E vorba de o persoană. De un anume Vasile Ionescu, care este internat într-un lagăr german de câteva luni. A fost prins în Franţa şi se pare că este omul care cunoştea cel mai bine pe românii aflaţi în rezistenţa franceză. Domnul Tismana ar dori ca el să fie transportat în România pentru a ne da unele relaţii.

— Îmi cere un lucru foarte greu. Dar, la rândul meu, voi raporta şi, dacă lucrul este posibil, se va face. Dar ce oferă în schimb domnul Tismana?

— A, e vorba de un lucru mai complicat. Am asistat fără să vreau la o conversaţie între dânsul şi şeful Siguranţei noastre. Aş dori să-i fac o surpriză. Eu am trăit câtva timp în Franţa, bineînţeles, nefăcând politică. Dar am cunoscut foarte multă lume, de la anarhişti la miniştri. Şi, bând un pahar mai mult, am apucat să promit că, prin relaţiile pe care le-am avut acolo, o să reuşesc să-i dau de urmă şi să i-l procur pe acest individ care-l interesează atât de mult.

— E vorba deci de a-ţi demonstra capacităţile profesionale. (Femeia râsese scurt, muşcător.) Şi te-ai gândit la micuţa doamnă Hoffmann, pe care de mult o cultivi, pentru ca să-ţi facă serviciul acesta.

— Chiar aşa, doamnă Hoffmann. De ce nu?

— Dar micuţa doamnă Hoffmann, care nu se ocupă numai de afaceri militare, o să-ţi ceară şi ea, cum bănuieşti, ceva în schimb.

— Suntem de acord.

— Vrei să-ți spun condițiile mele chiar acum?

— De ce nu?

— Ei bine, nici eu nu sunt un om chiar atât de dezinteresat. Dumneata lucrezi într-un loc care mă ispiteşte. Probabil, ai băgat de seamă că din când în când mă interesau unele lucruri pe care numai dumneata le ştiai şi trebuie să mărturisesc că, vrând sau nevrând, mi-ai servit unele informații. Înțeleg, eşti un om pus pe ajuns, şi pe care condițiile date nu-l interesează. Am ghicit?

— Da. Sunteți perspicace. Este foarte adevărat. Nu pot să spun că mă omor după cineva, după români, după germani, după englezi. Războiul e un sport tragic, care nu mă interesează. Am venit aici ca să-mi fac o carieră. Cred că voi opta pentru diplomație, aşa încât ceea ce îmi cereți face parte din profesiune. Bineînțeles, în măsura în care nu sunt întrecute nişte limite. Mă înțelegeți, nu?

— Cum să nu? E vorba de mici detalii. Noi vom face restul. Serviciile noastre secrete au depistat la Stockholm şi Cairo mişcări diplomatice deocamdată destul de vagi, făcute de persoane pe care nu ştim bine în ce categorie să le încadrăm. Pe scurt, cineva din guvernul român îl trădează pe Mareşal. Noi credem în loialitatea lui, dar, ca orice om în astfel de funcție, el este înconjurat de către oameni în a căror integritate morală nu avem prea multă încredere. Şeful meu, maiorul von Braun, probabil că la ordinul lui Killinger, nu ți-o ascund, vrea să ştie cine e acel om din guvern în numele căruia se duc tratative cu englezii şi cu ruşii! Pentru că ele, aceste tratative, au început sau sunt pe cale să înceapă. Asta este limpede. Căderea lui Mussolini favorizează mai mult tentația spre dezertare a unora. Ei, ce spui?

Armand lăsă să treacă vreo câteva secunde, să se creadă că se gândeşte la aceste propuneri. Era pregătit cu răspunsul, dar o acceptare rapidă ar fi făcut-o bănuitoare pe

doamna Hoffmann.

— Cum să vă spun?! Îmi cereți un lucru destul de delicat. Poate la fel de delicat cum a fost acela pe care vi l-am cerut eu. Vedeți, trecerea către dumneavoastră a unor secrete ale domnului Tismana, prin accesul meu la ele, mi se pare un act de trădare. Poate îl pun în primejdie pe acest om, la care țin foarte mult...

— A, nu-ți face niciun fel de grijă. Să ştii că în astfel de ocazii se lucrează cu o discreție maximă. Şi chiar dacă nişte oameni vor avea de suferit mai târziu, asta se va întâmpla când nu se va mai putea altfel; în orice caz, ei nu vor şti că au suferit din cauza dumitale. Şi acum, vrei să mă conduci spre maşină, s-a făcut destul de târziu...

— Cu plăcere, doamnă Hoffmann. Vă însoțesc.

*

Contactul cu Hermann Reinhardt i se păruse la început destul de neinteresant lui Armand. Se vedeau foarte des la primirile oficiale, unde el, în calitate de consilier de ambasadă, trebuia să fie prezent de fiecare dată. Omul era politicos, afişând acea bună creştere neostentativă a diplomaților de carieră şi manifestând un scepticism blând față de apucăturile mai violente ale mai tinerilor săi confrați, atât de numeroşi şi de diverşi, aflați la Bucureşti. Se mai vedeau la tenis, la *Yodl Club* sau iarna la patinaj, la vreun meci de hochei, sau la reuniunile din casa lui Calomfirescu, care, ca industriaş, dădea astfel de recepții aproape lunar. Ani de zile se salutaseră politicos de la depărtare sau schimbând câteva fraze banale, cum se obişnuieşte în lumea diplomatică. Consilierul de ambasadă fusese trimis încă din 1939 la Bucureşti, după o strălucită carieră între 1929 şi 1938, când situația lui se deteriorase de tot. Diplomat de carieră, el fusese unul dintre puținii funcționari superiori de ambasadă care fuseseră păstrați pentru că, încă înainte de a veni Hitler la putere, militase pentru o Germanie care să

iasă din timorarea înfrângerii şi să redevină ceea ce fusese dintotdeauna: fermentul politic al Europei. Băiatul unui magistrat din Rügen, trăit între burghezi, cu o educaţie severă, făcută în şcolile solide germane, dispreţuind deopotrivă şi cercurile de stânga, care arătaseră deja măsura lor în revoluţia germană de la sfârşitul primului război mondial, şi aristocraţia nelegată de nimic, nici măcar de idealul german, pusă pe sporirea averilor şi pe orice pertractări, muncind cu dârzenie pentru o carieră la care visase încă din adolescenţă, Hermann Reinhardt văzuse în apariţia meteorică a lui Hitler pe noul Mesia al germanilor. Rezerve avusese de la început faţă de acest orator, mai ales din cauza limbajului nesupravegheat, a ideilor nemistuite, care erau aruncate cu dezinvoltură către auditoriu, dar credea că mesianismul austriacului semidoct va întrece prin rezultate ştiinţa oratorică a altora, mai puţin în stare să aprindă masele şi să le ducă pe drumul unei revoluţii pe care, în cele din urmă, trebuiau s-o desăvârşească oameni ca el, adică cei care învăţaseră că politica premerge armelor, şi nu invers. Odată cu seria de succese ale lui Hitler, o bănuială, la început vagă, dar pe urmă tot mai pregnantă, îl pusese în gardă pe acest om al tratatelor, care venea din familie cu un legitimism juridic moştenit, în care nu arbitrarul predomina, ci ştiinţa paragrafelor, faţă de esoterismul discursurilor urmate de fapte brutale şi neaşteptate, ale lui Hitler. Führerul nu era niciun om politic, niciun militar. Foarte uşor crezuse el însuşi că este un om providenţial. Şi cel puţin în primii ani acest lucru aproape că se confirmase. Victorii uluitoare, cuceriri de teritorii noi, nişte adversari ridiculi, care nu puteau să-i opună nimic, totul părea să-i confirme previziunile. Devenise omul acelor ani. Dacă n-ar fi existat, trebuia inventat! Ceilalţi nu puteau să i se împotrivească. Dar Hermann Reinhardt, cu bunul lui simţ burghez, ştia că trebuia să urmeze şi o reacţiune, că

adversarii Germaniei, o dată treziți, se vor împotrivi în felul lor. Şi atunci literatura trebuia lăsată deoparte şi trebuia judecată realitatea. Or, realitatea era înspăimântătoare. Părea foarte lesnicios să învingi o națiune, să învingi două națiuni, dar să te bați cu toată lumea era o aberație. Aceste gânduri ale lui începuseră să transpire din frazele în general neutre pe care le rostea. Şi, cum nici corpul diplomatic german nu era scutit de spioni, el deveni ținta unei supravegheri mai atente. Hermann Reinhardt nu era un adversar al regimului hitlerist, asta în niciun caz, dar scepticismul său putea să devină molipsitor. Şi de aşa ceva nu avea nevoie nimeni. O scurtă trecere prin Italia, după ce la Lisabona condusese o foarte importantă rețea diplomatică şi, iată-ne în 1939, la Bucureşti, pe un post de mâna a treia, pe care îl primise, înțelegând, în cele din urmă, că unui individ ca Hitler ori i te opui, ori îi faci jocul. Cale de mijloc nu exista.

Aceste puține detalii Armand le aflase din convorbirile cu maiorul Braun sau cu Gerda, care-l tratau cu deferență pe diplomat, dar căruia nu-i dădeau importanță. Şi ce putea să facă un om în situația lui, decât să se folosească cu răbdare de un nemulțumit? îl însoțea la tenis sau la hochei, fără a avea aerul că îl cultivă cu orice preț. La început se întâlneau „din întâmplare", beau cafele împreună sau făceau o partidă la *Yodl*: vara de cantonaj, iarna diplomatul patina şi Armand manifesta o admirație care îi făcea plăcere acestuia pentru îndemânarea de care dădea dovadă. Înalt, uscat, fără a avea aerul unui sportiv, dar al unui om care se îngrijeşte de silueta sa, Hermann Reinhardt părea un om foarte plăcut, mai ales pentru comportamentul lui discret, neagresiv, care nu semăna deloc cu acela al colegilor săi. În lumea diplomatică, unde nu existau dispute directe în ce priveşte ideologia, ei, aceşti reprezentanți ai țărilor neantagoniste, se menajau reciproc, schimbând informațiile care le conveneau

fără a lăsa impresia că o fac. Niciun fel de conflict, numai o curtoazie încărcată cu umor; în ceea ce îl privea pe Hermann Reinhardt: puțină curte făcută cu discreție femeilor, reproducerea unor anecdote destul de spirituale, alese cu grijă, care sunt totdeauna moneda curentă în lumea diplomaților, în care critica unor regimuri sau a unor persoane se face indirect; în totul, acest om de peste cincizeci de ani, la data la care ne aflam, făcea o excelentă impresie tuturor. Bea atât cât trebuie, nici mai mult, nici mai puțin decât alții, nu sărea peste cal în afirmațiile pe care le făcea şi chiar se complăcea în situația lui de confident şi povățuitor al colegilor mai tineri, aruncând un sfat în dreapta, o ironie în stânga, care însemna de fapt o deconsiliere, în sfârşit, căutând să stingă unele conflicte sau să unească oameni care nu aveau idei comune, fără ca aceştia să-şi dea seama, deci împrietenindu-i. Pentru rechinii saloanelor diplomaților, el nu reprezenta un obiectiv interesant. Tuturor le inspira mai curând ideea că este o victimă, un om lăsat deoparte, care trebuie iubit pentru că fusese nedreptățit. Dar în această atitudine intra şi un sentiment nemărturisit de dispreț, mai ales din partea colegilor, care nu vedeau în el un adversar potențial, ci un om la sfârşitul carierei, care trebuia ocrotit. I se spunea „Papa Hermann", lucru care nu-l supăra, dar nici nu-i făcea plăcere, pentru că nu era atât de bătrân ca să accepte titulatura aceasta. Dar, cu un zâmbet îngăduitor şi cu o frază care îl avertiza pe interlocutor, el respingea situația de pensionar diplomatic. În aparteurile cu puțini dintre cei din jurul său, Hermann Reinhardt continua să spună ceea ce gândea, desigur cu o oarecare prudență, învăluit, practicând un muşcător sarcasm, abia acoperit.

La Armand găsise o fire deschisă, sportivă, a unui om care nu părea deloc interesat de ceea ce se petrecea în jur. Secretarul lui Tismana, după obiceiul său, îi vorbea despre

cai şi despre femei şi practica o bârfă inteligentă, care plăcea foarte mult, mai ales germanilor, având şi ei bârfitorii lor, dar nu de talia celor din Bucureşti, unde căsătoriile se desfăceau repede, femeile erau destul de uşuratice şi, în general, lumea destul de petrecăreaţă. Culisele vieţii politice din România erau cunoscute oarecum lui Hermann Reinhardt, care-l mai apucase pe Carol al II-lea şi ştia aventurile lui sentimentale care hrăniseră rubricile de scandal ale ziarelor mai bine de zece ani. Numai că, în rest, lumea de aici, lumea acelor ani, evident, ani de război, devenise mai prudentă şi manifesta chiar o antipatie bine disimulată faţă de aceşti „aliaţi", pe care nu prea îi înghiţea. Şi atunci Armand se oferise să umple aceste goluri din informaţiile domnului Reinhardt. Sigur că în preocupările consilierului intra şi obligaţia lui profesională de a şti ce gândea societatea sus-pusă românească şi ce tendinţe politice încă se mai manifestau la acea oră, dar, la vârsta lui, fiind un sceptic mântuit, cum mărturisea singur, era mai curând atras de „evadările" doamnelor din înalta societate, decât de politica periferică pe care o făceau bărbaţii lor. În schimbul acestor mici cancanuri, voind să măgulească pe cel pe care-l studia, Armand manifesta o curiozitate nu lipsită şi ea de scop, în ceea ce-l privea pe Hitler.

— Ştiu că-l cunoaşteţi foarte bine pe *Führer*. Sunt foarte curios ce gândiţi despre acest om.

— A, domnule Sachelarie, spunea diplomatul, fumând visător o pipă, ceea ce este ciudat la aceşti oameni predestinaţi, cum cred eu că este Führerul nostru, e faptul că ei, vânând puterea, nu-şi dau seama la un moment dat că au trecut din postura de vânător în cea de vânat, că devin, de fapt, instrumentul puterii pe care o deţin. Ce era acest om care în armată nu a dovedit prea mari virtuţi, iar ca orator la începuturile lui ar fi trebuit să facă ceea ce a

făcut Demostene? Un tip oarecare...

— Foarte ciudat, pentru că, în ce mă priveşte, eu ştiu că el a exercitat întotdeauna un farmec aproape hipnotic asupra poporului german. Şi nu numai asupra poporului german.

— Trebuie să ştii că filosofi, scriitori, artişti au mers cu el de la început şi nu numai masa oarbă. Iar farmecul hipnotic despre care vorbeşti este real. Dar asta face parte din arsenalul celor ce reuşesc. Succesul le dă idei, aripi, semidoctul ajunge mai repede acolo unde un om învăţat abia îndrăzneşte să gândească, pentru că are îndoieli. El greşeşte mai des, dar e mai iute la ţel. Ia să ne gândim bine: cu ce putea el să izbească direct la ţintă? Moştenise o Germanie înfrântă. Bătrânii militari căutau în tratatele de luptă tactici noi, dar pe un popor nu-l duci la război explicându-i numai ce-i superioritatea tactică asupra adversarului. Lui trebuie să-i dai mai întâi de mâncare şi după aceea un scop. Cine urma să fie de vină pentru înfrângerea Germaniei din 1918? Evreul, hidra masonică, bolşevicii care au făcut Republica. Germania Republicii de la Weimar avea sângele viciat, era coruptă, condusă de degeneraţii care erau evreii, duşmanii înnăscuţi ai arienilor. Antiarianul prin excelenţă, creaţia francmasoneriei, adusese în Germania flagelele moderne, mai rele decât ciuma, cum erau: democraţia, marxismul, comunismul, individualismul, intelectualismul, pacifismul, internaţionalismul şi parlamentarismul. Ce urmăreau aceşti indivizi, decât să rătăcească masele, care trebuiau zăpăcite după *Protocoalele înţelepţilor din Sion*? Această *turmă de vite electoral-proletară*, *marea turmă de oi stupidă*, putea fi foarte uşor deznaţionalizată. Iată ce trebuia cucerit mai întâi în Germania. Pentru asta era nevoie de o bună propagandă, care s-ar fi adresat mai degrabă inimii decât inteligenţei şi care trebuia să facă din poporul german un popor fanatic, fanatic până la isterie, pentru că isteria este eminamente

contagioasă. Trebuiau distruse *Codul lui Napoleon* şi *Dreptul roman*, trebuia instaurat un nou *Drept german*, trebuia distrusă individualitatea care nu credea în Hitler, era nevoie de o individualitate nemarxistă, care să execute fără să se îndoiască de ceva. Dacă existau personalităţi, ele trebuiau să se impună prin merite cucerite, prin servicii făcute nazismului. Asta dădea cuiva dreptul să intre în elită şi, deasupra acestei elite, exista un *führer Prinzip*!

— Este foarte interesant ceea ce-mi spuneţi şi mă silesc să înţeleg bine lucrurile. Din câte ştiu eu, elita germană, elita intelectuală, la venirea lui Hitler, era formată din mulţi evrei, dovadă emigrările masive de savanţi, de scriitori şi filosofi.

— Este perfect adevărat, domnule Sachelarie, dar să ştiţi că, expunându-vă principiile lui Hitler, nu înseamnă că le şi aprob în întregime. Asta şi explică eclipsa din cariera mea. Eu servesc aceste principii pentru că sunt plătit pentru asta, dar îmi păstrez independenţa mea morală...

„Iată un punct vulnerabil, gândise Armand, pe aici trebuie pătruns".

— Da, îmi dau seama că aveţi o independenţă de spirit pentru care vă felicit. Dumneavoastră aţi spus că această independenţă v-a costat şi îmi e cu atât mai plăcut să vorbesc cu un om care şi-a păstrat o obiectivitate pe care fiecare individ ar trebui să o aibă.

Diplomatul îl privise indiferent. Nu-l interesau aprobările sau dezaprobările altora. Avea oroare să fie compătimit, şi asta nu înţelesese de la început Armand. Suferinţa pricinuită de independenţa lui morală era o chestiune personală, despre care nu-i plăcea să vorbească.

— Îmi pare foarte rău dacă am spus ceva nepotrivit.

— Nu, domnule Sachelarie, n-ai spus nimic nepotrivit. Dacă vrei să ştii, părerea mea este că îndepărtarea evreilor din cultura germană este o eroare. Ei, aceşti savanţi,

scriitori, filosofi, n-ar fi putut decât să ajute Germania. Dar probabil că eu nu înțeleg incompatibilitatea dintre național-socialism şi restul gândirii omeneşti. De altfel, la drept vorbind, lui Hitler, ca oricărui dictator, nu-i plac intelectualii. Germania a avut prea mult superstiția examenelor şi a diplomelor. Nu ştiința livrescă, ci vigoarea fizică, echilibrul moral, duritatea, eroismul, îndrăzneala, disciplina, devotamentul orbesc îl interesează. Nu e un secret pentru dumneata că la noi copilul aparține familiei numai când e mic, apoi intră în *Jungvolk* sau în *Hitler-jugend*. Cât îi priveşte pe artişti şi pe scriitori, ei nu au voie să se producă decât dacă sunt de origine germană, şi numai în măsura în care producția lor ajută la regenerarea țării. Din fericire, niciunul dintre noi nu suntem poeți sau artişti sau sculptori, pentru că altfel ne-am simți depăşiți de sarcinile ideologice pe care le-am avea. Germanul nu mai are voie să-şi iubească decât Patria. Amorul? Ce-i aia dragoste? Femeia şi bărbatul nu sunt decât două instrumente de reproducere! Atât! Sentimentele sunt un balast. Poporul nostru se pregăteşte de mult pentru un neopăgânism în care tot ce e degenerat şi bolnav trebuie să dispară, adică slăbiciunea, frica, laşitatea, scrupulele, dezonoarea...

— Nu e puțin înspăimântător, domnule Reinhardt?

— Cum să nu? Te rog să mă crezi că şi pe mine lucrurile m-au îngrijorat, dar, din punctul de vedere al celui care conduce, asta e o dovadă de forță şi nu una de slăbiciune. Cred, însă, că nu este numai el de vină. Ideile le poți găsi în Darwin, în Gobineau, în H.S. Chamberlain, în Bernhardi. Nici suedezul Kjellen şi istoricii Treitschke şi Lamprecht nu sunt streini de ele. În filosofie, Nietzsche a făcut restul cu Spengler, în muzică, Wagner a dat cadrul sonor. Adaugă la toți aceştia pe Ratzel, Haushoffer, Moller, Van den Bruck şi fascismul italian – şi ai o imagine completă.

— Domnule Reinhardt, este interesant cum unii germani, ca dumneata, pot să spună atât de direct că fanatismul îi deprimă.

— Nu am spus că mă deprimă. Întrebarea este dacă această Europă – care, cât de cât, devenise o Cytheră a gândirii, un Sybaris al voluptății intelectuale – se va resemna cu destrucția culturii, cu acest neopăgânism despre care se vorbeşte atât de des. Întrebarea rămâne: ce vor face soldații după război? Le vor ajunge armele, moşiile pe care le vor căpăta pentru cuceririle lor? Se vor mulțumi cu marşurile de pe front şi cu exercițiile de tir? Nu cred! Când eram tânăr, înțelegeam ce înseamnă acela un duel pentru un fleac, numai ca să am pe obraz un zbenghi care trebuia să vorbească despre onoarea mea. Erau foarte frumoase şi partidele de bere, şi nebuniile legate de o adolescență zvăpăiată. Într-o vreme cred că chiar am fost puțin marxist. Am disprețuit aristocratismul pentru suficiența lui şi pentru ce avea degenerat în el. Aceşti domni, care au nume vechi ca vinurile faimoase, nu fac altceva decât să consume. Trăiesc într-o lene deplorabilă. Am cunoscut un astfel de individ, care făcea o impresie excelentă. Nu lipsea de la niciun concert, de la Salzburg sau de la Bayreuth. Urmărea în vreme de pace pe un dirijor prin toată lumea, de la Londra până la Brisbane, de la New York la Veneția. Avea o colecție superbă de tablouri cumpărate cu bani grei. Dar ştii ce ținea pe pereți? Colecțiile sale de pene! Ceva lamentabil! Poate nu ăştia sunt aristocrații. Am cunoscut şi indivizi extraordinar de dotați. Oameni de o mare cultură şi de un mare rafinament. Îngrozitor este că nu se poate face nimic cu ei, cum nimic nu se poate face cu ceilalți, cu comunişstii, care vor la rândul lor să inventeze o nouă societate, distrugând, să zicem, pe aceşti aristocrați – care şi mie mi se par într-adevăr inutili, distructivi, dar al căror farmec nu-l contest. Nu ştiu dacă mă fac înțeles?

Revoluția franceză a omorât regii şi a vrut să distrugă aristocrația. Iată, regi mai există, aristocrația nu e distrusă. Poate pare şi mai inofensivă, în măsura în care şi-a pierdut privilegiile sociale. Dar eu mă întreb, ca un om mai bătrân, în ce societate m-aş fi simțit mai bine? Între aristocrații pe care îi detestam, şi a căror distrugere o visez şi astăzi, sau între soldații de mâine, care vor să distrugă tot ce-a fost şi să ne întoarcem în păduri? Asta mă frământă cel mai mult, te rog să mă crezi. Şi nu pot să-mi răspund. Europa leneşă a valsului, a contemplării, da, era un lucru demn de disprețuit, dar va fi mai bună şi mai frumoasă Europa marşurilor, a elitei rase în cap, care în loc de o coroană ține pe frunte o cască de oțel? Lasă-mă să mai mă gândesc şi am să-ți răspund.

*

Inspectorul Mizdrache îl căutase toată dimineața pe Ciripoi ca să-i dea ordine, dar acela nu era de găsit.

— Atunci să vină Teică.

— Nici Teică n-a venit la serviciu, zisese agentul Crăciunescu.

— Dar ce s-a întâmplat cu ei? Că nu le-o fi murit cineva în familie?

Celălalt se codea. Ar fi vrut să-i spună şi să nu-i spună. Avea şi el bănuielile sale.

— Ce s-a întâmplat, Crăciunescule? Ce stai ca proasta-n târg?

— Ce să se întâmple, şefule? S-a întâmplat că le-a venit ordin de chemare. Şi lui Ciripoi, şi lui Teică.

— Ei, cum asta? Şi eu să nu ştiu nimica?

— De-aseară îşi strâng bagajele şi nici nu vor să audă de nimic. Au bănuiala că dumneavoastră le-ați făcut-o.

— Mă, băiatule, când le-o fac eu, le fac una lată, dar habar n-am, mă, băiatule. Ia să mi-i aduci urgent, să stau de vorbă cu ei. Ia un brek, ceva, şi umflă-i! Că ştiu eu ce fac ei

în asemenea ocazii.

După o oră şi jumătate, Crăciunescu apăruse în biroul lui Mizdrache, agitat, neştiind cum să înceapă vorba.

— Ei, Crăciunescule?

— Dom Mizdrache, cum să vă spun, am fost pe la ei pe-acasă. Femeile, plânse toate, la unul jelea nevasta, cu trei fete, la altul, mă-sa. Numai doliu la poartă mai lipsea. Geamantanele făcute, ce să mai vorbim.

— Lasă, mă, vraja, spune unde sunt!

— Unde să fie, dom şef, la *Virgiliu*. Beau de două zile, cu chitaristul ăla borât, de gât, cu alde Santiago. Ce-am păţit până i-am găsit, prăpădul lui Dumnezeu! Că femeile nu ştiau unde sunt. Am făcut rondul prin centru, nu erau la vedere. Ce mi-am zis: la să vedem, la *Tănăsică* sunt? Nu erau! Cârciumarul mi-a spus: „Domnule, dacă nu sunt la mine, trebuie să fie la *Gogoşaru*". M-am dus şi la *Gogoşaru*, nu erau nici acolo. M-am dus atunci la *Virgiliu*, că ştiu eu, beau după punctele cardinale...

— Ce spui, mă, Crăciunescule? După punctele cardinale? Adică cum vine chestia asta?

— Păi, dom şef, lunea, când fiecare bărbat e rătutit, se duc la *Şapte Craci*, pe Griviţa, ştiţi dumneavoastră bomba asta?

— N-o ştiu, Crăciunescule, de unde dracu' s-o ştiu?

— Păi la *Şapte Craci*, că de-aia-i zice aşa, servesc trei muieri şi un invalid, fără un picior. Acolo se dau potroace la orice oră, că vin numai ambuscaţi. Hamalii de la Gara de Nord, ăia de cară mobila în *Matache Măcelaru* şi ţăranii care vând ceapă şi usturoi cu funia.

— Aşa, mă. Ia mai spune. Dar marţea unde beau ei?

— Marţea e blau, dom şef. Marţea şi miercurea se sare, că nu e bine, că ne miroase şefu', şi abia joia se trece pe bere, la *Cinci Lei*.

— Păi parcă *Cinci Lei* ăştia e tot pe Griviţa. Şi ziceai că beţi după punctele cardinale.

— Ei, aşa vine vorba. Avem şi noi glumele noastre.

— Dar la *Raţă*, la *Raţă* nu beţi voi?

— Cum să nu? Bem şi la *Raţă*, bem şi la *Ionescu Grijanie*.

— Asta unde mai e?

— În *Puţul lui Crăciun*, unde să fie? Unde se dă vinul cu găleata.

— Bă, da ce viaţă duceţi voi! Şi mie nu-mi spuneţi nimic! Să vezi ce le fac!

— Nu sunt de vină. Trag de ei cârciumarii, că au fost comisari de circă şi, dacă dumneavoastră i-aţi avansat, oamenii nu au uitat binele făcut. Şi mai pică cu ceva, că o vorbă venită de-aici, de la *mănăstirea* noastră, altfel atârnă.

— Stai niţel, că mai am de rezolvat nişte acte, şi să mă duci repede la *Virgiliu*, să văd eu cum stau maţele-n ei.

— Vă duc, dom şef, dar să nu le mai ziceţi nimic, că sunt opăriţi, săracii! Arată ca nişte văduve. Ce, le e uşor? Căldurică, căldurică, dumneavoastră: om blând, vă înţelegeaţi cu ei. Nu ştiu cine i-o fi pedepsit atât de rău.

— Aflu eu, că nu-mi place chestiunea. S-a trecut peste mine. Tot de la Jeannot Scărlătescu ăla vin toate. Buni, răi, cum erau, erau oamenii mei, trebuiau respectaţi. Dar lasă, că nici eu nu mă las! O să vadă pramatia ce-i fac! Ştii ce? Ai chemat o birjă, ceva? Să nu mergem cu maşina, că nu se face. Dă un telefon, ori n-ai oamenii tăi care...

— Se poate, dom şef! Am zburat. Vă aştept peste un sfert de oră afară, după colţ.

— Bine mă, du-te.

Ajunseseră la grădina *Virgiliu*. Un gard de şipci verzi, împletite, peste care cădea iedera în valuri, o pergolă de ipsos, şi ea vopsită în culoarea frunzei, câteva mese acoperite cu pânză tărcată, la care se aflau două sau trei perechi aşezate sub nişte oţetari care începuseră să-şi lepede frunza; doi picolo care căscau plictisiţi, leneviţi de soarele care nu mai avea fierbinţeala verii. Se destupa un

butoi cu bere, acidul făcând un zgomot asurzitor şi din clădirea alăturată se auzeau strigătele chelnerilor:

— Şaisprezece mici, la masa număru' patru!

— Cinci halbe şi-o coţofană, la număru' unu!

— Cinci cu piele, cinci fără piele, una patra la odaie!

— O *coţăită* la domnu' Nae, dar bagă mai mult rom.

Larma veselă, graba băieţilor de prăvălie care cărau pe tăvi uriaşe halbele cu bere şi lumina augustă a zilei de toamnă bucureşteană îl înveseliră pe Mizdrache.

Inspectorul şei se aşează la o masă lângă pergola de ipsos, privind la negrul rătăcit cine ştie cum în aceste vremuri prin Bucureşti, care cânta la banjo cântece havaiene, după ce-i poruncise subalternului:

— Adu-mi-i târâş! Unde sunt?

— La separeu!

— Ai venit?

Crăciunescu dispăruse.

Se şi ivise un chelner ca să ia comanda.

— Ce serviţi? Vă recomand specialităţile noastre. O pastramă pe tocător, cu mujdei de usturoi, alături...

Chelnerul continua impasibil să enumere specialităţile casei:

— Un creieraş, măduvioară, fudulii de berbec târnosite prin ardei şi piper, un mic, ceva, acolo, şi-o ţuică de Văleni pentru discuţie...

Se iviseră cei trei. În frunte, Crăciunescu; după el, Ciripoi cu Teică, mototoliţi, în costume de duminică.

— Să trăiţi!

— Să trăiţi!

— Gata de front, copii ai durerii? Luaţi loc! Sunteţi invitaţii mei, ori daţi voi banchetul de adio?

— Dăm, cum să nu?

Cei trei luaseră câte un scaun şi se aşezaseră.

— Ce servesc domnii? După *discuţie*, ce servim la baterie?

Vin, bere? mai întrebase chelnerul.

— Începe cu începutul! hotărî Mizdrache pentru toți.

— Şi ciuguleală?

— De toate pentru toți!

Printre mese se învârtea o țigancă cu un coş plin de ultimii trandafiri ai acelei toamne, nişte trandafiri galbeni, ca nişte porumbei otrăviți. Din oțetari cădeau frunzele, elice ale acelui septembrie care zbura şi el spre infinit.

— Frumoasă zi! spuse inspectorul.

Chelnerul adusese patru halbe pline cu bucăți de gheață, în care erau vârâte cinzecuri cu țuică.

— V-am adus şi un *mizgril*, colea, ca să aveți o bază!

Şi le arătă o tavă pe care se aflau bucăți de cârnăciori tăiate mărunt, amestecate cu *boulettes* de caşcaval. O aromă de prună şi de carne prăjită se răspândea în grădină. Cei trei priveau ciocanele de rachiu, neştiind ce să facă. Mizdrache răsuci uşor cinzecul său, frecându-l de bulgării de gheață, şi pe urmă îi invită pe ceilalți să ciocnească.

— Noroc! Hai, luați-o de la capăt!

— Noroc! repetară ceilalți în cor.

Cubanezul Santiago, care ştia româneşte, începuse să cânte acompaniindu-se la banjo:

Femei, *femei*.

E plină lumea de nebune.

De ce v-ați mai născut pe lume...

Avea o voce plăcută, joasă şi nişte ochi plângăcioşi, pe care-i ridica spre pergola de ipsos, ca şi când s-ar fi adresat unei zeități necunoscute. Îmbrăcat într-o redingotă neagră, uşor lustruită de vreme, cu plastronul înghețat de celuloid şi lavalieră, cu pantaloni reiați de diplomat şi pantofi de lac, ținută foarte nepotrivită pentru ora şi cadrul în care cânta, dar de care era foarte mândru, cubanezul produsese deja prima catastrofă: la o masă, doi beți, care probabil se aflau în prelungirea unui chef, plângeau cu fruntea lipită de

masă, sughițând şi dând din când în când câte-un strigăt:

— Ah, femeile, femeile, mă!...

— Mai merge câte o țuică? întrebase inspectorul şef.

— Ne sinucideți! se văitase Ciripoi.

Era o oră de amiază cu lumină putredă de septembrie, ciuruită de frunzele oțetarilor, tot acel halou nesigur, amestec de fumuri care se ridicau de prin curțile din jur, de bufnet surd al unor păsări care cădeau pe acoperişuri, şi ele bete de soarele melancolic al acelei zile, totul îi târa spre uitare. Pentru Ciripoi şi Teică, aflați după două zile de chef, frontul cu coşmarurile lui ucigaşe, cu „seriile" *Katiuşelor* care urlau mai tare ca răniții din şanțuri, cu evantalii de zăpadă, şi gheață, şi pământ smulse din pereții tranşeelor, cu surda mişcare a miilor de tancuri care se ocoleau şi se căutau cu tunurile, mirosul de sânge şi puroi, valurile de avioane care cădeau într-un urlet infernal asupra liniilor inamice, zidurile uriaşe ale clădirilor cu câte zece etaje, de la Stalingrad, prăbuşindu-se cu un zgomot teribil, din povestirile celor întorşi de acolo, pe care le auziseră de atâtea ori, totul se pierdea într-o irealitate dulce, atemporală, şi curând nu mai ştiură unde se găsesc. Li se părea că se află sub cloroform, întinşi pe târgi, cărați de sanitari, în țăcănitul de maşină de cusut al minelor care explodau în jur, şi nu le mai era frică, pentru că alcoolul le dădea o euforie subtilă şi totul în jur părea învăluit într-o ceață argintie, spartă de baloane trandafirii, ca şi când nişte copii s-ar fi jucat cu bile colorate şi hurducătura târgilor imaginare, pe care zăceau însângerați, îi amuza şi le venea să râdă, părându-li-se că se află în trăsuri – şi ele imaginare – pe drumuri de țară, gloduroase.

— Luați, copii, luați cu pâine, îi îndemna cu o blândețe prefăcută inspectorul şef.

— Nu ne sinucideți, dom şef, nu ne sinucideți! Încet, că spunem tot.

Chelnerul, urmat de doi picoli, adusese un platou de momițe şi fudulii, către care Crăciunescu trăgea cu ochiul plin de poftă, ceilalți doi erau sastisiți, nu le mai ardea de nimic, dar trebuiau să le țină hangul noilor veniți.

— Măi, să ştiți că voi plătiți, aşa ne-am înțeles. Că doar plecați de plecat, dar de întors nu se ştie dacă vă mai întoarceți.

Şi, discret, lăsă să-i scape pe pietrişul grădinii câteva picături de țuică.

Teică, mai lăcrimos, începu să suspine:

— Ce faceți, dom şef, ce faceți? Că destul ne-ați pedepsit.

— Cine v-a pedepsit, mă, pe voi? Că habar n-am. Că azi dimineață am aflat.

Ciripoi se uită la Teică, Teică la Ciripoi.

— Adică urgia asta nu vine de la dumneavoastră?

— Cum o să vină, mă, de la mine? Că eu când vă pedepsesc, vă spun. Aici e un complot, ascultați la mine.

Ciripoi simți că se trezeşte.

— Dom şef, pe mama mea, aia moartă de la Sfânta Vineri, dacă n-am crezut că dumneavoastră ne-ați făcut-o. Şi nu era păcat? Că v-am servit ca pe tata, ca pe Christos! Că tocmai îi spuneam lui Teică: vezi măi, Teiculiță, ce-nseamnă omul? Îți pui pielea-n saramură pentru el, eşti gata să mori, ca Greierosu ăla, şi el îți face raport şi te trimite pe front ca pe fitecine. Să te ia ăia prizonier, ba, taci, gura mea, că te spurc!, să fie pus în situația să verse rachiul pe pământ, de sufletul tău, Doamne fereşte!

— Şi eu ce spuneam, mă, Ciripoi? Ce-ți spuneam eu ție de dom şef?

— Ce spunea, mă? îi îngânase Mizdrache.

— Teică, săracu', băga mâna-n foc pentru dumneavoastră. „Nu se poate să ne facă nouă şefu' asemenea chestiune. N-are el inima aia. Ne mai spurcă, ne mai face ca toate alea, dar nu ne-aruncă la gunoi".

— Dar, atunci, cine-i criminalul, dom şef? întrebase şi Teică cu o deznădejde în glas ce nu mai putea fi ascunsă.

— Cine să fie? se amestecase Crăciunescu. Deşteptul ăla de Jeannot Scărlătescu. Că pe toți ne mănâncă fripți şi ne toarnă.

— Nu se poate! Nu se poate, pentru că dacă e aşa, eu îl omor. Că vă spun aici, la o cinstită masă, am trei fete de măritat şi o las pe nevastă-mea văduvă şi mă duc să mă bat, pentru cine? Să-mi las oasele pe-acolo? Numai că spurcatulă la nu mă suferă? Nu e cinstit!

— De, mă, Ciripoi, se amestecase în vorbă şi Crăciunescu, ai şi tu dreptate în privința fetelor. E grea situația unui părinte cu fete de măritat. El le face şi vine altul şi se bucură de ele.

În Ciripoi dăduse o plânsoare neaşteptată. Era de vină şi băutura.

— Aşa e, mă, Crăciunescule, că eu voiam să le mărit curate, că le-am făcut la toate plapumă, zestre, garderob de la *Lenghel*, covoare. Ce dracu' n-am strâns: Şi voiam să le duc la altar fete mari, să le găsesc băieți bine situați, nu orice terchea-berchea. Voiam să le mărit cu nişte ofițeri, să progreseze şi ele. Şi acum, o să rămână singure cu mă-sa şi o să-şi facă de cap, că au ieşit şi ele nişte poame, cui or fi semănând?

— Ei, cui să semene? Aşchia nu sare departe de trunchi! filosofase Crăciunescu mai luând din momițe, care erau moartea lui, şi îndemnându-i şi pe ceilalți: Luați, că sunteți în reveneală şi vă cade bine, jos. Cine ştie dacă o să mai apucați aşa ceva!

— Nu le mai meni, mă, Crăciunescule, aşa – se răstise la el Mizdrache, pe care țuicile la gheață îl transportau în starea aceea de bunăvoință în care era posibilă şi o promisiune pe care o şi făcuse la iuțeală: Lasă, mă, că dacă sunteți băieți cuminți, vă aduc eu cu o telegramă înapoi. Ce, parcă

Siguranța n-are şi ea nevoie de oameni ca voi? Ia te uită!

Făcu un semn chelnerului, care aştepta într-un colț:

— Alo, domnu'!

Acesta se apropie cu paşi de balerină.

— Da, domnu'! Cu ce să vă mai servim?

— Două ciorbe de potroace pentru dumnealor. Ori vrei şi tu, Crăciunescule?... Trei, atunci. Ba, ce spun eu, patru, că merge şi pentru mine.

— Da, domnu', se face. Cu ardei mulți, vă rog. Cu zeamă de varză, vă rog.

Grădina se golise, cubanezul mânca şi el la o masă într-un colț, băieții de prăvălie picoteau la umbră. Era aproape patru după-amiază, ora siestei. Soarele explodase deasupra grădinii şi o lumină de miere acoperise oțetarii.

— Dar balaoacheşul ăla nu mai cântă? întrebase Teică. Că m-a cuprins, aşa, o lehamite, de nu-mi vine să mai mă scol de pe scaun.

— Crapă şi el, nu vezi? Bagă sub nas ceva, că i-o fi. Şi care trece, îi lasă şi lui un pol în banjo.

— Şi când vă ia, mă? întrebase iar Mizdrache.

— Păi vineri, la şase dimineață, trebuie să fim la *Malmezon*, clipise mărunt din ochii lui apoşi Ciripoi.

— Vineri? Nu e bine.

— De ce adică, dom şef?

— Ei, de ce? Mai mă-ntrebi şi tu? Crăciunescule, avem adresele lor, nu?...

— Cum adică, dom şef, dacă aveți adresele? Sigur că le aveți. Dar de ce întrebați?

— Păi la o adică, Doamne fereşte...

— Nu mai glumiți cu noi, dom şef, că, dacă ați şti ce e în sufletul nostru, s-ar face un râu de lacrimi!

— Dar cine glumeşte, mă, Ciripoi? Dar la cazuri de astea mai trebuie un popă, ceva. Aveți şi voi familie. Adică mai mult, tu, Ciripoi, că lui Teică, ce-i pasă lui? Izmana pe

călător. El stă mai bine.

— Pe dracu', protestase Teică. Dacă vreți să știți câte mi-au făcut mie figura! Cât am suferit eu! Ca-n filme. Sedus și abandonat, că m-a făcut mama sentimental. Cum văd una, cad cloșcă, și ele, cum întorci capul, o șterg cu altul. Ultima a plecat cu ceasul meu deșteptător de mă scula dimineața. Că de aia întârzii și de la serviciu. Mai cinstite venalele, cele din *Cruce*. Acolo, barim știi cum stai! Dai doi poli, te servești, îți pui pălăria în cap, dus ai fost! Dacă o mai vezi pe stradă, îi dai bună-ziua dacă vrei, dacă nu, nicio supărare!

— Ia spune-mi, Ciripoi, și unde v-au vărsat, mă? La ce regiment? întrebase inspectorul șef.

— La *pifă*, nu le-ar mai muri mulți înainte! Ne bagă trei săptămâni la instrucție la Ploiești, și de-acolo, valea pe front!

— Să-mi trimiteți adresele cum ajungeți, cu codul militar cu tot, ca să vă scot, mă, din dandanaua asta în care ați intrat. Că mi-e milă de voi, mă! Că ați mâncat o pâine cu mine, și e păcat să vă lăsați oasele pe-acolo, pe front.

Chelnerul sosise cu ciorbele, ajutat de doi picolași.

— Gata la domnii, *Casa* vă servește! Dacă mai doriți, puneți și nițel oțet, că noi cunoaștem ce trebuie la domnii. Felul doi, vă rugăm? Și să spuneți ce fel de vin doriți, ca să punem bateriile, că vremea trece și-i păcat să pierdem timpul și acum se face seară și începe tranșa a doua și barim să vă găsească noaptea mâncați.

Teică, care se mai dezaburise, îl privea cu atenție.

— Dumneata n-ai servit la *Cuscrul și Nepotul*?

Chelnerul rămăsese cu polonicul în mână o singură secundă, pe urmă continuă să le pună ciorba în farfurie, vorbind în același timp:

— Ba, cum nu? Ce memorie fenomenală aveți! Până în '38 acolo mi-am făcut veacul. După aia m-a luat unul la Ploiești, la *Berbec*. A, ce viață și acolo! N-aș fi plecat, dar, de

când cu bombardamentul de astă-vară, m-am tras încoace. Gata la domnii, sunteți serviți, poftă bună! Ce să vă mai punem?

— Păi la *Cuscrul şi Nepotul* făceați voi, acolo, o friptură la baiț, parcă.

— E, alte vremuri! Acum carnea de vită e pe cartelă.

— Păi momițele astea şi fuduliile?

— Învârtelile noastre! Ne mai înțelegem cu parlagiii, dăm şpagă, Dumnezeu ne ştie! Are jupânul grijă de clientela lui, însă, dacă ne prinde poliția economică, am rupt-o-n fericire. Dar pot să vă servesc cu altceva: câțiva pui la ceaun, la mama lor!

— Bine gândit. Se aprobă. Şi adu un vin rece, că acuşi vine seara şi ne pică bucuria-n scârbă!

Către sfârşitul mesei, inspectorul şei se hotărî să nu-i mai chinuie şi, pentru că vinul fusese foarte bun şi-l lua ca o apă dulce la vale, le spuse cu magnanimitate:

— Ştiți ce, măi, băieți, că eu vă iubesc, mă! Voi n-ați băgat de seamă? Mă, eu vă iert pe voi. Ce e azi, mă?

— Marți, dom şef, să trăiți. Marți toată ziua, zisese cu o speranță nebună în priviri Ciripoi.

— Păi dacă e marți, copii ai durerii, câte zile mai sunt, mă, până vineri?

— Trei, dom şef, făcu Teică, numărând pe degete: marți, miercuri, joi...

— Păi dacă mai sunt trei zile până vineri, ce face, mă, inspectorul Mizdrache pentru doi nenorociți de subalterni, pe care-i ocroteşte, deşi multe i-au făcut lui...

— Cum puteți să spuneți aşa ceva? îşi frângea mâinile Ciripoi. Că uite, Crăciunescu e de față. L-am supărat noi, Crăciunescule, pe dom şef al nostru cu ceva? Tu eşti martor. Am zis noi ceva urât de dumnealui?

— la mai taci, că-i luaşi vorba din gură lui dom şef! intervenise Teică. Că dânsul voia să ne facă şi nouă o

bucurie, să ne spună ceva, să dormim şi noi liniştiți la noapte.

— Da, mă băieți! Adică pe lumea asta există numai Jeannotă la, cu ministrul lui, cu protecția lui? Adică noi n-avem şi noi ministrul nostru? Nu-l avem şi noi pe domnul Tismana?

— Aşa, aşa! făceau în cor, şi Ciripoi, şi Teică, ba şi Crăciunescu, că şi lui i se putea întâmpla, Doamne fereşte, o chestie de-asta într-o zi.

— Păi dacă-l avem pe domnul ministru Tismana, ce, nu putem să oprim şi noi două ordine de chemare? Ce, e un cap de țară? Ia te uită la ei! Parcă fără voi nu merge frontul? Ba merge mai bine! Că pe tine, Teică, dacă te pune la puşca-mitralieră, tragi într-ai noştri!

— Aşa e, dom şef! Să vă trăiască ce iubiți! Să vă trăiască doamna Jo-Jo, că ştiu că dânsa e cu partea sufletului...

Pe sub masă, Ciripoi îi dădu o lovitură în gleznă.

— Ce e? Am spus vreo prostie? se mirase Teică cu figura lui de valet de casă mare.

Nenorocitul nu ştia pe ce ouă calcă. Inspectorul şei se întunecă deodată şi Teică se şi văzu pe front.

— Taci, nenorocitule! îi şopti celălalt, ține-ți fleanca aia. Tu n-ai auzit?

— Ce s-auz, păcatele mele?

— S-a măritat, ştoarfa dracului, să mă scuzați, dom şef, dar nu mai pot s-o numesc decât ştoarfă, dacă a lăsat un bărbat ca dumneavoastră şi a fugit cu un terchea-berchea, un ăla care dă cu racheta după minge, de joacă *lavntenis*. Un nenorocit, de umblă numai în costum alb, cu pantofi de sfoară, de parcă n-are bani să se îmbrace. Margulius, ai auzit de el?

— Cum, nu! Un ține-cal, acolo, un neică nimeni.

Lui Mizdrache îi trecuse furia. Un val de generozitate îi străbătuse inima, şi, pentru ca să nu strice după-amiaza

acestor oameni pe care îi iubea, totuşi, le zise:

— Lasă, mă băieţi, că nu-i nimica, mă! Nu moare mă, Mizdrache, mă, după un fund de femeie! Ea pierde, mă copii!

— Păi, nu!? se miră de unul singur Teică. Lac să fie, că broaşte, destule!

— Parcă noi nu ştim, dom şef, se înfipse şi Ciripoi. Unde mai găseşte ea un om filotim ca dumneavoastră? Că numai eu ştiu ce-am cărat, ştiţi dumneavoastră unde. Ba icre negre, pe vremurile astea, ba şampanie, ba *Merlot* din pivniţele *Rhein*. Mai un cadou, ceva, că obrazul subţire cu cheltuială se ţine. Şi dumneaei cine se crede că e? Crede că dacă miorlăie la *Fu-Ciang*, acolo, pe nemţeşte, că nici nemţeşte nu ştie bine, o să cadă şeful nostru pe spate? Chelner, unde eşti, domnule? Chelner, să mai vie, domnule, nişte sticle! Din ăsta auriu, că merge al dracului pe gât!

Santiago, cubanezul, începuse să cânte, de parcă ar fi ghicit ce taifun străbătea sufletul inspectorului şef:

Femeia, *eterna poveste*.

Nu-ntreba cine este

Şi iubeşte-o mereu...

— I-auzi, dom şef, ce zice borâtul ăla. Mă duc să-i lipesc un pol pe frunte.

— Stai jos, Ciripoi. Se poate? Ce, suntem la voi la nuntă, în Grant? Tu nu vezi? Ăsta e un domn! Cum o să-l jigneşti? îi strecori la urmă o sută în banjo, el se face că nu observă, aşa se cuvine între gentlemeni. Măcar atât să fi învăţat şi voi de la mine, să fiţi gentlemeni.

— Înţeles, să trăiţi!

Se înserase, din copacii sălbatici mai cădea lent câte o frunză ca o elice, peste pergola verzuie care părea acum fundul unui acvariu. Se aprinsese un bec camuflat, aruncând lumini spectrale asupra cubanezului.

— Cum era să lăsăm noi binele nostru? se căina Teică

aproape isprăvit de băutură.

— Nu ne lasă el, şefu', e-hei, cum o să ne lase, mormăia şi Ciripoi, care abia îşi mai mişca limba în cerul gurii.

Mizdrache îl asculta pe Santiago, care cânta acum *Parlez-moi d'amour*:

Parlez-moi d'amour

Et dites-moi des choses tendres.

Votre beau discours

Mon coeur n'est pas la de l'entendre.

— I-auziți, mă, ciorofleților, ce cântă ăsta! Ori nu ştiți limba bengaleză?

— Nu ştim, dom şef. Am făcut şcoala pe scurt. Cu reducere.

Mizdrache simțea şi el că se pierde. Un amestec de regrete, de invidie şi de furie îl încerca. Ştia de unde i se trage. De la convorbirea cu Tismana. Ceea ce zăcuse în el ascuns, reprimat, fusese dezvelit cu brutalitate de cuvintele subsecretarului de stat. „Ăsta sunt, un ratat! Un om care nu mai trece de gradul meu nenorocit, de inspector-şef. Eu, care le-am făcut atâtea servicii. Care puteam să fiu director! Care n-am avut zi, care n-am avut noapte. Şi cu ce m-am ales? Cu nimic! Toți au făcut carieră, toți s-au pricopsit. Eu beau cu Ciripoi, cu Teică şi cu Crăciunescu la *Virgiliu*. Puteam să fiu un as al baroului. Sau măcar un judecător temut. Un om de vază..." Şi o milă nesfârşită de el însuşi îl făcea să se gândească cu dispreț la propria-i persoană. „O nimicătură, asta sunt, asta sunt, un fleac!"

— la mai turnați, mă, un pahar aici, că mi s-a făcut lehamite de viața asta. Ce ştiți voi, mă copii?

Îşi proptise fruntea în palme şi asculta cuvintele acelei şansonete fără să-i mai bage în seamă. Teică îi şoptea la ureche lui Crăciunescu, care nu cunoştea chestiunea cu Jo-Jo!

— Ascultă la mine. A iubit-o mult. Ți-o spun precis. Nu era

seară să nu treacă pe la *Fu-Ciang*, s-o vadă cum cântă şi cum dansează. Şi când îi era lui, aşa, lumea mai dragă, a prins-o cu...

— Ce spui, domnule, chiar aşa?

— Chiar aşa, Crăciunescule, că eu sunt om trăit, am văzut multe. Dar şi-n lumea mare se-ntâmplă de-alde astea.

— Ia te uită, domnule, săracul! Şi dacă-l priveşti, n-ai zice că suferă. Mănâncă de rupe, bea de sparge, om sănătos. Întreg. Şi când colo, pe dinăuntru, o ruină...

Mizdrache, care nu adormise cum bănuiau ei, nu suporta să fie compătimit. Aşa că toată furia care îl cuprinsese pe ei se disimula într-o învinuire globală. Îşi ridică privirile, măsurându-i pe rând:

— Ascultaţi la mine, Teică şi tu, Ciripoi, şi tu, Crăciunescule. Nu vă uitaţi că am băut un pahar mai mult, dar să ştiţi că e ultima oară când vă iert. Că mi-aţi făcut destule. Şi o să mă întrebe ministrul: „Bine, bine, domnule Mizdrache. Dumneata îi iei pe garant şi ştii ce năravuri au. Dumneata îi trimiţi pe teren să facă treabă şi ei cu minghileru'!"

— Cum adică, dom şef, cu minghileru'? se revoltase Ciripoi.

— Lasă că ştiţi voi mai bine ca mine. Adică cu cărticica, cu şepticul, cu asul, cu dama!

— Adică, dom şef, dacă facem şi noi un tabinet să mai treacă timpul, se prăbuşeşte lumea, piere cineva?

— Lasă, lasă Ciripoi, parcă nu ştiu eu ce faceţi? V-am scos din rahat şi v-am adus unde e lume subţire, la *Siguranţa generală a Statului*. Şi voi, tot cu ciubucuri umblaţi. Luaţi bani de la sabotori, sunteţi blat cu avocaţii. Asta vă spun. Aveţi noroc că sunt generos, dar e ultima dată când vă iert!

— Inimă mare, dom inspector, inimă mare, cum vă ştim, să ne trăiţi, să vă trăiască ce iubiţi!

Dar Mizdrache nu-i mai asculta. Privea spre o masă din

dreapta lui.

— Ăsta nu e Eduard Marinescu? îl întrebă pe Crăciunescu, arătându-i un bărbat cărunt, care abia se aşezase.

— Ba chiar el. Omul domnului Eugen Cristescu.

— Bine, bine, mormăi deodată treaz Mizdrache. Aţi plătit? Mergem.

„Ăsta-i omul care-mi trebuie!" îşi spusese. La el sunt dosarele de care are nevoie Tismana. El mă poate ajuta să-l dărâm pe Jeannot Scărlătescu!

*

Probabil că, înainte de toate, în ce-l privea pe Hermann Reinhardt, era vorba nu atât de o defecţiune ideologică, cât de oboseală, venită poate şi din ratarea lui profesională. Era un om care fusese *garat pe linia a treia*, cum spunea chiar el. În spate nu se afla nimic, decât nişte idealuri strivite, în faţă – nici atât! O pensie, o existenţă aproape de mizerie, o scrutare îngrijorată a viitorului. Trăia singur, nu fusese însurat niciodată, vorbea despre femei într-un fel disprețuitor, probabil era pederast, deprindere de seminarişti, de vechi încazarmaţi în tinereţe sau de snobi. Asta îl făcea şi mai însingurat, era tot atât de inutil în mijlocul lumii care era împărţită în două şi se bătea pe viaţă şi pe moarte. Dacă ăsta era preţul unei „conştiinţe" noi, războaiele teribile din Manciuria, Etiopia, Spania şi, acum, din însângerata Europă, toate la un loc însemnau un preţ prea mare. Dar probabil că nu se putea altfel, ceea ce era îmbătrânit în conştiinţa omenirii era şi retrograd, şi numai armele puteau să decidă dacă din acest holocaust va ieşi cu adevărat un „om nou", un „om perfect".

Celălalt, Siegfried von Hagen, nu se îndoia de nimic. El era un om de ştiinţă, văzând în război dinamita care aruncase în aer porţile imobilismului în ştiinţă. Soldaţii vor arme perfecţionate, în dorinţa lor de a distruge inamicul, dar totdeauna se găsesc e... cum le spunea el, pacifişti,

propovăduitori ai păcii universale, care vor să oprească evoluția omenirii în loc. Ei se tem de viitor, pentru că viitorul înseamnă altceva decât obiceiurile lor, decât habitudinea puturoasă despre care căpitanul inginer îi vorbise într-o dimineață de septembrie, întâlnindu-l la Manejul din Calea Plevnei, după ce i se scoseseră atelele şi făcea exerciții de echitație ca să-şi revină. Îl găsiseră acolo, călărind un frumos armăsar de doi ani, de culoarea prunei, cu un păr vânăt, aspru, bine buşumat. Ofițerul, înalt, subțire, cu fața negricioasă şi părul încrețit, cu zâmbetul crud şi batjocoritor şi ochi incerți, despre care Armand crezuse că o să-i facă o impresie deosebită soției ministrului, cu care sosise, nu-i făcuse acesteia nicio impresie. Probabil că suedezul cu care flirta Evelyne acum avea virtuți mai mari. Ea nu întrebase nimic şi, după ce o condusese la maşină, căpitanul inginer fu acela care-l interogă:

— Cine-i doamna?

— Soția domnului Ionescu-Tismana, la care lucrez.

— Frumoasă, spusese. Se ține încă bine. Are rasă. Pe urmă, parcă aducându-şi aminte de ceva pe care ținea neapărat să i-l spună, adăugase:

— Te rog să mă scuzi pentru incidentul acela stupid de la poligonul de tir. Cred că băusem ceva mai multă şampanie.

— A, nu face nimic! Nu sunt supărat. De altfel, un om cu o existență ca a dumneavoastră nu simte nevoia să-i menajeze pe cei din jur. Vă înțeleg foarte bine.

— Ştii ce? Îți propun să bem ceva.

— Cu plăcere. Dar piciorul dumneavoastră?

Şi i-l arată.

— A, merge. Am început gimnastica. După cum vezi, fac şi puțină echitație. Cred că în trei săptămâni voi fi iar pe front. Voi duceți o viață plicticoasă, ascultă la mine, domnule Sachelarie. Eşti tânăr. În locul dumitale, mâine aş pleca acolo. Răsăritul – înțelegi ce e asta? Tentația golului care

trebuie ocupat! Fiecare zi, o necunoscută, fiecare noapte, o primejdie! Nu regret nimic. Stalingradul a fost cumplit. Am fost unul dintre puținii care au scăpat de acolo. Să te bați pentru fiecare subsol, pentru fiecare clădire, pentru fiecare zid!

Îl privea ca pe o gânganie. De asta Armand îşi dădu seama numaidecât. „Mă crede un laş, un tip care umblă cu scutiri medicale. Nu ştie că, mai tânăr ca el fiind, m-am dus şi m-am bătut în Spania. Am omorât destui ca el".

— Din nefericire, domnule von Hagen, lucruri importante mă reţin aici. După cum aţi aflat, probabil, sunt secretarul unui ministru.

— A, înţeleg, afaceri de stat. *Ja*, *ja*! *Entschuldigen bitte*!

Armand îl pofti la maşina lui.

— Vă surâde o plimbare, domnule von Hagen?

— De ce nu? E o zi foarte frumoasă.

— Atunci, vă propun să mergem la *Yodl Club*. Acolo o să putem bea ceva.

— Dacă găsim o bere rece, asta mi-ar surâde.

Se urcară în *Citroën*-ul secretarului lui Tismana şi într-un sfert de oră erau pe malul lacului Herăstrău.

— Nu prea e lume, observă neamţul, probabil că sezonul s-a închis.

— A, nu! Sezonul ţine până pe la 10 octombrie. La Bucureşti avem toamne lungi şi plăcute.

Îi întâmpină domnul Helldorff, rotofei, tuns perie, cu tâmplele unse de briantină, cu o faţă roşcovană, politeţea în persoană.

— Poftiţi, poftiţi! Pe aici, domnule Sachelarie. Domnul e englez, nu-i aşa? întrebă cu o veche curiozitate profesională, de poliţai, patronul restaurantului de la *Yodl Club*. Dar cu ce ocazie pe la noi un englez?

Ştia bine că nu e englez, dar Armand, ca să nu mai lungească vorba, îi răspunse peste umăr:

— Nu-i deloc englez, e un ofițer german cu care poți să vorbeşti nemțeşte, domnule Helldorff!

Şi începură să râdă toți trei când căpitanul inginer von Hagen îl rugă să-i aducă nişte țigări înainte de a le servi câte un pahar de bere şi o mică gustare.

Pe lac pluteau câteva ambarcațiuni cu pânze, nu era vânt şi ele stăteau aproape nemişcate. Apa era linişti tă, nu făcea niciun fel de val.

— Ce linişte asurzitoare! spusese puțin mai târziu căpitanul inginer, sorbind din paharul cu bere pe care domnul Helldorff i-l pusese dinainte cu un zâmbet îndatoritor.

— E adevărat, după ce vii de pe front, cum vii dumneata, probabil că această pace ți se pare ciudată.

— Apropo, spusese celălalt, azi de dimineață am trecut pe la Ambasada noastră, unde era o mare agitație. Oamenii vorbeau despre un articol publicat în jurnalele de ieri, de un poet de-al dumneavoastră. Ştiți ceva?

Armand ştia. Cu o zi înainte, într-un ziar de prânz, poetul Tudor Arghezi publicase pamfletul *Baroane*, care era, evident, adresat baronului Manfred von Killinger.

— A, cred că este vorba de o confuzie.

— Nu, nu, să ştiți că avem un serviciu de informații foarte bun la Bucureşti, care testează opinia publică. Nu e vorba de nicio confuzie, este un atac direct. De altfel, ambasadorul nostru a şi protestat pe lângă mareşalul Antonescu, care a promis că va lua măsuri. Ziarul a fost retras de pe piață, dar vă dați seama că s-au găsit foarte puține exemplare. Mi se pare un lucru foarte neplăcut. La noi, în Germania, o asemenea sfidare l-ar fi costat capul pe autor...

Armand nu ştiu ce să-i răspundă exact. Cele spuse de Siegfried von Hagen îl puneau în încurcătură.

— N-ar trebui să vă luați după ce spun poeții. Ăştia au felul lor de a privi politica. Rămân la ideea că a fost o

coincidență, dar, în sfârşit, dacă dumneavoastră credeți că e vorba de altceva...

— Nu cred nimic, dar dacă n-aş şti că evreii au fost scoşi din presă, şi la dumneavoastră, ca şi la noi, aş bănui că e vorba de un astfel de individ care nu se mai astâmpără. Noi i-am lichidat repede. Unii au emigrat, alții au intrat la puşcărie şi alții s-au sinucis.

Domnul Helldorff adusese şi gustarea: nişte crenvurşti, bine fierți şi îmbietori.

— Ştiu ce trebuie domnilor la ora asta. Să vă mai aduc şi nişte bere?

— Da, răspunsese căpitanul inginer. E foarte bună.

— Bere bavareză, comandă specială pentru domnii ofițeri. În fiecare săptămână primim un transport cu avionul, o ținem la răcitor şi iată ce bună este.

— *So*, *so*, mormăi Siegfried von Hagen, căruia nu-i plăceau convorbirile cu indivizii care-l serveau.

Armand simți nevoia să-l facă să uite chestiunea cu articolul publicat de ziarul acela de prânz, aşa încât aduse vorba despre cele ce se petrecuseră la manej.

— Cum vi s-au părut caii?

— Destul de buni. Cam neîngrijiți, după părerea mea, în sensul că ar trebui hrăniți mai bine. În ce mă priveşte, eu am un cult pentru cal. La moşia noastră, a tatălui meu, mai bine spus, ținem câteva zeci de cai de rasă. Înainte de război, crescătoria von Hagen era celebră. Livram trăpaşi şi pentru streinătate. Mulți cai de-ai noştri au concurat la Longchamp, la Everton, şi nu s-ar spune că nu se prezentau bine. Ah, calul...

Sorbi cu înghițituri rare din paharul său de bere.

— Calul este simbolul popoarelor migratoare, cu el arianul a ajuns în Europa, în inima ei. Dar, vezi dumneata, domnule Sachelarie, ce ciudat lucru, ca german, dacă ar fi să mă gândesc la destinul poporului nostru, mi-aş alege ca

totem nu calul, ci lupul.

— Asta-i interesant! Cu atât mai mult cu cât cei mai vechi locuitori ai pământului nostru, vorbesc de daci, aveau şi ei, ca simbol de luptă, lupul.

Căpitanul îl privi curios. Noutatea îl surprinsese.

— Asta înseamnă că şi strămoşii de care vorbiţi se ascundeau în păduri, ca şi germanii.

— Exact. E vorba de nişte triburi care au trăit chiar înaintea grecilor pe aceste pământuri, retrăgându-se în păduri, deşi aveau cetăţi pe care le apărau, dar pădurea era locul cel mai sigur.

— Când mă gândesc la simbolul lupilor, nu ştiu ce semnificaţie avea pentru triburile despre care vorbiţi, dar pentru mine simbolul lupilor este acela al forţei, al supravieţuirii celui mai puternic. Probabil ştiţi că, în haită, lupii care sunt răniţi sunt sfâşiaţi şi mâncaţi de ceilalţi.

— Nu e prea crud?

— În schimb este igienic. Este exact filosofia pe care noi vrem s-o aplicăm popoarelor. Ce nevoie avem de popoare slabe, pe un pământ atât de mic? Ele devin parazitare, leneşe, trebuie hrănite de cei tari, de popoarele puternice. Şi atunci, un ecarisaj bine făcut va scuti omenirea în viitor de multe neplăceri.

— Stau şi mă întreb, domnule Hagen, ce vă determină să gândiţi astfel?

— Dar nu e nimic nou; nu germanii au inventat stânca tarpeiană. Avem o viziune sentimentală asupra istoriei, asta nu foloseşte la nimic. Hitler a spus deja la intrarea în arena politică: mutaţia rasei umane a început, există fiinţe supraomeneşti! Domnul Himmler, care, între noi fie zis, e un mare dobitoc, un semidoct notoriu, ca toţi conducătorii de azi ai Germaniei, a promis să reînvie vechiul regat al Burgognei, care altă dată fusese o ţară a ştiinţelor şi a artelor. De asta se ocupă Asociaţia *Ordinul Negru* –

Schwarze Korp. În ’39, *Ahnenerbe* a fost încorporată în S.S. Se pare că indivizii erau mai mult ocultişti decât nişte savanţi, dacă nu cumva ocultiştii nu intră şi ei în sfera savanţilor. Poate nu ştiu bine, dar chiar Führerul este un iniţiat şi treaba asta au făcut-o Eckhard şi Haushoffer. Sunt lucruri tulburătoare, lucruri foarte vechi, pe care am căutat să le redăm poporului german. Acum treizeci sau patruzeci de secole, exista în Gobi o înaltă civilizaţie, care a pierit în urma unei catastrofe necunoscute, cum s-a întâmplat şi cu Atlantida. Gobi a rămas un deşert, deşi va fi fost probabil un ţinut înfloritor. Cei care au scăpat au emigrat spre Europa sau spre Caucaz. Zeul Thor ar fi fost unul dintre eroii acestei migraţii. Cei din nucleul societăţii *Thule*, din care fac şi eu parte, sunt convinşi că emigranţii din Gobi formau nucleul rasei ariene. Haushoffer propovăduieşte cucerirea acestor regiuni şi întoarcerea noastră în Gobi, în Asia Centrală şi-n Tibet. Există bănuiala că, după cataclism, maeştrii deţinători ai înaltelor cunoştinţe, Fiii Inteligenţelor de Dinafară, se instalaseră într-un imens sistem de caverne sub Himalaya, scindându-se în mai multe grupe, unul numit Agarthi, după localitatea care era locul de contemplaţie, Cetatea Secretă a Binelui, Templul Izolării de Lume. Cea de-a doua ar fi Scamballah, Cetatea Violenţei şi a Puterii, în care conduce o elită care dirijează masele şi grăbeşte sosirea umanităţii la măcelul timpului. Magilor conducători ai popoarelor le-ar fi posibil să facă un pact cu Scamballah, dar pentru asta e nevoie de nişte jurăminte speciale şi de sacrificii.

— E fermecător ce-mi povestiţi, domnule von Hagen. Poate nu sunt eu informat, dar parcă istoria nu pomeneşte nimic de aceste lucruri.

— Este cât se poate de adevărat. Lucrurile despre care v-am povestit sunt cunoscute numai de iniţiaţi. Evident că sunt contestate, dar puţin ne pasă; cine nu vrea să creadă

nu are decât! Cât priveşte societăţile secrete, din moment ce există masoneria, trebuie să ne amintim că există şi societăţi care i se opun. Iată Rozacrucienii. Din societatea lor au făcut parte oameni însemnaţi ca scriitorul Arthur Machen şi Bulwer-Lytton. Chiar celebrul poet Yeats a fost numit şef al celebrului *Golden Dawn*. El a luat numele de *Frère Demon* şi *Deus Inversus* şi prezida şedinţele de rit scoţian, cu o mască neagră şi cu un pumnal de aur la centură. Din societate mai făceau parte şi Florence Farr, prietena lui Bernard Shaw, scriitorii Blackwood şi Stoker şi, dacă nu mă înşel, şi Sax Rohmer, pe care probabil că i-ai citit. După cum vezi, Germania este un pământ care favorizează misterul. Probabil că de aceea ne place nouă pădurea. Un alt individ, Rudolf Steiner, cu care partidul nostru s-a războit, socotindu-l inamicul numărul unu al nazismului, dând foc, în 1924, centrului său de cercetări de la Dornach, din Elveţia, dezvoltase în Suedia o societate de cercetări condusă de ideea că tot ce există în univers este conţinut în spiritul uman.

— Din cele ce-mi spuneţi, am impresia că nu există totuşi o incompatibilitate între esoterismul doctrinei naţional-socialiste şi, să spunem, cel al lui Steiner.

— S-ar părea, într-adevăr, că aşa este, cum aparent creştinismul şi comunismul coincid în unele puncte. Dar totdeauna ceea ce desparte două doctrine asemănătoare este tocmai lucrul care le face necruţătoare una faţă de cealaltă.

Domnul Helldorff adusese bere proaspătă. Le turnă cu încântare în pahare, privind cum sticla lor se aburea şi comentând parcă numai pentru el:

— Cum se cunoaşte adevărata bere bavareză... Priviţi spuma.

După care trase un chiot de încântare şi se depărta fericit.

— De altfel, un om care a fost apropiat de Führerul nostru,

Rauschning, spunea că național-socialismul este dansul lui Saint-Guy al secolului al douăzecilea şi că orice german are un picior în Atlantida, unde caută o patrie mai bună şi un patrimoniu. Tot el spunea că, aşa cum Germania de astăzi febricitează, au existat popoare care, din când în când, cădeau într-o agitație inexplicabilă, cum erau, de pildă, cei ce făceau marşuri flagelante. Religia ne-a învățat că într-un climat improbabil, într-un climat de groază, omul se integrează mai uşor unei colectivități, care poate fi iute şi simplu manevrată prin ordine, fără să mai gândească. Asta explică fanatismul nostru, despre care se face atâta caz acum în lume. El, acest climat de groază, fusese anunțat de altfel de poveştile lui Hans Heinz Ewers, care a şi devenit poetul oficial al regimului nostru, fiind autorul lui *Horst Wessel Lied*.

Armand îl ascultase cu atenție. Siegfried von Hagen nu avea aerul că nu crede în aceste poveşti, care începeau cu legenda Graalului şi se terminau cine ştie unde. Auzise despre capacitatea germanilor de a se fanatiza în masă, dar bănuia că asta se întâmplase cu oamenii neinstruiți, cărora astfel de poveşti frumoase le puteau fi vândute fără riscul ca cineva să nu creadă în ele, dar unui aristocrat care probabil avusese o educație foarte bună, nişte profesori care ar fi putut să-l apere de asemenea credulități, iată ceva ce nu mai pricepea.

— Nu mi-o lua în nume de rău, domnule von Hagen. Eu nu fac politică, deşi sunt secretarul unui ministru, aşa încât îți voi vorbi eliberat de orice prejudecată. Am trăit multă vreme în Argentina, în preerie, patria calului dumitale, unde absența războaielor, dacă excludem luptele civile între generali, fereşte pe oameni de gustul aventurii. Când am fost silit să plec de-acolo, am traversat această bătrână şi bolnavă Europă şi l-am citit pe Spengler, care era tot un german şi care spunea lucruri foarte adevărate despre

procesul de îmbătrânire a continentului nostru. Dar o făcea prin comparatistică, raportând soarta Europei la destinul unor imperii mai vechi. El, mi se pare, afirma că, pe măsură ce raționalismul dispare din gândirea europeană, dispare şi democrația. Este fenomenul petrecut în Grecia antică, unde, când apărea un Thrasymachos, care era un fel de Nietzsche al timpului său, apărea şi agresiunea în gândire. Apariția dictatorilor pe continentul nostru este un semn de boală, de dezagregare politică a societății. Atena era bolnavă în absența lui Alcibiade şi trăia acest delir de putere pe vremea lui Phokion. La Sparta, spunea Spengler, nimeni n-a reuşit să ruineze cetatea, oamenii politici duceau politica tradițională mai departe. Un Agis sau un Kleomenes sau un Nabis, răi sau buni, făceau politica cetății, nu a lor personală. Prezența dictatorului e semnul agoniei unui stat. Oamenii unici sunt fatali.

Siegfried von Hagen îl privea cu curiozitate pe Armand.

— Eşti o surpriză pentru mine. Dumneavoastră, aici, în Balcani, îl citiți pe Spengler?

— De ce nu?

— Probabil că el a fost o unealtă a ovreimii internaționale, dacă gândea aşa.

— Nu simplificați, domnule von Hagen?

— Nu simplific deloc. Avem de ales între inerția asiatică...

— De unde, după cum afirmați mai devreme, ați venit şi dumneavoastră...

Căpitanul începea să se enerveze. În ochii lui sclipea o mânie rece, stăpânită, şi numai faptul că goli repede paharul cu bere îl trăda:

— Eu nu vorbeam de o Asie geografică.

— Care există, totuşi.

— Mă rog, cum vrei dumneata. Vorbeam de o Asie spirituală, de o matrice care a lepădat în acest univers controversat pe indo-europeni. E vorba de ceea ce este bun

în omenire, de ceea ce trebuie cultivat cu grijă. Într-o grădină buruiana este mai puternică, e vorace, ea năpădeşte planta sănătoasă, o înăbuşe, o distruge. Este ceea ce se întâmplă de douăzeci şi ceva de ani în lume, de când, eliberat din ghetoul rusesc şi polonez, evreul a pătruns prin paginile tratatului de la Versailles în Europa, invadând-o cu scepticismul lui. El, ovreiul, recomandă pasivitatea, resemnarea, e fatalist, vorbeşte de soarta sa grea în lume, de robia babiloniană şi egipteană, dar se constituie în celule omogene, pretutindeni unde se află, ca untdelemnul în apă. Casa lui este o cetate, religia lui un mister, el batjocoreşte Biblia, dar ia bârfeşte-l pe Moise şi tablele lui de legi, e în stare să te ucidă. Visează la un stat pe care-l va şi avea, dacă Germania va fi învinsă. Şi atunci va fi începutul sfârşitului. Deja Franța şi America sunt evreizate. Presa, radioul, artele sunt în mâna lor. Demolarea elenismului, pe care au început-o creştinii, au continuat-o evreii cu o mai mare sagacitate. Ei au venit şi au spus oamenilor: urâtul e frumos, şi cu asta s-a distrus silogismul. Aşa putem să gândim orice!

Privindu-l, Armand fu străbătut de un fior.

Pe peluza de iarbă se ivise, pe neaşteptate, Raoul.

— *Bonjour*, Armand, ia te uită ce întâmplare!

— Domnule von Hagen, îmi permiteți să vi-l prezint pe domnul Tismana, fratele ministrului Tismana. Domnul von Hagen este un erou. Vine de pe front şi se află într-un concediu medical...

Cei doi îşi strânseră mâinile.

— Pot să iau loc sau tulbur?

— A, nu, spusese căpitanul inginer. Vorbiți germana?

— Da, cum să nu? Am slujit la curtea unui Hohenzollern.

— Cu atât mai bine, domnule Tismana, ne vom înțelege perfect.

Domnul Helldorfi se şi ivise, numai surâs.

— Vă salut, domnule Tismana, bine aţi venit pe la noi. O bere, un *Martini*, un *whisky*?

— Un *Courvoisier*, că-i pentru toate orele, domnule Helldorff. Berea e diuretică şi la vârsta mea e bine să mă plimb cât mai puţin. Cum spuneaţi, domnule?...

— Von Hagen.

— Cum spuneaţi, domnule von Hagen?

— Spuneam că evreul a invadat gândirea umană cu scepticismul lui şi că, fără naţional-socialism, civilizaţia este în primejdie.

— Să nu exagerăm! *Grau*, *treuer Freund*, *ist alle Theorie*, cum zice Goethe al dumneavoastră. Cine ştie unde e adevărul, domnule von Hagen. Eu n-am niciun motiv să-mi fie simpatici evreii, pentru că din cauza unei evreice m-am curăţat. Ea era amanta penultimului Hohenzollern, care a domnit la noi, dar trebuie să le recunosc, să zicem, o oarecare ingeniozitate. Au geniu în comerţ, nu sunt de dispreţuit nici în ştiinţă. Beau mai puţin ca noi, arienii, care iată ce facem la unsprezece dimineaţa! La drept vorbind, n-am nicio prejudecată. Ticăloşi se găsesc în toate taberele, cum zice un prieten de-al meu: şi evreii au jidanii lor! Dar iartă-mă, te văd civil, probabil că eşti înscris în partidul nazist...

— Este adevărat.

— Sper că n-ai făcut-o din convingere, ci pentru că altfel nu se putea.

— Ba, am făcut-o din cea mai pură convingere.

— A, atunci trebuie să devin prudent. Mai m-am certat cu câţiva oameni din cauza vederilor mele liberale. Eu, domnule von Hagen, sunt un grec întârziat. Când a început războiul, plângeam de mila mea şi a altora. Nu iubesc armele, nu iubesc cuvintele mari şi nu cred că şi dumneavoastră, şi comunişţii, care trăiţi în interiorul unei iluzii, aveţi dreptate. Aţi fi făcut o partidă foarte bună

împreună. De altfel, speram că, atunci când s-a încheiat pactul Molotov – von Ribbentrop, o să luați la scărmănat lumea asta şi o s-o călăriți bine de tot. Pe urmă, nu ştiu ce s-a întâmplat că Hitler al dumneavoastră s-a răzgândit.

— Este adevărat, domnule Tismana, dar el ține seama de un principiu foarte vechi şi foarte bun. Aliază-te cu cel puternic şi atacă pe cel mai slab.

— Puah! Cu cine e aliat Hitler al dumneavoastră? Cu italienii, care au capitulat? Cu finlandezii, care abia aşteaptă să iasă din horă? Cu ungurii? Cu noi, care nu ştim pe unde să scoatem cămaşa? Singurul aliat serios al Germaniei e Japonia, dar nici ea nu se angajează prea mult din motive care îmi scapă.

Siegfried von Hagen îi privise pe amândoi.

— Domnilor, sunteți cam defetişti! Cel puțin cu domnul Sachelarie nu m-am înțeles în domeniul teoretic, dar domnul Tismana văd că este sceptic în toate privințele.

— Nu sunt sceptic, domnule von Hagen, îi răspunsese Raoul, dar am trăit între politicieni, de la care am învățat că există o artă de a conduce destinul oamenilor. Dumneata aparții corpului ofițeresc. Nu te cunosc, mi s-a spus că eşti un erou, asta e o chestiune care-ți face cinste. Probabil că te-ai bătut bine pe front, ai decorații. Dar orice luptă trebuie să aibă un scop, şi mie mi se pare că Germania a pierdut busola. Renunțând la politicieni şi lăsându-se condus de militari, Hitler al dumneavoastră se bate de dragul artei. Iubeşte războiul de dragul războiului. Cât acest sport tragic este dominat de victorii, lucrul poate să pară încântător, dar ia să ne gândim bine: pe cine aveți dumneavoastră în față? Cu mici excepții, toată planeta! E prea mult. Nu-i iubesc pe comunişti, cum bănuiți dumneavoastră, dar speram că în această luptă Hitler va veni cu sabia în dreapta şi cu *Codul Napoleon* în stânga. Dumneavoastră i-ați tratat pe ruşi ca pe nişte sclavi. Lucrul este intolerabil. Dacă ați fi dat pământ

țăranului rus, dacă i-ați fi restituit biserica pe care Stalin le-a luat-o, deşi aud că de la începerea războiului bisericile au fost redeschise, dacă ați fi promis *inteligheņției* ruse libertatea de gândire, această mare bucată de caşcaval s-ar fi aflat în stomacul dumneavoastră. *Ein einziger Augenblick kann alles im Gesthalten*. Dar această clipă a trecut. Era prea simplu ca să-i fi trecut prin cap Führerului dumneavoastră. Războiul este pierdut, domnule von Hagen.

— Nu se ştie, domnule Tismana. Mai sunt surprize înaintea noastră. Ele, aceste surprize, ne-au făcut să cucerim toată Europa până acum. Şi dacă treburile mergeau bine, ajungeam şi-n India.

— Ce fel de surprize, dacă îmi este permis? Oglinzile de la Siracuza, care vor topi corăbiile asediatorilor? Nu mai e nicio surpriză înainte, domnule von Hagen. Poporul german este obosit. Să nu mă bănuieşti că sunt anglofil sau francofil. Pe americani îi disprețuiesc din principiu. Nu ştiu să facă politică. Şi dacă vor câştiga războiul, vor fi pierduți. N-ajunge să cucereşti lumea, trebuie să ştii să o şi conduci. Ei au o legislație care îi împiedică să gândească politic. În America poate fi preşedinte oricine, de pildă Roosevelt ăsta, despre care mi s-a spus că, în afară de bridge şi de sfaturile ovreilor de care e înconjurat, nu ştie absolut nimic. Dar vorbeai de nişte surprize...

— Domnilor, sunt căpitan-inginer. Am lucrat în arsenalele noastre, am prieteni care servesc Germania. Trebuie să ştiți că la ora de față se pregătesc arme teribile, de domeniul fantasticului. Dar permiteți-mi să vă amintesc că Zeppelin, care luptase în America de partea Sudului, întors în Germania, a încercat să intereseze autoritățile în dirijarea baloanelor. I s-a spus că are idei nebuneşti. Ce erau acelea: cuadratura cercului, un tunel pe sub Canalul Mânecii şi dirijarea baloanelor? Hermann Gaswind a propus construirea de avioane mai grele decât aerul şi a fost pus pe

goană şi insultat. În Rusia, Kibalcici, partizan al maşinilor zburătoare cu ajutorul rachetelor, a fost executat. Asta nu pentru că avusese ideea de a zbura, ci pentru că făcuse bomba care l-a ucis pe Alexandru al II-lea; profesorul Langley, de la *Smithsonian Institute*, a propus construirea de avioane cu motoare cu explozie. L-au dezonorat, l-au ruinat, l-au expulzat. Un altul, Simon Newcomb, a demonstrat matematic imposibilitatea zborului unui aparat mai greu decât aerul şi cu asta meciul dintre ei luase sfârşit. În orice epocă se găsesc defetişti. În 1895, Brunetière scria că ştiința a dat faliment, iar un altul, profesorul Lippmann, socotea că fizica este clasificată, terminată şi şi-a sfătuit elevii să se apuce de alte meserii. Unul dintre ei, care se numea Helbronner, a descoperit ulterior multe lucruri în materie de aer lichid, ultraviolete şi minerale coloidale. Moissan, un chimist genial, a fost silit să-şi facă autocritica declarând în mod public că n-a fabricat diamante. Când Maxwell a spus că cu ajutorul electricității se pot produce raze luminoase, invizibile, a fost luat în râs. Şi aşa mai departe. Dar mintea omenească nu renunță să scormonească mai departe. Experții lui Napoleon demonstrau că dinamul Gramme nu se va învârti niciodată şi, totuşi, el s-a învârtit. Probabil că la apariția primului automobil, a primului submarin şi a primului dirijabil, Academiile au emis decrete de respingere. Când a apărut fonograful, secretarul Academiei franceze a vrut să-l strângă de gât pe inventator, crezând că acesta era un ventriloc. Poincaré ar fi descoperit teoria relativității dacă ar fi fost mai îndrăzneț. Dar ce să vă mai înşir aici toate erorile scepticilor? Deja s-a emis teoria că n-ar exista în realitate decât un veşnic prezent, iar dacă viitorul există, prevederea este un fapt real. Du Peron prezentase regelui Louis al XVI-lea un strămoş al mitralierei, un fel de orgă militară, care lansa simultan douăzeci şi patru de gloanțe. Malesherbes şi Turgot îl refuzară şi-l numiră pe inventator

inamic al umanităţii. Pot să vă spun că geniul german lucrează la un avion fără pilot, ceea ce ne va permite să bombardăm orice loc din lume fără să sacrificăm vieţi omeneşti. Dumneavoastră nu veţi fi morţi înainte de a vedea aceste minuni. Vă doresc sănătate.

Şi ciocni paharul său cu fiecare. Cu efort, Armand reuşise să rămână impasibil; Raoul nu înţelegea să se dea bătut:

— Domnule von Hagen, ceea ce spui mă îngrozeşte, pentru că nu-mi plac războaiele şi mai ales pentru că nu-mi plac învingătorii, care, oricare ar fi ei, în ce ne priveşte, nu trebuie să ne facem iluzii: ne vor călca în picioare. Suntem făcuţi să plătim oalele sparte. Dar mi se pare că dumneavoastră ignoraţi conştiinţa omenească. Să zicem că tot globul omenesc va sta în câţiva ani sub cizma germană, că veţi avea în fiecare punct de pe planetă o garnizoană care va împărţi pâinea şi dreptatea, va face legi şi va conduce pe sclavi la munca zilnică. Credeţi că se pot stăpâni miliardele de oameni de către un pumn de super-indivizi? Este greu de imaginat. Cunosc şi învingători care au fost absorbiţi de învinşi. Delirul teutonic va sfârşi, ca-n Biblie, când *fiii lui Dumnezeu* s-au încurcat cu *fiicele oamenilor*. Aveţi dreptate: mai bine să bem ceva, să nu ne mai gândim la ziua de mâine. Eu sunt un om care gustă clipa, domnule von Hagen. Mi-este indiferent ce limbă voi vorbi mâine, germana sau rusa, engleza sau dialectul ei american. *Prosit*!

*

Eduard Marinescu avea, la sfârşitul anului 1943, cincizeci de ani şi, după o carieră mediocră pe care voia s-o şteargă din memoria celorlalţi, ajunsese şeful secţiei *Documente secrete*, după o mişcare neprevăzută făcută de Eugen Cristescu, care îl înlocuise pe predecesor, un om uzat, amestecat în prea multe afaceri, scos la pensie. Înainte de numirea sa în acest post important, lucrase timp de mai mulţi ani ca funcţionar umil în acest serviciu, al patrulea

sau al cincilea în ordinea importanței, o muncă obscură de opisare şi întocmire a unor compendii şi recapitulații ale celor mai importante afaceri oneroase, începând cu afacerea *Škoda* până la afacerea paşapoartelor, trecând prin ciudatele transferuri de capital făcute de Auschnitt şi Malaxa, în cadrul reînarmării țării, şi afacerea echipamentelor militare patronată de însuşi regele Carol al II-lea. Secția *Documente secrete* îl moştenise pe Eduard Marinescu încă de la Moruzov, ucis de legionari în masacrul de la Jilava. Numai faptul că ocupa un post de mâna a doua îl salvase de la cele două sau trei epurări care urmaseră schimbărilor de regim politic.

Şters, adipos, încărunțit prematur; nu gras, nu musculos, limfatic, avea din când în când perioade de agitație, fumător înveterat, aprinzând țigară de la țigară, cu degete uscate, afumate de tutun, lucioase, febrile, de jucător de cărți, Eduard Marinescu putea să treacă neobservat într-un birou în care lucrau şapte sau opt funcționari, tăcuți, acriți, nevorbăreți din cauza meseriei lor, care-i aduna de la opt dimineața într-un spațiu de treizeci de metri pe zece, înalt cât un hangar, cu seifuri îngropate în pereți, luminat ziua şi noaptea, cu mese metalice, fără sertare; totul aseptic ca o sală de operație, cu podeaua acoperită de un covor de celuloid mereu spălat de două femei de serviciu până când devenea sclipitor ca o oglindă, reflectând un plafon alb, iradiant ca fundul unui bazin cu apă în care nu plonjase niciun înotător. Scări metalice, uşoare, de aluminiu, alunecând pe role, ventilatoare care funcționau din aprilie până în octombrie, cărucioare pe rotile de cauciuc, silențioase, pentru transportarea documentelor secrete, un uriaş lavabou cu pereții îmbrăcați în faianță albă, şi el luminat tot timpul de nişte becuri nemiloase; şapte sau opt maşini de scris americane, de ultimul tip, cumpărate în 1939 de la Boston, care se încuiau noaptea în cutii sigilate,

topuri de hârtie filigranată, numerotată, dintr-o comandă specială făcută fabricii din Bacău; un telefon care emitea sunete mate şi semnale luminoase în acelaşi timp, de la care nu puteai să comunici cu oraşul, ci erai numai chemat, pe un perete o hartă a României, cu judeţele şi toate oraşele ţării. La intrarea în acest birou, un crematoriu electric, în care se ardeau plombaginele şi hârtiile netrebuitoare. Dincolo de ieşire, o garderobă unde halatul de lucru era predat în schimbul hainelor lăsate dimineaţa, după o percheziţie făcută de către doi gardieni, ursuzi, tăcuţi, care se schimbau din trei în trei săptămâni.

O viaţă de puşcăriaş, ce-i drept, într-un decor lustruit, igienic, dar deprimant, pe care acest om o suportase fără crâcnire într-o aşteptare încordată, pânditoare. Eduard Marinescu, fiul colonelului de jandarmi Alfons Marinescu, apucase şi vremuri mai bune, şi, dacă n-ar fi fost mânat de patima jocului de cărţi ca şi tatăl său, probabil că ar fi făcut carieră militară strălucită. În 1913, la ocuparea Cadrilaterului, colonelul Alfons Marinescu fusese trimis disciplinar la Silistra, după repetate scandaluri făcute prin garnizoanele din care era mutat după doi sau trei ani, fiind împroprietărit cu 5 hectare de pământ, pe care le lucra cu soldaţii în termen şi cu arestaţi. La început, acest exil silit i se păruse colonelului Alfons Marinescu insuportabil. O climă nemiloasă, o nevastă care îmbătrânea, lipsa prietenilor cu care jucase nesfârşite partide de poker, în sfârşit, plictiseala zilelor petrecute, birouri goale, pline de muşte şi de ordonanţe tâmpite, mereu cercetări în afacerea comitagiilor; nu o viaţă atât de aventuroasă pe cât ar fi bănuit, şi care l-ar fi scos din mediocritatea unei existenţe care-l dezgusta, cât un trai lânced, fără surprize, într-un oraş puturos de provincie, de lângă Dunăre, în care monotonia era ruptă de trecerea vreunui barcaz încărcat cu grâne venit dinspre Orşova după câteva zile de plutire sau,

de peste drum, de la Călăraşi, de unde aducea zarzavaturi, grâu, săpun, coloniale, medicamente, mătăsuri şi tot ce lipsea acestui târg prăfos cu uliţe de piatră, străjuite de rarii salcâmi îngălbeniţi încă din mai.

În această garnizoană pustie, disperată, în care ningea din noiembrie până-n martie, în rafale de câte trei zile, nişte viscole venite pe Dunăre şi iute topite în zilele călduroase, neaşteptate, care făceau câteodată să înflorească migdalii prin februarie, trăiseră câţiva ani buni Alfons Marinescu şi fiul său, suportând clima sucită, imprevizibilă, făcându-te să turbezi. Oraş de câteva mii de locuitori – bulgari, turci, evrei, ceangăi, ţigani, macedoneni, greci –, cu câteva biserici, o sinagogă şi trei geamii, cu câteva silozuri în care se mucegăiau de la o recoltă la alta grâne nevândute, invadat de şoareci şi şobolani, cu apa cărată cu sacalele, o apă cleioasă, sălcie, plină de nămol, cu râme şi insecte în ea, care trebuia filtrată şi fiartă înainte de a fi băută, cu droaşte arheologice trase de câte doi cai răpciugoşi, prost hrăniţi, cu o stradă principală pietruită abia prin 1921, din iniţiativa unui primar gospodar, cu trei cafenele care scoteau din martie câteva mese hodorogite pe trotuarul abia umbrit de salcâmii udaţi de patronii lor cu o stropitoare ruginită, unde se beau admirabile cafele făcute la nisip şi o cremă de bragă renumită în tot judeţul, Silistra nu spunea nimic nici colonelului Alfons Marinescu, nici fiului său, mai târziu. Singura cârciumă a oraşului, care purta pomposul titlu de *Belvedere*, un fel de magazie de lemn, răcorită de un uriaş ventilator, aflat în plafon, şi luminată seara cu petromaxuri, ţinută de grecul Costandaras, eşuat şi el nu se ştie cum în acest târg obosit, plin de o lume leneşă, nepăsătoare, plictisită parcă de a trăi, zguduită rar de câte un eveniment cum ar fi răpirea unei fete sau sinuciderea vreunui elev de la gimnaziul *Carol I*, era singurul loc de refugiu şi distracţie al bărbaţilor. Curios lucru, tot în acest oraş păduchios, fără

nicio perspectivă, chemat de nu se ştie ce nostalgie, ceruse să fie repartizat la terminarea *Şcolii de ofiţeri de jandarmi* şi Eduard Marinescu, cu toate că tatăl său îl deconsiliase să facă acest lucru, deşi nici alte garnizoane nu i-ar fi oferit, tânărului de pe atunci, o perspectivă mai fericită. Avusese o copilărie lipsită de griji, deşi schimbase câteva oraşe de reşedinţă din cauza mutării tatălui său. I se puseseră profesorii cei mai buni la dispoziţie, părea să fie un elev strălucit, numai că plecările din loc în loc, mereu camioane care încărcau lucruri, mobilă, covoare care se deteriorau, instalarea în alte case, ce-i drept arătoase, pe străzile principale ale garnizoanelor, îi dăduseră gust pentru aventură tânărului licean, care la cincisprezece ani fusese prins într-un tren de marfă în drum spre Constanţa, unde voia să se îmbarce clandestin pe un vapor. O bătaie zdravănă îl readusese la realitate, colonelul Alfons Marinescu fiind foarte dur în asemenea ocazii, dar asta nu-l descurajase pe fiul său, care, peste trei ani, reîncercase să treacă graniţa înot spre Iugoslavia. Prins şi predat de autorităţi şi adus acasă, după câteva bătăi pe care avea să le ţină minte, fusese silit să aleagă cariera militară de către aprigul tată, terminând al treilea în promoţie. La invitaţia de a-şi alege garnizoana, în mod curios optase pentru oraşul în care lâncezea de multă vreme taică-său, care îşi găsise o altă vocaţie, aceea de cultivator de piersici, după ce renunţase la nefastele partide de poker la care se ruinase de câteva ori, silit fiind să facă şi câteva datorii de onoare, pe care nu le putuse acoperi, de unde mutări disciplinare din garnizoană în garnizoană.

Nimic nu prevestea căderea în acelaşi viciu a tânărului de douăzeci şi doi de ani, sosit la legiunea de jandarmi din Silistra, unde nu avea mare lucru de făcut, dacă excludeai patrulările călare sau inspecţiunile mai adânci prin judeţ, până spre graniţă, în căutarea unor aventuri care nu se

iveau, pentru că rarele incidente cu comitagiii se petreceau mereu în altă parte. Şi atunci, Eduard Marinescu începu a se complace în leneşa viaţă de birou fără niciun eveniment, cu rare comunicări telefonice sau inspecţii şi mai rare, făcute de către comandanţii lor, ai lui şi ai tatălui său, care se reduceau la o scurtă vizită, urmată de inspectarea posturilor de jandarmi mai apropiate, în trăsuri, şi terminate cu petreceri de câte trei zile, organizate de către soţia lui Alfons Marinescu în grădina uriaşă a casei din strada Maior Şonţu, undeva, în marginea oraşului, de unde începeau acele pământuri cu care fusese împroprietărit colonelul în 1913, acum nişte livezi întinse cu piersici, irigate cu ajutorul ordonanţelor şi al soldaţilor de la legiune, care nu făceau altceva decât să pompeze apa din puţurile americane amenajate cu destulă cheltuială încă de la sosirea lui aici. O casă cu şaisprezece încăperi, din piatră, costând mai nimic, în urmă cu douăzeci de ani, aparţinând unui negustor de grâne care fugise în 1913 după ce îi dăduse foc, fără a reuşi să o incendieze decât parţial, şi pe care colonelul Alfons Marinescu o refăcuse, de la podelele lustruite din stejar şi până la cerdacul acoperit cu olane, în arcadele căruia atârnau vase cu flori şi pe care toamna erau aşternute nucile şi migdalele la uscat. O curte plină de lăzi încropite în ateliere mici de către meseriaşii ajunşi întâmplător în jandarmerie, mici lădiţe din şipci, trase rudimentar la rindea, ambalate cu tablă subţire, în care, pe un strat de paie, erau aşezate piersicile şi transportate pentru export cu barcazul până la Călăraşi, de unde plecau la Brăila şi de acolo, prin Constanţa, la Haifa sau Port Said. Cariera militară a tatălui său acoperea de fapt afacerile comerciale, care deveneau din ce în ce mai înfloritoare; să nu fi fost nesfârşitele partide de poker de care se reapucase şi la care pierdea sume foarte mari, colonelul Alfons Marinescu ar fi devenit foarte bogat şi probabil că ar fi ieşit

din armată, optând pentru cariera de exportator de fructe.

Prin 1926 averea lui Alfons Marinescu fusese aproape lichidată, livezile vândute, casa şi mobilele ipotecate. Tatăl său se sinucisese cu un an în urmă, neputând să-şi achite ultima datorie de onoare. Din frumoasa lor casă din strada Maior Şonţu, Eduard Marinescu şi văduva colonelului nu mai păstrau decât două odăi, pe care le separaseră de restul locuinţei, acum ocupată de către un negustor de cereale venit de curând în micul lor târguşor. Se duseseră zilele frumoase de altă dată, orăşelul se schimba şi el. Grecul Costandaras adusese opt biliarde, în faţa cărora notabilităţile oraşului îşi pierdeau serile, dacă nu puteau fi găsite cumva într-o încăpere alăturată marelui salon luminat cu petromaxuri, în care cânta acum o cântăreaţă de la Galaţi, Silvia Silvian, pseudonimul de artistă al Marioarei Guşe, care reuşise în doi ani de zile să trăiască cu toţi ofiţerii din garnizoană, inclusiv cu Alfons Marinescu, care, pe deasupra, se şi îndrăgostise de ea, ceea ce provocase un scandal în familie, terminat cu fuga soţiei sale la Focşani, la părinţi, de unde revenise abia după sfârşitul tragic al colonelului.

În cercul sublocotenenţilor, vreo trei sau patru, beţivani şi afemeiaţi, făcând curte fetelor de preot sau de învăţător, dansând joia şi duminica la *Cercul militar* din localitate şi terminând prin a merge la un bordel de pe strada Portului al lui madam Davidovici, care aducea fete proaspete de la Constanţa, Galaţi şi Brăila, *numai pentru domnii ofiţeri*, fiul colonelului făcea o figură aparte, acesta absentând din cercul lor, de pildă, sâmbăta şi duminica, când se organizau chiolhanuri cu şampanie şi icre negre, după care urmau loterii cu bilete puse într-o şapcă ofiţerească, din care se trăgeau la sorţ fetele, petreceri terminate abia luni, în zori, când vizitatoarele erau duse cu lăutarii la naveta fluvială, cu genţile pline de bancnote, făcând bezele celor de pe mal.

Urma întoarcerea în garnizoană, în birourile legiunii, unde bravii băieți adormeau cu capul pe mese. O viață disperată, departe de reuniunile care nu-i plăceau lui Eduard Marinescu, ros de ambiții mai mari, pe care nu le mărturisea, handicapat de sfârşitul tragic al tatălui său, silit să lucreze în subordinea unui alt comandant, care-l tracasa pe nedrept, dând totuşi dovadă de stoicism, cu o încrâncenare interioară pe care şi-o menținuse tot timpul anilor care urmaseră, în aşteptarea schimbării vieții sale, a apariției unui eveniment hotărâtor, care avea să-l proiecteze într-o carieră strălucitoare la care continua să viseze. Acea surpriză a existenței întârzia însă să se ivească, cariera de ofițer îi părea lipsită de orice perspectivă şi asta-l rodea în secret pe Eduard Marinescu. În asemenea ocazii, exista o singură metodă de a te salva: o căsătorie cu o femeie bogată, care ar fi putut să-l scoată din mediocritate. Nu era un bărbat frumos, care să atragă atenția, nu avea farmecul altor sublocotenenți, care ajunseseră locotenenți înaintea lui, nu era prea vorbăreț, nu era un bun dansator, dar tocmai lipsa lui de calități atrăsese atenția restauratorului Costandaras asupra sa. Negustorului, căruia îi mergea foarte bine, i-ar fi convenit să-şi mărite pe una din fiice (avea două): prima căsătorită cu un doctor, cam cartofor şi el; a doua – mai urâțică, cam trecută – şi pe care ar fi putut foarte bine să o ia acest ofițer sărăcit.

Eduard Marinescu nu era dispus să facă o nuntă cu tămbălău, cum se făceau toate nunțile din provincie şi, când îşi dădu seama că grecul îi împinge în brațe pe fiică-sa, realiză că s-ar putea să-şi recapete vechile proprietăți înstreinate pe rând la cărți de către tatăl său. Aşa încât, fără a avea aerul că este încântat de căsătoria pe care o face, cu o judecată rece, cum proceda de câte ori făcea câte un act decisiv în viața lui, îi puse condiții socrului său, cerând pentru fiica sa o zestre în bani cu care îşi răscumpără

vechile proprietăți, pe care le plăti aproape dublu, deşi pământurile erau aici foarte ieftine, dar noii proprietari se lăsau greu, înțelegând interesul sentimental al ofițerului pentru terenurile înstreinate. În patru ani, vechea proprietate era refăcută şi Eduard Marinescu nu avu de regretat decât că maică-sa murise de un cancer, nereuşind să apuce clipa când ar fi putut să revadă vechea curte, livezile lor, acum mai părăginite, casa cu cele şaisprezece odăi refăcute şi pe fiul ei reapucându-se de afacerile tatălui, adică reorganizând vechile ateliere de lăzi, replantând piersici pe vechile locuri, în sfârşit, uimind pe toți cei care-l cunoşteau, cu o energie nebănuită.

Prin 1931, Eduard Marinescu ajunsese căpitan şi avea o avere destul de bunicică, pregătindu-se să preia şi restaurantul socrului printr-un interpus, întrucât calitatea de ofițer nu i-ar fi permis să se ocupe direct de astfel de afaceri. Avea treizeci şi opt de ani, căsnicia nu prea mergea cum trebuie, în viața lui apăruseră câteva femei, aventuri trecătoare; Eduard Marinescu nu era un afemeiat, evadările în afara căsătoriei păreau numai simple aventuri organizate de colegii lui, care-şi cam băteau joc de lipsa de apetit sexual, totul înscriindu-se într-un cerc mediocru de fapte.

Se părea că, la această vârstă, firea lui echilibrată realizase unele din ambițiile propuse. Nu jucase până atunci niciodată poker sau alte jocuri de noroc, dominat de o ură instinctivă, gândindu-se la soarta tatălui său, care îl ținea departe de partidele nesfârşite cu notabilitățile oraşului, care-şi tocau vremea în felul acesta. Odată cu moartea socrului, care avu loc pe neaşteptate, situația în familie se schimbă. Pe nevastă-sa târguşorul banal o plictisea şi începură presiunile pentru ca să schimbe garnizoana, să ajungă într-un oraş mai răsărit, unde puteau să-şi cumpere o casă arătoasă, lichidând tot ce aveau în Silistra, dar o ciudată inerție îl lega pe ofițer de acest oraş. Era la mijloc o

spaimă de locuri necunoscute, de surprize, dacă excludea cele două încercări de evadare din adolescență, toată existența lui părea o linie dreaptă, previzibilă. De fapt, se întâmplase, fără să-şi dea seama de asta, un lucru care nu era de prevăzut. Se îndrăgostise de nevasta judecătorului, domnul Aristotel Manoliu, şi el pierdut în acest ținut îndepărtat, mutat de superiori care nu-l înghițeau şi țintuit în portul lor puturos, din care nu mai reuşea să se desprindă, fără nicio perspectivă de evadare. Elena Manoliu nu era o femeie dispusă la aventuri, avea patruzeci de ani, şi nu se gândea la niciun fel de idilă cu ofițerul care nu avea aerul cocoşesc al celorlalți, dar urâțenia fetei lui Costandaras se accentua cu trecerea vârstei şi îi dădea lui Eduard Marinescu, în ce-o privea pe nevasta judecătorului, imaginea unei femei deosebite. O cunoştea de mulți ani, dar sentimentul se născuse târziu, pe neaşteptate, aşa cum se întâmplă cu oamenii care n-au iubit cu adevărat niciodată şi care pot avea astfel de accidente. Nu era frumoasă, avea o distanțare resemnată față de propria-i existență, în care se simțea ca într-o capcană. Nu-şi iubea soțul, partidele lui nesfârşite de cărți o plictiseau; nu avea prietene; o fiică îi murise la doisprezece ani, părea resemnată şi, în sinea lui, Eduard Marinescu o compătimea. Ea, această femeie, făcuse ceva studii, fiind retrasă de la facultate din primul an de către Aristotel Manoliu, care promitea o carieră juridică strălucită, dar, pentru că favorizase o decizie într-un proces şi fusese denunțat, fusese silită să-l urmeze în exilul care dura de aproape douăzeci de ani. Probabil că acel vapor şi acel tren al adolescenței lui Eduard Marinescu se sublimaseră într-o disimulată pornire samariteană față de soția judecătorului. El trebuia să fie cel care o va salva de mediocritatea existenței, trebuind să se salveze el însuşi de o viață mizeră lângă fiica lui Costandaras, care se urâțea văzând cu ochii, uscată ca o prună, mustăcioasă, arțăgoasă,

ținând socotelile casei, amintindu-i mereu că fără ea şi fără taică-său ar fi zăcut şi acum în cele două camere ale casei în care îl găsise la căsătoria lor. Un dublu sentiment de frustrare trebuia reparat, dar doamna Manoliu habar n-avea de ceea ce se întâmplă cu nesigurul, stângaciul căpitan, care, pentru a o vedea mai des, se apucase şi el să joace cărți, descoperindu-şi pe neaşteptate un talent deosebit.

Dintr-odată viața obscurului ofițer se schimbă. Sumele câştigate îl remontară. Sentimentul că este un om care pierde dispăru, făcând loc unei imprudente mândrii ce se manifesta prin riscurile cu care se avânta la joc. Norocul orbesc sau un talent latent, moştenit de la părintele său, făcură din el un jucător redutabil. Ruină câțiva camarazi cu o satisfacție pe care nu şi-o bănuia, o revanşă pentru vechi umilințe îi răscumpăra zilele şi anii de obscuritate. Ciudat lucru, numai pe magistrat, pe domnul Aristotel Manoliu, îl cruța, înlesnindu-i unele câştiguri fără ca el să-şi dea seama de asta, astfel încât prezența, de două sau de trei ori pe săptămână, în preajma soției sale să poată fi posibilă fără ca cineva să bage de seamă. De altfel, nimic nu trăda pasiunea tăcută, reprimată, ascunsă cu grijă a căpitanului Eduard Marinescu. Schimburi banale de cuvinte, câte o privire, din când în când, peste masa de joc, omagii obişnuite la zile onomastice, fără ca asta să pară ceva special, discuții banale în unele duminici, totul evolua lent şi fără niciun fel de accident în viața lor comună, fără surprize.

Pe la sfârşitul lunii octombrie a anului 1934, pe când comandantul garnizoanei oraşului Silistra fusese chemat la Bucureşti, la raport, pentru o săptămână, legiunea de jandarmi fu alertată de un ordin prin care locțiitorul acestuia, care era cel mai vechi ofițer în grad, şi anume căpitanul Eduard Marinescu, era însărcinat să asigure paza şi cazarea unor oaspeți de seamă de la Bucureşti. După care urmase un telefon confidențial, în care se stabilea că era

vorba de însuşi regele Carol al II-lea, care venea la o vânătoare. Fură luate măsurile cele mai drastice pentru asigurarea pazei regelui, Majestatea-Sa dorind să nu se ştie de prezența sa în județ şi recomandând să nu se facă niciun fel de primire oficială, urmând ca masa intimă să fie luată la un conac din apropiere, aflat la câțiva kilometri de Silistra, cumpărat de câțiva ani de un urmaş al domnului Marghiloman şi care făcea parte dintre prietenii intimi ai lui Puiu Dumitrescu, omul regelui.

Şi, pentru că vânătoarea decursese foarte bine şi regele se declarase mulțumit de felul cum merseseră toate lucrurile, aghiotantul regal găsise de cuviință să invite la masa vânătorească şi pe cel care asigurase paza, împreună cu ajutorul său, locotenentul Gherasim, proaspăt sosit în garnizoana Silistra, un băiat de viață, isteț, simpatic, care făcu de la început o impresie bună celor din suita regală. Masa fusese destul de stingheritoare la început, numai coniacul, care-i plăcea foarte mult regelui Carol al II-lea, mai reuşi să le dezlege limbile, ca şi anecdotele lui Puiu Dumitrescu. Se serviseră multe feluri; în dreapta regelui şedea o doamnă cu părul roşcat, cu o față lăptoasă şi nişte ochi orientali arzători, către care el privea din când în când cu plăcere. Nu erau mai mult de doisprezece inşi, vânatul fusese preparat foarte bine, se băuse după aceea şi vin, aghiotantul regal şi un bărbat ca de cincizeci de ani, dacă nu mai mult, care se recomandase Tismana, şi căruia ceilalți îi spuneau Raoul, îi şoptise lui Eduard Marinescu, care şedea în stânga lui: „Domnule căpitan, eu îl cunosc pe rege, el ar dori să joace poker cu cineva, se plictiseşte la astfel de petreceri. Dumneata ştii să joci poker?" „A, cum să nu? Dacă mai aveți pe cineva în suită, am putea organiza o partidă". „Păi aş juca şi eu, poate mai joacă şi Puiu Dumitrescu, care e nelipsit de la astfel de lucruri. Dar locotenentul ăsta, Gherasim, care te însoțeşte, nu joacă şi

el?" „Nu ştiu, nu-l cunosc, spusese Eduard Marinescu, oricum, dacă e nevoie, aducem pe cineva din oraş cu maşina". „Nu, ar fi mai bine să rămânem între noi". „Mă rog, cum vreți dumneavoastră. Eu am să-l întreb pe locotenentul Gherasim". Îl întrebase, acesta ştia poker, dar mărturisi că joacă destul de prost. „Cu atât mai bine, zisese domnul Tismana, regelui îi place să câştige. la orice partidă în serios".

Jucaseră câteva ceasuri împreună cu gazda, domnul Jorj Marghiloman, pentru că Puiu Dumitrescu fusese alungat de la masa de joc de către rege, care-i spusese că e sătul să vadă cum se lasă bătut din complezență, şi mai juca şi ca o cizmă. Se râsese în hohote, femeile, doamna Lupescu, pentru că ea era, şi cu doamna Marghiloman, soția gazdei, se retrăseseră într-un foişor din curtea conacului, la cafele, bărbații beau coniac, şi partidele de poker, una după alta, se arătară destul de disputate. Eduard Marinescu, care nu era băutor, stârnit de euforia creată de alcool, juca strâns şi câştigă la rând câteva tururi. O pasiune pe care şi-o descoperea puțin câte puțin creştea în el şi ambițiosul ascuns atâția ani lupta cu coatele să iasă la suprafață. „Îi arăt eu regelui cine ştie să joace, îl curăț, să mă țină minte!" Îl simțea cum se înfurie fără să spună nimic şi dincolo de masca impasibilă îi ghicea furia. Ochii lui blefaritici sclipeau. Îşi muşca din când în când mustața roşcovană şi trântea cărțile, nu cu furie, dar apăsat, cercetându-i cu privirea pe parteneri, el, obscurul căpitan de jandarmi, Eduard Marinescu, sfidându-l, nu cu acea neruşinare pe care niciun subaltern nu poate s-o aibă în fața unei asemenea persoane, dar printr-o modestie jucată, care voia să însemne: „Nu ştiu ce dracu' mi se-ntâmplă că sunt în carte şi trebuie să ridic tot de pe masă". La al şaptelea tur, simți privirea stăruitoare a acelui domn Tismana, care îl făcu să-şi aducă aminte brusc de fraza pe care i-o spusese

cu vreo două ceasuri mai înainte: „Regelui îi place să câştige”. Şi atunci, elanul furtunos de a-şi demonstra măiestria la joc se topi; dintr-odată simţi că asudă, că trebuie să facă ceva pentru a-l îmblânzi pe ilustrul său adversar, şi începu să joace anapoda, fără nicio logică, dar, culmea, cărţile îl ajutau, câştigă şi a opta oară, regele dublă miza, de data asta furios de-a binelea, şi atunci ceea ce exista calculat în el, fiinţa aceea matematică ce-l împinsese la căsătoria cu fata lui Costandaras, ieşi pe nesimţite la suprafaţă, şi-l învăţă să piardă încet, încet, tot ceea ce câştigase până atunci. După încă două poturi, jetoanele schimbate pe bani la începutul partidelor, şi care se adunaseră în fişicuri în dreapta lui, scăzuseră la jumătate, trecând de cealaltă parte a mesei. Regele începea să se destindă, îi făcu chiar nişte complimente căpitanului de jandarmi Eduard Marinescu, care era ajutat în această partidă şi de domnul Tismana, demult obişnuit cu jocurile false, trucate. Pe la zece seara, regele câştigase o sumă considerabilă, locotenentul Gherasim pierduse trei solde lunare, domnul Tismana aproape douăzeci şi cinci de mii de lei şi el cinci mii, ceea ce era rezonabil şi lăsa senzaţia regelui că îi fusese un adversar redutabil pe care-l învinsese cu greu.

La plecare, acesta îl întrebase încă o dată cum îl cheamă, ca şi când ar fi vrut să-i reţină numele, felicitându-l pentru excelentele partide pe care le făcuse şi recomandându-i lui Puiu Dumitrescu să facă ceva pentru cariera bravului ofiţer, uitat într-un atât de obscur colţ de provincie. Domnul Tismana rămăsese ultimul din suită, şoptindu-i încântat: „Domnule, ţi-a pus Dumnezeu mâna-n cap, ascultă la mine. Dacă o să te laşi pilotat cum trebuie, o să faci carieră...” Placid, neîncrezător, păgubos din fire, Eduard Marinescu nu credea în steaua lui, aşa încât îşi continuă obscura-i existenţă, fără a mai mărturisi cuiva cu cine jucase poker, la

conacul lui Jorj Marghiloman, deşi câte ceva răsuflase în mica lor garnizoană şi cei din oraş, prieteni şi neprieteni, începuseră să-l privească cu un oarecare respect.

Peste trei luni de zile, comandantul Legiunii de jandarmi din Silistra primise un ordin în care i se aducea la cunoştinţă transferarea căpitanului Eduard Marinescu în garnizoana Bucureşti, la Inspectoratul de jandarmi C.F.R. Colonelul Turtureanu îl chemase la el în birou; era o zi de iarnă, plină de viscol, care înecase oraşul într-o magmă de gheaţă şi vânt. „Ei, Marinescule, ai scăpat de noi". Celălalt nu înţelegea. „Cum adică, domnule colonel?" „Adică să nu ştii nimic? Ai pile mari, mă, băiatule. Mi s-a spus că ai tras o chintă royală". „Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi". „Înţelegi tu foarte bine, dar, hai s-o lăsăm încurcată. Mă întreb cum o să te descurci. Ai aicea casă, ai pământ. Trebuie să vinzi tot, s-o iei de la capăt. Eu, în locul tău, nu m-aş încumeta, dar faci cum vrei". Celălalt nu clipea, era încă uluit. Într-adevăr, colonelul avea dreptate. Această plecare neaşteptată îl punea într-o situaţie nouă şi el ajunsese să urască situaţiile noi. Colonelul îi întinsese ordinul de transfer, Eduard Marinescu îl citise, salutase şi ieşise din birou. O săptămână de zile nu fusese în stare să ia nicio decizie. Termenul de prezentare nu era stabilit, dar în armată, de obicei, lucrurile se făceau la iuţeală, aşa încât ceea ce mai avea în el aventuros se răzvrăti şi, ca orice om nehotărât, luă o hotărâre pe cât de rapidă, pe atât de plină de consecinţe neaşteptate. Într-o sâmbătă de dimineaţă, când ştia că judecătorul Manoliu se afla la Tribunal în şedinţele sale plicticoase, se prezentă în faţa soţiei acestuia, care-l primi nedumerită că-l vede la o oră atât de nepotrivită, când se afla singură acasă. „Ce-i cu dumneata, domnule Marinescu? Nu te aşteptam. Soţul meu e la Tribunal". „Vreau să vă spun ceva de multă vreme şi am găsit că acesta e momentul cel mai potrivit". Femeia roşise. „Ştie", îşi

spusese căpitanul şi intrase înăuntru. „Sunt mutat cu serviciul la Bucureşti. Tânjiți lângă soțul dumneavoastră de atâția ani, nu-l iubiți, întoarcerea în Capitală v-ar face foarte bine”. „Dar, domnule Marinescu, sunt căsătorită. E prea târziu ca să mă mai întorc la Bucureşti”. „Nu face nimica, doamnă”. „Dar şi dumneavoastră sunteți căsătorit. Aveți o situație aici”. „N-are nicio importanță. Mâine plec la Bucureşti. Mă bucur de o înaltă protecție. Nu pot să vă spun despre cine este vorba. O să aveți o situație foarte bună”. „Domnule Marinescu, nu înțelegi că eu nu pot să plec, să-mi las bărbatul? Am patruzeci de ani. Va fi un adevărat scandal”. „Nu va fi niciun scandal, vă asigur. Vă dau cuvântul meu de onoare că, odată ajunşi acolo, voi înainta actele de divorț, şi ale mele şi ale dumneavoastră, şi, în câteva luni, vom fi despărțiți amândoi şi vom putea să ne căsătorim”. „Dar e o nebunie, domnule. Curată nebunie. Nu înțelegeți că nu sunt la vârsta când pot să fac asemenea lucruri?” Eduard Marinescu o privise o singură clipă şi-i spusese scurt, bătând din cizme şi salutând-o: „Doamnă, am onoarea, mâine un tren pleacă la ora şapte şi douăzeci de dimineață. Îl ştiți. Voi fi în vagonul de clasa întâi. Nu luați nimic cu dumneavoastră. Nici eu nu voi avea decât un geamantan. Ajunge pentru început”. Şi o părăsise.

A doua zi, în trenul de Constanța, cu trei minute înainte de plecarea garniturii, în singurul vagon de clasa întâi a acestei curse locale cu patru vagoane, soția judecătorului Manoliu intrase cu o mică valiză pe care o aşezase în plasă. Compartimentul răpciugos cu pielea julită, mirosind a cărbune, era gol. Căpitanul Eduard Marinescu se ridicase în picioare, îi sărutase mâna şi o invitase pe bancheta din față. „N-a fost greu, nu-i aşa?” Femeia nu-i răspunsese. Îl privea uluită, neînțelegând nici ea ce i se întâmplă. „Bărbatul dumitale ştie?” „Nu. Când am plecat dormea. A venit pe la cinci dimineața de la un chef. Dar soția dumitale?” „Nici ea

nu ştie nimic. Vom notifica amândoi". Trenul se pusese în mişcare. Scârţâia din toate osiile, sgâlţâindu-i. Macazele pocneau, prin geamul vagonului se vedea câmpia prăfoasă a Dobrogei. Oraşul lor păduchios rămăsese în urmă, cu casele lui mărunte, cu turlele de tablă ale celor trei biserici ortodoxe şi cu săgeata geamiei, înfiptă în cerul palid şi el parcă plin de praf. Această plecare răzbuna toate umilinţele mai vechi şi mai noi, fugile ratate din adolescenţă, bătăile luate de la părintele său, nopţile de carceră din şcoala de ofiţeri, insignifianţa vieţii duse până atunci, mersul cu trupa la instrucţie, dimineţile pe şoselele gloduroase, inspecţiile pe cai în satele acelea în care spera să întâlnească aventura care nu venise. Nu se trăsese un foc de puşcă, nu găsise un comitagiu. În locul acestor întâmplări neaşteptate, dimineţi de birou, lungi, plicticoase, cu cafele făcute din timp în timp şi muşte mari, bâzâind în jurul capului, scârţâitul sacalelor pe ulicele pietroase, în pantă, malurile de calcar care se erodau secret în soarele de vară, umplând orizontul de turme uriaşe de nori, târându-se greoi spre Dunăre, lehamitea, senzaţia aceea cleioasă de insatisfacţie, când se simţea ca o muscă lipită de hârtiile cafenii, pline de clei, care atârnau deasupra celor opt biliarde ale socrului său, bâzâitul ventilatoarelor care scârţâiau neunse, mirosul de gazolină al podelelor şi, pe urmă, uriaşul căscat al amiezilor care înghiţea totul, case şi oameni, de parcă nici barcazurile nu mai înaintau pe Dunăre, timp neclintit, când ceva te zidea în tine însuţi şi nu mai puteai să deschizi gura în faţa paharelor cu cremă de bragă, stupida băutură orientală, şi nimeni nu mai era în stare să închege o frază, leneşa agonie a acelor câţiva bărbaţi care de la cinci după-masă până la şapte seara nu spuneau nimic, făcându-se că citesc în faţa cafenelei, în fotoliile de trestie, uşoare, ziarele venite de la Bucureşti cu o întârziere de patru zile şi care rămâneau desfăcute pe scaune, şi pe urmă partidele de biliard la care

el privea fără interes, tacurile lovind bilele de fildeş rostogolindu-se cu o mişcare leneşă şi căzând într-o gaură cu un zgomot sec; pe urmă cifrele strigate de cel ce scria pe tablă, cu crida, rezultatele, şi ţipătul muezinului de afară, din balconul geamiei, ca un scheunat de hienă în acel deşert în care lumina, la amurg, devenea viorie, şi atunci într-o altă tăcere, o tăcere de seară, se întorceau birjele de la gară, două birje răpciugoase cu coş, trase de mârţoage costelive, şi spărgeau tăcerea de seară cu trap-trapul cailor nemâncaţi, abia târând câte un cerealist spre casa lui din centru...

Toate rămăseseră în urmă, un capitol încheiat, în faţă o lume necunoscută, un oraş prin care trecuse în duminicile de învoire, rămas o mare necunoscută pentru el, cum o mare necunoscută avea să rămână lumea aceea în care abia aştepta să pătrundă, a intimilor regelui. Clipa mult aşteptată, pândită o viaţă întreagă, sosise. Prezentarea la noul post avusese loc a doua zi, Elena Manoliu mergând la rudele ei rămase în Bucureşti, pe care nu le văzuse mai bine de douăzeci de ani. Până la desfacerea căsătoriilor lor, socotiseră că e bine să se vadă în oraş, când vor găsi o casă în care să se mute împreună.

Colegii de la *Inspectoratul de jandarmi* îi făcură o primire bănuitoare, comandantul acestei instituţii ştiind că pentru el cineva sus-pus rostise un cuvânt greu şi că, de fapt, aveau de-a face cu un protejat la care trebuiau să privească cu atenţie, pentru că cine ştie ce neplăceri puteau să aibă de pe urma lui. I se dădu un permis pe toate trenurile, stabilindu-se că jumătate din lună trebuia să lucreze într-un birou şi cealaltă să umble pe teren. Era o slujbă destul de obositoare, dar, în orice caz, mult mai interesantă decât existenţa aceea monotonă din oraşul abia părăsit. În ce priveşte desfacerea căsătoriei, lucrurile nu merseră atât de lin cât ar fi dorit, fiica lui Costandaras făcând memorii şi

proteste la comandanții săi, lucru pentru care fu chemat de câteva ori la superiori pentru a da relații. Evident, comandanții nu se amestecau în viața lui particulară, dar era bine ca scandalul să fie înăbuşit. Soția îi cerea renunțarea la averea comună pentru ca divorțul să decurgă în linişte, lucru pe care Eduard Marinescu îl făcuse fără să se opună în niciun fel. În ce o priveşte pe Elena Manoliu, ea fu vizitată de fostul soț de câteva ori la domiciliul din Bucureşti şi lucrurile se aranjară fără mari emoții pentru femeia cu care trăia.

După două luni de la sosirea în Bucureşti, Eduard Marinescu primi un telefon de la Puiu Dumitrescu, care îl invita la o partidă de poker în casa lui Malaxa, unde ar fi trebuit să vină şi regele şi doamna Lupescu. Se jucase într-un cerc restrâns până pe la două de dimineață, industriaşul şi ceilalți amici, vreo doi domni ale căror nume nu le reținuse, recunoscând în Eduard Marinescu un jucător redutabil. Ca de obicei, începuse tare, câştigând pot după pot şi pe urmă mistificase partidele pentru a le înlesni celorlalți să-şi recâştige banii pierduți. Pe acest straniu jucător, despre care ştiau că este ofițer de jandarmi, ceilalți îl mai revăzură în câteva ocazii, dar niciodată omul pe care-l aştepta el, regele, nu se ivi. „Ce-i cu Majestatea-Sa, de ce nu vine?" întrebase Eduard Marinescu, „mi-ar face plăcere să fac o partidă cu el". „Vine el, n-ai nicio grijă, e foarte capricios. Când se anunță, nu vine şi când nu-l aşteptăm, atunci pică. În orice caz, să ştii că a mai întrebat de ține de vreo două ori. I-ai plăcut".

Mințeau. Regele uitase de acest neînsemnat personaj, pe care cercul lui Puiu Dumitrescu îl cultiva pentru că celorlalți le plăcea cum joacă şi mai ales pentru că ştia să piardă exact când trebuia. Toate soldele lui se topeau în partidele trucate şi ceilalți se făceau că nu bagă de seamă că duce o existență mizeră, totuşi. Închiriase o casă modestă în strada

Cometei, unde se mutase cu Elena Manoliu, care, resemnată ca totdeauna, îl aştepta să vină din inspecţiile lui prelungite sau de la partidele de poker care durau până-n zori. Nu se plângea de nimic, ducea o existenţă ştearsă, mulţumindu-se numai să facă o vizită pe săptămână rudelor ei, care o întrebau cu insistenţă ce se întâmplă cu omul acesta despre care ea le spusese că se bucură de o înaltă protecţie şi cu care încă nu se căsătorise pentru că procesul lui de divorţ se prelungea şi timpul trecea şi lumea începuse să vorbească pe seama ei, lucrul lăsând-o însă nepăsătoare. O încredere ciudată o ţinea lângă el, într-o resemnare prelungită, mută, fără niciun fel de tresărire de revoltă, fără niciun protest.

La una din partidele acelea de poker îl reîntâlnise pe domnul Raoul Tismana, pe care nu-l văzuse de la prima lor întâlnire. „Iată-te, domnule, ai ajuns şi la Bucureşti! Bravo! Mi-o datorezi în mare parte. Mie şi amicului meu Puiu Dumitrescu. Cum o duci?" „Destul de prost, domnule Tismana. S-ar părea că serviciul pe care-l am constituie o avansare, dar nu mă ajung cu banii". „I-auzi, Puiule, i se adresase prietenului lor comun, care juca la o masă. Protejatul tău nu se descurcă! Cum este posibil?" Puiu Dumitrescu făcuse haz şi jucase mai departe. La sfârşitul unui pot, se ridicase de la masă şi-l înghesuise lângă o fereastră. „Dumneata glumeşti sau e adevărat? O duci prost?" „Nu s-ar spune că prost, dar, în orice caz, nu atât de bine cât aş fi bănuit". „Să nu-mi spui că trăieşti din salariu şi că nu te mai învârteşti şi dumneata pe acolo..." „Ce se poate face într-o astfel de meserie?" „Ia te uită, dar nu te credeam deloc un naiv, domnule Marinescu. După inteligenţa pe care o trădezi în joc, credeam că eşti un tip tare". Îl măsurase cu o privire compătimitoare. Pe urmă concedase: „Ştii ce? Lasă-mă să mă gândesc puţin, poate-ţi dau vreo idee".

Mai trecuseră după aceea vreo câteva săptămâni şi, la o altă partidă de poker, îşi adusese aminte de el: „Ştii la ce m-am gândit? Dar să nu afle nimeni, vorbim între noi, bărbaţii. Aş vrea să te angajez într-o afacere al cărei risc trebuie să ţi-l asumi. Nu e un lucru prea greu, e nevoie de puţină imaginaţie. Un prieten de-al meu este angajat de Căile Ferate, să construiască bariere în toată România la drumurile de interferenţă. Sunt câteva mii bunişoare de astfel de bariere. Îţi închipui că aici e vorba de cantoane, de material lemnos, de piatră pentru nivelări, de terasamente. În sfârşit, sunt angajate, dacă ştiu bine, vreo treizeci şi şase de milioane, dacă nu şi mai mult. Asta înseamnă material, oameni la lucru, salarii etc etc, te rog să deduci restul...” „Am înţeles, domnule Dumitrescu, vă mulţumesc foarte mult. Dar dacă...” „Dar dacă? E mai bine să nu se întâmple, dar dacă, în sfârşit, atunci o să-mi spui mie şi o să vedem ce avem de făcut”. După care îi întinsese o carte de vizită cu adresa şi telefonul directorului firmei de construcţie, domnul Mişu Aureanu „pe care-l găsi a doua zi la biroul său din Calea Victoriei nr. 121, la etajul patru, un tip roşcovan, chel, unsuros, cu buze groase şi ochi inteligenţi, cu mâini ca nişte pernuţe şi degete aducând cu nişte cârnăciori, îngropat, în planuri desenate pe hârtie de calc şi care-şi dădu repede dactilografa afară din birou, fiind probabil înştiinţat că va veni, poftindu-l în faţa lui pe un fotoliu rotitor de piele şi examinându-l cu atenţie. „Deci dumneavoastră sunteţi domnul Eduard Marinescu? Lucraţi la *Jandarmeria C.F.R.*, nu-i aşa? Asta este foarte important. La aprobarea pentru viitoarea lucrare vom abuza de bunăvoinţa prietenului nostru comun, domnul Puiu Dumitrescu. În această afacere, să ştiţi că mai este amestecat şi domnul Raoul Tismana, care are şi el un cuvânt greu de spus pe undeva. Îţi explic toate astea, pentru că dumneata eşti nou în afaceri şi va trebui să înveţi din

mers cum se lucrează. Primul principiu este acela al discreției. Despre afacerea noastră nu trebuie să vorbeşti nici măcar cu soția. Eşti însurat?" „Aproape. Sunt în divorț cu prima nevastă şi pe cale de a mă căsători a doua oară". „Foarte bine; deci, niciun cuvânt nimănui. Al doilea, în momentul când iei banii care ți se cuvin, fiindcă dumneata vei gira pentru numărul fictiv de bariere, nicio exagerare în ceea ce priveşte traiul dumitale, pentru că ar bate la ochi. Sigur, nu ştiu cum trăieşti acum, dar în calitatea pe care o ai poți duce o existență onorabilă, *onorabilă*, dar nu luxoasă. Iată ce-ți recomand". „Am înțeles, domnule Aureanu. Altceva?" „Altceva e chestiunea trecerii din aceste câştiguri a unei jumătăți împărțite pe din două, domnilor Puiu Dumitrescu şi domnului Raoul Tismana. Operația, bănuiesc că ştii cum se face". „Vă mărturisesc că nu prea ştiu". „Ei, atunci am să-ți spun eu. Ori printr-o donație, să zicem de proprietăți, sau, şi mai simplu, mi s-a spus că eşti un bun pokerist, prin pasarea la jocul de cărți a sumelor respective. Asta e forma cea mai elegantă. E bine?" „E foarte bine". „Atunci, la revedere, domnule Marinescu. Veți primi însărcinarea să vă ocupați de lucrarea respectivă, în cadrul instituției pe care o reprezentați, şi restul instrucțiunilor, pe parcurs. Țin să vă spun că dosarul trebuie ținut într-un loc discret, sugerând celor care s-ar interesa de el că e o chestiune în care sunt interesați oameni apropiați persoanei pe care o cunoaştem cu toții, aşa încât orice curiozitate va fi stinsă imediat. Lucrările pot dura între doi şi trei ani, însă interesul nostru este să le executăm cât mai repede".

Plecase năucit de simplitatea operației care i se propusese şi o bucurie nemaipomenită îl luase în stăpânire, dându-i o febricitare la care Elena asista mâncată de curiozitate. Bineînțeles că nu-i spuse despre ce e vorba. Nu făcea altceva decât să exclame: „S-a terminat cu sărăcia, draga mea! Ne-a pus Dumnezeu mâna-n cap! În doi-trei ani vom fi

cineva, vom scăpa de existența asta mizeră. Poți să spui rudelor tale că nu te-ai înşelat când m-ai urmat”.

Într-adevăr, după doi ani se mutaseră într-o casă cumpărată pe numele soției sale, care devenise Elena Marinescu prin căsătorie, undeva pe Calea Moşilor, o casă construită pe la 1890, cu o curte mare în jur, plină de copaci, o casă cu aspect bătrânicios, dar foarte confortabilă, bine împărțită, cu camere pentru servitori, două băi, două dormitoare, o uriaşă sufragerie, cămări şi pivnițe în care puteai să aduci un vagon de vin, încălzită de nişte sobe de faianță foarte frumoase, pe care soția lui o mobilă cu gust, cumpărând cu răbdare de la alți proprietari, din case care se desfăceau, piesă cu piesă, covor cu covor, câteva tablouri bune şi o veselă foarte scumpă. Inaugurarea casei se făcu discret, prin invitarea lui Puiu Dumitrescu şi a lui Raoul Tismana cu prietenii lor, care îi felicitară pentru casa abia cumpărată, urându-le cele de cuviință, după care, bineînțeles, bărbații se aşezară la masa de joc (între invitați mai erau trei sau patru jucători din cercul lor) şi după aceea, la câtva timp, aceste reuniuni se repetară, pentru că locul era ales bine şi proprietarul tot mai spera că odată şi-odată Majestatea-Sa va sosi pe neaşteptate şi în această locuință, pentru că Puiu Dumitrescu se jura că nu e săptămână să nu-i amintească regelui că are în Eduard Marinescu un vechi admirator al său.

Totul se părea că merge foarte bine; şi mersese foarte bine, până prin 1937, când viața politică se aspri şi scandalurile din presă se întețiră. O anchetă neaşteptată îl puse pe un reporter pe urma afacerii cu barierele de cale-ferată. Puiu Dumitrescu încercă să înăbuşe în faşă scandalul, dar nu reuşi şi în toamna acelui an căpitanul de jandarmi Eduard Marinescu fu silit să-şi dea demisia din armată. Urmările penale ale acestei afaceri fură stinse cu greutate. Elena, soția lui, aflând de la rudele ei despre originea plecării

intempestive, vru să divorțeze, dar rudele o împiedicară. Nu se mai afla la o vârstă când putea să rămână pe drumuri numai pentru a-şi apăra onoarea. Aşa încât rămase lângă soț, deşi o ciudată înstrăinare începuse să-şi facă loc între ei. Ruşinea, sau un sentiment şi mai complicat, o persecuta. Slăbea văzând cu ochii, dar lucrurile se îndreptară curând, pentru că Puiu Dumitrescu avusese grijă ca fostul căpitan de jandarmi să fie plasat ca administrator-delegat la ferma regală Segarcea, unde Eduard Marinescu îşi petrecea cea mai mare parte a săptămânii. Câteva luni fostul ofițer de jandarmi îşi văzu cu sârguință de treabă, era un om priceput, conştiincios, lucrând de dimineață până-n noapte, aşa încât informațiile despre el către Administrația Fermelor Regale erau dintre cele mai bune.

La o altă partidă de poker, Raoul Tismana îi făcuse o aluzie, pentru că pierderile lui Eduard Marinescu se cam răriseră şi nici Puiu Dumitrescu şi nici el nu pricepeau de ce. „Păi, coane Raoul, dădu el explicația, nu că norocul mă ține la joc, dar, drept să spun, abia mă descurc cu salariul pe care-l am şi să mă înțelegi şi dumneata şi conu' Puiu". „A, asta era? Şi de ce nu spui, domnule? Probabil că eşti încă neintrodus. Să-ți dau eu o idee. Păi la Segarcea aveți fân, căcălău. Vinuri, ce să mai vorbim? Există şi o crescătorie de cai. Alege". „Cum adică?" „Să te învăț eu, domnule Marinescu? Ce dracu'! Te-a mâncat provincia aia în care ai stat. Dumneata ştii cât vin de *Chianti* se desface pe piața italiană? Milioane de vagoane, domnule. Şi ştii dumneata că sunt de fapt câteva hectare de vie de Chianti în toată Italia? Ar trebui să existe un Dumnezeu de meserie viticultor, care să fie în stare să scoată o recoltă atât de bogată în fiecare an. Sper că m-ai înțeles". „Cum să nu, coane Raoul, e foarte limpede. Dacă mai îmi spui şi chestia cu fânul, şi chestia cu caii, totul e în regulă. Vom face nişte partide splendide de poker, mai ales că vom avea pe ce

juca”. „Vezi că eşti băiat deştept? E la fel de simplu. Există, desigur, o evidenţă a animalelor la ferma regală Segarcea, dar caii mai mor, se mai casează. Pe urmă, calul mănâncă, dragă. Ce mănâncă el? Fân! Cât fân? Asta o ştiu cei care se ocupă de hrănirea cailor. Regele n-o să-şi bage nasul în treburile astea, că n-are timp. Găseşti un complice la Administraţia Fermelor Regale, care să închidă ochii, şi te faci om. Dacă reuşeşti să plasezi un cal de cursă pe an cuiva care poate să-l trimită în streinătate, nu-ţi mai trebuie altceva. E cel mai riscant, dar şi cel mai eficace lucru. În general, mânjii sunt controlaţi, încrucişările nu se fac aiurea şi aici trebuie să te înţelegi, ori cu doctorul veterinar, ori cu cei de la grajdurile regale, care sunt ai dracului de pricepuţi şi pot să te dea peste cap. Dar asta e treaba dumitale. Faci cum ştii. Eu atâta am avut de zis”.

Doi ani de zile lucrurile merseseră foarte bine. Funcţionarul de la Administraţia Fermelor Regale fusese găsit şi falsificarea frânturilor de sticle puse în vânzare fusese foarte lesnicioasă. Se cumpărau vinuri de la alte ferme particulare şi se îmbuteliau la Segarcea, cu eticheta respectivă, şi se vindeau la un preţ mărit. În ce priveşte cantităţile de fân consumate, lucrurile erau simple. De mult timp cei însărcinaţi cu hrănirea hergheliilor regale sfeteriseau cantităţi însemnate, aşa că un complice în plus nu mai conta, cu atât mai mult cu cât el era chiar noul administrator-delegat.

Ceea ce îl dădu peste cap pe Eduard Marinescu fu un jocheu numit Apă-n Cap, cel care roda mânjii hergheliilor regale şi cu care Eduard Marinescu nu fusese înţeles. Substituirea unui mânz de rasă se putea face foarte lesne, pentru că doctorul veterinar, Pavelică Cornea, fusese cumpărat şi treburile se părea că se vor desfăşura fără niciun incident. Numai că atunci când veni rândul probelor ce trebuiau făcute armăsarului de câteva luni, Nelson, el se

dovedi a fi un căluț oarecare – şi în privința asta nimeni nu putea să-l înşele pe jocheul Apă-n Cap, care văzuse mulți armăsari în viața lui. „Gloabă, zisese, e limpede. Doctorul a făcut cu mega. Crede că-i merge. Să-mi aducă mânzul adevărat că-l dau în gât!" îi spusese lui Eduard Marinescu, nebănuind că şi acesta era amestecat în afacere. „De unde ai mai scos-o şi pe asta? Doar am asistat la naştere. E făcut de iapa Morişca cu armăsarul Dracula. Avem acte, tot, ce tot vorbeşti dumneata acolo?" Jocheul îl privise descumpănit. „Domnule Marinescu, lucrez de cinşpe ani aici, la fermă. Să ştiți că mă pricep. Asta e un cal ordinar. Să nu-mi spuneți mie că monta s-a făcut cu vreo mârțoagă oarecare, că la montă asist şi eu. Ne păzim caii ca pe ochii din cap. E vorba de o înşelătorie, vă spun eu. Ar fi mai bine să vorbiți cu domnul doctor să ne aducă calul adevărat, dacă nu l-o fi vândut, că mânjii ăştia costă o avere. Dumneavoastră sunteți nou aici. Să-l aducă înapoi şi s-o lăsăm aşa, în coadă de peşte". „Măi, băiatule, nu înțelegi că ăsta este calul adevărat?" „Nu e, domnule Marinescu, ascultați la mine. Chemați-l pe doctor să spună el". Venise şi doctorul. Se certaseră bine un ceas în grajduri şi, negăsind nicio soluție, Pavelică Cornea îl luase la bătaie pe jocheul Apă-n Cap, crezând că astfel îl va intimida şi că afacerea se va stinge. Numai că, încăpățânat, jignit, nevoind să se lase tras pe sfoară, Apă-n Cap se dusese şi-i reclamase pe cei doi la administratorul fermelor regale. Acesta, domnul Domițian Chesnoiu, amestecat şi el în multe afaceri murdare, căutase să împace cele două părți, sfătuindu-l pe Eduard Marinescu să-i dea nebunului de jocheu o sumă mare, care să-i astupe gura. Dar nu-l cunoşteau pe Apă-n Cap, care, nespunând nimica, luase banii, şi mersese la mareşalul palatului, Urdăreanu, punându-i pe masă: „Domnule Urdăreanu, uite ce se întâmplă la ferma Segarcea. Se înlocuiesc caii de rasă şi se bagă mârțoage şi Casa regală este păgubită pentru că

administratorul de la Segarcea şi cu doctorul sunt complici cu administratorul Fermelor Curții Regale. Iată câți bani mi-au dat să tac din gură".

Odată scandalul declanşat, lucrurile luară o întorsătură foarte urâtă. Nici Puiu Dumitrescu, nici Raoul Tismana nu mai erau în grațiile regelui, şi acesta, auzind vag ceva, dădu ordin să fie dați pe mâna justiției, şi doctorul, şi Eduard Marinescu. Prin eforturi considerabile, cu ajutorul celor care se mai aflau încă, deşi rămăseseră foarte puțini, în anturajul regelui, Raoul Tismana ajunsese până la doamna Lupescu, care reuşi să-l înduplece pe rege şi să-l scoată din gheara justiției pe fostul ofițer de jandarmi, celălalt, doctorul, fiind judecat şi condamnat la cinci ani de închisoare.

Până la fuga regelui din țară, Eduard Marinescu nu mai putu să ocupe niciun post. Încă din 1938, el fusese recrutat de poliția lui Moruzov ca agent, fără să apară în vreun act, stipendiat fiind de o direcție specială. Odată sosit la conducerea serviciilor secrete, Eugen Cristescu, la insistențele lui Raoul Tismana, care-l cunoştea de multă vreme, îl angajă la secția *Documente secrete* pe fostul ofițer de jandarmi, care, în tot acest timp, se ruinase, vânzându-şi casa din Calea Moşilor şi obligându-şi soția să-şi ia un serviciu umilitor la Primăria de Verde, unde lucră de atunci ca funcționară. Fosta Elena Manoliu îmbătrânise prematur, albise, ducea o existență ştearsă, mizeră, nu-şi mai vedea rudele care o părăsiseră, interzicându-i să le mai viziteze, dar păstrându-şi o demnitate la care ținea...

După câțiva ani de muncă anonimă ca funcționar inferior la secția *Documente secrete*, se părea că, deodată, norocul acestui om atât de încercat îi mai surâsese o dată. Într-o zi fusese chemat acasă la Raoul Tismana şi la sediul Siguranței generale de către inspectorul-şef Mizdrache. Amândoi, fără să ştie unul de celălalt, îi ceruseră acelaşi

lucru: substituirea unor dosare foarte importante, care se aflau în biroul în care lucra el cu ceilalți şapte sau opt colegi, care bineînțeles că nu trebuiau să ştie niciunul despre această operație. Le era îndatorat la amândoi, şi primul său gând fusese acela de a-i ajuta să intre în posesia dosarelor, deşi operația de scoatere a unor acte de o asemenea importanță era deosebit de dificilă. Ceruse un timp de gândire şi la sfârşitul câtorva zile de frământare, când găsise soluția, îşi dădu deodată seama că procurarea acestor dosare ar fi fost lovitura cea mare a vieții sale. „Dacă asemenea persoane se interesează de astfel de acte, înseamnă că ele sunt foarte importante". Odată intrat în posesia lor, Eduard Marinescu ar fi putut să negocieze şi cu unul, şi cu celălalt, dacă nu s-ar fi găsit cineva şi mai important şi mai interesat de aceste dosare, şi anume serviciile secrete germane. Pentru a treia oară în viața lor comună, Eduard Marinescu şi soția lui fură fericiți: „Elena, am scăpat, de data asta am scăpat! Mergem undeva, în streinătate. S-a ivit o afacere foarte importantă. Mă ierți că nu pot să-ți vorbesc despre ea, din motive pe care le bănuieşti. Uite, ai albit lângă mine, ai suferit foarte mult. Viața ne surâde, avem totul înaintea noastră. Vom dobândi milioane, înțelegi, milioane! S-a terminat cu Primăria de Verde, cu subsolul ăla împuțit în care lucrezi, cu tramvaiul în care te înghesui în fiecare dimineață, cu toată mizeria asta. Suntem bogați, înțelegi?" Femeia îl privea înduioşată. Nu mai avea nicio speranță, dar trebuia să creadă că, odată şi-odată, acest om, care izbutise şi se ruinase de câteva ori la rând, va da lovitura cea mare. Regele nu fusese niciodată în casa lor, prietenii lui cei sus-puşi nu mai existau, să vedem ce avea să-i aducă viața...

Pe Dandu Vesalon, zis Lordul, Eduard Marinescu îl ținuse arestat o lună de zile în subsolurile legiunii de jandarmi din Silistra. Fusese prins cu un geamantan cu bani falşi din

întâmplare, pe un vapor care-l ducea la Călăraşi, şi înaintat sub pază severă legiunii pentru cercetări. Colonelul, şeful unității de jandarmi, lipsea din oraş, fiind în concediu; îi revenise căpitanului Eduard Marinescu misiunea de a-i face instrucția, de a-i dresa actele şi a le înainta organelor judiciare. Pe Dandu Vesalon, un bărbat de patruzeci şi trei de ani, îmbrăcat după ultimul jurnal, trăit între lume bună şi cunoscând pe dinafară paragrafele de legi, era greu să-l înfunzi, deşi toate probele de data aceasta se dovedeau a fi împotriva lui. Eduard Marinescu îl chemase în biroul său, mai mult curios să vadă cum arată un escroc de talia acestui Dandu Vesalon, care fusese arestat în câteva rânduri şi tot de atâtea ori scăpase, dovedindu-şi nevinovăția. Îl poftise pe scaun, îi dăduse să fumeze țigări de la Ada Kaleh, care se găseau din belşug în Silistra, ba chiar îi oferise şi o cafea, invitându-l să-i spună ce-l determinase să-şi aleagă o astfel de meserie periculoasă? Era foarte simplu. Dandu Vesalon aparținea unei familii de funcționari, făcuse liceul în Franța, întorcându-se în România plin de aere, disprețuind pe toți cei din jurul lui şi visând o carieră pe măsura cunoştințelor sale. După studii strălucite, absolvise Facultatea de drept, totul părea că merge perfect până la marea criză din ultimii cinci ani, care ținuse între 1929 şi 1933, timp în care meseria de avocat nu mai renta. Şi atunci, cu complicitatea unui specialist în operații, făcuse un tandem, lui revenindu-i misiunea de a plasa hârtiile false în diferite afaceri, datorită relațiilor numeroase pe care le avea. În câteva rânduri fusese prins, dar, ca avocat de meserie, care nu mai avea voie să pledeze din cauza cazierului, dar păstrând relații în această lume, se descurcase, reuşind să găsească, printre judecători, prieteni ce eludaseră paragrafe de legi ca să-l favorizeze. „Şi de data asta cum de te-au prins?" întrebase Eduard Marinescu. „Pur şi simplu, m-a turnat careva. Există şi printre noi asemenea

indivizi fără scrupule". Lui Eduard Marinescu i se părea că instrucția va fi foarte simplă, dar se înşelase. „Şi cum crezi că ai să ieşi din afacerea asta?" îl întrebase pe Dandu Vesalon. „Foarte simplu. Cu ajutorul dumneavoastră". „Ei, nu mai spune! Şi de ce crezi că tocmai eu am să fiu cel care o să te ajute?" „Pentru că aveți toate datele ca să mă ajutați. În timpul celor trei zile cât m-ați ținut la arest, fără a mă întreba de unde vin şi ce vreau, am aflat că sunteți omul care-mi trebuie". „Ia te uită! Începi să-mi placi, domnule!" „De ce nu? Un om ca dumneavoastră are nevoie de bani. Sunteți jucător de cărți. Pierdeți destul la partidele de poker sau, cel puțin, aşa se spune în oraşul acesta. Nu v-ar trebui, să zicem, cincizeci de mii, bani peşin? E o sumă!" „E, într-adevăr, o sumă, dar de unde ai aflat că joc cărți şi că-mi trebuie bani?" „Lumea vorbeşte. Dacă eşti atent cu lumea, şi lumea e atentă cu tine". „Da. Înțeleg. A vorbit vreun jandarm din ăştia, să ştii însă că nu se poate face nimic". „Ei, chiar aşa? Dublăm? O sută de mii! Face, te rog să mă crezi". Eduard Marinescu devenise curios. Voia să ştie cum lucrează acest individ. „Şi dacă primesc, cum ai să faci? Că ți s-a întocmit un proces-verbal care însoțeşte geamantanul cu hârtii false". „Tocmai asta e, că noi amândoi trebuie să facem în aşa fel încât în geamantan să se găsească, nu hârtii false, ci hârtii bune". „Poate eşti un vrăjitor şi nu ştiu eu. În geamantan am înțeles că sunt vreo şapte sute cincizeci de mii. De unde ai să scoți dumneata suma asta? Şi, mai ales, cum ai s-o înlocuieşti? Geamantanul cu corpul delict se află închis în seiful legiunii de jandarmi, cheia lui se află la mine". Dandu Vesalon începuse să râdă în hohote. „De ce râzi cu atâta poftă?" „Pentru că înlocuirea s-a şi făcut". „Glumeşti". „Nu glumesc deloc, domnule căpitan. Puteam să tac din gură şi să te las să mă înaintezi autorităților judiciare, care ar fi constatat la recomandarea mea că banii din geamantanul confiscat sunt buni". „Nu se

poate, domnule. Dumneata ai fost închis, seiful a fost închis. Localul este păzit zi şi noapte. Cine a putut să vină să-ți aducă suma respectivă şi să facă înlocuirea?" „Nu vreți să vă convingeți? Vă voi arăta eu cum se deschide seiful şi ce înfăţişare are o mie de lei falsificată şi cum sunt cele din geamantanul din seif". „Vrei să spui că eşti şi spărgător?" „Bineînțeles. V-am spus că am făcut studii în Franța, unde n-am învățat numai liceul. Am avut prieteni în lumea interlopă şi mi-am făcut o meserie din asta. Totdeauna trebuie să ştii ceva mai mult decât alții, pentru că, iată, se iveşte câte o ocazie".

Încă amuzat, Eduard Marinescu se îndreptase spre seiful care se afla chiar în biroul în care discuta cu Dandu Vesalon, îşi căutase cheia în portofelul în care o ținea, o găsise şi descuiase. Geamantanul se afla la locul lui, ca şi când nimeni nu umblase la el. După care, cu o mişcare dibace, Dandu Vesalon scosese din buzunar o sârmă simplă, cu care încuie şi descuie seiful în fața lui, fără niciun efort. Cum avea să-i mărturisească mai târziu, după ce lucrurile se aranjaseră, Dandu Vesalon îi arătase o hârtie falsificată şi una adevărată, având de fapt în mână o hârtie adevărată, pentru că toate cele din geamantan erau într-adevăr cele falsificate şi nu umblase nimeni la ele, dar cu o iuțeală de mână vertiginoasă, trăgându-l din fața geamantanului, la fereastră, şi arătându-i filigranul hârtiei veritabile, îl convinsese că cineva, un complice din afară, mituise pe un soldat – al cărui nume n-avea să-l spună chiar dacă avea să fie bătut o lună de zile – şi că în timpul nopții, cu acea bucată de sârmă, deschisese uşa subsolului în care fusese închis şi uşa acestui birou, înlocuind hârtiile false. „Aşadar, şefule? Te sfătuiesc să iei suta de mii şi să faci un proces-verbal de constatare că banii erau buni şi că numai căpitanul acelui vas, pe care am fost prins, se înşelase". „Pare foarte simplu pentru dumneata, dar mai îmi

trebuie un act care să dovedească că dumneata aduceai această sumă de bani buni cuiva, unei întreprinderi, să zicem". „Este exact unde voiam să ajungem. În două zile veți avea şi acest act şi suta dumneavoastră de mii. Batem palma?" „Întâi să vedem actul şi pe urmă mai vorbim".

Acum, după câțiva ani de la întâmplarea aceea, trebuia să-l găsească pe Dandu Vesalon, care probabil că ar primi să intre noaptea şi să devalizeze seiful lui Eugen Cristescu.

Găsirea escrocului durase câteva zile. Eduard Marinescu dăduse o sumă bunicică unui grefier, care îi înlesnise procurarea unei copii de pe cazierul spărgătorului. Era domiciliat în strada Mănăstirea Căldăruşani la numărul 14. Îl găsise după două incursiuni, fiindcă fusese plecat în provincie. Nu părea deloc surprins de această întâlnire: „Ia te uită cine-mi face onoarea! Cum m-ați găsit, domnule Marinescu?" „Foarte simplu. Dar ce importanță are asta? Vin cu o treabă foarte dificilă. Un caz pe care numai dumneata poți să-l rezolvi". Dandu Vesalon îi făcuse loc să intre într-o curte pavată cu cărămizi, în fundul căreia se vedeau nişte odăi-vagon. Nu-l pofti înăuntru. Aduse două scaune şi se aşezară sub un gutui. „S-auzim". „E vorba de o spargere într-un loc foarte delicat. Păzit, dar unde lucrez. Pot să-ți fac un plan al clădirii, pot să-ți spun câți şi cum îl păzesc, orele când se schimbă garda, pot să-ți dau un mulaj după cheia seifului în care sunt închise nişte dosare care mă interesează". Dandu Vesalon se gândise puțin şi pe urmă spusese: „O fac pentru dumneata, pentru că te-ai arătat înțelegător în împrejurarea aceea. Dar să ştii că este foarte periculos". „Vrei să spui că sunt şanse să nu reuşeşti?" „Puține, dar există". „N-aş vrea să fii prins pentru că de dosarele astea se leagă foarte multe lucruri care mă privesc". „Îți promit că am să reuşesc. Dă-mi adresa. Nu e nevoie să ne vedem, mulajul mi-l aduci şi-l laşi în cutia poştală de la poartă. Ai un telefon unde să te caut?" „Da". I-l

dăduse. „Când termin, te anunț printr-un telefon şi fixăm o întâlnire”. „Perfect”.

Trecuseră unsprezece zile de la această întâlnire, el luase un mulaj cu săpun de pe cheile seifului, aruncase pachetul în cutia poştală şi aşteptase telefonul. Fusese cea mai grea perioadă din viața lui. Unsprezece zile care i se păruseră un timp nesfârşit. Într-o marți, pe la douăsprezece, la amiază, sunase telefonul. Crezuse că-i plesneşte inima de emoție. „Domnule Marinescu, vino la cafeneaua Boxy de pe Lipscani”. „Într-o jumătate de oră sunt acolo”. Se aruncase în primul taxi şi ajunsese cu zece minute înainte, aşteptându-l nerăbdător pe Dandu Vesalon. Punctual şi el, acesta se ivise, fără nimic în mână, lucru care îl nelinişti pe Eduard Marinescu. „Ce s-a întâmplat? N-ai adus dosarele?” Vesalon îl fixase ca pe un om nebun. „Ascultă, domnule, dacă nu te-aş fi văzut îmbrăcat în uniformă de căpitan în biroul ăla din Silistra, dacă nu m-aş fi interesat şi nu mi-aş fi dat seama că într-adevăr lucrezi acolo unde mi-ai spus, mi-aş fi spus că mi-ai întins o cursă sau că vrei să-ți bați joc de mine”. „Nu înțeleg nimic”, bâlbâise palid Eduard Marinescu. „Seiful era gol”. „Poate ai greşit. Ți l-am însemnat precis pe planul care însoțea mulajul de pe chei”. „Este perfect adevărat. Şi dacă vrei să te încredințezi că aşa este, îți dau cheile false cu care am deschis seiful respectiv, ca să te convingi că e gol şi acum”. „Nu se poate, acum o săptămână am văzut dosarele acolo”. Dandu Vesalon îi întinsese cheile. „Poftim. N-ai decât să te convingi”. „Ai lăsat vreo urmă?” „Bineînțeles. Pentru derutarea cercetărilor. Altfel toți cei care lucrați acolo ați fi suspectați. Am plecat cu alte dosare, pe care le-am aruncat”.

Peste două săptămâni, Eduard Marinescu află că Dandu Vesalon, zis Lordul, fusese arestat şi că se spânzurase în celulă. După alte două zile, Elena, soția lui, întorcându-se acasă de la serviciu, îşi găsi bărbatul mort. Nici până în

zilele noastre nu se ştie bine încă dacă Eduard Marinescu se sinucisese sau fusese omorât...

Ordinele de chemare ale numiților Aristide Teică şi Vasile Ciripoi fuseseră demult anulate şi vajnicele ajutoare ale comisarului Mizdrache se întorseseră la serviciu însufleţite de un elan proaspăt de muncă, cum nu mai avuseseră de mulți ani.

— Dom'le, spunea Ciripoi agentului Crăciunescu, dumneata ştii anecdota aia cu ovreiul, cu capra?

— N-o ştiu, nene.

— Apoi, să ți-o spun eu. Cică odată un pârlit care avea vreo şapte copii, nemaiputând suporta viața pe care o duce, s-a dus la rabin şi i-a spus: „Rabi, am şapte copii, plus nevasta; suntem nouă suflete într-o singură odaie. Nu mai pot să mai rabd. Ce să fac?" „Ce să faci?" l-a întrebat rabinul. „Cumpără o capră..." „Şi ce să fac cu capra?..." „O bagi şi pe ea în casă cu voi..." „Vai, vai, s-a văitat bietul ovrei", dar şi-a cumpărat o capră şi a băgat-o în aceeaşi odaie cu ai lui. A trecut ce a trecut, iar s-a dus la rabin: „Rabi, nu mai pot; murim, suntem zece suflete, cu capră cu tot. Ce-i de făcut?..." „Scoate capra şi să vii să-mi spui cum te simți..." N-a trecut o zi şi ovreiul, glonț la rabin. „Vai, rabi, e minunat! Aşa-i de bine acum!" Uite asta ne-a făcut nouă domnul Mizdrache. A vorbit cu cine-o fi vorbit. Ne-au trimis ăia două ordine de chemare. Credeam că mierlim. Mă şi vedeam pe front, gata să mi se facă funeraliile, cu căvălăriile pe piept, Doamne fereşte! Şi scump cum e dumnealui, după ce ne-a speriat bine, tot el ne-a adus înapoi. Să fie al naibii care-i mai iese din cuvânt. Tu ce spui, Teică?

— Ce să spui, dom Ciripoi? Să-i dea Dumnezeu sănătate, să-l țină Maica Domnului sănătos, dar nu ştiu ce are de la o vreme că i-a paralizat vocabularul. E bolnav, mititelul!

— Ce spui tu, mă? Bolnav, dom şef? Mă, tu te-ai grijit de dimineață, mă. Mă, tu ai capul mare, Teică. Cum să fie, mă,

omul ăsta bolnav, că e ca malu, mă? Când dă odată cu pumnul, sparge biroul, mă!

— Dom şef, ascultă la mine, nu e bine cu dumnealui, că eu l-am văzut. Nu ştiu ce are, dar nu-i sunt boii acasă. Ascultă la mine.

Ciripoi căzuse pe gânduri. Îl studie pe şeful lui o zi, îl studie două zile. Nu mai avea cheful de altă dată. Venea târziu la birou, răsfoia în silă dosarele, fuma ţigară de la ţigară, se ducea la geam şi şedea câte-un ceas-două cu mâinile în buzunare, fluierând a pagubă.

— Să ştii, Teică, de la mine că lui dom Mizdrache i se trage de la Jo-Jo, aia. Eu cunosc când un bărbat ca el cade aşa, pe gânduri, să ştii că nu-i a bună.

Teică, pe care nu-l ajuta mintea prea mult, o dădu pe-a lui:

— Dom'le Ciripoi, nu l-o mai fi ajutând câinele. Şi aia, să mă ierţi dumneata, numai că nu necheza! Artistă, de mânca puiu' cu pene cu tot! N-ai văzut dumneata la *Fu-Ciang*, acolo... Era o lume mondială. Se uita la ea, mai cânta, mai dădea din să nu spun ce, că sunt om serios. De...

— Uite ce e, mă, Teică. Eu zic să mergem să mai bem şi noi, să ne bucurăm pretutindeni, că, vorba aia, azi aici mâine-n Focşani, cine ştie ce zile mai vin, ce necazuri pe capul nostru şi o să ne batem copiii. Hai mai bine la *Vânătorul de munte*, să ne belească ăla un miel şi să stăm de vorbă, să luăm măsuri, să-l ajutăm, că e omul nostru. Să-i găsim dracu' o fofează, o prospătură, ceva, să-l potolim că e iabraş. Pe urmă, cine ştie ce-i mai trece prin gând, că-l vedem că umblă pe perete, printre muşte şi o dată ne vine alt şef şi am dat de dracu'. Păi ce, asta ne lipseşte nouă?

Ajunseseră cu o droaşcă în Calea Rahovei unde, într-un gang, deschisese unul o cârciumă numită *Vânătorul de munte*, o bombă unde veneau băieţii de la abator cu toate alea în nădragi: momiţe, ficăţei, rinichi, măduvioare, inimi, măruntaie, fudulii, să tot mănânci! Patronul, cum îi văzu, se

aruncă printre mese să le facă loc într-un colț, sculând nişte hamali de la Gara de Est cam târnosiți şi ştergându-le cu şervetul masa, pe care le şi trânti o jumate de ismă, că le ştia damblaua:

— Din asta beau şi eu cu nevasta, să ştiți. Garantată. A doua zi nu te doare capul. Ce să punem pe grătar? întrebase domnul Guțănescu.

— Ce-o fi, acolo. Niscai miş-maşuri de-ale dumitale. Că suntem cam obosiți. Venim de pe front.

— Ia te uită, dumneavoastră pe front! Păi cum vine chestia asta? A început să ia şi din poliție? Nu merge, domnule, dacă a început să ia şi din poliție!

— Uite că ia, ascultă la mine! Dar mai bine hai să bem din isma asta, că, dacă mă duc la doctor să-mi ia fundul de ochi, e negru, zisese Ciripoi şi pe urmă îi venise o idee: ce-ar fi să-l chemăm, Teică, şi pe Crăciunescu, să ne sfătuim, dom'le, şi cu el. Să vedem pe unde o luăm cu chestia aia a noastră. Domnu' Guțănescu, ai un telefon pe-aici?

— Am, domnule, cum să n-am, că e mai bine cu invenția asta. Te scuteşte să mai mergi colo, colo. Pui pâlnia la ureche, sufli în ea, dai comanda, îți vine marfa la uşă, treabă socotită.

— Atuncea ia matale numărul ăsta şi cheamă-l pe domnul Crăciunescu, pe colegul nostru, să se facă încoa, să mai termine şi el cu treburile, că are destule pe cap!

— S-a făcut. Şi atunci ce pun pe grătar?

— Pune, domnule, ce-o fi, că burta n-are geam. Un miel ai?

— Azi n-am, că băieții...

— Atunci, sufletu'...

Patronul dispăruse. Ciripoi turnă în cele două pahare aşezate pe masă de domnul Guțănescu lângă sticla de ismă, îşi urară unul altuia să le dea Dumnezeu sănătate şi pace, şi, pe urmă, o luară sistematic:

— Mă, Teică. Tu acuma îl cunoşti ca şi mine pe domnul

Mizdrache. El e o persoană subțire, domnule! A trăit şi cu boarfe, că-l ştiu. E-he, a bătut în *Cruce*, dar a trecut pe la Crăcănata, pe la madam Prejbeanu, nu mai merge, domnule. Vrea să sară şi el!

— Cum adică, să sară? se mirase Teică.

Ciripoi mai umplu o dată paharele şi privi isma în lumina unui bec, atunci aprins, pentru că prăvălia era întunecoasă şi oamenii voiau să se vadă la față când beau câte un pahar.

— Vezi tu, Teiculiță, eu am fost la *Operă*, o dată. Atât, mai mult n-am putut, că nu m-a ținut. Şi acolo cânta unul o arie de-aia de-a lor, care suna cam aşa: „Fluturaş, nu mai ai aripioare, / domnul conte ți le-a retezat; / fluturaş nu mai ai aripioare, / ca să zbori din floare-n floare". Sau cum o mai fi cântat ăla acolo, pe scenă, că nici nu l-am auzit prea bine, că se băgau ăia cu tromboanele, cu viorile peste el, care mai de care, o harababură întreagă, eram şi cam gazat, că veneam de pă strada Fântânica, de la o prietenă de-a mea, şi, eh, ca omul...

— Adică, unde bați dumneata, dom'le Ciripoi?

— Teică, ascultă la mine. Lui dom Mizdrache i-ar trebui acum o cucoană din lumea bună. A mai avut el pe-aia din provincie, nu mai ştiu cum o chema. Femeie coaptă, aşa, să se ocupe de el, că tu, ca burlac, n-ai de unde să ştii, dar bărbatul singur, nu e bine, domnule, că o ia rasna, îşi pierde vremea prin cârciumi, bunăoară cum facem noi acum. Aşa, dacă are muiere la uşa lui, aia îl mai strânge de pe drumuri, îl mai pune pe coji de nucă, mai aduce şi el acasă, nu mai e belaliu. Că mă uit şi la tine. Să ştii că nu e bine ce faci nici tu. Ar mai trebui să te potoleşti.

— Dar ce fac, păcatele mele, că de la serviciu mă duc şi pun cornul în pernă şi adorm. De muiere îmi mai arde mie parcă pe vremurile astea? Dar mai bine lasă-mă pe mine şi hai să ne întoarcem la ce avem de făcut. Cum îl scăpăm pe om, că are greutăți?

— Mă, Teică, eu am spus ce e de făcut. Mai rămâne să-i găsim cucoana. Ce spui, de pildă, de doamna Bianchi? O ştii pe aia, nurlie? De se duce la coafor în fiecare săptămână şi se oxigenează şi croieşte rochii numai la ofițerese? Unde mai pui că are şi atelier în strada Popa Tatu. Central, vorba aia. Eu am mai trecut pe la dânsa din când în când. Să ştii că-l place pe şef. Mi-a zis-o de la obraz. Ar face o partidă cu el, dar stau şi eu şi te-ntreb, o vrea el, aşa, să se lege la gard? Că e tânăr, domnule, vârlav, poate. Ce tot mâncăm noi rahat aici?

— De, făcuse Teică. N-ar fi mai bună domnişoara Sichitiu, de pe strada Sevastopol? Că o ştii şi dumneata, care a câştigat săptămâna trecută un milion la *Campus şi Bassa*? E ea a dracului, cam naşparlie, dar ce, te mai uiți la chestia asta, când are un milion? Că doar n-are contoar. Închizi din ochi, o duci la biserică cu patru popi şi-i papi părăluțele!

Ciripoi nu prea găsea că domnişoara Sichitiu ar fi ce-i trebuie inspectorului şef. Mai bău un pahar de ismă şi stătu puțin pe gânduri.

— Stai să lucreze nițel motorina asta în mine, că ideile vin grămadă.

— Dom Ciripoi, fă-mi o favoare, dom'le. Hai să trecem pe vin, că ştii cum stau maţele-n noi. Au ruginit dracului ţevile! Lucrăm de douăzeci de ani cu tării de-astea şi nu mai rabdă nici ele, dom'le!

— Teică, dacă nu mai poți, dragă, fă o cerere de scutire, să am semnătura ta, să o arăt la prieteni, să nu te mai umfli tu la mine şi să te lauzi că m-ai băgat sub masă, c-o fi, c-o păți, că m-am săturat de minciunile tale. Cu mine faci pe domnişoara, că nu mai poți să bei, dar când te-ai îmbătat cu odicolonul ăla, cum a fost?

— Oleo, dom Ciripoi, pe toate le ştii! Care dracu' m-a mai vândut?

— Uite, mi-a venit o idee.

— Ascult.

— În situaţia propriu-zisă în care ne aflăm, lui dom Mizdrache îi trebuie ceva tineret bovin, domnule. Că şi el nu mai e la o vârstă, bate cincizeci, cum mă vezi şi te văd. Şi atunci să-i găsim dracului o puicuţă, una de cinşpe ani, domnule, să-i fluiere ca şarpele. Să-l vezi cum se-mboboşează. Eu l-am mai apucat o dată. Parcă-l luase pe Dumnezeu de picior. Nu mai avea somn, bătea mahalălile, de ziceai că are optăşpe ani.

— Păi unde să-i găsim, dom Ciripoi, o fetiţă aşa pe sprânceană? Una frumoasă şi cultă, domnule, că am văzut eu, îi plac cultele.

— Ei, asta-i bună! Acum o să-i găsim o elevă de la *Şcoala Profesională* sau de la *Regina Maria*. Frumoasă să fie, să aibă balcoane acolo, cum trebuie, cufărul sus, că e câte una de astea de-ntoarce Bucureştiul.

— Dom'le, aş şti eu aşa, pe una, Marigeta a lui Popescu Podoabă, plăpumaru, din Dristor. Dar asta a băgat vreo doi în mormânt până acum. Tot de-ăştia căptuşiţi cu parale, cam purii, unul bătea pe şaptezeci, altul de avea un depozit de lemne. I-a dus pe amândoi cu cearşaful la spital.

Domnul Guţănescu se înfiinţase cu nişte măruntaie pe tocător şi cu mămăligă rece, pe care le aşternu pe masă, trântind şi o sticlă de vin negru alăturea.

— Dom Crăciunescu a zis că soseşte urgent. Mai aduc un scaun şi să mai pun ceva şi pentru el. Până atunci mai beţi isma asta care a rămas, că nu-mi place să duc înapoi ce-am servit la masă. Nu de alta, dar nu ne mai merge bine, domnule.

Cei doi se apucară să mănânce, meşterind duşi pe gânduri.

— Ia te uită, domnule, făcea din când în când Ciripoi. Eu zic că o să-i placă lui dom Mizdrache. Dacă a dus ea doi boşorogi cu cai mascaţi la groapă, înseamnă că e artistă, domnule, adică exact ce-i trebuie lui dom inspector. Hai

noroc, să încercăm să vedem ce gust are *Traminerul* ăsta.

Peste vreun ceas se arătă şi Crăciunescu, căruia îi făcură loc la masă cu ei.

— Stai jos. Ce mai e pe la prăvălie?

— Ce să fie? Domnului Mizdrache îi plouă şi-i ninge. I-am dus nişte dosare cu chestii curente, nici nu le-a deschis. Voi aţi auzit ceva?

— Ce să aud?

— Turnaţi-mi şi mie nişte vin de ăsta. Cred că cârciumarul a pus ceva de băgat sub nas şi pentru mine.

— Cum nu? Poftim. Şi dă pe gură.

— Nene Ciripoi, şi matale, domnu' Teică, că sunt mai tânăr ca dumneavoastră, nu e bine, domnule, cu domnul Mizdrache.

— Dar ce a făcut? Ce i s-a întâmplat? i-o fi murit careva. A dat în bară?

— Eu cred că a dat în bară. Avea el o obligaţie faţă de domnul Tismana şi se pare că n-a reuşit chestiunea. Şi doar săptămâna trecută, când am lucrat cu domnul Mizdrache la o situaţie, omul părea mulţumit. Îmi şi spusese: Crăciunescule, fă-ţi bagajele că o întindem de la serviciul ăsta, avansăm, că ne-o fi şi nouă! O să-l învăţ eu minte pe Jeannot, ăla, care mi-a mâncat mie cariera. Am eu un pont care, dacă îmi iese... Şi uite, se vede treaba că nu i-a ieşit...

Ciripoi, care era mai optimist, spusese cu vocea lui de băutor:

— Crăciunescule, ce ne băgăm noi, domnule, în afaceri importante? Uite, şedeam aici cu Teică şi ne sfătuiam. Omului ăstuia îi trebuie o femeie, o prospătură, ceva. Am făcut apelul, am zis de aia, de aia. Până la urmă am căzut de acord că lui dom Mizdrache i-ar trebui ceva, aşa, o fetişcană, de viţă nobilă. O cunoşti pe Marigeta, a lui Popescu, plăpumaru'?

— Marigeta, Marigeta? întrebase Crăciunescu... Asta nu e

fata lui Podoabă?

— Ea.

— Ei, bună bucățică. Votez. A cusut-o ta-so de două ori, a dus-o la doctor, că voia s-o mărite, dar nici ăia, ginerii, nu erau făcuți la şapte luni. Au băgat de seamă. Pe urmă, dacă a văzut el că capra sare masa şi iada sare casa, ce şi-a zis: ia s-o pun, domnule, pe piață, s-o dau la nişte oameni serioşi, să am un profit şi eu. Şi s-a împrofitat.

— Şi încă cum, făcuse Ciripoi.

Şi după ce aflase şi Crăciunescu ce mai era de aflat, se apucă să mănânce şi să bea la cot cu ceilalți doi ca să-i ajungă din urmă, şi, după încă vreo două ceasuri, căzură de acord că Marigeta, a lui Popescu Podoabă, plăpumaru, era exact ce-i trebuia la ora aceea lui Mizdrache, şeful lor...

Întrevederea inspectorului şef cu Ionescu-Tismana în chestiunea cu Eduard Marinescu avusese loc într-o dimineață, devreme de tot, după ce, în urmă cu o zi, subsecretarul de stat aflase de la Eugen Cristescu că cineva din aparatul serviciilor secrete încercase printr-un interpus o spargere la locul unde se țineau dosarele cele mai importante.

— Domnule Tismana, îi spusese Eugen Cristescu, fără să bănuiască că firele acestei afaceri duceau până la cel din fața lui, îți recomand o vigilență sporită. Lucrurile iau o întorsătură destul de neplăcută. Toate indiciile ne-au condus către Dandu Vesalon, al cărui stil de a pătrunde în sediul nostru a fost repede identificat de către cei de la *urmăriri*. Când am vrut să aflăm pentru cine lucrase, până să ne trezim noi, s-a spânzurat cu cureaua de la pantaloni în celulă. Acum cercetăm să vedem unde ar duce firele, pentru a stabili pentru cine a lucrat escrocul ăsta. E foarte important să ştim cine se afla în spatele lui Vesalon.

Prin şira spinării subsecretarului de stat trecuse un frison. Se stăpânise perfect şi aşteptase întrebarea următoare a lui

Eugen Cristescu.

— După dumneata, cine ar fi fost interesat să pună mâna pe dosarele comuniştilor şi pe cele ale celor mai importante afaceri oneroase din ultimii zece ani?

— Logic, cei mai interesați de aceste dosare n-ar putea fi decât nemții.

— Şi cum a ajuns acest Vesalon să lucreze pentru nemți?

— Asta nu mai ştiu.

— Nu există şi nişte oameni din preajma noastră care sunt interesați de dosare?

— În ce scop?

— Asta urmează să vedem.

Convorbirea fusese destul de neplăcută. Ciudat era că, aşa cum avea s-o afle de la Mizdrache mai târziu, spargerea avusese loc, numai că dosarele nu se aflau în seif.

— Ei, domnule Mizdrache, ce poți să-mi spui despre chestiunea asta? îl întrebase Ionescu-Tismana pe inspectorul şef, când acesta se prezentase în Aleea Alexandru.

— Nu ştiu ce pot să vă spun. Lucrurile au luat o întorsătură foarte neplăcută. Dumneavoastră ați mai vorbit cu cineva în problema aceasta?

— Nu, minți cu sânge rece subsecretarul de stat. Dar de ce întrebi?

— Pentru că am impresia că Vesalon a fost contactat şi de o altă persoană.

— În ce mă priveşte, nu am nicio idee. Regretabil e că se va face o anchetă, pentru că spărgătorul s-a sinucis; până la urmă cercetările tot vor duce undeva.

Mizdrache gândea acelaşi lucru pe care-l gândea şi Ionescu-Tismana: piesa principală din furtul nereuşit dispăruse, iar Eugen Cristescu va voi cu orice preț să ştie cine voia să pună mâna pe dosare. Şi atunci...

Dar scurta perioadă de nelinişte a celor doi trecuse repede.

După două zile de la moartea lui Dandu Vesalon, fusese găsit lipsit de viață şi Eduard Marinescu. Rezolva asta, oare, încurcata afacere a dosarelor? Dacă individul lăsase vreo scrisoare, dacă vorbise ceva cu nevastă-sa? O neplăcere care nu mai putea fi stăpânită începuse să-i otrăvească zilele lui Ionescu-Tismana. Îl chemase din nou la el pe Mizdrache şi-i vorbise ca niciodată, pe un ton amenințător.

— Domnule, cred că-ți dai seama că-ți joci cariera. Ai cercetat? Răposatul a lăsat ceva, câteva rânduri, un adio patetic, cum fac cretinii ăştia în asemenea împrejurări?

— Domnule ministru, după câte ştiu, n-a lăsat nimica, fiți fără grijă.

— Dar ce a fost cu el? S-a sinucis, a fost omorât?

— Deocamdată nu ştim nimic. Ancheta e-n curs. Când am să am vreo ştire, o să vă spun. Să lăsăm lucrurile să se desfăşoare în linişte. Orice agitație va atrage atenția asupra noastră, şi nu e bine. Contați pe discreția mea.

Subsecretarul de stat îl privea ca pe un om mort. De asta Mizdrache îşi dădu seama numaidecât. „Mă curăță! L-am băgat în rahat, adio visuri de mărire! Dar şi eu, dacă aş deschide clanța... Sper că-şi dă seama".

Se despărțiseră rece, ca doi oameni de afaceri care nu mai aveau să trateze nimic. Ionescu-Tismana nervos, agitat, deşi se stăpânea cât putea, îl căutase pe Armand. Acesta avusese două zile foarte grele. Cu o seară înainte, căpitanul inginer Siegfried von Hagen îl invitase, împreună cu prietenii lui apropiați, maiorul Braun şi doamna Hoffmann şi consilierul de ambasadă Hermann Reinhardt, la o masă de adio. Se întorcea pe front, la unitatea lui, şi voia să îşi ia rămas-bun de la cei cu care îşi petrecuse concediul în România. În uniformă, cu Crucea de Fier la gât, cu aerul său marțial, cu o expresie disprețuitoare pe care nu şi-o ascundea, căuta să fie afabil, să lase impresia celor cu care stă la masă că se simte foarte bine şi că le va purta o bună amintire; în fond,

nu vedea în ei decât nişte învârtiți, care se feresc de front şi care nu gustă primejdia războiului, adică nişte ambuscați, nişte infirmi, care nu meritau nicio atenție.

În rotonda de la *Athénée Palace* se înghesuia o lume amestecată, foarte mulți ofițeri germani, domnul Popescu-Grivița cu Marie-Jeanne, doctorița Vătămanu cu o familie necunoscută, Raoul, care bea cu Călin Merdea şi cu Lupu Rădulescu şi alți câțiva necunoscuți. Afară ploua, înăuntru era un aer înăbuşitor, se fuma mult, chelnerii serveau plictisiți, o orchestră nou venită încerca să încropească un repertoriu pe placul nemților, dar instrumentele sunau prost.

Nu începuseră toasturile şi Armand se scuză față de cei de la masă pentru câteva minute, trecând alături, lângă Raoul, unde Lupu Rădulescu perora în gura mare:

— Ascultați la mine, domnilor, eu am fler politic. E începutul sfârşitului. La anul pe vremea asta o să fie altă lume aici, o să vedeți englezi şi americani, ia te uită cine vine! se mirase el privind spre intrare: Dionisie Mocanu şi cu Mitu Palade. Sunt plouați ca două curci. Pe urmă, văzându-l pe Armand: Ce faci, domnule? Tot cu nemții, tot cu nemții? Ai grijă, că nu se mai poartă. Să-ți povestească nenorocitul ăsta de Călin Merdea ce pătimeşte el din cauza asta. Ia un loc.

De fapt, Armand avea treabă cu Raoul. Se aşează pe un colț de scaun, spunându-le că e grăbit, că deja a săvârşit o impolitețe plecând de la masa la care fusese invitat.

— Ce-i cu tine, Armand? Probabil că mă cauți pe mine.

— Chiar aşa. Nu ştiu unde este domnul Tismana. Azi am avut o zi de alergături. Am tot telefonat acasă, dar nu era nimeni. Mi-a răspuns numai Marcela. Ai idee unde poate să fie?

— Naiba să-l ia! Freacă ăştia la el de nu-şi mai vede capul. Nu ştiu, Armand. Mai încearcă cu telefonul.

Mitu Palade se aşezase în dreapta lui Lupu Rădulescu iar Dionisie Mocanu adulmeca cu privirile în jur.

— Trebuie să pice şi Marcu Greceanu acum. Vine cu ştiri proaspete.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebase Călin Merdea.

— Ce să se întâmple, domnule? Dumneata pe ce lume trăieşti? Şacalul de Pamfil se pregăteşte s-o şteargă din ţară, dacă n-o fi şi şters-o până acum; Stelian Popescu şi-a făcut bagajele, că am oameni la curtea lor care-mi suflă tot. Îi plătesc. Miroase a faliment. Dar de Arghezi aţi auzit? L-au băgat în lagăr.

— Ei, pe dracu'!

Prin uşa salonului albastru îşi făcea loc, precipitat, Marcu Greceanu. Îi salutase de departe cu mâna şi înota printre mese ca să ajungă mai repede lângă ei.

— Bună, bună! Ce-mi daţi să vă spun una proaspătă? întrebase noul venit.

— Las-o cu prospăturile tale, că suntem sătui, dragă, zisese Raoul. Când a căzut Stalingradul, probabil că erai la o damă de o săptămână. Toată lumea ştia noutatea, numai la tine se fezandase. Dar dă-i drumul. Ce bei?

— Depinde cine plăteşte.

— Păi cine să plătească, să plătească domnul Armand, că e secretarul ministrului. Sau să lase o semnătură aici, că el e mai înstărit.

— Ei, asta-i bună! se amestecase Raoul. Vine omul şi vă dă bună-seara, şi-l puneţi să plătească. Pomanagiilor! Să plătească Dionisie, că-i iese un roman acum şi o fi luat şi el vreun avans.

— Ia scutiţi-mă! mârâise acela. Voi ştiţi: eu totdeauna beau o cafea amară, şi mă retrag. Voi vă-ndopaţi, beţi ce vă pofteşte inima şi, la plată, hop, să vin eu să vă plătesc.

Lupu Rădulescu găsise soluţia.

— Tragem cu banul la urmă, şi gata. Ia spune, domnule, i

se adresase lui Marcu Greceanu. Nu ne mai fierbe. Ce ai auzit?

Dar ziaristul striga după un chelner:

— Psst, băiețică! Mă, ăla, tu n-auzi? Adu repede un *whisky*, că mi s-a uscat gâtlejul. Mă, Costele! Mă, tu nu mai mă cunoşti pe mine? Adu repede un *whisky*. Şi pe urmă, întorcându-se spre cei de la masă: Dar pe voi tot aşa v-a plouat?

— Dacă nu vă cumpărați umbrele, mârâise Raoul. Voi nu ştiți să vă purtați. Ascultați la mine, un *gentleman* englez n-ar ieşi la plimbare fără umbrelă, să-l tai.

— Parcă dumneata ai umbrelă? câtâise Călin Merdea, cu un glas rău.

— Vrei să te duc la garderobă, să ți-o arăt? Dumneata crezi că eu m-am născut la Frecățeii-din-față, sau unde te-i fi născut? Eu sunt băiat de familie, domnule Merdea, os de Slătineni, nu umblu cu ciumagul pe uliță.

Dionisie Mocanu se enervase:

— Lăsați, domnule, scandalul, să ne spună Marcu Greceanu ce-a auzit.

Armand, care ar fi vrut să plece, întârzie totuşi câteva minute, pentru a auzi noutatea. Nu erau de dispreţuit nici chiar ştirile fezandate ale lui Marcu Greceanu în asemenea vremuri.

— Spune, domnule, ce-ai în guşă odată, îl somă şi Mitu Palade, privindu-şi sandalele ude de ploaie şi gândindu-se cu tristeţe că a doua zi va zace în pat cu ceaiuri şi aspirine *Bayer* la cap.

Marcu Greceanu spuse în sfârşit ceea ce avea de spus:

— Pe scurt, că n-avem vreme de pierdut, ştiu din sursă sigură că Mişu Antonescu a chemat acum o lună pe cineva la el acasă şi i-a dat un milion...

— Ei, cum aşa? L-a găsit pe el filotimia? mârâise Dionisie Mocanu, care era rău la pagubă, când era vorba de nişte

bani pe care nu-i încasase el. Un milion e un milion, chiar în timpurile astea de război.

— Domnule, *parole d'honneur*, că nu mănânc gogoşi. I-a dat un milion!

— Cui? întrebă Merdea.

— Şi pe ce, domnule, pe ce? se înfioră şi Lupu Rădulescu, şi el avid de bani luaţi pe gratis.

— Ghici, ghicitoarea mea! încheie Mitu Palade discuţia.

Armand se ridicase.

— Pe mine mă scuzaţi. Mă duc să dau un telefon domnului ministru. Dacă termină nemţii masa mai repede, sper să vă mai găsesc aici...

Ieşi până în hol, îl căută pe Ionescu-Tismana, dar el încă nu sosise acasă. Când se-ntoarse la masa invitaţilor, n-apucă să se scuze, pentru că nu voia să-l întrerupă pe Siegfried von Hagen, care, cu un pahar de coniac în mână, le ţinea un discurs înfierbântat:

— Incendiul Reichstagului a fost farul care a luminat o eră nouă a istoriei mondiale. Ei bine, suntem barbari şi vrem să fim barbari! E un titlu de onoare. Noi vom întineri lumea care e aproape de sfârşitul ei. Singurul nostru scop este s-o răsturnăm! Cruzimea şi brutalitatea sunt singurele lucruri care impun! În lume nu se respectă astăzi decât forţa şi sălbăticia! Suntem acuzaţi că am trecut prin fier şi foc Continentul european. N-am făcut altceva decât să-l fecundăm! Teroarea e arma politică cea mai importantă, şi n-o să ne lipsim de ea numai pentru că asta şochează câţiva burghezi imbecili. În război, succesul îl aduce teroarea. Destul cu prejudecata democraţiei, care a otrăvit şi a distrus toate entităţile naţionale. Ea, această democraţie, împotriva căreia *Führerul* ne-a trimis să luptăm, este mai rea decât sifilisul. Suntem soldaţii revoluţiei naţional-socialiste, imensul cataclism va purifica organismul putred al Europei! Suntem poporul ales, şi nu mă feresc de cuvânt! Aveţi în

față un fanatic, care crede că o națiune nu poate fi cu adevărat independentă decât dacă este bine înarmată militar şi inspiră vecinilor frica. Era nevoie de spațiu vital, şi ni l-am cucerit. De la Atlantic la Caucaz, din Iran şi până-n Africa! Înfrângerile trecătoare, care au speriat atât de mult pe unii, vor rămâne numai o amintire neplăcută, ca o durere de măsea. *Heil Hitler*!

Toți se ridicaseră în picioare şi salutau cu brațul ridicat.

La masa grupului *Şotron*, Mitu Palade cârâia destul de tare ca să fie auzit şi de cei din jurul lor:

— Ia te uită, paparudele? Dau o reprezentație şi aici. Să te afli într-o țară streină şi să te porți ca la tine acasă. Asta nu-i politicos!

— *Ce n'est pas qu'il soit impoli*, *mais il est importun*, zisese Raoul. Lasă că le trece. Am mai văzut eu nemți la Bucureşti şi în războiul celălalt. Umblau umflați ca guşații şi, într-o noapte, dracul i-a mai văzut!

Masa de adio oferită de Siegfried von Hagen fusese foarte scurtă. Trenul căpitanului inginer pleca peste un ceas şi jumătate şi el trebuia să mai treacă pe la hotel, să-şi ia lucrurile, aşa încât, după alte câteva toasturi, îşi luară rămas-bun.

— Domnule Sachelarie, îi spusese lui Armand căpitanul inginer, sper că nu-mi vei păstra ranchiună pentru micul nostru incident. Suntem nişte militari care au uitat obiceiurile din timp de pace. Venim şi ne întoarcem într-un loc în care, cum spunea Danton, sunt verbe care nu se pot conjuga la toate modurile. Pot spune: voi fi ghilotinat, dar nu: am fost ghilotinat! (Fusese un presentiment sau nu, dar, peste două luni şi jumătate, secretarul ministrului Tismana avea să afle de la doamna Gerda Hoffmann că fanaticul căpitan-inginer fusese ucis în timpul unui asalt, undeva lângă Kaluga.)

Şi, după ce strânsese mâna tuturor, grupul de militari şi

de prieteni îl condusese până la maşina care-l aştepta în faţa hotelului. Înainte de a se despărţi şi de ceilalţi, doamna Hoffman îl întrebase pe Armand:

— Poţi să-mi dai vreo ştire nouă?

— Deocamdată, nu. Dar dumneata?

— Omul pe care l-a cerut domnul Tismana, e vorba de Vasile Ionescu acela, va fi adus în ţară peste două zile. Cum facem ca să vi-l predăm?

Noutatea îl găsea nepregătit pe Armand.

— Să-l întreb pe ministrul meu. El nu vrea să fie amestecat. Probabil că o să trimită pe cineva. Mâine de dimineaţă pot să-ţi telefonez?

— Da. De ce nu? Ai numărul meu de la birou, nu? Atunci îţi voi spune şi cu ce îl aduc. Cu trenul sau cu avionul. Operaţia trebuie făcută discret, cum bănuieşti.

— Bineînţeles.

Îi sărutase mâna şi dăduse din holul hotelului un telefon doamnei Smaranda Robescu, la magazinul ei de antichităţi, cerându-i să-l convoace pe domnul Petroveanu, a doua zi, pe la zece, că are să-i vândă o piesă rară... Pe urmă se întorsese la masa grupului *Şotron*, unde discuţia se încinsese bine de tot.

— Pe dumneata o să te spânzurăm frumos de un felinar! spunea cu osârdie Mitu Palade, cu glasul lui răsunător, care putea fi auzit şi de la mesele alăturate.

Călin Merdea, pentru că de el era vorba, îl privea prin ochelarii săi cu opt dioptrii.

— Domnu' Palade, dumneata glumeşti! Cum adică, să mă spânzuraţi de un felinar? Dar ce am făcut?

— Cum, ce-ai făcut? Eşti căsătorit cu o nemţoaică. Ce, parcă noi nu ştim? Ai vrut să faci carieră. Poftim carieră!

— Lasă-l, domnule, în pace, intervenise Raoul. Ce-l sperii atât? Dacă i-a plăcut lui o nemţoaică, treaba lui. Dacă vin mâine englezii, o să ia o englezoaică, dacă vin ruşii, o să ia o

rusoaică şi aşa mai departe. Domnul Merdea e un oportunist perfect. Mie-mi plac canaliile, domnule. Şi domnul Merdea e o canalie perfectă! Nu-i aşa, domnule Merdea? Şmecheri sunt pe toate drumurile, dar canalii, ăsta e un articol de lux!

Şi, văzându-l pe Armand, îl întrebase:

— L-ai găsit, dragă, pe Puiu? Ori s-a băgat şi ăsta cine ştie sub ce fustă?

— Nu. Nu l-am găsit.

— Dar ce eşti aşa de grăbit? Mai e zi şi mâine. Mai bine stai colea şi bea cu noi, să-l judecăm pe domnul Merdea ăsta, care şi-a luat nemţoaică.

Marcu Greceanu îl cerceta şi el, luându-l peste picior pe acuzatul de la masă:

— Domnu' Merdea, că ai luat o nemţoaică nu e un cap de ţară. Parcă eu n-am nemţoaică în casă? Dar am luat o nemţoaică la copil, pe când să iei o nevastă nemţoaică, asta-i cu totul altceva!

Învinuitul începuse să se înfurie:

— Eu nu ştiu ce v-a căşunat pe mine, că doar v-am spus: Am înaintat şi actele de divorţ. Nepotrivire de caracter! E limpede. Nu ne înţelegem. A fost o greşeală a mea. Acum ce, trebuie să mă împuşc? Şi domnul Mitu Palade ce face pe nebunul? Ce-mi ţine mie predici?

— Cum adică, domnule? Îţi ţin predici? Păi dumneata nu cunoşti ce activitate am avut eu? În comună la dumneata nu veneau ziarele? Te rog să părăseşti masa imediat. M-auzi? Dumneata pui la îndoială credinţa mea politică? Viaţa cinstită a unui om care nu se sfieşte, iată, într-un local public, să spună ce gândeşte în gura mare?

Dar se înrăise şi Călin Merdea, care nu era dus la biserică în astfel de ocazii:

— Dacă eşti antifascist, domnule Palade, de ce nu te afli în puşcărie sau în lagărul de la Târgu Jiu, ca domnul Arghezi?

De ce stai cu noi la masă, la *Athénée Palace*, aici unde bem şi mâncăm noi, ăştia care avem neveste nemţoaice şi suntem *colaboraţionişti*, cum zici dumneata...

Marcu Greceanu îl trăgea de mânecă pe Mitu Palade.

— Stai, dragă, jos, nu te mai înfoia atât, că n-o să vină agenţii din *Athénée Palace* să te aresteze tocmai în seara asta, cum ai vrea tu, ca mâine-poimâine să te lauzi că ai sfidat regimul în public şi să mai ceri şi vreo decoraţie. Ia te uită la el...

Mormăind, Mitu Palade se aşezase pe scaun şi ceilalţi căutaseră să schimbe vorba.

— Ce dracu' sărbătoreau nemţii ăia, domnule Sachelarie? întrebase Dionisie Mocanu strâmbând din nas, pentru că nu-i plăcea cafeaua de la *Athénée Palace*.

— Ce să sărbătorească? Un nebun de căpitan pleca pe front. L-am cunoscut întâmplător la Ambasada Germaniei, unde mi-a făcut teoria raselor. Se ducea să se mai bată niţel, că nu i-a ajuns!

— Vorbeşti de parcă nu ţi-ar place războiul ăsta, domnule Armand. Te-ai molipsit de la noi. Ca mâine te văd pe drumuri, se amestecase în vorbă şi Lupu Rădulescu, am spus eu întotdeauna că eşti un băiat cumsecade.

Până la urmă, spiritele se liniştiră, se comandă bere, Raoul le povesti pentru a nu ştiu câta oară afacerea cu devizele regale ale lui Carol al II-lea şi, pe la unsprezece jumătate, părăsiră restaurantul, discutând în gura mare, deşi nu se mai certau.

De dimineaţă, la ora şapte, Armand se afla în biroul lui Ionescu-Tismana. Subsecretarul de stat nu prea dormise, era nervos. Părea a-i ascunde ceva şi până la urmă îi spusese:

— Armand, am auzit că m-ai căutat ieri toată ziua. Aveai ceva important să-mi spui?

— Da. Am aflat ce-i cu Eduard Marinescu ăsta.

Subsecretarul de stat îl privise ca şi când atunci îl vedea pentru prima oară. „Asta mai lipseşte, să ştie şi Armand de ce l-am căutat pe Eduard Marinescu!”

— Ei bine, ce-i cu Eduard Marinescu?

— Domnule ministru, e un fost ofițer de jandarmi, dat afară din armată pentru fraude, fost administrator-delegat la ferma regală Segarcea, unde a făcut un matrapazlâc, protejat de fratele dumneavoastră, Raoul, şi care a fost găsit mort în apartamentul său acum câteva zile. Este bănuit că e amestecat într-o spargere care a avut loc la secția *Documente secrete*, unde lucra de câțiva ani.

Totul era limpede.

— S-a sinucis sau a fost omorât?

— Nu se ştie încă. Omul a murit otrăvit. Putea să-i pună altcineva otrava în mâncare sau s-o ia singur.

Ionescu-Tismana îl invită să ia loc pe scaun.

— Armand, odată încheiată chestiunea asta, dacă ea s-a încheiat, am totuşi nevoie de aceste dosare. Mă înțelegi?

— Vă înțeleg.

— Ai vreo idee?

— Acum va fi foarte greu, domnule ministru. Se vor lua măsuri speciale. Şi aşa, dacă n-a fost vorba de vreun denunț, înseamnă că domnul Eugen Cristescu ştie să-şi păzească marfa. Dar stau şi mă întreb cine ar fi putut să-l înştiințeze? Cel care a dat lovitura, nu! Domnul Eduard Marinescu, nici atât, cei pe care Eugen Cristescu îi avea la mână, prin deținerea acestor dosare, exclus! Fratele dumneavoastră, cât ar fi de boem, e totuşi un bărbat de încredere.

— Şi atunci, atunci! Dă-mi soluția.

— Să ne mai gândim, domnule ministru. Trebuie să existe şi o soluție. Mai aveți treabă cu mine astăzi?

— Nu. Dar de ce eşti aşa de grăbit?

— Nu sunt grăbit, dar am o zi foarte grea. Două delegații

pe care trebuie să le întâmpin, trebuie să rezolv pentru soția dumneavoastră un memoriu la Mareşal. Doamna Istrătescu, prietena dumneavoastră, m-a rugat să merg cu dânsa pe la doamna Smaranda Robescu, pentru nişte covoare, plus alte fleacuri. Dar dacă aveți nevoie de mine, anulez unele chestii şi stau cu dumneavoastră.

— A, nu, dragul meu. Vezi-ți de treabă. Ne vedem diseară. Dacă se iveşte ceva nou, îți las vorbă.

Peste trei ceasuri, Armand îl vedea pe Colonel, în odăița de sus a magazinului de antichități al doamnei Smaranda Robescu.

— Ce s-a întâmplat? îl întâmpinase Colonelul, care arăta obosit.

— Ce să se întâmple? Doamna Gerda Hoffmann mi-a spus că peste două zile Vasile Ionescu va fi adus în țară. Peste o oră îmi comunică locul şi ora de unde îl putem lua. Întrebarea este: cum va decurge operația?

— Asta e treaba mea. Oricum, tu nu trebuie să fii amestecat. Comunică-i că pe Vasile Ionescu îl va lua în primire inspectorul Ispas.

— Există un asemenea inspector?

— Ai să râzi, există!

— Prea bine.

— Acum am să-ți dau şi eu o veste!

— Ei bine?

— Ei bine, Tronaru se află internat în lagărul de la Slobozia.

— Cum aşa?

— L-au trimis pe front într-un batalion de pedeapsă şi a reuşit să se întoarcă cu câțiva inşi. La graniță, bineînțeles că l-au luat de proaspăt şi l-au băgat în lagăr. Ar trebui să facem ceva. Tu, cu relațiile tale pe-acolo, cum stai?

— Găsim noi pe cineva mai ales acum, cât miros eu, există foarte mulți indivizi care ar vrea să-şi scape pielea ajutându-

l pe un om ca Tronaru.

Se despărțiseră în grabă şi, după aceea, Armand telefonase doamnei Hoffmann. Vasile Ionescu sosea peste două zile cu avionul pe aeroportul Băneasa, la orele cinci după-amiază.

Era vorba de o cursă specială şi probabil că el putea să-i comunice cine va veni la predarea acestui domn.

— Un înalt funcționar din Siguranța Statului îl va prelua cu o gardă specială. Inspectorul şef, Ispas...

— Cum, nu e domnul Mizdrache care se ocupă de treaba asta?

— A, nu, doamnă. V-aş ruga chiar să nu pomeniți nimic domnului Mizdrache, dacă-l întâlniți. Ar însemna să compromitem toată înțelegerea noastră. Este o chestiune absolut confidențială.

— Bine. Am înțeles. Deci, inspectorul şef Ispas. Ca să comunic şi eu mai departe.

„După asemenea afaceri complicate şi riscante, e bine să te duci la cinema" îi spusese mai devreme Colonelul. „Ceea ce am să şi fac".

Armand cumpără un ziar de la chioşc şi citi programul filmelor care rulau în acea săptămână. Nu era mare lucru: două comedii cu Theo Lingen, o alta cu Macario, nelipsita Zarah Leander, într-un film de spionaj, şi reluarea unei pelicule pe care o mai văzuse o dată şi care îi amintea de Spania anilor '36: *Asediul Alcázarului* cu Fosco Giacchetti, la cinema *Arta*, pe Călăraşi.

După un sfert de ceas, dus de *Citroën-ul* său, Armand ajunsese în fața cinematografului *Arta* de pe Calea Călăraşi, îşi cumpărase un bilet şi se instalase, condus de o fată cu o lanternă chioară, în penultimul rând de bănci al sălii. Pe ecran se auzeau împuşcături, cavaleria marocană cu lăncile la şold ataca furibund, copiii din sală băteau încântați din picioare, cineva mânca semințe lângă el, scuipând cu sârg cojile pe duşumea, apăru şi generalul Moscardo, în bluză de

legionar cu leduncă de-a lungul pieptului şi cu pistol la şold, şi pe urmă începură să şuiere bombele artileriei republicane, lovind zidurile inexpugnabile ale Alcázarului.

Totul ca într-o operetă, o făcătură solemnă după un scenariu confecționat, probabil, în birourile lui Franco sau ale lui Mussolini, care, văzut pentru a doua oară, îl scotea din sărite.

Se ridicase şi-şi făcuse loc printre rânduri. Încă, în spatele lui, se mai auzeau exploziile din studiourile *Cinecittà*, care sugerau asediul Alcázarului. Despică perdeaua neagră deasupra căreia scria *Ieşire* şi, ajuns afară, fu orbit de soare. „Ieri ploua de rupea şi azi e zi foarte frumoasă”.

— Tovarăşul Vasile Dănacu? Din bateria *Tudor Vladimirescu*?

În fața lui şedea omul cu ochelari negri, pe care îl mai întâlnise de câteva ori şi care nu îndrăznise să-l acosteze.

— Mă recunoşti?

Îşi scosese ochelarii şi Armand îl recunoscu şi-şi aduse aminte şi de numele lui: Gheorghe Ladislau.

X
ME DUCLE ESPANA

De la ferestrele hotelului *Oriente* de pe Ramblas, Barcelona părea un oraş în sărbătoare. Jos, pe marile artere, sindicatele, C.N.T.-ul şi anarhiştii F.A.I. demonstrau în rânduri compacte. Undeva se trăgeau focuri rare de armă. Puteau să fie saluturi ca la sărbătoarea San José, sau erau numai patronii de restaurante sau proprietarii de magazine care-i urau pe republicani. Treceau camioane căptuşite cu foi de tablă, cu aerul că sunt care blindate. Cavalerişti în cămăşi roşu cu negru, cu puşti de vânătoare în mână, fete blonde, cățărate pe capota taxiurilor sau a limuzinelor Hispano Suiza, strigau cu glas pițigăiat: „Noi mergem la Huesca, vom cuceri Zaragoza!" Anarhiştii, în uniforme pestrițe, defilând în rânduri dezordonate, cu chitare la şold, urmați de căruțe încărcate cu lăzi de grenade şi amestecați cu frumoase fete în bluzoane albastre, pe tocuri înalte, cărând în spate puşti grele, voiau să aibă un aer marțial, dar totul i se părea lui Vasile Dănacu o defilare teatrală. Nu în felul acesta îşi imaginase războiul, dar războiul aştepta, avea să-l cunoască, din el abia i se arătase câte ceva: baricade, geamuri sparte, tuburi de cartuşe, grămezi de trandafiri roşii pe locul unde căzuseră republicanii. Niciodată nu văzuse atâți trandafiri roşii. Războiul era, poate, şi huruitul îndepărtat de avioane care treceau deasupra oraşului, şi hotelul *Colón*, cu etajele superioare arse, cu geamurile plesnite şi cu nişte pompieri ridicoli, care păreau mai degrabă civili decât soldați. Burdufuri de vin, şunci, plăpumi, anarhişti cu săbii vechi de Toledo la şold, oameni care se evacuau în autocamioane rablagite, amestecați între taburete de catifea, puşti de vânătoare abia scoase, probabil, din vreo panoplie, ostaşi care dormeau în

paturi uriaşe, regale, cu polog, înalte cât nişte catafalcuri, glasuri sparte, strigând: „Trăiască organizația de luptă contra disciplinei”. De undeva, de la parterul unui hotel de peste drum, răsuna marşul *Fiii poporului*, imnul C.N.T.-ului. *Partizanii anarhiei mondiale* țineau şi ei un miting ceva mai sus, în fața cazărmii *Bakunin*. *Esperantiştii militanți* apăruseră dinspre *Paseo de Colón*. Confuzia, anarhia, *imbroglio*-ul războiului, oameni fără treabă, alergând de colo-colo, steaguri roşii şi negre care simbolizau gândirea omenească şi lupta, coloane, centurii cu nume amestecate: *Ceapaev*, *Pancho Villa*, un batalion etiopian, pe care ceilalți îi numeau *Neguşii* sau *Dracii îndrăzneți*, *Batalionul ateilor*. În piața *Colón*, cu o zi înainte, Vasile Dănacu ascultase pe vorbitorii întruniți la un miting ținut sub titlul: *Reeducarea omenirii*. Vorbitorul, un individ feroce, cu părul vâlvoi, înalt de aproape doi metri, cu nişte pumni mari de zidar, îmbrăcat într-o cămaşă desfăcută la piept şi nişte pantaloni de doc, cu espadrile puse pe picioarele goale, huiduit de o jumătate din asistență şi aclamat de cealaltă, propunea primarului Barcelonei, care nu se ştia dacă era de față, să se ridice imediat în oraş statui lui Socrate, Spartacus, Cervantes, Reclus, Kropotkin şi Lenin. Discursul se termină în huiduielile jumătății care nu-l agrea pe vorbitor şi-n uralele celorlalți, care aruncau cu bonetele kaki în aer. La tribună se ridicase un alt vorbitor, cu aceeaşi mutră fanatică, vibrând de o emoție, şi ea teatrală, perorând împotriva celor care nu deschid închisorile, cerând ca banii să se ardă şi munca să devină obligatorie. Era o arşiță cumplită, oamenii purtau pălării de paie sau coifuri de hârtie făcute din ziare, cu chipurile lui Primo de Rivera sau al lui Franco pe prima pagină. Ziua nu se dădeau lupte, pentru că era prea cald. Asta o aflase Vasile Dănacu încă de la sosirea lui. Şi atunci, se făceau aceste mitinguri, unde se vorbea atât de contradictoriu şi atât de mult. Undeva, în

port, se duceau tratative cu conducătorii rebeliunii militare din Barcelona, care fuseseră arestați şi duşi pe puntea crucişătorului *Uruguay*. În oraş se discuta dacă rebelii să fie împuşcați sau să fie obligați să întemeieze o comună de muncă. „Ăştia-s nebuni, uite unde am nimerit!", spusese Neluțu Marcovici, omul cu care trecuse câteva granițe, clandestin, până aici. Vasile Dănacu nu avea însă sentimentul unei catastrofe, cum avea fostul săndălar, fostul croitor, cel care reparase în două luni de zile toate maşinile de cusut din Paris, strângând o mică avere. „Ai auzit unde au încazarmat trupele de elită?", îl întrebase. „Unde?" „La casa de nebuni". „La casa de nebuni? Ei nu, că-i bună!" Acolo s-au bătut acum o săptămână. Au murit foarte mulți oameni. Ai văzut butoaiele din care au făcut baricade şi mobilele scoase din casele bogătanilor? Ah, făcuse Neluțu Marcovici, trei căruțe cu mobila asta să am eu la Paris şi m-aş îmbogăți. Au luat până şi sfinți din biserici, îngeri de ghips, ba, am văzut şi un violoncel. Ce idee, să pui un violoncel ca să te apere de gloanțe". Vasile Dănacu îl privea pe micul lui prieten: figură blajină, plină de pistrui, îmbrăcat în salopeta *Frontului Popular*. Dinspre deşertul stâncos al Aragónului venea o arşiță cumplită. Un orator, al câtelea?, urcat pe tribună răcnea în gura mare: „Duşmanul principal e preotul şi călugării! Dați foc bisericilor şi desființați regulile de circulație. De ce trebuie să fim obligați să mergem la dreapta, când drumul nostru e la stânga? Asta este împotriva ideii de libertate!" Jumătatea republicană aplauda cu palmele deasupra capului, strigând: „*Viva*, *viva*". Aceeaşi exaltare care cuprinsese toată Spania, gândea Vasile Dănacu. Dar cineva trebuia să ia comanda. Poate *Frente Popular*. Dar *Frente Popular* era format din oameni amestecați. Mici negustori, proletari, hamali în port, chiar călugări care lepădaseră sutana şi pe care îi cunoşteai numai după capul ras. În drum spre Barcelona, la Malpica,

dormiseră două nopți, şi el şi Neluțu Marcovici, într-un conac vechi, spațios, cu o curte uriaşă în care la amurg se auzeau cum plesnesc copacii de atâta căldură. La început crezuseră că veniseră avioane nemțeşti şi că bombardează. Dar erau numai copacii de o sută de ani, ale căror trunchiuri explodau de atâta soare, umplând iarba pălită de un fel de tărâță galbenă. Proprietatea ducelui de Orion nu mai avea electrică, noaptea toate imensele saloane ale conacului erau luminate cu lumânări care scoteau din pereții întunecați sinistre capete de mistreț, trofee de vânătoare, statui ale Maicii Domnului în haine cusute cu aur, uriaşe vase de aramă şi patefoane cu pâlnii de alamă. Locuința aristocratică avea trei băi uriaşe, cu fotolii şi oglinzi. Din mobilă se mai furase sau se luaseră piese pentru baricade. De pe pereți lipseau tablourile rudelor ducelui şi pe zidurile afumate rămăseseră numai urmele ramelor. „Fluieră vântul, au plecat toți de-aici, şi servitorii. Ah, şi ce mi-ar fi plăcut să mă servească şi pe mine nişte lachei de-ăştia”, zicea Neluțu Marcovici, care găsise în cele din urmă pivnițele cu vin, forțând o uşă şi întorcându-se cu un braț de sticle dezgropate din nisip, în care se afla un vin gros, negru. Nu putuseră să le destupe, le retezaseră gâtul cu baioneta. A doua zi, micuța grupă de soldați, care ocupa conacul, moțăise pe terasele uriaşe ale cerdacului în balansoarele de nuiele sub nişte umbrele colorate care-i apărau de soare. Din când în când, tresărind pe neaşteptate, la câte un bâzâit îndepărtat de avioane, trăgeau cu puştile spre cerul de un albastru nemaipomenit. Dar toate astea trecuseră, acuma se aflau în oraşul plin de soldați şi de civili care făceau pe soldații. Jos, în holul hotelului *Oriente*, erau cel puțin două comandamente. Prin casa scării urcau zgomotele amestecate ale tropăiturilor celor ce aduceau ordine, zgomote acoperite de țăcănitul maşinilor de scris (patrusprezece dactilografe, Dănacu le

numărase, nişte fete cu părul platinat, ieşite parcă în fiecare dimineaţă de sub casca coaforului, şi ele cu tocuri înalte, cu puşca pe care abia puteau s-o ridice, rezemată de mica măsuţă de scris) şi, peste toate, strigăte răguşite: „*Salud hermanos*! *Hasta la vista*! *Adelante camaradas*! *Mañana por la mañana*!" Şi iar tropăituri de bocanci pe scări şi ţăcănitul adormitor, neîntrerupt al maşinilor de scris. Undeva, pe un zid, Vasile Dănacu citise o frază scrisă de careva cu cărbune, la repezeală: „Am plecat după capul lui Cabanellas". Pe faţadele hotelurilor de peste drum, fotografiile lui Durruti, ale lui García Oliver, Lopez, Márquez, Herrera, José Díaz, rupte de anarhiştii care nu-i sufereau şi iar lipite de cei din *Frente Popular*. La un cinematograf era anunţat filmul *Ceapaev*. Jos răcnea un sergent ceva despre *el comunismo libertario*. „Unde dracu' s-o fi dus Neluţu Marcovici de nu mai vine? se întreba Vasile Dănacu. Probabil a mers şi el după capul lui Cabanellas, ori, mai degrabă, caută ceva de mâncare, că dacă ar fi să se lase pe mine ar muri de foame". De jos, de la parter, se auzea un glas, răcnind într-un telefon: „Soldaţii colonelului Villalba nu mai au decât câte o sută de cartuşe de cap de om, iar brigada *Karl Marx* numai câte treizeci şi şase. Anarhiştii colectivizează totul, inclusiv găinile. În Aragón s-a instituit comunismul liber, au fost luaţi banii ţăranilor şi băgaţi pe foc. S-au introdus cartelele de alimente. În oraşul Până, de asemenea, s-au desfiinţat banii..." „Auzi ce nebunie! Anarhiştii lui Durruti, cei care schimbau grâul pe cafea, zahărul pe încălţăminte, iar pe intelectuali, socotiţi paraziţi, îi lăsau să moară de foame!" Asta o aflase ieri, la acel miting în care un orator cerea şi moartea doctorilor, declarând că natura vindecă mai bine decât doctorul.

Era aproape patru, ora siestei. Ramblasul se pustia, încetaseră şi focurile răzleţe de puşcă, nu se auzea decât cârâitul agresiv al papagalilor închişi în coliviile lor aurite.

Erau câteva mii, unii roşii ca focul, cu ochii încercănaţi, blefaritici, sau cu cearcăne violete şi ciocuri lustruite, cu care îşi scărmănau penele în căutarea păduchilor care-i chinuiau. Se strângeau teancurile de ziare de pe tarabe şi cărţile erau legate în pachete de câte zece. Sub umbrelele Ramblasului aţipiseră vânzătorii de planete, care aveau mici colivii în care hamsterii, nişte şoareci mici, se dădeau în carusel şi scoteau hârtii cu pronosticuri din nişte rastele de placaj. Pe o vreme ca asta, când nu ştiai de unde cade o bombă sau de la ce fereastră eşti ochit, bileţelele erau foarte căutate.

Vasile Dănacu se plictisise să-l aştepte pe Neluţu Marcovici. I se făcuse sete, trebuia să coboare, să ia o limonadă rece, asta i-ar mai fi potolit şi foamea care-i rodea stomacul, „Îl mai aştept un sfert de oră". Se aruncă pe patul acoperit cu un polog şi răsfoi ziarele. *Mundo Obrero* anunţa că s-au introdus cartele la tuns şi bărbierit. Se stabiliseră şi raţiile de alimente pe baza calculului că fiecare familie medie e formată din patru oameni şi jumătate. Cum venea chestia cu patru oameni şi jumătate, Vasile Dănacu nu înţelegea. Un alt ziar anunţa că se demontaseră căile ferate în Aragón, pe motiv că acolo se călătoreşte rar şi fumul locomotivelor strică aerul. La Barbastro se închiseseră casele de toleranţă. Un articol de fond dintr-un ziar de la Madrid cerea transformarea bisericilor în cinematografe. Pe contrapagină, un profesor universitar demonstra pe trei coloane că omul nu poate fi privat de libertate, el va fi convins şi atunci trebuiau deschise porţile puşcăriilor pentru că batalioanele anarhiste aşteptau soldaţi. În schimb, la rubrica *Informaţii*, puteai să citeşti că la Oviedo oamenii lui Durruti împuşcaseră pe soldatul Soler pentru că schimbase un bon de tuns pentru un bon de cafea. „Nu, că are dreptate Neluţu Marcovici!"

Nu mai avea răbdare. Coborî, după ce îi lăsă un bilet

prietenului său: „Mă găseşti la *Hosteria del Sol*”. Trotuarele erau pustii, la chioşcurile de ziare uşoara briză, care venea dinspre port, mişca afişele care anunțau că la Madrid soseşte ducesa de Atholl, membră a parlamentului englez. Un crucişător al rebelilor, care trăgea din când în când asupra oraşului, mai descărcase o dată tunurile şi obuzele trecură vâjâind deasupra Ramblasului, explodând undeva, în centrul oraşului. Cineva trăgea cu o puşcă mitralieră înspre mare, probabil ca să sperie pe cei de pe vas. Erau ruşii care locuiau la hotel *Metropol*. Pe Paralela, un grup de anarhişti tropăiau în pas alergător spre port. Oraşul avea, la ora dezolată a amiezii, un aer paşnic. Obloanele căzuseră deasupra ferestrelor, în balcoane spânzurau rufele puse la uscat, femei cu copii în cărucioare treceau ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat pe sub copacii din care cădeau frunzele. Vasile Dănacu se aşezase la o masă a *Hosteriei del Sol* şi ceruse nişte friptură de berbec pusă pe cărbuni şi un pahar de vin negru. Asta după ce restauratorul îi aduse pe o farfurie puține sardele cu ceapă dulce de Valencia în jur, tăiată mărunt. La mesele goale nu se afla decât un client ponosit, care-şi număra bancnotele de hârtie, aşezându-le una peste alta în grămezi. Era un vânzător de portocale pe care le cărase într-un mic cărucior. Nu mai rămăseseră decât câteva grămăjoare, aşezate în piramide, la care trăgeau cu ochiul copiii mucoşi, micuții lustragii care te îmbiau să-ți facă cismele sau bocancii, deşi nu exista spaniol să-ți iasă pe stradă cu pantofii sau cismele prăfuite. Pe o terasă de peste drum, câțiva ziarişti beau cocktailuri, jucând poker şi văitându-se de plictiseală, câțiva francezi pe care îi întâlnise de câteva ori pe scările hotelului *Oriente*, pentru că liftul nu mai mergea de mult, şi care mai mult încurcau pe cei de la comandamentele din hol, cerând detalii despre mersul luptelor, pentru că situația era foarte confuză deocamdată în Spania.

Trecuse o jumătate de oră de când se aşezase la masă, şi Neluţu Marcovici tot nu mai sosea. De la hotelul *Metropol* se auzeau cocoşii ţinuţi pe balcoane pentru orice eventualitate, fiindcă părea posibil ca alimentarea oraşului să fie întreruptă. Ţipetele lor guturale dădeau Barcelonei un aer provincial. Vasile Dănacu îşi amintise, în acea jumătate de oră cât băuse paharul de vin *sangria*, de Mehala, mahalaua Timişoarei în care copilărise, cu cuţitarii ei, cu războaiele de la fabrica de textile, cu jocurile de fotbal în care puştii se împărţeau în două tabere: cei ce luaseră numele *Ripensiei* şi ceilalţi pe cel al *Chinezului*. Aceleaşi strigăte disperate ale cocoşilor la amiază, spărgând liniştea provincială. La ora asta morţii se bronzau la soare, începând să semene cu batalioanele de marocani ale lui Franco. Fusese primul lucru care îi amintise războiul, în urmă cu trei zile, văzând cincisprezece sau douăzeci de morţi, întinşi pe pietrele unei halte incendiate, în care garnitura lor întârziase câteva minute, cât se reparase calea-ferată, bombardată de avioanele fasciste, nişte morţi ciudaţi, cu feţe smolite, ca nişte bărbaţi întinşi pe o plajă, cu o împăcare senină pe chip, parcă surâzând, fără răni sau cu nişte răni acoperite de veşminte, ţepeni. Să nu fi fost mirosul, nici n-ai fi zis că sunt morţi, ci numai o trupă obosită, care se odihneşte inconştient în soarele fierbinte. Trebuia să se obişnuiască cu toate acestea. Ieri-seară, în faţa lui, la o sută de metri explodase un obuz şi văzuse cum le retezase la doi necunoscuţi picioarele. Căzuseră uşor, pe o parte, ca şi când s-ar fi mirat de ce li se întâmplă. Pe urmă începuseră să urle, nu atât de durere, cât la vederea sângelui. Îşi priveau mâinile şi membrele sfârtecate şi urlau, înţelegând că li se petrecuse ceva ireversibil. Era mai mult un protest împotriva a ceva absurd. Alergase împreună cu mai mulţi inşi şi-i ridicaseră, aşezându-i pe nişte tărgi improvizate din scânduri, care fuseseră smulse din nişte bănci, şi

apăruseră, nu se ştie de unde, câteva taxiuri mov şi verzi şi roz ca bomboanele, pe capotele cărora cântau câteva fete: *El partido comunista que es en la lucha el primero para defender a España formó el quinto Regimiento*. Lumea începuse să le huiduiască, le aruncaseră de pe capota maşinilor şi vârâseră răniții înăuntru. Dinspre hotelul *Majestic* alerga în goană un doctor, care cerea să i se facă loc. Unul dintre şoferi smulsese un teanc de ziare de pe tarabă, aşternându-le pe jos sub canapele, ca să nu i se murdărească maşina de sânge. Răniții urlau. Îl vârâseră şi pe doctor într-una din maşini ca pe un pachet şi acela scotocea în mica trusă medicală, căutând ceva. Pe urmă cineva venise cu o căldare cu apă, pe care o aruncase peste asfaltul pe care se mai vedea sângele celor doi răniți, ştergând repede cu o mătură urmele acelei explozii neaşteptate. „Oroarea de sânge şi această grabă de a nu aminti oamenilor cât suferă. De ce dracu' îşi aleseseră fasciştii tocmai țara asta frumoasă pentru a începe războiul lor?" Umblase câteva ceasuri de unul singur, ajunsese până în piața Cataloniei, unde bătrânii hrăneau porumbeii cu firimituri de pâine, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Pe *Ramblas* se vindeau cele mai frumoase flori văzute vreodată, reclama unui teatru anunța *Femeia îndărătnică* şi, prin ferestrele restaurantelor, mirosul de sos picant, în care erau amestecate burta de vacă, sau chifteluțe, îți muta nările. Necunoscuți îmbrăcați în haine de duminică mâncau bob fiert cu unt, fețele de masă erau curate, ceaune uriaşe, în care fumega supa de *Castilia la Vieja*, cu bucățele de pui şi boabe de năut, contraziceau frica celor care credeau că acest oraş va fi înfometat. Apăruse în sfârşit şi Neluțu Marcovici, asudat, agitat, scuzându-se: „M-au ținut până acuma. Ăştia se înecă în acte, ascultă la mine. Deocamdată ne-au spus să aşteptăm, de ce ne grăbim? Şi mi-au tras şi o lozincă: *În război cea mai bună armă e omul*. Îți place?

Învață şi dă-o mai departe. Dar noi ce halim aici?" „Cere şi tu ceva. O omletă, ciuperci, cârnați. Au şi melci". „Lasă că-nvăț şi limba asta. M-am descurcat la Paris, unde neam de neamul meu n-a fost: *Bonjur madam*, *bonjur mesie*, *comant-alevu*? *Mersi madam*, *je vuzampri*. O să-i termin eu şi pe ăştia. Mare lucru: *Salud*, *che fai*..." „Asta e pe italieneşte, Neluțule". „Merge. Aici suntem la Babilon, am vorbit azi-dimineață cu un neamț o jumătate de oră cu coatele". „Cum adică, cu coatele?" „Uite aşa, bine. N-ai auzit de alfabetul surdo-muților? El ți-arată gura, nasul, tu i-arăți cotul, te tragi de ureche, a fost perfect. Parcă la Bacău nu vorbeam cu surdo-muții? E mai tare ca esperanto, ascultă la mine. Şi zici că au şi melci?" „Vagoane". „Atunci pe melci mă profilez, că la noi, în Dudeşti nu se mânca aşa ceva şi nu vreau să mor prost. Şi dacă nu te superi, să ştii că o să beau şi un vermut". „Bea, Neluțule!" Vasile Dănacu făcuse semn chelnerului, care moțăia la o masă alăturată, pentru că nu avea prea mulți clienți. Îi spuse de ce avea nevoie prietenul lui şi pe urmă îl întrebă ce se aude cu ei. „Ce să se audă? Deocamdată noi suntem artilerişti, dar ei nu au artilerie. Au zis că să ne dea câte o puşcă şi vreo treizeci de gloanțe şi să aşteptăm. Batalioanele sunt încă în organizare. Eu ştii ce cred? Că până or să ne bage pe noi în foc, o să se termine războiul. Ăştia ne privesc ca pe nişte spioni. Dacă n-aş fi crescut între cuțitari, mă umflau de câteva ori. Se uitau la actele mele de parcă veneam din lună. Mergi două sute de metri şi te opreşte o patrulă. Ah, ce bine era la Paris! mai ții minte când ne luam noi seara după fetele cu măşti de gaze pe şold? Toc-toc! Pudrate, fardate, cu blănuri. Ascultă la mine, Linia Maginot a Franței sunt curvele! Nu le bate nimeni pe astea! Şi Maurice Chevalier, care cânta *Paris*, *Paris*. Era o viață, te rog să asculți la mine. Mai bine şedeam mai mult acolo". „Neluțule, tu eşti nebun de-a binelea. Tu crezi că ne-au trimis să ne distrăm? Am venit să ne batem".

„Cu cine? Hai să ne luăm noi doi la pumni”. Mânca cu poftă, vermutul nu-i plăcea, era prea amărui pentru gustul lui, îl enervau şi cocoşii de la hotel *Metropol*, care parcă fuseseră apucaţi de streche. „De ce dracu’ nu-i taie, domnule? Am auzit că au adus şi oi de la Madrid. Îi ţin în balcoane. N-am dormit deloc. Ai auzit fiarele de la grădina zoologică? Au urlat toată noaptea. N-au ce le da de mâncare”. „N-am auzit. Am sforăit ca o brută”. „A fost un drum destul de aventuros. M-a hâţânat avionul ăla de credeam că-mi borăsc şi maţele. Şi unde mai pui că trăgeau şi băieţii ăia simpatici de jos, cu antiaeriana, o plăcere...” Fusese o aterizare destul de neplăcută. Aeroportul bombardat avea pista zdrobită în câteva locuri. Mica avionetă de poştă, care-i adusese de la Albacete, îi hurducase de parcă ar fi umblat pe cămile. „Dar acum e bine, nu, Neluţule?” „Pe dracu’, bine! Dacă ăştia mai mă lasă să stau degeaba o săptămână, mă apuc să vând lame *Gilette*. Am venit cu un sac la mine”. „Eşti nebun! Am crezut că ţi-ai luat rufe de schimb”. Neluţu Marcovici îl privise cu un aer hâtru. „Se cunoaşte că nu eşti ovrei ca mine. Ce nevoie am eu de rufe de schimb? Vând o sută de lame, valută forte, mă-mbrac ca la taica Mé, pe Dudeşti. Lama, domnule, dacă te interesează, nu ocupă loc, e uşoară, taie bine, foloseşte omului la bărbierit, costă puţin, are nevoie tot globul de ea. La noapte te duc în cartierul Barceloneta”. „Asta ce mai e?” „Nu eşti bucureştean, dar poate tot ai auzit de Crucea de piatră. Cam aşa ceva. Aici e treabă de făcut, dragă. Marinari mulţi, stătuţi pe apă, pe oceane, solda pe ce s-o cheltuiască? Vin, intră în baruri, fac praf tot ce au. Până la portul următor mănâncă la cazan, n-au treabă. Dar asta ce mai e?”

Priviseră amândoi spre Ramblas. Pe imensul trotuar asfaltat venea spre ei un om cu beregata tăiată. Se clătina, dar înainta dus de o dorinţă nebună de a se ţine pe picioare. „Iar au tras ăia de pe mare, mama lor”. Se ridicaseră

amândoi şi-l luară pe sus pe rănit. Omul se ținea, cu amândouă mâinile de gât şi nu scotea niciun sunet. Se auzea numai gâlgâitul sângelui în carotidă, ca şi când cineva ar fi pompat apă într-un vas. Neluțu Marcovici smulsese fața de masă, aruncând pe trotuar farfuriile şi paharele. Din două mişcări făcuse un fel de fular în jurul gâtului rănitului şi-i strigase lui Dănacu: „Opreşte o maşină! Ştiu ce-i trebuie. Se apropia un *Ford*, tip 1929, cu coş deschis, în care două fete cu cizme trei sferturi, aşezate pe canapelele şoferului, fumând din trabucuri, strigau lozinci trecătorilor aruncând mici afişe pe trotuare. „Jos, fetelor!" strigase Neluțu Marcovici, scoțând de la brâu o grenadă roşie, semănând cu o căpşună mai mare, pe oarecine ştie de unde o pescuise. „Dați-vă jos, n-auziți? Ştiți ce-i asta?" Fetele, care nu avuseseră timp să învețe încă limba română, dar, în schimb, fuseseră instruite să se apere de grenade, săriră într-o secundă afară din maşină, lăsând uşile deschise larg. „Vedeți că ați învățat româneşte, mânca-v-ar tata? La spital!" se răsti la şofer, care nu cunoştea cuvântul, dar care văzuse pe rănitul care devenea din ce în ce mai palid. „Mai strânge-l puțin, vezi să nu-l sugrumi. Poate îi oprim sângele", zisese Vasile Dănacu. *Fordul* pornise hurducăind spre un loc necunoscut. Rănitul se îneca. „Până la spital, dă ortul popii", făcea Neluțu Marcovici, disperat. Apucară pe o stradă laterală, pe pietrele căreia scria cu vopsea roşie *Viva Sandino*! Nişte copii se jucau de-a războiul cu puşti de lemn şi cu baionete de tablă. O apucaseră spre port pe o stradă cu cabarete mici, toate închise la ora asta, din cartierul chinezesc. Undeva, dincolo de copacii prăjiți de soarele verii, se auzea o uriaşă răsuflare marină. Şuierat de sirene, apeluri prin *porta-voce* şi forfota febrilă a vapoarelor care-şi căutau loc, ferindu-se unul de altul. Şoferul găsise spitalul, claxona cu disperare, înjura cât îl ținea gura, în sfârşit, un portar deschise cele două porți de fier şi maşina

intră înăuntru. Cei de-acolo erau pregătiți, probabil că aveau mult de lucru. Pe peronul spitalului, brancardierii, doi câte doi, alergau în întâmpinarea maşinilor cu răniți. Neluțu Marcovici, ajutat de unul dintre ei, îl scosese din maşină pe omul care horcăia acum cu ultimele puteri. „Nu mai scapă". Îl predară brancardierilor şi cineva le făcu semn să meargă la o mică fântână arteziană din curtea spitalului. Erau plini de sânge pe haine şi le trebui o jumătate de oră ca să şteargă urmele acelea de un roşu violent. „Ți-era dor de război, îl ai!" zisese Neluțu Marcovici. Parcă tot mai bine era la bar, la *Oriente*. Păcat că nu-mi place să beau. În seara asta m-aş îmbăta. Hai să ne întoarcem, să plătim la restaurant, deşi văd că ăştia de pe-aici nu prea au obiceiul. Vorbesc de soldați. Vin, se aşază pe scaune, comandă, pun picioarele pe masă şi iscălesc bonuri".

La întoarcere, trecură prin fața clădirii Ministerului de Război, apărată de două tunuri care erau îndreptate spre mare. Tunuri erau, dar nu erau servanți. Pe treptele clădirii, care avea geamurile sparte şi acoperişul ars într-o parte, neclintiți ca două manechine de ceară, doi valeți în livrele: „Pe ăştia i-a uitat ministrul pe scări. Nu le-o fi şi lor foame, nu le-o fi frică! I-a bătut în cuie, nu altceva".

În piața Cataloniei cânta o fanfară. Se făcuse cinci şi jumătate. Câțiva bărbați beau apă minerală pe terase. Se deschiseseră difuzoarele, care ar fi trezit şi morții. Se cânta muzică de acordeon. „S-a terminat siesta, începe o noapte de pomină. Unde ai ajuns, tu, Neluțule! De la Bacău, la Barcelona. Unde eşti, mamă, să mă vezi?" Prin fața lor trecuse o limuzină luxoasă, numai nichel. „Asta ce marcă o fi, că vreau să-mi cumpăr una mâine, de la magazin" glumise Neluțu. „Nu mă pricep la aşa ceva. La Timişoara n-am umblat decât cu tramvaiul". „Şi eu cu ce mă duc mâine la Parlament? că se deschid Cortesurile". „Ce zici că se deschid?" „*Cortesurile*. Ori nu ştii ce sunt alea?" „Îți arde de

glumit". După un sfert de ceas se aflau din nou pe terasa *Hosteriei del Sol*. Masa lor era la locul ei, cu alt acoperământ de pânză şi chelnerul îi întâmpină surâzător. „Spune-i că am venit să-i plătim. Să nu se mai rânjească atât. Mai vrei să mai bem ceva?" „Tu mai ai ceva de făcut? Ce-i cu actele noastre, ce ţi-au spus?" „Mi-au spus să trec mâine. Dar am sistemul meu. Lucrez prin sufocare. O să trec şi pe seară, să le spui că noi ne grăbim".

Se aşezaseră pe scaune şi mai ceruseră câte un pahar de vin. Pe marele bulevard sosea colonelul Sandino, ministrul de Război al Cataloniei, şeful aviaţiei republicane, cărunt, cu bluză albastră, ţeapăn, neavând pe nimeni în jur, apărat de doi soldaţi care stăteau pe treptele limuzinei *Alfa Romeo*. Şoferul claxona continuu, cerând să i se facă loc, dar o lume năucă, în grupuri, umbla de colo până colo, sub ochiul aparatelor de filmat ale trimişilor streini, care filmau toată înghesuiala multicoloră. În spatele ministrului îşi făcură loc, fără agresivitatea primului echipaj, câteva rablionete, cu geamurile sparte de gloanţe, cu radiatoarele ciuruite, cu parbrizele spre care lumea arunca cu flori, mărgele, panglici şi păpuşi. Pe caroseriile lor era scris cu vopsea albă: *No pasarán*! În faţa unui cinematograf se trăgea cu arma şi miliţia muncitorească, ivită de nu se ştie unde, mărşăluia în pas alergător spre locul, incidentului. Se deschideau băncile, uriaşele obloane de fier erau ridicate şi soldaţii care le păzeau patrulau prin faţa lor cu gravitate. „Când n-o să mai avem ce face, dau o lovitură la Banca Spaniei", zisese Neluţu Marcovici. „Ăştia-s putrezi de bogaţi. Tot aurul Americii e vârât în băncile astea". „Da' de unde! L-a ascuns guvernul, am auzit că tezaurul l-au dus ruşii la Moscova, să nu pună ghiara fasciştii pe el". „Şi atuncea muşteriilor ăstora ce le dă?" „Ce să le dea? Hârtie. În câteva luni o să venim cu sacul la restaurant". Spre hotelul *Colón* sau *Ritz*, trecea un pâlc de prizonieri. Era urmat de copii care jucau

leapşa, înjurându-i. Aveau un aer trufaş şi purtau la ei actele, aurul, briliantele şi revolverul. Serviciul de securitate îi lăsase pe seama civililor. „De ce nu-i dezarmează, domnule?” „Sunt prizonieri pe cuvânt de onoare”. „Ei, nu că asta e bună! Prizonieri pe cuvânt de onoare! Cum vine?” „De asta nu mai poți tu să dormi, Neluțule! mai bine bea din *tinto* ăsta, că e foarte bun şi nu se ştie ce mai urmează”.

Dinspre hotel *Oriente* înainta încet o procesiune funebră. Pe nişte afete de lemn, pline de flori, valuri de trandafiri, fuseseră aşezați în picioare, în coşciuge de lemn, morții culeşi în dimineața aceea de sub ruinele produse de bombardamentul de ieri. În urma sicrielor, soldați din miliția populară purtau câte patru păturі şi cearşafuri, în care trecătorii aruncau monede de argint pentru ajutarea familiilor celor ucişi. Un grup de femei, toate îmbrăcate în negru, mărşăluind şi de aproape în pas militar, călcau apăsat pe caldarâm, plângând tăcut. De undeva, de sub un balcon al hotelului *Ritz*, se auzea încă acordeonul şi cei din cortegiu făceau semne disperate ca cineva să taie cablul şi să facă să înceteze această muzică atât de nepotrivită. Dar sursa sonoră nu era găsită, grupuri de muncitori tineri alergau de colo-colo, înjurând şi aruncând cu pietre în difuzorul care se încăpățâna să nu cadă de sub balconul sub care fusese plantat. În sfârşit, după douăzeci de minute cineva curmă cântecul, se auzi un fel de guițat şi uriaşa piață se umplu de linişte.

„Ăştia s-au linişti”, mai comentă Neluțu Marcovici, care avea mereu ceva de spus. „Ție îți mai fac vreo impresie atâția morți?” „Da’ de unde! Am început să mă obişnuiesc. Moartea e pretutindeni. Oare toate războaiele sunt tot aşa de caraghioase? Cel puțin ăsta al nostru aşa mi se pare până acum”. „Lasă că vine şi restul. O să ai tot tacâmul”. Şi râsese cu amărăciune. Undeva începuse să se tragă cu tunul. „Wicker’s de 105 mm”, zisese Vasile Dănacu”. „După

ce le cunoşti?” „E simplu. E ca la vioară. Am ureche muzicală”. „Nu vrei să-mi vinzi şi mie chestia asta? Să nu mor prost!?” „Cum, nu; *Wicker s*-ul piuie. Tunurile de munte, tip *Schneider*, grohăie, sunt mai răguşite, iar cele franceze, de 75 mm, scot un fâş, aşa cum ai îmbrăca un trenci. Ai priceput?” „Mai bem un pahar?” întrebase Vasile Dănacu. „Mă ştii că sunt profilat pe cafea, şaisprezece pe zi, când am treabă. Adică, idei. În Paris, n-am pierdut timpul. Când nu eram cu tine, m-au dus ai mei la un oficiu de invenţii. Sunt inventatorul unui nou tip de lamă. De când eram copil, adică aşa, mai spre adolescenţă, şi-mi dăduseră tuleiele, m-am gândit la treaba asta”. „Şi ţi-au brevetat-o?” întrebase ironic Vasile Dănacu. „Mi-au spus că atunci când mă voi întoarce îmi vor da răspunsul. Dar de ce zâmbeşti aşa? Dacă vrei, îţi spun şi despre ce este vorba”. „Vreau să te aud”. „E vorba de o lamă circulară, care se ascute singură prin frecarea cu o piatră, lamă care poate să ţină şi un an de zile. Îţi dai seama câtă economie s-ar face?” „Te-ai gândit tu la aşa ceva?” „Da, de ce nu?” „Şi atunci de ce nu ai un aparat la tine cu care să te bărbiereşti, că, după cât am băgat de seamă, tot cu o cioată de-aia obişnuită, din tablă, de doi lei, cu care ai plecat din România, îţi razi barba”. Neluţu Marcovici începuse să râdă: „Da’ ce, eram prost să umblu cu invenţia la mine? Dacă o uit undeva pe drum, dacă mi-o fură careva? Nu, domnule, întâi pe hârtie, propunerea către Oficiul de Invenţii şi ce e în capul tău e în capul tău! Dacă le place, comandă lui Mândel, facem contract şi le-o prezint. Ia te uită!”

În clipa aceea pe Ramblas căzură primele bombe. „Trag dinspre mare. Cred că e timpul să ne băgăm în barul de la *Oriente*. Cel puţin acolo o să murim veseli”. Neluţu Marcovici făcuse semn chelnerului, să vină să le ia banii. Exploziile păreau că se apropie. Neluţu Marcovici nu se nelinişti. „Sunt obişnuit cu zgomotele. Când am fost mic, a explodat un

primus lângă mine şi acuma cred că am în cap o schije. Dar asta m-a făcut mai deştept. Hai să mergem, că ne apucă ploaia”.

Pe Ramblas ardeau doi copaci, un chioşc de ziare fusese spulberat de o bombă şi mai multe colivii cu papagali fuseseră lovite. Păsările zburaseră ca nişte grenade explodate în toate părţile. Acum cârâiau în copaci, neştiind ce se întâmplă. Negustorii se căinau, căutând să le ademenească cu seminţe, dar păsările nici n-aveau de gând să tacă. Târau după ele mici lănţuguri şi se scărpinau de pureci. Un bătrânel se ruga de una din păsări: „*Quieres*, *sacarme de quicios*”. Papagalul nu avea de gând să se întoarcă în colivie, lumea alerga în jurul lor spre adăposturi. Careva striga: „*Vamos*, *vamos*!” Se închideau obloanele. „*Por lo que más queras*, exclama o femeie, *No me heches más sermones*!” Se grăbea urmată de un bărbat tânăr, care-i cerea ceva. „O faci pe zmeul? Să ştii că ăştia nu glumesc, de data asta trag cu precizie”.

Ajunseseră la *Oriente*. În holul spaţios, plin de plante, aşezate lângă ferestre, în fotoliile de piele, comandanţii de grupe strigau cu glas mare ordine dactilografelor din schimbul doi, care băteau mărunţel la maşina lor de scris. Cineva cerea cheia de la camera portarului, care mai avea de dat vreo câteva. „Nu se înţelege om cu om aici, hai să ne băgăm în bar, că nu-i de noi”. Coborâră câteva trepte, jos era o lumină roşie, care reflecta pereţii matlasaţi din nişte scafe de aluminiu. Un bar argintiu, câteva mese, un rastel cu băuturi în spate, câteva domnişoare care ocupaseră scaunele înalte, rotative din faţa barmanului, bând cu paiul ceva colorat din lungi pahare aburite, „*Una bebida fuerte*?” întrebase un chelner care n-avea mai mult de şaisprezece ani, îmbrăcat încă în smokingul de serviciu. „*Şi*, *şi*”, răspunsese Neluţu Marcovici, care se vede că învăţa repede orice limbă streină. „Faci progrese, Neluţule, zise Vasile

Dănacu, unde o să ajungi tu în felul ăsta?" După ei, în micul bar al hotelului *Oriente*, intrase un grup de bărbaţi care se certau încă de pe scări. Unul dintre ei, îmbrăcat într-un bluzon kaki, cu revolver la brâu, vorbea din mers, întorcându-se spre un rus blond, care părea destul de enervat. „Ce spune?" întrebase Neluţu, care mai mult de câteva cuvinte nu deprinsese în tabăra de la Lunca Ursului şi de la Albacete. „Dacă mă laşi să-i ascult, poate mai înţeleg ceva, dar tot nu ştiu mare lucru. Se ceartă". „Ştiu că vreţi să ne înlăturaţi", spunea spaniolul. Vasile Dănacu avea să afle mai târziu că era unul dintre conducătorii anarhiştilor din Barcelona, García Oliver. „Ştiu că vreţi să ne înlăturaţi, aşa cum i-au înlăturat bolşevicii ruşi pe anarhiştii lor, dar nu veţi reuşi". „Ocupaţi cele mai bune hoteluri, mâncaţi la cele mai bune restaurante şi puţin vă pasă de revoluţia roşie, îi spunea rusul, într-o spaniolă stricată. Vă îndoiţi de Rusia şi întindeţi mâna după ajutorul nostru. Pe front trimiteţi femeile şi pe proştii din *Brigăzile Internaţionale*. De disciplină n-aţi auzit, sunteţi tari în lozinci şi-n automobilism! Aţi rechiziţionat toate maşinile din Barcelona". „Şi ce-i cu asta? se apăra celălalt, spaniolul. N-o să facem războiul pe catâri, cum vreţi voi. Franchiştii au tancuri de la italieni şi de la nemţi şi voi ne-aţi trimis nişte lăzi bătute în tablă şi le spuneţi motorizate". Rusul scosese pistolul din toc şi-l aşezase pe masă. Spaniolul făcuse la fel. „Ce se întâmplă cu ăştia, frăţioare? întrebase Neluţu Marcovici. În loc să tragă în fascişti, se-mpuşcă unii pe alţii. Păi ce treabă e asta?" „Lasă-i că se-mpacă ei. Toţi sunt buni de gură". Spaniolul făcuse un semn barmanului, să-i aducă ceva de băut. Cei doi erau urmaţi de încă şase anarhişti. Acum începuseră să-i deosebească foarte uşor după îmbrăcăminte. Purtau fulare roşii şi aveau puşti de vânătoare, pe care le ţineau sub braţ. Barmanul le pusese în faţă la fiecare câte un pahar cu o băutură albă,

transparentă şi, alături, câte o farfurioară cu măsline verzi şi câte o bucată de batog uscat, *bacalao*. Rusul nu terminase imprecauțiile. „Ați adunat toți troțkiştii, toți renegații de dreapta, toți provocatorii, toți defetiştii din grupul lui Min, toți buharinişti, excluşi din partidul comunist. Unde o să vă opriți?" Spaniolul pălise şi privea la cele două revolvere de pe masă. „Mai uşor *compañero* cu sfaturile şi comanda, eşti în Spania, unde te crezi? Aici noi comandăm! *Pero más vale hablar de otra cosa*. Dar mai bine să vorbim despre altceva". Se părea că se împăcaseră. Băuseră în tăcere, dintr-o singură suflare, votca din pahare, strâmbând din nas. Anarhiştii îşi aşezaseră şi ei pe masă *Parabellum*-urile. De afară se auzeau zgomotele înfundate ale bombardamentului. „Şi dacă lovesc în hotel, ce facem?" „O să găsim noi o gaură pe unde să ieşim. Deocamdată, bea ce ne-a adus tipu' ăsta". Era un fel de ismă foarte bună la gust, un lichid verde, plăcut. „Mai bine ceream o cafea! se văitase Neluțu. Mâine o să mă muți cu cearşaful din pat". „Nici eu nu sunt băutor, dar nefăcând nimic, mai trece vremea".

Cearta de la masa anarhiştilor reisbucnise brusc. „Ați jefuit depozitele de vinuri şi de o săptămână nu mai ieşiți din hotel. Ce fel de armată e asta?, striga rusul cu un gest patetic. La noi vă împuşcam de mult! Şi cu vasul ăla de război, *Almirante Miranda*, ce mai e?" „A plecat cu şapte hidro-avioane la bord şi cu o mie două sute de milițieni spre insula Menorca azi-noapte. Eu i-am dus şi i-am îmbarcat. Ce mai vreți? Războiul e o treabă serioasă. Nu se face bătând din palme". De afară se auzeau răgetele leilor de la grădina zoologică. Probabil că bombele explodau şi acolo şi fiarele se întărâtaseră. Vasile Dănacu privea la catalanii sau aragónezii zdrențăroşi care aproape se îmbătaseră, la bluzele lor şi la beretele negre, la espadrilele care lăsau să li se vadă picioarele murdare. Probabil că veneau dintr-un

marş. Îi întâlnise prin toate locurile: la aeroport, pe Ramblas; salutau cu pumnul ridicat ca la Rotfront şi cereau actele: „*Documentos*?" Pe urmă, noaptea pe la două, îi încărcau alţii în camioane ca pe nişte butuci, aruncându-i din braţe în braţe, înţepeniţi ca nişte morţi. „Ştii ce, Neluţule? Hai să urcăm la noi în cameră, că ăştia nu mai au mult şi or să tragă cu pistoalele". „Cum vrei, dar abia prinsesem gustul acestei băuturi bune. E-he, să vezi ce beţiv am să devin..."

Străbătură holul aglomerat, în care se amestecau femei şi soldaţi, dactilografe şi hamali tineri, care cărau bagajele. Pe scări era un du-te-vino neîntrerupt. Patronul striga disperat, frângându-şi mâinile dincolo de bara protectoare de la recepţie: „Puţină răbdare, la dracu', parcă sunteţi nebuni. Toţi vă grăbiţi. *Răbdare*, *por lo que más quieráis*". Camera lor era la etajul trei, dând spre curtea interioară. Un coş arunca fumul pe lângă ferestrele lor, un fum de mangal pe care se frigea carnea, un fum gros, unsuros. Mirosea a gunoaie care stătuseră la soare, a friptură de berbec, cineva arunca nişte portocale stricate, pe pietrele din curte care păreau fundul unei fântâni. Neluţu Marcovici se enervase şi ieşise pe jumătate, pe fereastră, urlând la cei de sus şi ameninţându-i cu pumnul. „Hei, mama voastră, unde vă treziţi?" „Lasă-i în pace, ăştia nu înţeleg româneşte". „Dar la mă-sa acasă tot aşa fac?" De la o fereastră alăturată se auzea sunetul melancolic al unei ghitare. Jos, cineva repeta comenzile din sala restaurantului: „*Agua caliente*... *y una barquilla*". Bucătarii se certau între ei într-o hărmălaie nemaipomenită. Toate ferestrele erau deschise şi în amestecătura aceasta de exclamaţii, de înjurături, de strigăte soldăţeşti, urechea fină a lui Neluţu Marcovici auzise cu uimire: „Dar mai frumos nu ştii să vorbeşti?" „Un românaş de-al nostru! Mă duc să-l aduc aici". „Lasă-l mai bine pe mâine dimineaţă. Sunt mort de somn. N-am dormit

de trei nopți. Poate trag o țeavă bună în seara asta". „Doar n-oi vrea să te culci odată cu găinile?" Pe pereții curții interioare urcase o lumină portocalie, stinsă. Dinspre Montjuïc venea o boare de portocali. „De câte ori înfloresc portocalii la ăştia, domnule?" întrebase iar Neluțu, care nu suferea ca doi oameni să stea laolaltă şi să tacă. „Dracu' să-i ia, întreabă, cred că înfloresc tot anul". „Aici e de trăit, ascultă la mine! Îmi place Barcelona. Ştii ce, culcă-te şi te scol eu la două noaptea, să te duc în cartierul fetelor, să te fac om, că tu eşti un speriat de ochelarist, de-ăia care citesc toată ziua". „De unde ai mai scos-o şi pe-asta? N-am purtat niciodată ochelari". „Aşa le spuneam eu la şcoala primară la tipi ca tine! Că atât am făcut, şcoala primară, că n-a avut mama cu ce să mă dea mai departe. Ce dracu' oi fi căutat eu să mă țin după fundul tău şi să le spun la ăia de la Albacete că mă pricep la bombe şi la tunuri, când habar n-am? De fapt, de ce te-ai cerut la artilerie?" „Pentru că sunt student la *Politehnică*, deşteptule, şi asta e vechea şcoală de Poduri şi Şosele. O veche şcoală militară, dacă te interesează, pentru că construcția de poduri şi şosele intră în profilul *Politehnicii*, e o tradiție. În primul război mondial, nişte ingineri au construit cu mâna lor piese de artilerie sub conducerea unuia Tancred Constantinescu, pe care le-au pus la dispoziția armatei române. Erau tunuri de 150 mm cu care ne-am apărat, de la Oituz până la Galați, şi cu care am contribuit la victoriile de la Mărăşeşti şi Mărăşti. Inginerii aceia au proiectat afete de tun şi manşoane – ştii ce sunt alea manşoane?" „Habar n-am". „Adică nişte țevi exterioare şi nişte frâne de recul, cu care erau la vremea lor nişte piese extrem de fine, cerând o mare experiență şi pe care nu le aveau nici francezii, nici nemții. Obuzierul de 210 mm *model Iaşi* a rămas în istoria artileriei, dacă te interesează. E-he, ce profesori am avut noi, acolo! De colonelul Georgescu Pion ai auzit? L-am mai apucat şi eu,

era foarte bătrân. Umblau uzinele *Krivanek* din Kiev şi uzinele *Grettel* după el de le sfârâiau călcâiele, dar noi nu l-am dat. Şi tu vrei să nu ştiu cum sună un tun *Schneider*!" „Bine, bine, tu te pricepi, dar pe mine când m-or pune la încercare şi mi-or da un tun să-l mânuiesc, ce mă fac?" „Las că te-nvăţ eu! Nu e mare lucru". „Şi mai vrei să ştii ceva? Abia suport un foc de puşcă, darmite când or bubui drăciile astea ale voastre, atunci unde mai mă bag?" „Să fim noi sănătoşi până atunci. Dacă vrei, du-te şi te plimbă. Poate că nu ţi-e somn. Eu pic de oboseală".

*

Se trezise peste două ceasuri. Afară era întuneric. Barcelona zăcea sub camuflaj, mirosul de portocali înfloriţi pătrundea prin ferestrele deschise, undeva se auzeau papagalii de pe Ramblas. Erau încuiaţi în nişte carcere de sârmă. O tăcere lugubră apăsa asupra oraşului. Toată vânzoleala aceea se potolise. Vasile Dănacu aprinsese lumina şi privise la patul lui Neluţu Marcovici. Lipsea. „Unde o umbla şi ăsta acum? N-are stare, doarme puţin. Oameni ca el nu trăiesc mult. Şi, totuşi, undeva viaţa pulsează în acest oraş, în barurile puturoase unde mai cântă încă pianele mecanice sau cântăreţele de şantan". În ce lume se afla şi la ce fel de război participa? Stinsese lumina şi încercase să readoarmă. Nu reuşea. De pe mare se auzeau sirenele vapoarelor şi, rar, câte un răpăit de mitralieră dinspre Montjuic. „E ca o joacă de copii, dar n-o să ţină". Ceilalţi, fascişti lui Franco, erau militari, ăştia ştiau ce-i disciplina, de aia şi avuseseră atâtea victorii de la începutul războiului care izbucnise în iulie. Generalii care rămăseseră fideli Republicii erau bătrâni şi demodaţi. Un aparat vechi, ancrasat, care se mişca greu, paraliza orice iniţiativă. Îşi dăduse seama de asta încă de la Albacete. Instructorii erau nişte boşorogi, fără nimic marţial în ţinută. Noroc cu nemţii, dar ei erau puţini, cei mai mulţi se aflau de

partea cealaltă. Organizarea detaşamentelor durase. Existau certuri între comandanţi, toţi cereau armament, şi nu li se dădea. Spania nu era pregătită de război când începuseră luptele. Aviaţia republicană număra câteva aparate demodate, care fuseseră doborâte în primele ciocniri. Apăruseră *răţuştele* ruseşti, rapide şi bine pilotate, dar erau puţine, nu făceau mare lucru. Trecătorii râdeau pe străzile Barcelonei, văzându-le fugărind bombardierele italieneşti şi nemţeşti. Văcsuitorii de ghete îşi salutau clienţii, privind în sus şi exclamând: „*Salud y bombas*, *salud y trimotoares*!", după care râdeau, acostând femeile: „*Que guapa*, *que morena*, *que rubia*!" şi iar băteau cu periile în lăzile mici de lemn. Totul părea o glumă, dar gluma se lăţea. *Stukas*-urile plonjau cu furie deasupra coloanelor republicane, în sunetul înfiorător al sirenelor de sub aripi. Dacă n-aveai nervii tari, putea să-ţi crape inima. Nenorocitele de avioane vechi *Lockheed* sau *Airspeed* nu făceau două parale. Cât de proşti erau piloţii de pe aparatele *Caproni*, şi tot doborau câte un *Potez*, pentru că rapidele *Devoitine* de vânătoare, trimise de Franţa, nu mai ajunseseră până aici. Unde era buba, pentru că exista o bubă? Guvernul era slab şi-şi merita soarta, dar atunci de ce începuse războiul, de ce nu sugrumase în faşă revolta? „Păi tocmai de aceea, deşteptule, pentru că era slab!" Parcă nu-i văzuse pe toţi căcăcioşii ăia de la Paris, care se lăudau că ajută Spania, comisiile peste comisii ale Internaţionalei a doua şi a treia. La Madrid, după cum spuneau cei care fuseseră acolo, exista aceeaşi dezordine. „Largo Caballero e un dobitoc, afirmau comuniştii, un birocrat, un dezorganizator, un încurcă-lume care o să ne ducă la pieire". „N-aţi văzut Madridul, o să-l vedeţi şi o să vă săturaţi! Pute a trădare. E vechi, e o ruină! Palatul lui Azaha e apărat cu motociclete în loc de tancuri. Să vezi miniştrii ce cabinete au, spunea furios instructorul lui, Pedro Gonzalves. Poţi să intri călare în ele. Numai idei n-au. Au, în

schimb, fotolii de piele! Şi ofiţerii noştri, numai uniforma de ei! Casta militară doarme de patru sute de ani în Spania. O să-i cunoaşteţi bine. O să ne omoare destui până o să-nvăţăm ce-i războiul".

Veneau din Paris. Trecerea graniţei se făcea cu destule dificultăţi pe la Port Bou, unde se formau garniturile de trenuri, sau pe la Perpignan, lângă ţărmul mării, prin povârnişurile Pirineilor. Potecile erau supravegheate, agenţii secreţi mişunau în Franţa şi chiar în rândurile voluntarilor. Stătuseră la Bayonne vreo două săptămâni, aşteptând să treacă printre pichetele de jandarmi. Cele cinci puncte nevralgice: Perpignan, Foix, Saint-Gaudens, Tarbes şi Pau erau bine garnisite cu soldaţi. Pentru ei se găsise un avion nenorocit al societăţii *Aerul Pirineilor*, care trebuia să-i ducă până la Bilbao, cu poşta, şi de-acolo să zboare peste liniile inamice la Albacete. Două săptămâni nu ieşiseră din hotel, pentru că Bayonne era plin de spioni, de fascişti şi de poliţişti. Stăteau la fereastră şi priveau la domnii în negru, cu pălării negre, mănuşi, baston, ghetre albe, mustăţi cărunte şi cu rozeta *Legiunii de Onoare* la butonieră. Erau veniţi la băi, să-şi facă siesta. Puţin le păsa că peste câţiva kilometri începeau războiul, aventura. Erau însoţiţi de femei îmbrăcate după ultima modă, cu umbrele care le fereau chipul de soarele iute al munţilor, beau vermut cu paiul pe terasele cafenelelor, la restaurantul *Papagalul* şi târguiau mărfuri de la Paris, care umpleau vitrinele locale, strălucind noaptea în toate culorile. Aci era o risipă de firme luminoase, care se stingeau şi se aprindeau continuu. La şase seara, din parcul alăturat se auzea fanfara, cântând valsuri de Strauss, iar circul *Medrano*, sosit în turneu, îi anunţa pe îmblânzitorul Krupka şi pe fraţii Fratellini, precum şi pe alergătorul La Doumegue, fost campion mondial. Restaurantele se închideau târziu, când ei auzeau un ultim huruit de trăsuri care se retrăgeau undeva spre

vilele mărginaşe. Deasupra acoperişurilor, barul *Nacho Enea*, plin de nemţi, îşi stingea, în sfârşit, firma sa uriaşă. Nici măcar nu umblaseră un ceas prin oraş. El le rămăsese strein, ca un târg în care n-ai fost niciodată şi pe care-l priveşti numai ca pe o carte poştală. Într-o seară, un tip pirpiriu, slab, cu o faţă de tuberculos, care se recomandase languas şi spusese despre sine că face parte din *Escadrila piloţilor sălbatici*, adică este pur şi simplu un *birjar aerian*, se prezentase la hotel, urcase scara până la etajul cinci, bătuse la uşă şi le spusese că peste două ore vor pleca la Bilbao, cu un bimotor, *Bloch*.

Fuseseră câteva ore chinuitoare, pentru că plecarea se amânase de vreo câteva ori, aeroportul fiind inspectat în noaptea aceea. În sfârşit, în zori, cu un taxi hodorogit, porniseră conduşi de o călăuză pe care şoferul îl striga Pablo şi probabil că nu era numele lui adevărat. Era un tip negricios, care vorbea franceza şi spaniola. Îi întrebase de unde vin şi se mirase când aflase cine sunt: „*A*, *rumanos*!” Avea aerul că ştie unde e ţara lor, deşi habar n-avea, dar voia să fie amabil, să le alunge frica de acel zbor în necunoscut, care-i ducea dincolo de graniţă, unde erau războiul, bombele şi, poate, moartea. Dar drumul fusese făcut fără niciun incident. Se lumina de ziuă, jos se vedeau munţii şi pe urmă o şiră aridă de stânci, o vegetaţie galbenă. „Grâu?” întrebase Vasile Dănacu. „A, nu señor, e un fel de deşert”. Râuri palide, fără apă între nişte maluri nisipoase, roşcate, pe urmă oaze de verdeaţă, livezi de mandarini şi portocali; undeva, în faţa lor, trăgea antiaeriana, aparatul luase înălţime şi ocolise primejdia. „Numai de n-am termina benzina”, mârâise pilotul de la *Aerul Pirineilor*, dar n-o terminaseră. Bătea un vânt foarte puternic, avionul de poştă făcuse o suită de salturi. „Ne dăm peste cap! sughiţa Neluţu Marcovici, noroc că sunt obişnuit de la Herţa, unde mergeam cu droaşca”, glumise. Pe urmă coborâseră,

fuseseră întâmpinați de comandantul grupului de români, care se prezentase: Nicolae Cristea, salutând scurt, militărește și poftindu-i spre Casa Ibáñez. „Numai voi ați venit, nu?" „Da, numai noi". „O să faceți parte din regimentul *Roza Luxemburg*. Ce specialitate aveți?" „Artileriști", zisese Vasile Dănacu. „E foarte bine. Avem nevoie de artileriști. Instrucția durează șase săptămâni. Urcați!" Se suiseră într-un *Bentley*, tip '23, salon, cu perete izolator de cristal între băncile din față și banca șoferului, rechiziționat, probabil, de la vreun fabricant. Drumul era desfundat, plouase de curând, mașina scutura prin gropi. După un sfert de ceas, ajunseseră la Casa Ibáñez, o clădire sumbră cu două etaje, ascunsă într-o pădurice de migdali. De undeva, din spatele acestei cazărmi, se auzeau comenzi militare în toate limbile pământului. Rar, serii de împușcături, probabil de la un poligon de tir, și detunături de branduri, ceva care aducea cu zgomotul pe care-l face un buchet de flori care se desface singur, căzând pe jos. O trupă cânta în marș: „*Las ametralladoras son nuestros amigos / beben leche y comen carnes enemigas*". Pe urmă se auziseră iar comenzi, strigăte de desfacerea rândurilor și târșâitul sandalelor, *alpargatas*, pe o potecă de ciment. „Mai sunt românași pe-aicea?" întrebase Neluțu Marcovici. „Cum să nu? Avem de toate soiurile. Muncitori de la terasamente, lăcătuși, șoferi mecanici, ăștia stau deocamdată la Campdevanol. Mai sunt metalurgiști de la Vulcan, ingineri, tinichigii, băieți de la pirotehnia armatei, care o să vă învețe să umblați cu materialele explozive, croitori, muncitori de la Griviția". „Numai lume bună. Dacă o să aveți nevoie de un cizmar de lux, înscrieți-mă pe mine, mai zisese Neluțu Marcovici, fac de toate. Sunt bun și la croitorie". „Păi parcă ziceai că te pricepi la tunuri..." „Ei, mă pricep eu, cum să nu mă pricep, dar întâi să văd marfa și pe urmă arăt ce știu". Cel care se recomandase Nicolae Cristea râsese pe sub

mustăți. Cunoştea genul ăsta de soldați, oameni aduşi aici de entuziasm, dornici să se instruiască, dar care, deocamdată, nu ştiau nimic. „Oricum, în şase săptămâni o să înveți câte ceva". Până după-amiază, pe la cinci, primiseră cazarmamentul: câte o pereche de espadrile, o puşcă şi cincizeci de gloanțe, o raniță, o lopată *Linemann*, cartuşiere şi câte o centură nou-nouță, furnizată de cine ştie cine. Se bărbieriseră, după aceea făcuseră un duş într-o încăpere mică, asudată, de ciment care mirosea a săpun prost. Dormitorul comun, cu câte treizeci de paturi, cincisprezece pe o parte, cincisprezece pe alta, se afla sus, la parter fiind sala de mese pentru două sute de persoane într-un schimb, bucătăriile, grajdurile şi magaziile. La etajul întâi, mai multe încăperi formau *diviziunile* pentru instrucția teoretică. Săli de clasă, cu câte o tablă neagră în perete, bănci înalte cu pupitre fără capace. „Probabil că ăsta a fost un seminar, gândise Vasile Dănacu, dar crucile lipseau. La capătul coridorului de jos existase odată o capelă, o încăpere mică, unde se ținea acum contabilitatea intrărilor şi ieşirilor de alimente. Pe pereți se mai vedeau urmele fostelor icoane, iar în treapta de ciment din peretele opus intrării, mici ghizduri în care fuseseră înfipți, probabil, pereții de lemn ai unui altar, care nu mai exista. Totul prăfuit, întunecos, asta avea să-l supere cel mai mult pe Vasile Dănacu în tot timpul cât stătuse în Spania, interioarele sumbre, abia luminate de ferestre înguste, acoperite şi ele cu obloane din pricina soarelui de afară, care ardea nemilos în timpul zilei, deşi în dimineața sosirii şi seara, cum avea să bage de seamă peste câteva ore, era foarte frig. Aveau liber până la nouă, patru ore de hălăduit prin oraşul mic, cu ziduri trandafirii, sau alb-gălbui, pe care se urcau trandafiri ruginiți, fără sevă. „Hai să mergem la Târgul de Cuțite", îi spusese Neluțu Marcovici, atoateştiutor, lui Vasile Dănacu. „Asta ce mai e?" „Ce auzi. Albacete e

oraşul safranului şi al cuţitelor. Vrei o pereche de bretele, vrei niscai piepteni sau pantofi? Aici găseşti, cu asta se laudă". „Cam puţin", mormăise Vasile Dănacu şi porniseră pe străzile înguste, pietroase spre Târgul de Cuţite. Copaci obosiţi de toamnă, perdele tărcate în faţa cafenelelor, negustori ambulanţi chinezi, vagabonzi din Lyon, de care Neluţu Marcovici şi auzise, tunşi scurt, abia ieşiţi din puşcării, cu ochii în patru după o pradă, fluierând şi scuipând. Sub pergole, la mesele acoperite cu pânză tărcată, şedeau aviatori americani care luptau în rândurile guvernamentalilor, bând bere sau *whisky*, cu caschetele de piele aşezate pe scaunul de-alături. Pe bodegile micuţe, acoperite cu olane, se ridica o iederă roşcată, înăuntru se vindeau melci, scoici şi raci. Mirosea amestecat, a plante, a carne friptă şi a peşte prăjit, dar oraşul avea ceva adormit, vădit provincial; pecetea irefutabilă a acestor colţuri uitate din toate părţile lumii.

Se aşezaseră la o masă metalică, acoperită numai cu o hârtie lucioasă, pe care un băieţaş o ştergea cu sârg şi ceruseră *Pernod*. Un afiş aflat peste drum, la o cafenea, anunţa un bal la *Capitoliu*, un puşti ţigănos vindea ziarul *Le Temps*, şi nişte ruşi cântau la un etaj de deasupra *Zilele de la Voloceaiev*, cu glasuri răguşite. Se trăgea cu pistoalele în aer, pe mica stradă albicioasă, plină de praf, trecea un *Austin* cu cauciucurile dezumflate, arătând ca vai de el, dar plin de lozinci, scrise cu vopsea albă pe capotă. „Frumos?" „Frumos". „Şi *Pernod*-ul?" „Merge, zisese Neluţu Marcovici. Merge din ce în ce mai bine, ascultă la mine. O să mă îmbăt bine de tot". Li se aduseseră, înfipte în nişte broşete de fier, câteva bucăţi de carne friptă şi un fel de *tortilla*, pe care le înghiţiseră cu mare poftă. „Nu e rău deloc, mormăia Neluţu Marcovici, dar parcă s-ar cuveni şi nitică bere". „Să cerem şi nişte bere". Aveau bani şi, la urma urmelor, se gândeau amândoi, oricum mergea şi cu semnături, nu mai se îngrijea

nimeni de articolul numit bani. Pe la şase şi jumătate, uşor ameţiţi de băutura rece, priviră parada inedită a trupelor locale, îmbrăcate într-un echipament bizar. „Ceata lui Papuc! zisese Neluţu Marcovici. Probabil că sunt voluntari. Ia te uită la ei! Unul poartă gambetă şi i-a mai pus şi o pană de păun!" Erau vreo treizeci de inşi, încolonaţi, încercând să ţină ritmul marşului. În capul coloanei, un bărbat de cincizeci de ani, negricios, cu mustăţi mari de toreador, cu un sombrero lăsat pe ceafă, cu un *Mauser* pe şold, în haine de postav la două rânduri şi pantalonii vârâţi în bocanci, ridicând din când în când braţul ca să dea tonul celor care-l urmau. În spatele lui, câte şase băieţi mai tineri, cu şepci de piele pe cap, sau cu căciuli ruseşti cu clapetă, urmaţi de nişte basci cu berete, toţi cu mantale pe spate făcute din pături, cu saci de merinde pe şoldul drept, cu gamele pe stânga, zdrăngănind, goale. În picioare, fiecare cu ce apuca, dar cântând de zor *Puente de los franceses* / *Mamita mia*, / *Nadie te pasa* / *El puente de los franceses*. „Ăştia sunt francezi, zisese Neluţu Marcovici, lămurit. Halal de mama lor! Cu ei îi aruncăm în mare pe fascişti. Ştii ce-am auzit de dimineaţă? Americanii pe care i-ai văzut au venit cu avioanele lor, dar n-au mitraliere. O plăcere! Probabil că au crezut că îi cheamă la corrida". Vasile Dănacu nu-i răspunsese. De undeva venea un miros amărui de mentă şi pelin, emanat probabil de nişte tufe de *romero* care erau scuturate de vânt. „Am cunoscut o mulţime de lume cât te-ai spălat tu, zisese Neluţu Marcovici. Am dat şi de ovrei de-ai mei. E unul Iancu Sielbermann, care a făcut şi el *Politehnica*. Cum de nu-l ştii?" „Uite aşa, bine, pentru că n-am făcut decât primul an şi nici ăla întreg". „Şi, mă rog, de ce?" „Mă rog, de ce, pentru că nişte băieţi de-ăştia buni, cu care ne batem noi, au venit şi l-au scos afară în pumni pe profesorul meu de Analiză, lucru care m-a hotărât să las dracului *Politehnica* şi să mă apuc de politică". Neluţu

Marcovici nu pricepea mare lucru, dar avea el timp să-l descoasă, nu se grăbea. „Ştii ce? Am mai auzit o drăcie! Cică la Madrid au o aviaţie de râsul lumii. Vorbeau băieţii de dimineaţă. Cică sunt nişte avioane *Pelikan*, făcute din bucăţi. Le spune coşciuge zburătoare, dar piloţii se suie în ele şi mai ajung din când în când şi pe pământ". „Dacă mai ajung şi pe pământ, e foarte bine, Neluţule. Să ştii că nu toată lumea suferă de rău de avion ca tine, dar te căleşti şi tu, n-am nicio grijă". Din cafeneaua de *vis-à-vis* se auzea *Bandera rosa*. „Spaniolii!", zisese Vasile Dănacu. „Nu vrei să ne mai mişcăm? Înţepenesc aici". Lăsaseră nişte bani pe masă, la care băiatul care-i servise nici nu se uitase. „Îţi spun eu că ăştia au intrat în comunism. Nu-i mai interesează paralele!" Pe urmă, pe neaşteptate, sunase o sirenă. „Haita, alarmă! Unde dracu' ne băgăm?" Cerul era albastru, de un albastru cum niciunul dintre ei nu văzuse vreodată. Trotuarele se goliră într-un minut. De undeva, de departe, se auzea un zumzet metalic. Se adăpostiseră sub un copac, privind în sus. „*Junkers*", exclamase cineva lângă ei, un spaniol pirpiriu, îmbrăcat într-o bluză albastră, cu o bonetă trasă şui pe sprânceană. „Francezi?" întrebase. „Nu, români". „Aha, am mai cunoscut. Băieţi veseli. Acum o să înceapă să latre mitralierele. M-am obişnuit cu ele. Fasciştii caută cazarma aeroportului, dar ea e bine camuflată". Se auzeau tunete înfundate şi pământul vibra. „Acum o să se ridice şi sărăciile alea de avioane ale noastre, dar tot le fac mizerii, înseamnă ceva". Într-adevăr, se auziră *răţuştele* ruseşti, care se înălţaseră rapid şi-i încolţeau pe nemţi. Serii de mitralieră, un bombardier se aprinsese în coadă şi după câteva minute îl văzură căzând, undeva, dincolo de pădurice în care se afla cazarma lor. „Vesel, nu? întrebase Neluţu Marcovici. Aş mânca o raţă friptă, dacă mă crezi. N-am mai mâncat o raţă din 1932". „Dar de unde ţi-a venit ideea?" Sirenele sunau încetarea alarmei. „Asta a fost, zisese

spaniolul. E ora lor. Trec, lasă bombele şi se duc. *Cârnii* noştri abia-i aşteaptă. Au doborât până acum vreo 34 de aparate. Acum putem să ne plimbăm în linişte. Nu mergeți cu mine? Fac cinste. Mă cheamă Hernando". Cum n-aveau ce face, îl urmară la o mică *osteria* în capătul străzii care ținea loc de bulevard în Albacete. Pe urmă le povesti că e metalurgist şi că lucrase într-o uzină din Madrid, până venise să se instruiască aici şi să lupte într-un batalion.

De undeva de la un etaj, se auzea un post de radio. „Ăştia emit de la Tenerife, sunt fasciştii. Mai avem şi *Radio-clubul portughez*, dar Madridul, ai noştri, se aud mai bine seara". Pe urmă cel care asculta radioul schimbă postul. „Burgosul", zisese spaniolul. Se auzea un marş săltăreț. În capătul străzii apăruseră câțiva domni bătrâni, îmbrăcați în haine negre. Țineau câini de rasă în lesă şi păreau nepăsători la cele ce se întâmplaseră numai cu câteva minute înainte. „*Hijos de perra*, noi ne rupem oasele făcând instrucție şi ei îşi plimbă cățeii. Asta se numeşte democrație. Nu mâncați o salată de anghinare? e foarte bună cu untdelemn. Sau vreți nişte brânză?" Făcu un semn. „Sau mai bine o *paella valenciana*?" Nu le era foame, dar pe cei de aici nu era bine să-i refuzi. „Şi ce faci la Albacete?" „Repar avioane, ce să fac? Stăm prost cu chestia asta. Francezii şi ruşii ne-au promis că ne trimit bombardiere, dar nu ştiu cum se face, de nu mai ajung! Câteodată mă apucă un fel de lehamite. *Tengo unas ganas de no hacer nada*. Nu aşa se începe un război". „Dar nu voi l-ați început războiul ăsta, nu-nțelegi? L-au început militarii". „Şi, mă rog, guvernanții ăia ce-au făcut până acuma? Au avut totul în mână. Din partea mea, cu douăzeci şi cinci de generali puşi la zid, lichidam de mult rebeliunea". Ceruse bere. Fata le adusese un fel de ghiveci cu carne, pe care Neluțu, mâncăcios, îl devoră cu poftă. „Bun?" întrebase spaniolul. „Foarte bun", zisese Vasile Dănacu. „Şi voi? Ce meserie aveți?" Neluțu

Marcovici îi zisese lui Vasile Dănacu: „Povesteşte-i că sunt un pierde-vară”, dar, până să apuce ca prietenul să spună spaniolului că prietenul său este un pierde-vară, se auzi din nou sirena. „Ei, se întorc, sunt harnici astă-seară. Dar nu mă scol d-aici, fie ce-o fi”. Iar se auzea bubuitul acela înfundat de motoare. Domnii cu căţeii în lesă luaseră animalele la subsuoară şi fugeau spre adăposturile însemnate cu nişte cercuri mari de var. „La cutie, la cutie!, striga Neluţu Marcovici, vă caută moartea pe-acasă şi voi pe bulevard cu javrele...”

*

„Dormi? întrebase Neluţu Marcovici, intrând în camera hotelului *Oriente*. E ora când toată lumea bună a ieşit la plimbare. Hai să te duc în cartierul Barceloneta”. Aprinsese lumina şi-l privea. „Ce naiba ai făcut până acum?” „Ce să fac? Mi-am plasat lamele *Gilette*. Avem nevoie de bani. N-o să-i lăsăm pe alţii să ne plătească masa. Ascultă la mine, e o viaţă în oraş. Afară, totul e stins, înăuntru-i leopardul! Să vezi ce dame, fratele meu! Mulatre, negrese, chinezoaice, paralele curg, gârlă, parcă nici n-ar fi război”. Scosese din buzunar un teanc de hârtii, pe care le trântise pe masă. „Are casa cu ce plăti”. Era neschimbat. Aşa cum îl cunoscuse în tabăra de la Lunca Ursului. Unul dintre puţinii brigadieri care aveau bani. La început îl bănuise că fură de undeva. Se nimeriseră din întâmplare cu paturile unul lângă celălalt. Neluţu fuma mult, se scula şi noaptea pentru asta şi el îl întreba: „Ascultă, de unde dracu’ ai atâţia bani? Ţigări, băutură, deşi văd că nu prea bei. Cafea?” „O bancă îmi trimite ratele, râsese. Mă descurc”. „Nu cumva furi?” „Ba bine că nu! Dacă vrei să ştii, o fac numai când am nevoie”. Nu ştia ce să spună. Să-l creadă, să nu-l creadă? „Şi atunci de ce dracu’ ai lăsat o meserie aşa de frumoasă şi vrei să pleci în Spania să te baţi?” „Pentru că-mi place să călătoresc. Când am fost mic am ajuns până la

Constantinopole pe un vapor şi m-am şi întors. N-am dat niciun chior. Acum e cea mai bună ocazie să cunosc lumea. Dacă vrei să trăieşti bine, mergi cu mine! Te duce Neluţu Marcovici până-n Spania de nici n-ai să ştii când ai s-ajungi. Am stat o vreme şi-n Maramureş. Vindeam sandale şi cizme cu un ovrei de-al meu. Treceam graniţa în Cehoslovacia sau în Ungaria cât te-ai şterge la ochi. Nu m-au oprit niciodată". „Şi crezi că o să ne meargă şi de data asta?" „De ce nu? Unde mai pui că avem şi o organizaţie care ne sprijină. Oameni peste tot. Doar parola s-o ştim, că restul e un fleac. Ce e mai prost e că, afară de idiş, nu ştiu bine nicio limbă streină, dar mă descurc eu". Timp de patru săptămâni făcuseră o instruire forţată: franceza şi spaniola, dar pentru Neluţu Marcovici era mai greu ca pentru Vasile Dănacu. Avea să-l vadă după aceea cum într-adevăr trecea graniţele, târându-l după el, ca şi când ar fi cunoscut locurile de când se ştia. Chiar graniţa spre Ungaria fusese o joacă pentru el, cea din Ungaria în Austria nu avusese niciun mister. Îi aşteptase, ce-i drept, totdeauna un om, dar acela îi părăsea la un moment dat şi, cu instinctul lui de vagabond, Neluţu Marcovici ştia încotro s-o apuce, care erau trenurile în care puteau să doarmă până se lăsa noaptea şi locurile de unde putea să fure ceva de mâncare. Cea mai grea trecere fusese aceea de la graniţa Elveţiei cu Franţa. Trei zile şi trei nopţi, cu două cutii de conserve şi o gamelă de apă, aşteptaseră un moment prielnic pentru a străbate un pârâu nenorocit, păzit foarte bine. În sfârşit, se aflau aici, după o şedere în Paris, unde Neluţu Marcovici se simţise ca acasă. „Cum faci de te descurci, Neluţule?" îl întrebase Vasile Dănacu. „Foarte bine. Întreb unde e ghetoul. Orice oraş mare are un ghetou şi acolo îmi găsesc oamenii. Vrei să mergi cu mine în lună, în lună te duc. Ce ţi-am spus eu? Ia-l pe Neluţu Marcovici, şi nu te doare capul! Am ajuns noi până aici, o să ajungem şi până la Franco. Că vreau să am o convorbire cu

el, să-i trimit salutări de la rude”.

Părea un om vesel, nepăsător. Îi dăduse treizeci şi cinci-patruzeci de ani, avea patruzeci şi şapte. Într-o seară, într-un vagon de marfă, spre graniţa austriacă, îi povestise în câteva cuvinte viaţa lui. Se însurase de tânăr, la optsprezece ani, cu o femeie foarte frumoasă, o cântăreaţă de şantan din Bacău. Îi trebuiseră câţiva ani ca să-şi dea seama că femeia este alcoolică şi că nu se mai poate face nimic pentru ea. O rugase, o implorase să se lase de băutură, era imposibil. Născuse o fată, care murise după şase luni, şi de-atunci bea şi mai mult, având un motiv şi mai puternic ca să-şi înece disperarea. Douăzeci de ani durase calvarul lui, femeia murise într-un azil, unde o internase. Ce nu făcuse pentru ea? Fusese, pe rând, cizmar, croitor, reparator de maşini, depanator de radio, ba şi furase, numai s-o ţină acasă, să nu mai cânte prin localuri, dar ea tot spre cârciumă trăgea. După cincisprezece ani de convieţuire, avusese o criză şi după alţi cinci murise de ciroză. La patruzeci şi şapte de ani, auzise de acest război din Spania şi venise la Lunca Ursului numai cu un mic geamantănaş de carton, în care-şi ţinea nişte scule de care nu ştia dacă va avea nevoie, dar de care nu se despărţea niciodată. Pe drum îi tălpuise şi lui bocancii cu care plecase şi care se sfărâmaseră de atâtea marşuri. Îl învăţase cum se coase o pânză de postav sau rama pantofilor. Puteai să deprinzi o mulţime de lucruri de la Neluţu Marcovici. Cum să te descurci în pădure, unde găseşti apă de băut sau nişte ciuperci neotrăvitoare, de pildă.

În Paris, îşi arătase toate talentele lui de organizator. Două zile şi două nopţi, locuiseră la hotelul *Raza de aur*, după instrucţiunile primite, pe strada Monge, numărul 25, unde o căutaseră pe o anume Eugenia Luncaş, care trebuia să-i piloteze spre Spania; aceasta îi întrebase: au paşapoarte în regulă? Aveau. Le luaseră de la un avocat, numit Lucreţiu

Pătrăşcanu, dar era mai bine să evite orice întâlnire cu autoritățile, pentru că, oricum, ar fi fost suspectați. „Lasă pe Mândel, o asigurase Neluțu Marcovici pe Eugenia Luncaş. Am aici nişte prieteni, dacă nu ți-o place! Cât o să întârziem?" „Nu se ştie, zisese femeia. Aşteptăm numai semnalul. Trecerea în Spania se face organizat şi în grupuri foarte restrânse. N-o să fie chiar o plimbare". „Parcă noi am zis că o să fie o plimbare! Ia te uită!" Pe urmă Neluțu Marcovici plecase prin Paris, întorcându-se abia seara. După patruzeci şi opt de ore de sondaje, se întorsese triumfător la *Baza de aur*, în micuța cămăruță pe care o ocupau amândoi. Ținea la subsuoară un jambon uriaş şi două franzele subțiri şi lungi de o jumătate de metru. „Suntem cineva. Am găsit un om de-al meu". „Şi aici ai un om?" „Dar cum? Ai auzit de O'Grady?" Vasile Dănacu nu auzise. „Ăsta cine mai e?" „Fiul rabinului din Iaşi. E plecat din '22 la Paris, ține un birou de avocatură. Om pricopsit, ai să-l cunoşti. Mi-a dat cât te-ai şterge la ochi cinci mii de franci. Suntem bogați. El o să ne introducă în Paris". „Şi cum dracu' l-ai găsit?" „Foarte simplu. Ştiam adresa unui ovrei, care ține un restaurant românesc lângă Hale. L-am căutat, am dat de el, mi-a spus ce lume bună se mai află aici şi m-a trimis la O'Grady, pe care l-am cunoscut când eram tineri amândoi, acum vreo paişpe-cinşpe ani. S-a uitat lung la mine, când m-a văzut. De, se mai boierise! «De unde să te iau, de unde să te iau?» «De unde să mă iei? De la Iaşi, unde vindeam ciorapi şi sandale şi dumneata erai student şi ne duceam la sinagogă şi aşa mai departe.» «Ei, pe dracu', mi-a zis, eşti Neluțu Marcovici, omul care le ştie pe toate? Şi ce dracu' cauți tu aici?» «În trecere, i-am răspuns. Fac un voiaj de plăcere în Spania, am nişte prieteni acolo cu care vreau să mă văd.» «Pe vremea asta de război?» m-a întrebat el. «De ce nu? Ce, în vreme de război oamenii nu se mai iubesc? Nu mai fac copii? Ia te uită!» Scurt pe doi: suntem

barosani! Mi-a dat bani, mi-a zis că ştie pentru ce sunt venit, să nu mai fac pe nebunul, şi mi-a promis să ne introducă, auzi, să ne introducă, s-a dat dracului O'Grady al meu!, într-un cerc de anarhişti. Că ăştia sunt organizaţi şi ei. Au asociaţii. Sunt ruşi, nemţi, americani, numai lume bună. Ascultă la mine, relaţiile fac totul, trebuie să ai, pe unde te duci, un om. De la Găeşti la Lisabona! N-ai om, eşti mort!" A doua zi, mersese cu Neluţu Marcovici la un local marocan, pe undeva prin preajma teatrului *Mayol*. Omul îi aştepta. Era un bărbat scund, pirpiriu, cu nişte ochi foarte vii, albaştri, scrutători, cu o gură subţire, tăioasă. Pe degetele celor două mâini purta câteva inele de aur. Era îmbrăcat într-un costum de lână englezească, moale, de culoarea paiului. Pe bancheta de lângă el, îşi lăsase pălăria de pânză şi bastonul. „Domnul O'Grady, domnul Dănacu", făcuse prezentările Neluţu Marcovici. „Îmi pare bine", şi-i întinsese o mână moale, subţire, ca de femeie. „Luaţi loc. Cred că prietenul dumitale ţi-a spus cu ce mă ocup. Sunt de meserie jurist. Dacă o să aveţi neplăceri cu autorităţile, daţi-mi un telefon imediat la numărul ăsta. Ţie, Neluţule, ţi-am dat cartea de vizită. Poftim". Şi-i întinsese lui Vasile Dănacu un carton cu adresa şi cu numărul său de telefon. „E important pe vremea asta. Franţuzii au mai înăsprit legea emigraţiei, dar voi nici măcar nu sunteţi emigranţi. Oricum, fac razii şi e neplăcut să le dai explicaţii. Cumpăraţi-vă nişte haine ca lumea şi părăsiţi aerul ăsta de oameni hăituiţi. Ce beţi?" „Ce se găseşte, zisese Neluţu Marcovici. Oricum, pentru mine, mai încolo, o să trebuiască o cafea". „Vă recomand un cuşcuş. E o mâncare foarte bună. Aţi mai mâncat cuşcuş?" „Da' de unde!" „O să vedeţi ce gust are. La asta trebuie să beţi un vin negru. A, uite-l şi pe Bébert!" Apăruse un bărbat gras, cu o faţă măslinie şi cu doi dinţi de aur în faţă. Gâfâia. Urcase scările şi lumina felinarelor cu sticlă verzuie, a localului, îl făcea spectral. „Ei, cum a fost?"

„Bine, şefule, cum să fie? Am rezolvat”. „Bébert e colaboratorul meu cel mai apropiat, le spusese celor doi O’Grady. El face linişte când e nevoie de linişte, el îmi duce mesajele. Trăiesc într-o lume amestecată: algerieni, nemţi, marocani, englezi. Nu ştii cu cine ai de-a face pe vremurile astea. Faci contracte cu careva, plăteşti, vrea să-ţi tragă chiulul. Atunci se prezintă Bébert. Bébert n-are nimic sfânt. El dă un termen, să zicem de douăzeci şi patru de ore. Clientul nu a rezolvat problema, îl găseşti într-un canal sau pe Sena cu un glonte în ceafă. Nu-i aşa, Bébert?” Acela avea un aer copilăros. Râdea cu blândeţe, arătându-şi cei doi dinţi de aur, din faţă. Se juca cu nişte mătănii călugăreşti. „De la Athos, îl asigurase pe Neluţu Marcovici, care se uita fascinat la ele. Veritabile”. Şi fixa perdeaua de mărgele prin care se intra în salonul acesta cu măsuţe joase, traforate, din fildeş şi încrustate cu pietre roşii şi albastre, pe care se aflau cante de alamă cu apă, în care îţi vârai mâinile înainte de a mânca şi după aceea. La mesele octogonale se aşezaseră mulţi arabi, care mâncau, după obiceiul lor, cuşcuşul cu mâna, aruncându-l de sus în gura deschisă. „A sosit omul nostru”, spusese Bébert şi-şi îndreptase privirile spre uşa acoperită de râuri de mărgele. „Mă scuzaţi un sfert de oră. Am o afacere de aranjat. Bébert, ai grijă de ei. Să mănânce, să bea, să se simtă bine”. „A, sunteţi prieteni cu domnul O’Grady, spusese Bébert; ce om, e un geniu, ascultaţi la mine. El ne ţine pe toţi. Un adevărat Caid, are relaţii în poliţie. La tribunal i-a lăsat pe judecători cu gura căscată, ştie paragrafe întregi de legi pe dinafară. Câţi îi datorăm viaţa! Pe mine, cel puţin, m-a scos din cele mai spurcate afaceri!” „În ce branşă lucrează?” îl întrebase pe Bébert Vasile Dănacu la îndemnul lui Neluţu Marcovici. „Cum, în ce branşă? În toate! E avocat, scriitor, om de afaceri, proprietar de terenuri. Are un atelier de blănuri, creşte câini-lup. Până mai luna trecută a locuit într-un

palat, în Passy". „Şi nu mai locuieşte?" „Nu, s-a plictisit de el şi l-a donat Statului Francez. Îl costa prea mult întreţinerea. Avea nevoie de cincisprezece servitori şi asta costă la Paris". Dănacu îi traducea lui Neluţu Marcovici toate astea. „E aşa de bogat?" „Dar cum? se mirase Bébert. Are terenuri lângă Marsilia. Le-a luat pe nimic. De ani de zile se judecă cu ţăranii de la care le-a cumpărat şi mai are câţiva până la termenul de prescripţie. Pentru ca să fie bine văzut, a donat Radiodifuziunii franceze o colină pentru releu de transmitere. Este decorat cu Legiunea de Onoare, pentru că în palatul din Passy a făcut un cămin pentru copiii orfani. Toate ziarele au scris despre dânsul".

Un chelner adusese cuşcuşul şi vinul negru. Vasele metalice răspândeau un abur frumos mirositor, de plante aromate. Lui Neluţu Marcovici i se făcuse foame şi-şi dădu seama că trebuie să mănânce cu mâna, ca ceilalţi. „Ia te uită unde ne-a adus nebunul de O'Grady! O să ne frigem degetele".

După un sfert de oră O'Grady se întorsese. „Bébert, s-a făcut! Omul aduce marfa mâine. Plătim un aconto gras şi-i luăm ochii!" Neluţu Marcovici mâncase, băuse paharul de vin negru şi-i luase gura foc. Îi mai făcu semn chelnerului să-i mai toarne o dată. Sosurile marocane îi ardeau beregăţile. „Domnul Bébert ne-a povestit ce bogat eşti". „Ei, e un fel de a zice, bogat. Eram şi mai bogat, dar bogăţia încurcă pe om. Lumea te invidiază, poliţia te suspectează. Mai liniştit sunt cu afacerile literare. Nu ştiu dacă Bébert v-a spus: scriu cărţi de istorie. Copiii mă-nvaţă la şcoală. Am publicat până acum două studii importante. Unul despre procesul Ioanei d'Arc, aşa cum a fost în realitate, şi unul despre o enigmă a istoriei, şi anume, dacă a existat sau nu un Ludovic al XVII-lea? Franţuzii ăştia, vă rog să mă credeţi, nu-şi cunosc nici propria lor istorie. Trebuie să vin eu de la mama dracului, din fundul Moldovei, şi să le scriu istoria.

Pe urmă, dacă vreți să știți, sunt și economist. Asta e o țară prea bogată, de-aia poporul francez degenerează. Degenerează pentru că mănâncă și bea mult, lucru care mi-a dat ideea să distrug economia Franței". Bébert, care nu știa românește, nu-l asculta. El știa probabil poveștile astea, dar Neluțu Marcovici și cu Vasile Dănacu făcuseră ochii mari. „Cum, adică?" întrebase fostul săndălar. „Uite, foarte bine. Orice economie poate fi distrusă dacă ai un cap ca al meu. Vă rog să mă credeți, îmi iau măsurile mele. În fond, deși n-am niciun motiv, sunt socialist. Vreau să-i distrug pe capitaliști. Și atunci îi ruinez unul câte unul, pe marii capitaliști francezi. Le propun afaceri grandioase, perfect posibile din punct de vedere al avantajelor, ei intră în capcana paragrafelor pe care nu le cunosc bine și-i țin în procese care durează câte douăzeci de ani. Franța este o țară în care se poate orice. Am curățat până acuma cinci rechini ai finanțelor. Ați auzit de Latour-Schneider, de Sidney Abramovici, de Jean Paul Tisserand, cumnat cu Dupont de Nemours, care n-a putut să-l salveze? dar de Patrik Depardieu sau de Raymond Fugger, care este și conte pe deasupra. Îl găsiți și în *Almanahul Gotha*? îi am pe toți, aici, în buzunarul de la vestă. Și încă ăsta, Patrik, a amenințat că mă împușcă. Să îndrăznească numai! Ce spui Bébert?" Bébert, care la auzul acelor nume zâmbise iar copilărește, terminase de înghițit cușcușul și făcuse un semn cu palma la gât. Adică avea el grijă de acest Patrik, dacă i s-ar fi urât cu binele! „Forța mea stă în cunoașterea legilor. Am luat cele mai mari procese ale Franței în ultimii zece ani. La un moment dat, nu mai aveam ce să mai fac cu banii și am cumpărat, pe mai nimica, niște terenuri lângă Marsilia. Puteam să le plătesc la valoarea lor, dar îmi place jocul în sine. De ce să cumpăr scump, când pot să cumpăr ieftin? M-am înscris la tribunal, ca șeful unui partid agrarian, am trimis înainte niște agenți de-ai mei, cu afișe

cu fotografia mea şi cu programul partidului meu, le-am lipit pe toate casele şi pe toate gardurile şi pe urmă am făcut un turneu electoral. Veneam cu reforme. Unificarea micilor comune şi desfiinţarea primăriilor din cătune, simplificarea administraţiei care înghite sume imense şi, bineînţeles, avantaje agricultorilor care ar fi primit, dacă partidul meu câştiga, îngrăşăminte pe gratis, tractoare americane de ultimul tip, neuitând bineînţeles să le anunţ şi scăderea impozitelor. Am băgat douăzeci şi cinci de mii de franci în această campanie. Am uns autorităţile ca să nu-mi facă greutăţi, deşi aveam autorizaţie în regulă. A fost un adevărat triumf. Până la sfârşit mi-au oferit fiecare, pentru o sumă simbolică, câte un hectar de pământ, în semn de omagiu. Bineînţeles că la alegeri n-am avut decât voturile lor, ceea ce e puţin. Le-a trebuit destul ca să se dezmeticească şi să vadă că-i trăsesem pe sfoară, dar eu eram proprietar pe 25.000 de hectare de pământ. Preţul lor s-a înzecit de zece ani de când mă judec cu ei, pentru că, am uitat să vă spun, pe vremea când mi le-au vândut pământurile lor erau nişte pârloage, acolo, nu se uita nimeni la ele. Sunt un om făcut, cunosc *Codul Napoleon* pe dinafară. Am reuşit atâţia ani să-i ţin în şah, o să-i mai ţin. Vine prescrierea şi, dacă vând pământurile, devin miliardar. Atunci abia am să mă odihnesc. Asta e tot". „Dacă nu e un farsor, tipul e genial, gândise Vasile Dănacu. Auzi ce i-a trecut prin cap!" „Ce mai mâncaţi, ce mai beţi? Ei, cum v-a plăcut cuşcuşul? Bébert, ia uită-te în lista aia şi vezi ce mai trebuie să le dai domnilor de băut şi de mâncat. Pe mine mă scuzaţi. Lipsesc iară un sfert de ceas". Văzuse pe cineva şi dispăruse într-alt salon mai mic, de-alături, aflat dincolo de perdeaua de mărgele. Bébert comandase un fel de plăcintă de carne de berbec cu stafide. „Sau vreţi o friptură de pasăre cu miere şi arahide? V-aş propune, de asemenea, nişte peşte cu nuci, făcut din calcan sau cambulă, cu roşii, stafide, piper, o minune".

Neluțu Marcovici voia să guste din toate, aşa că-l rugă pe omul lui O'Grady să le aducă pe o tavă un *mixed-grill*. „Dacă e bal, bal să fie". „Şi cum a făcut averea asta?" întrebase Neluțu, prin intermediul lui Vasile Dănacu, pe Bébert. „A, eu nu l-am cunoscut de la început, dar mi-au povestit alții. A crescut câini-lup, şi acum mai ține în casă şapte sau opt, ca să fie păzit bine. Nişte câini cât viței, care sunt foarte scumpi aici. Trebuie să ştii să-i hrăneşti, trebuie spălați, tunşi, e o adevărată artă. Acum vreo cinci ani deschisese chiar un atelier de coafură pentru câini. I-a învățat pe frizeri cum să le tundă coada, cum să le lase botul. O minune. Se înghesuia lumea ca la bâlci la el. Dar se plictiseşte repede. Acum, mai nou, dictează cărți noaptea, pentru că nu doarme deloc. Câte două cărți pe săptămână. Are o stenodactilografă. Cu memoria lui fenomenală, i-a îngropat pe toți pe-aici. Din păcate – şi trebuie să v-o spun confidențial –, patronul joacă cărți şi pierde nişte sume colosale. De mult ar fi fost cel mai bogat om din Franța, dacă nu avea patima asta. Milioane a aruncat pe fereastră. E primit în cele mai bune case din Paris. Face daruri miniştrilor câte o maşină. Limuzine de lux, care costă câte o avere şi pe urmă îi are la mână. Seara iese pe Champs Élysées cu câte un tip mare, de două ori pe săptămână, ca să fie văzut şi, a doua zi, când intră în sala Tribunalului, să ferească Dumnezeu să-i facă vreun judecător vreo chichiță. Îi apostrofează în plină şedință ca să audă toată lumea. «*Malheureux*, *vous serez mis à la porte*! *Vous n aurez plus jamais vos petits revenus pour la vieillesse*!» Îl evacuează cu aprozii, dar se întoarce pe altă uşă şi strigă mereu la ei. Are o clientelă uriaşă. *Milieu*-ul: algerieni, marocani, toată pegra Parisului. Nu se poate atinge nimeni de el. Ce să mai vorbim de marile lui afaceri, care ating cifre de milioane..."

Se aduseseră platourile cu mâncăruri orientale la care Neluțu Marcovici privea cu o poftă teribilă. „Spune-mi, şi

cum de n-au reuşit să-l închidă până acum?" „Este imposibil. Are o imaginaţie fantastică. Uite, cât a lipsit de la masă, a încheiat două afaceri cu un negustor de la Hamburg, care îi aduce şuncă şi alimente, şi cu un indian care vinde *whisky* falsificat, o marcă scoţiană. Deşteptul ăsta cu *whisky*-ul crede că Patronul nu ştie despre ce e vorba. El cumpără totul pe credit, dând un avans care creează mari speranţe vânzătorului, fixând termene de achitare foarte scurte. Negustorii streini nu sunt agreaţi pe piaţa franceză şi aparatul lui de informatori îi aduce pe fraieri în biroul său, special închiriat pe Champs Élysées, sau în Arondismentul XVI. Totul e foarte simplu. Înscrii o firmă cu un nume cât mai sonor, plăteşti taxa pentru firmă, închiriezi pe timp de trei luni un birou, îl mobilezi cât mai luxos, pui telefoane albe. Clienţii vin ca gâştele. Două dactilografe, aparat american de dictare, mobilă ultimul ţipăt, covoare, tablouri scumpe, toate falsificate, în timpul convorbirii cu negustorii sună transoceanicul, chipurile, care de fapt e un alt funcţionar care telefonează din celălalt cap al coridorului şi să-l vezi pe Patron, urlând în telefon în faţa fraierului: «Alo, Montrealul, alo, New York-ul! Cine? Firma Compáñiez? Rio de Janeiro? Da, câte tone? În ce termen? Care e oferta? Mijlocul de transport? Când primesc cecul? Ce bancă garantează?» Să fii şi Sherlock Holmes şi te zăpăceşte!! Bossul se oferă să cumpere o cantitate mare de sticle de *whisky*, de pildă, hai să luăm cazul ăsta ultim, şi atunci se tocmeşte ca chioru' pentru un preţ cât mai redus la bucată, pentru ca să nu bată la ochi. Sigur că şi partenerul ţine la preţul lui, dar până la urmă, cerându-i-se, să zicem, o sută, două sute de mii de sticle de *whisky*, mai cedează. I se dă un acont de zece la sută din valoarea preţului mărfii la achiziţie; *whisky*-ul se desface în magazinele speciale la preţ de nimic, adică sub cel al pieţii. În trei zile, marfa e desfăcută, societatea ia firma de pe

pereți, ridică mobila, dactilografele dispar, telefoanele albe la fel, clientul primeşte telegrame de amânarea plății timp de câteva luni. Când nu mai are răbdare, se suie în tren sau în avion, vine la Paris şi nu mai găseşte pe nimeni. Cei care închiriază birourile societății spun că ziarele au anunțat falimentul domnului Cutare, pentru că el nu-şi dă niciodată numele adevărat şi că este posibil ca el să se fi sinucis. Este reclamat la poliție. Poliția ştie cam cine face asemenea lucruri, dar, fiind plătită, amână şi ea cât poate punerea sub urmărire a împricinatului. Între timp, Caidul mai face o afacere, două. Totul este să nu mergi în aceeaşi branşă. Acum trei luni am lucrat pe pielărie, încălțăminte, poşete de damă. Totul a mers perfect. Am comandat mărfuri în valoare de trei milioane, l-am plimbat pe muşteriu pe la birouri, la magazinele de depozitare, unde el a adus mărfurile cu zece autocamioane, i-am dat un avans, l-am asigurat că în şase luni are toți banii pe comandă şi a plecat liniştit. Noi am vândut la preț de reclamă, tot aşa, angrosiştilor în trei zile marfa, am pus banii la bancă, am făcut asigurările încă înainte de a închiria depozitul şi, după două săptămâni, am dat foc clădirii în care ar fi trebuit să se afle marfa vândută deja. Bineînțeles că societățile de asigurare trimit oamenii lor, care sunt şi ei cumpărați. Depozitarul este declarat iresponsabil pentru că a înnebunit la aflarea veştii că i-a ars depozitul şi totul se clasează. Vânzătorul a rămas cu o nimica toată, cu avansul. Asta sigur că merge o dată, de două ori, dar pe urmă trebuie să schimbăm manevra. De pildă, acum doi ani, am făcut o afacere cu grâu. O comandă serioasă. Am închiriat un vapor şi el asigurat, care, de fapt, era o rablă, am încărcat în văzul lumii sacii cu cereale, am făcut toate actele de cuviință şi, în aceeaşi noapte, l-am descărcat. După trei zile, vaporul a luat foc pe la mijlocul oceanului, scufundându-se, cu marinari cu tot, în afară de căpitanul şi secundul său, care ştiau despre ce e vorba şi

aveau partea lor. Anchetă, scandal, dar nicio urmă. Societățile de asigurări au ele bani destui, dar nu atât ca să-şi angajeze o flotă care să scoată epavele din fundul mării. Ei, dar pentru asta îți trebuie multă imaginație şi, mai ales, oameni devotați, pentru că mai există şi din cei cu gura necusută şi atunci soseşte Bébert, merge la barul *Le Molosse*, unde patronul este tot un prieten de-al nostru, care mă pofteşte dincolo de tejghea, să beau cu el un *calvados*, şi-mi deschide un sertar din care, contra o sută cincizeci de franci, îmi împrumută un revolver pe care, dacă îl folosesc, îl arunc într-un canal, iar dacă nu am ocazia, îl aduc înapoi. Totul e atât de simplu! La Paris un om costă foarte puțin, vă rog să mă credeți". Lui Neluțu Marcovici îi trecuse pofta de mâncare. Mai ceruse să i se toarne un pahar de vin negru, pentru că viața începuse să i se pară din ce în ce mai complicată. „Şi asta voi o spuneți în gura mare?" „Ei, asta-i bună! se mirase Bébert. Cum o s-o spunem în gura mare? Asta o ştiți voi, că sunteți prieteni cu O'Grady din copilărie şi n-o să-l *cântați*. De altfel, mai mult decât ştie poliția, cine să ştie? Şi, pe urmă, când ştii multe, te mai calcă omnibuzul, îți mai taie careva beregata, he, he, he, râsese Bébert, arătându-şi dinții lui de aur, cu zâmbetul acela copilăresc care te cucerea. Dar de ce nu mai mâncați? Mie îmi plac foarte mult peştii cu nucă. Asta e o mâncare egipteană, mi se pare. Ce rafinament au ăştia! Numai aici, în Paris, se poate mânca în felul acesta". Reapăruse O'Grady. Vesel, frecându-şi mâinile de plăcere: „Bébert, omul a semnat, am dat 25 de sticle de şampanie, i-am lăsat să se îmbete, spunându-le că am nişte prieteni foarte dragi pe care nu pot să-i las singuri la masă. Ce-ați cerut?... A, dar de ce n-ați luat şi o salată de arahide? Sau ouă *haminé*? Poate că o carne de berbec cu prune uscate v-ar fi aranjat şi mai bine. Aici mănâncă numai lumea bună. Patronul mă cunoaşte de mai bine de cincisprezece ani. Din câte nu l-am

scos şi pe ăsta! Într-o vreme, un nebun reuşise să convingă poliția că vinde carne de copil. Şi într-adevăr, nu ştiu cum făcuse, că vârâse un cadavru de copil într-un W.C. Tămbălău mare, anchetă, putea să ajungă la ghilotină dacă nu era O'Grady. Doi ani am pledat. Ce bani au intrat în chestia asta! Noroc că mi-a venit mintea de pe urmă şi l-am întrebat cine ar fi putut să-i facă o asemenea neplăcere. Mi-a spus câteva nume, i-am luat pe rând, în sfârşit l-am găsit pe nebunul cu pricina. Stă şi acum în balamuc. Tipul, cum vedeți, e liber, pot să vin în fiecare seară să iau o masă, nu-mi cere niciun ban. Dar nu sunt eu omul ăla! Ce spui, Bébert?" Bébert zâmbise serafic, ca şi când acest lucru nu mai trebuia dovedit. „Pe voi trebuie să vă duc la câteva mitinguri, îşi adusese aminte, să vă fac cunoştință cu câțiva oameni însemnați. Să mă uit în carnetul meu, să văd despre ce este vorba. Mi se pare că săptămâna asta vorbesc Blum şi Thorez la sala *Wagram* sau la *Mutualité*, nu ştiu bine. Acum două luni, *Crucile de joc*, în frunte cu De la Rocque, i-au bătut pe comunişti şi pe socialişti în piața Bastiliei. Ăştia şi cu *Vlăstarii regelui* sunt oamenii nemților.

Undeva, în apropiere de fostul *Hotel de Lully*, pe fosta *rue* Des Petits Champs, pe lângă Operă, dincolo de clădirea cu nouă ferestre înalte care dădea spre *rue* Sainte-Anne, cu o fațadă cu pilaştri şi sculpturi, reprezentând instrumente muzicale, măşti de bacante şi satiri, se afla un fost local masonic, denumit *Temple Unique*, acum părăsit pentru că sediul se mutase la Geneva, ori la Zürich, pe Oberstrasse, cine mai ştia, locul unde studenții şi studentele rusoaice formaseră o adevărată colonie pe timpul țarului Nikolai, dar acum, în Parisul agitat, locul îşi pierduse importanța. Clădirea dărăpănată, cu tencuiala roasă, era închiriată unor ateliere mecanice şi în vechile secții în care, în trecut, se țineau cursuri de istorie şi fizică mecanică, domneau fumul şi flăcările, vremurile cercurilor anarhiste şi marxiste

trecuseră, Bakunin de mult se mutase la Locarno şi murise, revoluţia rusă înghiţise tot ce mai rămăsese romantic, anarhiştii fiind scoşi din joc poate pentru totdeauna. Vechile sedii nihiliste rămăseseră numai în memoria unor bătrâni, care-şi aminteau de anii de dinaintea primului război mondial, de Societăţile cooperatiste şi de Artelurile în care lucraseră ei înşişi. Pe la 1868, floarea Rusiei mersese în popor şi înfiinţase cercuri de autoinstruire, în care se studiau operele economiştilor şi ale filosofilor, iar Neciaiev punea bazele unei societăţi revoluţionare secrete care eşuase. Capul acestei conspiraţii terminase în Siberia. Operele lui Lassalle, ale lui Flerot şi Bervi, ale lui Marx, precum şi *Istoria Rusiei* până la biruinţa Revoluţiei din Octombrie rămăseseră opere subversive. Mulţi nobili care făcuseră parte din cercurile *Ceaikovski* şi *Karakozov*, suspecţii cu ochelari fumurii, care îşi tundeau părul şi purtau pelerine, fuseseră împuşcaţi sau găsiseră adăpost în Elveţia sau în Franţa, trăind din te miri ce. Timpul saloanelor aristocratice, în care doamnele din înalta societate plecau de la şedinţele subversive în rochii de stambă şi cizme bărbăteşti, ca să care apa din Neva în cartierele săracilor, al atelierelor de fierărie, agricultură şi ştiinţe, în care se adunau proletari şi boieri, studente venite de la Universitatea din Zürich şi muncitoarele din fabricile textile, lucrând câte 14-16 ore pe zi şi locuind în comun, rămăsese numai o simplă amintire. Altfel arătase revoluţia bolşevică, care nu mai avea nimic romanţios în ea, fusese pur şi simplu un uragan, un val teribil, care măturase totul în calea lui. Rămăşiţele acestei aristocraţii, care nu puteau să înţeleagă radicalismul noilor clase, aflate la putere, se resemnaseră într-un exil plin de sărăcie şi disperare, cu rare excepţii, formând o lume amestecată de bătrâni şi tineri (fiii şi nepoţii foştilor aristocraţi furibunzi), care se consolau să vadă în revoluţia rusă, consolidată, o idee terminată,

osificată, pentru că ea ajunsese, credeau, la o stratificare aproape burgheză, la şcoli, armată şi biserică, deci caricatura acelei idei de revoluție explozivă, care ar fi trebuit să distrugă definitiv orice idee de stat, o lume care voia totul şi nu făcea nimic pentru asta, în afară de interminabilele discursuri amenințătoare, de o visătorie agresivă, virulentă, de o duşmănie neiertătoare, în sfârşit, o lume însuflețită de mizeria fără speranțe în care trăiau ei, aceşti disperați ce se credeau în stare să revigoreze ceea ce socoteau că eşuase în revoluția rusească. Manifestând tendințe stângiste, urând deopotrivă şi pe Hitler şi pe Stalin, aceşti oameni deveniseră de fapt mai conservatori decât cei pe care încercaseră să-i răstoarne, trăind din expediente, amăgindu-se de la o zi la alta, de la an la an, de la un deceniu la alt deceniu, spuma de intelectuali, de ratați, de nobili scăpătați, în sfârşit, de aventurieri politici fără nicio idee consolidată, trăind din amintiri, speranțe, decizii care se băteau cap în cap, refuzându-şi unul altuia paternitatea unor idei, contestându-se, ajungând până la dispute fizice şi un înverşunate, aceşti bătrâni oameni ai altor epoci nu făceau decât să-şi dea iluzia că mai există, că mai pot fi folositori cuiva şi că vreodată se vor întoarce în țările de unde plecaseră, constituiți în guverne în exil, guverne *naționale*, guverne ale *adevăraților patrioți*, ale *adevăraților revoluționari*, guverne ale *Rusiei mari*, ale *Ucrainei*, *Bielorusiei*, editând săptămână după săptămână manifeste tipărite nu se ştie cu ce bani şi difuzate de nepoți care-şi găsiseră posturi mai lucrative, dar care făceau din politică o ocupație complimentară, care putea vreodată să aducă şi ea ceva, vreun scaun ministerial sau vreo sinecură, în cine ştie ce republică ipotetică. Participau la toate mitingurile – ale stângii sau ale dreptei –, amestecându-se în marile mulțimi de figuranți, conduse de lideri pe care nu-i cunoşteau. Ascultau cu atenție toate discursurile, şi erau destule,

huiduind sau aplaudând ceea ce le convenea sau nu, dominați de ceea ce mai târziu un scriitor avea să numească „*un libido politic*”. În fond, această adunătură de oameni fără nicio idee politică clară dorea un singur lucru: distrugerea oricărei ordini, indiferent sub ce steag s-ar fi produs ea. Rataţi, nemulţumiţi, fără patrie, neîncăpând în aparatele administrative ale ţărilor care-i adăposteau din milă, ei întreţineau de fapt morbul dezorganizării care părea să ducă, mai târziu sau mai devreme, la dezintegrarea Europei.

Unul din sediile numitei *Sfânta Alianţă a Rusiei Pravoslavnice* funcţiona într-o încăpere a fostului templu masonic, într-una din acele camere uriaşe, rămasă fără destinaţie precisă şi figurând vag în cadastre, ca aparţinând unei organizaţii internaţionale, care plătea în fiecare an taxele respective, dar neavând niciun reprezentant sau un director, ci numai un administrator – şi el foarte misterios – cu nume vag francez, vag rusesc, Serge Muratov, un om jovial de şaizeci şi ceva de ani, înalt, suplu, cu ceva brutal pe chip, care contrazicea fraza frumoasă cu care te întâmpina şi manierele distinse, afişate mai ales faţă de nou-veniţii în acest cerc. O’Grady le spusese, lui Vasile Dănacu şi lui Neluţu Marcovici: „Trebuie să cunoaşteţi crema Rusiei imperiale laolaltă cu bolşevicii dezamăgiţi care au trecut prin lagărele siberiene şi au ajuns la Paris, crema inteligenţei europene, un aliaj ciudat care o să vă uimească prin ideile sclipitoare şi prin ceea ce au făcut şi ştiu a povesti”. Urcaseră într-o după-masă, pe la ora cinci, nişte scări şubrede, neîngrijite, care scârţâiau îngrozitor, după ce străbătuseră o curte scurtă şi întunecoasă ca o beregată de piatră şi pătrunseseră printr-o uşă masivă de stejar în interiorul unei clădiri bătrâne, prăfuite. Rampa se clătina la atingere, pe pereţi erau scrise lozinci sgâriate cu un cui în zid: *Moarte trântorilor*, *moarte muncii*, *trăiască anarhia*! Sau: *Jos fascismul*, *jos hidra bolşevică*, *trăiască dinamita*! Alte

fraze – în germană, în franceză, în idiş, în spaniolă şi italiana – se amestecau cu zvasticile sau cu secera şi ciocanul. De sus, de la primul etaj, se auzea un murmur de voci bărbăteşti, cineva urla: „Trădătorilor!” şi pe scări izbucnise un bătrânel ager, cu un baston cu care amenința pe cineva rămas în urmă, urlând încă în franceză: „Căzăturilor, agenți plătiți, javre, javre!” „Ăsta e Iuri Gorev, zisese O’Grady. Nici n-am apucat să ne salutăm. O să vedeți mutre şi mai dihai”. Ajunseseră pe un palier, negru şi el de atâta neîngrijire, şi intraseră prin două uşi uriaşe într-un salon care mai păstra pe un perete, în ipsos, însemne masonice: compasul şi mistria. La o masă lungă, un prezidiu format din cinci sau şase persoane privea cu o indiferență jucată fotoliile deschiolate în care şedeau aproape o sută de inşi. Steagul roşu şi negru acoperea o jumătate de perete, lozinci uriaşe, scrise cu litere de hârtie şi lipite direct pe perete, te lămureau fără nicio putință de a te înşela în ce loc te afli. Vorbea un spaniol cu o față tăiată, un fel de profesor, tunând şi lovind cu pumnul în masa acoperită cu postav verde: „Armele şi tunurile nu vor fi niciodată mostre ale culturii. Literatura dictatorială este un echipament militar creat în arsenalul burgheziei. Vorbim la nesfârşit de treapta pură, dar ce facem? Nu poeții blestemați, ci cei domesticiți au creat literatura oficioasă. Cel puțin burghezia blestema pe scriitorii eretici şi-i răsfăța pe cei domesticiți. N-avem nevoie de artă, de cuvinte, de cântec, de toată mizeria asta. Ne trebuie dinamită...” Vorbitorul fusese întrerupt de fluierături ascuțite, venite din rândurile din spate ale spectatorilor. „O să vă placă, vă spun eu, le şoptea O’Grady, ascultați la mine. Să vezi când s-or încaiera ce interesant va fi!” Se aşezaseră unul lângă altul, în ultimul rând, voind să treacă neobservați, dar, pe rând, ceilalți întorceau capul să-i privească. Îl recunoscuseră pe O’Grady şi se salutau tăcut. Discursul celui de la masă

devenea incoerent. Din când în când, omul lansa câte o lozincă: „Curajul e ceva care se organizează. Curajul este proprietatea răzbunării poporului! Să mergem în Spania, să ne răzbunăm morții! Prea multe biserici de aur, prea multe sate fără pâine!" Discursul se terminase aproape, dar Pradas, cum aflaseră că-l cheamă, mai avea ceva de spus: „Revoluția e vacanța vieții. Cel căruia îi e frică de moarte, n-are cugetul împăcat. Nu suntem defel creştini. Voi şi popii comunişti înțelegeți că a fi revoluționar înseamnă să fii şiret. Dar şiretenia are şi ea un capăt. Sunteți înghițiți de un partid, sunteți supuşi de disciplină, deveniți complici cu cei care sunt şefii voştri. Pentru cel care nu-i de-al vostru, nu aveți nici cinste, nici datorii, nici nimic. În fiecare revoluție e la fel. În 1919, Steinberg, socialist-revoluționar, comisar la Justiție, ceruse închiderea forțăreței *Petru şi Pavel*. Ce a făcut Lenin? Lenin a vârât acolo pe prizonierii albi. Avem şi aşa destui duşmani în spatele frontului, de ce să le dăm arme? În ultimă analiză, noblețea e un lux pe care societățile nu şi-l pot îngădui decât târziu. Mâine, cu ajutorul anarhiei care va distruge totul, vom întemeia o lume nouă. Mâine va fi raiul pe pământ! Partidele sunt făcute pentru oameni, nu oamenii pentru partide! Nu vrem să facem nici stat, nici biserică, nici armată! Vrem să construim oameni!" Uralele se întețiseră, oratorul era aplaudat chiar de cei care-l fluieraseră la început. „Ei, ce spuneți, vă place?" Neluțu Marcovici, care, pe atunci, înțelegea foarte puțin din cele ce auzea, se uita la adunătura încinsă de discursul spaniolului. „Şi la ăştia cine le dă să mănânce?", întrebase în cele din urmă, cu o curiozitate ironică. „Ei, să ştii că au şi bani, nu toți, evident, spusese O'Grady. Se găsesc destui idealişti în lumea asta, de la americani la australieni, de la ruşi albi până la italieni. Parcă le şi place, ascultați la mine. Starea de anarhie convine. Toți visează să pună genunchiul pe gâtul bătrânei

Europe. Toți sunt cu cuvântul Pace pe buze, dar pacea există numai în sinucidere şi Europa se sinucide acum". La masa prezidiului se ridicase un bărbat ceva mai potolit, un bătrânel cu ochelari cu rame de aur, cu o abia perceptibilă tremurătură a mâinilor şi, cu un glas piţigăiat, vorbind într-o impecabilă franceză. „Ăsta cine mai e?" întrebase Neluțu Marcovici. „Generalul Blagodarev, fost comandant de cuirasieri, călări. Are optzeci şi nouă de ani şi se ține bine de tot. O să vi-l prezint la sfârşit". „Şi ce naiba spune acolo?" „Lasă că-ți explică prietenul dumitale după asta, zisese O'Grady, care era atent la discursul generalului. „Domnilor, am ascultat foarte interesantul discurs al celui care m-a precedat, începuse acela. El vine din focul luptei, cum în urmă cu aproape douăzeci de ani soseam şi eu în acest Paris primitor, pământ al libertății şi al adevăratei revoluții în spirit, singura revoluție pe care sunt în stare s-o recunosc. El ne vorbeşte ca un om dezlegat de orice disciplină, de orice comandament, dar vreau să-i amintesc, să vă amintesc şi dumneavoastră, că cea mai puternică dinamită, de care avem nevoie la ora asta, este spiritul. Pe oameni nu-i dobori, trebuie să-ți dai osteneala să-i ucizi sau să-i schimbi. Războiul se face şi cu săpun, oricât ar părea de caraghios acest lucru. Este foarte uşor să te ridici, cum s-a ridicat domnia-sa aici, împotriva sufletului bisericii, împotriva trupului ei, e foarte uşor să pui un semn de egalitate între biserica comunistă şi biserica creştină. Nu sunt nici protestant, nici eretic, nici catolic, dar, dacă aş fi fost teolog, i-aş fi recomandat antevorbitorului meu să facă apel la sufletul bisericii împotriva trupului bisericii. Credința nu înseamnă absența iubirii, speranța doar nu e lumea care îşi va regăsi rațiunea de a fi adorând din nou ca pe fetiş crucifixul din Sevilla, pe care domnia-sa l-a numit *Christosul bogaților*. Biserica noastră nu este eretică, e simoniacă. Ea nu înseamnă să întruchipezi sensul lumii într-un imperiu

rusesc sau spaniol, pentru că, iată, spiritul european pendulează la ora de față între Rusia şi Spania. Nu e vorba să instaurăm o ordine în care nu se mai aude nimic, fiindcă cei care suferă se ascund ca să plângă. Există ordine şi la ocnă. Orice năzuință a celor mai buni dintre oameni se întemeiază pe orgoliu, dar ce legătură este între Christos şi asta? Rămânem la sensul înalt al bisericii, la ceea ce reprezintă ea în spirit, să privim biserica, nu cu ură, ci cu înțelegere, pentru că este singura care ne mai dă speranțe. Într-un regim sau în altul, e vorba de dreapta şi de stânga, care se vor bate până la urmă între ele, pentru că au şi început s-o facă în Spania acestui om care a vorbit, va exista totdeauna o biserică şi un ritual. Nu împotriva bisericii se luptă, pentru că ea este un punct cardinal, se luptă împotriva Ideii care se ascunde dincolo de această biserică, care dăinuie de două mii de ani şi va mai dăinui, pentru că Christos a inventat o virtute nouă: iertarea. Aceste temple noi, biserici, ziceți-le cum vreți, sunt clădite sub semnul intoleranței...” „Bravo, bravo, bravo”, striga dezlănțuit O’Grady, ridicându-se în picioare. Câțiva din rândurile din față se întorseseră furioşi spre el şi-l huiduiau, spunându-i să stea jos. „Destul cu mila creştină, destul cu cuvintele melodramatice!” striga un tânăr îmbrăcat într-o cămaşă roşie, voind parcă să sară peste fotoliile care-l despărțeau de O’Grady. Imperturbabil, generalul Blagodarev îşi continuase discursul: „Iată, nici n-am terminat să spun ceea ce aveam de spus, şi am şi fost întrerupt. Sunt un fost soldat, am trecut prin focul războiului, ştiu ce-i distrugerea, dar n-am aflat ce-i mântuirea decât târziu, la bătrânețe, când am înțeles că aceste grupări politice care se sfâşie între ele pe terenul minat al Europei, umplând puşcăriile cu adversarii lor, exterminând cu cruzime pe oricine are o părere contrarie, nu sunt decât caricaturile unor orgolii ridicule. Fără un foc de puşcă, fără un tun, fără sabie, Umilitul a

trecut ca un râu de lavă prin conştiinţa omenirii şi are o armată mai puternică şi mai numeroasă decât orice general! Domnilor, suntem obişnuiţi cu toate, cu arta, cu războiul, cu bogăţia, dar nu suntem obişnuiţi cu durerea! Nu ştim să rezistăm plăcerii de a fi onoraţi, de a porunci altora, de a-i face să depindă de noi...” „Cu morţii noştri din Spania ce facem?” strigase spaniolul. „Ei au şi ajuns acum la Christos”, răspunsese altcineva. Un hohot uriaş de râs zguduise sala. Generalul Blagodarev aşteptă să se stingă ecourile acelei intervenţii, făcând un gest moale, ca şi când ar fi vrut să-i potolească. „Cei mai mulţi dintre dumneavoastră sunteţi intelectuali şi o să mă înţelegeţi mai bine. Înainte de orice, intelectualii au înclinarea de a fi disidenţi. Adler împotriva lui Freud, Sorel împotriva lui Marx. Numai că în politică nimeni n-are nevoie de disidenţi. Tendinţa *inteligenţei* de a se exclude este foarte puternică. Pe cei care se lasă călcaţi în picioare, pentru că nu au încă o conştiinţă dezvoltată, pentru că nu-şi dau seama de valoarea lor individuală, instinctul gregar îi mână unii către alţii, în turmă se simt la adăpost, mergând spre un drum pe care nu-l cunosc. Le ajunge să ţipe cineva la ei, pentru ca să pornească orbeşte încotro li se arată. De ce o fac, pentru ce o fac – nu se întreabă. Sunt fericiţi că gândeşte altcineva pentru ei, dar forţa unui gânditor nu constă nici în aprobarea, nici în protestul împotriva ideilor altora. Forţa lui constă în explicaţiile date fenomenelor. Este uşor să dărâmi tot, să pui dinamită întregului glob, să distrugi templele, să arzi cărţile, să spui că nu mai ai nevoie de poezie şi de statui, dar ce vrei să pui în loc? Neantul! E aceeaşi pornire a hoardelor care voiau să strice tot, să sfarme tot, pentru că, dincolo de aceste lucruri pe care nu le înţelegeau, exista acelaşi gol interior de care fugeau şi către care fugeau. Datoria noastră ni se pare că este să credem, nu în etica fără psihologie; va trebui să-i învăţăm din nou pe oameni să

trăiască. Problema e a civilizației. Pentru mine Europa produsese pe înțelept, care era considerat drept tipul superior, *clericul*, cum spunea cineva; intelectualii erau creierul unei lumi în care politica a reprezentat noblețea pură. Era magistrul necontestat, avea misiunea să-i învețe pe oameni să trăiască, şi iată că apare un Mussolini cu insignele lui, Hitler cu răcnetele lui, un altul care pretinde că le ştie pe toate. E şi inginer, şi psiholog, şi general. Ce face înțeleptul Europei din zilele noastre? El este împotriva tuturor, ca şi dumneavoastră. Unamuno împotriva comunişt ilor, pe urmă împotriva lui Franco; Thomas Mann împotriva lui Hitler; Gide împotriva lui Stalin; Ferrero împotriva lui Mussolini! Toate se învârt în jurul faimoasei idei a totalitarismului. Ea îi înnebuneşte pe intelectuali. O civilizație totalitară în secolul nostru e o expresie lipsită de sens, e ca şi când ai spune că armata aduce civilizație. Armata, v-o spune un fost militar, aduce numai destrucția, suprimarea adversarului, scoaterea lui din istorie. Orice armată este plugul care a trecut peste Carthagina. Singurul om care caută un totalitarism intelectual e tocmai intelectualul! Se pare că noua construcție a Europei se bizuie tocmai pe acțiune. Un partid seamănă mai mult, pentru el, cu un caracter în acțiune, decât cu o idee. Din acest punct de vedere, pentru intelectual, conducătorul politic este un impostor, deoarece el ne învață că problemele vieții se rezolvă fără a le discuta. Pentru un om care gândeşte, revoluția e tragică, dar, pentru un asemenea om, şi viața e tragică. Şi dacă, pentru a suprima tragedia lui, se bizuie pe revoluție, gândeşte anapoda. Nu există cincizeci de feluri de a lupta, nu există decât unul: a fi învingător. Nu ştiu care scriitor spunea: Sunt plin de cadavre ca un vechi cimitir. Europa noastră este de mult un vechi cimitir. De la ruinele Athenei a început şi declinul spiritual. Să ne gândim, să ne întoarcem din nou spre perfecțiune, spre

armonie, spre echilibru. Va veni o zi când toată lumea în loc de sabie o să poarte o cruce, dar va fi prea târziu, pentru că cei care vor purta crucea vor fi ei înşişi nişte morţi...” „Bravo, bravo, bravo!...”, strigase din nou O’Grady, ridicându-se în picioare, şi pe urmă, întorcându-se înspre invitaţii săi: „Ei, spuneţi, nu e formidabil?”

Acum, când se gândea la toate aceste lucruri, Vasile Dănacu simţea o revoltă surdă. În felul lui, acest individualist feroce, care se credea pe deasupra şi înţelept, avea un fel de dreptate a lui. Dar ce era de făcut în haosul în care nişte bandiţi înarmaţi până în dinţi omorau mii de oameni fără alegere, în numele milei creştine, pentru că pe ea, pe această milă creştină, susţineau că o apără – şi mila creştină sub formă de bombe cădea din *Junkers*-uri şi din *Stukas*-uri şi iubiţii de Dumnezeu îţi ieşeau înainte cu beregata retezată sau fără picioare! Cât timp stătuse în Parisul acela care părea cuprins de o febră mistuitoare, avusese, în primele zile, impresia unei mari solidarităţi umane şi chiar bine organizate, dar de-atunci trecuseră câteva luni şi ajutoarele promise de un guvern, socialist şi el, nu mai sosiseră până aici. Socialistul Blum fusese silit sau crezuse că e mai bine să declare că nu se va amesteca în afacerile spaniole, şi asta de frica nemţilor care făceau ce voiau, fără ca nimeni să poată interveni. Nu, mai bine văduva tuturor morţilor, cum spusese Pasionaria într-un discurs pe care-l citise chiar în acel Paris, într-un ziar, mai bine să fii văduva unui erou decât soţia unui laş! Pe aceşti turbaţi nu puteai să-i potoleşti cu cuvintele, trebuiau arme! Şi nepăsarea asta unanimă, care domnise atâta vreme în Europa, se răzbuna. Din cuibul lui din care pândise beregata omenirii, Hitler se aruncase asupra ei ca o hienă. Nici discursurile, altfel frumoase, ale acestor foşti generali, căzuţi la creştinism, nici lozincile spectaculoase ale anarhiştilor nu puteau să-i oprească pe fascişti. Trebuia ca

muncitorii – şi nu numai cei din Spania – să-şi dea seama că soarta războiului se hotărăşte cu oţelul pe care-l vor fabrica, cu avioanele pe care le vor putea alinia în luptele viitoare. „Aici poate o să pierdem. E mai probabil că vom pierde! Partida nu e egală, dar luptele nu se vor termina în Spania. Lăcomia şi trufia vor însemna sfârşitul acestor dictatori de operetă! Dacă nu crezi într-o astfel de zi, e mai bine să te omori de pe acum. Ea trebuie să vină, e în logica faptelor. Poţi minţi o sută de indivizi, poţi minţi popoare, dar o omenire întreagă, nu!...” „La ce te gândeşti?”, întrebase Neluţu Marcovici, care tot nu renunţase la ideea lui de a-l duce pe Vasile Dănacu în cartierul Barceloneta. „Mă gândesc că ar fi bine să stingi lumina aia şi să ne culcăm şi să ne trezim mâine de dimineaţă cu capul proaspăt, că cine ştie ce ne mai aşteaptă!”

O bombă căzuse în faţa lui Neluţu Marcovici. Se afla la două sute de metri în stânga lui. Tunul lor reculase şi un obuz vâjâise spre liniile franchiste. Era spre seară, într-a treia zi de luptă disperată pentru o cotă nenorocită, la care generalul Kalter ţinea cu orice preţ, lucru pentru care îi silise pe ei să iasă cu tunurile în faţa infanteriei şi să tragă în direct în tancurile şi-n cuiburile de mitralieră ale franchiştilor. De fapt, batalionul lor fusese aruncat în luptă pe nepregătite, pentru a suplini o fâşie de front abandonată de un grup de anarhişti, care se aflau în grevă pentru că ceruseră „ziua de luptă de opt ore”, ca şi când războiul era o treabă care se făcea contra-cronometru. „Încă o idee ca asta şi ne curăţăm, Neluţule”, îi spusese prietenului său. „Unde s-a mai văzut să scoţi artileria înaintea infanteriei? „Ei, parcă ăsta are studii militare, zisese Neluţu Marcovici, cine ştie de unde a mai răsărit, cu papagalul lui, cu tot şi a venit să ne dea nouă comenzi aici. Crede că se află la Casa Sindicatelor”. „Acum n-am ce face, o să trag până s-o roşi tunul ăsta, dar dacă scap, cum se termină bătălia pentru

mamelonul ăsta stupid, pe care-l vrea cu orice preț să şi-l treacă în rapoartele lui zilnice, am să ies înaintea companiei să-i spun ce gândesc despre el". „Asta-ți mai trebuie! Ştii că acum o săptămână a pus pe doi la zid şi i-a împuşcat". Trecuseră câteva luni de la sosirea lor în Barcelona. Se aflau undeva în preajma Toledo-ului, într-o câmpie cafenie, prăfoasă. Era frig, se înnsera. Aviația franchistă îi bombardase toată ziua, *internaționaliştilor* li se părea că trăiesc cea mai lungă zi din viața lor. Întunericul nu mai venea. Cerul era limpede, mai păstra o lumină care descoperea cu cruzime micile lor tranşee şi gropi individuale. „El stă, în mă-sa, în bordei la postul de comandă, bea votcă şi noi o să ne lăsăm oasele pe-aici", mârâia Neluțu Marcovici, trăgând dintr-o țigară şi gândindu-se că e ultima, pentru că dacă se lăsa întunericul, cum spera din toată inima, adio țigară! „Încep să cred că toți inşii ăştia, fie ei de ce neam şi culoare ar fi, cum le dă cineva un grad, le ia şi mințile! Ne-au fărâmat patru tunuri şi avem numai până acum peste treisprezece morți. Să-i ducă în cârcă pe lumea cealaltă".

Se făcuse o linişte ciudată care acoperea tot acel amurg limpede al zilei de iarnă scurte şi luminoase. Undeva, pe fundalul dealurilor cafenii, se vedea decorul Toledo-ului, în trepte. Poduri de piatră, peste care visau că vor ajunge să treacă, şi, în fund, Alcázarul, cu zidurile lui semețe. „Hei, Neluțule, unde eşti?" strigă. Spera să-i audă vocea, să-l vadă ridicându-se din grămada aceea de praf şi stânci sfărâmate. Dar el nu-i răspundea. Îl trimisese să-i aducă nişte proiectile aflate într-un adăpost bine camuflat şi el se oferise să le care cu un fel de targă de lemn pe stâncile alunecoase. Un proiectil rătăcit îl îngropase probabil în țărână, dacă nu l-o fi şi rănit. Îi lăsase pe servanți şi se târâse de-a buşilea spre locul unde bănuia că-l va găsi. Pe deasupra, mai sosea un val de avioane, cinci sau şase, părând nişte scrumbii

argintii în lumina ultimă a zilei. Şuierau îngrozitor şi mitraliau tot terenul din faţa lui, pe urmă mai căzură câteva bombe şi avioanele luară înălţime şi, odată ajunse sus de tot, făcură un *looping* şi plonjară din nou spre terenul stâncos, pe care mişunau soldaţii bateriei *Tudor Vladimirescu*. „Fereşte, mă!" strigă careva. „Capul la cutie! Aia de sus ne văd ca-n palmă. Suntem ca o muscă pe chelie". fără se auziră gloanţele şuierând ca o pânză metalică de insecte, pe urmă ricoşând din stâncile care îi apărau de inamicul din faţă. Careva fusese lovit şi horcăia stins. Câţiva răniţi se văitau în gura mare. „M-au atins în picior! Mama lor! Nu le-ar mai muri mulţi înainte!" De undeva soseau nişte brancardieri, târându-se şi ei cu tărgile lipite de pământul stâncos. Între ei se afla şi o femeie cu brasarda *Crucii Roşii* pe braţul stâng. O fată tânără, cu păr lung, strâns într-un coc, legat cu o cordeluţă albă. O ţintă mai bună nici că putea să existe. Albul brasardei şi ale cordeluţei era cel mai bun ghidaj pentru piloţii aceia blonzi şi necruţători, care îi pisau de câteva zile. Gâfâind, rostogolindu-se, cu privirile când în sus, când spre pământ, ajunse lângă Neluţu Marcovici. Acesta zăcea întins cu braţele desfăcute, într-o văioagă. Proiectilele lui erau neatinse. Dacă bomba aia rătăcită ar fi lovit în plin, ar fi fost un dezastru. „E mort", gândise Vasile Dănacu, şi cu o spaimă reticentă se apropie uşor de el. „Neluţule, mă auzi?" Atunci îşi dădu seama că clipeşte şi că-i arată urechile. „Cred că mi-au plesnit timpanele. Nu mai aud nimic! E o linişte de cimitir". „Nu-i nimic. Bine că vorbeşti. Spune-mi, te-au mai atins undeva?" „Nu. Dar nu pot să mă ridic. Ajută-mă!" Avioanele plecaseră, se îndepărtau rapid, afară de unul care mai avea probabil chef de hărţuială, urmărit de o *răţuşcă*, un avion rusesc de vânătoare, cu botul roşu, care căuta să-l ajungă. Aviatorul nu mai avea bombe, în schimb trăgea cu mitraliera. Întâi, o serie pe deasupra acelei fete

inconştiente, care nu se ferea de gloanţe, pe urmă o alta, mai scurtă, în spatele ei; şi, a treia, în plin, culcând-o la pământ. „Mama ta de fiară!” înjuraseră artileriştii lui şi începuseră să tragă furios spre avion. Dar el lua înălţime şi căuta să dispară, urmărit de *cârnul* care venea ca un bolid în urma sa. O serie scurtă din stânga, sub aripă şi aparatul luă foc. „Ura!” strigau băieţii lui Dănacu, ridicându-se în picioare şi uitând orice prudenţă. „L-au atins, mama lui! Să-mi cadă mie, prăjit bine, în poale, că până mâine dimineaţă am ce mânca din el!” Şi atunci se auzi explozia aparatului care se izbise de pământ, ridicând deasupra locului căderii o uriaşă pălălaie de flăcări. „Gata! S-a zis cu el!” spusese careva. Dar în ultima licărire a acelei zile de iarnă zăriră paraşuta sub care plutea uşor pilotul, agăţat de hăţurile de mătase. „Ah, mie să mi-l laşi, Marine, să-l vânez ca pe o prepeliţă!” se ruga un soldat din stânga lui Vasile Dănacu. Ajunseseră amândoi, el şi cu Neluţu Marcovici, în adăpostul în care camuflaseră tunul. „Mă auzi? Cum te simţi?” „Te aud foarte slab”. „Lasă că-ţi destupă doctorul urechile, mâine, de-o să-ţi bagi vată în ele, ca să nu mai afli ce-i mai trece prin cap generalului Kalter!” Grupul de artilerişti se pregătea să-l primească pe aviator. „Nu trageţi decât când e foarte aproape, ca să nu risipiţi muniţia. Cu cât moare mai devreme, cu atât scapă mai ieftin. Lăsaţi-l să facă pe el de frică! Să vadă ce înseamnă războiul!” Paraşuta cădea lent, plutea uşor în aerul clar care se întuneca. Neamţul, văzându-i cum îl pândesc de jos, începuse să urle ceva. „Ce strigă ăla acolo?” întrebau soldaţii. „Zice că să nu trageţi în el, că e prizonier de război!” „Cât e în aer nu e niciun prizonier de război, e un soldat care a omorât o femeie cu mitraliera!” Se auziseră primele împuşcături răzleţe. Intenţionat sau nu, soldaţii trăgeau pe lângă el, ca să-i lungească agonia. Pilotul se chircea cu mâinile şi cu picioarele la gură în şaua de mătase a paraşutei, se răsucea,

voind s-o mute parcă mai departe de acest grup de trăgători, dar nu bătea nicio pală de vânt. Când ajunse la zece metri deasupra pământului, un glonte îl lovi în pântece, se auzi un horcăit şi pe urmă alte gloanţe intrând în el, ca-ntr-o ţintă vie. Paraşuta târî pe pământ un cadavru ciuruit, către care nimeni nu se mai uită. Sanitarii duceau pe tărgi pe fata ucisă şi pe Neluţu Marcovici, căruia i se dăduse apă şi care spunea cu un glas stins: „N-am nici pe dracu', acuşi mă scol, numai că nu vă aud bine..."

A doua zi, Vasile Dănacu ieşise la raport la generalul Kalter. Acesta îl aştepta în bordeiul lui de bârne, bine camuflat, într-un mic crâng de măslini. Era îmbrăcat într-un veston kaki cu petlițe simple, strâns la gât cu o copcă. Purta centiron şi pistol la brâu, pantaloni bufanţi foarte largi şi cizme pe turetci. Era înalt, gras, cu o faţă lucioasă, cu pleoapele roşii de nesomn, se spunea că doarme numai două ore pe noapte, purtând nişte ochelari cu multe dioptrii, prinşi pe după urechi cu două braţe de sârmă subţire. Un nas ascuţit, vulturesc, îi accentua expresia de duritate a feţei. Umbla cu mâinile la spate, în dosul unei mese de lemn de brad rudimentare, pe care se aflau hărţi însemnate cu puncte roşii şi cu cerculeţe. Părea furios pentru că ieşirile astea la raport îl enervau, dar de data aceasta, în mânia pe care o sugera, rămăsese şi un amestec de curiozitate. Nu avusese niciodată de-a face cu români şi cererea acestui ofiţer îl intrigase. Vasile Dănacu salutase scurt, prezentându-se: „Sunt locotenentul Vasile Dănacu, din divizionul, de artilerie românesc, şeful bateriei de tunuri *Tudor Vladimirescu*". Vorbeau amândoi o spaniolă încă plină de greşeli, dar se înţeleseseră destul de bine unul pe altul. „În ce chestiune aţi ieşit la raportul meu?" „În chestiunea amplasării tunurilor înaintea poziţiilor infanteriei! Ordinul a fost executat. Am avut pierderi foarte mari". „Şi ce-i cu asta? Doar suntem în război. În război mai sunt şi pierderi". „Este

adevărat, dar e bine ca în război să ai pierderile cele mai mici. Dumneavoastră vorbeați alaltăieri înaintea pregătirii atacului despre omul care este cel mai prețios capital". Generalul Kalter îl privise cu o atenție gravă prin ochelari. „Ştii că te-aş putea trimite în judecata tribunalului militar pentru insulta superiorului?" „Ştiu". „Şi atunci, dacă ştii, de ce îmi spui toate astea?" „Pentru că este momentul ca cineva să vă spună că şi comandanții greşesc câteodată. Ne-au distrus şase tunuri până la urmă şi au omorât optsprezece oameni! Nici tunurile, nici oamenii nu se găsesc pe toate drumurile. Şi rezultatul? N-am înaintat nici măcar cu un metru! Vreau să vă spun că armata republicană e prost echipată şi prost instruită!" Urmaşe o tăcere amenințătoare, curmată de exclamația generalului Kalter: „Mai ai multe idei de-astea? Eşti militar de carieră? După gradul căpătat, s-ar părea că da". „Nu. Nu sunt militar de carieră. Am urmat *Politehnica* şi mi-au plăcut tunurile". „Şi atunci cum îți permiți să-l sfătuieşti pe comandantul dumitale ce are de făcut şi, mai ales, să emiți păreri despre armata republicană?" De data aceasta, Vasile Dănacu fusese acela care lăsase să treacă un moment de gândire. „Vreți să ştiți de ce? Pentru că mă interesează soarta războiului pe care aş vrea să-l câştigăm. Nu am venit aici să mă joc, sau să mor prosteşte". „Dar nu te ține nimeni cu sila. Poți pleca oricând doreşti". „Nu sunt un dezertor, vreau să-mi fac datoria până la capăt, cu orice risc, dar nu-mi place când riscul n-are niciun fel de rost!" Generalul Kalter făcuse o grimasă pe care puteai s-o traduci în toate felurile, pe urmă spusese cu un glas spart, amenințător, arătându-i o hârtie: „Şi eu care te citasem pe ordin de zi. Pe dumneata şi pe oamenii dumitale, pentru felul în care ați luptat. Sunt un idiot, asta sunt!" Şi rupsese hârtia cu o răbdare răutăcioasă. „Poftim. Am anulat această citare pe ordin de zi, pentru ca nu cumva ceea ce credeam eu că e o inovație în materie de luptă să fie

consacrat în comunicatele de război. Eşti liber! Deocamdată nu te pedepsesc, dar am să te ţin minte şi am să te urmăresc!" Dănacu salutase şi se răsucise pe călcâie, ieşind repede din bordei. Afară era o zi luminoasă, plină de soare, deşi era rece. Bătea vântul, care ducea praful cafeniu de pe şosele înspre Toledo. Domnea o ciudată linişte obosită în aer. Nu mai trăgea nimeni de nicăieri, oraşul cu redutele lui pământii, cu zidurile şi cu podurile roşcate de piatră părea o stampă în lumina dureroasă. Vasile Dănacu se îndreptase spre spitalul de campanie, aflat undeva într-un fost cămin de ucenici, cu câteva clase cu geamuri sparte, peste care se întinseseră pături, şi pe acoperişul căruia fusese desenată cu vopsea roşie o cruce uriaşă pentru a-i avertiza pe aviatori. Mulţi răniţi fuseseră scoşi la soare şi şedeau întinşi pe tărgi, rezemaţi de zidul ros pe alocuri de capre, privind măslinii uscaţi care foşneau în vântul uşor de dimineaţă. Pe Neluţu Marcovici nu-l găsise, nici afară, nici în saloanele improvizate ale spitalului de campanie, îl găsise la bucătărie dând ordine în graiul lui amestecat, spaniol-surdo-mutic. Tăia cu un cuţit cartofi şi le arăta cu degetele câte polonice de untdelemn trebuie să bage în mâncarea pe care o pregăteau. „Pescado?" întreba un bucătar „*Şi*, *şi*!" făcea Neluţu. „*Carpa*?" întreba din nou acela. „*Caballa menuda*?" „*Şi*, *şi*". „*Chuleta*?" întreba altul. „*Şi*, *şi*", făcea Neluţu. Cineva, un al treilea bărbat, mai în vârstă, îi arăta o bucată de carne bătută cu un ciocan de lemn. „*Falda*?" „Da. Fleică! Fă-mi o fleică", o dăduse, exasperat, pe româneşte, Neluţu Marcovici care îl zărise pe prietenul său. „După ce sunt surd, mai îmi vorbesc şi pe limba lor pe care abia o înţeleg. Noroc că mă descurc". „Ce dracu' faci aici?" „Ce să fac? Vreau să halesc ceva". „Cum te simţi?" „Cum să mă simt? Bine. Am fost la doctor, s-a uitat cu o oglinjoară în urechea mea şi mi-a spus că n-am nimica. O să-mi treacă, să pun nişte untdelemn cu vată. Asta-i tot. Şi tu?" „Am fost la

raport la general". „Nu mai spune! Mi-a trimis complimente, ceva?" „Da' de unde! Cred că o să-mi ia comanda! Nu i-a plăcut ceea ce i-am spus, dar puțin îmi pasă! Vreau să ştie ce gândesc despre el". „Nu doreşti să mănânci ceva? Uite, îți fac eu nişte cartofi prăjiți la capac. Începem o viață nouă. Să ştii că mă pricep să gătesc. Cu nebuna aia a mea de nevastă, trebuia să mă descurc singur..."

Nu îi era foame. Un sentiment ciudat de amărăciune îl cuprinsese. Într-o astfel de împrejurare, cum era războiul, o înfruntare cu un comandant, poate nu incapabil, cât orgolios, era foarte neplăcută. Mândria nesăbuită, asta era! Slăbiciunea omenească cea mai însemnată. Pe om poți să-l pierzi, spunându-i mereu că tot ce face este foarte bine. Dar la ce ajută? Toate lucrurile astea veneau de undeva, el nu ştia sursa, dar ceva era strâmb, gândit prost. Îşi amintea de cercurile de la Paris, de anarhiştii romantici sau violenți, de dezamăgiții nenorociți care îşi riscaseră viața, întreprinzând atentate, lăsându-se executați, mândri de faptele lor. Ei credeau că fac bine, că, de fapt, elimină o cangrenă care exista în lume. Îi urau pe regi şi pe preşedinții de republică. În felul lor, erau nişte luptători pe care nu-i silise nimeni să-şi rişte viața, să zacă în temnițe ani de zile; dar, oare, el nu era tot un idealist, ce-i drept mai lucid, şi atunci, de ce protesta? De ce voia ca acest general inconştient, pentru care numărul de morți era egal cu gradul de eroism, să acționeze altfel decât acționase? Era fericit, făcuse o inovație în arta războiului, aruncase artileria înaintea infanteriei, în tragere directă. Sacrificase mijloacele pentru atingerea scopului. În micuțul lui colț de front, pe marea hartă a bătăliei, voise să iasă ca păduchele pe frunte. Aceeaşi maşinărie a orgoliului! Sacrifici totul pentru ca cineva să audă de tine, pentru ca ziarele să scrie despre tine şi posturile de radio să te amintească! Şi morții, ce mai contau morții? Se recurgea la evocarea erorilor tuturor revoluțiilor.

Asta era scuza, devenită banală, a liderilor politici. Lumile noi se clădeau pe munți de cadavre! Ce contau morții? Danton, Robespierre, comunarzii, totul se amesteca în balele acelor discursuri interminabile care se țineau în saloane, în piețe publice, în fața microfoanelor care aruncau vorbele la mii de kilometri. „Muriți, voi, toți cei de astăzi, pentru a face loc copiilor care vin în urma noastră! Ei vor fi fericiți, ei vor fi beneficiarii acestui sânge care curge în valuri. Pentru ei lucrează călăii, despicând capetele pe buturugă în Germania, plutoanele de execuție în Spania, spânzurătorile şi untul de ricină în Italia! Totul va fi bine mâine, să uităm ziua de astăzi! Generații de sacrificiu peste generații de sacrificiu, trăiască hecatomba, trăiască lagărele, trăiască sârma ghimpată, acesta este semnul mântuirii!" „Nu mănânci? Uite că ți-am pregătit nişte cartofi la iuțeală!" îl întrebase Neluțu Marcovici. „Ce ai, nu ți-s boii acasă?" „Nu vreau să mă întorc cu o tinichea de coadă. Nu pentru că mi se poate întâmpla ceva, dar pentru că am intrat în revoluție curat. Numai că într-o revoluție se aruncă şi proşti, şi deştepți, şi rău intenționați, şi idealişti, şi escroci. Ea, revoluția, este un singur fluviu, care duce totul în calea sa, şi n-alege. Numai timpul cerne această pleavă umană, în care chiar clarvăzătorii îşi pierd câteodată direcția adevărată. De la cincisprezece ani, de când lipeam afişe pe zidurile Timişoarei, noaptea, sau duceam de mâncare greviştilor la fabrica de textile, mi-am spus că singurul lucru în care nu trebuie să greşesc este ideea pe care nu trebuie s-o mint. Generalul ăsta poate să fie un om capabil, s-ar putea ca-n sufletul lui să creadă la fel de fierbinte în comunism ca şi mine. Dar credința într-o idee nu te scuteşte de responsabilitate. Ştii unde greşeau bărboşii ăia de la Paris? Că ai fost cu mine şi i-ai auzit. Ei nu înțelegeau că uneori ideile în care crezi te pot depăşi, că timpul şi împrejurările te pot face demodat. Iată-i aicea, în plin război,

vine Durruti, care e un om viteaz, de bună seamă, a şi dovedit-o de câteva ori, cu bandele lui dezordonate, care lasă frontul şi fac grevă pentru ziua de luptă de opt ore. Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Poți să-i acuzi pe Durruti şi pe ai săi de lipsă de bună-credință? Ei sunt nebuni, în cel mai rău caz, ori nişte actori care o fac pe luptătorii, dar o revoluție are nevoie, înainte de toate, de soldați buni. Nici măcar de fanatici, ca acest general Kalter…" „Frumoasă prelucrare, n-am ce zice. Ascultă la mine, *amigo*. O să faci o carieră politică strălucită". „O să fac pe dracu'! N-o să fac niciun fel de carieră. Şi într-o revoluție oamenii cinstiți devin incomozi câteodată. Contează numai scopul final, restul sunt lemnele care ard ca să iasă o flacără frumoasă. Şi acum, dă-mi să mănânc din cartofii tăi, că mi s-a făcut o foame de lup!"

*

„*Mon mari est parți pour l'Espagne – Îl m'a laissé sans un sou*.

Mais avec mon petit tron

J'en gagne, *j'en gagne*, *j'en gagne*…"

cânta Mariette Duval, o femeie mică, negricioasă, cu un chip supt, cu o față îndurerată, care voia să trădeze o trăire intensă a cântecului, deşi textul era ironic şi lumea de la mesele din jur se amuza. Vasile Dănacu se afla, împreună cu Neluțu Marcovici, la o masă a restaurantului *La Cygogne noire*, împreună cu O'Grady (care făcuse invitația), cu generalul Blagodarev şi cu încă doi anarhişti, şi ei cu nume ruseşti, unul chemându-se Innokenti Vasilievici Pavlov şi celălalt Modest Serafimovici Ustinov, şi ei în vârstă, cu părul coliliu, tuns scurt, probabil tot foşti militari, deşi nu se recomandaseră ca atare, vorbind o franceză bună, făcând cu siguranță parte din fosta nobilime rusă. În locul cântăreței, apăruse orchestra de balalaici a prințului Boris Egorov, care cânta în acest local din 1923. Restaurantul era profilat pe

mâncăruri ruseşti şi aduna în fiecare zi floarea exilului. Listele, scrise în franceză şi în rusă, circulau din mână în mână şi atunci Vasile Dănacu îl auzi pe O'Grady vorbind ruseşte cu cei din jur. Bébert, care nu lipsea de la nicio întrunire a Caidului, îi şoptise la ureche lui Dănacu: „Ştie opt limbi. Vorbeşte germana, franceza, spaniola, italiana, rusa, engleza, greaca şi latina". „Ia te uită", se mirase Vasile Dănacu. „V-am spus că este un geniu. Săptămâna trecută a mai câştigat un milion pe care l-a şi pierdut, jumătate, la baccara". „Ăştia mint de îngheaţă apele. Ori eu sunt nebun şi nu-mi dau seama în ce oraş mă aflu". Generalul Blagodarev ceruse la votcă chelnerului care-l servea nişte ouă crude cu ceapă, după care voia nişte peşte afumat. Ceilalţi doi, Innokenti Vasilievici Pavlov şi Modest Serafimovici Ustinov, doreau o *soleanka* cu carne, după care unul dintre ei voise pui cu mere şi celălalt, pui cu ciuperci. Aveau obrazul roşu, păreau bine hrăniţi, acest gen de reuniuni le prilejuia să-şi aducă aminte de vremurile de demult, pe care nu le putuseră uita. „A, ce vremuri, dragii mei, şi ce proşti eram, dacă mă gândesc bine", oftase Modest Serafimovici Ustinov. „Nişte idealişti, citeam pe Kropotkin şi pe Bakunin. Ne abonasem la ziarul *La Revolte*, şi umblam cu Zenon sub braţ şi cu Platon. Ne certam seri întregi dacă e bine să opunem comunitatea fără guvernământ *polisului* autorului *Republicii*. Îl mai ţineţi minte pe Zugaiev, cu paradoxurile lui anarhiste: autoritatea făureşte, nu ordinea, ci dezordinea; legea creează injustiţia; guvernarea generează sclavia; proprietatea este egal cu hoţia, anarhia e mama ordinii! Ne plăcea Steiner, care preconiza războiul tuturor împotriva tuturor. Dar discuţiile despre ravacholişti? Ce de lucruri se spuneau, ce oratorie strălucită! Demostene şi Cicero ar fi rămas cu gura căscată să-i audă pe vorbitorii noştri". Generalul Blagodarev mesteca încet peştele lui, privind la orchestra lui Boris Egorov, care, cu balalaicile lui,

îi aducea aminte de vechile locuri părăsite de mult. „Eh, alte timpuri! Unde mai sunt acele petreceri intelectuale, care se terminau toate cu nişte mese nemaipomenite. Totul s-a dus, un zăbranic negru a coborât peste toate, n-au rămas decât amintirile. Ţarul e mort, acum Sfânta Rusie e la pământ, pe mâna lucrătorilor! *Inteligheņția* Rusiei zace cu ţarina în gură. Cei care am mai ajuns pe aici abia ne târâm viaţa într-o disperare fără margini. Şi când te gândeşti că Aleksandru al II-lea, «Galileanul nostru», cum îl numise Herzen, putea să salveze aristocraţia rusă! Dar n-a mers până la capăt. Muraviov i-a ucis revoluţia. Caleaşca împăratului, care fusese urmată de poporul în delir, i-a adus pe proletari şi pe ţărani în faţa ţarilor. Cei care-l ajutau n-au înţeles nimic din cele ce li se întâmplă. Închisorile au fost iar îndopate cu revoluţionari, Siberia gemea de exilaţi, Rusia a încăput pe mâna lui Şubalov şi a lui Trepov şi totul s-a stins într-o discuţie infinită. Nici măcar *vara delirului*, din 1874, n-a adus nimic nou. Cernîşevski, care era saint-simonist, a încercat să smulgă ţarului o Constituţie şi să-l determine să facă împărţirea pământului. Ştiţi ce-a urmat. Bakunin murise la Berna în 1876, Turgheniev edita revista *Kolokol* şi nihilistul Bazarov devenise modelul tineretului. Atunci mi se pare mie că anarhismul a atins culmile lui cele mai înaintate...” „E adevărat, zisese şi Innokenti Vasilievici Pavlov, amestecându-se în vorbă. Atunci Vera Zasulici a tras în Trepov, şeful poliţiei şi sfinţii noştri, muncitorul Hodel şi doctorul Nobiling au lovit pe împăratul Wilhelm I, al Germaniei. Ah, ce vremuri, să vânezi monarhi ca pe iepuri! Vă aduceţi aminte de spaniolul Oliva, acela care a atentat la viaţa lui Alfons al XII-lea? De bucătarul Passarante, care se năpustise cu un pumnal asupra regelui Italiei? Dar de procesul celor 50, de procesul celor 193, de procesul Dolguşin; dar de atentatul din 1881 asupra lui Aleksandru al II-lea, după ce fusese aruncat în aer Palatul de Iarnă?

Când, în sfârşit, călăul fusese răpus, credeam că lumea e a noastră, şi iată-ne bătrâni, săraci, ascultându-l pe prinţul Egorov, care se prostituează cu orchestra lui de balalaici aici! De fapt, dacă stau şi mă gândesc, ce aveam noi, de pildă, cu ministrul de interne, Tolstoi, sau cu marele duce Vladimir? Dar pe prinţul de Battenberg de ce l-om fi răpit din Bulgaria? În loc să ne solidarizăm, să rămânem o castă de militari nobili, care ar fi dus Sfânta Rusie spre un alt destin! Ce rătăciri, ce prostii poţi să faci când eşti tânăr. Şi la asta numai imbecilii de scriitori, pe care-i citeam, ne-au împins. Ni se părea că Rusia este un mare imperiu adormit, zăcând într-o mocirlă. Ei, bine, ne-am trezit, în sfârşit! Atâţia decembrişti spânzuraţi: Bestrujev, Kahovski, Pestei, Rîleev, Muraviov, Apostol, pentru ce? Pentru ca să vină alţii mai realişti ca noi, care să profite de morţii noştri, de energia tinerească risipită în ocne, în exiluri...” Tăcuseră toţi ascultând tristul cântec *Oci ciornîie*, care de zece ani şi mai bine înnebunise Parisul şi care le evoca cortegiile de sănii de la moşii, escapadele cu femei frumoase, duelurile şi tot ce se lega de tinereţea lor. Terminaseră aproape să mănânce, O’Grady comandase pentru toţi şampanie, după obiceiul rusesc pe care-l cunoştea bine şi, mai destins, generalul Blagodarev îi observase pe cei trei necunoscuţi care îi fuseseră prezentaţi, dar cărora nu le reţinuse numele. „Şi domnii ce fac? Cu ce se ocupă?” „Dumnealui, zisese O’Grady, arătându-l pe Bébert, este un colaborator apropiat”. „Şi dânşii?” „Dânşii sunt doi voluntari în Brigăzile Internaţionale, care merg în Spania pentru ca să se bată de partea republicanilor, alături de anarhiştii dumneavoastră”. „A, interesant, interesant”, intervenise şi Modest Serafimovici Ustinov, privindu-i ca pe nişte fluturi fixaţi cu acele în tăblia unei uşi. „Foarte interesant. Deci măreţele noastre idei n-au murit încă, domnule general”. Un zâmbet de simpatie se ivise pe feţele celor trei. „Şi dumneata,

domnule O'Grady, de unde-i cunoşti?" „Sunt români, vin din ţară, îi ajut cum pot, deşi nu am idei atât de clare ca dumneavoastră, îi iubesc pe anarhişti şi visez la distrugerea Franţei. Mi se pare că v-am mai expus ideile mele de câteva ori". „Dar nu suntem deloc anarhişti", intervenise Vasile Dănacu, care nu mai putea să suporte limbajul ăsta emfatic. „Suntem, pur şi simplu, comunişti, adică adversari ai acestor domni". Şi-i arătase pe generalul Blagodarev, pe Innokenti Vasilievici Pavlov şi pe Modest Serafimovici Ustinov.

Oameni de lume, cei trei nu protestaseră şi generalul Blagodarev intervenise cu blândeţe: „Sunteţi tineri, domnii mei, noi vă înţelegem. Aveam, la vârsta dumneavoastră, acelaşi limbaj. Nici nu ştiţi ce puţin preţ pun tinerii pe viaţa lor, la vârsta pe care o aveţi. Ei sunt dornici de moarte, dar nu vor să moară într-un chip banal. Vor să se vorbească despre moartea lor". „Noi nu vrem să murim deloc, domnule general, ripostase Vasile Dănacu. Vrem să luptăm, e cu totul altceva". „În sfârşit, cred că nu suntem pe poziţii diferite, din moment ce cercurile anarhiste vă furnizează soldaţi cu care vă aflaţi pe aceeaşi baricadă". „Să sperăm că ne batem pentru aceleaşi idei, deşi, ascultându-vă pe dumneavoastră, cred că ne despart foarte multe lucruri". „Nu te înfuria", îi şoptise Neluţu Marcovici, care înţelegea abia jumătate din cele ce spunea prietenul lui. „Lasă-i dracu', ce rost are. Mâncarea e foarte bună, ruşii ăştia cântă de m-apucă plânsul..." O'Grady căutase să împace lucrurile: „Domnul Dănacu, pe care l-am cunoscut de-abia acum, la Paris, este un intransigent, dar o să-i treacă". „Pardon, intervenise Innokenti Vasilievici Pavlov, anarhiştii nu se luptă pentru a distruge lumea veche şi s-o înlocuiască cu o alta la fel de arbitrară. Noi eram împotriva şi a bisericii, şi a nobilimii din care făceam parte, dar şi a proştilor. Dumneavoastră credeţi că se poate zidi o lume nouă fără

filosofi? În Rusia eradicarea se făcea sumar, brigăzile bolşevice îți luau palmele şi ți le pipăiau. N-aveai bătături, la zid! Asta crezi dumneata că este o treabă serioasă?" „Vă reamintesc, domnule, se îndârjise Dănacu, că conducătorul revoluției a fost un intelectual, şi încă ce intelectual! Vladimir Ilici Lenin!" „Mulțumesc de aşa intelectual! Un birocrat care a stat închis în bibliotecile elvețiene şi a imaginat o lume lipsită de orice sens! Nu din hârțoage poți să construieşti o lume nouă. A fost un tip asfixiat de irealitate, un iluzionist. Atât. Iată lumea lui! Un colos cu picioare de lut, pe care nemții îl vor sfărâma peste câțiva ani, ca pe un muşuroi de furnici!" „Nu se ştie deloc. Sunteți prea pesimist. Dar lumea din care dumneavoastră veniți, şi ale cărei mostre sunteți, credeți că era mai puternică? Un imperiu condus de un hoț de cai, mistic, de un zurliu bun de băgat la balamuc, de o împărătească nenorocită. Asta regretați dumneavoastră? O aristocrație putredă care nu-şi mai ştia nici limba şi trăia mai mult la Paris decât în Rusia. Nişte guvernatori corupți, care făceau averi pe spinarea poporului, ținând milioane de oameni în întuneric, bătuți cu cnutul, trimişi în ocne şi-n Siberia să taie pădurile. Asta e viața pe care o regretați dumneavoastră?" „Dar nu înțelegi, domnule, că noi tocmai asta doream: răsturnarea țarismului? Renunțasem la titlurile noastre nobiliare, visam la falanstere, lucram ca lucrătorii dumneavoastră în ateliere", intervenise Innokenti Vosilievici Pavlov. „Dacă te interesează, ştiu să croiesc o cizmă pe calapod, dau la rindea, am condus şi o locomotivă în timpul luptelor cu *roşii*, când, trezit la realitate, am trecut de partea albilor, deşi anarhiştii noştri erau cu toții aproape de partea lui Mahno. Până s-au trezit şi ei". „Eh, sângele apă nu se face!" mârâise Dănacu, pe care Neluțu Marcovici, dându-şi seama că cearta lor nu-i face plăcere lui O'Grady, îl lovise cu piciorul pe sub masă. „Domnilor, zisese acesta din urmă, ne

aflăm pe un pământ ospitalier. Să fim îngăduitori unii cu alții, să lăsăm pe fiecare să-şi apere ideile pe care le are şi să mai bem un pahar de şampanie în sănătatea noastră, a tuturor!" „Ce caut eu între ăştia? se întrebase Vasile Dănacu. Vezi cum te duce viața, cum te pune în nişte situații la care nici nu te-ai gândit?! În sfârşit, nu pentru ca să aud coruri căzăceşti şi balalaici am venit eu aici, dar probabil că nu se poate altfel. Trebuie să aştept pe cei care mă vor conduce până în Spania şi să nu-l jignesc pe prietenul meu". A doua zi participase cu Neluțu Marcovici la o manifestație a *Frontului Popular*, în piața Bastiliei. O mare de oameni se revărsase din străzile apropiate. Lucrătorii veniți cu bicicletele, direct din uzină, în salopetele lor de lucru, cu şepci pe cap, femei simple, cu basmale – neaducând deloc cu elegantele Parisului pe care le văzuse seara, pe Champs Élysées, ducând în lesă pisici –, intelectuali şi soldați, în rânduri strânse, purtând pancarte umezite de ploaie, pentru că era o zi ploioasă, dar asta nu-i împiedica pe cei peste o jumătate de milion de manifestanți să se înghesuie în fața tribunei, de la care vorbiseră Thorez, Blum, Daladier, Cachin, Langevin, Aragón, Malraux şi Bloch. Uriaşele difuzoare, agățate de copaci, aruncau un val de cuvinte asupra acelei mulțimi care asculta în tăcere discursurile. Se vorbise despre cei care luptau în Spania. Pe deasupra capetelor, câțiva tineri agitau o uriaşă eşarfă albă prinsă între două prăjini, pe care scria: *Trezeşte-te*, *Spania*! şi *Viva U.H.P.* Reprezentanții lui *Union Hermanos Proletarios* fuseseră ridicați pe brațe şi aclamați. *Moarte fascismului*! *Trântorii să fie puşi cu botul pe labe*! strigau mulțimile, pe urmă se cântaseră *Internaționala* şi *Carmagnola*. Încă, printr-un culoar viu, în această mare de lume, se strecuraseră minerii cu lămpile lor, viticultorii din Sudul Franței, cu ciorchini de struguri făcuți din hârtie, pescarii din Bretania, cu năvoade albastre şi, în mijlocul pieței, se

arseseră efigiile lui Hitler şi ale lui Mussolini. Daladier se îmbrăţişase la tribună cu comuniştii, Léon Blum saluta mulţimea cu pumnul lui mic şi cineva ridicase în vârful unei prăjini o şapcă de muncitor şi din difuzoare se auzise un strigăt rostit la microfon: Iată coroana Franţei! Deasupra mulţimii se agitaseră portretele lui Lenin, Stalin şi Gorki. „Asta este o forţă", îi spusese Vasile Dănacu lui Neluţu Marcovici, această mulţime pe care, dacă o înarmezi şi o mişti, poţi să dărâmi lumea cu ea. Dacă cineva va salva Franţa în viitor, ei vor fi aceia! Oamenii pe care-i vedem acum, aici, adunaţi în această piaţă!" Dar văzuse şi faţa cealaltă a Franţei, lumea băncilor, a presei, a bogătaşilor, care trecea seara în echipaje luxoase spre Bois de Boulogne sau spre pădurea Vincennes; femeile coborând din limuzine, încărcate de bijuterii, în faţa scărilor teatrelor, la Operă, în acea toamnă când începuseră lupte în regiunea Oviedo şi mulţimea lua cu asalt cazărmile barceloneze, hotelul *Columb* şi lăcaşurile artileriştilor. O ciudată indiferentă despărţea mulţimea febrilă a muncitorilor de dimineaţă, pe care-i vedea alergând spre gurile metroului la ora cinci, de luxura şi depravarea celor câteva mii, sfidând cu bogăţia lor tot ceea ce era generos şi muncitor în această ţară peste care trecuse o revoluţie, terminată tragic la zidul comunarzilor. Acelaşi post de radio putea să anunţe seara execuţii la Ceuta sau în alte locuri şi, în acelaşi timp, că la expoziţia de trandafiri din Cours de la Reine premiul cel mare fusese dat trandafirului *Madame Meilland*! Iată, toate se conjugau, cucerirea Talaverei cu discursurile lui José Bergamin, catolic de stânga, ocuparea Cádizului de către fascişti, cu reclamele de pe zidurile Parisului: joc de reclame pe cer, colorate: *solduri*, *cadavre şi eternitate*, pe care le declamase odată un poet francez în Batalionul „Comuna din Paris". Dineurile de 7.000 de franci de la *Maxim's*, asalturile celor din Madrid, care nu lăsaseră să li se ocupe uzinele, cu

deviza batalionului italian *Pene negre*: „Nu strălucim, dar pârjolim!” Începeau laolaltă, chiar acel amestec fascinant, al lumii din Barcelona, care îi întâmpinase, pe el şi pe Neluţu Marcovici, amestec de idealism şi carierism, cu cinismul salutului fascist cu care se întâmpinau cei care se aflau de partea cealaltă a baricadei: „Salut şi dinamită!” şi sacrificiul celor sosiţi pe pământul Spaniei pentru a salva o idee, chiar cu preţul vieţii lor...

Bateria *Tudor Vladimirescu*, refăcută, cu efective noi, înaintase în trei luni până sub fortăreaţa Alcázar, care avea două turnuri distruse. Pe străvechile poduri se scurgeau regimentele republicane înjumătăţite, îmbrăcate ca briganzii, cu pălării mexicane şi panglici colorate la puşti. *Anarhiştii din Toledo*, în espadrile, jorţăiţi, cu uniformele ciuruite, strigându-şi lozincile lor incendiare, treceau fluviul Tajo cu un aer eroic. Oraşul fusese invadat de către americani de la *Fox Movietone*, de către fotografi spanioli din Madrid, pe ulicioare hoinăreau corespondenţi de presă, scriitori şi pictori. Reporterii de la *l’Humanité* şi *Daily Worker* luau anarhiştilor interviuri. În jurul oraşului explodau mine şi se auzeau noaptea urletele marocanilor, răzbătând spre Toledo. În frunte erau *rifanii* şi cei din *Legiunea străină*, care fuseseră fixaţi în câmpia prăfoasă de bombardamentele sporite ale artileriei republicane. Aprovizionarea cu obuze se făcea binişor, deocamdată, şi multă vreme toată lumea crezuse că grupul de elevi închişi în Alcázar cu colonelul Moscardo nu va rezista. Un aer petrecăreţ se instaurase în oraş, războiul lua tot mai mult un aspect operetistic. Pe zidurile sediului Academiei Militare, sfidând focurile rare de puşcă, sosite din jur, elevii lui Moscardo făceau plajă, întinşi la soare. Venise o primăvară cu soare, torenţială, cum se întâmplă. În Spania în acest deşert şi comandanţii trupelor republicane foloseau difuzoare în care îi anunţau pe cei dinăuntrul Alcázarului să se predea, că şi aşa li se tăiase

apa şi că în curând nu vor mai avea ce să mai mănânce. Luptele luaseră o întorsătură favorabilă guvernamentalilor, ziarele anunțau că Uzina Metalurgică din Madrid a companiei *Sociedad Comercial de Meros* a fost naționalizată şi fabrica tancuri. Se naționalizaseră şi magazinele universale, brutăriile, bodegile şi barurile; numai Uzinele de electricitate, gaze, apă şi telefon mai aparțineau particularilor.

La Alcázar, tratativele cu cadeții rebeli erau duse de fostul lor profesor, maiorul Orojo, partizan al republicanilor. Cineva dăduse ideea că cetățuia trebuia stropită cu benzină şi pe urmă să i se dea foc, lucru care se dovedise până la urmă de rău augur, pentru că cisternele cu lichidul inflamabil luaseră foc şi arseseră câțiva soldați guvernamentali. De la Madrid, sosise părintele Cămăraş, care trebuia să dea ultima binecuvântare cadeților înainte de moarte. Era însoțit de militari, de pictorul Quintanilla, de reporteri, de fotografi, „un adevărat circ", cum înjura mărunt Vasile Dănacu, privind acest spectacol. Se stabilise un armistițiu, focul încetase; popa, gras, cu cărare în păr, purta o haină tivită cu şnur de mătase, cu guleraş scrobit, ştergându-şi obrazul asudat cu o batistă mare albă, de dantelă, pe care o ținea în mână. Un crucifix în dreapta şi cu stânga salutând ca la *Rotfront*, fusese întâmpinat de jandarmii din *Guardia civilă*, în tricouri negre. Se schimbase tutun şi țigări între soldați, preotului i se dăduse o scrisoare a colonelului Moscardo către soția lui şi Estrellita Castro cântase sub zidurile cetății pentru rebeli, invitându-i să se predea, dar aceştia nu aveau de gând să facă aşa ceva şi, după terminarea armistițiului, tunurile începuseră să bată din nou. Cei care pătrunseseră în Alcázar povesteau că adăposturile celor asediați erau făcute din lespezile de mormânt, acoperite cu litere ebraice, ale unui vechi cimitir evreiesc. Se dădu ideea de a se săpa un tunel pe sub

zidurile asediate şi să se pătrundă înăuntru. Timp de mai multe zile secretul putuse să fie ţinut. Dar, în curând, cineva trădă acest lucru şi operaţia fu zădărnicită. În Alcázar existau ostateci, militarii se comportau ca nişte hidalgoşi. Căpitanul Mercery, molipsit şi el de această nebunie colectivă, sfidase gloanţele cadeţilor, urcând în scurtă de piele, cu pantalon de călărie şi cizme, însoţit de rasul abisinian, dealul din faţa porţii Alcázarului, ignorând focurile puştilor de vânătoare şi pătlăgelele roşii cu care aruncau rebelii în cel care voia să-i înfrunte neînarmat. La megafon se cânta *Cavalcada Walkiriilor* şi dansuri *flamenco*. Mirosea a cadavru. Brigada mexicană, *Teroarea lui Pancho Villa*, cu pălăriile de pai împodobite cu ghirlande de trandafiri artificiali, pleca nepăsătoare la atac. Cadeţii priveau melancolici spre Toledo, cu grădinile lui arse, cu ferestrele astupate cu saci şi bucăţi rupte din statui. Oraşul cu clădirile lui sumbre, reci, avea zidurile ciuruite de gloanţe. Benzi de mitralieră atârnau pretutindeni, la ferestre, ca nişte legături de ceapă. Erau înfometaţi, simţeau că n-or să mai iasă vii de-acolo, priveau Castilia plină de grâne care ardeau şi cimitirele îndepărtate, mausoleele albe, ogoarele gălbui şi râul Tajo secătuit, parcă nemişcat, abia curgând printre malurile cafenii. Se trăgea rar, de-o parte şi de alta, olanele de pe case zburau ca porumbeii prin aer, câte un rebel, înnebunit de foame, sete şi plictiseală, ochea câte-un sfânt de pe cornişele catedralei din vale, chiorându-l sau lăsându-l fără un braţ de piatră, care cădea sfărâmându-se în bucăţi. De dincolo de ziduri, se auzeau urlete de plăcere şi alţi don quijoţi republicani apăreau în faţa crenelurilor, îmbrăcaţi în patrafire din aur verzui şi veşminte de mătase roz-pal, lucind nedesluşit în amurg. Era vreun miliţian cu şapcă, cu braţele tatuate de fost marinar, care se lăsa împuşcat gratuit, numai pentru a le arăta celor din Alcázar că nu-i pasă de moarte. Din cetate se arunca cu

bombe cu acid sulfuric şi cu benzină învelită în vată, îmbibată în clorat de potasiu şi zahăr. Alcázarul era de fapt apărat de gărzi civile comandate de ofiţerii şcolii de război, elevii şcolii militare fiind numai vreo douăzeci şi servind propagandei fasciste, făcute prin radio. Republicanii aduseseră aruncătoare de flăcări în cele din urmă, dar nici ele nu reuşiseră să spargă zidurile de piatră. Liceul *Jefatura*, transformat în cazarmă, arsese de câteva ori, dar de fiecare dată incendiul fusese stins şi cei dinăuntru rezistaseră. Aviaţia fascistă aproviziona Alcázarul din aer. Se aruncau pâini, şunci şi cutii cu sardele, sub ochii neputincioşi ai republicanilor, care spuneau că o sută de avioane ruseşti, care nu mai veneau, ar fi fost cu mult mai bune decât cincizeci de mii de miliţieni neinstruiţi. Cele mai contradictorii zvonuri erau lansate în taverna El *Gato*, care avea pe firmă o pisică desenată în cărbune şi unde se adunau reporterii în căutarea ştirilor senzaţionale. Se auzise că la Barcelona un vapor mexican debarcase 20.000 de puşti pentru republicani şi că biroul lui Moscardo din Alcázar avea pereţii sparţi, fără acoperiş. Colonelul, în uniformă de gală, stătea în fotoliu, cu un ofiţer alăturea, sfidând bombardamentele repetate, care aveau loc mai ales dimineaţa. Artileria republicană nu mai avea bombe după două săptămâni de asediu şi cele care mai existau explodau una din patru. Aviaţia fascistă făcea raiduri din când în când deasupra oraşului, mitraliind străzile şi pe urmă se îndepărta. Dacă n-ai fi făcut caz de mirosul morţilor, care se descompuneau, uitaţi pe ulicele Toledo-ului, în soare, câteodată războiul ar fi părut o joacă. Copiii alergau la prânz prin lanurile de secară şi margarete din jurul oraşului, în câte o duminică se făcea procesiunea sfintei cuminecături, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, bătrânii evocau campania lui Napoleon, care intrase în fiecare oraş pe un cal alb, străbătând Spania într-un marş fără nicio glorie;

soldaţii republicani îşi numărau gloanţele şi, curând, femeile şi copiii fuseseră puşi să strângă cartuşele goale cu coşurile de salată sau cu sacii. Se foloseau, la asedierea Alcázarului, aruncătoare de bombe primitive, trase cu funia. O fanfară cânta într-o piaţă, se auzeau mitralierele *Legiunii streine*. Despre cei din Tercio se spunea că, împreună cu marocanii din armata *Yague*, înaintau de la Valavera spre Toledo. Puerta Visagra fusese învelită în saci de nisip ca să nu fie lovită şi noaptea se auzea zgomotul execuţiilor din piaţa Zocodover. Întâi, un preot care agita un clopoţel, mergând înaintea osândiţilor, pe urmă seria de împuşcături, ca şi cum cineva ar fi tras un tighel la o maşină de cusut. Veneau soldaţi de pretutindeni, rămăşiţe ale regimentelor şi batalioanelor decimate, obsedaţi de trădarea guvernului de la Madrid. Femeile îi insultau pe soldaţi prin ferestrele deschise şi-i scuipau acuzându-i de laşitate, dar ei erau numai nehrăniţi, înfometaţi, neavând cu ce să se bată. În gara oraşului Aranjuez, rămăşiţele *Batalionului Ţărănesc* din Estramadura invadase parcul de castani, plin de trandafiri roşii, pe care îi mâncaseră ca pe nişte trufandale, sub platanii imperiali în care bătea un fierbinte vânt; nişte trupuri scheletice, desculţe, zdrenţăroase din fostele batalioane: *Invincibilii*, *Vulturii Roşii*, *Vulturii Libertăţii*, epavele visului revoluţionar, nişte soldaţi înveliţi în pături vărgate, în draperii smulse de cine ştie unde, cu săbii doar şi puşti de vânătoare, care se aruncaseră în bazinele fântânilor cântătoare, pe care cineva le pusese în funcţiune ca să le astâmpere setea. Începuse să funcţioneze o brutărie şi femeile din oraş aprinseseră sub cazanele mari, pline cu apă, focuri uriaşe, pregătind o supă pentru înfometaţii care dormeau nepăsători sub busturile de ghips ale nimfelor, scăldate de o lumină trandafirie, strecurată pe sub frunzişul pomilor. Perspectivele regale ale grădinii arătau ca un azil al unor nenorociţi ce se despăduchiau, pentru că, în dimineaţa

în care debarcaseră din tren, aviația republicană le paraşutase câțiva saci de săpun şi arme. Dinspre grădinile devastate, sosea o mireasmă uşoară şi amară de merişor şi tunurile din toată Spania se părea că răsună ca nişte gonguri până aici, anunțând începutul unei înfrângeri. Şi în această situație confuză, creştea un sentiment de frică. Se spunea că maurii străpunseseră cercul de foc care înconjura Toledo-ul. „Aicea ne lăsăm oasele" zicea Neluțu Marcovici. „O să murim cu ăştia de gât. *Legiunea streină* are soldați buni. Îi ştiu eu!" „Îi ştii, pe naiba, Neluțule! Nu au ei soldați mai buni decât noi. Aici s-a lucrat cu sentimente şi asta este o greşeală de neiertat. I-am avut în mână, să ştii de la mine, dar aşteptarea în război este fatală. Cei de la Madrid trebuiau de mult să facă un efort, să strângă toată aviația şi să dea o lovitură mortală Alcázarului. Dacă nu cucerim această cazarmă nenorocită, moralul trupelor noastre va scădea considerabil. Este ceea ce nu-mi place în confuzia cu popi, cu cruci, cu scrisori duse nevestelor şi cu tot romantismul de care mi-e silă. Priveşte ce muniții ne-au trimis. Cineva ne sabotează, tunurile se dereglează, obuzele nu explodează, ăsta nu-i război!" „De ce nu e război!?" întrebase cineva, un bărbat îmbrăcat într-o salopetă albastră, cu boneta republicană pe frunte, de sub care izbucnea un păr încrețit. „Dar dumneata cine mai eşti?" „Mă numesc Gheorghe Ladislau şi sunt noul comisar politic. Nu-mi plac defetiştii". „A, marfă nouă!, exclamase Neluțu Marcovici. Lume odihnită". „Da' tu cine mai eşti?" „Caporalul Nelu Marcovici". „Şi aşa ai învățat să vorbeşti?" „Ca pe front, unde n-aveam bonă care să ne sufle cum să ne adresăm noilor veniți". „O să ai tot timpul să înveți cum să te adresezi noilor veniți. Lasă-mă singur cu comandantul tău". Neluțu Marcovici salutase şi se îndepărtase. „Sper că nu vorbeai serios adineauri?" „Ba vorbeam foarte serios. De ce n-aş fi vorbit serios? Tot ce-am spus este adevărat".

Celălalt îl măsura cu un aer nu prea curios. „Probabil că mă ştie, a mai auzit de mine. Dacă l-a trimis generalul Kalter, sunt aranjat". „Ce te nemulţumeşte?" „Destule: aprovizionarea, muniţiile, corespondenţa, calitatea celor care au înlocuit pe cei morţi". „N-avem de unde să scoatem alţii. Cunoşti dumneata o altă sursă?" „Nu. Nu cunosc, ce-i drept. Dar am impresia că începe epoca prostiei militante, asta n-am spus-o eu, a spus-o unul mai deştept ca mine". „E foarte interesant. Adică noi suntem toţi nişte idioţi, politicii?" „Nu am spus asta, am spus cu totul altceva. Aici toţi facem politică, fiecare în felul său". „E adevărat că toţi facem politică, dar mai şi greşim. Dumneata greşeşti acum când vorbeşti deschis în faţa unui caporal". „Nu e un caporal, e un prieten de-al meu cu care am venit din România". În momentul acela se petrecu un lucru neaşteptat. Dintr-odată fântânile, care se auzeau în tot oraşul şiroind, nu se mai auziră. O tăcere nemaipomenită, ca-ntr-un oraş în care nu mai trăia nimeni, îi asurzise parcă pe amândoi. „Cineva a tăiat conducta de apă, îţi dai seama? Trebuie să fie *rifanii*. Numai ei n-au scrupule! Noi aducem popa să-i împărtăşească şi ei ne lasă să murim de sete, chit că-i omoară şi pe-ai lor. Au nevoie de eroi, pentru asta fac totul. Iată Spania, stoarsă, ţipând de sete. Asta e tot ce mai am să-ţi spun dumitale, pe care nu te cunosc", zisese Dănacu. „Nu te speria, o să se aducă apă, n-avea nicio grijă". „*Merçi*! Cum au adus şi muniţia. Promisiuni, dar cu promisiuni nu se fac războaiele, şi aşa aud că se întâmplă peste tot. Regimente decimate, neînarmate, neaprovizionate. Şi veniţi dumneavoastră să ne ţineţi discursuri! Nu vezi, nu ai nici armă la dumneata?!" „Ba, am". Şi scosese repede un revolver pe care-l ţinea în porthart, un revolver mic, de femeie. „Ştii ce e ăsta?" „Da. Un revolver". „Ştii că pot să te împuşc cu el chiar fără nicio judecată?" „De ce n-o faci? Ce mai aşteptţi? Pentru dumneata sunt un defetist, un om

plictisit de război". „Nu vrei să bem ceva? Poate eşti obosit. Nu te mai controlezi". Vârâse revolverul în porthartul în care-l ţinea ascuns. „Nu, mulţumesc. Sunt destul de odihnit. Am aerul că mi-am pierdut minţile?" „Nu. Nu cred. Dar dacă nu-ţi face plăcere să vorbeşti cu mine, să bem un păhărel, n-ai decât!" „Te-a trimis generalul Kalter?" „Nu. De unde ai mai scos-o şi pe asta? Pur şi simplu, am vrut să cunosc oamenii cu care am să lucrez". „Şi, mă rog, ce ai să lucrezi cu noi?" „O să ţinem nişte lecţii politice. Am impresia că nivelul vostru este foarte scăzut". Vasile Dănacu îl privise de jos în sus, „ca şi cum i-ar fi luat măsura de coşciug", cum ar fi zis Neluţu Marcovici. „Dumneata crezi că din cauza lipsei de nivel politic nu luăm noi Alcázarul? Nu-l luăm pentru că din patru obuze numai unul explodează. Nu-l luăm pentru că acolo unde ar trebui dumneata să fii la ora asta, adică la fabrica de obuze, se află sabotori pe care nimeni nu-i lămureşte că toate obuzele ar trebui să explodeze". Îi întorsese spatele şi-l părăsise, ducându-se după Neluţu Marcovici, care lustruia de zor tunul lor, ungându-l şi bolborosind de unul singur ceva pe care Vasile Dănacu nu-l înţelegea. „Ce dracu' mormăi acolo, Neluţule?" „Nu mormăi deloc. Descânt rabla asta, care o să ne lase când o să avem ghiulele şi care trage bine când n-avem. Ce-a vrut ăla de la tine?" „Nu ştiu. Cred că era trimis de generalul Kalter". După douăzeci şi patru de ore, generalul Kalter îl chemase la el. Nu părea deloc supărat, avea o figură zâmbitoare, îi strânsese mâna cu putere, într-un fel aprobator, lăsând să se înţeleagă: „Ei, ce-a fost a fost, acum să ne vedem de treabă!" Vasile Dănacu salutase şi aşteptase în picioare ordinele comandantului. „Iată de ce te-am chemat. Cred că ai dreptate când îi critici pe cei de la Madrid, dar să ştii că au destule pe cap. Ei răspund de toate fronturile şi fronturile sunt foarte încâlcite la ora asta. Situaţia nu e clară deloc. Nimeni nu are o imagine exactă a

situației reale. Franchiştii au atacat şi în nord, acolo unde ne credeam mai tari. Minerii asturieni şi metalurgiştii din Bilbao se țin bine, dar nu ştim cât o să mai dureze treaba asta. Ar fi bine să mergi la Barcelona. Acolo situația e ceva mai bună. Am să-ți dau o scrisoare pentru generalul Mendoza. Vreau să-mi trimită, cu mijloacele de care dispune, deşi va fi destul de greu, nişte tunuri ca lumea şi mitraliere. Ei sunt mai bine aprovizionați pentru că au marea în față. La nevoie, să recurgă şi la contrabandişti. Trebuie să-i explici că avem nevoie neapărat de o victorie, aici. Trebuie să luăm Alcázarul cu orice preț". „Am înțeles. Când trebuie să plec?" „Peste două ore". „Cu ce mă duc?" „Cu un avion de poştă. Astea sunt mici şi se strecoară". „Cu ce aduc tunurile?" „Cu trenul. Nu pleci de-acolo până nu le vezi îmbarcate, bine camuflate şi cu însoțitori care cunosc căile-ferate. Să-ți iei un om de încredere. Drumul la întoarcere va fi foarte dificil. Răspunzi de aceste tunuri cu capul. Vezi să nu-ți dea o marfă proastă, de-aia te trimit, am auzit că eşti politehnist". Vasile Dănacu salutase scurt, strânsese mâna generalului şi-i spusese: „Sper că la întoarcere Alcázarul va fi al nostru".

Avionul care-i dusese pe Vasile Dănacu şi pe Neluțu Marcovici de la Toledo la Barcelona făcuse şase ore, după numeroase peripeții până a ajunge deasupra mării şi să aterizeze în locul dorit. Antiaeriana trăgea din toate părțile spre disperarea pilotului, care nu înțelegea de ce cursa aceasta nu fusese făcută noaptea pentru că ar fi fost mai sigură. „Poate că avionul nu are aparate de orientare". „Da' de unde! Mă descurc şi fără aparate de orientare. Mi-ajunge busola. Dar probabil că generalul s-a grăbit". În jurul lor explodau proiectile, nişte norişori albi care lăsau, în dreapta şi-n stânga, deasupra şi dedesubt, o ploaie de schije. Avionul era vechi, scârțâia din toate încheieturile, pilotul smucea de manşă, schimbând mereu direcția, era şi o zi

foarte călduroasă, se iveau goluri de aer, Neluțu Marcovici zăcea pe burtă cu capul rezemat de un balot cu corespondență. „Încă puțin şi-mi dau duhul”. „Ține-te, Neluțule, că acum ajungem”. „Să n-ajungem morți, asta e totul”. În sfârşit, venise noaptea şi călătoria decursese în linişte. Îi aştepta un *Dodge* hodorogit, care-i duse repede până la cartierul generalului Mendoza, instalat în cazarma *Karl Marx* şi păzit de soldații *Coloanei 19 iulie*. „Voi sunteți? întrebase generalul Mendoza privindu-i pe Dănacu şi pe Neluțu Marcovici, care numai mutră de soldat n-avea. Mi-a telefonat generalul Kalter. Nu arătați prea odihniți. Probabil că a fost un drum destul de dificil”. „Da, a fost destul de dificil”. „Situația nu-i prea roză, trebuie să v-o spun. Uite, am ultimele ştiri. Málaga e pierdută, şi Málaga să ştiți că e Toledo. Nu ştiu dacă tunurile cerute vor mai găsi pe cineva acolo. Azi-noapte a început evacuarea civililor, avioanele italiene îi urmăresc, coloanele lor au ajuns la Almería şi un grup de fascişti asaltează Jarama. Frontul se află la cinci kilometri numai de Madrid, noi stăm mai bine: până la Barcelona mai au 150 de kilometri, să sperăm că-i oprim”. Deschisese un aparat de radio şi ascultaseră împreună un apel al postului de radio republican: „*Tovarăşi*, *rezistați pe toate pozițiile*! *Fascişstii nu vor mai avea muniție pe frontul Madridului astă-seară*! *Azi dimineață coloana* Urribari *le-a aruncat în aer 32 de vagoane*. *Tovarăşi*, *rezistați*! *Alte ştiri*: *Atacul spre Pozuelo şi Aravaca a fost respins*! *Atacul spre Las Eozas a fost de asemenea respins*! *Atacul de la Moncloa a fost respins*! *Înaintăm spre poarta de fier*, *şoseaua Corconei e liberă*! *Villa Verde a fost recucerită. Trupele republicane înaintează spre Quemada şi gara Lito*. *Pe frontul din Levant se bate aviația internațională. Alte ştiri urmează după o oră*...” Generalul Mendoza încercuia cu un creion roşu punctele anunțate şi făcea semnul plus sau minus, după situația reală. Ridicase privirile lui deschise spre cei doi.

„Nici nu v-am întrebat din ce țară veniți?” „Suntem români”, zisese simplu Vasile Dănacu. „A, români! Îmi pare foarte bine. Acuma, singura problemă pe care trebuie să o mai rezolvăm este să-i convingem pe tovarăşii noştri să ne scoată de undeva nişte tunuri, mitraliere n-au! De unde le-or mai scoate, pentru că toată lumea cere aşa ceva! Muncitorii lucrează în trei schimburi, şi-au adus şi copiii şi nevestele în fabrică. Acolo dorm, acolo mănâncă! În timp ce contesele noastre, aristocrația barceloneză, dansează în localuri cu țăranii dezertori de pe fronturi, înfrățirea între clasele sociale! Mulțumesc de asemenea înfrățire! Dacă vreți să le vedeți, duceți-vă la cafeneaua *Granja*, care are separeuri. Sunt nişte femei care merită să te culci cu ele. Spania noastră e un cimitir plin de pietre la ora asta! Asta e tot ce a mai rămas din Spania: pietrele ei! Dacă mai vreți câteva ştiri, pot să vă spun că ne-au sosit nişte *Douglas*-uri şi câteva trenuri blindate. Printre mitraliorii care apără Barcelona, se găsesc şi câțiva din China şi din Maroc”. Vasile Dănacu îşi dăduse seama că întrevederea trebuia să ia sfârşit, generalul Mendoza era probabil foarte ocupat, dar mai erau câteva detalii. „Câte zile credeți că o să dureze până găsim tunurile?” „Ştiu şi eu? Probabil că mai devreme de zece zile nu vom reuşi, trebuie să aveți răbdare. Unde locuiți? Nici nu v-am întrebat. Probabil că veniți direct de la aeroport”. „Găsim noi”, mârâise Dănacu. „Altfel trebuie să vă spun că toate hotelurile sunt rechiziționate. Uniforma dumneavoastră vă scuteşte de orice formalitate. Trebuie să vă dau numai un *laissez-passer* pentru patrulele noastre, care sunt destul de bănuitoare cu streinii”. Salutaseră şi ieşiseră din biroul generalului Mendoza. Lui Neluțu i se făcuse, bineînțeles, foame. „Aş mânca o friptură de iepure, te rog să mă crezi, cu ceapă prăjită în sos de vin. Şi, de ce nu ți-aş spune, mi-e dor de o femeie! În război e bine să uiți de capitolul ăsta. Când te bați, nu-ți mai arde să te gândeşti

la femei. Ţii minte când am fost, în ultima zi, la plecarea de-aici în cartierul chinezesc? Cele două mulatre n-au fost rele deloc. Nu găseşti?" Lui Vasile Dănacu nu-i ardea de femei. Îi era şi lui foame. Friptura de iepure, în sos de vin, cu ceapă prăjită, îl făcuse să-i lase gura apă. La ieşirea din cazarmă fură controlaţi, arătară permisul, sentinela salută, întinzându-le câteva ţigări de foi şi întrebându-i: „Spanioli?" „Nu, români". „De unde veniţi?" „De la Toledo". „A, Toledo! Alcázarul! Toată Spania e cu ochii pe voi. Şi cu ce ocazie pe-aici?" „Căutăm tunuri". „Asta e o marfă pe care o caută toată lumea". Neluţu Marcovici, care îi ascultase, îl întrebă în spaniola sa, pe sărite: „*Companero*, cafeneaua *Granja*, ai auzit de ea? Cam pe unde vine?" Soldatul râsese cu gura până la urechi: „A, cafeneaua *Granja*? Acolo se poate petrece foarte bine, dar trebuie să aveţi bani". „Ce spune ăsta?" întrebase Neluţu Marcovici pe Vasile Dănacu. „Ce să spună? Că ne trebuie parale". „Dar de arătat pe unde să ajungem acolo tot nu ne-a arătat". Soldatul explică că treceau de grădina botanică şi la capătul Ramblasului, pe o străduţă mică, Salamanca, aveau să găsească ceea ce căutau. Îi strânseseră mâna şi-l salutaseră. Era o dimineaţă plăcută cu cerul senin, se vedea marea în spatele cazărmilor şi silozurilor. La Căpitănia portului, grupe de soldaţi făceau instrucţie în curtea largă, se auzeau comenzi scurte şi râsete tinereşti, nimic nu aducea cu atmosfera sumbră a Toledo-ului. „Parcă nici nu e război, zisese Neluţu Marcovici, şi am nevoie de o marchiză, de o contesă, ce s-o găsi. Dar mai întâi de toate, friptura de iepure, pe care de azi-noapte, de când zăceam pe burtă în avion, o visez". În piaţa *Colón* văzuseră un preot cu o puşcă lungă, demodată. Era un catalan voinic, asudat, legat cu o frânghie în jurul şoldurilor, care purta pe frunte o bandă pe care era scris: „Trăiască domnul nostru Iisus Christos!" „Ăsta de partea cui dracu' e, domnule?, întrebase Neluţu Marcovici. Dacă luptă

pentru Christos, ce caută aici?" „Probabil că sunt şi republicani creştini. Trebuie să te înveți să nu te mai mire nimic, Neluțule". În aer zburau avioane cu boturi roşii, patrulând deasupra mării. „*Pelicanii*!, exclamase săndălarul, cu mitraliori la bord. De nu erau ăştia, de mult se termina războiul". Intraseră pe Ramblas. Vasile Dănacu cumpărase ziarul *l'Humanité* şi se uitase la reclamele din vitrine: „Femei, anul acesta se poartă pălării Pamelas!" „Țara arde şi baba se piaptănă!" exclamase Neluțu. Pe lângă ei treceau miliției pe motociclete şi gărzile civile, solemne, bătând pasul, purtând bicorn napoleonian, vipuşti galbene şi uniforme verzui. Erau urmați de țărani în bluze cenuşii şi negre ca ale miliției, cărând mitraliere *tip 1913*, rămase de mult în dotarea trupelor guvernamentale. Dintr-o prăvălie de discuri se auzea la radio un comunicat: „Badajosul a fost cucerit, Mérida de asemenea, cele două oraşe sunt în mâinile noastre..." „Ăsta-i postul franchiştilor", zisese Dănacu. Printre picioarele lor treceau pisici jigărite, îndreptându-se spre grătarele cu carne friptă, gonite de băieții care întorceau grătarul înjurându-le şi huiduindu-le. „Intrăm aici, că nu mai pot! Iepurele ăla îmi fată în burtă!" zisese Neluțu Marcovici. „Întâi să-i spui cui ne-o băga în seamă, că tu eşti mai îmbrăcat, să ne pună nişte anason la gheață, că mi s-a făcut sete, de la hurducăielile alea!" Se aşezaseră la o masă. Dănacu chemase o fată (se împuținaseră bărbații, care, probabil, erau pe front), îi făcuse comanda, iepure n-aveau, dar putea să le dea altceva: o friptură de berbec cu boabe de năut sau şuncă prăjită. „*Bueno*!" primise Dănacu. „Şi nişte crevete, țipase Neluțu Marcovici, am văzut eu în vitrină. Şi un vin alb, rece". Aerul era leşios, cerul alb şi mirosea a mandarine putrezite. „Mai bine mergeam în piața de vin! Acolo îți dă o cană cu *tinto* şi-ți tai cu cuțitul şunca, care spânzură deasupra tejghelei. Te-am dus eu acolo sau nu?" întrebase

Neluțu Marcovici. „Nu m-ai dus”. „Păcat! E singurul loc unde poți să bei vinul cu *bota*, cu burduful de piele”. De pe Ramblas se auzeau papagalii, sute de papagali, cârâind şi scărpinându-se. Atunci băgară de seamă că toate ferestrele clădirilor erau lipite cu benzi de hârtie. „Asta înseamnă că au început şi aici bombardamentele, frățioare! Credeam că venim la mătuşa Calistrat în vacanță. Ei bine, nu!” Pe deasupra trecea la mare înălțime un avion care arunca manifeste, hârtiile păreau nişte timbre mici, coborând leneş, purtate de vântul uşor. Fuseseră lansate mai de mult şi acum avionul lua înălțime. Antiaeriana trăgea după el, dar nu-l atinse. „Fasciştii, zisese Neluțu. Iar ne dau sfaturi cum să facem să ne predăm mai repede”. Fata le adusese două păhărele de anason. Nu erau reci, dar nu puteai să ai pretenții pe o astfel de vreme să-ți mai dea şi gheață. Pe două farfurioare, le întinsese câteva bucățele de carne friptă şi le urase: „*Buen provecho*!” Neluțu Marcovici înfulecase cu nădejde, dar mai era nevoie de întăriri, asta o ştia bine şi Vasile Dănacu. „Ei, unde e Parisul, unde sunt *les poules*, unde *ele sommellier*, să ne dea un *Jack rose*, un *Château Margaux*, un *Vieux Marc*”. „Ia te uită la el! Neluțule, tu ai învățat franțuzeşte... Când s-a întâmplat chestiunea asta?” Neluțu rupea o lipie lucioasă şi mesteca visător, făcând gesturi prin aer: „Stai să potolesc puțin, stai să beau un pahar de vin rece, stai să-i mai cer ceva fetiței care ne serveşte şi să mergem la *Granja*, că am nevoie de o marchiză, ca să am ce povesti când m-oi întoarce acasă, cum arată marchizele în pielea goală, că până acum marfa asta n-am servit”. Lângă ei se aşezaseră, la o altă masă, câțiva piloți, îmbrăcați în combinezoane de bord, aşezându-şi căştile de piele, alături, cu grijă. Îi adusese un camion acoperit cu o prelată îngălbenită de praf, cu o capotă roşie, vopsită cu minium, necamuflată. „Ăştia au venit cu diligența”, cârâise Neluțu Marcovici”. Unul dintre aviatori îi

răspunsese pe neaşteptate, în româneşte: „Da' de unde, am aruncat în aer calea ferată Sevilla-Cordova! Am bombardat-o de a luat-o dracu'! Români?" „Păi, nu se vede? Şi ceilalţi?" „Ceilalţi sunt amestecaţi. Franţuzi, spanioli şi mexicani. Avem şi ruşi, avem de toate. Facem parte din aceeaşi escadrilă. Dar voi de unde veniţi? Sau locuiţi în Barcelona?" „Ne-am bătut la Toledo". „Şi cum merge pe-acolo?" „*Merçi*, prost! N-avem muniţie, n-avem tunuri. Dar se îndreaptă ea, vânzarea! N-avea nicio grijă. Voi ce beţi? Spune băieţilor ăstora că dau eu un rând. Sunt în bani". Făcură cunoştinţă şi traseră mesele alături. Pe la cinci după-masă, beţi turtă, se treziseră cu două femei în cele două paturi, într-o odaie a vechiului hotel *Oriente*, unde făcuseră mai întâi un scandal monstru, pentru că portarul spunea că nu mai are nicio odaie liberă pentru ei. Dacă nu-l oprea la timp Vasile Dănacu, Neluţu Marcovici ar fi sărit la bătaie. Femeile pe care le aduseseră cu ei îi priveau cu admiraţie; în sfârşit, văzând că nu mai are nimic de făcut, cel de la *Recepţie* le aruncase câte o cheie, legată de un fel de pară de lemn, să n-o uite la ei în buzunar când părăseau hotelul. „Ei, vezi că ştii să te porţi, băieţică!" spusese Neluţu Marcovici, sărutându-l pe neaşteptate pe obraz şi vârându-i în buzunarul de la piept al hainei un pumn de hârtii. Femeile fumau, întinse pe paturile late care ocupau o jumătate din cameră, de-a lungul a doi pereţi, şi ascultau sforăitul uşor al lui Neluţu Marcovici. Vasile Dănacu le trimisese mai devreme la duş, privindu-le trupurile subţiri şi micuţe, ca de fete de liceu. Nu erau prostituate, făceau parte din *Corpul auxiliar* al aeroportului şi, de câte ori vreun soldat le plăcea sau le făcea vreun semn, îl urmau fără multe ezitări. Pe una o chema Maya şi pe cealaltă Soledad. Fuseseră învăţătoare la izbucnirea războiului şi se înscriseseră voluntare în *Corpul auxiliar*. Munceau de dimineaţă până seara, uneori şi patruzeci şi opt de ore în şir, spălau, cârpeau, erau

dactilografe şi telegrafiste, se ocupau de toate. Nu păreau înspăimântate, nu păreau fericite, nu păreau nefericite, luau lucrurile aşa cum erau. Dănacu se dusese până jos, acum locuiau la etajul doi, le adusese sandvişuri şi bere rece. Fetele spuneau că sunt învoite până a doua zi la prânz. În seara aceea cine ştie cu cine aveau să doarmă, dar asta nu avea nicio importanţă. La Barcelona era frumos, e drept că mai veneau bombardierele, până acum oraşul fusese atacat de peste o sută de ori, dar bombele mai mult nu explodau decât explodau, probabil că-şi aveau fasciştii sabotorii lor. Mai era şi câte o zi nefastă când loveau câte o şcoală de copii, care nu avuseseră timp să ajungă până în pivniţă, la adăpost, oamenii fiind derutaţi de sirenele care sunau anapoda şi nu mai ştiai când vin sau când pleacă. Neluţu Marcovici făcuse ochi. Avea un cap pătrat, cum zicea el când se îmbăta, nu ştia unde se afla deocamdată, îl recunoscuse numai pe Dănacu. „Cine sunt doamnele?" „Cine să fie? Prietenele noastre. Maya şi Soledad". „Frumoase nume". „Ai şi uitat?" „Vag mi-aduc ceva aminte. Cred că prietena mea a fost foarte drăguţă cu mine. Am să-i port o bună amintire, dar nu ştiu încă unde mă aflu". „La *Oriente*, la etajul doi. Ai uitat ce scandal ai făcut ieri după-masă când am sosit aici, însuraţi gata?" „Ce dracu' vorbiţi voi acolo?" întrebase, pe spanioleşte, pe Dănacu, Soledad sau Maya, pentru că nu mai ştiau niciunul din ei care era Maya şi care era Soledad. „Povestiri din copilărie, făcuse Dănacu. Prietenul meu s-a mbătat şi nu ştie pe ce lume e". Femeia începuse să râdă. Se îneca. Tocmai mânca un sandviş. Cealaltă dăduse din umeri. „Ia te uită la ei! Dar eraţi beţi bine". Neluţu Marcovici fugise sub duş după ce le sărutase mâna la amândouă, scuzându-se că nu putuse să fie îmbrăcat în momentul când se sculase din pat. „Ce spune prietenul tău" întrebase Maya sau Soledad... „Ce să spună?... Se scuză că a făcut-o lată". „Nu-i nimic. La noi e un proverb. Bărbaţilor le dai

tutun, de femei nu te legi. Şi voi v-aţi purtat foarte bine ieri, altfel să ştiţi că nu ne aflam aici". Neluţu reapăruse, avea părul umed, se ştergea cu un prosop lung, cu care îşi învelise şoldurile. Părul lui roşcat de pe piept i se lipise de pielea lustruită cu săpun. Dansa din buric cu mâinile deasupra capului, făcând-o pe Sulamita şi îngânându-se cu o voce spartă de beţiv. „Vă place?" le întreba. Dar ele nu înţelegeau, pe urmă dăduseră din cap: „*Şi*, *şi*". „Şi la cafeneaua *Granja*, tot n-am ajuns! Ce dracu' m-a apucat de am băut atât?" Văzuse berea în sticlele aburite de pe masă. Pusese gâtul uneia pe colţul mesei şi izbise capacul cu pumnul. Mai destupă o alta, în acelaşi mod, şi le turnă la toţi în pahare. „Asta o să mă limpezească", citi eticheta: „*Cervesa*, *Bilbao*". Eh, bună şi asta!" Pe urmă o luă pe după umeri pe una din fete, căutând s-o recunoască: „Dar tu care eşti, Maya ori Soledad?" Fata râsese şi-i aruncase fumul de *cigarillo* în nas. „*Borracho*!" făcuse ea cu un glas dulce şi-l poftise pe pat: „Nu stai cu mine?" Era îmbrăcată numai într-un furou scurt, care-i dezvelea picioarele lungi şi slabe. „Eu sunt Soledad. Ai uitat, azi-noapte îmi spuneai *Angelo mi-o*! Eşti italian?" „*Nada*! *romeno*". Cealaltă fată îi vâra în gură lui Vasile Dănacu bucăţile de şuncă, strivite într-o chiflă. „Mănâncă! O să-ţi facă bine. Aseară v-aţi întrecut cu gluma". „Întreabă-le dacă mai fac vreo *corrida* pe timpurile astea? Data trecută mi-a plăcut. Au fost omorâţi cinci tauri. Dar ce tauri!" Fetele pricepuseră. Soledad îi spuse, adresându-se lui Dănacu: „Acuma au mai rămas numai vacile, cine mai are grijă de tauri? Lumea se bate pe front, ca voi. Câte zile mai staţi?" „Cine ştie! Avem nişte afaceri pe-aici. Când o să le terminăm, plecăm. Apropo, Neluţule, cred că în loc să umbli după marchize sau să ne ducem la *corrida*, ar fi mai bine să mergem la uzinele alea unde ne-a spus generalul, să ne aşezăm pe capul lor, să facem ceva, pentru că, dacă aşteptăm la coadă, cine ştie când ne vine

rândul. Şi ai noştri care aşteaptă acolo, la Toledo”. Lui Neluţu în ziua aceea nu prea-i ardea să se gândească la cei de sub zidurile Alcázarului, aşa că găsi un pretext. „Ştii ce? Dacă ne ducem astăzi în halul în care arătăm, or să ne ia drept nişte beţivani. Mai stăm ce mai stăm cu fetele astea, le plimbăm până spre seară şi ne culcăm devreme. Mâine dimineaţă, freş, ne prezentăm la directorul Uzinelor metalurgice şi spunem că ne-a trimis generalul Mendoza şi că nu ne mişcăm de-acolo până nu ne dau tunurile”. „Asta s-o crezi tu! Toată lumea le spune acelaşi lucru. Dar de dus, trebuie să ne ducem”. Fuseseră amânaţi pe a doua zi. Seara urcaseră pe muntele Tibidado şi priviseră oraşul de sus. Barcelona plutea într-o ceaţă mov şi fetele le spuseseră istoria celor două mii de ani ai acestei aşezări care se numise Barcino şi pe care ar fi întemeiat-o Hercule. Pe Neluţu chestiunile astea îl lăsau rece, el se visa într-o mică tavernă, în căutarea conteselor. „Acolo e palatul marchizilor Moya, şi biserica Belen, clădirea aceea mare, cu pereţii albi, e spitalul *Santa Cruz*. Uite şi palatul de la Virreina, unde e muzeul, alaltăieri l-au lovit cu două bombe. Mai jos, unde se văd scuarurile, se află palatul *Guell* şi teatrul *Liceo*. O, de nu l-ar lovi, este cea mai frumoasă clădire din Barcelona! Aţi fost acolo, l-aţi văzut? Aţi mai trecut prin Barcelona?” „Am mai trecut, dar numai de teatru nu ne-a ars nouă”. „Lojile sunt proprietate privată şi se moştenesc, iar smokingul este obligatoriu la spectacole”. „Chiar pe vremurile astea?” întrebase Dănacu. „Chiar pe vremurile astea”. Nu mai comentaseră în niciun fel ciudăţenia. „Sâmbătă, în ziua aceea era miercuri, când avem iar învoire, vă ducem la palatul *Lonja*, în Barcelona veche. Sau la *Casa Batlló* din Paseo de Gracia, ori la *Casa Mila*. Să nu-mi spuneţi că nu aţi văzut încă parcul *Guell* sau *Sagrada familia*”. „Asta trebuie să fie biserica aia neterminată. Am trecut de câteva ori pe lângă ea, dar eram în marş, nu ne-am oprit prea mult

ca să ne uităm". „Ştiţi ce, copilelor, zisese Neluţu Marcovici. Mie mi s-a făcut foame. Vouă, nu? Ia să ne duceţi undeva, unde se poate găsi ceva ca lumea şi poate cântă vreo cântăreaţă de-astea care n-au plecat pe front". „Ştiu un local ţigănesc, în Barceloneta, zisese Soledad. Acolo o să vedeţi cum se dansează *flamenco*, şi o să aveţi şi *bailadoras*, care o să vă placă. Sunt fete frumoase. Dar să nu vă legaţi de ele, că riscaţi să luaţi vreun cuţit în pântece. *Los gitanos* nu glumesc". După un sfert de ceas se aflau jos, în oraş. Neluţu găsise, cât te-ai şterge la ochi, o maşină militară în care îi urcă şi pe ceilalţi, după ce-i oferise şoferului ţigările de foi din care mai păstrase două pentru sufletul său. Cârciuma se afla pe o uliţă care cobora undeva spre o grădină părăginită, într-un intrând de forma unei elipse făcând o mică piaţă, care dădea în strada mărunţişurilor, o stradă plină de magazine mici, care expuneau afară saci cu seminţe, măsline, hamsii, scorţişoară, vanilie, nuci, migdale, stafide şi un miros amestecat, exotic le umplea nările. Strada era plină de oameni care târguiau. Coborâseră câteva trepte într-o pivniţă decorată cu perdele de cort, cu frigărui, vase de alamă, bucăţi de lemn de metru, aşezate în piramide, din care un fel de pirat, cu un ochi astupat de un plasture de piele, arunca din când în când câte o bucată în focul aprins într-un cămin afumat, aflat în dreapta tejghelei cu băuturi. Mesele erau aşezate în cerc, în jurul unui ring de dans, făcut din parchet bine lustruit, orchestra cânta într-o lojă alăturată, înfundat, stins, un fel de uvertură care voia probabil să acopere spaţiul dintre două numere. Maya îi spunea lui Vasile Dănacu că ar fi fost bine să fi venit seara acolo, pentru că numai ora 24 era potrivită ca să asculte cu toţi un *fandanguillo*, un *canto clar*, simplu, care te poate face să plângi sau să râzi. De altfel, toate cântecele aveau orele lor. La ora unu, aici se cânta *Cartagenera*, un cântec uşor, lung, de apetitiv. La ora două, un canto complicat, *La*

plaera, iar la trei dimineața, o *seguiriya gitana*, adevăratul canto, sinonim cu al cincilea parfum al unui poem. Dacă mai rezistau până atunci, mai târziu puteau să audă un cântec din Cádiz, *bulleria*, ritmic, care era un fel de tango, sau vechi şi nobile *malaqueñas*, ori, pur şi simplu, cântece pungăşeşti pe care, peste câteva minute de la aşezarea lor la masă, putură să le audă:

Desde el callejon d'Eguia
Ala carsela, *onde yo estaba*
Oia los quejidos
Que mi perrico me daba.
Perriquito, *Perriquito*.
Quient'ha hecho tanto mai?
Los hijitos de la marquesa
Me tiraron a matar...

Era un cântec jalnic, cântat de un mustăcios cu ochi parşivi, cu o pălărie neagră, cu boruri late, care în loc de bantă avea în jurul canotierei un şir de mărgele albe.

Se acompania la ghitară stând pe un colț de scaun şi scuturând din cap, din când în când, cu disperare.

De pe ulicioara Eguia
Din închisoarea unde eram
Auzeam tânguirile
Papagalului meu.
Papagalule, *papagalule*.
Cine ți-a făcut atâta rău?
Copiii marchizei
Au tras în mine să mă omoare.

Un chelner le adusese cremă de *centollo*, o specie de crap, *flan de Merluza* şi o supă de ouă, cu zarzavat. Neluțu Marcovici bineînțeles că ceruse friptura lui de iepure, dar se pare că muriseră toți iepurii din Barcelona în acel an, ori vânătorii erau pe front. Soledad îi recomandă să ceară icre cu smântână şi o supă de broască țestoasă, după care să ia

un somon afumat de Asturia. Fetele cerură pentru ele un peşte de mare, *lubina*, fript în pergament cu sos de crab. Nu le era foame, nici nu voiau să pară că sunt puse pe cheltuială. Pe la unsprezece seara o alarmă neaşteptată îi scosese din pivnița aceea din care Neluțu Marcovici n-ar mai fi ieşit, dar Vasile Dănacu nu-l iertă. „Haide, domnule, acasă, că mai cade vreo bombă pe noi, şi rămân ai noştri fără tunuri!" „Nu mergeți cu noi, fetelor?" le întrebase Neluțu, dar ele nu mai voiră să meargă. A doua zi trebuiau să fie la cinci dimineața pe aeroport, ca nişte soldați ce erau. Vasile Dănacu le privi: nu erau frumoase, erau două fete oarecari, dar avea să le țină minte pentru că nu făcuseră fițe, erau grațioase, lipsite de prejudecăți, poate că războiul simplifica relațiile dintre oameni, era partea lui avantajoasă. „Când aveți liber şi vreți să ne vedeți, urcați sau lăsați-ne la portar, la hotel *Oriente*, un bilet". Le conduseseră până acasă, undeva, pe o stradă din mahalaua de vest a oraşului. Urmaşe o noapte agitată, sirenele sunau din două în două ceasuri, probabil că de pe mare soseau vapoare cu armament şi spionii fasciştilor din oraş semnalaseră aviației franchiste acest lucru. Bombele cădeau în jurul hotelului, le auzeau vâjâind pe deasupra acoperişului şi undeva zidurile pârâiau şi se prăbuşeau. Se auzeau strigăte şi maşinile Crucii Roşii, cu sirenele lor ascuțite, pe urmă se instaura iar tăcerea, readormeau şi iar erau treziți de loviturile repetate ale antiaerienei, care trăgea de undeva, de aproape. Dimineața, pe la unsprezece, se aflau la Uzinele metalurgice. Fuseseră legitimați, se dăduse telefon, în sfârşit, ajunseseră într-un birou pe pereții căruia se afla o hartă uriaşă a Spaniei, pe care erau înfipte stegulețe roşii şi verzi, cu situația frontului şi un portret al preşedintelui Azafia. Directorul, un om scund, negricios, febril, care nu-şi spusese numele, le cercetase documentele şi îi poftise pe două fotolii: „Mi-a vorbit generalul Mendoza despre

dumneavoastră. Vă înțeleg. Tunurile acestea vă trebuie. Oamenii de-acolo sunt dezarmați, dar ce putem să facem? Ni se aduc piese de schimb şi noi reparăm ce mai putem repara. Suntem numai nişte depanatori. Nu fabricăm noi înşine tunuri. Deocamdată. Poate mai târziu. Dacă ați vedea ce e în uzină, v-ați speria. Mi se aduc cu trenurile piese disparate, le asamblăm, dar Dumnezeu ştie cum se descurcă specialiştii noştri! Din trei tunuri, facem unul. Am cerut matrițe, maşini, ni s-a dat ceva, organizăm o secție, dar va mai trece vremea până ca ea să funcționeze. Mai devreme de cincisprezece zile n-o să putem să vă procurăm ceva. De ce nu vorbiți la Statul Major, să vă trimită nişte tunuri noi? Vapoarele descarcă zi şi noapte tunuri ruseşti, dar ele sunt destinate apărării Capitalei. În sfârşit, acum ce vă mai cert eu pe dumneavoastră? Mai veniți peste două săptămâni. Sper să vă pot da tunuri pentru două baterii". „E târziu", zisese Dănacu. „Până atunci vor despresura Alcázarul. E vorba de ambiția noastră, a internaționalilor, de a pune mâna pe cuibul ăla de rebeli". „Vă înțeleg, dar să ştiți că nu pot face nimic, sunt condiții obiective". „Vorbiți cu cei de la Madrid. Trebuie să înțeleagă şi ei că la ora asta Alcázarul e la fel de important ca şi Madridul! Poate ne cedează ceva dintr-un transport. Opt tunuri, nu e un cap de țară". Directorul pusese mâna pe un telefon, învârtise cu furie de o manivelă timp de o jumătate de oră, rostise câteva numere cifrate şi nişte nume de oameni. Probabil că legătura nu era atât de bună. Urla în aparat. Cei de la capătul celălalt al firului se pare că nu auzeau bine ce li se spune. Fusese amintit şi numele generalului Kalter, şi al generalului Mendoza. Ceilalți păreau neînduplecați, protestau, dar directorul nu se lăsa, insista, urla la ei, se mişca turbat în jurul furcii telefonului, întinzând şi scurtând firul, gesticula ca şi când ar fi fost văzut de ceilalți. În sfârşit, obținu să aştepte câteva minute, care fură vreo

cincisprezece, până să vină cineva să-i spună că pe răspunderea lui, a directorului, putea să oprească tunuri pentru o baterie de la transportul următor al vasului *Ordjonikidze*, care sosea în portul Barcelona peste cinci zile. Asudat, fericit, febril, directorul trântise telefonul în furcă şi-i îmbrăţişase pe amândoi: „O fac pentru generalul Mendoza şi pentru dumneavoastră, care sunteţi nişte streini veniţi aici să vă bateţi pentru Spania!" „Şi cu restul? Ce facem?" nu-l slăbi deloc Vasile Dănacu. „Ah, cu restul, cu restul?! N-ar putea să nu mai existe acest rest?" „Nu se poate! Fără tunuri pentru două baterii, nu ne putem întoarce. Ne împuşcă!" „Bine, cedă el în sfârşit, până atunci o să cârpim patru tunuri, cum om putea, sper că aveţi mecanici buni, pentru că toate tunurile astea, după un număr de focuri, nu mai funcţionează cum trebuie, ascultaţi la mine". Îşi strânseră încă o dată mâinile şi Vasile Dănacu spuse: „Atunci, peste cinci zile. La ce oră să fim aici?" „Păi, cel mai bine pe seară. Ne ferim de bombardamente. Uzina e apărată cu o antiaeriană a dracului de tot, dar şi aşa ne-au mai lovit de câteva ori. Să sperăm că totul se va petrece cu bine şi că vom reuşi să vă livrăm piesele promise". Îşi adusese aminte de ceva. Se bătuse cu palma peste frunte. „A, era să uit. Noi vi le punem la dispoziţie, foarte bine, dar v-aţi interesat la căile-ferate? Cu ce le duceţi? E nevoie ca tunurile sosite cu vaporul să fie descărcate şi transportate la gară. Pe ale noastre le ducem singuri acolo, dar aveţi nevoie de un tren care să ataşeze la el cele şapte vagoane, cu care le veţi duce: două pentru tunuri şi cinci pentru muniţie. Şi încă muniţia e pe sponci, luăm de la alţii ca să vă dăm. Dar, mă rog, e obrazul nostru în joc. Vreau să vă mai atrag atenţia că cei de la căile-ferate se feresc ca dracul de tămâie de asemenea transporturi. Ele sunt spionate şi semnalate aviaţiei fasciste. Să ştiţi că o să pătimiţi destul". „Mă rog, o să ne descurcăm noi", zisese Vasile Dănacu, dându-şi seama că greutăţile de-

abia acum încep. Ajuns în afara incintei fabricii, îi spusese prietenului său: „Neluțule, totul a mers cum a mers până acum, dar când mă gândesc la birocrația spaniolă, mă ia groaza”. „Asta de unde ai mai scos-o?” „Am citit rapoarte, am citit articole de ziar. Ştiu ce mă aşteaptă. Dar acum n-o să ne culcăm din cauza asta”. „Lasă-l pe Măndel. Nu se poate să nu fie şi un ovrei pe la căile-ferate. Ce s-ar face căile-ferate spaniole fără un ovrei?” Şeful staţiei Barcelona nu era evreu, în schimb, părea greu de găsit. Avea dificultăți în harababura de transporturi de război, bombardarea liniilor ferate făcea ca orele şi itinerariile să nu poată fi respectate. Îl aşteptaseră câteva ceasuri pe peronul afumat al vechii staţii, aglomerat de soldați cu raniţe, puşti, gamele, mitraliere desfăcute în piese, bucătării de campanie, muncitori care trebuiau să repare rambleurile cu târnăcoape şi lopeți, în sfârşit şi cu mulțimea de gură-cască, care, război-război, dar tot se descurca, vânzând te miri ce celor aflați în trecere prin această staţie. Abia la a patra incursiune, după ce îşi pierduseră aproape toată ziua, îl găsiseră într-o odăiță încărcată de lucruri, de unde se făcea dirijarea acelor. Striga deodată în două telefoane, pe care le ținea la amândouă urechile şi-şi nota, lăsând când pe unul, când pe altul pe masă, cu un creion, numele punctelor lovite: poduri, încrucişări de linii ferate, halte staţii, numărul vagoanelor atinse, al echipelor de acari, conducători de vagoane, şefi de tren, drezine, macazuri, felinare trebuitoare pentru semnalizare, în sfârşit, toată suita de măsuri ce trebuiau luate de urgență. Epuizat, cu şapca dată pe ceafă, cu un creion colorat în mână, bont, gros şi lung, lovind nervos în carnetul în care îşi notase datele telefonate, se uitase la ei ca la nişte oameni morți, exclamând exasperat: „Ştiu de ce ați venit! Vă trebuie un tren! Vă spun repede că n-am timp de pierdut: N-am! Dumneavoastră, militarii, credeți că toată Spania este la ora

asta o mare de garnituri! N-am vagoane, n-am locomotive, n-am nimic! Duceți-vă!" Neluțu Marcovici, care se aşteptase la o astfel de primire, scosese din buzunar o sticlă plată de *whisky*, pe care o ținea într-un buzunar secret al salopetei. „Spune-i urâtului ăstuia că e mai bine să bea un păhărel cu noi şi pe urmă să zică nu!" Bătea cu unghia în sticla plină cu un lichid roşcovan. „*Whisky* scoțian, veritabil", zisese şi se şi repezise, spre uimirea şefului de stație, spre un dulap din spatele său, din care scosese trei păhărele. „Săvârşeşte!, îi comunicase lui Vasile Dănacu. Uită-te la el, e dotat!" Umpluse paharele, îi vârâse unul în mână, făcându-i semn lui Dănacu să-l ia şi el pe-al doilea şi, în minutul următor, dăduse paharul peste cap, scuturând iabraş din cap. Şeful de stație nu bea. Păhărelul lui fusese pus pe masă. „Spune-i că sunt şocat de la ultimul bombardament şi că am omorât doi ca el până acum. N-am timp de pierdut". Vasile Dănacu îi explicase răbdător că trenul nu le trebuia în ziua aceea, ci peste cinci zile, că aveau nevoie de şapte vagoane şi că pentru asta se vorbise şi cu generalul Kalter, şi cu generalul Mendoza. „Spania e plină de generali. Să ştiți că mă lasă rece chestiunea asta. Avem la generali, mai mulți decât soldați! N-am tren nici pentru azi, nici pentru peste cinci zile!" Căutase cu amândouă mâinile în sertarul biroului său şi trântise în fața lui Dănacu un teanc de hârtii. „Poftim graficele numai pe săptămâna asta! Toată lumea se grăbeşte, toată lumea transportă ceva şi eu n-am trenuri. Asta e realitatea". „Tovarăşe, *compañero*, cum să-ți mai zic, trebuie să fim cu tunurile cel mai târziu într-o săptămâna sub zidurile Alcázarului! Fă ceva pentru Spania, dacă nu vrei s-o faci pentru generalii ei!" Şeful stației era încăpățânat ca un catâr, se scutura tot ca şi când ar fi avut rău de mare. Era nedormit, nervos, probabil că scene de astea se repetau în fiecare zi. Şi atunci se petrecu un lucru neaşteptat. Neluțu Marcovici ocoli biroul într-o clipă şi-l îmbrățişa pe

omul acela, sărutându-l pe amândoi obrajii şi urlând: „Am ghicit! Eşti un om bun. O faci pe nebunul numai! Ştiam sigur că dacă venim la dumneata eşti singurul care poate să rezolve chestiunea asta cu trenul! Tradu-i cuvânt cu cuvânt, îi spuse lui Vasile Dănacu. Nu-l slăbesc din braţe până nu zice da". Şi atunci minunea se întâmplă. Şeful de staţie, excedat, căzu în scaunul de pe care îl ridicase cu forţa Neluţu Marcovici şi spusese: „Veniţi peste trei zile, pentru Dumnezeu, şi voi vedea ce pot face. Sunteţi nebuni!" „Nu, nu aşa! Fă-ţi cruce", zise Neluţu Marcovici. Dănacu îi traduse repede ceea ce spusese prietenul lui. Cruce în armata republicană nu se mai purta, dar dacă nebunul ăsta – care zisese că mai omorâse doi ca el – îl obliga s-o facă, o făcu. „Aşa, fii atent, ai jurat! Nu te uita la mine că sunt ce sunt, dar eu cred în jurăminte. Peste trei zile suntem aici. Să nu te ascunzi, că te găsesc şi în gaură de şarpe. Din gară n-o să lipseşti tu, că te-mpuşcă. Aici dormi, aici mănânci şi Neluţu Marcovici, ţine minte cum mă cheamă, te găseşte. *Salud*!" Plecaseră, lăsându-l pe şeful staţiei Barcelona uluit de toate cele ce i se întâmplaseră. „Şi acum cred că merit şi eu un anason şi poate ajungem şi la *Granja*, la cafeneaua aia spre care am plecat de câteva zile şi n-am mai ajuns". Oraşul avea un aer tragic. Bombardamentele din noaptea care trecuse, repetate şi precise, nu ţintiseră numai portul. În piaţa *Colón* arseseră câteva clădiri. Ferestrele erau negre de fum şi geamurile plesniseră. Pe un acoperiş, câţiva pompieri dărâmau căpriorii calcinaţi. „Acuma ar fi bine să le întâlnim pe fetele alea". „Lasă că se-ntorc ele". La Ministerul de Război şi la Statul Major al Cataloniei, în clădirea Muzeului Maritim, lucrau alte echipe ca să stingă un incendiu de la etaj. Nişte femei aduceau pe braţe uriaşe modele de corăbii, vechi, cu pânze, făcute din lemn subţire, afumate de vechime. Bărbaţii coborau lăzile cu cartuşe, cu havane şi coniac. „Nu trăiesc rău băieţii ăştia, ce spui?"

„Văd că au treabă. I-au atins azi-noapte cu bombele”. Luaseră foc şi portretele lui Bakunin, Lenin şi Jaurès, care înconjurau piaţa *Colón*. Rămăseseră numai ramele metalice, de care mai atârnau nişte fâşii de pânză afumată. În faţa statuii lui Columb se desfăceau colete de ziare. O trupă obosită, formată din patruzeci de inşi sau mai mulţi, îşi aşeza armele în piramidă. Pe trotuar, stăteau zece sau doisprezece arestaţi, legaţi cu mâinile la spate, privind la nişte coşuri cu struguri. „Pe ăştia îi mierleşte la noapte, zisese Neluţu Marcovici. Probabil că sunt cei care semnalizează cu lanternele în timpul bombardamentelor”. „Dar tu de unde le ştii pe toate?” „Stau de vorbă cu oamenii în timp ce tu dormi, asta-i totul”. Trecea o maşină împodobită cu voaluri de mătase. Era un autocamion spaţios, cu obloanele lăsate. Cântăreţele de cabaret dansau şi cântau pe această estradă improvizată. Maşina mergea lent, apăruseră şi toreadorii care făceau din spatele fetelor bezele voluntarilor, morţi de oboseală. Aceştia lăsaseră puştile în piramide şi le răspundeau, fluturând bonetele. De după silozuri apăruseră şi hamalii din port, care le spuneau glume grosolane. Soldaţii începură să-i fluiere, ameninţându-i că o să le dea câte o uniformă şi o puşcă şi o să-i trimită direct pe front, să le treacă cheful să-şi mai bată joc de drăguţele de fete care-şi făceau meseria. Se auziră curând nişte tobe bătând sacadat şi un grup de elevi, cu steaguri catalane în dungi, trecuseră în marş, bătând pasul. Aruncau manifeste şi strigau celor de pe Ramblas: „Veniţi cu noi, frontul e la 150 de kilometri!” Trecu un Chevrolet decapotabil cu aripile turtite, plin de lozinci şi, de pe canapelele lui de piele, izbucniră strigătele unor femei, şi ele îmbrăcate în bluzoane de aviatori, ridicând cu braţele o uriaşă pancartă pe care scria: „Înscrieţi-vă în aviaţie!” „Hai să mergem, Neluţule! Ăştia nu mai termină cu sărbătorile!” Cineva le dădu un exemplar din ziarul *Claridad*, organul

Uniunii Generale a Muncitorilor. Hârtia era încă umedă de cerneală. Vasile Dănacu privi titlurile tipărite cu litere mari. Nişte lozinci care se aflau deasupra fotografiei generalului rebel Queipo de Llano îi cereau capul, şi-l numeau asasin. *Lupte la Sevilla*, citise rapid, înainte de a împături ziarul. *În Barcelona a sosit un transport de tutun din Canare*. *Zaragoza asediată*, anunța un alt titlu, „Generalul Cabanillas cu 7.000 de soldați, artilerie şi tancuri, vrea să reuşească ceea ce n-a reuşit Napoleon". Ajunseseră în față, la *Oriente*. Vrură să coboare în bar, dar era plin. Pe trotuarul de vizavi treceau în pas alergător trei sute de berete negre. Anarhiştii, cu evantaie de hârtie în mână, îşi făceau vânt, râzând la lumea care-i privea ca pe nişte nebuni. „Unde mergem? Ți-e foame, ai chef de ceva?" „N-am chef de nimic. Aş dormi. Întrevederea cu omul ăla cu trenurile m-a epuizat. Dacă ar fi toți ca directorul fabricii metalurgice, am fi câştigat de mult războiul". „Crezi că o să ne tragă clapa şi o să ne lase fără tren?" „Nu s-a născut omul ăla care să-l tragă-n piept pe Neluțu Marcovici". De undeva, printr-o fereastră, se auzea buletinul de ştiri de la radio. „Astăzi aerodromul militar Getafe a fost bombardat de trei ori. Cu toate acestea, la Madrid a avut loc *corrida* tradițională dată în scopuri de binefacere. Au participat 25.000 de spectatori. Primul taur a fost închinat partidului comunist şi doamnei Dolores Ibarruri. La Córdoba e asediat generalul Aranda de către minerii asturieni. Piloții guvernamentali bombardează Huesca şi Huelva. Generalul Mola a trimis trupe pe linia Merida-Toledo, care duce spre Madrid". „Asta nu e bine, înseamnă că rifanii au spart încercuirea şi o să auzim că Alcázarul va fi despresurat". „Crezi?" „Ascultă la mine. Nu-i de-a bună". „Şi ce-i de făcut?" „Ce putem să facem? Să ne uităm după fetele astea pentru care nu există război. Uite-le cum trec pe tocurile lor înalte, cu părul frizat, fardate de parcă s-ar duce la bal". Se aşezaseră pe o bancă şi priveau

grupul de cochete, care, câte două sau câte trei, îşi făceau plimbarea de seară pe sub copacii Ramblasului. Negustorii de floricele băteau din grătarele lor să le-atragă atenţia, dar ele aşteptau să fie invitate la bere, undeva, pe o terasă. Un grup de soldaţi cu revolvere şi grenade la brâu striga după ele. Fetele nu întorceau capul şi-şi vedeau de drum, tocălind cu pantofii pe asfalt. Aveau forme frumoase, rochiile strânse pe şolduri le făceau mai lungi, nici măcar nişte împuşcături răzleţe de la o fereastră a unui imobil, care secerară frunzişul Ramblasului, nu le speriară. Soldaţii, dintr-un reflex militar, se culcaseră la pământ strigând şi celorlalţi: *a tierra*, *a baja* – la pământ, jos!, dar fetele îşi vedeau mai departe de plimbarea lor, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. „Mi-ar plăcea una de-astea, zisese Neluţu Marcovici. Te-ai uitat la ele? Nici n-au tresărit!” „Ştii ce, Neluţule, hai să dăm stingerea mai devreme, că mai trage vreunul de la vreo fereastră şi, în loc să ajungem cu tunurile acolo unde trebuie, o să zăcem pe trotuar cu o lumânare pe piept”.

Maya şi Soledad nu veniseră peste două zile, cum promiseseră, nu veniseră nici peste alte două zile. Era ultima lor seară la *Oriente*. A doua zi, în zori, trenul cu cele opt tunuri şi muniţia trebuia să-i ducă pe o rută ocolită, două zile şi două nopţi de mers, dacă nu se va întâmpla ceva neprevăzut, până în apropiere de Toledo, unde situaţia era incertă după ultimele comunicate. Vasile Dănacu îşi strânsese puţinele bagaje în raniţa de pânză şi-l privea pe Neluţu Marcovici, care, în picioare, în faţa ferestrei deschise spre Ramblas, fuma, privind trecătorii. „Un şmecher a ciordit negustoresei cu papagali nişte bani din tejghea. E blat cu unul care o ţine de vorbă. M-am prins de la început. Chestiile astea le făceam şi eu când m-am înhăitat cu nişte manglitori, după ce am plecat din Bacău şi am venit la Bucureşti”. „Şi de ce nu-i strigi ca s-o faci atentă?” „E prea

târziu. Băieții au făcut roiul şi pe urmă mai există şi o solidaritate de breaslă, ce crezi tu? Asta se mai descurcă, mai vinde o păsărică, acolo, ceva, o scoate la capăt, dar băieții ăia poate nici nu au după ce bea apă". Cineva bătea în uşă. „Cine e?" întrebase Dănacu. „Eu, Soledad". „A, fetele! Au venit fetele", se bucurase Neluțu Marcovici. „Pofteşte-le înăuntru". Intrase Soledad cu o altă fată. Nu mai frumoasă, nu mai urâtă decât Maya. Neluțu Marcovici aprinsese lumina. Afară era încă soare. Pe zidurile hotelului *Ritz* urca încă o iederă roşcată de lumină, dar camera era întunecoasă şi becurile acelea înviorară tapetul de hârtie cu trandafiri rozalii şi cu pete vechi în locul unde, deasupra patului, călătorii adăpostiți în hotelul *Oriente* se rezemau seara ca să citească mai bine ziarul sau să fumeze o țigară. „Dar Maya unde e?" întrebă Dănacu. Fetele se priviseră cu o mirare tristă. „Maya a murit!, spusese simplu Soledad, în bombardamentul de acum câteva nopți. Când ne-ați dus cu taxiul acasă. N-a vrut să stea la mine să doarmă. S-a dus la maică-sa şi-acolo a lovit-o o bombă. Au murit – şi ea, şi maică-sa". Se aşezaseră fără să fie poftite pe marginea unor scaune. Zâmbeau trist, cu nişte figuri care voiau să însemne: „Nu-i nimic, suntem tot două, o să vă distrați bine cu noi". Câteva minute nu spuseră nimic. Se priveau ca nişte streini. Neluțu Marcovici parcă nu mai avea chef de nimic. Îi pierise toată veselia de pe chip. „Şi voi plecați?" Priveau spre cele două ranițe aşezate în mijlocul odăii. „Da, mâine dimineață". „Atunci n-o să ne mai vedem niciodată. Sau cine ştie?" „Ştiți ce, fetelor? Ia să nu ne mai gândim la toate astea! Hai să coborâm, să bem ceva. E jos un bar. Sper că s-a golit până acum şi că pe americanii ăia, care parcă sunt lipiți ca muştele pe o hârtie cu clei, i-o fi cărat cineva afară".

Se aflau într-un mărfar, camuflat cu frunze de copac, care se strecura undeva în câmpie, abia târând vagoanele după

el. Nu erau şapte, erau vreo douăzeci. Ultimele cinci, încărcate cu muniție, ultimele pentru ca, în cazul unui atac aerian, să fie decuplate ca să nu sară tot trenul în aer. „Rămânem măcar cu tunurile, dacă n-o să ajungem cu bombele. Găsim noi nişte pocnitori cu care să bombardăm Alcázarul”, glumise Neluțu Marcovici mai devreme. Ca toate trenurile, în aceste zile, garnitura lor era păzită cu mitraliere antiaeriene de către grupuri de soldați, aşezați pe acoperişul vagoanelor din față şi din spate. Doi ofițeri aflați în cele două capete ale trenului făceau observație aeriană, cu binoclurile. Neluțu Marcovici şedea între cele două obloane deschise ale primului vagon, rezemat de chiulasa unui tun acoperit cu prelată. Mânca semințe şi le scuipa afară pe rambleul opărit de soare. Dănacu, şi el cu picioarele afară, se întinsese cu mâinile sub cap pe o grămadă de paie. Fluiera uşor şi asta îl scotea din sărite pe Neluțu Marcovici. „Cum naiba nu te plictiseşti? Uite, vezi, de asta nu-mi plac mie intelectualii ca tine. Dacă am un prost în față, ştiu ce e în capul lui. Dar de unde dracu’ să aflu eu ce gândeşti tu acum? Câteodată îmi spui că faci calcule matematice şi că asta te distrează. Pe dracu’, cum o să te distreze? Uite, eu, când mănânc semințe, cum fac acum, mă gândesc la femei. Astea-s cele mai plăcute gânduri. Aveam un prieten frizer, care ținea un jurnal în care-şi nota toate damele cu care se culca. Domnule, dar la milimetru. Ce culoare de ochi aveau, dacă erau grase sau slabe, dacă erau eleve sau funcționare, dacă erau măritate sau nu, o adevărată contabilitate. Şi să ştii de la mine că frizerii şi cizmarii au succes la femei”. „Ei, cum aşa?” „Uite, foarte bine. Femeia e moartă după pantofi şi după poşete. Şi decât să dea banii pe pantofi şi pe poşete, cât sunt ele de cochete şi de văcsuite, se culcă şi cu un cizmar, pentru o pereche de pantofi sau pentru o poşetă. Mi-a spus-o un şuster. Să fiu al dracului dacă te mint! Cu frizerii e la fel. Ăştia sunt şi mai curați, nu umblă cu pap, cu

piele, umblă cu parfumuri, domnule. Vine dama, se aşază în scaun, se uită în oglindă. Figaro de colo, cu papagalul! Cucoană eşti gigea, am să te tund eu băieţeşte ca pe Dita Parlo, să-ţi fac bretonul cu foarfecă, să moară gagiii, să se dea cap în cap pe bulevard după dumneata. Şi uite aşa, mai cu foarfecă, mai cu pămătuful, mai cu pompa de odicolon, le-o strecoară. *Parole d'honneur*, dacă nu-i aşa. Ce zici de asta?" „Ce să zic, Neluţule, eşti fericit dacă ai la ce te gândi. De fapt, eu mă întrebam de ce ne-a trimis generalul Kalter tocmai pe noi după tunurile astea? Crezi că n-avea el oamenii săi?" Neluţu se scărpinase în cap, după bunul său obicei, şi spusese: „Ba cred că ştiu de ce. Vrea să scape de noi! Asta e. Crede că o să mierlim într-un bombardament, îşi dă seama bine ce înseamnă să aduci nişte tunuri de la Barcelona la Toledo, cu nemţii şi broscării deasupra". Lui Vasile Dănacu nu-i trecuse una ca asta prin cap; dar se vede că nu cunoştea oamenii, cum îi cunoştea Neluţu Marcovici. „Până acuma, să batem în lemn, văd că băieţii ăia de la *Junkers*-uri şi de pe *Caproni* se plimbă pe alte alei. Probabil că sunt la Madrid! îi distrează pe ăia de-acolo". „Nu spune vorbă mare, că acuşi îi vezi deasupra noastră, dacă ne-o fi cântat cineva. Că toată lumea spionează pe toată lumea şi nu ştii ce are în guşă fiecare. Sunt vremuri foarte tulburi". Trenul încetinise. „Mergem pe geantă, zisese Neluţu Marcovici. Ni s-au dezumflat cauciucurile. Cred că e ceva pe linie". Treceau peste un pod în reparaţie, care fusese bombardat cu câteva ore înainte. Un grup de pontonieri lucrau cu răngile de fier şi cu târnăcoapele, cu nişte cleşti uriaşi de fier, bătând buloane în traversele de lemn ale terasamentului şi umplând cu balast găurile făcute în rambleu. Neluţu Marcovici îi salută cu mâna, dar ei nu-l priveau. Lucrau îndârjiţi, dezbrăcaţi până la brâu, erau nişte ţărani, probabil – slabi, jigăriţi, cu ochii duşi în fundul capului. Li se vedea şira spinării ca unor peşti pe care îi

descărnezi pe o farfurie. „Cum seamănă, săracii, unii cu alții, se mirase fostul săndălar. Ai jura că sunt de-ai noştri! Când lucram, în gară la Bacău, că am lucrat şi acolo, am vândut limonada pe tren, tot aşa erau unii, ca ăştia, de li se lipea pielea de os! Cum îți ziceam, în gară la Bacău erau tot aşa nişte amărâți, slabi să-i bagi în ac, sgârciți al dracului, oameni de la țară cu copii mulți. Veneau şi lucrau la terasamente, pe te miri ce. Strângeau bani să-şi ridice case. Câte-o odaie de chirpici în fiecare an. Că făceau – anul şi plodul. Poate nu-i cunoşti. Că avea bătrânu' meu o vorbă: «Bă, Neluțule, tu să ştii de la mine, că săracul e om bun. El îşi iubeşte nevasta, pentru că, ia gândeşte-te: bani n-are; dacă n-are bani, când bagă mâna în buzunar peste ce dă?... Şi atunci face copii, ca să-i treacă de urât. De-aia nu se mai ajunge...»„ Trenul trecuse podul şi accelerase. Cele două locomotive gâfâiau pentru că începuse urcuşul. Undeva se vedeau nişte dealuri sterpe, cu nişte sate părăsite de lut sub ele. De când plecaseră, de dimineață, întâlniseră câteva halte care aveau uşile bătute în scânduri şi geamurile, de asemenea. Asta însemna că de gările acelea nu mai avea nimeni nevoie, pentru că la câțiva kilometri de ele nu se mai afla nimeni. Pe dealuri se vedeau numai ruinele roşcate ale unor palate, în care se spunea că mai locuiau vechii granzi de Spania, bătrâni şi părăsiți, înconjurați de servitorii lor, uitați de lume, bându-şi vinurile vechi de un secol, îngropate în nisip. Peste această Spanie disperată, arzând sub soarele amiezii, nu trecea nicio pasăre. Dănacu avea senzația aceea de gol, de vacuum, pe care i-o lăsase Toledo-ul în clipa când şuvoaiele de apă din fântâni fuseseră resorbite parcă de o mână nevăzută, pentru că cineva tăiase conducta de aprovizionare şi o tăcere îngrozitoare se instaurase deasupra oraşului. Era imposibil ca toată lumea să-şi fi dat seama că cei din *Legiunea străină* ajunseseră la apeduct şi că tăiaseră conducta, dar ceva instinctiv, o

spaimă nevăzută le oprise la toți răsuflarea. Asediați şi asediatori înțeleseseră că într-o secundă se întâmplase un lucru îngrozitor, că puteau să moară cu toții în câteva ore, de sete, în soarele indiferent, care-i ura parcă pe toți oamenii şi voia să-i devore în arşița lui. O asemenea clipă atârna deasupra lor în secunda în care simți imensul gol al Spaniei apăsând asupra tuturor. „Nu-mi place, zisese Neluțu Marcovici. E prea multă linişte. Şi cel mai prost lucru în război este tocmai linişitea. Pricepi?" „Sunt calmi, fumează". Neluțu Marcovici nu părea prea fericit de treaba asta. „I-am văzut, stau de vorbă grupuri-grupuri. Privesc la noi, nu ştiu de unde să ne ia. Cred că nu înțeleg de ce n-au venit nişte spanioli după tunurile astea. Nu mi-a plăcut cum ți-au controlat actele ofițerii ăia, doar ştiu de ce suntem veniți aici". „Nu te nelinişti, să avem răbdare". „Întreabă-i, mai bine, încotro mergem? Am făcut rost de o hartă a Spaniei încă de la Albacete (o scosese dintr-un buzunar al salopetei şi i-o arătase). Vreau să aflu pe ce lume trăiesc. Ce-i drept, nu e o hartă a căilor-ferate, dar măcar să ştim pe unde ne duc". „Probabil că va trebui să ajungem întâi la Madrid, dar pe drumuri mai ocolite, prin nord". Peisajul se sugruma. Câmpia prăfoasă, pustie, cu grâne puține, deja culese, rămăsese în urmă. Începuse o regiune calcaroasă de defileuri. Cele două locomotive gâfâiau greu la urcuş, un urcuş blând, deocamdată. Mirosea a pini uscați în soare, lângă rambleu stânca era acoperită de o iarbă galbenă, târâtoare. Trenul mergea încet, puteai să vezi şopârlele zvâcnind în soare. Mecanicul dădea semnale, probabil că linia nu era sigură. „20 de kilometri la oră, facem o săptămână, ascultă la mine. Noroc că ne-am luat conserve şi pâine. Apă mai găsim noi". De pe vagon, prin deschizătura celor două uşi se iviră două picioare goale, în espadrile. Un milițian în uniformă cenuşie de pânză coborî ca la circ pe mâini, aruncându-se prin deschizătură între ei. „*Buenos*

dias, *compañero*". „*Buenos dias*", îi răspunsese Dănacu. „Voi sunteți românii?" „Noi". „Aveți nişte țigări?" Neluțu Marcovici îi întinsese un *cigarillo* din inepuizabila lui porție, pe care o sporea mereu. Dănacu i-o aprinsese. „Cum merge războiul?" întrebase. „*Muy bien*". Convorbirea se desfăşura greu. Soldatul era un om tăpălăgos, cu o mutră de țăran. Se rezemase de chesonul unui tun şi se întindea, trăgând cu delicii din țigara de foi. „A trebuit să vină războiul ca să putem şi noi, argații, să fumăm o țigară ca asta". „Ai fost argat?" „Da, lucrător pe pământul ducelui de Cabra". „Şi cum ai ajuns aici?" Soldatul râsese, ducând palma la gură. „Parcă eu ştiu? Ca la război! Întâi a plecat Pepe". „Şi cine era Pepe?" „Pepe era cel mai bătrân argat. De el ascultam cu toții. Ne-a scris după trei săptămâni să lăsăm totul şi să venim la Madrid, să ne înrolăm, că ne trimite el pe cineva. Cum o să lăsăm noi pe duce? am spus eu. Război, război, dar el cu cine o să mai lucreze moşia?" „Ei, asta-i bună, zisese Dănacu. Cum cu cine să mai lucreze moşia? Că voi doar împotriva moşierilor ați pornit la război!" „Da, dar nu ştiam atunci când am pornit pe front pentru cine o să ne batem. Abia acolo am aflat". „Cum aşa?" „De când ne-am născut, n-am ştiut decât că trebuie să muncim pentru domnul duce de Cabra. El avea un administrator al moşiei, care ne cununa, ne boteza. Era naşul nostru, al tuturor, nu-i ieşeam din cuvânt. Şi mai era preotul. De el şi de administrator ascultam. Şi pe urmă, dacă lucrurile nu mergeau bine, venea jandarmul. Dar jandarmul trecea din când în când, foarte rar pe la moşie. Dacă trebuia să fie bătut cineva, nu era nevoie de jandarm. Avea cine să ne bată..." Neluțu Marcovici începuse să se descurce bine ascultându-i pe alții. Nu-l mai întreba prea multe lucruri pe Dănacu. „Şi pe tine cum te cheamă?" „José. Toți spaniolii se numesc ori José, ori Pepe". „Câți ani ai, José?" „Cincizeci şi doi". „Şi ce ți-a trebuit ție războiul la vârsta asta?" „Nu mi-a

trebuit niciun război. M-am dus pentru că trebuia". „Şi de ce trebuia?" „Păi dacă toată lumea se duce la război, ar fi fost ruşinos ca eu să stau acasă. Mă râdeau femeile". „Ei, nu că asta e bună!" „Dar de ce râdeți? La voi nu e aşa?" „Ba da, dar trebuie să ai un scop pentru care să te baţi". „Păi n-avem un scop? Acuma avem un scop. Ne batem ca să luăm moşiile celor care sunt bogați. Asta am învățat-o acolo". „N-ai avut niciodată dorința de a lua celor bogați ceea ce au mai mult?" Soldatul îl privea deznădăjduit. Nu se gândise la o asemenea treabă. „Adică de ce să iau celor bogați ceea ce aveau mai mult? Preotul ne spunea că aşa e orânduită lumea şi că e orânduită bine". „Crezi că e orânduită bine?" „Nu ştiu. Până acuma n-am văzut decât satul meu şi încă vreo două. Cu războiul m-au dus la Madrid şi la Barcelona. Am mers foarte mult cu trenul şi-mi place. La război e mai bine decât în sat la noi. Acolo făceam acelaşi lucru: mergeam la câmp şi, într-un an, când a murit ciobanul moşiei, a trebuit ca împreună cu câțiva argați să mergem cu turmele seniorului. Un an de zile am umblat cu ele. Atunci mi-am dat seama cât de mare e Spania". „Păi spuneai că n-ai văzut decât două sau trei sate?" Soldatul îl privea cu o mirare înciudată: „Crezi că te mint? Nu! Chiar aşa era. Un an de zile n-am văzut niciun alt sat. Am mers cu turmele de la Sierra de sus până undeva lângă mare. A fost un drum lung, a durat un an, dus şi întors. Trebuia să avem grijă de vite. Dormeam sub cerul liber sau în nişte stâne. În munte am făcut bordeie. Era foarte frig, ningea mult; de câteva ori, cât pe-aci să ne mănânce lupii! Am văzut şi cerbi. Ce frumoşi sunt cerbii! La voi sunt cerbi?" „Sunt". „Şi-i vânează tot seniorii voştri? Pentru că noi, țăranii, n-aveam voie să vânăm cerbi. Asta se pedepsea foarte rău. Ducele de Cabra era necruțător în privința asta. Te mai ierta dacă furai brânză şi vin. Nu-i plăcea, dar trecea cu vederea. Să fi prins un cerb, asta nu era îngăduit". Terminase țigara şi Neluțu îi

mai întinse una. „Vrei?” Vrea. Dănacu i-o aprinse. „Şi de ce îţi place mai mult la război?” „Pentru că ai cu cine să stai de vorbă. Pe urmă, nu mai te îngrijeşti de mâncare. Cineva ţi-aduce, când vine vremea mesei, totul. Asta este foarte bine. Trebuie să faci ceva, în schimb, primeşti mâncare. Scopul vieţii e să fii tihnit şi *hombre de gran paz*, *hombre de mucha vida*. Asta este foarte bine, nu?” „E foarte bine, José, dacă tu te simţi foarte bine, toată lumea este fericită, nu?” „*Şi*, *muy bien*”. Fuma visător privind peisajul alunecător din faţa uşii vagonului. Treceau peste o cascadă, care spărsese liniştea aceea montană cu uriaşe hohote lichide. „Nu-i frumos?” întrebase soldatul. „Ai habar unde mergem?” „Nu ştiu. N-are nicio importanţă. Niciodată n-am întrebat unde merg şi de ce mă duc?” Neluţu Marcovici începuse să nu mai înţeleagă limba spaniolă, pe care şi aşa o înţelegea numai pe jumătate. „Ce dracu’ vorbeşti tu cu ăsta?” „E foarte interesant”. Neluţu Marcovici nu era convins. Îşi aprinsese şi el un *cigarillo*. Puţin îi păsa de filosofia lui José. Se gândea cu plăcere la Soledad, la cele două nopţi petrecute cu ea şi visa încă la cafeneaua *Granja*, unde încă nu ajunsese, şi la marchizele pe care tot avea el să le găsească undeva. Vasile Dănacu îi aruncase soldatului o grămadă de paie. „Nu vrei să stai mai bine? Drumul e lung”. „Aşa se pare. Dar care drum nu-i lung? Numai când vine seara, ştim dacă el a fost lung sau scurt”. „Cum aşa? Cineva mi-a spus că în Spania sunt zilele cele mai lungi. În nicio ţară soarele n-apune atât de târziu. Aici este capătul lumii. Când cade soarele în mare – ai văzut marea vreodată, rumano?” „Am văzut-o”. „E frumoasă, nu-i aşa? Ca o femeie în pielea goală”. „Ce spui?” „Chiar aşa. Ce-i mai frumos decât să vezi o femeie în pielea goală?” Râsese, ducându-şi iar palma la gură şi mai trăgând un fum din ţigara de foi. „Spuneai că în Spania sunt zilele cele mai lungi”. „Şi nu-i aşa?” „Ştiu eu ce să spun? S-ar părea că da. Voi trăiţi mult”. „Da, foarte mult. Bunicul meu

a trăit o sută şaişpe ani. Sper să trăiesc şi eu tot atât. Ducele de Cabra, când se supăra, spunea că trăim mult pentru că suntem proşti, pentru că nu ne gândim la nimic. Umblăm numai în urma turmelor şi nu ne gândim la nimic. Dacă eşti pe câmp şi semeni, nu te gândeşti la nimic. Dacă ari cu calul, nu te gândeşti la nimic. Dacă seceri, nu te gândeşti la nimic". „Şi aşa este?" „Ştiu eu ce să zic? Poate că are dreptate. Nu m-am întrebat niciodată de ce merg cu turmele şi de ce mă întorc! Aş fi putut să nu mă mai întorc cu ele la moşia ducelui. Cine mă mai găsea pe mine în deşertul Spaniei?" „Şi de ce n-ai făcut-o?" „Nu ştiu. De ce aş fi făcut-o? Erau oile lui, catârii lui, taurii lui, vacile lui. Preotul ne învăţase că noi aveam smerenia, asta ni se cuvenea nouă. Cerul! Acolo vom domni noi, cei săraci". „Crezi, José?" „De ce nu? Dumneata ai privit cerul vreodată când e senin? Cum e zece luni pe an în Spania. Eu am văzut şi îngeri. Cerul e plin de îngeri. Când şedeam în soare cu capul pe mâini şi nu mai era nimic în jurul meu decât deşert, sau stâncă, sus, în Sierra, atunci veneau îngerii. Erau regimente întregi". „Şi cum arătau, José?" râsese încet, ca să nu-l jignească, Dănacu. „Cum să fie? Aveau zale argintii. În pădure stăteau în nişte plopi. I-am văzut eu. Pe malul râurilor, la fel. Le plac plopii. Când bate vântul, au nişte zale uşoare, zalele lor se mişcă, sunt ca nişte fluturi. Şi când obosesc, se întorc în biserici". „Păi spuneai că locuiesc în cer". „A, locuiesc şi-n cer, dar stau şi-n biserici. Cineva spunea că, în alte ţări, ei ies din ziduri şi se arată credincioşilor. Dar la noi sunt vârâţi sub tencuială. Acolo se ascund". Ce puteai să-i spui acestui ţărănoi, care vedea în război o descătuşare şi pentru care primejdia, moartea nu însemnau absolut nimic? Asta, da, reuşiseră, pentru asta, iată, încă merita să te baţi şi mai tare pentru a reuşi să scoţi din cap gărgăunii pe care popimea îi vârâse în capetele acestor ţărani. În momentul acela se auziră mitralierele

antiaeriene. „Începe balul”, zisese Neluțu. „Sper că n-o să ne deranjeze în nişte clipe atât de fericite”. Trenul încetinise mersul, probabil că mecanicul căuta un loc mai adăpostit sau un tunel, să camufleze trenul. Deasupra, zgomotul egal al motoarelor unor bombardiere se făcu auzit. „Nu e vânătoarea, Neluțule”. „Dar cine paştele mă-sii?” „Ăştia sunt cei cu bombele. Or să facă trenul chiseliță”. Privise la José. „Ție nu ți-e frică, José?” „Mie să-mi fie frică? De ce? Sfârşitul meu e scris. Poate să fie aici sau poate să fie în altă parte. Nu trebuie să întrebăm când şi unde o să murim. Bunicul meu spunea că omul începe să moară de când se naşte. Fiecare zi, adăugată altei zile, înseamnă că îmbătrâneşte moartea. Nu omul îmbătrâneşte, moartea îmbătrâneşte, Dumnezeu îi ia la el pe cei pe care-i iubeşte mai mult. Când moare un om tânăr, înseamnă că Dumnezeu l-a iubit. Sunt cei mai scumpi morți. La noi în sat îi lăsam pe morți pe câmp. Ştiți ce frumos miros morții tineri? îi lăsam acolo să se coacă în soare ca nişte struguri. Abia când ploua, după prima ploaie, care-l spăla pe mort de păcate, atunci îl îngropam”. „Şi dacă nu ploua?” Soldatul părea încurcat de întrebarea aceea. „Dacă nu ploua, femeile îl udau cu o căldare cu apă sau spuneau că noaptea a fost rouă şi că mortul a fost spălat de rouă. Nu-l țineau mai mult de trei zile în soare, pentru că nu mai mirosea frumos după trei zile. Se făcea ca un pepene borşit. Morții trebuie îngropați cât mai sunt frumoşi, ca să-i țină lumea minte”. Undeva, în această strâmtă vale, căzuseră primele bombe. Ecoul exploziilor îi asurzea. „Bombardează linia, ce ți-am spus? Dacă deştepții ăia de sus, de pe vagoane, n-ar fi tras cu mitralierele poate nu ne vedeau şi scăpam”. „Au ei mijloace să ne vadă. Liniile ferate sunt supravegheate şi probabil că au şi informatori la Barcelona. Nu trebuie să ne facem iluzii”. Locomotivele frânaseră şi acum aşteptau încordați. Nu mai trăgeau nici mitraliorii. Se auzise comanda ofițerilor

de la un capăt la altul al trenului: „Toată lumea, coboară! Adăpostiți-vă!” Coborâseră. Locul era pustiu. O vegetație săracă sub copacii foarte deşi, cu crengile sfârtecate de exploziile care avuseseră loc undeva mai departe. Un miros de pin încins de soare, de frunziş sfâşiat; şopârle, un râuşor care cădea peste pietre, cărând la vale bolovanii ce scoteau ecouri îndepărtate. Undeva, mai jos, la vreo două sute de metri, un mic lac verde, ca un ochi de apă. Se vedea un fum drept, urcând sub cerul paşnic. Lumina era sticloasă, aerul se evapora, numai aici, unde era umezeală, dar acolo, deasupra lacului, înconjurat numai de stânci, totul părea nemilos de limpede. „Acum vine şi *vânătoarea*, zisese Neluțu. Îi ştiu eu pe ăştia: au nişte motoare ca nişte morişti. Italienii! Uite-i, drăguții de ei! O să mitralieze trenul. Nu se mai auzea nici pufăitul locomotivelor. Vâjâitul escadrilei aviației de vânătoare franchiste se desluşi foarte jos, deasupra pădurii. Pe ei n-avea cum să-i vadă în viteza aia. „Asta a fost recunoaşterea, după aia vin barosanii şi lasă cadourile. Să aşteptăm”, zisese Dănacu. „Pe José l-ai mai văzut?” „Nu. Probabil că culege ciuperci din pădure. Pe el chestiile astea îl lasă rece, ascultă la mine. Fericiți oameni”. José apăruse, într-adevăr, cu boneta plină cu ciuperci. „E şi zmeură, dar mai bune-s ciupercile, zisese el. Vi le prăjesc eu”. „Ce, eşti nebun? Vrei să faci focul în pădure acum?” şi-i smulsese boneta, aruncând-o. Soldatul nu înțelegea prea bine despre ce e vorba. „N-auzi ce-i pe sus?” Şi făcuse un semn cu degetele spre cer. Veneau bombardierele. Bombele cădeau ca un covor sonor, la cincizeci de metri una de alta, cel puțin aşa apreciau ei, care se obişnuiseră cu acest lucru. „Bombe brizante”. „După ce ştii?” întrebase Neluțu Marcovici. „N-auzi cum rup copacii? Vor să ne vadă mai bine. Numai de n-ar avea bombe incendiare, că atunci dracii ne iau”. Mitralierele începuseră iar să tragă. Se auzeau seriile de gloanțe răpăind ca o maşină de cusut. „În ce naiba

or trage, că nu se vede nimic în sus?" „Poate or vrea să-i sperie". „Numai de n-ar nimeri vagoanele cu muniție!" Se auzi sirena locomotivei şuierând de trei ori. Ofițerii strigau de pe vagoane. „Îmbarcarea, repede! Trebuie să ieşim de-aici". „Asta înseamnă că n-au stins focul la cazan, pentru că altfel mâine plecam de-aici". Într-adevăr, locomotivele pufăiau. Cei treizeci de soldați, care însoțeau trenul, se aruncară prin uşile deschise ale vagoanelor. Glumeau între ei, păreau nepăsători la primejdia în care se aflau. „Haide, José, i-ați boneta cu ciupercile, poate o să le facem în tren". Soldatul râdea cu gura până la urechi. „V-ați speriat dintr-atâta? Războiul încă nu s-a terminat". Trenul pornise uşor, ca şi când ar fi vrut să nu atragă atenția celor de sus. Urca. „Asta înseamnă că o să ajungem sus pe creastă, unde probabil că sunt tunele. Dacă ar fi deştept, mecanicul ar opri într-un tunel. „Ăia nu pot să stea în aer o sută de ani. Li se termină benzina". Treceau peste un viaduct. „Aici suntem ca-n palmă!" constatase Neluțu Marcovici. Dar avioanele dispăruseră. Se făcuse iar linişte, trenul intrase în viteza lui de croazieră prudentă, patruzeci sau cincizeci de kilometri la oră. José căuta ceva în vagonul în care numai locul acela de lângă uşi era liber. „Ce cauți, José?" „O bucată de tablă". „Pentru ce-ți trebuie?" „Am nişte spirt la mine şi vreau să prăjesc ciupercile. Sunt foarte bune, ascultați la mine". „Lasă-le dracului de ciuperci. De asta ne arde nouă acum? O să le mâncăm când o să coborâm. Vrei să haleşti ceva? Ia o cutie de conserve". Dănacu scotoci în ranița lui şi-i aruncă o conservă la care José privi cu încântare. „Am mai mâncat din astea, e foarte bună. Carne de porc. Dar mai bună decât toate, să ştiți de la mine, e carnea de cal. Am mâncat de toate carne de oaie, carne de catâr, carne de vacă. Dar cea mai bună e carnea de cal. Vouă nu vă place carnea de cal?" „Ce zice?" întreba Neluțu Marcovici. „Zice că ar trebui să mâncăm carne de cal". „De

unde dracu' să-i dăm noi carne de cal?" José scosese o baionetă lungă cu care găurise capacul conservei şi sorbise prin deschizătură sucul de carne. „Cel mai mult îmi place sucul de carne. Are un gust de sânge. Când tăiam păsări, totdeauna sorbeam sângele din gâtlejul păsărilor tăiate. Asta te întăreşte: sângele crud. *Sangre fuerte*. De la bunicul meu am învăţat. Să bei cât mai există ceva viu în ceva care moare. Asta face viaţa mai lungă". Râdea cu palma la gură, pe urmă despică cu atenţie capacul şi începu să înfulece din bucăţile de carne crudă. Neluţu Marcovici se scotoci în raniţă şi-i aruncă nişte bucăţi de pesmet, pe care soldatul le prinse cu îndemânare, ca pe nişte muşte. Avea o foame sălbatică în priviri, o lăcomie care îi dădea trăsăturilor o sălbăticie ce nu şi-o putea stăpâni. „Şi sus, pe acoperiş, ce făceai, José?" „Păzeam trenul, ce să fac? Facem cu schimbul". „Şi noaptea?" „Şi noaptea. Când nu sunt pe acoperiş, sunt în vagon. La noi e şi mai înghesuială. Ceilalţi soldaţi spun că dormim pe ceva care ne poate trimite pe lumea cealaltă într-o clipită. Lăzile pe care stăm sunt pline cu bombe. Ştiaţi?" „Ştiam". „Şi voi ce aveţi aici? Parcă tunuri". „Chiar aşa, tunuri". „Ia te uită! Şi unde le duceţi?" „Cine ştie! Unde o să ajungem". Dănacu îl privise. N-avea o mutră şireată ca să se teamă de el. Se afla din întâmplare în acel război. Puţin îi păsa ce transportau şi încotro se îndrepta garnitura lor. „N-aveţi şi puţin vin? Mi s-a făcut sete. *Una boca de tinto*". „A, nu". Aşa ceva nu le trecuse prin cap. Dar nişte apă puteau să-i dea. Neluţu Marcovici îi aruncă bidonul lui învelit în pătură, care ţinea apa rece. „Dacă mai stă mult cu noi, ne cere să-l şi cununăm!" zisese. „Bani ai dat, urs ai luat! Fie numele Domnului binecuvântat". Ajunseseră la o haltă aflată deasupra unui râu spumegos. Ofiţerii se certau cu şeful de staţie, care spunea ceva într-un dialect pe care Dănacu nu-l pricepea. Soldaţii coborâseră din tren şi căutau o pompă de apă ca

să-şi umple bidoanele. Se întrebau dacă fusese cineva rănit. Nu era nimeni rănit, numai că podul se afla în reparaţie şi trebuiau să mai aştepte până să treacă dincolo. „Ştii ce, Neluţule, dacă ajungem la Crăciun, e bine". „Poate mută mai în faţă Toledo-ul", găsise săndălarul soluţia. „Ce să-i facem? Asta e situaţia".

După patru zile şi după încă alte trei atacuri ale aviaţiei, care se soldaseră cu şase morţi şi cinci răniţi, ajunseseră la Bilbao, care şi el era asediat, dar guvernamentalii controlau încă liniile ferate în sectorul acela. Situaţia era confuză. La Madrid se rezista bine. Câteva şosele erau stăpânite ferm de către brigăzile muncitoreşti. „Şi Toledo?" întrebase Dănacu. „Toledo a căzut. Alcázarul este despresurat". „Noi încotro ne ducem cu marfa asta, pentru care ne-am riscat viaţa?" îl întrebase pe comandantul militar al staţiei, un colonel pirpiriu, nervos şi el de nedormit ce era, cum erau toţi soldaţii în Spania la ora aceea. „Să-ntreb. Dumneavoastră din ce unitate faceţi parte?" „Divizionul de artilerie român, bateria *Tudor Vladimirescu*, aflat sub comanda generalului Kalter. Venim de la Barcelona". „Asta ştim. Trebuia să fiţi aicea de acum două zile". „N-a fost vina noastră". „N-a spus nimeni că a fost vina voastră, dar ne-aţi încurcat circulaţia. Aşteptaţi să vedem dacă putem lua legătura cu generalul Kalter, să vedem încotro putem să vă îndrumăm. Divizionul vostru trebuie să fie în altă parte acum". „Şi ce să facem în vremea asta?" „Nimic, ce să faceţi? Să vă plimbaţi. Altceva n-avem ce să vă recomandăm". Oraşul era negru-gri. Plouase tot timpul, un fum unsuros cădea peste acoperişuri. Pe trotuare, sub umbrele, se plimbau fără scop vânzători de ziare, foşti miniştri în guvernele regionale, soldaţi, profesori cu berete negre, femei îmbrăcate de asemenea în negru. Totul era negru, de la clădiri până la îmbrăcămintea acestor oameni. „Iată-ne într-un cimitir, exclamase Neluţu Marcovici. O plăcere. Fuseseră trimişi să doarmă în clădirea

gării. Până a doua zi se dăduseră cinci alarme, lumea părea disciplinată, oraşul ăsta nu semăna deloc cu Barcelona. „Bilbao va fi ultimul oraş pe care-l vor lua fasciştii, ascultă la mine, spusese Vasile Dănacu. Aici se simte disciplina". Numai că, lui Neluţu Marcovici, zidurile întunecate şi lumea posomorâtă nu-i spuneau nimic. Mergeau spre cartierele din afară, de lângă râul Nervion, dar acolo tot fabrici erau, reflectându-se în apa, şi ea neagră; acelaşi fum, aceeaşi mizerie care nu putea fi ascunsă. Piramide de cărbuni, locomotive în mişcare, sirene – părea prea mult. Se mutaseră la hotel *Inglaterra* după o zi, şi el dărăpănat şi murdar, plin de refugiaţi din Irún şi San-Sebastian, îngrămădindu-se pe scările, şi ele nespălate de cine ştie când, care arătau ca naiba. O lume mohorâtă aştepta în hol, cu saci de bagaje, arme, civili şi soldaţi, amestecaţi, într-o nesfârşită ciorovăială pentru locuri în hotelurile ocupate deja. Se năşteau scurte conflicte violente, abia potolite de garda prezidenţială a guvernului basc, nişte zdrahoni cu berete roşii şi cocarde aurii, care n-ascultau pe nimenea, intervenind cu patul armei, lovind pe cei care nu înţelegeau să asculte de ordinele lor. Cineva voise să-i scoată din hotel, Neluţu Marcovici făcuse scandal, le arătase actele, ajunseseră până la Juan Astgarrabia, secretarul comunişţilor din Ţara Bascilor, pe care îl găsiseră într-un birou din clădirea mohorâtă, cu etajele acoperite de saci grei şi grosolani, cu nisip şi pământ. Înăuntru era aproape întuneric, ardeau toate becurile. Ferestrele uriaşe erau şi ele astupate pe trei sferturi şi lipite pe dinăuntru cu hârtie de ziar. „Luaţi loc", le spusese bărbatul acela tânăr cu o privire şovăitoare, cu gesturi moi, probabil un om care nu vorbea mult. Cine sunteţi, de unde veniţi?" Îi spuseseră, arătându-i actele. Pe birou avea un crucifix de fildeş, deasupra pe perete, în pioneze, putură să vadă un steag roşu cu secera şi ciocanul. Într-un colţ ardea o candelă a Madonei sub nişte

trandafiri de marmură, luminată de un beculeț, deasupra, o lozincă pe care scria: *Moarte fasciştilor*! Neluțu Marcovici nu înțelegea mare lucru, dar îşi propusese de la o vreme să nu-şi mai pună atâtea întrebări. „Şi în ce problemă veniți?" Îi spuseseră din ce unitate făceau parte şi că trebuiau să aştepte, pentru că nu dădeau de divizionul lor. „Am stat la gară, ne-au scos după o zi, au spus că e prea periculos. Ne-au repartizat într-o cameră la hotel *Inglaterra*. De acolo nu ştiu cine vrea să ne mute". „Asta nu e bine. O să vorbesc eu cu ei la telefon". Le mai cercetase o dată actele, după ce-şi pusese pe nas ochelarii, căutând atent consemnele secrete. Pe urmă vorbise într-o limbă care aducea cu spaniola, dar şi cu armeana, ceva gutural, răstit, ridicase ochii spre ei şi le spusese calm: „S-a făcut. Vreți să rămâneți în oraş? Dacă stați câteva zile, e păcat să nu vă duceți la Galete. E un port în apropiere. Acolo o să găsiți pescari, care or să vă cazeze în vilele bogătaşilor. Am trimis pe toți oaspeții noştri acolo. E mai comod pentru toată lumea. Aici ne lipsesc pâinea, zahărul, chibriturile, nici cărbunii pentru uzină nu mai vin regulat. Am ajuns să ne folosim de brichete pe care le fabricăm noi". „Nu, mulțumesc. E mai bine să stăm aici. Colonelul Selvo ştie unde suntem, poate să ne caute cu telefonul, nu putem să întârziem prea mult". „Bine, cum vreți. Sunteți liberi. Să ştiți că nu vă mai deranjează nimeni la hotel. Dacă mai aveți neplăceri, să-mi spuneți". Începuseră să se plictisească de acest drum nesfârşit, dar n-aveau ce face. Uneori răbdarea e mai bună decât orice altceva. O după-masă întreagă umblaseră fără niciun scop în oraşul urât, fortificat, *adevărata linie Maginot a bascilor*, pe care nemții îl bombardaseră cu *Heinkel*-urile lor 123 şi cu proiectile brizante de artilerie, cu bombe incendiare cu termit, care emanau un fum puturos, dar nu reuşiseră până acum decât să ocupe Las Arenas, trecând râul Nervion şi atingând o periferie a Bilbao-ului, din care fuseseră aruncați

înapoi. „Simt că mi se face urât”, zisese Neluțu Marcovici. Umblau pe nişte străzi din care fusese scos caldarâmul, pentru baricade, probabil. Oamenii îi priveau ca pe nişte intruşi, nu înțelegeau de unde vin şi ce caută acolo. „O să ne-aducem aminte de Barcelona ca de rai”. „Ei, nu peste tot se poate trăi bine. Important este să ne mişcăm dracului de-aici, că mi-ajunge”. După două zile se urniseră, în sfârşit. Trebuiau să ajungă la Teruel, tot pe drumuri ocolite, pentru că linia ferată era bombardată şi se lucra la repararea ei. Încă alte trei zile, târându-se pe căi mărginaşe, dezafectate, cu terasamentul slab, într-un mers de melc, cu teroarea că din aer, oricând, pot să apară avioane inamice, care, din fericire, se aflau în altă parte. Veştile păreau mai bune. Sosiseră, în sfârşit, şi avioanele ruseşti; italienii şi nemții aveau de furcă cu ele. Radioul transmitea de dimineață până seară un cântec la modă:

Madrid, *que bien resistes*
Mamita mia, *los bombardeos*
De las bombas se rien
Mamita mia, *los madrileños*.

Terminaseră proviziile. Neluțu Marcovici, cu toată imaginația, nu reuşise să facă rost decât de câteva pâini şi de nişte cârnați uscați, din carne de cal. „Cred că o să ne uităm la ei, n-o să-i mâncăm”. „Nu-i nimic, în schimb avem un vin cu care o să reuşim să dormim bine. Un vin minunat, l-am gustat”, spusese Neluțu Marcovici. „Tu ai auzit de oraşul ăsta, de Teruel?” „Da, e undeva pe lângă Valencia, la vreo sută şi ceva de kilometri. Încă e ocupat de fascişti, mi s-a spus. Divizionul nostru se află acolo împreună cu cavaleria republicană. Au nevoie de noi. Le lipseşte artileria”. „Atunci suntem bineveniți”. „Dacă ajungem”. „Facem noi totul ca să ajungem”. Şi într-adevăr ajunseseră într-o noapte, pe la sfârşitul verii. Nu în gara oraşului, pentru că acolo se aflau fasciştii, ci undeva în afară, într-o

haltă prăpădită, bombardată, arsă, unde sosirea lor produsese un adevărat delir. Se prezentaseră imediat la comandament. Acesta se afla undeva într-o pădure de pini, unde ajunseseră după un drum obositor cu o maşină. Generalul Kalter îi aştepta. Era aproape trei de dimineaţă; nu se culcase. Locuia într-o baracă improvizată, cu acoperişul dărâmat într-o parte, cum aveau să-şi dea mai târziu seama, la lumina zilei. Comandantul părea tot nedormit, cu aceiaşi ochi roşii de nesomn, nervos, dar stăpânindu-se. „Iată-vă! Bine aţi venit! Cum a fost?" „Nu ne mai întrebaţi". „A durat cam mult, dar important e că nu vi s-a întâmplat nimic şi că aţi adus tunurile şi muniţia. Probabil că ştiţi, Toledo a căzut, a trebuit să ne repliem încoace. Nici aici situaţia nu-i mai roză, dar cu tunurile astea o să facem o treabă bună. Cum e la Barcelona?" Prea multe întrebări deodată. Vasile Dănacu încercase să răspundă pe rând la fiecare. Generalul Kalter îl măsura cu privirile lui bănuitoare. Se bărbieriseră în tren, ţinuta era bună. Arătau obosiţi, dar unor oameni care îţi aduc opt tunuri şi muniţie tocmai de la Barcelona trebuie să le mulţumeşti într-un fel, oricât ţi-ar fi de nesuferiţi. „O să fac un raport către cei de la Madrid, o să vă propun pentru decorare. V-aţi achitat foarte bine". „Vă mulţumim, şi salutase. Am vrea numai să vă atragem atenţia asupra câtorva lucruri. Probabil că mâine tunurile vor fi distribuite. Cei de la Barcelona ne-au spus că patru din ele sunt noi, iar celelalte patru, nişte rable care au mai fost reparate până acum. Va trebui să găsiţi nişte mecanici şi, mai ales, să aveţi grijă de piese de schimb". „Bine, o să ne îngrijim. Deocamdată, le folosim aşa, cât şi cum putem. Oraşul e ocupat de fascişti. Ne trebuie o victorie. Cineva, acolo, la Madrid trădează, dar n-avem posibilitatea să ştim cine este. Ordine contradictorii, mereu o confuzie care nu face deloc bine. Dar asta e o chestie care nu vă priveşte pe

dumneavoastră. Pe deasupra, ne mai dau şi sfaturi. Să avem grijă de catedrală. De asta ne arde nouă acum! Să avem grijă de catedrala lor! Parcă la război te mai uiţi la o catedrală". Salutaseră şi plecaseră. Erau morţi de oboseală. La Teruel, noaptea era frig, fuseseră duşi cu o rablă care se defecta din douăzeci în douăzeci de kilometri, undeva, pe malul unui râu obosit, într-un crâng de măslini. Se prezentaseră la comandantul lor, acelaşi om care-i întâmpinase la sosirea lor de la Albacete: Nicolae Cristea, care-i felicitase scurt. „Bine aţi venit. Cum a fost?" „Amestecat". „O să-mi povestiţi voi mai încolo. Deocamdată duceţi-vă şi dormiţi. Oamenii mei or să se ocupe de descărcarea tunurilor şi de depozitarea muniţiei. Câteva zile n-o să am nevoie de voi. Cred că vă e de ajuns, ce să vă mai frec şi eu! Cum era la Barcelona şi la Bilbao? Parcă pe acolo aţi venit?" Vasile Dănacu îi povestise în câteva cuvinte. În nord, oamenii i se păruseră mai serioşi. „Este adevărat, dar să ştii că apele încep să se aleagă. Acolo unde domină elementul muncitoresc, treburile merg mai bine. Coasta de Est va cădea mai uşor. De aia nici nu se ocupă franchiştii de ea".

Teruelul căzuse de cinci ori în mâinile republicanilor şi fusese pierdut abia în luna februarie a anului următor. Dănacu şi cu Neluţu Marcovici participaseră la toate aceste lupte. Îşi regăsiseră prietenii, oamenii care luptau de un an de zile şi care trecuseră pe la Villa Verde, pe la Quemada. Nu mai erau nişte civili oarecare, antrenaţi la iuţeală şi trimişi să acopere golurile unui front, şi aşa destul de subţiat. O disciplină fermă se instaurase în divizionul lor, deşi muriseră destui. Mazepa Vlad fusese ars de viu într-o casă, împreună cu doctorul sârb, Oscar Gorian. Erau acolo şi veterani din bătălia de la Irún, una din primele lupte, cei care se bătuseră cu falangiştii, cu cei din *Tercio*, cu mercenarii streini, cu *regulares* şi *requetas*, trupele

monarhiste. Unii dintre ei apăraseră Cetatea Universitară, *Casa de Campo*. Se întâlneau sâmbăta într-un vechi castel părăsit, aflat într-o pădure de portocali, de lângă Teruel, unde era cazat corpul aviatorilor, cei care aruncaseră în aer gara oraşului şi statul major. Lângă castel se găsea un aeroport prăpădit, de pe care se ridicau avioanele lor, mereu cârpite, reparate, care abia puteau să se înalţe şi să se ţină în aer. Neluţu Marcovici le spunea „circarii”: „Mă, voi sunteţi nişte circari, nişte trapezişti dacă vă ţineţi în aer cu lăzile astea de gunoi!” Aviatorii, o adunătură de nemţi, francezi, spanioli, americani şi chinezi, beau *whisky* şi între două zboruri se distrau în micul bâlci din spatele aeroportului. Acolo erau loterii, jocuri de noroc, magazine cu dulciuri şi chiar nişte fete de mâna a doua, dar fete, mă rog. Mitraliorii spărgeau *purceii* făcuţi din maţe de vită, în care trăgeau cu nişte bombe de piele. Făceau pariuri între ei pe sticle de *whisky* şi se îmbătau cuc când nu erau în schimb. Îi căra un fel de droagă, un triciclu cu cauciucurile dezumflate, câte doi şi câte trei, în câte o ladă mai mare, aruncându-i în paturile lor de campanie, care se aflau în holul vechiului castel cu geamuri sparte, prin care intrau crengile portocalilor, lepădând fructe cu miez roşu, când erau prea coapte. În faţa căminului de piatră, în care nu mai arsese niciun foc de multă vreme, aşezau popice improvizate şi le dărâmau cu mingi portocalii, în urlete nesfârşite. Îşi uitau prietenele prin camerele de sus, ele fugeau pe ferestre şi prin balcoane când se făceau inspecţii. Era o viaţă foarte plăcută într-un fel, dar războiul era război. Românii îşi aminteau de oraşele prin care trecuseră, frontiera pe la Louchon, pe la Haute Garonne, pe urmă discuţia se întorcea iar spre vechile bătălii de pe râul Manzanares. Mai întrebau de romăncele lor, de infirmiera Galia Burcă şi de doctoriţa Fina Stoian; cine ştie pe unde-mai erau ele acum? Alţii evocau pe maurii care atacau cu scapularul la gât pe care

era încrustat chipul lui Christos, urlând şi tăind necruțător beregățile republicanilor cu cuțitele lor, *navajas*. Se îmbătau de entuziasm şi a doua zi o luau de la cap. Lupta pentru Teruel făcea ca oraşul să treacă dintr-o mână într-alta. Puteai să fi ocupat centrul oraşului dimineața şi seara să dormi pe câmp, pentru că apăreau legionarii, specialişti în lupta casă cu casă, şi ei se retrăgeau pentru ca să revină a doua zi sau noaptea. Soarta războiului era schimbătoare, o oboseală ciudată îi stăpânea pe toți. Vasile Dănacu îşi făcuse prieteni printre aviatori, cu unii umblase printr-un fel de oraş al copiilor în acel bâlci, unde uriaşi Mickey Mouse din carton, Felix pisoiul şi Donald rățoiul se amestecau cu corturile de tras la țintă. Şi pe urmă auzea că prietenul cu care băuse cu o seară înainte fusese prins şi aruncat de la un etaj, dintr-o clădire sau că murise în fața catedralei. Un provizorat care începea să le dea de fapt o stare de abulie periculoasă, pentru că nu mai simțeau primejdia. Totul se desfăşura sub semnul incertitudinii, nu ştiau unde or să doarmă, unde or să mănânce. Aprovizionarea avea mari probleme, aviația republicană arunca pachete peste pachete, dar câteodată ele cădeau în mâinile italienilor, care strigau: *Grazie*, *grazie*! ieşind din adăposturile lor de pământ şi dansând. O confuzie domnea şi la batalionul *Thälmann*, care se bătuse bine, dar îşi decalibrase mitralierele atât se trăsese cu ele. Ceva fanatic, o furie oarbă plutea în aer. Se lansau lozinci fără niciun fel de acoperire: „Niciun tanc fără glonte, niciun glonte fără tanc!” – asta era foarte frumos de scris într-o carte, dar, pe front, un glonte nu făcea doi bani în fața unui tanc. Pe deasupra liniilor încurcate ale tranşeelor treceau avionetele particulare ale domnişorilor de la Madrid, tineri aristocrați care credeau că sunt eroi dacă riscă să cadă cu aparatele lor uşoare, lipsite de rapiditate, pe care fasciştii le vânau cu puştile. Câțiva piloți din aceştia improvizați muriseră

degeaba, dar asta nu mai conta. Se aruncase totul în luptă. Brigăzile lui Magnin folosiseră toate mijloacele. În jurul Teruelului fuseseră aruncate spre oraş turme de tauri cu paie arzând între coarne, gonite din urmă de soldaţi şi, ceea ce nu reuşiseră tunurile şi mitralierele, reuşiseră animalele înfuriate, oarbe. Nişte case asediate luaseră foc. Gloanţele nu reuşeau să împuşte toate vitele fioroase, era ca într-o noapte de San José, se trăgea din toate părţile, incendiile se întindeau ca un pojar. Se trăgea la mănăstirile şi bisericile din Brihuega, aflate într-o vale plină de ceaţă, se trăgea pe Valea Tajunei, pe drumurile spre Horca, trăgeau anarhiştii lui Mera şi carabinierii lui Campesino, îmbrăcaţi în draperii furate din biserici şi care umblau cu orgi în căruţă, ducându-le de colo-colo, fără să ştie la ce le vor folosi. Puteai să auzi în unele cartiere, în acelaşi timp, un *Kyrie* sau un cântec de scripcă, dacă nu, un marş al franchiştilor, *Red-wed*ingul sau *Cântecul partizanilor de pe Amur*, izbucnind din toate părţile ca să acopere răcnetul celor din *Tercio*. O fotografie mărită, adusă de piloţii americani, reprezentând explozia care distrusese gara şi *Statul Major* din Teruel, circula din mână-n mână. Soseau mereu prin radio comunicări care, aparent, n-aveau nicio legătură una cu alta. La Guadalajara, patruzeci de mii de italieni, sprijiniţi de unităţi motorizate, străpunseseră frontul republican la Viciosa şi porniseră spre văile Tajunei ca să cucerească Guadalajara şi Alcada el Henares, ca să se unească cu armata de sud a lui Franco, oprită la Arganda, şi să taie căile de comunicaţie cu Madridul. Proporţia în aceste lupte era de unul contra opt. Luptau republicani spanioli, polonezi, germani, francezi, belgieni, garibaldieni, italieni contra italieni de-a lungul şoselei de la Zaragoza la Brihuega. Livezile de măslini erau rase de bombe. Palatul Ibarra fusese cucerit de o brigadă de garibaldieni, din care mai mult de jumătate aveau peste patruzeci şi cinci de ani.

Fasciştii atacau cu *Heinkel*-uri cu patru mitraliere la bord, în timp ce mitralierele *Lewis*, ale republicanilor, nedublate, aruncau opt sute de gloanţe pe minut. „De ce se bat pentru pârlitul ăsta de Teruel?” se întreba, din trei în trei zile, Neluţu Marcovici. „Cum, de ce se bat? Teruelul este placa turnantă a acestei părţi a frontului, nu înţelegi? E un nod de cale-ferată. Aici se face aprovizionarea cu piese de schimb pentru tunuri şi avioane, aici se aduc carburatoare, aici există echipe de depanare care schimbă carburatoarele, o întreagă uzină, un complex”. „Şi unde dracu’ stau ăştia, că nu i-am văzut niciodată, cei cu carburatoarele?” „Lucrează într-un cimitir, ai să râzi”. „Nu mă înnebuni! Cum vine asta: un cimitir?” „Cum îţi spun. În cavouri se lucrează, dacă te interesează. Ca să nu-i bombardeze nimeni”. „Ei, nu, că sunt nebuni! Este limpede că sunt nebuni!” „Ăsta e războiul, Neluţule, nu avem ce face. Trebuie folosite toate mijloacele. Alaltăieri ai auzit pe nemţi cum strigau: haleală, haleală! Şi ăia trăgeau de sus, cu mitralierele şi strigau şi ei, la rândul lor: na-vă haleală, să aveţi pe lumea ailaltă! I-au înjumătăţit. În alt batalion au răcit tancurile, pişându-se toţi pe ţevi, că nu mai aveau apă. Începe să fie drăguţ, nu ţi se pare?” Neluţu Marcovici nu mai era atât de vesel ca la început. Văzuse destule. Pe urmă, mai auzise şi unele lucruri de la prietenii lui din bateria *Tudor Vladimirescu*. Bea cafea cu anason într-o seară, cu unul Marin Chilom, care îl întrebase dacă el este Neluţu Marcovici. „Nu se vede? se mirase Neluţu. E vreunul mai frumos ca mine?” „Tovarăşe Marcovici, cunoşti pe cineva cu numele de Gheorghe Ladislau? Pe comisarul politic al divizionului?” „Parcă am avut onoarea. Dar ce-i cu el?” „Spunea într-o seară comandantului că v-aţi dus şi v-aţi plimbat la Barcelona, în timp ce oamenii mureau sub zidurile Alcázarului”. „Cum vine asta, ne-am distrat?” „Eu îţi spun ce-am auzit”. „Dar de ce credea el că ne-am distrat?” „Cică v-au trebuit două

săptămâni pentru ca să aduceți patru tunuri bune şi patru cu care nu s-a tras nici 48 de ore şi au şi intrat în reparație". „Şi de ce nu s-a dus el să le ia, că e specialist!? L-a fătat mă-sa într-o gaură de tun! Bine că mi-ai spus. Dacă îl văd, am să-i trimit complimente". „Nu, nu, te rog – să n-audă că ştii de la mine. Mă bagi într-o chestie foarte neplăcută". „Bineînțeles că n-o să suflu un cuvânt despre dumneata. Dar ştii că un om prevenit..." Îi spusese şi lui Dănacu. „Ai auzit? Noul nostru comisar politic face gât. Cică ştie el ce-am făcut noi la Barcelona. Că ne-am dus şi ne-am plimbat şi am venit cu patru rable de tunuri". „Nu te mai speria de vorbele unuia şi ale altuia. Am făcut raport scris cum am sosit despre situația tunurilor. Să n-aibă nimeni pretenție de la noi; am adus ce ni s-a dat". „Bine, domnule, dar să ştii că mie nu-mi zice nimic gura lui. Vreau să zic, nimic bun". Priveau amândoi casele albe, cu olane roşcate, distruse pe jumătate. Deasupra stăruia un cer albastru, pur. Luptele încetaseră pentru 24 de ore. Beau cafele pe terasa unei mici cafenele. Treceau maşini cu răniți. Nu le mai făcea niciun fel de impresie. De la radio se auzeau mereu comunicate care nu-i mai interesau, parcă. Franco promitea să înapoieze moscheea din Córdoba, Islamului, pentru a-i câştiga pe mauri, la postul fascist de radio un actor cunoscut citea un reportaj despre luptele de la Madrid şi romantismul *Legiunii*. Gâlgâia, avea o voce sonoră, plină de trufie războinică, vorbind despre parcul de vest al Madridului, unde se luptaseră şi fuseseră respinşi, dar asta nu însemna nimic. „Ei erau dresați cu sânge", recita actorul. Pe urmă, cineva răsucise brusc butonul radioului şi auzise postul de radio republican: „Patru escadrile a câte nouă avioane, comandate de Sembrano, apără Madridul. 500.000 de oameni din Capitală le-au aclamat când au apărut pe cerul pur al Madridului". Dinspre catedrală bătea o boare de vânt. Se trăgeau focuri răzlețe, livezile de măslini sunau

uscat, ca şi când cineva ar fi rupt nişte garduri. Un nor auriu călătorea pe deasupra clădirilor pudrând olanele cu un praf albicios. La radio se anunța că, la Paris, Vranghel aderase la mişcarea de întoarcere în patrie. Cineva făcea exerciții la un pian, sus, undeva, deasupra lor, într-o cameră goală; când nu se mai auzea nimic, o tăcere împăcată de țară se aşeza ca o pecete peste oraş. „Nu mi-ai spus nimic despre omul acela. Ce crezi? O să ne lucreze?” „Lasă să ne lucreze. Ce să facă şi el? Totul e să câştigăm războiul”. La radio se cânta în continuu imnul republican. Un aparat italian de tip *Savoia* dădea, târcoale gării. „Să vezi că ne lasă ouşoare de Paşte”. Antiaeriana trăgea cu o mitralieră cam în dorul lelii. Serii rare, scurte, întâmplătoare. Broscarul îşi vedea de treaba lui, făcea ocoluri mari, pe urmă se îndepărtase într-un zbor lent. Neluțu îi vorbea, dar el nu-l mai asculta. „Ştii că la Barcelona mi-am luat un ceas pe cinste de la Casa de Amanet. Cinci mii de pesos, un chilipir. Aur curat, cu diamante. Probabil că e ciordit de la un mahăr. Ce nu era acolo! Pendule, aparate de fotografiat, patrafire de popi, să fiu al dracului dacă nu erau patrafire de popi! Toate puse ca gajuri. Ce vremuri trăim! Îți place?” I-l întinsese, dar nu-l privise. Era obosit, epuizat. Se luptaseră trei zile şi trei nopți aproape fără încetare. Dormiseră pe apucate, mereu se sunau alarme, aveau ochii împăienjeniți, nici cafelele nu le mai făceau bine. De ce naiba ținea minte toate astea după atâția ani? Pianul la care se bătea cu un deget, soarele, praful, avionul care se învârtise deasupra Teruelului. Existau clipe de confuzie, când totul se amesteca. Imagini ale soldaților horcăind cu mațele în brațe, sfârtecați de schije, rugându-se de ei să-i ia pe afeturile trase de cai, să-i ducă undeva, la un post de prim-ajutor, şi ei le spuneau că în urma lor veneau ambulanțele, să aibă răbdare. În câteva minute, ele trebuiau să sosească. Dar nimeni nu mai avea

răbdare. Dădeau să iasă din şanţuri, cu intestinele în mâini, plini de sânge, cu feţele palide, dar cel mai îngrozitor lucru era să-i priveşti în ochi. Aveau o ură neînduplecată faţă de cei vii, de oamenii care erau încă întregi, trecând întunecaţi şi înfricoşaţi pe lângă ei, nedorind să-i privească, să nu le vadă privirile pline de reproş şi ura neînduplecată a celor care bănuiau că nu mai e nimic de făcut, că vor sfârşi în şanţ, acolo, ca nişte câini, chiar dacă vor veni ambulanţele, pentru că doctorii nu mai aveau ce să mai repare, organismul lor fusese sfărâmat, erau nişte maşinării distruse, care nu se mai puteau cârpi. Şi după ce vedeai toate astea, puteai să stai foarte bine la micuţa *Cafeteria* de pe un bulevard paşnic, pentru câteva ore, pe care treceau oameni nepăsători, ca şi cum nimic nu se întâmplase, puteai să bei o oranjadă sau o bere rece, să asculţi în acelaşi timp şi seriile de mitralieră, şi un pian la care se cânta cu un deget nedibaci, făcându-se game nesfârşite şi să asculţi alături pe doi bărbaţi în vârstă, îmbrăcaţi în negru ca nişte ciocli, rezemaţi în bastoane, având în faţă numai două pahare cu apă, atât, şi care nici nu se uitau la ei; pe soldaţii picaţi de undeva, din pădurile de migdali din afara oraşului şi ocupând pentru câteva ore pârlitul lor de târg, uitând că pot fi vânaţi de teribilii marocani, care aruncau pe neaşteptate cu cuţitele din spate, târându-se din casă în casă, ca nişte pisici. Oraşul era plin de cadavre. Se spunea că le strângeau dimineaţa sau seara, în camioane, ca pe nişte butuci şi îşi amintea de ţăranul acela prostovan, de José, care probabil că murise şi el pe undeva în acest război, nu înainte, poate, de a spune cuiva să-l lase despuiat, nu mai mult de trei zile, până când Dumnezeu sau o femeie, cu o găleată de apă, se vor îndura purificându-i hoitul, aceste gânduri coexistând, cu aceşti doi domni imperturbabili, rezemaţi în bastoane şi sorbind din paharele lor cu apă, nu altceva decât apă, nici măcar rachiu de anason vârât în

cafea, cum făcea de la o vreme Neluțu Marcovici, ca să nu se spună despre el că este bețiv; doi profesori sau doi magistrați sau ce erau, în haine negre, cu gulere de celuloid la gât, cum se purtau în urmă cu cincisprezece sau douăzeci de ani, vorbind netulburați despre o problemă a lor mai veche: „Principalul duşman al omului este pădurea, zicea unul dintre ei. Pădurea e mai tare decât republica, e mai tare decât revoluția, mai tare decât războiul. Dacă omul încetează lupta, în mai puțin de şaizeci de ani pădurea acoperă totul. În şaizeci de ani toată Spania şi toată Europa, toată lumea poate să fie acoperită cu păduri". Lui Vasile Dănacu îi venea să sară de pe scaun şi să strige la ei: „Cum puteți, domnilor, să vorbiți despre păduri, când războiul este atât de aproape de voi? Când morții vă invadează puturosul vostru de târg? Cum puteți voi să fiți liniştiți, când dinamita răstoarnă clădirile, când aviația bombardează poate chiar liniştea asta a voastră atât de veche, atât de inutilă?" Dar ce se mai mira? Văzuse atâtea lucruri, auzise altele şi mai şi. Parcă la el la masă, Neluțu Marcovici nu scosese ceasul acela de aur cu briliante ca să i-l arate? Unde era adevărul? Ce li se întâmpla lor, tuturor? Cine-i invitase pe toți, laolaltă, la acest bal teribil? Nemți împotriva nemților, italieni împotriva italienilor, despărțiți numai de nişte lozinci, de nişte nevăzute linii ale unor nevăzute fronturi. Milioane de oameni angrenați în sinistra maşinărie infernală, care-i amesteca pe toți ca într-un malaxor. Mii de cadavre furnizate de fiecare zi. Milioane de oameni care fabricau moartea, fiecare în alt loc, fiecare având misiunea lui; unii strigând în fața microfoanelor, din birourile lor capitonate, întreținând ura; alții, ascunzându-se şi împuşcând pe după ziduri soldați inamici. Puteai să-ți imaginezi această crimă multiplicată în milioane de fapte, să vezi deodată, în acelaşi timp, funcționând ghilotinele, plutoanele de execuție, spânzurătorile, tunurile, mitralierele,

avioanele aruncând bombele lor ucigaşe deasupra oraşelor, fără ca nimeni să se întrebe de ce se întâmplă toate aceste lucruri, fără ca nimeni să reuşească să oprească nebunia încă înainte de a începe? Valuri de sânge, curgând, picătură cu picătură, în toate colţurile lumii, în celule secrete, în tranşee în care oamenii zăceau îngropaţi de vii, obişnuiţi cu crima. Pentru ei nu sângele tuturor conta, ci picătura lor de sânge. Atâta timp cât picătura lor de sânge nu curgea, totul era în regulă, puteai să priveşti războiul ca pe un spectacol. Dănacu se întrebase dacă îi fusese frică vreodată. Ce era frica? Aşteptarea răului! Dar când te înveţi să aştepţi răul, frica nu mai vine. Ea te otrăveşte. Frica ar fi trebuit să mântuiască omenirea, să fi fost antidotul războiului, şi uite că nu era. Omul se putea obişnui cu orice. Era prea puternic, clădit prea bine. Putea să rabde de foame, de sete, putea să fie nedrept, putea să uite de prietenul care cade alături, putea să vadă braţe şi picioare amputate, putea să audă că o fată cu care se culcase cu două seri înainte nu mai era. Rămăsese o ciozvârtă din ea, dar asta atâta vreme cât nu ştiai sau nu auzeai rămânea un fapt banal, un fapt exterior, care i se întâmplase altuia. Sigur, puţină tristeţe te copleşea câteodată, când te gândeai la asta, dacă te mai gândeai. Erau atâţia morţi primprejur! În fiecare zi, alt tain de morţi, nu aveai timpul, nu aveai dreptul să te gândeşti la aceşti morţi. Ne privim din mica colivie de sticlă câteva minute, câteva ceasuri, uneori câte o viaţă, ne îndepărtăm unii de alţii, ne amintim unii de alţii sau mergem unul lângă altul fără să avem nimic comun. Fata aceea, Maya, parcă aşa o chema, nu era nici frumoasă, nu era nici deşteaptă, nu era o femeie de care să te îndrăgosteşti, dar într-un război asemenea fiinţe fac bine. O mângâiere îţi aduce aminte de o existenţă normală. Uiţi că eşti vânat şi vânător în acelaşi timp. Setea distructivă din tine dispare. Ce frumos arăta un trup de femeie, noaptea, sub lumina cenuşie care

se strecura prin obloanele unui hotel numit *Oriente* şi, de undeva, de pe o stradă nebună, numită Ramblas, se auzeau scărpinându-se papagalii de Perú, uriaşii papagali de culoarea focului, cu ciocurile lor vorace, căutându-şi în somn purecii...

*

Teruelul căzuse în februarie. Al şaselea atac fusese ultimul. Se aflau în Madrid; era frig, un ger uscat, cum e la Madrid totdeauna în ianuarie, ziarele continuau să apară la şase dimineaţa, trenurile nu mai mergeau. Aproape toate şoselele erau ale fasciştilor. Republicanii păstrau numai linia spre Valencia. La 21 de kilometri de capitală, lângă Morata de Tajuna, fasciştii aveau poziţii întărite. Pe străzi, de la fereastra hotelului se vedeau grămezi de moloz, afişe vechi, schije, ca un mărunţiş de fier, pierdut pe trotuare, veselă spartă şi dimineaţa se aprindeau focuri în dreptul vechilor prăvălii cu obloanele trase, în faţa cărora se încălzeau femei şi soldaţi. Se zvonea că guvernul se va muta la Valencia, anarhiştii ţineau nesfârşitele lor mitinguri, strigând că revoluţia trebuie să fie adâncită. De la tribună, Caballero era acuzat de demagogie. Teatrele erau încă deschise, spectacolele nu mai începeau la zece seara, ci mult mai devreme. Se juca *o noapte la Alhambra*, cei care rămăseseră în Capitală se înghesuiau seara în faţa intrării, prefăcându-se că nu le pasă de război. Pentru voluntari cânta Lolita Granados, soldaţii o aclamau, purtând-o pe braţe şi aruncând-o ca pe un sac în sus şi prinzând-o din nou; ea îi săruta pe obraji, le făcea semne cu mâna deasupra capului ca boxerii şi pleca mai departe cu o uriaşă limuzină, pe care erau scrise lozinci cu vopsea albă. Bombardamentele nu încetaseră, dar lumea se obişnuise cu ele. „Ai băgat de seamă, zisese Neluţu Marcovici, când aud zgomotul avioanelor, pisicile noastre părăsesc hotelul. Nu le place războiul". Râdea; el îşi păstrase încă un fel de optimism, pe

care trebuia să-l înțelegi bine. Pripăşise vreo cinci-şase mâțe flămânde şi vagabonde, pe care le hrănea cu ce găsea prin bucătăriile hotelului *Highlord*, în care locuiau. Jos erau ruşii. Mai puțini ca altă dată, sobri, reticenți, îmbătându-se rar şi cântând în cor, după care dispăreau o săptămână, întorcându-se mai puțini. Vasile Dănacu n-avea chef de nimic. Nu ieşise de cinci zile din hotel, abia mâncase câte ceva. Neluțu Marcovici degeaba încerca să-l scoată din muțenia lui. Îi aducea ziare, umbla după hrană, pentru că la hotel se dădea totul pe sponci, la cele două mese, de prânz şi de seară, şi fostului săndălar îi plăcea să mănânce bine. Aducea – de unde, nu se ştia – arahide, carne de berbec, pe care o împărțea cu bucătarii ca să i-o gătească bine, ulei, oțet, condimente, ba se apucase chiar să le şi explice cum se fac anumite mâncăruri, ca şi când ăştia n-ar fi ştiut ce au de făcut. Vasile Dănacu citea ziarele, asculta radioul şi ieşea până în balconul apartamentului pe care-l ocupau. Când nu erau bombardamente, oraşul părea paşnic. Avea ceva obosit, trist, mai ales seara, când luminile nu se mai aprindeau şi reclamele nu mai clipeau. Neluțu îi adusese un patefon american şi vreo douăsprezece plăci, cam hârâite, luate din Târgul de Pureci (nu există oraş să nu aibă târg de pureci şi nu exista târg de pureci pe care să nu-l cunoască Neluțu Marcovici), dar Dănacu nu avea chef să asculte cântecele vechi, americane, şi pe saxofoniştii aceia obosiți care cântau muzică de *jazz*, dar Neluțu nu se lăsa; descărca ranița lui plină cu de toate, de la morcovi până la rom de Jamaica, vermut italian sau câte o bota cu vin negru, pe care nu-l bea nimeni, pentru că nici lui nu-i mai ardea să bea. Cu țigările stăteau bine, Neluțu avea prieteni americani care îi dădeau duzini întregi de *cigarillos*, sticle de *whisky* sau bucăți mari de şuncă, învelite în staniol. „Or să se strice, spunea Vasile Dănacu. Tu ai suferit de foame, Neluțule, la viața ta. Numai cei care ştiu ce e foamea strâng

atâta. Când o să mâncăm noi toate astea?" „Uiți că facem și comerț cu ele? Dau ceva, primesc altceva în schimb. Hrana e monedă de schimb pe astfel de vremuri. Nu plecăm din Madrid până la victorie, ce crezi tu?" Dănacu râdea cu figura lui amară. „Să te-audă Dumnezeu, dar nu va fi nicio victorie. Ce mai e în oraș?" Neluțu Marcovici îi aducea ultimele știri. Sediul comandamentului republican se afla acum în subsolul Ministerului de Finanțe. Generalul Miaja era cam bolnav. „E bătrân, zicea Neluțu Marcovici. Cam caciolit, dar cel puțin are idei". Modesto, Lister și colonelul Rojo luptau bine, rușii erau la Jijona. La Guadalajara se mai băteau garibaldiștii, brigada a XIII-a, cu generalul Lukas. „Prietenii noștri, italienii, au dat dosul de câteva ori". După care, Neluțu Marcovici îl privea atent. Dănacu slăbise, avea o față pământie, numai ochii mai aveau ceva viu în ei. Nu se văita, dar el înțelesese. „Mai ai de gând să pui la suflet Consiliul de onoare al ălora, care n-au tras un foc de pușcă?" „Te-am rugat să nu mai vorbești de treaba asta. Vreau s-o uit". „N-ai s-o uiți, nu poți să uiți. E prea murdară, ca s-o uiți..." Abia mai târziu avea să înțeleagă Dănacu, în toată grozăvia ei, legea necruțătoare a războiului.

Se petrecuse la ultimul atac asupra Teruelului, când orașul trebuia evacuat în grabă și Vasile Dănacu fusese chemat de generalul Kalter, în baraca de lângă oraș, unde îl primise când se întorsese de la Barcelona. Vasile Dănacu salutase scurt și așteptase ordinele. Fără să-i strângă mâna, generalul Kalter îl privise atent prin ochelarii lui cu multe dioptrii („Atunci ți-a luat măsura de coșciug", comentase Neluțu Marcovici) și-l întrebase: „Câte tunuri mai funcționează?" „Șase. Din care trei sunt în atelierele de depanare. Mecanicii mai au și alte tunuri de reparat". „Bine. Noi va trebui să evacuăm Statul Major. Îți încredințez aceste tunuri, cu care va trebui să te prezinți la Madrid, probabil,

pentru că într-acolo se scurtează frontul". „Cu ce am să le duc?" „O să avem noi grijă să trimitem un tren. Dacă l-am fi avut, le încărcăm de pe-acum". Vasile Dănacu îl privise cu atenție. Omul ăsta glumea? S-ar mai fi găsit nişte autocamioane, dacă ar fi vrut cu orice preț să le ia cu el, dar ghicise despre ce era vorba: voia să lase pe cineva care să-i acopere retragerea, ca să poată raporta mai departe că *el* s-a bătut până la ultima posibilitate. Cu trei tunuri, însă, nu puteai să faci mare lucru, mai ales că ceilalți aveau să bage de seamă că începuse retragerea şi că republicanii părăseau definitiv oraşul din motive strategice. „Nu credeți, totuşi, că ar fi mai bine să evacuați şi tunurile? Mai sunt vreo două sute de puşcaşi, pe care probabil că *rifanii* îi vor da peste cap". „Nu. Am zis. Tunurile rămân aici. Trageți cu ele până se fac praf. Trebuie să-i întârziem cât putem". „Bine, am înțeles". Salutase şi plecase. „Ei, cum a fost?" întrebase Neluțu Marcovici. „Cum să fie? Nu ghiceşti? Trebuie să păstrăm poziția şi să ducem şi tunurile la Madrid". „Cu ce? Pe aripioare?" „Asta nu mai ştiu". Apăruse Gheorghe Ladislau, comisarul politic cu care Vasile Dănacu împărțea comanda. Nu părea deloc îngrijorat, avea o față impenetrabilă, invariabil optimistă. Părea gata să țină un discurs de o jumătate de oră despre orice subiect. „Ai fost la comandant?" „Am fost". „Şi care sunt dispozițiile?" (Se prefăcea că nu ştie care sunt dispozițiile, deşi trecuse mai înainte pe la generalul Kalter.) „Cred că cunoşti dispozițiile. Se rezistă până la ultimul om şi, când nu se mai rezistă, se pleacă cu tunurile. Dacă avem cu ce le transporta". „Am luat măsuri. Gara este foarte bine apărată. Un tren va sosi din punctul cel mai apropiat în cel mult două ore. Totul e pregătit". Dănacu îl privea cu aerul că nu înțelege în ce limbă vorbeşte. „Dumneata te-ai mai bătut până acum?" „Ce-ntrebare e asta? Crezi că eu m-am distrat în Spania?" „Te-am întrebat, pentru că, dacă ai fi participat la vreo luptă

până acuma, ai şti că în război un tren programat nu înseamnă că şi soseşte la vreme. Adversarul află şi el când celălalt slăbeşte şi, mai ales, te simte când o iei la fugă". „Şi ce-ți spune dumitale că o s-o luăm la fugă?" „Proporția numerică. Sunt matematician. Ştiu ce înseamnă să te baţi zece contra o sută. Oamenii noştri sunt prost alimentați, n-au muniție, sunt demoralizați. Ne trebuia o victorie în sectorul ăsta, şi n-am avut-o până acum. Cu ştirile şi marşurile de la radio nu putem să le ținem moralul". Gheorghe Ladislau strâmbase din nas. „Iar defetismul dumitale!" „Nu-i niciun defetism, tovarăşe! E vorba de sacrificarea unor oameni care n-au nicio vină! Oamenii se bat cu mult curaj, dar curajul n-ajunge într-o luptă inegală. Mai trebuie şi altceva". Celălalt îi întorsese spatele. Era sistemul lui de a termina o convorbire care nu-i mai convenea. O mai făcuse în câteva rânduri în ultimele două luni şi de câteva ori simțise nevoia să-l înjure, dar se stăpânise cu greutate. „Ce fel de om de partid o fi ăsta, nu înțeleg! Unde o fi învățat el să nu se lase contrazis? Nu primeşte nimic. Ce spune e sfânt! Dar aici nu-i la mă-sa acasă! Aici e vorba de viețile unor oameni care au venit de bunăvoie ca să apere o idee. Şi nu în felul ăsta se apără o idee, omorând cât mai mulți oameni fără să-ți pese!" Cum presupusese, soldații din *Tercio*, veterani ai luptelor, simțiseră slăbiciunea celor din fața lor. După evacuarea grupului de comandă, urmaseră totuşi două zile de linişte. „Ăştia pregătesc ceva, spunea Neluțu Marcovici. Îi cunosc. Când se fac că plouă, urmează ceva urât". Cei două sute de puşcaşi cu care rămăseseră păreau liniştiți, deşi ştiau ce-i aşteaptă. Săpaseră tranşee, linii de evacuare, poziții de retragere, poate că şi prezența celor trei tunuri care mai funcționau le dădea o oarecare siguranță, numai că, în dimineața celei de-a treia zile, începuseră bombardamentele aviației. Parcă niciodată nu se lansaseră atâtea bombe pe

metrul pătrat. *Junkers*-urile veneau în valuri de câte douăzeci-treizeci şi pisau gara şi împrejurimile. Dibuiseră şi fosta şcoală de ucenici, în care se aflau răniţii. Deocamdată trăgeau în jurul ei, bănuind că acolo îşi ascund alimentele şi se află antiaeriana. Cât priveşte prima linie de rezistenţă, ea fusese de mult reperată cu ajutorul observaţiei aeriene şi, cu telemetrele, se stabiliseră distanţele pentru artileria fascistă, care începuse să tragă şi ea cu precizie în după-amiaza aceleiaşi zile. „Se întâmplă ce mi-am închipuit! Sunt în avantaj, au şi aviaţia cu ei, degeaba am telefonat la Madrid să trimită vânătoarea încoace, nu se vede nimic. Dacă mai întârzie, vor găsi numai cadavrele noastre".

După alte două zile, situaţia era neschimbată. Pierduseră încă două tunuri, care fuseseră lovite în plin la un bombardament. Cele intrate în reparaţie urmau să fie gata abia peste o zi, dacă nu cumva observatorii aerieni aveau să dibuie atelierul lor, vârât în subsolul fostei şcoli de ucenici. Muniţia se împuţinase şi cei de la Madrid trimiteau numai încurajări. Vânătoarea era angajată în apărarea capitalei, trebuiau să reziste. „Atâta ştiu: rezistaţi, rezistaţi! Dar cum? nu-şi pune nimeni întrebarea. N-o să mai putem rezista multă vreme". Generalul Kalter fusese inflexibil. „Luptaţi până la ultimul om şi nu vă întoarceţi fără tunuri, în orice stare ar fi ele!" După încă 24 de ore îl căutase pe Ladislau Gheorghe, care îşi făcea treaba în fostul birou al generalului, scriind rapoarte peste rapoarte. „Ce-i cu dumneata?" „Trebuie să evacuăm poziţiile". „N-ai citit ordinele generalului Kalter?" „Le-am citit, dar el acum se află departe de noi. Înseamnă să ne sacrificăm toţi oamenii". „Asta a şi ordonat generalul Kalter, să luptăm până la ultimul om". Vasile Dănacu nu se mai putuse stăpâni: „Tovarăşe, sau cum să-ţi mai spun, dumneata eşti comisar politic, sau ce naiba eşti? E vorba de aproape o sută de oameni, câţi au rămas, şi fără arme, că ceilalţi o sută stau ciopârţiţi prin

curtea spitalului de campanie. Vrei să-i omorâm şi pe ăştia care au mai rămas? Îţi iei dumneata o asemenea răspundere? Dă telefon să vină trenul ăla de care vorbeai şi hai să încercăm să ieşim din încercuire". Gheorghe Ladislau avea o figură împietrită. Părea surd. „Nu pot să fac altceva decât să execut ordinele. Nu ne mişcăm de aici". După alte 24 de ore, în tranşee mai rămăseseră treizeci şi doi de puşcaşi şi câţiva artilerişti. „Peste un ceas vor ataca. Îi vor face pulbere şi pe ăştia", zisese Vasile Dănacu lui Neluţu Marcovici. Tunurile scoase din atelierul de depanare funcţionaseră bine câteva ore, dar se terminase muniţia. Era sfârşitul. Se dusese din nou la baracă şi deschisese violent uşa. „Tovarăşe Ladislau, am ordonat evacuarea tranşeelor şi pornirea în marş spre gară". „Cine a dat ordin?" „Eu am dat ordin. Comandantul puşcaşilor a murit acum două ceasuri. Sunt cel mai mare în grad aici. Îţi ordon şi dumitale să-ţi strângi lucrurile şi să ne urmezi!" „N-am s-o fac". „Poate vrei să cazi prizonier la fascişti. Asta e cu totul altceva". Scosese revolverul. „Te rog să mă urmezi". Neluţu Marcovici privea speriat la cei doi. Dănacu era murdar, nebărbierit, cum erau toţi de altfel. Plecarea asta îl scotea din sărite, dar alături, pe tărgi improvizate, urlau răniţii. Cei câţiva sanitari, zdrobiţi de oboseală, împreună cu doi doctori, nu mai puteau să facă faţă. Acum totul se rezolvase. Ladislau Gheorghe striga cât se poate de tare. „Ai să răspunzi cu capul. Să ţii minte că eu sunt comisar politic şi că m-ai ameninţat cu pistolul. O să ajungem noi la Madrid! O să dai socoteală!" „Puţin îmi pasă de ce are să mi se întâmple la Madrid! Deocamdată mă interesează nenorociţii ăştia". Se înserа. *Rifanii* aveau să bage de seamă abia a doua zi că nu mai au pe nimeni în faţă şi că ieşiseră din încercuire. Era ultima şansă. Cu un efectiv atât de restrâns, n-ar mai fi rezistat nici şase ore. Aproape de miezul nopţii, se aflau în gară. Vasile Dănacu dăduse ordin să nu se fumeze şi să nu

se vorbească. Gheorghe Ladislav telegrafia cuiva, probabil generalului Kalter. Vorbise la telefon cu dispeceratul trenurilor. Aveau nevoie măcar de două vagoane şi o locomotivă. Comunicaseră numărul răniţilor. Erau peste o sută. Cei de la dispecerat le atrăseseră atenţia că era nevoie de mai multe vagoane, dacă mai existau şi soldaţi şi armament şi că formarea unei asemenea garnituri cerea câteva ore. Vasile Dănacu îi smulsese telefonul comisarului politic şi strigase streinului de la capătul celălalt al firului: „Trimiteţi o garnitură cât de mică, câte vagoane aveţi! Dacă nu plecăm în trei ceasuri de-aici, înţelegeţi, în trei ceasuri, aceşti oameni vor muri degeaba!" Îi mai trebuise o jumătate de oră ca să-l convingă, pentru că marea plăcere a acelor inşi era să-ţi dea senzaţia cât de importanţi sunt ei şi câte sacrificii fac pentru a te ajuta. Transportarea răniţilor până la gară fusese un adevărat chin. Abia găsiseră nişte căruţe trase de nişte cai jigăriţi, luaţi de la ţăranii din jurul Teruelului. În sfârşit, către dimineaţă, trenul apăruse şi îmbarcarea în cele trei vagoane sosite mai durase un ceas şi jumătate. Vasile Dănacu privea neliniştit cerul care vestea zorile. Se înghesuiau unii peste alţii. Stăteau în tărgi suprapuse, ca sardelele, laolaltă cu sanitarii şi cu doctorii care le dădeau ultimele îngrijiri. „Şi tunurile?" strigase repezindu-se la el Gheorghe Ladislau în momentul în care părea că totul este pus la punct. Vasile Dănacu făcuse un gest de lehamite. „Unde dracu' au fost crescuţi ăştia, la ce şcoală?" Şi pe urmă, îi spusese: „După cum vezi, n-avem niciun vagon pentru tunuri. Şi aşa ele nu mai fac două parale". Gheorghe Ladislau părea că nu înţelege absolut nimic. „Dar nu se poate! Cum o să plecăm fără tunuri? Vei fi împuşcat, ţine minte ce spun. Eu nu mă mişc de-aici! Nu merg cu voi". „N-ai decât! se răstise la el Vasile Dănacu. Dacă pentru dumneata sunt mai importante «tunurile» decât oamenii, poţi să rămâi aici". Gheorghe Ladislau se repezise

spre el strigându-i: „N-ai să pleci, înțelegi? N-ai să pleci. Nu te las”. „Puțin îmi pasă că n-ai să mă laşi. Am să plec şi fără să-mi dai dumneata voie!” Şi făcuse semn şefului de tren care nu mai înțelegea nimic. Privea când la unul, când la celălalt. Erau gata-gata să se sfâşie. Cerul se lumina încet-încet, silueta gării putea să devină oricând o țintă pentru aviația franchistă. „Plecăm! ordonase Dănacu. Dacă te mai îndoieşti mult, te-mpuşc, eu comand aici”. După alte câteva minute, trenul pornise uşor şi Dănacu privise spre peron. Gheorghe Ladislau părea decis să rămână acolo, dar, când garnitura începuse să prindă viteză, îl văzură alergând şi aruncându-se în ultimul vagon. „Laşul, mârâise Neluțu Marcovici. Dacă ar fi rămas aici, parcă tot l-aş fi scuzat pentru toată tâmpenia lui”. „Pentru oameni ca el nu contează decât morții pe care poate să-i treacă în raport. Cu cât există mai mulți morți, cu atât ei cred că s-au bătut mai bine...”

Până la Madrid făcuseră câteva zile. Aceleaşi ocoluri, mereu bombardamente, ba şi trişaseră într-un fel, vopsind o cruce roşie pe vagoanele micului lor tren, ca să scape de aviația franchistă, care, în câteva ocazii, nu ținuse seama de avertismentul de pe aceste vagoane. La gara de mărfuri, unde soseau astfel de convoaie, îi aşteptau ambulanțele şi echipele sanitare. Din nefericire, pe drum mai muriseră cincisprezece soldați, dar nu mai avea importanță. Comandantul militar al gării îl condusese pe Vasile Dănacu într-un birou, spunându-i că trebuie să ia legătura cu generalul Kalter, care ştia de acest transport. Nu-l găsise la telefon. Un ofițer îi comunicase să se prezinte imediat la Ministerul de Război. „După chipul tău, se pare că te bucuri de o primire ca-n filme!” zisese Neluțu Marcovici. „Dar cum credeai că o să mă primească, cu flori? A avut grijă Gheorghe Ladislau să mă aranjeze încă de mult”. „Merg cu tine!” zisese Neluțu Marcovici. „N-ai decât, dar n-o să te

primească înăuntru". În spatele gării de mărfuri îi aştepta o maşină deschisă, militară. Pe urmă totul se învălmăşise într-o suită de lucruri absurde, pe care, acum, când căuta să le readucă în memorie, nu le mai înțelegea. Se aşteptase la tot ce putea să fie mai rău, chiar la judecarea lui de către o Curte Marțială, dar avea măcar satisfacția de a fi scăpat cu viață pe răniți şi pe cei câțiva soldați cu care ajunsese la Madrid. Îl întâmpinase într-un uriaş birou, cu ferestrele care dădeau spre un bulevard larg, chiar generalul Kalter, care nu-şi ridicase privirile, cercetând foarte curios un dosar pe care nu mai sfârşea să-l parcurgă. Vasile Dănacu salutase scurt şi aşteptase răbdător până când celălalt avea să termine mica lui comedie. Privise uriaşele hărți ale fronturilor, steguleţele roşii şi verzi, care marcau pozițiile trupelor, fotoliile de piele pe care stăteau întinse alte hărți şi, deodată, avusese senzația că îi vine să o rupă la fugă. Ce rost avea să fie ținut în picioare, să fie umilit în felul acesta? Era un ofițer al armatei republicane, un om care se bătuse şi-şi făcuse datoria; şi celălalt, din orgoliu, voia să-i pună în cârcă nişte vini imaginare, dar probabil că mai existau şi alții care aveau să judece lucrurile altfel. „Te rog să iei loc la măsuța de acolo şi să faci o declarație în scris, aşa cum s-au petrecut lucrurile". Nu ridicase privirile la el, îşi cerceta mai departe dosarele lui. „Ai cu ce să scrii?" „Da, am". Îşi scosese boneta, luase hârtie de pe un birou alăturat şi aştepta în mână cu vechiul lui stilou de student. Nu se grăbea, îi era foame, dar ştia că de-aici nu va putea să plece decât după ce se vor lămuri oarecum lucrurile. În biroul generalului începuseră să intre ofițeri şi curieri cu rapoarte. Suna telefonul din trei în trei minute, generalul Kalter se ridică şi se apropia de harta din spatele său şi pe urmă spunea nişte nume de localități, reluându-şi răsfoirea dosarelor. Când terminase, îi întinsese hârtiile. Erau vreo şase pagini, scrise mărunt, în germană, pe care generalul le citise cu răbdare,

ca şi când ar fi vrut să înţeleagă tot ce trebuia să înţeleagă. Făcuse un raport precis cu date, cifre, efective, indicând situaţia reală a acelui sector, pe care şi generalul Kalter îl cunoştea foarte bine. „Vrei o cafea?, întrebase într-o vreme. Eşti foarte obosit, probabil". „Da, sunt foarte obosit. O cafea mi-ar trebui. Vă mulţumesc". Un soldat le adusese peste un sfert de ceas două căni mari, aşezând una pe masa generalului şi una în faţa lui. Era o cafea foarte tare, pe care o bău cu înghiţituri rare, pentru că era fierbinte. Vântul de-afară sgâlţâia cercevelele, în biroul generalului era de-a dreptul frig. Dănacu nu-şi scosese mantaua, dar probabil că şi oboseala contribuise la starea lui. După altă jumătate de oră, în sfârşit, cu ochii lui roşii de nesomn, generalul îl privise. „Din ceea ce scrie aici se pare că au existat raţiuni ca dumneata să părăseşti poziţiile acelea, dar rămâne insubordonarea. Întâi, n-ai ascultat de ordine, evacuarea poziţiilor trebuind să fie hotărâtă de noi. În al doilea rând, poţi să fii învinuit pentru părăsirea armamentului în mâinile inamicului. Credeam că ne-am înţeles când am plecat eu. Tunurile acelea ne trebuiau şi aici". „Permiteţi-mi..." „Ştiu ce vrei să spui". „Lăsaţi-mă să vorbesc". „Poftim". „Acel armament nu mai exista. Era vorba numai de un tun care mai funcţiona, deşi nu mai aveam muniţie şi nici n-aveam cu ce să-l transportăm". „Trebuia să aştepţi acolo". „Ce să aştept, domnule general? Mai aveam mai puţin de cincizeci de oameni. Cei din bateria mea nu înţelegeau de ce nu părăsim poziţiile dacă nu mai avem muniţie. Trebuia să aleg între a le salva vieţile şi a salva armamentul". Generalul Kalter se ridicase în picioare. „S-ar putea ca dumneata să ai dreptate, dar aici este vorba de un principiu, de disciplină. Trebuia să asculţi de ordine, şi nu de raţiune. Asta o ştiu toţi militarii. Dumitale ţi s-a dat un grad, dar ai rămas tot un civil. Şi asta nu e bine. Dacă toţi s-ar lua după raţiune, o armată ar fi un fel de adunătură în care fiecare ar face ce

vrea. Tocmai cu asta am avut de luptat până acum, şi, când credeam că am reuşit să instituim disciplina, iată, un ofiţer face ceea ce ai făcut dumneata. Deocamdată am luat declaraţia şi urmează să vedem ce se va întâmpla cu dumneata la Consiliul de Război. Te-aş ruga să aştepţi la Hotel *Highlord*, unde eşti repartizat, convocarea noastră. Este un fapt care nu intră în competenţa mea, dar te rog să mă crezi că am să subliniez comportarea dumitale foarte bună dinainte de această insubordonare. Eşti liber". Vasile Dănacu salutase fără niciun alt comentariu, părăsind încăperea. Neluţu Marcovici îl aştepta jos, în curtea Ministerului de Război. Era frig, pavajul, pe care se aşezau din când în când stoluri de porumbei, aluneca. „Te-ai aranjat la *Dacia*, nu-i aşa?" Maşina care îi adusese îi aştepta la poartă. „La hotel *Highlord*", spusese Vasile Dănacu. Şoferul ambreiase şi îi dusese undeva pe un bulevard din centrul Madridului. „Domiciliu forţat?" întrebase Neluţu Marcovici. „Nu tocmai, răspunsese Vasile Dănacu, dar trebuie să avem răbdare. Lucrurile or să se lămurească". De atunci trecuseră câteva zile şi nu primise niciun fel de semn că cineva are nevoie de ei. „Trai pe vătrai", mârâia Neluţu Marcovici. Îl chema în fiecare dimineaţă pe Dănacu să se plimbe cu el, dar acesta nu voia să se mişte deloc. Într-a şasea zi, un curier îi adusese o convocare, prin care era chemat la Marele Stat-Major al Armatei, aflat undeva în spatele Prado-ului. Dănacu urcase nişte uriaşe scări de recepţie, întrebase unde poate fi găsit biroul colonelului Mangada, fusese îndreptat pe nişte coridoare de marmură împodobite cu gobelinuri şi ajunsese într-un vestibul ale cărui ferestre erau acoperite până la jumătate cu saci de nisip. Pe nişte bănci de marmură aşteptau alţi ofiţeri, care nu păreau deloc impacientaţi. Delegaţi de pe front cu brasarde speciale, curieri, învârtindu-se de colo-colo, civili agitaţi, o lume amestecată. Din când în când, cineva era

strigat şi intra dincolo de o uşă grea de stejar, ieşind după o jumătate de oră sau numai după câteva minute. Între ei, Vasile Dănacu văzu câțiva cehoslovaci, câțiva garibaldişti care veniseră în grupuri aici şi doi bulgari care evocau atacul italienilor de la Guadalajara, povestind nişte peripeții care nu-l interesau. Undeva se bătea la nişte maşini de scris, doi civili îmbrăcați în haine militare, cu aerul unor profesori universitari, se plimbau cu mâinile la spate prin fața celor care aşteptau. „În spatele lui Franco se află miliardarul Juan Marc, spunea unul dintre ei, ascultă-mă pe mine. Dacă stăm şi ne gândim bine, el îi are de partea sa pe samuraii japonezi, Gestapoul, pe Troțki, pe arieni şi chiar pe filosoful Miguel de Unamuno". Vorbeau o franceză prețioasă, învățată probabil la liceele nobililor din Madrid, aveau un aer important, gesticulau în stilul mussolinian, care făcuse vogă în Europa din 1924 încoace. „Ziarişti, gândise Vasile Dănacu, numai ăştia vor să pară informați la fiecare oră din zi şi din noapte. Şi nu numai că vor să pară informați, dar îi informează şi pe alții cu această logoree pe care o au". „Pe când Girai, spunea celălalt, republicanul nostru, e urmat de țărănime, de câțiva profesori, de nişte studenți de stânga, de radicalii chinezi, laburiştii britanici şi anarhişti. Se pare că frontul s-a stabilizat, dar vom rezista? Trebuie să recunoaştem, până acum, o oarecare superioritate din partea franchiştilor. Şi dacă este să fim cinstiți, fără Pasionaria, Madridul cădea de mult. Ea a scos muncitorii din uzine şi ei luptă mai bine chiar decât soldații". „Cine-i Pasionaria asta? Am auzit de ea, dar n-am văzut-o niciodată". „Nevasta unui miner. Ar trebui s-o fi auzit. O dată a spus un lucru foarte frumos, am auzit-o eu cu urechile mele. E o mare oratoare: «Noi, comuniştii, tragem în trecutul nostru, în Spania Bourbonilor şi a lui Primo de Rivera!» Le venise rândul. Un soldat îi poftise în cabinetul colonelului Mangada. Mai aşteptase două ceasuri,

pe urmă li se spusese celor care erau la rând să revină după-masă la ora cinci, pentru că colonelul fusese chemat la preşedintele Republicii, Manuel Azana, şi Vasile Dănacu o luase pe jos, prin oraşul pe care nu-l cunoştea încă. Străzile păreau paşnice, mulţimea ocolea cioburile vitrinelor sparte, în faţa cafenelelor se vindeau îngheţate, pe care puştii le numeau *explozive*, îngheţate cu ciocolată sau ananas. În faţa băcăniilor erau cozi la zahăr, cineva se văita că nu mai găseşte stilouri şi articole fotografice; în limuzina autoplan, în care-l văzuse şi la Barcelona, trecea cântăreţul Marcellino, fălos, salutând în dreapta şi-n stânga mulţimea care-l aclama. Era gras, mic, brunet, cu părul lins, cu o dantură de o sănătate insultătoare. Alături, mărşăluiau ţărani încă înarmaţi cu flinte cu cremene, cu cuţite lungi, *navajas*, la brâu. Se simţea strein în această mulţime preocupată, care nu mai avea veselia primitoare a celor de pe Ramblas. Se aşezase la o micuţă cafenea, lângă un geam aburit, privind la cei care intrau şi ieşeau, oameni care aduceau a comercianţi şi a industriaşi, îmbrăcaţi bine, cu un aer preocupat, vorbind despre plecări în Abisinia, Paraguay sau Manciuria. Aveau un aer sătul şi umblau însoţiţi de secretare tinere, foarte frumoase, care beau vermut cu paiul şi priveau absent la înghesuiala de la mese. Erau reprezentanţi ai unor firme de armament, probabil, împuterniciţi ai marilor agenţii telegrafice sau producători de filme. Între ei puteau fi văzuţi şi piloţii ingineri din *Brigada internaţională*, foşti gangsteri americani de-ai lui Capone, aventurieri din Indochina, terorişti italieni, canadieni care lucrau în aviaţia republicană, pândind când ieşeau pe Gran Via primele prostituate. Ceruse o cafea cu anason, molipsit de plăcerile lui Neluţu Marcovici, pe care regreta că nu-l luase cu el, pentru că l-ar fi ţinut de vorbă şi timpul ar fi trecut mai uşor. În cafenea se discuta cu voce tare despre José Díaz şi despre provocatorii care aruncau în

Madrid, în fiecare noapte, manifeste. Lumea nu părea deloc agitată când sunase alarma şi ar fi trebuit să coboare undeva în adăposturile din jur, dar nimeni nu se ridicase de la masă. Cineva spunea în gura mare că alt ministru decât Largo Caballero ar fi împuşcat până acum o mie de fascişti din Madrid şi ar mai fi rărit deputaţii trădători, care nu mai terminau cu şedinţele Cortesurilor şi nu hotărau nimic. De la o altă masă, un muncitor îmbrăcat în salopetă, rătăcit nu se ştie cum în această cafenea de lux, strigase celuilalt: „Nicio grijă, *señor*, noi, cei din cartierul Cărăbănchel, o să avem grijă de asta!" Se auziseră huiduieli şi fluierături, lumea era încă împărţită în două tabere, în partea dinspre fundul cafenelei câţiva tineri îmbrăcaţi în pantaloni de şeviot şi-n haină, care sfidaseră probabil frigul de-afară ca să arate că nu le pasă, cu batiste colorate în buzunarul de sus, strigau celor de la masa unde se propusese împuşcarea celor o mie de fascişti: „Mai bine i-aţi împuşca pe proştii din armată, care au instaurat haosul! Unde este aviaţia noastră, unde sunt tancurile, unde este disciplina?" Spiritele se încinseseră, pentru câteva minute, erau gata de bătaie. Apăruse o patrulă cu brasarde roşii şi toţi tăcuseră. Dănacu mai ceruse o cafea cu anason şi mâncase nişte alune prăjite. Nu-i era foame. N-avea niciun chef de nimic. La cinci se afla din nou în faţa uşii masive de stejar cu încă alţi douăzeci de inşi care primiseră numere şi pe care probabil avea să-i apuce miezul-nopţii aşteptând. După încă o oră, fusese introdus în cabinetul colonelului Mangada. Era un bărbat cărunt, vioi, cu un surâs binevoitor, unul din vechii ofiţeri ai armatei republicane. Se ridicase în picioare, când îl văzuse. „Deci dumneata eşti? Ia loc". Îi arătase un fotoliu în faţa biroului. „Am citit declaraţia pe care ai dat-o. E un caz destul de complicat. Eu am fost însărcinat cu instrucţiunea cazului respectiv. Cred că ceea ce ai scris dumneata în această declaraţie este foarte limpede, eu nu vreau să te

interoghez, asta o va face altcineva, sper, nu un judecător militar, pentru că mie nu mi se pare un caz pentru tribunalul militar. Poți să-mi spui, pentru mine numai, era o situație în care nu se mai putea face nimic? Ar mai fi existat vreo şansă pentru cei pe care îi comandai dumneata să mențină pozițiile părăsite?" „Niciuna. Aveam vreo cincizeci de puşcaşi, nici atâția măcar, şi câțiva artilerişti. Proporția era de douăzeci la unul, nici nu ştiu de ce n-au atacat. Muniția lipsea, cum am scris în declarație, cred că lucrurile sunt foarte limpezi". Colonelul Mangada îşi notase într-un carnet cele ce auzise şi pe urmă spusese cu un surâs binevoitor. „În ceea ce mă priveşte, asta e totul. Nu mai am nicio pretenție. Acum să aşteptăm ce vor hotărî alții". Îi strânsese mâna, şi se despărțiseră după un salut scurt. După aceea, la hotel *Highlord*, privind o înserare de iarnă deasupra Madridului, de la etajul opt, nu se simțea nici trist, nici vesel.

„Cum s-ar zice, suntem în faliment, glumise Neluțu Marcovici. Putem să ne apucăm de afaceri. Pentru noi războiul s-a terminat. Să ştii că mi-am luat măsuri. Am trecut pe la *Carcel Modelo*, închisoarea din Madrid, unde se află numai lume bună. Fascişti, sabotori, foşti miniştri, să tot trăieşti acolo". „Ei, deocamdată, ne aflăm la *Highlord*, avem ce mânca, să avem răbdare". „Apropo, ai văzut fetele de jos, din restaurant? Au adus şi orchestră, să ne mai distreze, să mai uităm de necazuri". Lui Dănacu numai de asta nu-i ardea, dar se prefăcea că înțelege. „Sunt două franțuzoaice. Pe una o cheamă Solange şi pe cealaltă Mireille. Le tragem la sorți". „Şi n-au niciun iubit?" „Cât am băgat eu de seamă, nu. Ruşii beau în camerele lor şi nu coboară decât când sunt mai mulți. Nemții, după ce sting şase sticle de bere, adorm. Franțuji n-am prea văzut pe-aici, aşa că rămâne tot Peninsula Balcanică cu afacerile sentimentale. Nu vrei să ți le prezint? Dacă te interesează,

am şi două costume de haine. M-am gândit la toate. În oraş nu-i chip să umbli civil, că te întreabă toţi de acte, dar măcar când e vreo serată să arătăm şi noi ca doi domni, că mi s-a urât cu milităria, ţi-o spun drept". Vasile Dănacu mormăise ceva, dar după vreo două ceasuri hotărâse că era mai bine să trateze lucrurile aşa cum se prezentau. Se îmbrăcase într-un costum de lână; hainele nu i se potriveau, îi erau prea largi, aşa că scotoci printre puţinele lui lucruri şi găsi un pulover şi coborî cu Neluţu Marcovici. Acesta făcuse un gest cu mâna: „Să ştii că sunt avantajat. Franţuzoaicele sunt fete subţiri şi or să mă prefere pe mine". „Şi mai zici să le tragem la sorţi?" „Se înţelege că le tragem la sorţi, dar eu te previn la ce ne putem aştepta". Restaurantul era gol, perdele uriaşe acopereau ferestrele care dădeau spre Gran Via. Era rece, dar nu atât de rece ca în alte locuri. „Ăştia mai au voie să consume nişte păcură dimineaţa şi seara, spusese Neluţu Marcovici, care le ştia pe toate. Când se mai adună lume, se face şi mai plăcut. Vino, am masa mea rezervată". În mijlocul uriaşului salon curgea un havuz. Ultim lux al acestui oraş asediat, care mai ţinea să arate că, orice s-ar întâmpla, totul funcţionează bine aici. „Ce spui? N-au aşezat nici măcar saci cu nisip la ferestre. Vor să arate că puţin le pasă de război". „Şi noaptea, Neluţule?" „Noaptea, trag obloanele. Noaptea şi când sună alarma aeriană. Şi-au făcut o socoteală simplă. Cade o bombă? – sunt şaişpe niveluri până aici. Nu ne-ajunge. Dacă pică pe trotuar, obloanele de fier mai ţin şi ele ceva. Simplu! De ce să faci ceva când nu trebuie să-l faci? Unde mai pui că pe acoperiş există o antiaeriană care a făcut ravagii în rândul franchiştilor. Aşa că, ce bea domnul?" „Ce-o fi". „Lasă-mă pe mine". Şi făcu semn unui *maître*, îmbrăcat în *smoking*, care servea. Acela se apropiase, salutase scurt, le întinsese o *cartă* legată în piele şi aşteptase comanda. „*Dos anis del toro* ceruse mai întâi, pe urmă, nişte ţipari,

puțin pilaf cu scoici, midii, bere şi cam atât". Începuse să se descurce. Vorbea cu unele greşeli spaniola, ca şi Dănacu, care prindea foarte repede orice limbă streină şi lăsa impresia că se afla de mult în Spania. *Maître* se retrăsese. Dănacu privise mesele ovale care înconjurau uriaşul salon, în mijlocul căruia se dansa pe vremuri, probabil. Intraseră câțiva ruşi, tăcuți, cu fețe vesele, dar neafabili, neuitându-se la nimeni. Ceruseră votcă şi ceva de mâncare. Neluțu Marcovici întreba pe o fată care le aşeza farfuriile pe masă. „*Y chica*? *chiquita*?" Ea nu înțelegea ce vrea să spună. Neluțu Marcovici recursese, cum făcea totdeauna când nu se mai descurca, la alfabetul surdo-muților, simulând o bătaie în pian şi imitând pe cineva care cântă la o vioară, făcându-se în sfârşit înțeles. „*A*, *señoritas*! *Muy tarde*". „Neluțule, văd că te descurci, dragă! Ai făcut progrese în toate limbile pământului". „Da' cum crezi? Un buzunar deschis din care poate să se înfrupte orişicine, iată secretul existenței". Sosise *rachiul taurului*, pe care Neluțu Marcovici îl degustă cu mari delicii. „Ce spui?" „De unde l-ai mai scos şi pe ăsta?" „M-am informat. Un om trebuie să fie informat totdeauna". Cele două franțuzoaice apăruseră abia peste vreun ceas. Ei beau încă bere, privind cu alți ochi salonul hotelului *Highlord*, în care se mai strânseseră câteva perechi, nişte aviatori americani şi câțiva civili agresivi, care se simțeau ca la ei acasă. Din orchestra de altă dată nu rămăsese nimeni, cele două fete erau venite cu corpul voluntarilor francezi şi lucrau la un spital din Madrid în timpul zilei, iar seara cântau aici de plăcere, fără să fie plătite. „Aia micuță este Mireille. Dacă vrei, ți-o cedez. E mai frumoasă decât Solange. Mă ştii. Totdeauna am fost generos şi în materie de femei nu sunt prea pretențios". „N-o să-mi pierd dreptul meu de a o câştiga la sorți", spusese Dănacu, pe care berea băută îl mai înveselise puțin. „Bine, cum vrei". Scosese *un peso* şi-l aruncase în sus, ascunzându-l sub

palmă. „Cap sau pajură?” întrebase. „Pajură, zisese Dănacu”. „Poți să alegi”. „O aleg pe Solange, pe violonistă”. „Bine, s-a făcut. Sorții şi-au spus cuvântul”. „Sper că nu te-ai prefăcut şi că-ți plăcea, de fapt, cealaltă”. „Nu, *parole d’honneur*”. Scoicile fuseseră bune, midiile la fel, pilaful pregătit ca pe timpuri, fetele cântau *Concertul pentru deschiderea canalului Versailles*, de Lalande, acompaniate de doi trompeți improvizați, doi soldați americani, care urmăreau partitura, trăgând cu ochiul la pianistă şi la violonistă, care o ştiau pe dinafară. Obloanele de fier fuseseră lăsate peste ferestre şi înăuntru se aprinseseră toate lumânările. Afară se anunța o noapte rece, plină de vânt, care le făcea să pâlpâie şi pe tavanele nespoite de multă vreme se vedeau acum mirifice pânze de păianjen, argintii, un fel de țesătură de mătase. Candelabrele electrice păliseră, undeva, sus, şi în jurul meselor rămăsese numai pâlpâitoarea, dulcea, galbena lumină de lumânări care nu scoteau fum, nişte lumânări înfipte în sfeşnice de argint, trompeții salutau apele nevăzute ale canalului Versailles şi totul părea sărbătoresc, iar Dănacu uitase întrevederea cu generalul Kalter, uitase de îndârjirea neputincioasă a comisarului său politic şi de ceea ce se afla înainte. *Maître* adusese două înghețate în formă de cactus, din fistic verde, o adevărată operă de artă, la care toți mesenii priveau cu curiozitate. „Din partea casei, spusese. Vă rugăm să gustați”. Şi Neluțu Marcovici, mare amator de dulciuri, începuse s-o cioplească cu mişcări lacome, cu lingurița. *Concertul pentru deschiderea canalului de la Versailles* se terminase. Trompeții, cu obrajii îmbujorați, îmbrăcați în salopete simple, salutau pe cei de la mese, care îi aplaudau discret. Fetele în rochii lungi şi albe căutau alte partituri. „Neluțule, am impresia că franțuzoaicele nu te cunosc, nu dau niciun semn, nimic. Parcă nu v-ați văzut în viața voastră”. „Ce vrei, domnule, crezi că suntem în grădina

publică şi cântă fanfara gardienilor publici? Sunt fete de comitet, discrete, ia te rog, să nu mă faci de râs! Şi nu mai bea bere, că nu se mai poartă; după înghețată, îți trebuie altceva". „Dacă vrei să ştii, nu mai beau nimic. Este foarte frumos şi fără să beau. Nu-ți place hotelul ăsta?" „Păi, să vezi că nu-mi place deloc. La altele au paturi vârâte în perete. Apeşi pe buton şi sare canapeaua". „Şi ție-ți plac asemenea hoteluri americanizate?" „De ce nu?" Una din fete, cea blondă, ridicase ochii deasupra viorii privindu-l pe Neluțu. „*Mucha suerte*", făcuse, ridicând paharul Neluțu Marcovici. Dănacu îl privea admirativ. „Sunt bune şi femeile la ceva, ascultă la mine. Te obligă să înveți repede o limbă streină". „Ai băgat de seamă? Să-ți spun ce cred eu. Nu sunt Robert Taylor. Mă cheamă numai Neluțu Marcovici. Dacă n-aveam papagal, muream de foame. Ştii de ce mă iubesc femeile? Pentru că le distrez. Le spun toate tâmpeniile. Ele nu vor decât să râdă. Atât. Dacă ai învățat lecția, eşti un om făcut". Şi, deodată, Neluțu Marcovici îşi adusese aminte de ceva. „Spune-mi, am vrut de multe ori să te tot întreb. Odată începuseşi să-mi povesteşti şi te-ai oprit. Ce te-a făcut să vii în Spania?" Solange, fata cea blondă, cânta o piesă de Kreisler, dovedind multă virtuozitate. Cel mai atent o ascultau ruşii, care o aplaudau furtunos după fiecare cântec. „E un secret?" întrebase iar Neluțu Marcovici. „Nu e niciun secret, Neluțule. Eram student la *Politehnică*..." „Da... Mai mi-ai spus. L-au bătut pe profesorul de matematică, sau aşa ceva". „Nu numai pe el. M-au călcat şi pe mine în picioare şi pe prietenul meu cel mai bun, unul pe care-l chema Ionel Chiroiu, un băiat foarte bun". „Şi tu de ce nu i-ai bătut?" „Erau mai mulți şi acolo, până mă voi întoarce eu, n-am să pot să-i bat. Am venit aici unde pot să omor câțiva dintre ei, şi am şi făcut-o. E o revanşă, recunoaşte. Poate că o să reuşim să-i învățăm minte, aici sau în altă parte. Trebuie învățați minte. Pentru asta am venit. Şi ar mai fi

ceva. Nu ți-am spus cum îl chema pe profesorul pe care l-au bătut". „Nu. Nu mi-ai spus". „Teicher. Era un evreu, ca tine. Nu l-au bătut pentru că era un profesor prost, nu l-au bătut pentru că dădea note proaste la studenții leneşi, l-au bătut, pur şi simplu, pentru că era evreu. Şi asta nu se poate suporta". Neluțu Marcovici tăcuse multă vreme, privind la cele două fete care cântau neobosite, cu mici întreruperi, cât să schimbe partiturile. „Ştii ce, spusese el în cele din urmă, începe să mi se facă ruşine". „De ce?" „Pentru că eu am venit aici numai de dragul aventurii". „De ce crezi că numai de dragul aventurii? Ai venit pentru că, probabil, nu mai puteai să rabzi să ți se spună de câte ori aveai chef sau nu: jidane! Să ştii că ăsta este un motiv foarte serios. Şi nu mai face pe nebunul că ai văzut filme cu Tom Mix şi că ai venit aicea să te joci de-a războiul. Spune drept, când ți-a fost frică?" „Tot timpul, să fiu al dracului, dacă nu mi-e frică tot timpul. Dar n-o arăt. Şi ştii de ce mi-e frică? Nu că am să fiu omorât, că asta nu înseamnă nimic. Mi-e frică numai să nu mă schilodească. Atunci când m-a îngropat obuzul ăla, crezusem că s-a terminat cu mine. N-aveam nicio pretenție «N-ai vrut, Neluțule, să stai cu săndălarii tăi, n-ai vrut să-ți vezi de meseriile pe care le ştii, ai venit la război. Na război! aşa-ți trebuie!» Şi stând în groapa aia şi aşteptând să mor, pentru că eram convins că voi muri, nu-mi părea rău decât că n-am să mai văd Parisul. Să vii tu, Neluțu Marcovici, fiul lui Marcovici ăl bătrân, tocmai din fundul Moldovei, de la Bacău, până la Paris şi să ajungi să te bage lumea în seamă, să cunoşti ditamai prinți ruşi, barosani, oameni cu idei, că am înțeles măcar pe jumătate ce vorbeau ei acolo, la templul masonic, dar învață Neluțu tot, şi-o ia de la cap, şi-atunci să-l vezi! Numai că, uite, cum scosesem capul de la cutie, mi-au luat piuitul. Ei, şi când mi-am dat seama că totul se terminase cu bine şi că o să rămân fudul de o ureche, dacă nu de amândouă, ce mi-am zis: «Tot mai bine Neluțu surd,

decât Neluțu mort.» Şi pe urmă, parcă a fost mai uşor. Mi-e frică şi acum. Ştii de ce dorm atât de puțin? Probabil tot de frică. Nu vreau să fiu omorât în somn. Vreau să ştiu când o să mor. Să vorbesc cu mine însumi, să-mi spun nişte lucruri pe care le ştiu numai eu. Şi, pe urmă, gata, pot să pun mâinile pe piept şi: «Adio, Neluțule!». Numai că în război nu te lasă nimeni să faci treaba asta. Auzi purcica, bagi capul la cutie şi nu ştii unde cade. Vine o schijă, ți-a tăiat beregata – şi gata! Am văzut atâtea filme de război... Cred că ăia exagerează. Dacă stau bine şi mă gândesc, războiul e mai crud pe pânză decât în realitate! Au ei prim-planurile alea, au vopseaua aia, care vrea să însemne că curge sângele, se schimonosesc actorii, nu prea seamănă cu ce se întâmplă aici. Am văzut destui murind. Nu morții sunt înspăimântători, ci muribunzii. Cel mai îngrozitor muribund pe care l-am văzut a fost cel de pe Ramblas, de la Barcelona. Cel cu gâtul tăiat. Parcă era o găină scăpată de sub cuțit. Şi nu sângele care-i curgea pe haine era îngrozitor, ci privirea. Aşa ceva nu se poate uita. Asta dacă ar vedea, dacă ar putea un actor să joace, privirea muribunzilor care înțeleg abia într-o ultimă secundă că mor fără să ştie de ce". „Frica miroase urât", zisese Vasile Dănacu. „Asta am citit-o într-o carte. Ăla era un civil. Soldații nu mor aşa". „Ce dracu' ne-a apucat pe noi să vorbim astă-seară despre moarte? Parcă am înnebunit..." Neluțu Marcovici îi comandă lui *maître* să le aducă o sticlă de *Fundațior*. „Sau vreiizarra?" îl întrebase pe Dănacu. „Asta ce mai e?" „Un *liqueur*. Sau o *strega*, o băutură italiană". „Prea muiereşti pentru mine. Nu vreau aşa ceva". „Atunci un *Rioja alta*. Un vin". „Asta da", şi pe urmă, lovindu-şi fruntea cu palma: „Dar de unde dracu' ai învățat tu toate astea?" „Simplu! Colecționez liste de băuturi şi de feluri de mâncare. Am un teanc şi de la Paris. Dacă apuc să mă întorc, ele îmi vor reaminti de locurile pe unde am trecut. Îmi vor aduce aminte de fetele alea, de *beținane*,

cărora O'Grady le spunea „*poivrottes*", *de* romul *Saint Jammes*, de *tournedos*-urile cu *sauce béarnaise*, de toate finețurile Parisului. Mă vezi pe mine în Bacăul acela, stând cu prietenii după câțiva ani, cu săndălarii mei, cu croitorii mei şi povestindu-le: «Pe când eram la Paris, şi beam un rom de Martinica, cu prietenul meu, Dănacu, pe terasă la Coupole, sau când luam cu el nişte stridii *à la portugaise*, sau *frittures*, voi ştiți, nenorociților, ce sunt alea *frittures*, nişte peşte fript, tolomacilor!» Ei, spune, nu merită pentru atâta să vii până aici, ca să poți să le vorbeşti de o omletă de cartofi – *pătatos* –, să le spui că ai băut Feitos sau că ai mâncat caracatiță, în octombrie, cu vin alb de Riviera, la Puerta del Carmen, pe Drumul Francez?" „Asta unde dracu' mai este?" „Mă priveşte. Eu n-am stat în hotel. Eu nu dorm, viața e scurtă. De acum pot să îmbătrânesc. Am ce povesti. E-he, câte cafenele, câte cârciumi. *Dôme*, *Select*, *Lipp*, *Vikingii*, *Deux Magots*, *Closeries des lilas*, vinul *Château Neuf du Pape*, sau *Cherry sec*. Ah, ce viață am dus la Paris!" „Când dracu' ai dus-o? Ai început să mi te lauzi şi mie, cu care ai venit până aici?" „Ce contează! Pot să povestesc o viață. Mi-ajunge. Pentru toate rudele mele puchinoase din Bacău, pentru toți meşterii ăia care cos cu acul în cine ştie ce sat pierdut, pentru toți meşterii mei săndălari, care m-au învățat să împung cu sula, eu sunt Unchiul din America, pot să le dau un creion de doi bani sau o țigară *Caporal*, pe care o fumează cei din *Legiunea streină*, pot să le aduc nişte pânzică de pe Grivița şi o cămaşă de patruzeci de lei, cumpărată din cine ştie ce dugheană din Buzeşti, căreia să-i cos o etichetă, dacă vrei să ştii, am un sac de etichete de pânză cu care am să fac fericite neamuri întregi, am să cos aceste etichete pe cămăşile luate de unde vrei şi ei or să creadă că sunt luate din Paris. Mi-am cumpărat timbre de peste tot. Am plicuri cu firma hotelurilor, chiar dacă voi sta undeva, în cine ştie ce oraş din fundul României, ei vor

crede că le scriu de la Paris sau din Spania. Vor vedea pachetele învelite în hârtie cerată de la *Gallerie Lafayete* sau de la *Samaritaine*. Vor fi fericiți, vor îmbrăca cămăşile făcute la Buhuşi şi vor crede că vin de la Paris. Spune, nu merită pentru asta să faci chiar un război?" De masa lor se apropiase silueta subțire a fetei cu vioara. „*Bonsoir*, Neluțule. *Comment allez vous*?" „*Bonsoir*, *Solange*". Neluțu se ridicase în picioare şi-i sărutase mâna: „*Mon ami*, Dănacu, *ingénieur et professeur à l'École Polytechnique*". Dănacu îi sărutase şi el mâna. „*Enchantée*, *messieurs*". Neluțu o invitase să se aşeze. „*Et votre amie*, *Mireille*?" „*Ah*, *Mireille*, *sera tout de suite avec nous*. *Elle est un peu enrhumé*, *elle est partie pour quelques secondes*, *pour enfiler un pulover*". Neluțu făcuse un semn lui *maître*, care sosise ca totdeauna fără să se grăbească, cu un aer condescendent, aducând sub braț lista şi ascultând cu atenție concentrată comanda dată de Neluțu. „*Un amontillado*?" o întrebase pe fată. „*Es muy flamenco*". „O, ai învățat spaniola, Solange. Dar să ştii că ceva mai bun nu au. Ascultă-mă pe mine. Un amontillado e exact ce-ți trebuie". „*Mais*, *mon chou*, *l'amontillado est surtout pour les guerriers comme vous*, *pas pour les femmes*. *Nous*, *les français*, *nous preferons la champagne*". „Perfect, atunci şampanie. Numai să vedem ce se potriveşte la chestiunea asta?" „Ştiu ce se potriveşte. Mănânc de câteva luni aici". Se întoarse peste umăr şi-l întrebă pe *maître* dacă au un fel de mâncare pe care-l numise în spaniolă. Aveau. Neluțu, care era pofticios, ceru şi el. După aceea, un *lechón* cu legume, care era un fel de fiertură făcută din picioarele din față ale porcului. „Trebuie să ai un stomac foarte bun pentru asta, comentase. Aici m-am obişnuit cu toate". „De unde veniți? A, dar ce mai întreb eu? Dacă eşti prieten cu Neluțu, probabil că eşti român". „Chiar aşa". „Şi nu v-ați săturat de războiul ăsta?" „Încă nu! Dar dumneata? Ce poate aduce pe

o fată în Spania pe o asemenea vreme?" „Până în '36 veneam în vacanțe, în Spania, cu părinții. Iubesc Spania pentru că o cunosc foarte bine". „Dar nu mai e Spania dumitale". „De ce să nu mai fie Spania mea? Este exact aşa cum am cunoscut-o. Dacă n-ar fi bombele şi casele incendiate, ar fi tot Spania mea. Dar asta nu o modifică. Vreau să-i arăt în felul meu cât o iubesc". De masa lor se apropiase şi cea de-a doua fată, Mireille. Tot mică, tot subțire, cu ceva şovăitor în atitudine, cu nişte ochi vii, cercetători, privindu-l pe Dănacu cu o curiozitate neascunsă. Bărbații se ridicaseră în picioare şi-i făcuseră loc la masă. Neluțu o aşezase lângă el. „Să ştii că am dat cu banul, Mireille! Pe tine te-am câştigat. Solange îi aparține prietenului meu". Fata părea că nu se amuză. „Ce obiceiuri sunt astea, să trageți femeile la sorți?" „Ca să nu ne batem până la urmă". „Suntem atât de frumoase?" „Ce spui?" îl întrebase pe Dănacu. „Sunteți foarte frumoase amândouă". Neluțu Marcovici o întrebase şi pe Mireille ce vrea să mănânce, făcând din nou un semn şefului de sală, care venise netulburat, cu acelaşi mers egal, aducând *carta* sub braț, zâmbind şi întinzând mapa de piele, pe care era scris *Hotel Highlord*, fetei. „Spune-mi ce ați cântat la început când ați fost acompaniate de trompetiştii aceia teribili?" întrebase Dănacu. „Nu erau deloc teribili. Cântau foarte prost. Să nu credeți că-i detest, doar aveam nevoie de ei. Era un concert de Lalande, numit *Concertul pentru deschiderea canalului de la Versailles*..." „Frumos titlu! Sunteți studente la Conservator, cumva?" „Nu. Cântăm numai când avem ocazia. Suntem prietene. Mireille, după cum ai băgat de seamă, cântă la pian şi eu la vioară. Cum ne-ați găsit?" Avea un fel ironic de a vorbi, lucru care nu-l impresiona pe Dănacu. Oricum, i-ar fi plăcut ca această camaraderie rapidă să nu fie condescendentă, nu erau nişte prostănaci, şi asta poate aveau să bage de seamă mai încolo. Deocamdată, Solange voia să nu-i lase cu impresia că sunt

distante. În tot acest timp cât trăise în Spania, măcar oamenii se obişnuiseră cu relaţii mai simple, puteau să discute deschis, ceva se pierduse, acea ipocrizie pe care o detesta Dănacu şi care, iată, dispăruse probabil din cauza primejdiilor de fiecare zi, a sentimentului de solidaritate, pe care-l naşte iminenţa unei primejdii care îi ameninţă pe toţi. „Nu-mi dau seama dacă aţi cântat bine sau rău, dar e atât de straniu să vezi două fete tinere, într-un hotel bombardat, în faţa unui salon aproape gol, interpretând un concert. Apropo, tare aş vrea să ştiu, cum a făcut cunoştinţă cu voi ipochimenul?" şi-l arătase pe Neluţu Marcovici. „Foarte simplu, se amestecase acesta în vorbă. Am spus că sunt un miliardar în trecere prin Madrid şi că mi-ar face plăcere să cunosc două artiste desăvârşite, pe care asistenţa de aici, formată din soldaţi, nu poate să le aprecieze cum trebuie. Ascultă, am eu mutră de miliardar? se adresase lui Dănacu. Fetele astea m-au mirosit că sunt un om cumsecade, asta e. Nu-i aşa, Mireille, nu-i aşa, Solange?" Un chelner le adusese o sticlă de şampanie. „Să mă ia naiba dacă înţeleg cum puteţi voi să beţi toată ziua, bună ziua, şampanie. Dar omul, cât trăieşte, învaţă". Solange nu-l asculta. Mânca cu poftă, neaşteptând-o pe Mireille. Avea un fel franc de a privi toate lucrurile, de a nu se mira de nimic. „Spune-mi, Solange, pot să-ţi spun pe nume, nu-i aşa?" „De ce nu?" „Ai părinţi? De obicei fetele ca voi nu sunt lăsate de capul lor". „Să nu ne credeţi nişte prostituate. Suntem studente la limba engleză, am făcut un curs scurt de spaniolă, înainte de a pleca, am învăţat puţină medicină şi iată-ne aici. În timpul zilei îngrijim de răniţi, seara cântăm ofiţerilor în trecere prin Madrid. Avem şi două rânduri de logodnici". „Ei, cum aşa?" „Foarte bine. Câte unul în Franţa şi câte unul aici. Voi sunteţi tranşa a treia. Va trebui să ne gândim foarte mult înainte de a alege". „Ce spui, Neluţule?" îl întrebase. „Să ştii că nu glumesc. Mi-au spus de la început să n-am nicio

pretenție. La ele acasă, Mireille este logodită cu un fel de campion de ciclism, parcă aşa am înțeles, care spune că a câştigat de două ori Turul Franței, dacă nu s-o lăuda, iar aici, până a nu apare miliardarul Neluțu Marcovici, locul nostru a fost ținut de doi piloți de linie. Naționalitate necunoscută". „Aşa-i?" întrebase Dănacu. „Exact ceea ce auzi". „Şi logodnicul lui Solange din Franța ce făcea? Probabil că e logodită cu Marcel Cerdan". „Nici chiar aşa! Logodnicul meu este chirurg, chirurgie estetică, dacă ați auzit. Lucrează pentru gangsterii de peste Ocean, cărora, contra zece mii de franci, le schimbă chipul". Dănacu nu ştia dacă glumeşte sau vorbeşte serios. Solange avea totdeauna un zâmbet cu două înțelesuri pe buze. „Şi logodnicii de pe tărâmul sfânt al Spaniei, aviatorii? Ei ce sunt?" „Logodnicul lui Mireille, spusese Solange, este falsificator de bani. Un italian care pretinde că e actor de cinema, dar îi cunosc eu pe ăştia! Noroc că n-am bijuterii, că le-aş ascunde bine sau le-aş depune la o bancă". „Şi al dumitale?" „După cum se vede, am parte numai de tipi serioşi. Pilotul meu spune că este profesor universitar la Pisa. Oare o exista o Universitate la Pisa? Că au un turn înclinat în oraş, asta o ştiu, dar o Universitate?..." „Fetelor, ascultați la mine, intervenise Neluțu Marcovici, dacă sunt italieni, sunt mincinoşi. Probabil că au venit aici să facă avere". „Cum să facă avere?" se uimise Mireille. „Foarte bine. Armata republicană a închiriat şi nişte piloți. N-are destui piloți şi plăteşte oameni de meserie. Asta mi se pare foarte onorabil, nu-i aşa?" „De ce nu?" Dănacu le privea cu atenție. Nu aveau aerul unor nebune, dar un fel de a glumi care pe el îl intriga. „Şi unde sunt logodnicii dumneavoastră de-al doilea? Cum de v-au lăsat singure, într-un hotel plin de bărbați?" „A, să nu-ți închipui nimic rău despre ei. Ruşii au un fel ciudat de a face curte. Într-o seară au strâns toate florile de pe Gran Via şi mi-au înfundat pianul cu ele, zisese

Mireille. Beau votcă şi ne prrivesc câte patru ceasuri în şir. N-am văzut niciodată nişte oameni mai trişti. Când se ridică de la masă, sunt ţepeni, ai zice că se duc sus în camera lor ca să-şi tragă un glonţ în cap! Când îi întâlnim pe coridoare, abia ne salută, ca şi când s-ar scuza că i-am văzut că ne privesc". În clipa aceea, pe uşa batantă a salonului restaurantului îşi făcu loc Gheorghe Ladislau. Primul îl zărise Neluţu Marcovici. „Ia te uită cine a intrat, parcă l-aş cunoaşte de undeva. Nu-ntoarce capul". „Cine e?" „Prietenul tău, Gheorghe Ladislau, care vrea să te trimită în faţa plutonului de execuţie!" Solange nu înţelegea ce spun cei doi, aşa că-l întrebă pe Dănacu: „Ce tot vorbiţi acolo?" „A, nimic important. Nu vreţi mai bine să mai bem ceva? Am avut o zi foarte încărcată astăzi". „Probabil că aşteaptă să le invităm sus, gândise Dănacu, dar n-am niciun chef de ele. Să se descurce Neluţu cu amândouă". Prezenţa lui Gheorghe Ladislau în acel salon îl enerva. Ar fi vrut să se ridice, dar ştia că se va comenta că de aia a ţinut să fugă de la Teruel şi să lase tunurile, pentru ca să vină aici, să petreacă cu damele! Probabil că împrejurarea asta avea să fie speculată foarte bine împotriva lui, dar tocmai de aceea avea obligaţia s-o şi facă, să-i arate lui Gheorghe Ladislau că nu-i pasă de aşa-zisa lui inflexibilitate. „Mergem sus? Putem să cerem să ne trimită în apartament câteva sticle de şampanie. Mi s-a făcut şi mie sete. Ai dreptate, Solange. Vremea e numai bună pentru o şampanie". Cele două fete se priviră una pe alta. „Ce te-a apucat?" întrebase Mireille. „Probabil că voi îl vedeţi pe individul din spatele meu. Nu pot să-l sufăr. Solange, sărută-mă, aşa cum ţi-ai săruta un logodnic. Îmi faci un serviciu, pricepi?" „Sigur că da". Şi-l sărutase cu o tandreţe gratuită şi graţioasă. „Merge foarte bine. Omul nostru parcă a fost lovit cu o măciucă în cap!" spusese Neluţu Marcovici, care-l avea în vizor. Dănacu făcuse un semn lui *maître*. Acesta se apropiase, îi spusese

despre ce e vorba şi toţi patru se ridicaseră râzând şi glumind în gura mare, ca şi când nu l-ar fi văzut pe cel aşezat la o masă, lângă uşa de la intrare.

„Aici locuiţi voi amândoi? întrebase Mireille. Dar e un adevărat apartament". „Şi ce te miră? spusese Neluţu Marcovici. E vremea când toate lucrurile foarte bune şi foarte rele se pot întâmpla. Un apartament pentru doi eroi. Cu ce să vă onoreze casa?" Apucase un prosop uitat de dimineaţă pe spatele unui scaun şi şi-l aruncase pe braţul stâng. „Ţigări! Şi dacă se poate *Chesterfield*", spusese Solange. „Sunteţi cam costisitoare, constatase şi Dănacu. Logodnicii voştri vă ţin prea bine. Trebuie să ştii situaţia reală. Suntem doi militari scoşi la pensie. Nu se ştie dacă săptămâna viitoare o să ne mai găsiţi aici şi dacă o să mai primim solda". „Dar ce aţi făcut?" „A, n-are nicio importanţă. Prostii!" Neluţu Marcovici, după ce căutase în dulapul unui birou frumos (apartamentul avea un salon de primire, două dormitoare, două băi, o debara pentru haine, dar splendida mobilă de hotel de lux era prăfuită, personalul de serviciu se împuţinase, o femeie urca abia o dată pe săptămâna ca să mă̆ture, liftieri nu mai existau, toată lumea se descurca cum putea), găsise în sfârşit un pachet de *Chesterfield* pe care i-l aruncase lui Solange. Fata îl prinsese cu o mână, cu dexteritate, îi tăiase sigiliul de ţiplă cu unghia, dăduse un bobârnac pe fundul cutiei de carton şi-i întinse prietenei sale o ţigară care părea un cartuş, subţire, frumos mirositor. „Ia, Mireille!" Se scotocise apoi în micuţa poşetă pe care o avea şi scosese o brichetă cu care aprinsese ţigările, invitându-i şi pe ceilalţi doi. „Nu fumaţi?" „Am *marocanele* mele, zisese Neluţu Marcovici. Colecţionez între altele şi capace de cutii de ţigări, ca să mă laud că am fost în *Legiunea străină*". Cineva bătea la uşă. Un chelner venise cu şampanie. „Un hotel de lux rămâne hotel de lux, constatase Neluţu Marcovici. La noi, la Bacău, la hotel *Bristol*, ca să bei

o cană cu apă, trebuia să te duci la puț în curte". „*Qu'est-ce que*? întrebase Solange. Nu ştiți că nu este politicos să vorbiți numai între voi? *De la tenul*, *messieurs*". Neluțu Marcovici aşezase frapierele lângă fereastră, stinsese luminile de sub plafon şi aprinsese numai veiozele. Trăsese perdelele de camuflaj de cum intrase. În acest apartament cu mobilă veche de o sută de ani, în care locuiseră poate milionarii altui secol, se făcu o lumină plăcută. „Nu vă e frig în rochiile astea de seară?" Şi, până să-i răspundă cele două fete, vârâse în priză un reşou electric. Odăile erau înalte şi se încălziseră greu, dar până atunci Neluțu Marcovici scosese de undeva, din uriaşele dulapuri din perete, două pături pe care le aşezase pe spatele fetelor. „Aşa e mai bine?" „Merçi. E foarte bine". Dănacu turna în pahare, Mireille privise eticheta sticlei: *Château Laffont*! „Nu mă pricep la şampanie, dar trebuie să fie bună, cum sunt bune toate lucrurile la hotelul *Highlord*". Atunci se auziseră sirenele. Sunau prelung, dar nu mai aveau nimic neliniştitor. Nimeni nu tresărise. „Ce facem? întrebase Neluțu Marcovici? Coborâm?" „Mi-e indiferent, spusese Solange. E mai bine aici. Nu-mi plac pivnițele. Seamănă cu nişte morminte". Pe urmă, deasupra oraşului se lăsase o linişte uriaşă. Nu bătea nici vântul în noaptea aceea, maşinile opriseră sub copaci, totul părea încremenit. Se auzeau din când în când paşii furişați ai vreunui trecător grăbit şi urma iar linişteа nesfârşită, amenințătoare. Neluțu Marcovici stinsese veiozele şi trăsese perdelele. La etajul opt nu existau obloane. Pe cerul Madridului se încrucişau fâşiile argintii ale reflectoarelor, scrutând întunericul dens de deasupra. Tot oraşul părea prins într-o uriaşă colivie de argint şi ei se aflau pe fundul acestei colivii, privind spectacolul feeric. Pe urmă, bătură primele tunuri ale antiaerienei de pe Muntele îngerilor. „Ăştia sunt nemții! Trag în frații lor de sus. Frumoase jocuri se fac la Madrid!" De undeva înainta

zgomotul sacadat al bombelor. „Au lovit Ministerul de Război, probabil!” Izbucniseră primele incendii spre podul Segovia. „Mai au până aici”. „Dar tu de unde ştii unde bombardează?” întrebase Solange. „Să fii sănătoasă, de când am făcut recunoaşterea oraşului. Neluţu Marcovici nu lasă lucrurile la întâmplare. Învăţaţi de la mine: primul lucru când ajungi într-un loc strein, faci o recunoaştere. Dar nu aşa, de mântuială, faci o recunoaştere sistematică. Întâi un tur pe centura oraşului, pe urmă tai oraşul în două diagonale, pe care le străbaţi cu răbdare. Dacă există un fluviu principal, vezi pe unde intră în oraş şi pe unde iese, îţi însemni în memorie gările, principalele clădiri ale administraţiei şi aşa mai departe”. „Asta ai învăţat-o la instruirea noastră înainte de a veni în Spania şi acum te lauzi”, îl întrerupsese Dănacu. Jos, pe Gran Via, alergau sunând din sirene maşinile pompierilor. În aer se ridicase vânătoarea. Vasile Dănacu cunoştea sunetul subţire al avioanelor republicane. „Acum bombardează bulevardul Recoletos, au lovit podul Prinţesei”, spunea ca un reporter Neluţu Marcovici, care părea excitat de spectacol. O trâmbă de flăcări şi fum se ridicase deasupra cinematografului *Monumental*. Pălălaia lumina firma care altă dată anunţa cu becurile ei de neon ce film se joacă. Pe urmă se făcuse iar tăcere. Pe străzi alergau probabil *salvările*, se auzeau motoarele ambreind, claxoane. Neluţu Marcovici deschisese radioul. Un *speaker* anunţa impasibil: „A fost atins spitalul San Carlo, două etaje sunt distruse, douăzeci şi trei de morţi. Aviaţia franchistă a lovit gara Atocha şi Ministerul Lucrărilor Publice. Au fost doborâte douăsprezece avioane”. Alarma de încetare sunase cu câteva minute înainte. Neluţu Marcovici trăsese la loc perdelele de camuflaj şi reaprinsese veiozele. „Bine că n-au lovit uzina electrică. Dacă vreţi să ştiţi, sunt aprovizionat cu lumânări pentru două săptămâni”. „O să vină şi asta!” spusese Solange,

aruncându-şi pătura de pe umeri. Mireille, ar trebui să mergem la spital. Ai auzit, douăzeci şi trei de morţi, dar cine ştie câţi răniţi! E nevoie de noi acolo". „Şi vreţi să mergeţi îmbrăcate aşa? Ce idee stupidă! zisese Neluţu Marcovici. Unde locuiţi?" „Sus, la mansarde, unde stau oamenii de serviciu. O să urcăm cu liftul să ne schimbăm. Noapte bună, băieţi! Ne mai vedem. Pe mâine-seară, dacă vom mai trăi". Îi sărutaseră în fugă pe obraz şi dispăruseră, ca şi când n-ar fi existat. Neluţu Marcovici se aşezase turceşte pe covorul din mijlocul odăii şi privise paharele cu şampanie, golite pe jumătate. „Infecţi, tipii ăştia cu aviaţia lor! De câte ori am chef să beau un pahar de şampanie, hop şi ei! Asta nu se mai poate suporta! Ar trebui să terminăm cu ei cât mai curând!" Şi râsese trist, privind spre Dănacu, care strângea sticlele şi frapierele şi le scotea în micul vestibul. Nu mai aveau, nici el, nici Neluţu Marcovici, chef de băut.

Neluţu Marcovici simţise nevoia să-şi aprindă o havană, îi întinsese una şi lui Dănacu. „Fumează. O să-ţi facă bine". „Nu-mi fac bine, au un gust puturos. Şi pe urmă, de ce crezi că am nevoie să fumez tocmai acum? Să privim cu răceală lucrurile. Ai impresia că eu am greşit, sau ei au greşit?" „Ştii ce? Eu am mai auzit de idioţii ăştia de militari. Să fiu în locul tău, aş şterge-o!" „Neluţule, ne cunoaştem de câtva timp. Să ştii că mi-ar fi ruşine să fac aşa ceva şi ruşinea asta ar fi mai rea decât moartea. Ia-o cum vrei, nu fac pe nebunul. Nu trebuie să ne temem de răspundere. Dacă aş fugi, ar însemna să-i dau dreptate lui Gheorghe Ladislau. Dacă aş fugi, ar însemna nu numai că eu sunt vinovat, că toţi cei care au venit aici de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni sunt vinovaţi".

...Asta era umilinţa războiului. Murdăria lui, mirosul lui, foamea lui, disperarea lui, abandonul lui, bănuiala de trădare care se răspândise mai rău ca o molimă, suspiciunea îngrozitoare cu care se priveau unii pe alţii. Nu

se întrebau de ce înfrângerea era aproape, nu se întrebau ce făcuseră pentru ca să ajute această înfrângere, nu se întrebau de ce răbdaseră indisciplina, birocrația, afacerile generalilor cu echipament militar, cu armament, furturile de la trupă, nepăsarea în fața viitorului, asta nu intra în socotelile lor! Ei trebuiau să joace mica lor comedie, a Consiliilor de Onoare, care se adună la ore fixe, grave şi neînduplecate. Îi şi vedea, cinci sau şase ofițeri superiori, cu ochelari, bărbieriți impecabil, mirosind a parfum, gâlgâind de sănătate, proaspeți, docți, ştiind paragrafe din Codul militar pe dinafară. Probabil că veneau în ținută de gală, în uniformele acelea în care defilaseră în fața regelui şi mai apoi în fața preşedintelui Azafia, aristocrația Spaniei care vorbea de democrație numai ca să scape de anarhie, care ar fi fost dezintegrarea ei. Ofițeri roşi de rutină, fără nimic omenesc în ceea ce făceau, nişte maşini militare de calculat, nişte oameni care şi-ar fi pus mânecuțele negre de satin ca să iscălească sentințele de condamnare la moarte numai ca să nu-şi lustruiască mânecile hainelor, gata să aplice ştampilele care ar fi legiferat totul. Sau, poate, dat fiind că el făcea parte din *Brigăzile internaționale*, ar fi trebuit să vină ceilalți, bărbații care făcuseră Academii militare de şase luni, înghițind teorii peste teorii, învățând forțat tactica şi tehnica militară. Totul se petrecea repede în acest secol grăbit. Şi atunci, în față, ar fi trebuit să aibă nişte oratori viguroşi, care anticipau viitorul, oameni gata să sacrifice pe oricine, numai pentru că credeau fanatic în ideea lor, fără să țină seama că dincolo de fierul armelor, de materia neînsuflețită care distrugea orbeşte, existau oameni, adică un mecanism fragil, imponderabil, o orologerie de nervi, subtilă şi precisă, dezarmată uneori de ceea ce numim sentimente, adică un lucru de care nu era nevoie în această luptă fără cruțare. Puteau să fie şi tinerii aceia nebuni, care credeau că desființaseră la Barcelona prostituția, dând foc

saltelelor bordelului *Azuana* şi aruncându-le pe fereastră pentru a-şi instala birourile, păstrând, din tot ce se găsea acolo – lenjerie fină de damă, grupuri sanitare, patefoane care fuseseră sfărâmate de trotuare, ciorapi de mătase, farduri – numai fetele. De ele aveau nevoie, ele trebuiau reeducate, şi anume în paturile lor…

Şi în locul sinistrului complet de judecată, doi valeți plini de morgă, în fracuri, cam lustruite, verzui, cu lampasurile roase, având ceva din alt veac, într-adevăr, cum totul i se păruse lui Dănacu din alt veac. O lume care putea să fi trăit cu cinci sute de ani în urmă, care supraviețuise într-o imobilitate netulburată. Urcaseră pe un peron de piatră sub copertina de sticlă ce aducea cu o uriaşă umbrelă, cu nervuri metalice coclite, a *Direcției Politice a Armatei*, o veche clădire din centrul Madridului. „Domnii?" întrebase unul, imperturbabil. „Mergem la Consiliul de Onoare". Lacheul privise la celălalt. „Da, la Consiliul de Onoare!" „Pe aici, vă rog". Lungi coridoare, tăcere, alți lachei, militari cu dosare, totul părea sumbru. Omul din fața lor era obişnuit cu topografia clădirii imense. Pe dreapta şi pe stânga uşi masive, încrustate în metal, totul după gustul spaniol, emfatic. Puțina lumină pătrundea dincolo de sacii cu nisip puşi la ferestre, lăsând abia o lamă cenuşie de dimineață. Până şi Neluțu Marcovici nu mai spunea nimic. „Şi dacă te va întreba ce cauți aici?" „Vreau să dau de comandantul Nicolae Cristea, trei zile am umblat după el, dar tot nu l-am găsit. Au vrut să mă înhațe de vreo două ori, credeau că sunt spion". „Şi?" „Şi o să mă prezint ca martor al apărării…" Ajunseseră. Lacheul care îi însoțise deschisese uşa din fața lui, lăsându-i să treacă. „Poftiți". Se aştepta să fie o sală mare, cu bănci, dar intraseră într-un fel de refectoriu care aducea cu o chilie, cu o masă în semicerc, care se deschidea spre o altă uşă. În fața ei, o singură bancă de lemn masiv, lustruită. Lumina intra printr-un fel de

vitraliu dreptunghiular, înalt de aproape un metru şi jumătate. Dănacu avusese o senzaţie neplăcută, locul i se părea că aduce cu o morgă. Dar, de fapt, la origine, această încăpere folosise de fumoar unor funcţionari ai unui minister care nu mai funcţiona. Aşteptaseră cam un sfert de ceas şi apăruse juriul, între care Dănacu îl recunoscuse numaidecât pe Nicolae Cristea: un militar, cu siguranţă spaniol, după figură, un neamţ pirpiriu, blond cu gene albe, cu o mână într-o eşarfă neagră, prinsă pe după gât, doi ofiţeri din *Brigăzile internaţionale*, pe care nu putuse să-i identifice încă şi colonelul Mangada, care-i zâmbise abia perceptibil în semn de încurajare. Pe o altă uşă laterală intrase Gheorghe Ladislau, ocupând extremitatea cealaltă a băncii din faţa mesei de judecată. Pe urmă, la un pupitru, se aşezaseră o dactilografă şi un grefier, amândoi în bluzoanele *Corpului International*. Colonelul Mangada citise un lung raport în calitate de instructor al cazului, pe care ceilalţi îl ascultaseră cu multă atenţie. Neamţului cineva îi traducea la ureche conţinutul, el clipea bătând des din genele albe. Pe urmă fu citită declaraţia învinuitului şi aceea a comisarului politic Gheorghe Ladislau. Preşedintele Comisiei era Nicolae Cristea, care-l rugase pe Dănacu să spună dacă mai are ceva de adăugat la declaraţia sa. „Nu. Nu mai am nimic de adăugat”. Pe urmă, aceeaşi întrebare i se puse şi lui Gheorghe Ladislau, care declară, de asemenea, că nu mai are nimic de adăugat. Colonelul Mangada făcu un scurt expozeu al situaţiei de fapt: „Ne aflăm în faţa unei probleme pe care mărturisesc că va fi greu să o judecăm. Din informaţiile mele, învinuitul, care, după declaraţia făcută de comisarul politic, s-a făcut vinovat de părăsirea poziţiei în faţa inamicului, abandonarea armamentului încredinţat şi nerespectarea ordinelor comandantului său, a avut totuşi, până la ivirea acestui incident, o comportare corectă, am spune chiar vitejească, dacă am ţine seama de propunerea

de a fi decorat, făcută chiar de comandantul său. Vreau să supun domniilor-voastre o întrebare care mă frământă de când am început instruirea acestui caz. Ca militar, ştiu că comportarea soldatului pe front poate să fie contradictorie şi asta în funcție de uzura pe care o resimte, de împrejurările obiective în care luptă sau, pur şi simplu, de lucruri pe care nu le putem explica la un moment dat. Ceea ce vă propun este să vă gândiți dacă un om căruia nu-i putem reproşa nimic până la acea ultimă luptă de la Teruel, rănit la Toledo, după câte ştiu, în luptele pentru cucerirea Alcázarului şi care nu şi-a îngăduit nici măcar o spitalizare, socotind că nu merită să-şi piardă vremea pentru o rană superficială, este vinovat sau nu? Acelaşi om care primeşte o misiune periculoasă, şi anume aceea de a aduce dintr-un sector într-altul al frontului nişte tunuri, cu primejdia vieții, un om care a participat la toate bătăliile fără să se cruțe, are voie acest om să aleagă, chiar împotriva ordinului comandantului său, între alternativa de a pierde ultimii oameni pe care îi mai comandă sau a abandona cele câteva tunuri, dezafectate, care ar fi fost, desigur, foarte trebuitoare aici, la Madrid, nişte trofee pentru inamic, dar care, după părerea lui, a învinuitului, valorau mai puțin decât viața a cincizeci de inşi? O să-mi răspundeți că justiția militară este oarbă, că ea acționează ca un bisturiu care vrea să distrugă indisciplina, care vrea să consolideze, de fapt, moralul unei armate, care şi aşa se află în dificultate, dar, vă întreb încă o dată pe dumneavoastră, care sunteți adunați aici pentru a hotărî dacă el e vinovat sau nu, poate fi pedepsit – şi încă cu o decizie care l-ar putea duce în fața unei Curți Marțiale, care nu ar mai judeca pe omul politic, ci pe ofițerul care a încălcat disciplina? Vă întreb, deci, poate fi el socotit vinovat pentru decizia care ni se pare, înainte de toate, a fi umanitară, sau nu? Poate fi învinuit un om de laşitate în situația lui? Cine este acest ofițer? Un om care a venit în

Spania adus de un ideal politic. El nu este nici măcar militar de profesie, este un om care îşi riscă viaţa încă pentru a da ajutor unui guvern legal, pe care nişte rebeli au încercat să-l răstoarne, provocând un război civil. Vă întreb din nou, deci, putem să condamnăm pe acest om numai pentru că a dat dovadă de slăbiciune umană într-o împrejurare în care, de obicei, comandanţii îşi sacrifică viaţa subalternilor, ba chiar viaţa proprie? El poate fi suspectat că a vrut să-şi salveze viaţa proprie în spatele deciziei de a salva viaţa a cincizeci de soldaţi, care, în loc să fie morţi, acum pot să apere în continuare Madridul? Iată la ce v-am propus să vă gândiţi în timpul cât vom judeca acest caz". Se aşezase şi aşteptase ca Nicolae Cristea să dea cuvântul altcuiva. Acesta îl invită pe Gheorghe Ladislau să-şi spună punctul de vedere. „Am ascultat cu mare atenţie tot ce a afirmat tovarăşul colonel Mangada. În împrejurări obişnuite, sigur că această pledoarie, pentru că pledoarie a fost, ar fi fost obişnuită, dar noi suntem în război şi războiul are alte cerinţe. Sunt un vechi militant în mişcarea muncitorească, am fost conducător de greve, cunosc ce se întâmplă cu o colectivitate când în mijlocul ei îşi fac apariţia indivizi de teapa acestui om, căruia trebuie să-i recunosc unele merite pe care nu i le poate lua nimeni, cum a fost, de pildă, acceptarea misiunii de a aduce tunurile de la Barcelona. Dar, la drept vorbind, vă pot spune că acceptarea fără niciun fel de ezitare a acestei misiuni a confirmat unele bănuieli pe care le aveam în legătură cu persoana sa. Sigur că a aduce un tren încărcat cu muniţie sub focul inamic prin liniile unui front atât de nestatornic nu este o plimbare de sănătate, dar probabil că Vasile Dănacu a socotit că e mult mai comod să lase Alcázarul pentru un oraş atât de vesel ca Barcelona. Asta însă n-ar însemna mare lucru, dar, în câteva împrejurări, personal eu l-am auzit proferând nişte vorbe care, de fapt, trădau o mentalitate mai veche a

tovarăşului Dănacu. Dumneavoastră aţi spus că el a venit aici nesilit de nimeni. Este perfect adevărat. Probabil că tovarăşii care l-au trimis l-au verificat foarte bine înainte de asta. Probabil că până la un moment dat tovarăşul Dănacu a crezut în cauza noastră. Dar mai putem noi să spunem că conştiinţa sa politică nu a fost alterată? Este el acelaşi luptător pur, disciplinat, cum va fi venit probabil în Spania? Un om care se văicăreşte, care acuză guvernul spaniol că nu e în stare să menţină disciplina, că în armată fiecare face ce vrea şi că soldaţii nu au muniţii...” „Ceea ce este perfect adevărat, îl întrerupsese colonelul Mangada”. „Vă rog să nu mă întrerupeţi! Deci un ofiţer care incită la indisciplină, la anarhie, chiar pe soldaţii pe care îi conduce, este el un simplu nevinovat? Hotărârea lui de a părăsi poziţiile ocupate şi armamentul este întâmplătoare? Izvorăşte ea, această hotărâre, numai din considerente umanitare? Despre cazul acestui ofiţer se va vorbi în rândurile internaţionaliştilor. Vă întreb, nu este cazul să dăm un exemplu drastic pentru a-i opri şi pe ceilalţi să-l imite?” Se aşezase brusc pe colţul de bancă pe care-l ocupase până atunci şi, crâncen, roşu la faţă, aşteptase continuarea dezbaterilor. „Să dăm cuvântul şi cuiva care a fost de faţă la toate întâmplările, spusese Nicolae Cristea. L-am convocat pe caporalul Neluţu Marcovici din bateria *Tudor Vladimirescu*. Sigur că se poate aminti că el este prieten cu învinuitul, dar sper că în armata noastră tocmai prietenia guvernează şi ea trebuie înţeleasă în sensul cel mai înalt. Aş fi putut să aduc aici pe unul din acei soldaţi care au scăpat de sub focul inamic, cum au scăpat şi aceşti oameni, de altfel, şi chiar dumneata, tovarăşe Ladislau, dar noi nu suntem un tribunal. Noi suntem un organism politic, care vrea să judece la rece ceea ce s-a întâmplat. Aşadar, tovarăşe Marcovici, după părerea dumitale, locotenentul bateriei a făcut bine că a hotărât abandonarea tunurilor şi salvarea oamenilor?” Neluţu

Marcovici, care nu-şi pierdea prea uşor firea în viaţă, nu avea rutina acestor dezbateri. Prezenţa atâtor oameni care judecau o situaţie pe care n-o trăiseră i se părea ea însăşi o nedreptate făcută dinainte prietenului său. Aşa că o luase pe scurtătură, exclamând cu indignare: „Care tunuri, tovarăşi? Tot vorbim aici de tunuri, când e vorba de un singur tun! Pentru că pe celelalte le făcuse chiseliţă aviaţia inamică! Să spună tovarăşul Gheorghe Ladislau dacă mai erau bune de ceva, că dânsul e mecanic de meserie, deşi de la o vreme, în loc să facă o treabă ca lumea, scrie rapoarte. *Merçi*, mergem la război ca să scriem rapoarte! Şi vă întreb pe dumneavoastră care n-aţi fost de faţă – şi tovarăşul Ladislau poate să mă contrazică dacă nu e aşa: nu ştia generalul Kalter, care părăsise Teruelul înainte cu câteva zile, care e situaţia reală? Nu ieşise tovarăşul Dănacu la raportul său şi-i spusese că omoară oamenii degeaba şi că ar fi fost bine să se salveze ce se mai putea salva? Eram în inferioritate numerică şi dumneavoastră ştiţi cu toţii treaba asta. La ce ne-au folosit cei încă o sută cincizeci de morţi şi răniţi, pe care i-am avut după plecarea generalului Kalter? Puteam să menţinem poziţia, nenorocita aia de poziţie, mai mult decât am făcut-o, cu un efectiv redus faţă de cel pe care-l avusesem până atunci? Adică soldaţii erau chiori, vorbesc de cei din *Legiunea străină*, şi nu-şi dădeau seama că frontul nostru se subţiase şi că puteau să treacă prin liniile noastre ca prin brânză? Dar nu asta judecăm noi aici, aici este vorba de un orgoliu nemăsurat al unor oameni care vor să devină eroi pe spinarea unor morţi. În război, vorbind negustoreşte, morţii sunt moneda de schimb, marfa cerută, dar ne este nouă indiferent câţi morţi pierdem într-o bătălie? Puteam să lăsăm aproape o sută de răniţi în mâna *rifanilor* să-i batjocorească, numai pentru ca generalul Kalter să poată să raporteze că a mai rezistat o zi sau numai câteva ceasuri? Nu e ăsta un preţ prea mare? Şi, dacă vreţi să ştiţi,

nici măcar tunul acela de care se face atâta caz, şi pe care l-am abandonat pe poziţia noastră, nu mai putea fi folosit. Eu i-am luat închizătorul. Şi dacă vreţi, vi-l şi arăt!" Abia atunci băgase de seamă Dănacu că Neluţu Marcovici venise cu ranița lui la acest Juriu de Onoare şi cu un gest de scamator îl scosese cât te-ai şterge la ochi şi-l pusese pe masă. Urmaşe o tăcere nedumerită de câteva minute, pe urmă Nicolae Cristea întrebase pe cei de faţă dacă mai au ceva de spus. Nu mai avea nimeni de spus nimic, nici măcar Vasile Dănacu. „Atunci să ne retragem şi să deliberăm. Vă rugăm să aşteptaţi câteva minute".

După un sfert de ceas, juriul se întorsese în sală. Colonelul Mangada nu mai avea figura surâzătoare de la început. O cută adâncă îi străbătea fruntea. Nici Nicolae Cristea nu mai părea sigur pe el ca la început. Acesta citi câteva rânduri, pe care probabil că le redactase juriul după dezbateri: „Noi, Consiliul de Onoare al *Trupelor Internaţionale* de pe frontul Madridului, format din tovarăşii... (Dănacu nu le mai reţinuse numele)... Întruniţi astăzi în ziua de... a anului... ţinând seama de declaraţiile aflate la dosar şi de declaraţiile verbale făcute în faţa noastră de către cei interesaţi, în cazul locotenentului Vasile Dănacu, am ajuns la următoarele concluzii: Ţinând seama de considerentele umanitare care l-au determinat pe numitul să procedeze cum a procedat în cazul menţionat în raportul instrucţiei, făcut de către colonelul Mangada, juriul apreciază că Vasile Dănacu nu poate fi învinuit de trădare şi nici de părăsirea armamentului în faţa inamicului. Luându-se în considerare şi comportarea sa de mai înainte, juriul crede că nu este cazul să fie înaintat unei Curţi Marţiale. Pentru meritele sale în luptă, Direcţia Politică a armatei socoteşte că i se poate mulţumi, lucru care nu împiedică juriul să creadă că, în împrejurările în care se află armata, totuşi disciplina a fost călcată şi că purtarea locotenentului Vasile Dănacu nu

poate constitui un exemplu. Aşa încât, juriul recomandă direcţiei politice ca pe viitor numitului să nu i se mai încredinţeze o altă comandă, fiind pus la dispoziţia *Serviciului de repatriere*”.

Urmaşe o tăcere stingheritoare, pe care Neluţu Marcovici o curmase de la locul lui, ridicându-se în picioare: „Aş ruga onoratul juriu să mă treacă şi pe mine pe lista de expatriere, în cazul acesta. Mă solidarizez cu Vasile Dănacu, indiferent de consecinţele acestei hotărâri”.

„Raşi, tunşi şi frezaţi, nu? Ţi-a plăcut? Lucrătură, doi pe faţă, doi pe dos. Probabil că generalul Kalter n-a înţeles să facă nicio concesie. De data asta au câştigat ei”. „Care ei, Neluţule? Noi suntem altcineva şi ei sunt altcineva? Facem parte din acelaşi partid”. „Să nu crezi că în partidul lui Dumnezeu, sus, în ceruri, e altfel. Au şi ei, sfinţii, contradicţii. Crezi că acolo se ridică mâna la vot, la comandă? Se mai trag şi sfinţii de bărbile lor parfumate cu tămâie, îşi mai scot un ochi, îşi mai rup o mână! Ştii ce? Am un chef al dracului să beau şampanie astă-seară. Cât crezi tu că o să mai ţină până ne trimit cu tinicheaua de coadă, acasă, ramburs, ca pe nişte colete poştale?” „Cine ştie, Neluţule. Pentru noi războiul a luat sfârşit. Dacă scăpăm până la graniţă, cu atât ne-am ales. Eu cu o schijă care mi-a julit pielea şi tu cu o ureche surdă. E puţin, nu-i aşa? Am scăpat ieftin. Vrei să ne facem bagajele?” „Că multe bagaje mai avem! Încape totul într-o traistă. Nu mi-am închipuit niciodată că o să trecem pe sub Arcul de Triumf la plecare, dar nici să părăsim Spania cu un picior undeva, nu! Ştii ce mi-a spus Gheorghe Ladislau la plecare? Nu l-ai auzit? «Să nu vă închipuiţi că cu asta s-a terminat. De data asta aţi scăpat numai de Curtea Marţială. O să ne mai întâlnim noi, dacă o să fim cu toţii în acelaşi partid.» Parcă era partidul lui personal. Parcă pe noi ne-a luat cu arcanul de pe drum şi ne-a vârât în partidul lui! Ah, nu vreau să-mi murdăresc

mâinile, mă-nțelegi? Partidul nostru nu are nevoie de asemenea ticăloşi şi nu ştiu când şi cum o să scape de ei”. Dănacu stătea cu mâinile sub cap, era o seară ca toate serile de război la Madrid. Aprinseseră lumina, perdelele erau trase. Afară, o linişte de dinaintea bombardamentelor. Nu se auziseră sirenele, dar puteau să le audă în următoarea secundă. Acum nimic nu mai avea nicio importanță, nici sirenele, nici primejdia. Cel mai greu lucru era să suporte această ruşine. Un război nu este o excursie. Te duci şi te întorci, puțin îți pasă ce s-a întâmplat! Probabil că cei din țară vor afla cum s-au petrecut lucrurile şi poate vor înțelege, dar de la distanță ele se pot deforma sau să fie prezentate altfel, şi atunci trebuie să explici sau să taci până când adevărul va fi restabilit. „Neluțule, ce-ar fi să coborâm? Nu mai pot să mai suport pereții ăştia. Nu ştiu cât am să mai rabd. Aş pleca astă-seară, dar ştii şi tu că nu se poate pleca decât când vor dori ei”. „Probabil că se vor grăbi. În cazuri din astea, totdeauna se grăbesc”. „Ai dreptate”. Jos, în restaurantul hotelului *Highlord*, era lume puțină. Câțiva ruşi, doi cubanezi, nelipsiții bulgari, tehnicieni la aeroportul Cărăbănchel, americanii zgomotoşi, tolăniți cu picioarele pe masă, după prostul lor obicei, sorbind din *whisky*-ul nelipsit sau fluierând cu degetele în gură ca nişte *covoboy* care îşi cheamă caii. Se aşezaseră la masa lor. Masa „lor”, ce ironie! *Maître* se apropiase netulburat, cu aceeaşi cartă de mâncăruri, învelită într-o mapă de piele, cu litere aurite, cu acelaşi surâs binevoitor, în *smok*ingul lui proaspăt, totdeauna bine călcat, întrebând: „Ce doresc domnii?...”

*

„Şi logodnicii voştri ce fac?” întrebase Dănacu. Erau singuri într-una din camerele acelui apartament pe care probabil că a doua zi aveau să-l părăsească. Ardea numai o veioză şi jos, pe mocheta din fața patului, stăteau răsturnate trei sticle de şampanie, golite. Gheața se topea uşor,

sfârâind din cauza căldurii radiatorului vârât în priză. Paharele aveau o sclipire albastră, băutura făcea bule uşoare, gazoase. „Logodnicul lui Mireille a căzut alaltăieri. Au înştiinţat-o aseară". „De aia n-a venit?" „Nu-i nimica, prietenul tău se va descurca". „Şi logodnicul tău?" „Al meu încă se luptă sub cerul Spaniei libere". „De ce îţi baţi joc de toate lucrurile?" „De ce ţi se pare că-mi bat joc de toate lucrurile? Pur şi simplu vreau să nu fac melodramă dintr-o chestiune atât de obişnuită aici. În fiecare zi cad avioane şi mor piloţi. Noi, de asemenea, putem să murim în orice secundă". „Şi atunci?" Îi privea trupul tânăr, avea o faţă palidă, buzele palide, ochii verzui păreau singurul lucru viu în acea faţă de o transparenţă cum nu mai văzuse. Părul lung, care-i cădea pe umăr, avea culoarea berii. Totul trăda o sportivă care înotase sau făcuse canotaj. Uneori făcea gesturi băieţeşti: îşi aduna genunchii sub bărbie, ţinându-şi picioarele cu mâinile. N-avea pudoare, umbla dezbrăcată prin cameră ca să-şi aducă ţigările şi să fumeze. Se uita singură câteva clipe, întinsă cu mâinile sub cap, ţintind plafonul şi gândindu-se la ceva, poate la lungul ei şir de logodnici, la cei din Franţa sau la cei de aici. O întrebase mai devreme: „Ai cunoscut mulţi bărbaţi?" „Ce importanţă are asta? Am o educaţie nemţească, sunt alsaciană. Până mă mărit, pot să fac tot ce vreau şi cu cine vreau. Am douăzeci şi cinci de ani, mai aştept; sau cineva, aşa unul ca tine o să mă facă să-mi pierd minţile, şi atunci, adio libertate, adio logodnici! Voi deveni o bună soţie, care va găti, va spăla, va face copii şi-şi va aminti de Spania, de Madrid, de bombardamente, de tine, ştii că mi-ai plăcut foarte mult, mi se întâmplă rar să-mi placă bărbaţii cu care mă culc". „Şi atunci de ce o faci?" „Voi puneţi prea mult preţ pe asta. Vă închipuiţi că vă culcaţi cu sufletul femeii, nu cu trupul ei. E cu totul altceva. Nu vrei o ţigară?" „Nu. Nu vreau. Nu obişnuiesc să fumez, şi, când o fac, o fac gratuit".

„Eşti amărât, o simt. S-a întâmplat ceva neplăcut?” „Cred că da. Trebuie să plec”. „Pleci pe alt front?” „Nu. Asta e ultimul front”. „Atunci?” „Atunci, pur şi simplu, trebuie să plec”. Femeia nu pricepea, dar nu insistase. „Ţara aia a voastră e departe?” „Da. Cred că sunt vreo două mii de kilometri până acolo”. „Şi cum ai ajuns până aici?” „Simplu. Cum ai ajuns şi tu”. „Ai vrut să vii aici, nu-i aşa?” „Da. Sigur că da. Spania era pentru mine un pământ al făgăduinţei”. „Şi acum nu mai este?” O privise ca şi când nu înţelesese întrebarea. Pe urmă îi răspunsese, repetând fără să ştie cuvântul unui filosof: „Spania? Mă doare Spania...”

SFÂRŞITUL VOLUMULUI III

CUPRINS

VIII. O TÂNĂRĂ FATĂ DIN KOSTIOL
IX. ARHIVE SECRETE
X. ME DUCLE ESPANA

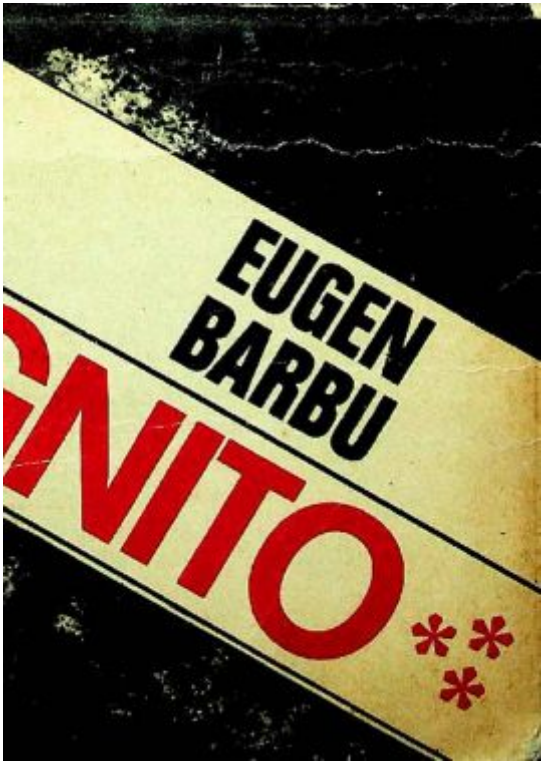
EUGEN
BARBU
NITO
* *
*